SKOLU JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI

Vēsture un personības

SKOLU JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI

Vēsture un personības

UDK 78.091.4
Sk557

Izdevējs: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts sadarbībā ar Valsts izglītības attīstības aģentūru
un Latvijas Nacionālo rakstniecības un mūzikas muzeju

Sastādītāja, redaktore Ilze Šarkovska-Liepiņa
Literārā redaktore, korektore Ieva E. Kalniņa
Kopsavilkumu angļu valodā tulkojusi Daina Grosa, angļu teksta redaktore Ināra Jakubone
Grafikas dizains: SIA "Aģentūra Raugs", Gundega Kalendra, Valērijs Zilveris, Ieva Lība Ratniece

Raugs...

Grāmatā izmantoti fotomateriāli no Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja, Valsts izglītības attīstības aģentūras arhīva,
Bavārijas Valsts bibliotēkas (*Bayerische Staatsbibliothek*), Igaunijas Nacionālā muzeja, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja, Latvijas Nacionālā arhīva,
Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas, Paula Stradiņa medicīnas vēstures muzeja,
Turaidas muzejrezervāta, periodika.lv, SIA TVNET Grupa, Nacionālās informācijas aģentūras LETA, kā arī privātpersonu arhīviem

Grāmatas tapšanu atbalstījis Valsts kultūrkapitāla fonds

© Ilze Šarkovska-Liepiņa, koncepcija, redakcija, teksts
© Anita Andersone, Dace Aperāne, Jānis Erenštreits, Jāna Jēruma-Grīnberga, Dita Jonīte, Ilze Dūmiņa-Kroja, Valda Liepiņa, Inese Mailīte,
Māra Mellēna, teksts
© Ieva Ezeriete, Evelīna Plostniece, Maruta Rubeze, Ilze Šarkovska-Liepiņa, Laura Švītiņa, interviju materiāli
© Daina Grosa, tulkojums angļu valodā, 2026
© English translation by Daina Gross, 2026
© Uldis Briedis, Atis Ieviņš, Jānis Kreicbergs, Jurijs Kuprijanovs, Aivars Liepiņš, Edgars Liepiņš, AKKA/LAA, 2026
© Pēteris Agrums, Anita Andersone, Aina Balgalvis, Augusts Barkovskis, Adrija Bensone, Zane Bitere, Laimonis Bļodnieks, Roberts Mihaels Borharts
(*Borchardt*), Kaspars Daleckis, Vincents Dindzāns, Lauris Galsons, Ojārs Greste, Roberts Johansons, Visvaldis Kalacis, Mikus Kļaviņš, Dz. Knohs,
Eduards Kraucs (*Krautz*), Valdis Krebs, Jānis Krieviņš, Elīna Kursīte, Roberts Kūkojs, A. Muižnieks, Bernhards Mūrnieks, Gunārs Nāgels, Elmārs
Neimanis, Reinis Oliņš, Inga Ozoliņa, G. L. Ozoliņš, Jānis Porietis, Kārlis Puriņš, Krišs Rake, Jānis Rieksts, Jānis Romanovskis, Edgars Semanis,
Māris Stiprais, Pēteris Strazds, Kaspars Teilāns, Andrejs Tenne-Šēns, Matīss Tomaļunas, Agris Veckalniņš, M. Zariņš, Agnese Zeltiņa, Ilmārs Znotiņš,
Pēteris Zonvalds (*Sohnwald*)
© Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2026
© Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs, 2026
© SIA "Aģentūra Raugs", grafikas dizains, 2026

ISBN 978-9934-659-05-8 (e-grāmata)

XIII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku gadā ir tapusi pamatīga grāmata un vienlaikus nozīmīgs pētījums par skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku vēsturi, kura apliecina mūsu tautas tradīciju spēku un bagātību, kas tiek nodota no paaudzes paaudzē un dara mūs gudrus un stiprus mūsu identitātē, kultūras vērtību apgūšanā un kopšanā. Šis izdevums ar apjomīgo faktu un ilustratīvo materiālu palīdz novērtēt skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku mantojumu ne tikai Latvijā, bet arī ārpus tās – visur, kur dzīvo latvieši, audzina bērnus, kopj tradīcijas. Grāmatā atrodam nozīmīgas dažādu laikmetu liecības par skolēnu iesaistīšanos dziesmu un deju svētku kustībā, kā arī izcilu pedagogu, diriģentu, horeogrāfu portretējumus, kuros atklāts viņu ieguldījums jaunās paaudzes izglītošanā un audzināšanā. Pateicoties viņiem, tradīcija šodien ir dzīva, un tā attīstās, balstoties arī pagātnes un tagadnes pieredzē. Par to arī šī grāmata! Par to arī visiem paldies!

Inta Ozola,
Valsts izglītības attīstības aģentūras direktore

Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki man vienmēr ir bijuši spilgts atgādinājums par brīnumu, kas notiek, kad bērnu un jauniešu balsis un soļi izveido kopīgu ritmu. Šajos brīžos kļūst redzams un dzirdams tas, ko gribētos just ik dienu – mūsu kultūras spēku, spēju pārtapt un tomēr saglabāt to, kas būtisks. Kad tūkstoši dejo vienā solī un dzied vienā elpas vilcienā, rodas sajūta, ka Latvija turpināsies tieši viņos – jaunajos, apgarotajos, spēcīgajos cilvēkos. Šī grāmata ir paliekošs apliecinājums rūpīgam pētnieciskajam darbam un cieņai pret mūsu kultūras tradīciju. Tā ir arī pateicība par skolotāju, diriģentu, horeogrāfu, vecāku un pašu bērnu ieguldīto darbu, sirdi un ticību, kas ļauj šiem svētkiem kļūt par notikumu, iedvesmojot mūs visus.

Eva Eglāja-Kristsone,
Latvijas Universitātes Literatūras,
folkloras un mākslas institūta direktore

Grāmata "Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Vēsture un personības" radās, sastopoties vairākām nenovēršamībām. Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs strādāja pie ekspozīcijas "Dziesmusvētku telpa", un tās laika upē kā dzīvi strauti ieplūda ziņas par bērnu un jauniešu dziesmu un deju svētku norisēm, kuru pirmsākumus 19. gadsimtā ar lielu aizrautību pētīja Jānis Erenštreits. Valsts izglītības satura centrs, apzinoties atmiņu un materiāla īslaicīgumu, uzticēja muzeja Dziesmu svētku kolekcijas papildinājumam materiālus, kas bija sakrājušies, rīkojot skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus. Pirms diviem gadiem bija iznākusi tradīcijas 150. gadskārtai veltītā kolektīvā monogrāfija. Tās redaktore Ilze Šarkovska-Liepiņa bija gatava šo darbu uzņemties atkārtoti, lai mūsu valstij un tautai svarīgākās tradīcijas laika upes tecējumā ieplūdinātu strautus un avotus, prieku un aizrautību, ko nes bērnu un jauniešu dziesmu un deju svētku enerģija. Šī grāmata savieno tradīcijas upju krastus jaunībā un briedumā. Īpašs prieks ieraudzīt, kā tie ieplūst vienā jūrā – atmiņās, fotogrāfijās, cilvēkos. 2025. gada XIII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki pārsteidza ar drosmi un tradīcijas atmiņu, turpinot dejas rakstu aizlijušā un bez elektrības palikušā Daugavas stadionā un noslēguma koncertā izsaucot Jāzepa Vītola "Gaismas pili". Lai turpinājums seko!

Iveta Ruskule,
Latvijas Nacionālā rakstniecības
un mūzikas muzeja direktore

SATURS

Ilze Šarkovska-Liepiņa 9
Sastādītājas priekšvārds

Jānis Erenštreits 23
Ieskats latviešu skolu koru dziedāšanas un svētku vēsturē

Inese Mailīte 83
Bērnu un jauniešu koru kustība starpkaru periodā

Jānis Erenštreits 117
Jānis Milzarājs – pirmā latviešu skolēnu paraugkora dibinātājs un diriģents

Ilze Dūmiņa-Kroja 139
Mēs ejam uz zemi, ko par mūziku sauc...

Ilze Šarkovska-Liepiņa 185
Dižskolotāji

Ilze Šarkovska-Liepiņa 199
Neatkarības svinēšana

Dita Jonīte 239
Dziesmu svētku dejas

Māra Mellēna 271
No tautas krātā dziesmu pūra līdz folkloras programmai

Jāna Jēruma-Grīnberga 293
Bērnu un jaunatnes līdzdalība Eiropas svētkos

Dace Aperāne 321
Latviešu jaunatnes dziesmu svētku tradīcija Kanādā un ASV

Valda Liepiņa, Anita Andersone 377
Austrālijas latviešu jaunatnes dienas

Jānis Erenštreits 399
Dziesmu avotus un tiltus uz nākotni iezīmējot

Laika līnija. Vēsture no 1864. gada līdz mūsdienām 414
Latviešu bērnu un jauniešu dziesmu un deju svētku tradīcija pasaulē 416
Skolu jaunatnes dziesmu svētki laiku lokos 419
Personu rādītājs 423
Summary 439

SASTĀDĪTĀJAS PRIEKŠVĀRDS

ILZE ŠARKOVSKA-LIEPIŅA

Foto no autores privātā arhīva

Dziesmu svētki ir kā laikakārtu zīmes ozolā – mūsu identitātē. Mūsu lepnums, prieks, aizkustinājuma, sirsnības un garīgā spēka avots, kopā izteiktās sāpes un vienprātības harmonija jau vairāk nekā 150 gadu garumā. No lielā dziesmu svētku stumbra, līdzīgi ņipri sazaļojušam zaram, ir atraisījušies arī skolu jaunatnes dziesmu svētki ar savu vitalitātes, jaunības, draudzības, turpināšanās vadmotīvu un pašapliecināšanos – tik ļoti svarīgu tautas liktenī.

2003. gadā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas dziesmu un deju svētki tika iekļauti UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajā sarakstā kā tradicionālās kultūras fenomens, kurā saaudusies gan dziedāšana, gan dejošana, bet visvairāk izceļas prasmes dziedāt daudzbalsīgi *a cappella*[1], reprezentējot savu nacionālo skaņumākslu, garīgo repertuāru, tautasdziesmas un oriģinālmūziku, kā arī pasaules klasiku. Muzikāli izglītotu bērnu un jaunatnes iekļaušanās dziesmu svētku kustībā notika jau pirms 1873. gada svētkiem, kad bērnu un jauniešu balsis mēdza saausties ar pieaugušo balsīm skolā, baznīcā, brīvā dabā.

Lai arī svētkus kārtni sāka rīkot tikai padomju laikā, tradīcijas pamatā ir dziļākas vēsturiskas saknes, jo mūzikas lielā loma izglītībā tika atskārsta un uzsvērta jau no kristīgās izglītības pirmsākumiem. Par latviešu skolēnu dziedāšanu liecina daudzi 19. gadsimta sākuma avoti, bet par bērnu piedalīšanos dziesmu svētkos – **1864. gada** Jura Neikena rīkotā **dziesmu diena Dikļos**, saukta arī par pirmajiem Vidzemes dziesmu svētkiem. Svētku rīta cēlienā blakus pieaugušajiem piedalījās arī 120 bērni. **1866. gadā Lazdonā** notika **īpaši bērnu dziedāšanas svētki**, ko sarīkoja Lazdonas mācītājs Rūdolfs Guleke. Tajos pulcējās skolasbērni no tuvākas un tālākas apkārtnes – Lazdonas, Sarkaņiem, Praulienas, Aizkujas un citviet –, īsti dziesmu svētki divās daļās – baznīcā un mācītājmuižā. Arī Kurzemē šajos gados izglītības procesa ietvaros svinētas dziesmu dienas un citi svētki ar skolēnu piedalīšanos.

Pirms VI Vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem (1926), pirmajiem neatkarīgajā brīvvalstī, 1922. gadā tika sarīkoti **I Jaunatnes dziesmu svētki Rīgā**. Tiem sekoja **I Latgales jaunatnes dziesmu svētki Rēzeknē** 1925. gadā, bet 1928. gadā – **II Jaunatnes dziesmu svētki** un **Latvijas skolu 10 gadu jubilejai veltīti svētki** 1929. gada septembrī. Lielāki un mazāki sarīkojumi notika visā starpkaru periodā. Šai kontekstā īpašas uzmanības vērtas ir Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta bērnu kora aktivitātes diriģenta Jāņa Milzarāja vadībā.

Pateicoties tautas deju izpētei un baleta attīstībai, līdzās dziedāšanai arvien spēcīgāk iezīmējās dejošanas tradīcija, kas jau starpkaru periodā tika iekļauta jaunatnes dziesmu, bērnu svētku un citu pasākumu programmās un notika visā brīvvalsts laikā, apliecinot, ka dziedošo kora bērnu fenomens līdz ar dejošanu nebūt nav tikai padomju laiku sasniegums, bet krietni ilgākas tradīcijas rezultāts.

Tautas deja un tās māksliniecīskās versijas, ietverot gan tradīcijas, gan jaunradi, uz lielās skatuves parādījās kā līdzvērtīgs elements **1948. gada X Vispārējos dziesmu svētkos** (Latviešu dziesmu svētku septiņdesmitpiecgadei veltītie Padomju Latvijas I Dziesmu svētki). To zināmā mērā sagatavoja jau starpkaru periodā notikusī tautas deju izpēte un dejotāju kopu darbība, dejošanas tradīcija skolu paspārnē, kā arī dažādu svētku lieluzvedumu prakse, kas ietvēra arī baleta priekšnesumus un vingrošanu. Sovjetiskās okupācijas apstākļos dejas iekļaušana dziesmu svētkos sasaucās arī ar Padomju Savienībā radīto veidojumu praksi – dziesmu un deju ansambļiem. Tagad līdz ar deju varēja uzskatāmi

1 *A cappella* – solo vai vairākbalsīgs dziedājums bez instrumentāla pavadījuma.

pasniegt sovjetiskās idejas – nonākot no zemnieku sētas uz lielās skatuves, etniskā deja kļuva par dekoratīvu nacionālās identitātes vai simbolisku un uzskatāmu komunistiskās ideoloģijas izteicēju.

Lielie vispārējie dziesmu un deju svētki līdz pat 1960. gadam allaž bijuši kopīgi visām paaudzēm, taču nereti bērnu un jauniešu koros tie svinēti no pieaugušajiem atsevišķi. Bērnu priekšnesumi bija kļuvuši par nozīmīgu programmas daļu Vispārējos dziesmu svētkos 1948., 1950. un 1955. gadā. Pieaugot skolu koru un deju kolektīvu snieguma kvalitātei un masveidībai, apjaušot bērnu un jauniešu lielo jaudu un mērogus, svētku rīkotāji nonāca pie atzinuma, ka bērniem un jauniešiem nepieciešami savi īpaši, no lielajiem nošķirti pasākumi, tāpēc tika nolemts rīkot lielus un pašpietiekamus svētkus. Tādējādi radās **Pirmie skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki**, kas norisinājās **1960. gada 23. jūnijā Rīgā**, iekļaujoties dziesmu un deju svētku kustībā kā salīdzinoši patstāvīgs elements un aizsākot regulāru svinēšanas tradīciju.

Padomju režīms vēlējās izdzēst no tautas atmiņas vēsturiskos sasniegumus, ieviešot jaunus svētkus ar jaunu numerāciju, līdzīgi, kā tas bija ar vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem, kad 1948. gada, pēc skaita X, svētki tika nosaukti par Latviešu dziesmu svētku septiņdesmitpiecgadei veltītajiem Padomju Latvijas I Dziesmu svētkiem. Tieši tāpat, ignorējot Pirmos jaunatnes dziesmu svētkus 1922. gadā, sarīkojums, kas norisinājās 1960. gada 23. jūnijā Rīgā, ieguva Pirmo skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku nosaukumu. Sovjetiskās okupācijas laikā šie svētki bija pat vairāk ideoloģizēti nekā "lielie", par ko liecina arī repertuārs, jo varas iestādēm bija svarīga "jaunā cilvēka audzināšana" atbilstoši komunistiskās partijas vadlīnijām. Nacionālais elements šajos svētkos parādījās tikai kā dekorācija un internacionālisma viena šķautne. Tikai Atmodas laika svētki 1989. gadā sāk šo tradīciju lauzt.

Kopš 1960. gada ir notikuši trīspadsmit svētki, tajos ir bijusi sava īpaša programmas veidošanas politika, savs repertuārs, diriģenti, taču vienlaikus tie lielā mērā ir pārņēmuši "lielo" dziesmu un deju svētku modeli, kļūdami par tādu kā vispārējo svētku spoguli un resursu, jo bez jaunatnes iniciatīvas, bez bērnu un jauniešu iesaistes dziesmu svētku kustībai būtu jāapsīkst. Dziesmu svētku tradīcijas nepārtrauktību un valstisko apņemšanos to turpināt apstiprināja 2005. gadā pieņemtais Dziesmu un deju svētku likums.[2] Tā uzdevumi ir nodrošināt dziesmu un deju svētku ciklisku nepārtrauktu norisi, svētku sagatavošanas procesu un noteikt valsts un pašvaldību finansiālo un organizatorisko atbildību. Saskaņā ar šo likumu Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki notiek reizi piecos gados starplaikā starp vispārējiem latviešu dziesmu un deju svētkiem.

Savukārt triju Baltijas valstu **studentu dziesmu un deju svētku "Gaudeamus"** tradīcija aizsākās 1956. gadā, kad pirmo reizi Baltijas studenti savos svētkos satikās Igaunijā, universitātes pilsētā Tartu. Kopš tā laika ik pēc pieciem gadiem šie jaunatnes svētki rotācijas kārtībā norisinās kādā no Baltijas valstu pilsētām (izņemot 2021., pandēmijas gadu), pulcējot kopā Latvijas, Igaunijas, Lietuvas augstskolu studentu koru dziedātāju, dejotāju un pūtēju orķestru muzikantu tūkstošus. Arī Baltijas valstu studentu dziesmu un deju svētki "Gaudeamus" ir būtisks pamats dziesmu un deju svētku unikālās tradīcijas saglabāšanā un Baltijas valstu vienotības stiprināšanā.

---

2 Dziesmu un deju svētku likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005, 28. jūn.; likums ir spēkā no 2005. gada 1. jūlija, ar grozījumiem 2006., 2009. un 2011. gadā.

Dziesmu svētku tradīcija svešumā ir gājusi sarežģītu un savdabīgu ceļu. Dzīvošana izklaidus radīja lielas pulcēšanās grūtības – dziedātājiem nereti nācās mērot ceļu ne tikai vienas valsts, bet kontinenta un pat kontinentu ietvaros. Īpaši skaudrs kļuva jautājums par jaunāko paaudžu izglītību un viņu nacionālo identitāti nākotnē.

Pēc aizbraukšanas no bēgļu nometnēm un daudzviet Vācijā notikušajām dziesmu dienām, kā arī dziesmu svētkiem Eslingenā (1947) latviešu mītnes zemēs Eiropas, Amerikas, Austrālijas kontinentos atkal veidojās kori. Arī bērnu un jauniešu kori. Un līdz ar tiem – koru kustība. Tika turpināta tradīcija, jaunatnei piedaloties dziesmu svētkos un dziesmu dienās kopā ar pieaugušajiem, lai arī ne vienmēr. Katrs notikums svešumā prasīja lielus resursus, tāpēc dziesmu svētki nereti kļuva par kultūras dienām ar plašu latviešu trimdas kultūras reprezentāciju. Taču arī šajos apstākļos radās jauniešu iniciatīvas, veidojās jauniešu kori un deju kopas, tika organizēti savi īpaši pasākumi, dziesmu svētki vai jauniešu kultūras dienas kā jaunatnes dziesmu svētki ASV un Kanādā vai jaunatnes kultūras dienas Austrālijā. Jaunatnes dziesmu svētki Ziemeļamerikā, ASV Rietumkrasta svētki, Ziemeļamerikas dziesmu dienas, dziesmu dienas Garezerā – ASV Mičiganas štata jaunatnes centrā, Austrālijas latviešu kultūras dienas, Eiropas dziesmu svētki (kopš 1964), Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas (1979, 1984, 1987) – tā tikai aptuveni izskatās trimdas svētku kuplais koks, kas svešumā izkaisītos ļaudis sargāja no asimilācijas, allaž atgādinot par neatkarīgās Latvijas eksistenci *de iure* un zaudēto valstiskumu *de facto*. Daudz izteiktāk nekā dzimtenē šis koks apauga ar latviešu tautasdziesmām un dejām, latviešu mūzikas sasniegumu un jaunrades zarotni, koncentrētā veidā atspoguļodams visu trimdas mūzikas, mākslas, kultūras spektru. Retā kopābūšanas iespēja rosināja ietvert dziesmu svētku programmās teātri, elitāru koncertmūziku, dzejas lasījumus, modernās mākslas izstādes, tādējādi paplašinot svētku žanriskās robežas un stipri vairāk iekļaujot laikmetīgo, aktuālo. Arī pēc Latvijas valstiskuma atjaunošanas latviešu diaspora turpina dziesmu svētku tradīciju, taču tagad tajos regulāri viesi ir Latvijas kori un deju kopas, diriģenti un horeogrāfi, savukārt svešatnes koriem pavērts ceļš uz dziesmu svētkiem tēvzemē.[3]

Lai arī skolu jaunatnes dziesmu svētki ir nostabilizējušies kā salīdzinoši patstāvīga norise, to saistība ar "lielajiem" svētkiem ir nepārprotama. Vispārējo dziesmu svētku periodizāciju (līdz nacionālas valsts izveidei: I–V svētki, 1873–1910; starpkaru periods: VI–IX svētki, 1926–1938; sovjetiskā okupācija: X–XIX svētki, 1948–1985; nacionālās neatkarības atjaunotne: XX–XXVII, 1990–2023) uz skolu jaunatnes svētkiem gan var attiecināt ar zināmām atrunām. Taču lielos vilcienos šie posmi pārklājas. Attiecībā uz bērnu un jaunatnes svētkiem var runāt par priekšvēstures periodu (līdz nacionālas valsts izveidei), starpkaru periodu un pirmās brīvvalsts laiku, kad dažādu mērogu svētki notika neregulāri (1922–1940), sovjetiskās okupācijas periodu (I–VI svētki, 1960–1989), visbeidzot arī nacionālās neatkarības atjaunotnes laiku (VII–XIII, 1995–2025).

1989. gada Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, kas tika rīkoti gadu pirms XX svētkiem, iezīmēja pagrieziena punktu – Latvijā notiekošās straujās politiskās pārmaiņas spēji atspoguļojās arī dziesmu svētku sagatavošanā un pirmoreiz pēc vairākiem gadu desmitiem svētku estrādē

3 Šarkovska-Liepiņa, I. Priekšvārda vietā. *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas*. Rīga: LU LFMI, 2023, 11. lpp.

parādījās nebijušas dziesmas. Tam augsni sagatavoja arī Dziesmotā revolūcija, kuras sākumu iezīmēja 1988. gads ar koru piedalīšanos tautas manifestācijās, ar visu klātesošo kopdziedāšanu un agrāk aizliegtu dziesmu atdzimšanu.

Pēc neatkarības atgūšanas svētku veidojumā ir notikušas būtiskas izmaiņas – tie "apauguši" ar dažādiem pasākumiem, jo svētkos vēlas piedalīties vai visi jaunie tautas mākslas žanru un nozaru kopēji. Mūzikas jomā ievērojamu vietu ieņēmusi pūtēju orķestru kustība, kopš 2005. gada svētkos regulāri piedalās jauniešu simfoniskais orķestris un atjaunota garīgās mūzikas koncertu tradīcija – garīgo koncertu starpkaru periodā aizvietoja dažas garīgās dziesmas, bet 30. gados tās no programmām izņēma pavisam, garīgo dziedājumu vietā stājoties īpaši sacerētām kantātēm.

Lietišķās mākslas izstādes, tautastērpu sacensības, kokļu mūzikas koncerti, folkloras diena Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā un citur, lauku kapelu koncerti, mazākumtautību kolektīvu uzstāšanās, amatierteātru izrādes – visas šīs norises kļuvušas par galveno pasākumu daļu līdzās atsevišķu mūzikas vienību un apvienotu kolektīvu koncertiem dažādās Rīgas vietās. Kulmināciju veido gājiens, deju lieluzvedumi stadionos, kā arī dziesmu svētku galvenais notikums – apvienotā kora koncerts Mežaparka Lielajā estrādē, tagad – Sidraba birzī.

Savi pašu svētki gan nekad nav izslēguši bērnu un jauniešu piedalīšanos "lielajos" svētkos. Koru un deju kolektīvu skates ir atvērtas arī skolu jauktajiem koriem un jauniešu deju kolektīviem, nereti iekļaujot bērnu un jauniešu uzstāšanos arī deju svētku lielkoncertos. 2003. gadā (XXIII Vispārējos dziesmu svētkos) notika īpašs apvienoto jauniešu koru koncerts.

Sovjetiskos veltījumus noteiktām politiskām norisēm un to gadadienām mūsdienās aizstāj simboliski, visaptveroši svētku koncepciju risinājumi. Kopš 1995. gada katriem svētkiem ir sava devīze, simboli, galvenie tēli un stāsts, ko kopā stāsta gan dziedātāji, gan dejotāji. Šo uzvedumu idejas pamatā parasti ir tautas mitoloģija, senie mitoloģiskie priekšstati un tajos balstītie vispārinājumi un simboli.

Dziesmu svētku neatņemama sastāvdaļa arvien ir bijuši **"dziesmu kari"**, dažkārt saukti arī par **"koru kariem"** – plašs un komplicēts koru sacensības un izvērtēšanas process pirms katriem dziesmu svētkiem, jo, tikai piedaloties konkursā, iespējams pievienoties svētku kopkorim (pirms skolu jaunatnes svētkiem tos sauc gan vienkāršāk – par skatēm). Sacensība notiek vairākās grupās: Latvijas izglītības iestāžu zēnu kori, 4.–9. klašu kori, 5.–12. klašu kori, vidusskolu meiteņu kori, vidusskolu jauktie kori un profesionālās izglītības iestāžu un koledžu meiteņu un jauktie kori, kuri ir apguvuši koncerta repertuāru. Kori tiek iedalīti divās profesionālās varēšanas grupās: A grupā – vispārizglītojošo skolu kori ar augstākiem sasniedzamajiem rezultātiem mūzikā, profesionālās vidējās mūzikas izglītības iestāžu, profesionālās ievirzes mūzikas izglītības iestāžu, kultūras iestāžu un interešu izglītības iestāžu kori – un B grupā, kuru veido vispārējās izglītības iestāžu un profesionālās izglītības iestāžu kori. Konkursi notiek trijās kārtās – vispirms novados un valstspilsētās. Pēc tam 2. kārtā, kad atbilstoši nopelnītajiem punktiem tiek iegūta novērtējuma pakāpe: tikai pirmās trīs pakāpes tiek līdz dziesmu svētkiem. Bet īsi pirms svētkiem notiek fināls, kurā piedalās labākie kori. Lai kvalitatīvi sagatavotos repertuāra apguvei, pašvaldības parasti organizē koru kopmēģinājumus sadarbībā ar skolu koru un svētku virsdiriģentiem. Bet diasporas kori tiek vērtēti, balstoties uz iesniegtajiem ierakstiem un tiešraidēm. Līdzīgi kā pirms vispārējiem dziesmu svētkiem, tiek

organizēti arī tā sauktie svētku modelēšanas koncerti, kad kopkoris ar dziesmu svētku repertuāru uzstājas novada vai plašāka reģiona mērogā.

Arī dejotājiem ir jāizsijājas caur skates sietu, tamdēļ arī deju kolektīvi ir iedalīti noteiktās vecuma grupās, bet vērtēti tiek vienā konkursa kārtā pēc šādiem kritērijiem – dejas mākslinieciskais izpildījums un rakstura atklāsme, dejas horeogrāfiskā teksta precizitāte, izpildījuma muzikalitāte, tautastērpa valkāšanas un skatuves kultūra, visbeidzot – pēc radītā kopiespaida. Savas skates ir arī moderno deju izpildītājiem, folkloras kopām, koklētāju ansambļiem, pūtēju un simfoniskajiem orķestriem, akordeonistiem, vokālajiem un instrumentālajiem ansambļiem, kā arī teātra jomā un vizuālajā mākslā.

Šī daudzpakāpju sagatavošanās un konkursi veido drošu pamatu veiksmīgai un kvalitatīvai koru dziedāšanai lielajos brīžos, kad tehniskās grūtības jau ir aiz muguras un dziedātāji var ļauties brīvai un atdevīgai muzicēšanai, bet dejotāji jūtas droši horeogrāfiskajos musturos, lai lielkoncertos un uzvedumos izdejotu savu prieku un atklātu radošo varēšanu.

●

Dziesmu svētku tradīcijas pirmsākumos kordziedāšanas stūrakmens bija garīgā mūzika, korāļu dziedāšana – to redzam draudžu skolu audzēkņu repertuārā. Izglītības procesā ievērotās konsekvences atspoguļojās arī bērniem un jauniešiem piedāvātajos dziesmu krājumos, laika gaitā virzoties no reliģiskas ievirzes darbiem, cittautu autoru klasikas līdz tautasdziesmu apdarēm un latviešu oriģinālmūzikai. Valsts valdošā ideoloģija allaž ļoti spēcīgi ietekmējusi skolu paspārnē uzraudzītās un realizētās mūzikas izglītības programmas, tostarp koru dziedāšanu – varasiestādes allaž centušās rūpīgi uzraudzīt mācību iestādes, kontrolējot bērnu izaugsmi sev vēlamajā gultnē. Par latviešu bērnu prātiem cīnījās gan vācbaltiešu, gan impēriskā vara. Ne velti cariskās impērijas laikā pēc rusifikācijas pastiprināšanās obligāti bija jādzied krievu tautasdziesmas, jāatskaņo krievu komponistu darbi, bet neatņemama repertuāra sastāvdaļa bija impērijas himna.[4] Turpat līdzās spraucās arī nacionālās pašapziņas asni latviešu tautasdziesmu veidolā, Eiropā 19. gadsimta otrajā pusē valdīja nacionālisma ideoloģija, dzima nacionālās kompozīcijas skolas, un tām līdzi auga arī bērni un skolu jaunatne, jo šī virziena komponisti īpaši vērsās pie jaunākajām paaudzēm, veltot savu repertuāru bērniem un jauniešiem.

Izglītības mērķu vadīti, darbojās arī Jānis un Dāvids Cimzes. Jāņa Cimzes vadītais Vidzemes skolotāju seminārs tobrīd gatavoja laika garam un Eiropas izglītības standartiem atbilstošu latviešu un igauņu tautskolotāju audzi, līdzās tam kopš 1872. gada apgādājot korus ar krājumiem "Dziesmu rota" un tajos ietvertajiem dziesmu latviskojumiem ("Dārza puķes") un tautasdziesmu apdarēm ("Lauka puķes") ne tikai pieaugušo koriem, bet arī skolasbērniem.[5]

Izcilais skolotājs semināru vadīja līdz savai nāvei 1881. gadā, sagatavojot draudzes skolu skolotājus, kas varētu darboties arī kā mācītāju palīgi un ērģelnieki. No 430 skolotājiem, ko Cimze izaudzināja 42 gadu laikā, par koru diriģentiem kļuva aptuveni 40, arī starp pārējiem bija dziedāšanas

4 Skat., piemēram, bilingvālos izdevumus – Jurjānu Andreja latviešu skolām sastādītais krājums ar garīgo repertuāru un tautasdziesmām: "Dziesmu krājums latviešu tautskolām"="Сборник песен для латышских народных училищ" (Jelgava 1900, 1903) vai Jāzepa Vītola krājums "Родные звуки" (Rīga, 1899, 1907, 1913).

5 Cimze, J. *Dziesmu rota: skolas bērniem.* 6. burtnīca, bērnu korim *a cappella*. Rīga: Kimmelis, 1879.

skolotāji. Līdzīgi kā Cimze Vidzemē, tā arī Jānis Bētiņš Kurzemē, Irlavas skolotāju seminārā, izaudzināja diriģentus un ērģelniekus, kas ieguva labu muzikālo izglītību, par ko gādāja arī šā semināra kādreizējais audzēknis.[6]

19. gadsimta otrajā pusē, īpaši beigās, līdz ar nācijas pašapliecināšanās nepieciešamību arī bērnu koru repertuārā ienāca latviešu tautasdziesmas – apdarēs, kas līdzīgas daudzu citu Eiropas tautu sabalsojumiem, kā ideālu izvirzot korāļa formu, bet dziesmu harmonizācijas principus balstot Rietumeiropas, īpaši vācu, austriešu, šveiciešu, mūzikas tradīcijās. Tam spilgts piemērs ir Jāņa un Dāvida Cimžu, kā arī viņu līdzgaitnieku veikums. Ar laiku kļuva aktuāla dziesmu melodisko īpatnību atklāšana un uzsvēršana, kas jo īpaši spilgti padevās Jurjānu Andrejam, vēlāk – Emilim Melngailim, Jēkabam Graubiņam un viņu sekotājiem.

Pēc starpkaru perioda nacionālās kormūzikas teju sprādzienveida uzplaukuma sovjetiskās okupācijas laiks bērnu un skolēnu repertuāram uzlika smagas ideoloģiskas važas – svētkiem bija jāaudzina jaunie padomju cilvēki internacionālisma garā, ko atspoguļoja arī svētku dziesmu klāsts. Tikai pa retam svētkos parādījās pa kādai latviešu tautasdziesmai vai latviešu komponista darbam.

Kopš Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas dziesmu svētku repertuārs tiek veidots, apvienojot divas paralēlas plūsmas – latviešu tautasdziesmas un latviešu klasiku, kā arī laikmetīgo mūziku, arvien pasūtot jaundarbus. Šī prakse piekopta jau kopš dziesmu svētku pirmsākumiem, kad atskaņojamie darbi izgāja rūpīgu atlasi konkursos un pie dziedātājiem nokļuva tikai labākie. Vēsturiski izsekojot, šī līnija ved no Jāzepa Vītola episkajām kora balādēm, Alfrēda Kalniņa, Jāņa Zālīša, Ādolfa Ābeles koloristiski krāsainajām skaņu ainām pie Ādolfa Skultes izsmalcinātajiem opusiem, Romualda Kalsona, Artura Maskata, Ērika Ešenvalda un citu skaņražu neoromantisma un modernisma sadurē radītajiem darbiem. Folklorisms bērnu svētkos ir bijis neatņemams – vai tas būtu Emiļa Melngaiļa vai Marijas Gubenes, Paulas Līcītes, Ēvalda Siliņa vai citu komponistu devums. Folkloras kustības un tā sauktās postfolkloras estētikas ietekmē, saplūstot senāko slāņu tautas mūzikas elementiem ar pirmsklasicisma, minimālisma, džeza, roka izpausmēm, pēdējās desmitgadēs radušies Uģa Prauliņa, Lauras Jēkabsones, Līgas Celmas-Kursietes, Valta Pūces sacerējumi. Repertuārs regulāri tiek papildināts arī ar populāro mūziku, kas iekarojusi jauniešu sirdis gluži citā vidē, arī jauniešu subkultūrās, tādējādi integrējot tradīcijā dažādas muzikālās izpausmes. Svētkos nereti kā priekšvēstneši ir ienākuši arī jaunatnē populāru dziesmu autoru sacerējumi – Renāra Kaupera, Jāņa Aišpura un citu autoru dziesmas, kļūstot par novitāti, bet tad to stils vai pat pašas dziesmas pārņemtas arī pieaugušo koru repertuārā un vispārējos dziesmu svētkos. Spilgts piemērs tam ir Mārtiņa Brauna dziesmas "Saule, Pērkons, Daugava" atskaņojums 1989. gada Skolu jaunatnes dziesmu svētkos, tikai pēc tam to iekļaujot arī "lielo" dziesmu svētku programmā.

Taču vislielākā un stabilākā vieta bijusi liriskajām un himniskajām dziesmām ar pavadījumu – vai tās būtu Mārtiņa Brauna, Imanta Kalniņa, Zigmara Liepiņa, Jāņa Lūsēna, Ulda Marhilēviča, Raimonda Paula vai citu autoru rakstītās dziesmas, tām allaž atradusies vieta arī bērnu un jauniešu sirdīs.

Tautasdziesmas un *a cappella* dziedāšana ir visu dziesmu svētku pamatu pamats. Tautasdziesma ar nacionālās identitātes ielogu satur kopā dziedātāju tūkstošus, bet dziedāšana bez pavadījuma ir

6 Rasa, I. *Latviešu sabiedrības kultūraktivitātes (1800–1991)*. Rīga: RaKa, 2008, 28. lpp.

tradīcijas kodols, ko attīstījusi komponistu jaunrade. Tā ceļ dziesmu svētku profesionālisma latiņu jo augstu – arī jaunrade ir svētku tradīcijas būtiska sastāvdaļa. Arnolds Klotiņš ir uzsvēris: "Tradicionālās etniskās un laikmetīgās profesionālās mākslas auglīgi pretrunīgā divvienība ir ielikta jau dziesmu [arī deju – *aut.*] svētku pamatā, šo svētku tipā."[7] Tieši tā notur svētkus nemitīgā attīstības spriedzē, dodot tiem dzīvības stimulus: no vienas puses, tradīciju uztur svētku etniskais pamats – tautasdziesmas, *a cappela* atskaņojumi, svētku ārējā atribūtika, dejas, ieražas, klasiskais repertuārs, svētku modeļa rituālā atkārtošanās –, no otras, dzen uz priekšu profesionālās mākslas nemitīgā atjaunotne, elites komponistu, diriģentu, atskaņotājmākslinieku, horeogrāfu klātbūtne un dzīva dalība procesā.

Šai svētku noturības divvienībai noteikti jāpievieno trešais pamats, kas balstās sociālajos procesos. Tāļa Tisenkopfa vadītās sociologu pētnieku grupas skatījumā dziesmu svētki, pildot vairākas valstij, sabiedrībai un tās grupām svarīgas funkcijas kā mākslinieciskā, komunikatīvā, izklaides, ekonomiskā, ideoloģiskā, uztur tradīcijas dzīvotspēju tikmēr, kamēr vien lielākā vai mazākā mērā visas šīs funkcijas tiek pildītas.[8] Skolu jaunatnes svētkos īpaši uzsverama ir arī izglītības funkcija. Šie, lūk, ir aspekti, kas veido sabiedrības motivāciju.

Arī te varam jautāt – kāpēc neviena no šīm funkcijām neiznīkst, un varbūt ir kāda galvenā, kura visu laiku tiek uzturēta? Arī te atbilde varētu būt – ideoloģija, valsts (nacionālās un profesionālās elites?) pasūtījums. Tēzei, ka Dziesmu un deju svētkus allaž izmanto politiskie režīmi, lai atražotu un stiprinātu viņiem vēlamo *status quo*, simboliski un praktiski mobilizējot iedzīvotājus, uzturot ar svētku procesu saistīto amatiermākslu, piekrīt vairums autoru.[9]

Tātad, kamēr būs ieinteresēti svētku rīkotāji, dalībnieki, kamēr svētkos piedalīsies augstas klases profesionāļi – diriģenti, komponisti, atskaņotājmākslinieki –, kamēr tajos tradīciju uzturēs un papildinās jaunrade, kamēr būs politiskie režīmi, kas "atražos *status quo*", svētki turpināsies. Dziesmu un deju svētku likums regulē valsts un pašvaldību atbildību dziesmu svētku, arī skolu jaunatnes svētku, tradīcijas, procesu uzturēšanā. To uzdevums ir nodrošināt izglītību, realizēt noteiktu izglītības politiku, gādāt par atbilstošām programmām, nodrošināt skolotāju sagatavošanu. Kamēr valsts un pašvaldību institūcijas, bet visvairāk pašas skolas būs ieinteresētas dziesmu svētku tradīcijas turpināšanā, tikmēr svētku sagatavošanas mehānismam vajadzētu darboties nevainojami.

Bērnu un jauniešu dziesmu svētku norišu fiksēšana un pētniecība fragmentāri ir sākusies gandrīz līdz ar pirmajiem svētkiem. Pusotra simta gadu laikā uzkrājušies bibliogrāfiskie uzziņu

---

7 Klotiņš, A. Dziesmu svētki tautas cīņās un likteņgaitās. No: *XX vispārējie latviešu dziesmu svētki. X latviešu deju svētki.* Rīga: E. Melngaiļa Tautas mākslas centrs, 16. lpp.

8 Skat.: Tisenkopfs, T., Daugavietis, J., Lāce, I., Sūna, L., Locika, K. & Grundšteine, L. *Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē.* Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/dziesmu_un_deju_svetki_mainiga_sociala_vide1.pdf.

9 Daugavietis, J. Līdzšinējie pētījumi par Dziesmu un deju svētkiem. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018, 131. lpp.

avoti[10] un atsevišķi pētījumi, gan būtiski mazākā apjomā nekā par vispārējiem latviešu dziesmu un deju svētkiem. Sākotnēji bērni un jaunieši piedalījās "lielajos" svētkos, ieskaitot 1946., 1950. un 1955. gada vispārējos dziesmu svētkus, tamdēļ jaunāko paaudžu muzikālo vienību vēsture daļēji iekļaujas vispārējo dziesmu svētku ietvarā. Paralēli tam kopš 19. gadsimta otrās puses ir noritējis intensīvs muzikālās izglītības darbs skolās, tikuši dibināti kori un deju kopas un pulciņi, notikuši lielāki un mazāki svētki arī atsevišķi no pieaugušajiem.

Svētku izpētē līdz šim iezīmējies tikai viens virziens – humanitārā pētniecība, kuru īstenojuši muzikologi, mūziķi, literāti, žurnālisti. Te iekļaujas Emiļa Melngaiļa rakstītais, mūziķu, komponistu, mūzikas kritiķu Jāņa Zālīša, Eduarda Ramata, Jēkaba Graubiņa, Jāņa Cīruļa, Jēkaba Vītoliņa un citu devums. Starpkaru periodā plašākais devums ir publikācijas Izglītības ministrijas apgādātajā žurnālā "Izglītības Ministrijas Mēnešraksts".[11] Sovjetiskās okupācijas laikā pēc Otrā pasaules kara par skolu jaunatnes dziesmu svētkiem rakstījis Arnolds Klotiņš[12], Mintauts Ģeibaks[13], presē – Oļģerts Grāvītis un citi autori. Jāņa Dūmiņa personībai pievērsusies Vija Briede-Bulāvinova[14]. Ārpus Latvijas izcilus pētījumus veicis Valentīns Bērzkalns[15] – viņa darbi par latviešu dziesmu svētkiem līdz sovjetiskajai okupācijai (I–IX svētki), kā arī dziesmu svētkiem trimdā (līdz 20. gadsimta 60. gadiem) detalizēti un pamatīgi analizē tradīcijas sākotni un attīstību, soli pa solim aplūkojot dziesmu svētku norises un repertuāru, komponistu jaundarbus, diriģentu aktivitātes, svētku organizatoriskos aspektus, kā arī politisko un sociālo fonu, skatot arī jaunatnes iesaisti. Hronikāls vēstījums te saaudies ar nopietnu analīzi, vispārējo dziesmu svētku kontekstā mazliet skarot arī bērnu un jaunatnes iesaisti koru kustībā. Dziesmu svētkus svešumā regulāri atspoguļojusi trimdas prese – žurnāli "Latvju Mūzika" un "Jaunā Gaita", kā arī dienas prese. Kopumā pārskatos un pētījumos dominē pieeja, kas svētkus pozitīvisma garā vērtē no vēsturisko norišu likumsakarību un muzikālo sasniegumu viedokļa.

Pēc Latvijas Republikas valstiskuma atjaunošanas par skolu jaunatnes dziesmu svētkiem publicēti atsevišķi plašāki raksti, pārskati un diskusijas presē[16], izdotas grāmatas, kas veltītas noteiktam

---

10 Starp tiem nozīmīgākie: Jansons, A. *Latviešu dziesmu svētku bibliogrāfijas materiāls.* Rīga: Kārļa Rasiņa apgāds, 1944; Straumīte, O. *Dziesmu svētku simtgade (1873–1973): literatūras rādītājs*. Rīga: Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka, 1973; Biezaite, M., Biezaitis, Ē. *Mūzikas krātuvē savākto izdevumu rādītājs.* Adelaide: Mūzikas krātuve, 1989; Braun, J., Bambarts, K. *Selected writings on Latvian music: A bibliography. Rakstu izlase par latviešu mūziku: bibliogrāfija.* Mūnster: Verlag Latvija, 1985; Daugavietis, J. Literatūra un iepriekšējie pētījumi par Dziesmu svētkiem. No: Tīsenkopfs, T. (red.). *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē.* Rīga: Baltijas studiju centrs, 2002, 10.–16. lpp.; Grauzdiņa, I. *Latviešu dziesmu svētku mazā enciklopēdija.* Rīga: Musica Baltica, 2004 u. c.

11 Piemēram, Melnalksnis K. No skolu prakses. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts,* 1923, Nr. 5, 571.–572. lpp.; Rupjais, J. Pirmie Latgales kultūras svētki Daugavpilī. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts,* 1923, Nr. 8, 946.–947. lpp.; A. J. Valmieras bērnu svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 7, 830.–831. lpp. u. c.

12 Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika,* 1997, Nr. 26, 3080.–3091. lpp.; Klotiņš, A. Dziesmu svētki tautas cīņās un likteņgaitās. No: *XX vispārējie latviešu dziesmu svētki. X latviešu deju svētki.* Rīga: E. Melngaiļa Tautas mākslas centrs, 1998, 14.–18. lpp. u. c.

13 Ģeibaks, M., Dimante, I., Jakobsone, I. *Daudzas balsis skanēt skan*. Rīga: Zvaigzne, 1984

14 Briede-Bulāvinova, V. *Jānis Dūmiņš*. Rīga: Liesma, 1983.

15 Īpaši izceļamas divas monogrāfijas: Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture 1864–1940*. Bruklina (Ņujorka): Grāmatu Draugs, 1965; Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētki trimdā 1946–1965.* Bruklina (Ņujorka): Grāmatu Draugs, 1968.

16 Grāvītis, O. Bērnu un skolēnu koru kultūra Latvijā. I–III. *Dziesmu svētki: tautas māksla, kultūrvide,* 1999, Nr. 12, 2000, Nr. 1–2; Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika*, 1997, Nr. 26, Ašme, L. Gada lielākais notikums Latvijas bērniem. *Latvju Mūzika,* 2000, Nr. 28 u. c.

novadam vai diriģenta personībai[17], tomēr – tikai epizodiski pievēršoties skolu jaunatnes koru kustībai, izpaliekot plašākiem pētījumiem.

Savukārt par deju svētkiem līdzās plašam publikāciju apjomam periodikā kā būtisks pienesums izceļams horeogrāfes Ritas Spalvas sastādītais apjomīgais grāmatas "Latvijas skolu jaunatnes deju svētku" izdevums, kas sniedz ieskatu svētku hronikā, preses materiālos, profesionālajās diskusijās un atmiņās.[18] Tāpēc šajā rakstu krājumā vairāk pievērsīsimies procesu analīzei, nevis deju svētku hronikai un notikumu atspoguļojumam, kas jau ir veikts.

Skolu jaunatnes dziesmu svētku pētniecības kontekstā pirmreizējs šajā izdevumā ir sistematizētais svētku priekšvēstures aplūkojums, analizējot muzikālās audzināšanas pirmsākumus un skolotāju devumu korkultūrā. Tāpat svarīgs ir starpkaru perioda pārskats, kas veidots, pārlūkojot svētku hroniku un iedziļinoties Jāņa Milzarāja personības devumā. Pirmreizējs ir arī trimdas bērnu un jauniešu koru kustības un svētku pārskats, kas sniedz vispusīgu ieskatu svētkos trimdā un diasporā – Ziemeļamerikā, Eiropā un Austrālijā.

Joprojām pastāv plaši un mazvētīti materiālu apcirkņi, kas attiecas uz dziesmu dienu un citu lokālo svētku sarīkojumu kustību Latvijas novados, koru sacensību un izaugsmi, deju kolektīvu sadancošanos un skatēm, lokālajiem svētkiem. Līdz šim nav apkopota novadu statistika vai detalizēti analizēts repertuārs un diriģentu darba metodika.

Lūkojoties uz skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem no vairākiem skatpunktiem, grāmatas autori veido sistematizētu pārskatu, sniedzot vēsturiskus faktus, analizējot likumsakarības, bērnu un jauniešu koru, deju kopu, folkloras kustības vēsturiskās attīstības kolīzijas, skarot arī repertuāra jautājumus. Skatījumā uz pētniecības materiālu neapšaubāmi atstājusi pēdas pieeja, ko dēvējam par jauno vēsturiskumu, – tās ietvaros mākslas parādības un artefakti skatīti saistībā ar kultūras un ideju kontekstu, vērtējot arī ārpusmuzikālu faktoru iespaidu uz skaņumākslas un dejas pasauli.

Grāmatas struktūru ir noteikusi nepieciešamība periodizēt notikumus, un, kā jau minēts iepriekš, hronoloģiskie ietvari veidoti sekojoši: priekšvēstures periods (līdz nacionālas valsts izveidei 1918. gadā), starpkaru periods un pirmās brīvvalsts laiks, kad dažādu mērogu svētki notika neregulāri (1922–1940), sovjetiskās okupācijas periods (I–VI svētki, 1960–1989) un nacionālās neatkarības atjaunotnes laiks (VII–XIII, 1995–2025).

Bērnu un jauniešu dziedāšanas svētku priekšvēsturi un tās avotus pētījis Jānis Erenštreits, starpkaru norises – Inese Mailīte un Jānis Erenštreits, mūzikas un varas attiecības sovjetiskās okupācijas laikā – Ilze Dūmiņa-Kroja, bet procesus un notikumus trimdā – Dace Aperāne, Jāna Jēruma-Grīnberga, Valda Liepiņa un Anita Andersone. Svētkos pēc neatkarības atjaunošanas ielūkojusies Ilze Šarkovska-Liepiņa. Savukārt deju svētku metamorfozes un stilistisko virzību analizējusi Dita Jonīte, bet tradicionālās kultūras un folkloras šķautnes aplūkojusi Māra Mellēna. Pētījumu autoru specifiskais darbības lauks ir dažāds – muzikoloģija, vēstures zinātne, profesionālā atskaņotājmāksla, kompozīcija, deja un teātris, teoloģija, tāpēc grāmatas stilistika nebūt nav viengabalaina. Izdevumu

17 Piemēram, Bērziņš, J. Dziesmotais novads. Rīga: Mantojums, 2003; Tučs, M., Tučs, A. *Krišs Fridrihs Deķis. Skolotājs un diriģents ar prievīti.* Rīga: Upe tuviem un tāliem, 2019; Rozīte, M., Grigale, M. *Piecdesmitgadīgais Cantus tuvos un tālos ceļos.* Kuldīga: [Cantus], [2018] u. c.

18 *Spalva, R. Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021.

veido tematiski un saturiski plašākas esejas. Līdzās tām ieskicētas vairākas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku vēsturiski nozīmīgas personības. Savukārt grāmatas pielikumā "Atbalsis. Atmiņas un vērtējumi" svētku procesi atklājas to rīkotāju un dalībnieku skatījumos – šī sadaļa lasītājiem būs pieejamas digitāli, īpašā tīmekļa vietnē. Izdevums veltīts gan Latvijas kultūras profesionāļiem, gan koru kustības dalībniekiem un vienkārši interesentiem. Būdams patlaban plašākais pētījums par skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem, tas, cerams, līdz ar apkopoto pamatinformāciju ļaus iepazīt arī daudzus jaunus svētku, koru un deju kustības aspektus un kļūs par pamatu turpmākai pētniecībai.

Grāmata tapusi pēc skolu jaunatnes dziesmu svētku goda virsdiriģenta Jāņa Erenštreita rosinājuma un ar viņa ieinteresētu līdzdalību Valsts izglītības satura centra, Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta un Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja sadarbībā. Pētījuma autori izsaka pateicību arhīvu un bibliotēku laipnajiem un izpalīdzīgajiem darbiniekiem Latvijas Nacionālajā rakstniecības un mūzikas muzejā, Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa un Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, Latvijas Nacionālajā arhīvā, P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā, tāpat sirsnīgi pateicas Latvijas reģionālo – Alūksnes, Cēsu, Dobeles, Jelgavas, Liepājas, Ludzas, Madonas, Rūjienas, Talsu, Valkas, Valmieras un Kubalu skolas – muzeju speciālistiem.

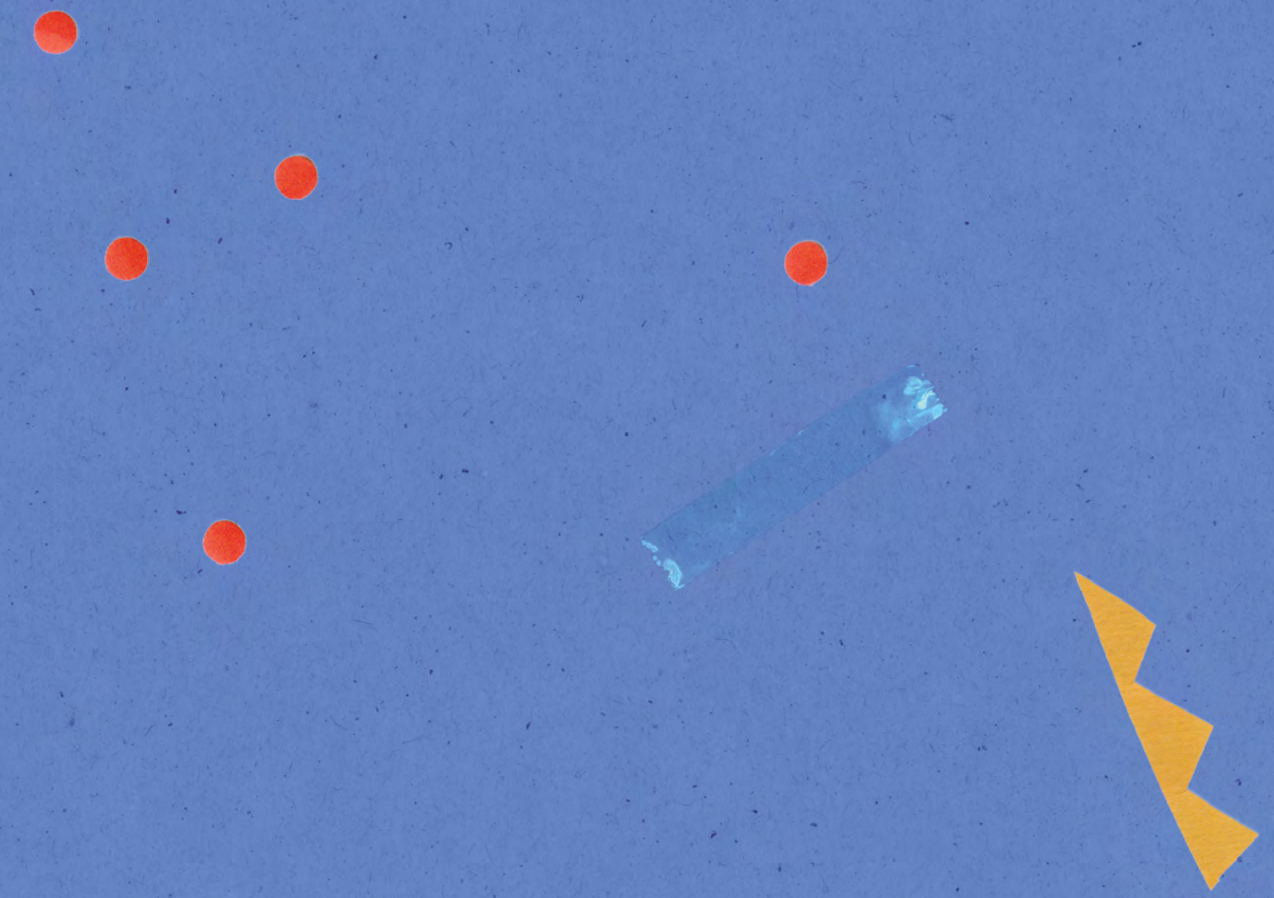
SAĪSINĀJUMI

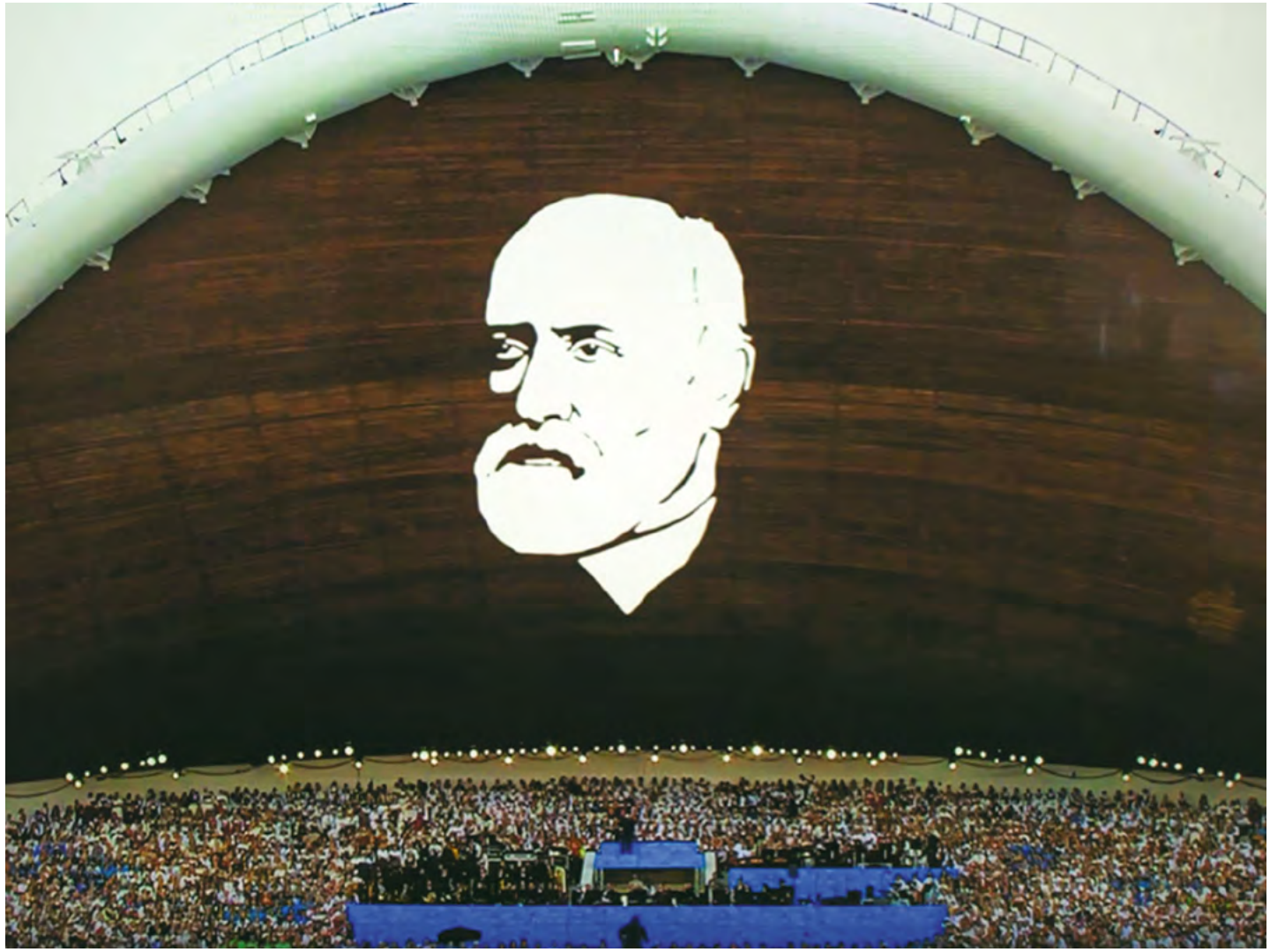
ALJA – Amerikas Latviešu Jaunatnes Apvienība
DP – *displaced persons* (angļu val.) – pārvietotās personas jeb latviešu bēgļi pēc Otrā pasaules kara bēgļu nometnēs (t. s. dīpīši)
ELJA – Eiropas Latviešu jaunatnes apvienība
ELKS – Eiropas Latviešu kultūras svētki
JVLMA – Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija (bij. Latvijas Konservatorija, J. Vītola Latvijas Valsts konservatorija)
KD – Kultūras dienas
KFFDA – Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs
LAAJ – Latviešu apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē
LELB – Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca
LELBA – Latviešu Evaņģēliski Luteriskās Baznīcas Amerikā
LETA – Latvijas Informācijas aģentūra
LJSK – Latvijas Jaunatnes Sarkanais Krusts
LKP CK – Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā komiteja
LMA – Latvijas Mākslas akadēmija
LNA – Latvijas Nacionālais arhīvs
LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNAK – Latvijas Nacionālās Apvienība Kanādā
LNJAK – Latviešu Nacionālā Jauniešu Apvienība Kanādā
LNPL – Latviešu Nacionālā Padome Lielbritānijā
LNVM – Latvijas Nacionālais vēstures muzejs
LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika
LR – Latvijas Radio
LTA – Latvijas Telegrāfa aģentūra
LU – Latvijas Universitāte (bij. Latvijas Valsts universitāte)
LUB MB – Latvijas Universitātes bibliotēkas Misiņa bibliotēka
MLB – Melburnas Latviešu biedrība
MLĢ – Minsteres Latviešu ģimnāzija
PBLA – Pasaules Brīvo latviešu apvienība
PSMVM – Paula Stradiņa medicīnas vēstures muzejs
RDKS – Rīgas Doma kora skola
PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
RLB – Rīgas Latviešu biedrība
LNRMM – Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs
RTU – Rīgas Tehniskā universitāte
TMR – Turaidas muzejrezervāts
VDK – Valsts drošības komiteja
VISC – Valsts izglītības satura centrs (kopš 2025. gada VIAA – Valsts izglītības attīstības aģentūra)
VJIC – Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs

IESKATS LATVIEŠU SKOLU KORU DZIEDĀŠANAS UN SVĒTKU VĒSTURĒ

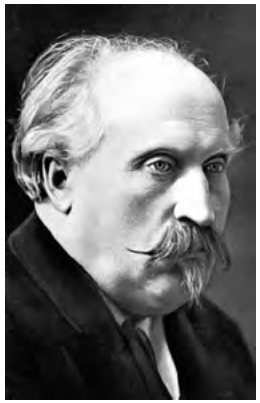
JĀNIS ERENŠTREITS

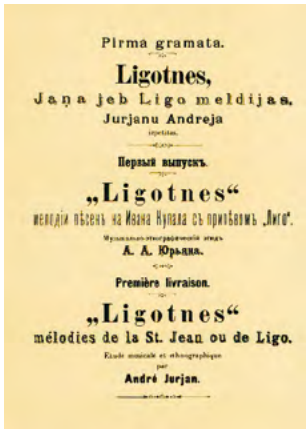

Skats no Igaunijas XXVII Dziesmu svētku atklāšanas koncerta "Skolotājam" 2019. gada 6. jūlijā.
Centrā – Jāņa Cimzes portrets. J. Erenštreita ģimenes arhīvs

VIDZEMES ASNI

Andrejs Jurjāns.
LNA, KFFDA

Andrejs Jurjāns. Latviešu tautas mūzikas materiālu 1. grāmata "Līgotnes, Jāņa jeb Līgo meldijas" (1894)

Vidzemes izvēle stāsta sākumam nav nejauša. Laikraksts liecina, ka jau 1822. gadā no divu Raunas skrīves skolu[1] audzēkņiem (viena bijusi puiku, otra – meiteņu) sanācis jaukts koris, kurš dziedājis "uz balsīm".[2] 1831. gada Bībeles svētkos viņu skolmeistars Juris Gaiķe (Gaiķis – *red.*) līdz ar Straupes mācītāju, "veco Sakalausku, un Jaunveļķu freileņu skolu" kopā nodziedājuši "pilnīgu oratoriumu" – veselu oratoriju. Īpaši izdotu grāmatu koriem tolaik nebija. Bet līdz ar norakstiem dziedāšana no Raunas izplatījusies uz abām Piebalgām, Dzērbeni, Straupi, Trikātu, Āraišiem un Valmieru. Svētkos kāds atļāvies pavīpsnāt, ka Raunā jau viss, proti, dziedāšana skolā un baznīcā, kā no svētā gara dots. Taču aiz šiem vārdiem slēpusies neviltota skaudība par kordziedāšanas īpašo vilkmi Raunas pusē, lai gan daudzviet Vidzemē vēl nebūt nebija zudis vācbaltiešu garīdzniecības bieds – zemnieku skanīgie rituāli ar tautasdziesmu skandināšanu. Raksta nobeigumā autors uzteic mācītājus un skolotājus, kam sevišķi nopelni skolu lietās, un atklāj, ka "tolaik skolas vērtību mērīja pie koru dziedāšanas un skaistas rakstīšanas"[3].

Kādi gan bija apstākļi un personības, kas pamudināja un sekmēja latviešu mīlestību pret kordziedāšanu?

Jurjānu Andreja pētījuma "Līgotnes, Jāņa jeb Līgo meldijas" (1894) sākumdaļā zem virsraksta "Latvju līgotnes" lasāms atzinums, ka latvieši dziedājuši vēl pagānu laikmetā. It īpaši Zāļu vakarā, Jāņu naktī pie dabas, pulkā pielūdzot un godinot sauli kā labdari dievību.[4] Veclaiku hronikās šīs dziesmas nosauktas par velna dziesmām (*Cantica diabolica*) un sātana rotaļām. Gluži citādas domas paudis vācu filosofs Johans Gotfrīds Herders, jūsmodams par latviešu aizrautīgo dziedāšanu dabā, visticamāk, Juglas ezera apkaimē: "Miermīlīga tauta dzied mīlestības dziesmas, pilnas tuvības dabai un naivitātes."[5] Senā dziedāšana pulkā ar teicējām, locītājām un vilcējām kā īpatns daudzbalsības veids pēcāk nākusi par labu kordziedāšanai.[6] "Latvju sieviete no sendienām ir bijusi galvenā tautas dziesmu radītāja un kopēja, koru darbībā tā vienmēr parādījusi lielāku cītību nekā vīrieši,"[7] secinājis Jēkabs Graubiņš. Iespējams, ka vīru dienas pavadītas smagā darbā, kādēļ tad viņi it bieži ļāvušies saldenā miestiņa vai brandavīna varai, ko jau 18. gadsimtā tik ļoti centās izskaust Vidzemes hernhūtiešu brāļu draudzēs.

Vēl 1738. gadā Valmiermuižā ticis atvērts brāļu draudzes skolotāju seminārs, kur dziedāšana bijusi lielā cieņā, gan pilnībā iztiekot bez latviešu tautasdziesmām. Daudzbalsīgas dziedāšanas kopējs, Liezēres mācītājs un korāļu grāmatas sastādītājs Johans Punšelis paudis piesardzību pret

1 Skrīves skola – skrīveru, rakstvežu skola, kurā apmācīja zēnus pagasta skrīvera amatā.
2 J. C[imze]. *Kad daudzbalsīga dziedāšana Vidzemē sākusēs. Baltijas Vēstnesis,* 1874, 10. apr.
3 Turpat.
4 Jurjānu Andrejs. *Latvju tautas Mūzikas materiāli.* Pirmā grāmata. *Līgotnes, Jāņa jeb Līgo meldijas, Jurjānu Andreja izpētītas.* RLB Mūzikas komisijas rakstu krājums. Rīga: R.L.B., 1894, 9. lpp.
5 Guntis Šmidchens saistībā ar 19 gadu vecā Kēnigsbergas folklorista J. G. Herdera ierašanos Rīgā 1764. gadā un iepazīšanos ar Baltijas zemnieku dziesmām un dzīvesziņu. Skat.: Šlesers, J. Tautu izglāba dziesmu gars! Guntis Šmidchens. *The Power of Song: Nonviolent National Culture in the Baltic Singing Revolution. Jaunā Gaita,* 2014, vasara, 27. lpp.
6 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940.* [ASV] Bruklina: Grāmatu Draugs, 1965, 13. lpp.
7 Bahmanis. *VII vispārējie latvju dziesmu svētki 19.–22. jūnijā 1931. gadā.* Rīga: 1931, 29. lpp.

hernhūtiešiem un norādījis, ka viņu izmantotās melodijas "maitājot" baznīcas dziesmu dziedāšanu.[8] Minētā piezīme nebūt nemazina brāļu draudžu nopelnus Vidzemes latviešu zemnieku labā, jo šī kustība iesakņoja viņu apziņā tikumības, kārtības, kopības un tautiskās piederības apziņu. It īpaši izceļama dažādu vecumu zemniekbērnu iesaiste dziedāšanā un mūzikas instrumentu spēlēšanā.

Senču garamantas nepavisam neiederējās baznīcā – ne pēc satura, ne arī tāpēc, ka zemnieki ierasti svabadi dziedāja dabā. Tādēļ skolas uzdevums bija iemācīt bērniem saskanīgu kopdziedāšanu baznīcā un sadzīvē. Ideāli, ja uz balsīm. Pamazām tā arī notika – tur, kur bija skola un skolotājs, kas māca dziedāt, un kur pieejamas dziesmu grāmatas. Daļa skolasbērnu un jaunekļu kordziedāšanu pieņēma labprātīgi un pat iemīlēja to kā pašapliecināšanās un pašizteikšanās iespēju.

Kopš 1802. gada pretēji Krievijas Apgaismības ministrijas iecerei un centieniem iegūt kontroli latviešu apdzīvotajā Vidzemē pagasta un draudžu skolu pārraudzību līdz pat 19. gadsimta 80. gadu vidum saglabāja vietējā muižniecība un garīdzniecība.[9]

Kā nozīmīgs atskaites punkts ir jauna laikmeta sākums – pēc 1819. gada 26. marta, kad Krievijas impērijas ķeizars Aleksandrs I Vidzemē pasludināja zemnieku brīvlaišanu. Tam sekoja Likums par skolām[10], kura 516. paragrāfa 1. apakšpunkts noteica, ka uz katrām "500 vīrišķu dvēselēm [..] būs vienai pagasta skola būt un pie tās viens brangs skolmeisteris, kas tiek iecelts no muižas kunga". Turpat 2. apakšpunktā vēstīts:

> [S]kolā pagasta bērniem [no 10 gadiem] [..] būs mācīties, skaidri lasīt, kateķismu jeb ticības mācību izmācīties un būs arī mācīties svētu dziesmu meldijas dziedāt, kaut arī ne visas, tomēr tās, kas visuvairāk tiek dziedātas. [..]
> Mācītājam un baznīcas pērminderiem[11] pieder tā valdīšana par pagasta skolām, un, ja muižnieks grib, tad viņam to augstāku uzlūkošanu nevar liegt.[12]

Draudzes skolas salīdzinājumā ar pagastskolām sniedza plašāku izglītību un parasti atradās mācītājmuižas tuvumā. Tās uzņēma jau vecākus bērnus un stāvēja augstākā vērtē:

> 517. 2. Bērniem [..] vajaga būt 14 līdz 17 gadus veciem, un viņu vecākiem vajaga būt tādiem ļaudīm, kas paši savus bērnus var un grib uzturēt. [..]
> 5. Šinī skolā bērniem būs mācīties: rakstīt, rēķenēt, svētu dziesmu meldijas dziedāt, kateķismus vai ticības mācības gudrību saprast un arī pieņemt visu citu labu mācību [..], kas padomu dod, kā savas kārtas darbus būs strādāt ar prātu un apdomu.[13]

---

8 Adamovičs, L. Mācītājs Johans Punšelis savā dzīvē un darbā. *Svētdienas Rīts,* 1938, Nr. 52, 414. lpp.
9 Daukšte, V. *Vācbaltiešu elites skolu politika un tautas izglītība Vidzemē 19. gadsimtā.* Rīga: LNB, 2021, 15. lpp.
10 Vičs, A. *Latviešu skolu vēsture.* 3. grāmata: *Vidzeme no 1800. līdz 1885. gadam.* Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu apgāds, 1928, 45. lpp.
11 Pērminderis – baznīcas draudzes vecākais, kas veic arī garīdznieka palīga pienākumus.
12 Vičs, A. *Latviešu skolu vēsture.* 3. grāmata: *Vidzeme no 1800. līdz 1885. gadam.* Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu apgāds, 1928, 45., 47. lpp.
13 Turpat, 49., 50. lpp.

Skolotāju sagatavošanu šis likums neparedzēja, tāpēc muižnieku pasivitātes dēļ pagastskolu ierīkošana bezcerīgi kavējās. Bet zemnieki, glābdamies no nesamērīgiem izdevumiem, samierinājās ar mājmācību. Tādējādi pagastskolu un audzēkņu skaits pagastskolās turējās kritiski zems. Juridiski nesakārtotās attiecības starp muižu un zemniekiem briedināja neuzticību, kas dažviet pārauga nemieros. Tiesa, ir pieejami dati par atsevišķu muižnieku labdarības žestiem gan skolu iekārtošanā, gan finansiālu atbalstu uzcītīgu zemniekdēlu tālākizglītībai.

Tikmēr esošajām skolām izvirzīto prasību vidū kā svarīgākās bija audzināt patiesi krietnu, cilvēcīgu un kristīgu zemnieku kārtu.[14]

Viss liecināja, ka draudzes un pagasta skolām nepieciešami jauni izglītoti skolotāji, turklāt lai šis humānais skolotāju sagatavošanas plāns tiktu īstenots ar pašu latviešu pūliņiem. Šādu nosacījumu atbalstīja arī Vidzemes skolu padomnieks, teologs Karls Kristiāns Ulmans.[15]

1835. gadā mācītāju sinodē Valkā Valmieras draudzes mācītājs vācbaltietis Ferdinands Valters, neslēpjot savu gandarījumu, nosauca kandidātu jaundibināmā semināra vadīšanai: "Ir tāds jauns latvietis, kas vāciski skaidri runā un raksta."[16] Tas bija Valmieras draudzes skolotājs, deviņpadsmitgadīgais jauneklis Jānis Cimze.

Vai tobrīd kāds spēja paredzēt, ka jau 19. gadsimta vidū Jāņa Cimzes vadītais Vidzemes draudžu skolotāju seminārs Valmierā un Valkā (1839–1890)[17] kļūs par latviešu un igauņu ērģelnieku, skolotāju un diriģentu sagatavošanas kalvi? Vai varēja iedomāties, ka latviešu tautasdziesmas ceļu pie dziedātājiem bruģēs tieši pats Cimze ar 1872. gadā Leipcigā izdoto "Dziesmu rotu" vīriem un jaunekļiem un tās otro daļu "Lauka puķes"[18]? Un brāļu Cimžu – Jāņa un Dāvida jeb Dāvja Cimžu – veidotās latviešu tautasdziesmu apdares līdz ar Jāņa Cimzes audzēkņa Baumaņu Kārļa divām latviešu oriģināldziesmām kaldinās Pirmo Vispārējo latviešu dziedāšanas svētku panākumus 1873. gada vasarā Rīgā?

IZSKOLOT PAMESTĀS UN NESAKOPTĀS DVĒSELES

Jaunais zinātkārais, muzikāli apdāvinātais Jānis Cimze no Vidzemes – *Johann Zimse aus Liefland* –, bruņniecības un garīdzniecības pabalstīts, devās uz Prūsiju (1836–1838), lai studētu Saksijas Skolotāju seminārā Veisenfelsā, kur ar savu stāju, centību un domāšanas izveicību pedagoģijā, teoloģijā un citās zinībās visai drīz iemantoja skolotāju un studiju biedru cieņu. Pēc semināra

---

14 Vičs, A. *Latviešu skolu vēsture.* 2. grāmata: *Kurzeme no 1800. līdz 1885. gadam.* Rīga: Zvaigzne, 1994, 203. lpp.

15 Latviešu Literārās biedrības (1827) dibinātājs, vairāku mācību grāmatu autors, vēlākais bīskaps un Tērbatas Universitātes profesors. Skat.: Ārons, M. *Latviešu Literāriskā (Latviešu Drauga) Biedrība savā simts gadu darbā*: ainas no vāciešu un latviešu attiecību vēstures. Rīga: A. Gulbis, 1929, 304.–306. lpp.

16 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors.* Rīgā: b. i., 1914, 8. lpp.

17 Vidzemes draudžu skolotāju seminārs – *Das Ritterschaftliche Parochiallehrer-Seminar zu Livland*), arī Cimzes seminārs, bija Vidzemes bruņniecības uzturēta mācību iestāde Valmierā (1839–1853), vēlāk Valkā (1853–1890).

18 Kopumā Cimzes *a cappella* lieldarbs "Dziesmu rota" aptver 8 daļas (1872–1884): Jaunekļiem un vīriem. Dārza puķes, 1. daļa (1872), Jaunekļiem un vīriem. Lauka puķes, 2. daļa (1872), Jaunekļiem un vīriem. Lauka puķes: Latviešu tautasdziesmas, 3. daļa (1874), Jauktiem koriem. Lauka puķes: Latviešu tautasdziesmas, 4. daļa (1874), Jauktiem koriem. Dārza puķes: Vāciešu dziesmas, 5. daļa (1875), Skolas bērniem, 6. daļa (1876), Jauktiem koriem (J. Neilanda red.) Lauka puķes: Latviešu tautasdziesmas, 7. daļa (1884), Jauktiem koriem (J. Neilanda red.) Dārza puķes: Vāciešu dziesmas, 8. daļa (1884).

absolvēšanas Cimze devās ceļojumā, lai iepazītos ar Vācijas, Šveices, Austrijas un Ziemeļitālijas skolu iekārtu un pedagoģiskajām izglītības iestādēm, kā arī vienu gadu (1838–1839) klausītos humanitāro studiju kursus Berlīnes Universitātē. Tur viņš piesavinājis Frīdriha Ādolfa Dīstervēga tautskolu attīstīšanas idejas, kā arī mācījās mūziku pie Ludviga Erka, vācu tautasdziesmu apdarinātāja.

Pēc studijām Jānis Cimze atgriezās Valmierā, lai 1839. gada 10. novembrī ar Valtera gādību stātos darbā "bruņniecības tautskolotāju seminārā"[19].

Cimze apņēmās sagatavot Vidzemei nākamos ķesterus[20], priekšdziedātājus, ērģelniekus un pēc paša iniciatīvas – daudzpusīgi izglītotus skolotājus un diriģentus vienā personā. Viņa pedagoģiskā darba mūžs izvērsās Valmierā, bet no 1849. gada Valkā – par labu gan latviešiem, gan igauņiem. "Tur modinot gurdenos un pavirzot no Dieva dotos talantus" – jau toreiz sprieduši igauņi un līdz šai dienai godina Cimzi kā savu pirmo skolotāju audzinātāju.[21]

Pirmie semināru beigušie absolventi jau 19. gadsimta četrdesmitajos gados nonāca skolās, bet tur skolēnus mācīja pārsvarā no vācu grāmatām. To zinādams, Cimzes semināra tiešais pārraugs, jau pieminētais mācītājs Karls Kristiāns Ulmans 1845. gadā laida klajā "Dziesmiņas latviešu bērniem un jaunekļiem". Aiz nevainīgā virsraksta slēpās ciešs nodoms – pasargāt bērnu un vecāku sirdis no "blēņu dziesmām". Turpmākajos gados līdzīgu dziesmu krājumi, pārsvarā ar vācu komponistu melodijām un latviskotiem tekstiem, iznāks regulāri. Bet, lai novērstu zemnieku ieilgušo neuzticību skolai un tuvredzīgo paļaušanos mājmācībai, ar jauku dziedāšanu vien nepietika.

Turaidas Šveices māja. Zīmējis A. M. Hāgens. Litografējis G. F. Šlāters 1843. gadā. TMR

Ar Ulmana ziņu Jānis Cimze parūpējās, lai 1848. gada 14. jūlijā Turaidas Šveices mājā[22] notiktu Vidzemes pirmā skolotāju kopsapulce. Tajā piedalījās 32 dažādu vecumu skolotāji, kuru vidū bija arī daži Cimzes nesenie audzēkņi. Vidzemes skolotāju konferencēs visi priekšlasījumi un sarunas līdz 1869. gadam risinātas vācu valodā. Klātesošs bijis arī pats Karls Kristiāns Ulmans, kurš uzstājies kā pirmais.[23] Tad visu priekšā nācis Cimze ar nobriedušu gribu noskaņot skolotāju prātus "īstenai līdzdarbībai priekš skolas"[24].

Pragmatiskajā runā "Kā latviešu tauta satverama, lai viņa saviem bērniem vēlētos vairāk skolas izglītības un pate vairāk darītu šā nolūka sasniegšanā?"[25] Cimze izklāstījis vēlamos soļus, lai modinātu tautas ilgošanos un tās īstenu līdzdalību skolas labad. Tābrīža situāciju attiecībās ar skolu Cimze vērtējis kā "nenormālu" un "slimīgu". Bet, ja tā ir slimība, tad jāmeklē tās cēlonis.[26]

1851. gada vasaras konferences gaisotne bijusi lietišķa, un viss, kā ierasts, ritējis vācu valodā. Cimze uzstājies ar priekšlasījumu "Kādas īpašības vajag ķesteru skolā uzņemamiem, un kas draudzes skolotājam pie tam darāms"[27], izklāstot vairāku valstu pieredzi. Prūsijas (tolaik Prūsijas

---

19 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors*, 21. lpp.
20 Ķesteris – baznīcas kalpotājs, kas atbild par baznīcas un draudzes telpām, zvanīšanu, baznīcas mūziku un kuram ir konkrēti administratīvi uzdevumi.
21 Erenštreits, J. *Kroņu pinējs*. Rīga: Upe tuviem un tāliem, 2017, 392. lpp.
22 Ēka, kas atradusies Turaidas muižas saimnieciskajā centrā laikā no 1828. līdz 1944. gadam.
23 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors*, 136. lpp.
24 Turpat, 137. lpp.
25 Turpat, 137.–152. lpp.
26 Turpat, 137. lpp.
27 Turpat, 172.–193. lpp.

Karalistes) skolotāju sagatavošanas principus un mācību metodikas punktuālo sakārtotību Cimze atzinis par labāko. Īsi un skaidri tika definēti skolotāja profesijai nepieciešamie dotumi: "Skolotāju kārtai der tāds jauneklis, kam veselās miesās ir spirgts, možs gars."[28]

Sanāksmes dalībnieku vidū bijuši arī trīs cimzieši no vienpadsmit otrā kursa audzēkņiem – Juris Caunītis, Jānis Kaktiņš un Juris Neikens –, kuru radošie ceļi ne vienu vien reizi pārklāsies. Vēl seminārā mācīdamies, viņi bija dibinājuši savu dziedātāju kopu, lai vasaras brīvdienās, ceļojot pa dzimtajām vietām, priecētu ļaudis ar vairākbalsīgu dziedāšanu. Bet te, Turaidā, divi no viņiem – Juris Caunītis un Juris Neikens –, vienam otru nenoniecinot, kaismīgi aizstāvējuši katrs savus diametrāli pretējos uzskatus. Notikušo mēdz dēvēt par kultūrvēsturisku dueli, ko izsauca Jura Caunīša priekšlasījums "Ļauno apstākļu, kādos latviešu tauta ar pārvācošanu tiks novesta, izskaidrošana un līdzekļi, kā pacelt latviešu tautu bez pārvācošanas". Bijušajam kursabiedram, skolotājam un latvietības aizstāvim Jurim Caunītim pārliecinoši oponējis mācītājs Juris Neikens, kurš iestājies par izglītoto latviešu iekļaušanos vācu sabiedrībā un cieši aizstāvējis latviešu pārvācošanas ideju. Konferences vadītājs bīskaps Ulmans abu personu uzstāšanos novērtējis kā krietnu, taču liedzis laiku debatēm. Cimze cieņpilni novērtējis abu vīru paustos argumentus, bet uzskatu sadursmē palicis neitrāls. Turpmākajos gados Juris Caunītis sevi apliecinās kā prasmīgu skolotāju un dziesmu krājumu sastādītāju, bet Jānis Kaktiņš – kā Burtnieku jauktā kora diriģentu, apbalvotu ar zīda lenti un sudraba saktu par panākumiem Pirmo dziedāšanas svētku (1873) "dziesmu karā". Savukārt luterāņu mācītājs Juris Neikens iegūs nedalītu atzinību kā latviešu dziesmu svētku tradīcijas iedibinātājs.

1856. gads Vidzemes skolu vēsturē ir izceļams kā jauns pakāpiens izglītības kvalitātes virzienā. Laikā, kad vairums vācbaltiešu muižnieku rūpējās galvenokārt par savas labklājības celšanu, uz Valkas tuvumā esošā Lugažu muižas īpašnieka barona Karla Antona fon Vrangeļa dāvātā zemes gabala[29] vaļā vērās Vidzemes skolotāju semināra jaunuzceltā nama durvis. Tas bija morāli spēcinošs signāls par jaunām, daudzpusīgām izglītības iespējām kā latviešu, tā igauņu jaunekļiem. Vilinošo vēsti gan apsteidza Cimzes brīdinājums, ka kandidātam, kas cer uz semināra vietu, jau iestāju pārbaudījumos būs jāuzrāda jaušamas gara dotības: "Ja trūkst dāvanu priekš skolas izglītības vai mūzikas, tad iemesls atraidīt."[30]

Cimze joprojām vadījās no paša jau 1839. gadā izstrādātajiem 40 punktiem, detalizētām instrukcijām, ar nosaukumu "Plāns Vidzemes latviešu seminārам"[31]. Savu nelokāmo prasību – "ja latvieti no paša sākuma labāk neaudzinās kā līdz šim, tad seminārs vienmēr velti cīnīsies pret viņu galveniem netikumiem, kuri ir kārtības apziņas trūkums ar laiku un lietām un kautrība no darba"[32] – Cimze nosargāja līdz mūža beigām.

Un tas nesa augļus. Ap 19. gadsimta vidu, pateicoties draudžu un pagasta skolās izglītību ieguvušo ļaužu aktivitātēm, Vidzemē dzima dziedāšanas biedrības, kuru paspārnē attīstījās dažādas jomas. Pamazām tās veidojās par apdzīvoto apkaimju izglītojošiem centriem, netaupot pūliņus cīņai pret plaši izplatīto dzeršanas netikumu. Radās cerība ierobežot to ar radošumu rosinošiem priekšlasījumiem

---

28 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors*, 184. lpp.
29 Ikšelis, A. *Valkas diližanss: Valkas leģendas.* Valka: Valkas novada dome, 2013, 364. lpp.
30 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors,* 118. lpp., §11.
31 Turpat, 121.–135. lpp.
32 Turpat, 122. lpp.

un dvēseli pacilājošām kordziesmām – bieži vien koris kļuva par šo biedrību vizītkarti. Vācbaltiešu tradīciju ietekmē kā pirmie dibinājās vīru kori. Dziedātvēlme nereti vienoja atšķirīgu kārtu ļaudis. Savu komponistu latviešiem joprojām nebija, kamdēļ turpināja izplatīties populāras vācu komponistu melodijas ar latviešu pirmo dzejnieku veiktajiem, ne vienmēr veiklajiem atdzejojumiem vai īpaši piemeklētām vārsmām un rīmēm latviešu valodā, un tas jau tika novērtēts kā pussolis latvietības virzienā. Dzima un auga vēlme sadziedāties ar tuvējiem kaimiņiem un tad – ar attālākiem koriem.

SKOLASBĒRNI UN KORDZIEDĀŠANA

Pirmais krājums bērniem ar notīm iznāca Rīgā 1845. gadā un saucās **"Dziesmiņas latviešu bērniem un jaunekļiem skolā, mājā un laukā dziedamas uz vienu un ar uz vairāk balsīm"**. Tas bija pielikums Vidzemes mācītāja Paula Emīla Šaca gadu iepriekš izdotajai "Pirmajai lasīšanas grāmatai".

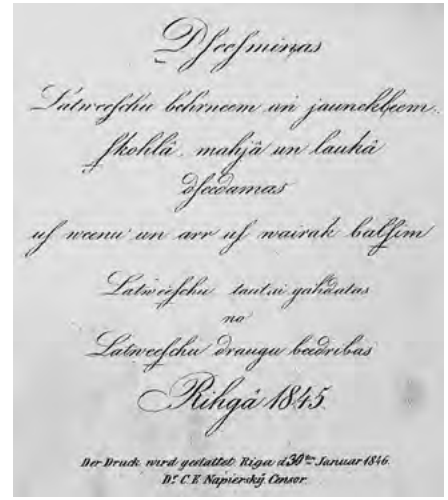
Skolu programmu saturā dziedāšana bija tikpat svarīga kā lasīšana, turklāt tā ietvēra sevī ne tikai korāļus, bet arī laicīga satura dziesmas. Šacs bija vīrs ar labu izglītību: 20 gadu vecumā absolvēja Tērbatas Universitāti, bet Tirzas draudzes mācītāja amatā, vismaz 19. gadsimta baznīcu vēstīs, tika uzlūkots par krietnu garīgo ganu. Viņa sakārtotās dziesmiņas – kopskaitā 57 – ir vācu vai austriešu komponistu sacerētas. Te ir gan kristīgie, gan dabas un gadalaiku motīvi. Vairākas dziesmas tēlo putniņus, kukainīšus, lauku sētas lopiņus, taču katrs no tiem nes līdzi kādu gudrību, dziesmu tematiku bieži caurvij morāle.

"Lielākā daļa no Šaca "dziesmiņām" ir divbalsīgas, bieži vedot balsis paralēlās tercās vai sekstās un mūzikas valodai nepārprotami akcentējot klasiskās harmonijas loģiku dzirdes izglītībā. Kā jau raksturīgi šim laikam, vācbaltiešu mācītāju tulkojumos gan neizdevās izvairīties no neveiklībām muzikālā un literāri gramatiskā akcenta attiecībās."[33]

1857. gadā, Mārtiņdienā, Vidzemes semināra uzraugs no garīdzniecības puses Karls Kristiāns Ulmans deva svētību divu Vidzemes skolmeistaru – cimziešu Jāņa Kaktiņa un Jura Caunīša – sarūpētajam krājumam **"100 dziesmas un ziņģes ar notēm"**, kas iznāca 1858. gadā Rīgā. Priekšvārdā Ulmans iedrošina šīs dziesmas un ziņģes nesmādēt. Tās gan par svētām nav saucamas, tomēr "labas un godīgas", tādēļ pie "blēņu dziesmām" nepiederot. Bīskaps pauž prieku, ka nu jau skolās bērni mācās dziedāt uz balsīm, tā arvien jūtamāk vairojot dziedāšanas jaukumu.[34] Abi sastādītāji piedāvā "mīļiem jaunekļiem un dziesmu mīļotājiem" dziesmas un ziņģes un novēl viņiem kļūt par labiem dziedātājiem. Šīs dziesmiņas ar meldiņiem būšot noderīgas visādiem gadījumiem. Daudziem jaukiem meldiņiem viņi paši un viņu draugi izraudzījuši derīgas dziesmiņas (tekstus – *red.*), kas pārtulkotas no vācu valodas. Nereti gan jaukas melodijas dēļ ne tik labu dziesmu atraduši vai arī otrādi.[35]

Mācītājs Pauls Emīls Šacs.
Avots: Prande, A. *Latviešu rakstniecība portrejās.* Rīga: Leta, 1926

Dſeeſmiņas
Latweeſchu behrneem un jaunekļeem
ſkohlâ mahjâ un laukâ
Dſeedamas
uſ weenu un arr uſ wairak balſſim
Latweeſchu tautu gahdâtas
no
Latweeſchu draugu beedribas
Rihgâ 1845
Der Druck wird gestattet. Riga d. 30ten Januar 1846.
Dr. C. E. Napiersky, Censor.

Paula Emīla Šaca "Dziesmiņas latviešu bērniem un jaunekļiem skolā, mājā un laukā dziedamas uz vienu un ar vairāk balsīm" (1845). LNRMM

33 Paula, R. Vai zini, kas bija pirmā laicīgās mūzikas grāmatiņa latviešu skolās? (L. Fūrmane par pirmo latviešu laicīgo dziesmu grāmatiņu skolās). Skat.: LSM, 2024, 29. apr. Pieejams: https://klasika.lsm.lv/lv/raksts/vai-zini/vai-zini-kas-bija-pirma-laicigas-muzikas-gramatina-latviesu-skol.a191268/ (skatīts 01.03.2025.).

34 Ulmans, K. K. [Priekšvārds]. *100 dziesmas un ziņģes ar notēm, jaunekļiem par labu sagādātas no J. Kakting un J. Caunīt.* Rīga: Hartung, 1858, 4. lpp.

35 Par dziesmām dēvēti teksti – dzejoļi, vārsmas, dažkārt arī rīmes –, bet kopā ar melodiju saukuši par ziņģi. Krājuma beigās ievietots "dziesmu taisītāju" vārdu saraksts – vispirms uzvārda pirmais burts vai uzvārda saīsinājuma burti, tad – uzvārds un tābrīža nodarbošanās.

Krājumā pieejami arī vairāki latviešu topošās oriģināldzejas paraugi, piemēram, Jāņa Ruģēna dzejolis "Latviešu draugu dziesma". Tam piemeklēta dejiska rakstura melodija ⅜ taktsmērā, kas nopietno vēstījumu padara grotesku, to vienkāršojot un trivializējot.[36] Savukārt romantisks barkarolas ritms iezīmē "Jāņuvakara dziesmu".

Krājumu izvērtējis arī Jāņa Kaktiņa un Jura Caunīša skolotājs Jānis Cimze:

> Tās 100 dz. nav tādas, ar ko īpaši Dievu piesauc [..]. Viņas ar nav tādas, kas vellam par godu dziedamas un ko par blēņu dziesmām sauc. Pret tādām mūsu 100 dz. grib karot un tās pavisam iznīcināt. Tām 100 dziesmām ar nav dzimtene ne Vidzemē, ne Kurzemē, jo 95 ir svešinieces [..].[37]

Taču gandrīz visas esot labu ļaužu bērni, jo skaistajiem meldiņiem tekstus pārtulkojuši vai sarūpējuši vislabākie vecie un jaunie meistari. Latvieši varot būt "stalti" par to, jo pašiem vāciešiem labākas grāmatas nav. Vai ir iemesls sēroties, ka te daudz svešu dziesmu un svešu melodiju? Un Cimze skaidro, ka latviešu tautas jaunība sen pagājusi, tādēļ tās dziesmiņas, kas senatnē cēlušās, neviens vēl nav pierakstījis. Pateicība pienākoties dažiem mācītājiem un citiem kungiem, kas latviešu tautasdziesmas sākuši krāt un pierakstīt grāmatās. Bet tās guļ plauktos, jo tām trūkst meldiņu, bet dziesma bez meldiņa zemniekam esot kā miesa bez dvēseles. Un piebilst, ka trūkst dziedātāju karognesēju, kam sekotu citi. Tikmēr jāmācās no krājuma (toskait arī piecas latviešu tautasdziesmas) pie sava skolmeistara un "jāturas cieti" pie notīm, citādi, kopā dziedot, viss jaukums pazudīs. Un jāizmācās no galvas – tad tās kļūšot par dziedātāja īsto mantu. "Kur divi jeb trīs kopā, kas nezina, kā labāki laiku pavadīt, tie lai dzied!"

Cimze novēl "dziedāšanas skunstei" vērsties plašumā: "Bez tās dzīvošana pusmēma paliks."[38]

Krājumā iekļautas dziesmas arī no Sēlpils un Sunākstes mācītāja Aleksandra Johana Stendera jeb Jaunā Stendera grāmatas "Dziesmas, stāstu dziesmas, pasakas utt." (1805)[39], kuras "priekšrunā" autors novēlējis šo grāmatiņu "mīļiem latviešiem", līdz viņu bērni vācu valodu iemācīsies, kas ļaus "vieglāki pie prāta skaidrošanas piekļūt", un bilst: "Ak, kauču mīļais Dievs mums to laiku liktu sadzīvot, ka pa visu Kurzemi un Vidzemi viena paša tauta, viena vācu valoda un viena vienīga sludināšana uz goda būšanu būtu!"[40]

Savu paša sacerēto Jāņu dziesmu Stenders ieteicis dziedāt ar vācu komponista Hansa Georga Nēgeli dziesmas *Freu't euch des Lebens* (1793, "Priecājieties par dzīvi") melodiju:[41]

---

36 Minēto Jāņa Ruģēna dzejoli komponējis arī Latvijas himnas autors Kārlis Baumanis. Tā pieejama gan komponista rokrakstā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, gan 2020. gadā izdotajā dziesmu izlases krājumā "Dziesmu Vītols" (*Musica Baltica*), 55.–56. lpp. Baumaņu Kārļa vēstījumā jaušams patoss, bet blīvu četrbalsīgu akordu faktūra vienlīdz labi piemērota arī metāla pūšaminstrumentu kvarteta izpildījumam.

37 Ziņa par jaunu grāmatu. *Mājas Viesis*, 1859, 27. apr., 133. lpp.

38 Turpat, 135. lpp.

39 Stenders, A. J. *Dziesmas, stāstu dziesmas, pasakas utt. Tiem latviešiem par lustēšanu un prāta pieaugšanu sarakstīta no Aleksander Johann Stender, Sērpiles priekšmācītāja.* Jelgava: Stefenhāgens un dēls, 1805.

40 Stenders, A. J. Priekšruna. *Dziesmas, stāstu dziesmas, pasakas utt. Tiem latviešiem par lustēšanu un prāta pieaugšanu saraksīta no Aleksander Johann Stender, Sērpiles priekšmācītāja.* Jelgava: Stefenhāgens un dēls, 1805, 5.–6. lpp.

41 Stenders, A. J. *Dziesmas, stāstu dziesmas, pasakas,* 1805, 40.–42. lpp.

1

Šurp, Jāņabērni, Dievs tautas aplaimo.
Lai dziedam skaņi: Līgo! Līgo!

Tā mīļa Jāņa naksniņa
Mums jaunas lustes sataisa.
Lai jaukas puķes plūcam
Un mājās tās pārnesam.

2

Šurp, Jāņabērni, Dievs tautas aplaimo.
Lai dziedam skaņi: Līgo! Līgo!

Ar Jāņa zālēm dažādām
Mēs tēv un māti pušķojam
Un vaiņakus tiem uzliekam
No ozollapām pītus. Utt.

Jāņuvakara dziesma no Jāņa Kaktiņa un Jura Caunīša krājuma
"100 dziesmas un ziņģes ar notēm" (1852)

Dſeeſmu-krohnis.

100

dſeeſminas, uſ weenu un wairak balſihm dſeedamas

ſkohlasbehrneem par labbu

apgahdatas

no

J. Jaunit.

Rihgâ, 1861.

Jura Caunīša izdotais krājums "Dziesmu kronis. 100 dziesmiņas, uz vienu un vairāk balsīm dziedamas, skolasbērniem par labu apgādātas no J. Caunit" (1861)

Kaktiņa un Caunīša krājumā "100 dziesmas un ziņģes ar notēm" iekļautas arī divbalsīgas dziesmas, paskaidrojot, ka trīs un četrbalsīgu dziesmu dziedāšana būtu grūtāka.

Divas pēdējās lapaspuses aizņem neliela pamācība mūzikas teorijā "Notes un nošu zīmes": nošu apzīmējumi burtos, alterācijas zīmes ar piemēriem, taktsmēri, nošu ilgumi, dinamikas zīmes ar skaidrojumu. Jurjānu Andrejs "100 dziesmas un ziņģes ar notīm" nodēvēs par tālaika cienīgāko izdevumu.[42]

Līdzās liekams arī Kurzemes guberņas devums, proti, Sēlijā esošās Dignājas (*Dubena*) draudzes mācītāja Kārļa Jūlija Veiriha sakārtotais un 1859. gadā izdotais "Dziesmu vaiņaks, mīļiem latviešu jaunekļiem un bērniem vīts par jaunu prieku". Cēla nodoma spārnots, "cerībā, ka ir pie šās dziedāšanas būs svēta prieka pa pilnam"[43], arī Veirihs iet to pašu ceļu, ko viņa priekšteči, piedāvājot vācu dziesmu melodijas ar piemeklētiem latviešu tekstiem. Krājuma priekšvārdā lasām skaudru Veiriha atziņu, ka vairākbalsīga dziedāšana tolaik Kurzemē bijusi mazpazīstama lieta.[44]

Jāpiemin vēl kāds tolaik neierasts mācītāja Veiriha vēlējums: "Kaut jele kāds dziesmu mīļotājs ņemtos tās jaukās latviešu ziņģes [domājams, arī tautasdziesmas – *red.*] ar visām meldijām izdot."[45] Taču līdz tam vēl nāksies gaidīt. Tikmēr Veiriha krājumu uz karstām pēdām recenzē skolotājs Juris Caunītis.[46] Pēc dažiem formāliem atzinības teikumiem viņš pauž nožēlu par rupjām latviešu valodas kļūdām tulkojumos, minot konkrētus piemērus ar ērmotiem izteicieniem un absurdām rīmēm. Citādi gan grāmatiņa esot laba un noderēšot tiem ļaudīm, kas "pie brāļu [Hernhūtes] draudzes turējušies jeb arī vēl turas"[47]. Jurjānu Andreja vērtējumā Veirihs pie darba ķēries ar mīlestību. Mūzikas ziņā Jurjāns uzteic Veirihu "dēļ četrbalsīgām dziesmām, kas vēl arvienu var noderēt lietošanai skolā un baznīcā"[48].

Nav šaubu, ka vismaz vienas krājumā iekļautās dziesmas emocionālo vēstījumu ir izjutis vai katrs bērns un pieaugušais. Stāsts ir par austriešu komponista un ērģelnieka Franča Grūbera Ziemassvētku dziesmu "Klusa nakts, svēta nakts". Bet tikai retais būs pamanījis, ka brīnumaino stāstu dzejā latviskojis mācītājs Veirihs.[49]

Ievērību pelnījis arī vidzemnieks Jānis Ruģēns kā vēl vienas iemīļotas Ziemassvētku dziesmiņas – komponista Johana Ābrahama Pētera Šulca un dzejnieka Kristofa fon Šmita "Jūs, bērniņi, nāciet" – atdzejotājs.[50]

1861. gadā Jura Caunīša izdotajā krājumā **"Dziesmu kronis. 100 dziesmiņas, uz vienu un vairāk balsīm dziedamas skolasbērniem par labu, apgādātas no J. Caunit"** pieejamas gandrīz vai tās pašas 100 dziesmas, bet ar jaušamām izmaiņām tekstos, iespējams, lai vairāk rosinātu bērnu iztēli. Ieskatam dažu dziesmu virsraksti: "Ziedu mēnesis" (Nr. 8), "Pavasarī" (Nr. 9), "Stārķu atnākšana"

42 Jurjānu Andrejs. *Raksti.* Rīga: Liesma, 1980, 56.–57. lpp.
43 Veirihs, K. [Priekšvārds]. *Dziesmu vaiņaks, mīļiem latviešu jaunekļiem un bērniem vīts par jaunu prieku*. Jelgava: Stefenhāgens un dēls, 1859, bez lpp. norādes.
44 Turpat.
45 Turpat.
46 Ziņa par jaunu grāmatu. *Mājas Viesis,* 1859, 22. jūn., 199.–200. lpp.
47 Turpat, 200. lpp.
48 Jurjānu Andrejs. *Raksti*, 58. lpp.
49 *Dziesmu grāmata latviešiem tēvzemē un svešumā.* B. v.: LELBA apgāds un LELB izdevniecība, 1995, 38. lpp.
50 *Dziesmu grāmata latviešiem tēvzemē un svešumā*. Amerika: Latviešu Evaņģēliski Luteriskā Baznīca Amerikā (LELBA), 1992, 33. lpp.

(Nr. 14), "Milzu vīrs Goliāts" (Nr. 74) un "Tautas dziesma" (Nr. 78), "Dievs, svētī Vidzemi / Kurzemi, šo maizes zemīti, / Kur mītam mēs" (autors Frīdrihs Mālbergs, irlavietis, tobrīd Seces skolas skolotājs). Dažādas grūtības pakāpes dziesmas ir veidotas *a cappella* variantā. Pievienots plašs "dziesmu taisītāju" (dzejnieku – *aut.*) saraksts. Viņu vidū – Juris Alunāns, tobrīd Tērbatas Universitātes students[51], cimzietis, Saukas draudzes skolotājs Juris Dauge, Rubenes draudzes mācītājs Jānis Neilands, Raunas draudzes mācītājs Gustavs Georgs Sokolovskis, cimzietis, Ērgļu draudzes skolotājs Ādams Tērauds un citi, arī 1796. gadā mirušais prāvests Gothards Frīdrihs Stenders – Vecais Stenders. Taču te nezināmu iemeslu dēļ vairs nav atradusies vieta piecām tautasdziesmām no pirmā krājuma. "Dziesmu kronis" līdz 1884. gadam piedzīvojis piecus izdevumus.[52]

Pats Caunītis "Dziesmu kroņa" izdošanu nepieredzēja. Juris Neikens savā avīzē "Ceļa Biedris" veltīja aizgājējam izjustus atvadu vārdus. Bet Caunīša dziesmu krājuma novērtējumā balstījās uz Jāņa Cimzes atzinumu, ka tas ir pietiekami labs, lai nonāktu skolotāju un skolēnu rokās un tiktu apgūts gan Vidzemē, gan Kurzemē, vēlēdams, lai "šās dziesmiņas visur Dievam par godu, bērniem un vecākiem par prieku un par svētību jaukā balsī tiklab pa vienam, kā arī baru baros visā Vidzemē un Kurzemē atskanētu"[53], uz ko pats Juris Neikens piebildis, ka "šī liecība vairāk sver nekā visa mūsu uzteikšana"[54].

Pēc dažiem gadiem Juris Neikens kā viens no pirmajiem īstenos sava skolotāja Jāņa Cimzes novēlējumu – sekmēt dziedāšanas izplatību "baru baros". Proti, iedibinās dziesmu svētku šūpļa vietu Dikļos un dziesmu dienas Vidzemes novados.

Dažkārt krājuma vērtību noteica dažas vai pat viena dziesma, kas pavēra ceļu pirmajā mirklī šķietami mazāk pievilcīgiem darinājumiem. To dziedāšana veicināja ne tikai koru izaugsmi, bet arī latviešu valodas izplatību skolā, mājās un sadzīvē.

Dziesmu krājumu izdošana neapsīka, tomēr bērniem piemērotu jaunu dziesmiņu trūcis. Tai pašā laikā Jurjānu Andrejs norādījis, ka nebūt ne visas meldijas, kas tiek tautā dziedātas, būtu izdodamas koriem.[55]

LIELO PĀRMAIŅU LAIKS

Nav zināms, cik daudzu zemnieku prātus samulsinājis vācbaltiešu mācītāja Gustava Brašes brīdinājums atturēties no bīstamiem sapņiem par "jauno Latviju" un Alunāna nievājošo nodēvēšanu par "jaunlatvieti", proti, dumpinieku vai nemiernieku.[56] Taču zemes izpirkšanas ieteikumi līdz ar pamudinājumu izglītoties sava īpašuma gudrākai apsaimniekošanai daudziem likās vilinoši. Ap

Jura Neikena portrets.
Avots: Adamovičs L. *Dzimtenes baznīcas vēsture*. [Detmolda]: Pētera Mantnieka apgāds, Edgara Ķiploka apgāds, 1947

51 1856. gadā iznāca Jura Alunāna grāmata "Dziesmiņas, latviešu valodai tulkotas" ar Horācija, Johana Volfganga Gētes, Heinriha Heines, Frīdriha Šillera u. c. darbu atdzejojumiem, bet 1869. gadā, pēc Alunāna nāves, iznāca grāmatas 2. daļa ar viņa oriģināldzeju.

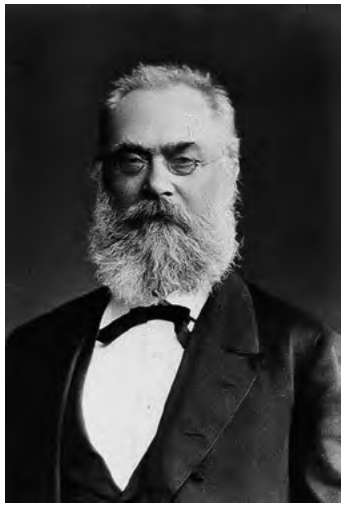
52 Ambainis, V. Juris Caunītis. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1936, Nr. 11, 535. lpp.

53 Neikens, J. Dziesmu-kronis. *Ceļa Biedris*, 1863, 15. janv.

54 Turpat.

55 Jurjānu Andrejs. *Raksti*, 61. lpp.

56 Recenzija par Jura Alunāna dzejas krājuma "Dziesmiņas" 1. daļu. Skat.: Brasche, G. Literärisches. *Inland*, 1856, 10. sept. Braše jēdzienu "jaunlatvietis" lietoja nievājošā, ironiskā nozīmē, taču konotācija mainījās, šo apzīmējumu pieņemot un lietojot pašiem jaunlatviešiem.

Bernhards Dīriķis – latviešu publicists, izdevējs un sabiedrisks darbinieks. 1880. gadi, Rīga. Fotogrāfs: nezināms. LUB MB

1860. gadu Vidzemē sākās nozīmīgs sociālo pārmaiņu laiks, ko veicināja agrāk pieņemtais "Agrārais pagaidu likums" (1849) Vidzemē. Daļa zemnieku, prasmīgi saimniekojot, kļuva pārtikušāki. "Latvieši tagad mostas no ilga miega"[57] – dažus gadus vēlāk (1859) secinās Juris Alunāns, aizsākoties latviešu tautas nacionālai atmodai, kas, pateicoties tālaika izdevējdarbības aktivitātēm, iezīmēja jaunus apvāršņus izglītībā, kultūrā, saimniekošanā un citās jomās.

1862. gada 21. jūnijā impērijas galvaspilsētā klajā nāca jauns latviešu laikraksts "Pēterburgas Avīzes", piesakot mūsu valodas kopšanu par vienu no galvenajiem pienākumiem[58] – ar likumiem latviešu valodā, ar rakstiem par skolu būšanām un daudz ko citu, līdz joku stāstiem un ziņām preču tirgos. Jau otrajā numurā lasāmas Bernharda Dīriķa pārdomas par dziedāšanu.[59] Autors te ļaujas jūsmai par dziesmas spēku, ko piedzīvojis pērnvasar, 1861. gadā, Rīgā vācbaltiešu dziesmu svētkos, kuros visapkārt valdījis prieks, līksmība un saprašanās. Dīriķis zināja teikt, ka arī igauņi no Oberpālenes (tagadējās Peltsamā) puses, kas aiz Tērbatas (tagad Tartu)[60], jaušami sasparojušies un sākuši dziedāšanu kopt arvien vairāk. Dziedot pat Sāmu salā! Un skanot tik koši, ka raudzīšot vēl šajā vasarā sarīkot savus dziedāšanas svētkus.

Dīriķis novēl latviešiem, kas no laika gala bijuši lieli dziedātāji, saņemties arī uz plašāku dziedāšanu. Viņam gan ne visai patīk, ka zemes ļaudis vairāk turas pie "ļaužu dziesmām" (tautasdziesmām – *red.*), kas nav smādējamas. Pavisam zust tās nezudīs, jo ir stingri ar latviešu dabu saaugušas, tomēr tām jāgriež ceļš citām dziesmām. Izvērtējis izdotos dziesmu krājumus, Dīriķis uzteic Jura Caunīša "Dziesmu kroni", kas iecerēts tieši skolām. Zīmīgi, ka tobrīd piesardzīgā Bernharda Dīriķa attieksme pret "ļaužu dziesmām" priekšdienās mainīsies. 1868. gadā, tiekot ievēlētam par Rīgas Latviešu biedrības priekšnieku, rediģējot un izdodot laikrakstu "Baltijas Vēstnesis", viņš sekmēs tautas atmodas centienu ievirzīšanu jaunā gultnē, arī attieksmē pret tautasdziesmām.

Tikmēr Valkas seminārā uz Jāņa Cimzes rakstāmgalda krājās viņam piesūtītās latviešu tautas melodijas. Tās pētot vai spēlējot uz klavierēm, radās daudzu gaidītās apdares korim ērtā, labskanīgā tesitūrā. Izmanīgākie audzēkņi pa kādai izlūdzās, pārrakstīja, dziedāja un tad nodeva tālāk. Pieprasījums nemitējās. 1872. gadā klajā nāca Cimzes "Dziesmu rota jaunekļiem un vīriem"[61] un tās otrā daļa "Lauka puķes", kas kļuva par mūsu dziedāšanas svētku tautisko kodolu.

Bet diendienā Jānis Cimze turpināja latviešu un igauņu skolotāju sagatavošanu galvenokārt draudžu skolām, mudinot nenovērsties no pieticības un apdomības ceļa, cienīt paklausību un neuzķerties neizpētītiem jauninājumiem. Kā lai nepiekrīt viņam vismaz vienā novēlējumā, ka īstena tautas izglītība un audzināšana nedrīkst pārvērsties eksperimentā? Cimze atklāti pozicionēja sevi kā konservatīvu uzskatu aizstāvi un uztvēra jaunlatvietību kā "demokrātiskiem kankariem aplipinātu"[62] sociālu izpausmi. Savukārt skolnieku atmiņās parādās Cimze, kurš ieteicis saviem audzēkņiem "lasīt labas grāmatas, sevišķi pedagoģiska un zinātniska satura rakstus, apmeklēt labus koncertus

57 Alunāns, J. *Kopoti raksti*. 2. sēj. Rīga: Valters un Rapa, 1930, 174. lpp.
58 Ziņas par Pēterburgas jaunām latviešu avīzēm. *Pēterburgas Avīzes*, 1862, 21. jūn.
59 Dīriķis, B. Kāds vārds par dziedāšanu un dziesmām. *Pēterburgas Avīzes*, 1862, 14. jūl.
60 Tartu 1864. gadā notika Pirmie igauņu vispārējie dziesmu svētki.
61 Krājums "Dziesmu rota" iznāca astoņās daļās (1872–1884). Tā pirmajā daļā "Dārza puķes" apkopotas vācu tautasdziesmas, vācu un citu tautu komponistu dziesmas, savukārt otrajā daļā "Lauka puķes" – latviešu tautasdziesmu apdares korim.
62 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors*, 86. lpp.

un teātrus, piedalīties skolotāju konferencēs un citās sapulcēs, kur bauda gara pacilājumu un gars dabū jaunu ierosinājumu"[63].

Valkas semināra šķietamajā idillē viss mācību process, izņemot vienu latviešu valodas stundu nedēļā, norisinājās vācu valodā. Kā nu ne, ja vēl 19. gadsimta 60. gados te izglītoja skolotājus, kuriem nāksies strādāt par "zemnieku universitātēm" dēvētajās tautskolās un atsevišķus priekšmetus mācīt no grāmatām vācu valodā.[64]

Skolas joprojām atšķirās gan pieejamo telpu ziņā, gan mācību priekšmetu piedāvājumā. Vienīgi Bībeles mācību un baznīcas meldiju dziedāšanu piekopa visās skolās.[65]

Vidzemē joprojām darbojās simtiem krogu[66], kas daudzu dzīvē veicināja dzeršanas postu. Likums joprojām atļāva muižniekam sodīt zemniekus. Sodi gan tika mīkstināti, jo spieķa vietā noteica lietot rīkstes un pērt varēja tikai vīrus un pusaudžus par nepaklausību, slinkumu un nolaidību darbā, kā arī par muižas miera traucēšanu.[67] Uz šāda fona risinājās sarunas par vācu valodu kā līdzekli plašākai izglītībai un saprašanās veicinātāju vāciešu, igauņu un latviešu starpā. Līdz atklājās, ka šāds tautu vāciskošanas nodoms bija nokavēts, ko konstatē arī bīskaps Ferdinands Valters savā 1864. gada 9. novembrī Vidzemes Bruņniecības landtāgam nolasītajā spredikī. Viņa paustais atbalsojās Pēterburgā, uzjundot Apgaismības ministrijas interesi par zemnieku skolu stāvokli Kurzemē un Vidzemē, kā rezultātā Ferdinands Valters zaudēja prestižo Vidzemes ģenerālsuperintendenta amatu.

Aizsākās visaptverošu ziņu ievākšanas laiks par Baltijas guberņu skolām un to nodrošinājumu, par skolēnu skaitu, mācību saturu, pārvaldes kārtību un nākotnes redzējumu. Inspicēšanā tika iesaistīts arī Tērbatas Universitātes tautsaimnieka diplomu ieguvušais Krišjānis Valdemārs. Kā "Pēterburgas Avīžu" redaktors un izdevējs viņš steidzās izklāstīt savu redzējumu rakstu sērijā "Par skolām"[68]. Savākto datu un skaitļu gūzmu Valdemārs caurlūkojis ar matemātisku rūpību. Iepazinis citu valstu situāciju izglītības laukā, autors steidzis mierināt lasītāju, ka "skolu būšanā iesācēji vien esam, bet nevajaga par to ne kaunēties, ne erroties, ne izbīties, tikai ar drošu prātu un sirdi uz priekšu doties"[69]. Pie latviešiem pat mājas mācībā prasīta nošu dziedāšana. Viņa secinājums ir glaimojošs: "Tā tad cēlās tie simti un tūkstoši, kas no Vidzemes arāju bērniem pēc notēm mākot dziedāt."[70] Iemācīties dziedāt no notīm spējot vien čaklie un veiklie, veltot tam kādus 3–4 gadus.

Valdemārs uzteic pagastskolas, ja vien starp tām nebūtu tik liela "nevienādība prasībās". Līdzīgas vainas piemītot arī draudzes skolām. Un ir pārsteigts, ka skolās mācās tikai divpadsmitā daļa no visa bērnu skaita. Tādēļ brīdina par sekām – "ja nesteigsimies, tad visu pēdējie paliksim". Kas darāms, lai tā nenotiktu? Valdemārs atbild: "[P]irmā kārtā skolas, otrā kārtā skolas un trešā kārtā skolas."[71]

---

63 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors*, 78. lpp.
64 Krūze, A., Zigmunde, A. Izglītības un pedagoģiskās domas attīstība Latvijā. *Latvieši un Latvija.* 4. sēj.: *Latvijas kultūra, izglītība, zinātne.* Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, 103. lpp.
65 Turpat.
66 1860. gadā Kurzemē un Zemgalē darbojās 1494 krogi. Skat.: Švābe, A. *Latvijas vēsture: 1800–1914.* Rīga: Avots, 1991, 262. lpp.
67 Švābe, A. *Latvijas vēsture 1800–1914*, 281. lpp.
68 [Valdemārs, K.] Par skolām. *Pēterburgas Avīzes*, 1862. gada 14., 20., 24. aug., 3. sept.
69 Turpat.
70 Turpat.
71 Turpat.

KĀ DZIMA PIRMIE DZIEDĀŠANAS SVĒTKI

Ernests Aleksandrs Švehs – Rūjienas skolotājs, ērģelnieks, kordiriģents un grāmatu izplatītājs. LNB

1864. gada vasara daudzus vidzemniekus aplaimoja ar diviem nozīmīgiem notikumiem kultūrizglītībā. 1864. gada 17. jūnijā bija paredzētas Vidzemes skolotāju semināra 25 gadu darbības un vienlaikus tā vadītāja un arī Neikena skolotāja Jāņa Cimzes 50. dzimšanas dienas svinības Valkā.

Juris Neikens savai dziesmu dienai Dikļos izvēlējās tā paša gada 17. maiju, kas iekrita trešajos Vasarsvētkos. Labpatiktos pieņemt, ka Neikens cerēja laikus pārsteigt savu skolotāju ar kuplā skaitā sapulcētu skolēnu un vīru koru priekšnesumiem jaukas dabas ielokā. Tomēr par Cimzes klātbūtni Dikļos liecību nav. Tāpat kā Neikens nav minēts Cimzes jubilejas gaviļnieku sarakstā. Taču par Dikļu svētku izdošanos Cimze zinājis. Vai gan citādi viņš savas "Dziesmu rotas" "Dārza puķēs" kā vērtīgu būtu iekļāvis Limbažu draudzes skolotāja un diriģenta Georga Šmita "Sveicināšanas dziesmu priekš I. dziedātāju svētkiem Dikļos"?[72] Bet vai šo dziesmu svētkos nodziedāja? Neikens paša sarīkoto svētku aprakstā[73] to nepiemin. Bet noprotams, ka Dikļos pieaicināto vīru un bērnu koru, kā arī kopdziesmu izvēle tikusi iepriekš pārrunāta, tātad saskaņota, – Juris Neikens bija arī Valmieras prāvesta iecirkņa skolu pārraugs, turklāt iecerēto mērķu labad darbojies visai kupls diriģentu loks. Īpaši izceļama Rūjienas draudzes mācītāja, skolotāja un ērģelnieka, Cimzes vienaudža Ernesta Aleksandra Šveha aktīvā loma.[74]

Svētku ideju Neikens, visticamāk, aizņēmās no vācbaltiešu dziesmu svētkiem 1861. gadā Rīgā. Bet kvēlā pārliecība, ka pienācis laiks arī latviešiem pulkā sadziedāties, dzimusi ap Miķeļiem Ārciemā kādā sestdienas vakarā, kad vairāki kori mēģinājuši Bībeles svētku dziesmas. Pēc pagarā mēģinājuma koristu acis joprojām spīdējušas aiz prieka: "Šodien mums bija svētki!" Cits dziedātājs precizējis: "Dziesmu svētki!" Kā raksta Neikens pats, šie vārdi iekrituši viņa sirdī ar īpašu skaņu. Sarunas spārnots, viņš apsolījis saukt korus kopā jau nākamvasar muižas parkā Dikļos. Dikļu draudzes skolēni un dziedātāji šo vēsti uzņēmuši ar prieku. Bet par svētku izdošanos parūpējušies skolmeistari.[75]

Svētku rīts uzausis saulains. Mācītājmuižas birzī dziedātājus un klausītājus gaidīja trīs audekla teltis – visas ar puķu vaiņagiem un kupliem lapu "staipekļiem" izpušķotas. Klausītāju ērtībām bija sarūpēti sēdekļi. Dziesmu placim izraudzītais pakalns, augstu koku pakrēslī ieskauts, bijis gatavs visu dalībnieku uzņemšanai. Ap pulksten astoņiem jau parādījušies pirmie viesi – sākuši ierasties tālnieki kājām vai braukšus. Un drīz vien salasījies tāds ļaužu pulks, kā reti bija redzēts.

Sapulcējās ap 120 skolasbērnu no četrām baznīcas tuvumā esošajām skolā. Tad "garā strēķī", pa trim vai četriem līdzās, ap pulksten divpadsmitiem dziedādami devušies uz dziedāšanas vietu.

---

72 Skat.: Cimze, J. *Dziesmu rota jaunekļiem un vīriem. Pirmā daļa. Dārza puķes. Vāciešu dziesmas.* [Leipzig], 1872. Ar 6. numuru iekļauta dziesma "Dziesmu spēks. Sveicināšanas dziesma priekš I. dziedātāju svētkiem Dikļos". Komponists nav minēts, dzejnieks – G. Šmits (*Schmidt*).

73 [Neikens, J.] Dziesmu svētki. *Ceļa Biedris*, 1865, 9. sept.

74 Pie Ernesta Šveha praktizējušies daudzi tālaika topošie Vidzemes skolotāji. Viņš nāca talkā Jānim Cimzem "Dziesmu rotas" krājuma izveidē. Bet Šveha vadītais Rūjienas vīru koris II Vispārējos latviešu dziesmu svētkos 1880. gadā Rīgā tika novērtēts kā otrs labākais aiz Baltijas semināra vīru kora. Skat.: Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 91. lpp.

75 [Neikens, J.] Dziesmu svētki. *Ceļa Biedris*, 1865, 9. sept.

> Lai smalkās balsītes ir plašā birzē būtu dzirdamas, tad visas četras skolas savu spēku savienoja un dziedāja nu kopā bērnu korī gan baznīcas, gan ļaužu dziesmiņas uz divi, trīs un arī četr balsīm. Bij tikpat arī ko klausīties. Bet jāpiemin, ka nerādījās vis derīgi dziesmu placī savienoties, pirms papriekš provi kopā dziedājuši; un uz provi nebij tikuši, tādēļ ka ganiņiem vasaras laikā maz vaļas. Cik troksnī pienāce, tik zuda saskaņā; un dažas dziesmiņas placī nebūt tā neizdevās, kā savās skolās esam paraduši dzirdēt. Šai gabalā uz priekšu, ja Dievs mums vēl liks te dziesmu svētkus svētīt, darīsim citādi. Kad pāri stundas [bērni] bij dziedājuši, tad mazie, kas citi tai dienā agri cēlušies un labu ceļa gabalu nākuši, pusdienas saulē palika gurdeni. To manīdami, metām agrāk mieru, nekā papriekš bij nodomāts, un steidzamies pie kliņģeru kurvja un alus mucas, kur atkal atdabūjām spirgtumu.[76]

Toreiz, 1864. gada 17. jūnijā, labi iecerētais pirmais 120 bērnu lielā kopkora priekšnesums tika pārtraukts. Prāvie attālumi un karstās saules svelme dienas vidū neglābjami pazudināja sapulcēto bērnu dziedātspēju. Domājams, ka vēlāk beigu beigās gan visi bērni sveiki un veseli nokļuva mājās, dziedātvēlmi nezaudējuši.

Bet tālākie svētki, pēc Neikena aprakstītā, jau risinājās Rūjienas skolmeistara Ernesta Šveha[77] vadībā, kad uzstājās visi seši vīru kori – no Lielsalacas, Straupes, Stalbes, Mazsalacas, Rūjienas un Dikļiem – un kopā skanēja ap 120 vīru balsis. Klātesošos uzrunājis mājastēvs Juris Neikens, sakot, ka "vārds "dziesmusvētki" pie mums vēl jauns [..]. Jo mēs visi to prieku un svētību, ko dziesma dod, no bērnu dienām labi pazīstam [..]. Lutera draudze ir dziedātāju draudze, un latviešu tauta ir dziedātāju tauta."[78] Un iestājās par kristīgu attieksmi pret dziedāšanu, atsakoties no pagānisma, no tā, ko tradicionālajā etniskajā kultūrā redzēja nesaskanam ar baznīcas vērtībām, vērsdamies pret senākajām tautas garamantām:

> Tiešām viņš [Dievs] grib, lai atskan meži un lauki ne vien no putnu balsīm, bet jo vairāk no mūsu ganiņu un strādnieku skaistām dziesmām. Tādēļ mēs cienījam un kopjam ir tādas laicīgas dziesmiņas, kā šodien pat dažas dzirdēsim, un cerējam ar tām iznīcināt tās nešķīstās atliekas no tumšiem pagānu laikiem, kas, mums par kaunu, vēl šur tur pļavās un pie rijām skan, ka tīram cilvēkam ausis jābāž ciet. – Kad šķīstas, skaņas dziesmiņas tev sirdi kustina, tad rokas un kājas čaklas uz darbu; kur mīlīgas dziesmiņas tevi midzina, tur dusa droša un salda. Dievam par godu un mums par svētību un prieku lai tad nu aug un vairojas dziesmas un dziesmusvētki![79]

---

76 [Neikens, J.] Dziesmu svētki. *Ceļa Biedris*, 1865, 9. sept.
77 Vācbaltiešu izcelsmes skolotājs, ērģelnieks, kordiriģents, mācību grāmatu autors. Skat.: Jurjānu A. Pirmās latviešu dziedāšanas skolas grāmatiņas 50-tais gadu desmits. *Austrums*, 1898, Nr. 7, 58.–60. lpp.
78 [Neikens, J.] Dziesmu svētki. *Ceļa Biedris*, 1865, 9. sept.
79 Turpat.

Jau vēlāk Neikens košās krāsās apraksta "dziesmu svētkus" arī 1865. gada vasarā Matīšos, kur pulcējušies ap 140 vīru no septiņām draudzēm. Arī bērnu kori, un viņu dziedāšanai līdzi sekojušie vecāki. Svētkos dziedātas "klusas un diktas, līksmas un skumīgas dziesmas" latviešu un vācu valodā.[80]

Bet pēc gada Neikens pabija dziesmu svētkos Rūjienā, kas svinēti 1866. gada trešajos Vasarsvētkos.[81] Tos sarīkojuši divi godavīri ar sirmām galvām un dedzīgām sirdīm – Rūjienas draudzes mācītājs Rihards Bergmanis un draudzes skolmeistars Ernsts Aleksandrs Švehs.[82]

Ierasti tiešs bija mācītājs un skolu inspektors Johans Heinrihs Guleke, vaicādams, kādēļ te dziedātāju pulks tik mazs. Vidzemē taču ir kādas 60 latviešu draudzes, un katrā draudzē ir bijušie skolasbērni, kas savā laikā ir izmācījušies dziedāt. Te vajadzēja būt simtiem jeb tūkstošiem, te vajadzēja būt arī pulka klausītājiem. Aizbildināšanās ar nevaļu nav labu ļaužu draugs. Tad uzslavējis rūjieniešus kā mācītus, gaišus un pārtikušus ļaudis.[83]

Kad trešā un pēdējā dziesmu daļa gāja uz beigām, vārdu ņēmis Neikens. Jā, esot bijusi vēlme vēl vairāk dziesmas latviski dziedāt, bet trūcis derīgu tekstu.

> [Tādu], kas katrā elpas vilcienā un tonī ar savu meldiņu saderas – ne vien pēc zilbu skaitļa un saskaņas, bet arī pēc gara un spēka. To nespēj katrs rīmētājs, bet tikai veicīgs dziesminieks, un tādu mūsu tautai tagad trūkums. Teksts, citā valodā pārcelts, reti vairs patur pirmo spēku un jaukumu; tādēļ skoloti mūzikas draugi to arvien labāk klausās pirmā valodā [..].[84]

Dikļu mācītājs nešaubījās, ka tie, kas ar skaidru un labprātīgu sirdi uz dziesmu svētkiem bija nākuši, savās mājās pārnāks ar prieku un pateicību.[85]

Neikens dalās ar pieredzēto arī 1869. gada 23. jūnijā notikušajos dziesmu svētkos Cesvainē, Vidzemes brīvlaišanai par godu[86], kuros noklausījies 120 apmācītu vīru balsu dziedāšanu. Par godu šim notikumam skanējusi jauna četrbalsīga "Dziedāšanas svētku dziesma"[87]. "Vai latvieši pirms 50 gadiem varēja sapņot par šādiem svētkiem?" – klātesošajiem jautājis Lazdonas mācītājs Rūdolfs Guleke,

---

80 [Neikens, J.] Dziesmu svētki. *Ceļa Biedris*, 1865, 7. okt.

81 [Neikens, J.] Par dziesmu-svētkiem, ko trešā vas[ar]sv[ētku] dienā š. g. Rūjenē svētīja. *Ceļa Biedris*, 1866, 7. jūl.

82 Nekrologā E. A. Šveham laikraksts vēstīja: "Rūjenes draudzes skola caur nelaiķa krietno darbību savā laikā visā Vidzemē bija lielā slavā. [..] šajā lielajā skolā sanāca mācekļi, kuri tur no Šveha tēva dabūja vajadzīgās mācības, ka varēja nolikt pagasta skolotāju eksāmenu, iestāties Valkas draudzes skolotāju seminārā [..] vai arī citās augstākās mācības iestādēs. [..] Mūzikas krietns pratējs un zinātājs būdams, viņš uzcītīgi veicināja arī mākslīgu dziedāšanu [vokālo dotību izkopšanu – *red.*], garīgu un laicīgu [..]. Viņš bija vīrs, apbalvots ar bagātām gara dāvanām, retu sparību un darbības spēju. [..] Šveha tēvs daudz strādājis vispārīgās izglītības labā un Vidzemes skolas būšanas paveicināšanas ziņā." Skat.: - p -. Rūjienā. *Baltijas Vēstnesis*, 1898, 9. jūn.

83 No J. H. Gulekes vēstules Latviešu dziedāšanas komitejai. Abi brāļi Gulekes – Johans Heinrihs, mācītājs Dikļos, vēlāk Smiltenē, un par viņu 10 gadus jaunākais brālis Lazdonas mācītājs Rūdolfs Karls Eduards Guleke – kā sabiedrībā pamanāmi vīri saņēma Pirmo Vispārīgo latviešu dziedāšanas svētku komitejas uzaicinājumu dalībai svētkos goda viesu statusā. Uz to abi brāļi reaģējuši ar pateicību, bet dalību atteikuši. Skat.: Erenštreits, J. *Kroņu pinējs*, 223.-225. lpp.

84 Par dziesmu-svētkiem, ko trešā vasarsvētku dienā š. g. Rūjenē svētīja. *Ceļa Biedris*, 1866, 7. jūl.

85 Turpat.

86 Dziesmusvētki Cesvainē, Vidzemes brīvlaišanai par jauku piemiņu. *Mājas Viesis*,1869, 28. jūl.

87 Tekstu sacerējis Cesvaines draudzes skolotājs Ādams Daugulis. Latviešu versijas pamatā ir patriotiskā "Ritli dziesma" (*Rütlilied*), ko sarakstījis šveiciešu komponists Francs Jozefs Greits (*Greith*) 1820. gadā. Tā iekļauta arī 1872. gadā izdotās "Dziesmu rotas" 1. daļā "Dārza puķes" (Nr. 9).

Johana Heinriha Gulekes brālis. Norādījis uz vēl neizskaustiem netikumiem, mācītājs uzteicis vīrus, kam rūp savas tautas laicīga un garīga labklājība. Pasākuma ieņēmumi – 150 sudraba rubļi no ieejas biļetēm – novēlēti jaunceļamai kurlmēmo skolai.[88]

Juris Neikens pēc savas cilvēciskās pārliecības allaž tiecās ikvienā redzēt labo, bija pret asu viedokļu konfrontāciju un uzskatīja, ka visi jautājumi risināmi saskaņā ar kristīgās morāles normām.[89] Viņš uzskatāms par vidus vai izlīguma ceļa meklētāju, kurš, no vienas puses, neapšaubīja latviešu emancipācijas nepieciešamību, bet, no otras puses, atzina kristīgās vērtības un sociālo un nacionālo pretrunu risinājumu pakāpeniskā un kompromisa ceļā.

Jurim Neikenam nebija lemts piedzīvot latviešu tautasdziesmas atdzimšanas, pašcieņas un plašas izplatības laiku, ko ievadīja Pirmie Vispārējie latviešu dziedāšanas svētki 1873. gadā Rīgā, toties dziesmu svētku tapšanas vēsturē Neikens atstājis pēdas kā Vidzemes novadu pirmo dziesmu dienu un svētku rosinātājs, rīkotājs un dokumentētājs.

BĒRNU SVĒTKI LAZDONĀ (1866)

Svētku apraksts Jura Neikena izdotajā avīzē "Ceļa Biedris"[90], kā arī "Mājas Viesī" pieejamais stāsts[91] ļauj katram lasītājam kļūt par Lazdonas bērnu svētku dalībnieku. Neikens gan bažīgs par tiem lasītājiem, kuri, izbaudījuši vīru dziesmu svētkus, uzskatīs bērnu sarīkojumus par kaut kādiem nieciņiem. Taču "Ceļa Biedris" ir citās domās, jo esot "īstens bērnu draugs".

> Ar savām Ceļabiedra dziesmām, 1mu un 2tru grāmatiņu, ir viņš – vai tic, vai netic – bērniem īstu mīlestību parādījis un nav daudz raizējies, ka šis, tas palepnais dziedātāju lielmanis, degunu savelk [..]. [..] to pirmo grāmatiņu, ko jau labi pazīst un dzied, sauc tie arī par savu "Ceļa biedrīti" – tā Neikens.[92]

Ir pamats domāt, ka Dikļu mācītājs uzņēmies rūpi, lai bērni, kopā sanākuši, dziedātu viņa izraudzītas un harmonizētas dziesmas. Gadu pirms Lazdonas bērnu svētkiem klajā nāca "Ceļa biedra dziesmu" I daļa (1865) 15 lappušu apjomā.[93] Raunas mācītājs Georgs Sokolovskis te atrod

> jaukas garīgas tautas dziesmas, lai gan dievnamā it visas nav dziedamas. Šīs dziesmiņas var dziedāt arāji pie arkla, mātes pie ratiņa vai bērniņi un jaunekļi mājās un laukā, vai

88 Dziesmusvētki Cesvainē, Vidzemes brīvlaišanai par jauku piemiņu. *Mājas Viesis,* 1869, 28. jūl.
89 Zelče, V. Jura Neikena laikraksts "Ceļa Biedris". Sast. D. Nipāne. *Savas tautas skolotājs Juris Neikens*. Cēsis: Autos, 2008, 85. lpp.
90 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866, 1. sept., 15. sept., 29. sept., 13. okt.
91 -it-. Bērnu svētki Lazdonē. *Mājas Viesis*, 1866, 5. sept.
92 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866. 1. sept.
93 Tā iznāca neizdotā laikraksta "Ceļa Biedris" Nr. 8 vietā, bet 1866. gadā neizdotā Nr. 13 vietā 16 lappušu apjomā – "Ceļa biedra dziesmas II". Abi krājumi drukāti Rīgā pie bilžu un grāmatu izdevēja Ernsta Plātesa. Pieejami LU Akadēmiskajā bibliotēkā.

> arī vājinieks, uz sāpju cisām guļot. Dažas uz divām balsīm dziedamas kā allaž tautas dziesmas, kur viens uzdzied un otrs ieklausīdamies otru balsi līdzi velk.

Sokolovskis dedzīgi iestājas par dziedāšanu priekos un bēdās un novēl tieši ar šīm dziesmām stāties pretī dažādām dzīves likstām. Turklāt katra no šīm dziesmām spēj aizstāt tās, ko "par nieku jeb blēņu dziesmām saucam". Mācītājs neiebilst pret Vidzemē dzimušajiem dziesmu svētkiem, "kur lieli ļaužu pulki sanāk dvēseles spirdzināšanas dēļ" un kur šīs "garīgas tautas dziesmas" labi iederēšoties.[94]

Vai kāda no tām būtu dziedāta bērnu svētkos Lazdonā un citur? Drīzāk jā. Diemžēl paša Neikena liecības ir skopas, lai gan viņš par to ir citiem aizrādījis: "Jau dažā draudzē tādi bērnu svētki svētīti, bet tie, kas tos izrīkoja, ir cieti bijuši un ne pušplēstu vārdiņu par to mums citiem [nav] teikuši."[95]

1866. gada 18. jūlijā paredzētos Lazdonas draudzes bērnu svētkus mācītājs Rūdolfs Guleke bija iecerējis svinēt divās daļās – pirmo baznīcā, otro – mācītājmuižā. Viņš vēlējies, lai šādi svētki kļūtu par "paskubināšanas dienu" tiklab bērniem, kā vecākiem un skolmeistariem, lai uzcītība ikdienā ļautu visus darbus labāk paveikt.[96]

Rīts bijis lietains, taču ar meijām un puķēm sapostā baznīca visus laipni uzņēmusi. Sanākuši gandrīz visi aicinātie bērni. Pēc Gulekes ievadvārdiem spredikojis ciemiņš – Jaunpiebalgas jaunais mācītājs, kurš vērsies pie bērniem, pamācot cīnīties pret ļaunumu un grēku. Ērgļu draudzes mācītājs, visus skolniekus tuvāk altārim pieaicinājis, ar viņiem sarunājies, kādi 75 skolas bērni par čaklumu skolā kā pateicību saņēmuši mazas grāmatiņas. Dievkalpojums beidzies ar sirsnīgu Dieva pielūgšanu un klātesošo svētīšanu. Visbeidzot, Lazdonas dziedātāju biedrības jaunekļu pulciņš diriģenta Kārļa Pētersona vadībā[97] no ērģeļu luktas nodziedājis četrbalsīgu dziesmu, tā kuplinot bērnu pasākumu.[98]

Iznākot no baznīcas, lietus bija mitējies. Ielūgto skolu bērni stājušies pa pulciņiem baznīcas kalniņā, un sākusies svētku otrā daļa. Mācītājs Guleke piepulcinājis draudzes pērminderus, lai katrai skolai izdalītu glītu karodziņu, un skaidrojis, ka karavīriem karogs ir tā zīme, ko nedrīkst pazaudēt. Kristus ļaužu karogs šai garīgā karā esot Kristus krusts, ar ko tiem uzvarēt. No katras skolas tika izraudzīts viens skolēns – karognesējs –, kas uzskatīts par lielu pagodinājumu.

Lazdonas draudzes skolai tika karogs ar trim krāsu svītrām: sarkanu, zaļu un baltu. Tās esot Vidzemes goda krāsas kā cerību zīmes. Lūk, Kristus asinis – tādēļ sarkanais lai raisa cerību, ka goda kronis debesīs nekad nenovītīs, bet "baltās kāzu drānas ir pie mūžības galdiem", tāpēc tas zaļais un baltais karogā.

Sarkanmuižas (tagad – Sarkaņi) valsts skolai tika sarkans karogs ar sudrabainu Maltas krustu[99] – tāds krusts ir lielas goda zīmes vērts. Sarkanais izsakot mīlestību, kas stiprāka par nāvi, un kā atgādinājumu par Dieva un tuvākmīlestību.

Rūdolfs Karls Eduards Guleke. No albuma *Livonia*. Foto: R. Borharts (*Borchardt*). Igaunijas Nacionālais arhīvs

94 Sokolovskis, G. Priekšvārds. Ceļa biedra dziesmas. I daļa. Rīga: Ernst Plates, 1865, 1. lpp.
95 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866, 1. sept.
96 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866, 1. sept., 15., 20. un 29. sept.; -it-. Bērnu svētki Lazdonē. *Mājas Viesis*, 1866, 5. sept.
97 Diriģenta Kārļa Pētersona vadībā Lazdonas dziedāšanas biedrības koris IV Vispārējos latviešu dziesmu un mūzikas svētkos 1895. gadā Jelgavā ieguva V balvu – karogsaiti ar sudraba saktu. Skat.: Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 180. lpp.
98 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866, 29. sept.
99 Baltais Maltas krusts uz melna vai sarkana fona – katoļu Maltas ordeņa un protestantu Svētā Jāņa ordeņa – simbols.

Lazdonas muižas un Lazdonas mācītājmuižas valsts skola saņēmusi baltu karogu ar iekrāsotu lazdas zaru un riekstu čemuru. "Lazdone" izsenis nozīmējot daudz lazdu. Nu vecie lazdu meži esot nokaltuši, tādēļ to vietā "kā Dieva dārza kociņiem" kupli jāizplaukst un jāsalapo lazdoniešu bērniem – tā, lai lapotnē veidotos daudz riekstu. Bet pats kodols lai nogatavojas vesels, balts un salds. Tāpēc viņu karogs baltā krāsā.

Praulēniešu valsts skolai tika baltzils karogs ar trim sudrabainiem sirpjiem, ar kuriem pļauj labību, jo skolai bērni jāradina pie laicīgiem darbiem, kā katram novēlēts. Baltais laukums karogā izraudzīts par zīmi uz balto pļaujamo labības lauku, bet zilais lai atgādina "debesi un to debešķīgo aicināšanu"[100].

Piektais karogs nonāca aizkujiešu, birzeniešu, kujēniešu, paķiliešu un sarkaniešu mazāko bērnu pulciņam. Karogu rotājuši divi rožsārti laukumi ar baltu viduci, kam virsū uzzīmēta slaika zaļa egle. Tajā jāsaredz krāspilnā Noasa varavīksne kā liecība par Dieva derību ar Noasu. Dievs arī ar bērniem svētu derību derējis, tādēļ viņiem "būs celties uz augšu" – līdzībā ar zaļojošo egli – gan priekos, gan bēdās, kā ziemā, tā vasarā, "uz to lai skola piepalīdz".[101]

Tad mācītājs aicinājis bērnus un viņu skolmeistarus nākt uz viņa muižu, kur svētki turpinājās. Visi skolasbērni sastādīti ierindā pa trim kopā ar saviem skolotājiem, un ar karogiem kolonnu sākuma tie garā rindā devušies pa kalnaino ceļu uz mācītājmuižu, dziedādami slaveno Lutera korāli "Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils". Ceļš bijis nedaudz garāks par divām verstīm.[102] "Skola pēc skolas" dziedāja "vienu vai otru ceļadziesmu, garīgu vai laicīgu, vienā balsī vai uz divi vai vairāk balsīm." Pienākot pie draudzes skolas, visi sapulcējušies vienuviet un kopā nodziedājuši slavas dziesmu – korāli "Teici to Kungu, to godības ķēniņu svētu". Saules iesildītais ceļš nu bijis galā, un bērni nonākuši mācītājmuižas vēsajā birzītē. Katras skolas bērni, karogus nododot, nodziedājuši pa dziesmai divbalsīgi vai vairākbalsīgi. Karogi sasprausti pie laubes (lapenes – *red.*), un bērnu lustes varējušas sākties. "Mācītāja cienīgmāte un preilene kopā ar Praulienas lielmāti un preilenēm atspirdzināja visus bērnus ar alu, kappeju, veģiem un sieru." Tad pašas aizsteidzās sataisīt goda dāvanas, ko izdalīt pie spēlēm.[103]

Tikmēr daži zēni jau mēģināja uzrāpties pa gludenu kārti, kas bija stāvus ierakta zemē. Kas tika līdz augšai, tam tika balva. Tad lielajā spēles laukumā aplī sastājās apmēram 200 bērnu un, rokās sadevušies, izveidoja tādu kā sētu. Sīkāk aprakstītas piecas spēles: ar aizsietām acīm un ar koku rokā kādam vajadzēja uziet podu, kurā atradās noderīgas dāvanas. Sekoja lēkšana pār nostieptu virvi, ko turēja divas vai trīs pēdas augstu no zemes. Tad piecu vai sešu zēnu skriešana maisos, rotaļas "Lapsa un vista", bet beigās "Kaķis un pele" – abas kā ķeršanas spēles. Spēļu laikā pa brīžam, īpaši draudzes skolēni, "nodziedāja dziesmiņas uz 3 un vairāk balsīm no lielā Goliāta, no vasaras laika un kas tiem vēl bija padomā"[104].

Īpašs bijis Lazdonas dziedātāju biedrības jaunekļu priekšnesums ar jau minētā draudzes skolotāja Kārļa Pētersona labi iestudētām četrbalsīgām dziesmām – "īsām, garām, priecīgām un žēlām".

Dokumentālajai filmai "Dziesmu avoti 1866" (2025) pēc mākslinieka Ivara Mailīša un Madonas novada mākslas skolu audzēkņu veiktās vēsturiskās izpētes veidoti karogi. Oriģināli nav saglabājušies

100 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866, 13. okt.
101 Turpat.
102 Versts (krievu: верста) metriskajā sistēmā atbilst 1066,8 metriem.
103 [Neikens, J.] Bērnu svētki Lazdonē. *Ceļa Biedris*, 1866, 13. okt.
104 -it-. Bērnu svētki Lazdonē. *Mājas Viesis*, 1866, 5. sept.

Šie jaunekļi gaidot, ka arī kaimiņu draudzēs – Ļaudonā, Bērzaunē, Liezērē, Cesvainē, Lubānā un citur – dziesmu mīļotāji sapulcētos dziedātāju biedrībās, lai sarīkotu tādus dziesmu svētkus, kādi Valmieras apriņķī piedzīvoti jau trīs reizes.

Saulīte rādīja vakara tuvumu. Bērniem būtu gribējies padzīvoties vēl un vēl, bet nācies domāt par atpakaļceļu uz mājām, kas dažam bija tāls. Izlustējušies bērni, vecāki un nāburgi (kaimiņi – *red.*) kopā ar kungiem tika aicināti uz Lubānas mācītāja atvadvārdiem, kuros uzsvērts visu vecāku un skolmeistaru prieks par iepazīšanos, bērniem svētkos tiekoties ar citiem bērniem, skolai ar skolu. Visbeidzot sekojusi pateicība Dievam, dziedot dziesmu – korāli "Lai Dievu visi lūdz".[105]

1877. gadā mācītājs Rūdolfs Guleke sarīkoja vēl plašākus svētkus Vecpiebalgas draudzes skolu bērniem. Kaudzītes Matīss apgalvo, ka kopīgas vairākbalsīgas dziesmas atskaņojuši ap 500 bērnu altāra telpā ērģelnieka Jēkaba Korneta vadībā.[106] Līdzīgi Lazdonas svētkiem, arī te katrai skolai pasniegts karogs līdz ar pieaicinātā Kaudzītes Matīsa "dzejiskiem apsveikumiem".

> No baznīcas gājiens garā rindā virzījās uz draudzes skolu, uz viņas tuvējo ataugu, kur bija ierīkota un nolīdzināta svētku vieta ar paaugstinātu stāvekli runātājiem. Še svētku laicīgā puse turpinājās līdz vakaram ar dziesmām, runām, rotaļām u.t.t.[107]

Vairāk ziņu nav. Kas palicis pāri no pieminētajām Vecpiebalgas Kaibēnu, Laskates, Tūļu, Kagaiņu, Grēveru, Vāckalna, Briņģu, Veļķu, Grotužu un Leimaņu skolām šodien?

Minētajos svētkos gan noskāršams kas kopīgs. To modelī iekļautā ritualizētā darbība un ciešā saistība ar baznīcas svētku formām vēlāk iegulsies kā pamats visu dziesmu svētku norisēs: ar svētku gājienu un karogiem, svētbrīdi un garīgās mūzikas koncertu dievnamā, garīgo un laicīgo *a cappella* repertuāru brīvdabā, līdz beidzot arī ar "lustēm" un sadziedāšanos noslēgumā. Kā noprotams no Neikena vēstījuma, sava vieta jau atradusies arī laicīgajam repertuāram, ne tikai korāļiem, kas gadsimtu gaitā un īpaši kopš 18. gadsimta jau bija folklorizējušies, – tā kā svētku organizācija noritēja luteriskās baznīcas paspārnē, to iekļaušana svētku norisēs bija tradicionāli pašsaprotama.

Taču pats būtiskākais bija skolotāju ieguldījums dziedāšanas prasmju izkopšanā – balstoties uz izdotajiem dziesmu krājumiem, bērni jau apguva vairākbalsīgu dziedāšanu. Svētkos tā savā ziņā tika samērota ar pieaugušo dziedāšanu, iezīmējot tradīcijas pārmantošanas ceļu un rādot eiropeiskās profesionālās vokalizācijas apguves perspektīvas.

105 -it-. Bērnu svētki Lazdonē. *Mājas Viesis*, 1866, 5. sept.
106 Kaudzīte, M. *Vecpiebalgas Kaibēn-, vēlākās Ogrēnskolas hronika*. Rīga: Literatūra, 1939, 33.–34. lpp.
107 Turpat, 36.–37. lpp.

KORI UN SKOLOTĀJI

Laikrakstos arvien biežāk parādījās ziņas par koru dibināšanu un dziedāšanu Vidzemē. Tā Vietalvas draudzē jau 1867. gadā nodibināti pieci skolēnu kori: divi Vietalvā, divi Odzienā un viens Sausnejā (tag. Susējā).[108] Tiklīdz nācis zināms, ka dziedās kori, baznīca bijusi ļaužu pilna.

Arī no citām skolām dziedāšana jau "spraukusies uz āru", kamdēļ viens otrs vecāko klašu audzēknis ar nobriedušāku balsi ticis aizvilināts uz jaundibināto pieaugušo kori, – bija sākusies dažādu saviesīgu un dziedāšanas biedrību koru dibināšanas mode. Kā secina Valentīns Bērzkalns, "šīs biedrības kļuva par savas apkaimes izglītotājiem centriem".[109] Te tika mācītas arī laicīgas dziesmas, pieejamās telpās tika noturēti latviešu apziņu un tikumu spēcinoši priekšlasījumi, ko visbiežāk noslēdza dvēseli pacilājošs kora priekšnesums.

Dažviet pat zaļumballē ticis iekļauts kora iznāciens kā vēstījums tiem jaunekļiem, kuri nespēja pretoties krogu un azartspēļu vilinājumam. Turklāt koris piedāvāja iemācīties skaisti dziedāt "uz balsīm", un tas bija skolmeistara – diriģenta – pienākums.

Nenoniecinot biedrību darbību un paveikto, līdzās liekams Pirmo dziedāšanas svētku dalībnieka, Lielvārdes vīru kora dziedātāja un dzejnieka Ausekļa viedoklis:

> Tomēr jāatzīst, ka toreiz vēl nebija izredzēti derīgi vīri, kas šo svētu darbu īsti mācētu ņemt rokā un kopt ar veiksmi. [..] Tādas vācu dziesmas dziedādamas jeb, taisnīgāki teikts, čīkstēdamas un pīkstēdamas biedrībiņas kā sēnes pēc maiga lietutiņa sadīga, bet drīz atkal novītēja un sakaltēja kā sēkliņa, kas kritusi uz akmeņa.[110]

Ne mazāk skarbi izteicies Augusts Deglavs par reālskolu jaunekļu uzvedību zaļumballēs, kur tie, kārtīgi plostodami, uzdziedājuši "Kā Daugava vaida un bangas kā krāc".[111]

Jau tolaik vīru balsis koros bija lielā vērtē. Par skolā sagatavotu dziedātāju augsto novērtējumu, bet nereti arī viņu trūkumu stāsta piemērs no Dzērbenes-Drustu draudzes dziedātāju biedrības pieredzes:

> Pirmā un otrā balsa dziedātāji nu ir palaikam skolnieki, ja precējies un Dievs ar bērniņiem svētījis, tad arī paša bērni. Bet kur ņems trešo un ceturto balsi [baritonus un basus]? [No agrākiem skolniekiem], no kuriem daži par tādiem tēviņiem palikuši, ka nebūt vairs negrib zināt, ka agrāki skolnieki esot un tādēļ skolmeistaram daudz pateicības un paklausīšanas parādā.[112]

108 Dziesmas senā Vietalvā. *Mūzikas Nedēļa*, 1929, 28. janv., Nr. 5–6.
109 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 16. lpp.
110 Krogzemju Mikus [Auseklis]. Par dziedāšanu pie latviešiem. *Baltijas Zemkopis*, 1879, 1. aug.
111 "Trimpula" (Baumaņu Kārlis, Auseklis). Atskaņota II Vispārējos latviešu dziesmu svētkos Rīgā 1880. gadā. Skat.: Deglavs, A. *Rīga*. 3. sēj. Rīga: Zvaigzne, 1983, 166. lpp.
112 Th. G..l..t. Skaņu biedrības. *Draugs un Biedris*, 1868, 17. apr.

Juris Kalniņš ar sievu Šarloti Mežaku ap 1892. gadu. Attēls no LNB digitālās kolekcijas "Zudusī Latvija". Oriģināls A. Rūtiņa privātkolekcijā

Vai tolaik zēna balss pārtapšana vīra balsī notika agrīnāk? Jurjānu Andrejs liek noprast, ka tā varēja būt. Un sniedz padomu, ka "skolās, kurās arī ir skolēni ar vīriešu balsīm, var zemāko balsi dziedāt oktāvu zemāki"[113].

Vislielākā nozīme dziesmu svētku tradīcijas izaugsmē ir bijusi skolotāju personībām – vispusīgi izglītotiem censoņiem, izskolotiem arī mūzikas lietās, tostarp ērģeļu un citu instrumentu spēlē un diriģēšanā, turklāt ar lielu respektu latviešu sabiedrībā. Vismaz ap 380 ir uzskatāmi par Valkas skolotāju semināra direktora un mūzikas priekšmetu pasniedzēja Jāņa Cimzes aktīvās pedagoģiskās darbības (1839–1881) principu tiešajiem mantiniekiem.[114]

1869. gadā par Vietalvas draudzes skolotāju izraudzīts cimzietis Juris Kalniņš, kurš bērnības gados daudz guvis no dzīvesgudrā mācītāja, sava krusttēva Jura Neikena, jo bijis viņa māsas Annas dēls. Kalniņš, jau Valkas semināru beidzot (1868), izbaudījis pārkrievošanas stipro skāvienu. Skolotāja apliecība un izziņa par sekmēm skolotājam nepieciešamo zināšanu pārbaudē, t. i., 22 priekšmetos gūto atzīmju pārskats – viss krievu valodā. Bet trešo dokumentu, kas apliecina Jura Kalniņa nevainojamo tikumisko uzvedību, krievu valodā rotā direktora Cimzes paraksts.

Juris Kalniņš ir viens no populārākajiem 70. un 80. gadu tautiskās atmodas laikmeta darbiniekiem. Daudzpusīgo zināšanu dēļ krietnais vīrs dēvēts par Prātkopi. Divdesmit četrus gadus (1870–1894) Kalniņš veltījis skolotāja darbam Vietalvas draudzē. Skolas kori viņš prasmīgi vadījis pa izaugsmes pakāpieniem uz pieaugušo kori, kas viņa laikā kļuva slavens. Iesācis ar 20 jaunekļiem un dažu gadu laikā skaitu pieaudzējis līdz piecdesmit. Jau pēc trīs aizvadītiem dziesmotiem gadiem "Mājas Viesis" vēstīja par pārmaiņām, ko Vietalvas draudzes korī ieviesis "jauns, spēcīgs, Valkas seminārī mācīts skolmeistars"[115] Juris Kalniņš. Rakstu noslēdz dzejas vārsmas, kas raksturo jaunā Kalniņa vēlmju lidojumu:

> Kaut visa mūsu Latvija
> Par vienu kori kļūtu,
> Kas tad kā viena draudzība
> Iekš vienprātības būtu!
> Tad tūkstoš balsis skanētu,
> Kad tautas svētkus svinētu![116]

Kalniņš asi kritizēja draudzes skolotājam uzkrautos blakus pienākumus, no kā cietuši skolēni:

> Līķu izvadīšanas un apglabāšanas, gavēņu piektdienu Dievvārdi u.t.t. ir visur par svarīgākiem uzskatīti nekā 50–60 skolēnu vairākstundīga pamešana savvaļā jeb nepietiecīgā pagaidu darbināšanā. [..] Tāpēc katrā draudzē vajadzīgi: draudzes skolotājs skolas darbā un baznīcas kalps, kas līķus izvada un apdzied [..]. Tiem

113 Jurjāns, A. Priekšvārds. Jurjāns, A. (sast.). *Dziesmu krājums latviešu skolām.* Jelgava: J. F. Stefenhāgens un dēls, 1890, bez lpp.
114 Skat.: Kalniņš, J. Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors. Atk. izdev. [Valka]: [Valkas novadpētniecības muzejs], 2009, 192., 194. lpp.
115 P. S. Vietalvas dziedātāju biedrības gada svētki Mai 10. š. g. *Mājas Viesis*, 1871, 3. jūl., 214. lpp.
116 Turpat.

> [skolotājiem] vajaga būt pamatīgi mācītiem un krietni glītotiem vīriem. [..] Citādi tas var būt ar baznīcas kalpu. Tam vajaga prast korāļus spēlēt, dziedāt, kristību un līķu rakšanu priekšrakstus nolasīt.[117]

Otrajos vispārējos latviešu dziedāšanas svētkos (1880) diriģents Juris Kalniņš ar savu Vietalvas jaukto kori ieguva visaugstāko godalgu – lielo sudraba kokli, bet III Dziesmu svētkos (1888) viņa dziedātāji kā trešais labākais koris balvā saņēmis mazo kausu. Tajā pašā gadā Kalniņš tika pieaicināts Rīgas Latviešu biedrības "septiņu uzticības vīru"[118] sapulcē, kam uzdeva izskatīt Mūzikas komisijas "kārtības rulli". Savukārt 1895. gadā, Jelgavas Latviešu biedrības priekšnieka Jāņa Čakstes aicināts, viņš piedalījies IV Dziesmu svētku koru snieguma izvērtēšanā. Nozīmīgs bijis Jura Kalniņa darbs Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā, viņš bija aktīvs arī žurnālistikā un rakstniecībā.

Vispusīgā diriģenta un skolotāja dzīves ceļš izvērtās sarežģīts – no trauslās, problemātiskās savstarpējās saprašanās ar vācu mācītājiem un muižniekiem līdz atklātai brīvdomībai un šo attiecību sabrukumam.

Prātkopim nācās samierināties arī ar krievu valodas uzspiešanu skolu programmās, uz ko viņš reaģējis ar savdabīgiem "glābšanas riņķiem" – latviešu valodā sarakstītām grāmatām: "Padomnieks vēstuļu rakstīšanā jeb vēstuļu mēģinājumi" (1889), "Ģeometrija. Pirmais kurss" (1890), "Latviešu rakstniecības teorija" (1892) un citām. Bet sava skolotāja dzīves un darba gaitas apkopojis grāmatā "Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors"[119]. Kraso domstarpību dēļ ar Pētera Stučkas lielinieku varu Kalniņam mūža nogalē tika piespriests nāvessods, no kā viņš tikai brīnumainā kārtā paglābās, toties mira pēkšņi ar sirdstrieku uz ielas. Jura Kalniņa atdusas vieta Lielajos kapos līdz šim tā arī nav atrasta.

Ar pagastskolām (mūsdienu izpratnē – sākumskolām) Vidzemes latviešos tomēr īsti nevedās – arvien biežāk izgaismojās fakti par to mazspēju sniegt elementāras zināšanas visu zemnieku atvasēm. Arī šo skolu skaits bija nepietiekams. Tādēļ priecē kāds mazāk zināms piemērs no Madlienas draudzes. Latviešu visai iecienītais vācbaltiešu mācītājs Karls Frīdrihs Štolls ik gadus pie bērnu pārklausīšanas un pagastskolu pārlūkošanas "sirsnīgi neapnicis pūlējies pagastskolu aumeistarus[120] uzmundrināt skolā bērnus arī mācīt uz vairāk balsīm dziedāt. [..] daudzreiz viņš kā liels dziesmu mīļotājs jau arī dabūja prieku baudīt savā mīļā draudzē caur dziedāšanu uz balsīm"[121].

Arī Štolls, tikai pieticīgāk nekā Lazdonas Guleke, kopā ar kundzi savā kroņiem un karogiem pušķotajā dārzā 1871. gada Vasarsvētku dienā pulcējis sešus korus ar aptuveni 80 dziedātājiem. Kā vēstī "Mājas Viesis", dziedāšana labi padevusies. Zādzenes pagasta koris nodziedājis piecas dziesmas. Divas – "Jauku mežu pavadām" un "Dievs ir mūsu patvērums" – izskanējušas īpaši koši. Pēc tam Madlienas draudzes skolas koris dziedājis četras garīgas dziesmas, kam sekojuši vairāku citu koru priekšnesumi. Mācītājkundze laipni visus dziedātājus uzņēmusi un mielojusi. Vakaram tuvojoties, visi sanākuši kopā un vienojušies par 15 dziesmām, ko nākamvasar dziedāt kopā.[122]

---

117 Kalniņš, J. Par baznīckalpu (šķesteru) un draudzes skolotāja amatiem. *Balss*, 1879, 7. nov.
118 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 144. lpp.
119 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors.*
120 Aumeistars – audzinātājs, mājskolotājs.
121 P. A. Dziedāšanas svētku pirmais solis, Madalienes (*Zissegall*) draudzē tai 18tā maijā 1871. *Mājas Viesis*, 1871, 26. jūn.
122 Turpat.

Indriķis Zīle. LNB

Ja igauņi lielu uzmanību veltīja pagastskolām, tad Vidzemes latviešu daļā vairāk paļāvās uz draudžu skolām. Valcēnieši glabā to cimziešu piemiņu, kuru daudzpusīgās prasmes, to skaitā muzikālās, viņiem nodrošināja zināmas priekšrocības un panākumus pedagoģiskajā darbā. Vidzemes draudzes skolu skolotāju semināra absolventu skaitā, kuri kļuva pazīstami kā skolotāji, ir Oto Ābele, Auseklis, Johans (Jānis) Bahs, Jānis Bankins, Juris Dauge, Kārlis Dēķens, Toms Gailītis-Gaidulis, Pēteris Hincenbergs, Eduards Inzelbergs, Juris Kalniņš, Augusts Kažoks, Jānis Klāviņš, Jānis Neilands, Jēkabs Pilsātnieks, Jānis Sērmūkslis, Ādams Tērauds, Mārtiņš Ūders (Ūdris), Augusts Aleksandrs Zēbode, Zeiboltu Jēkabs, Indriķis Zīle.[123]

Ierasto kārtību mainīja ķeizara Aleksandra II jau 1867. gada apstiprinātais lēmums, ka visām valsts iestādēm Baltijā nekavējoties jāpāriet uz krievu valodu.[124] 1870. gada septembrī atvēra Baltijas skolotāju semināru Rīgā (1870–1886), tad Kuldīgā (1886–1915) ar apmācību krievu valodā.

Plaši iecerētās administratīvās un izglītības reformas sāpīgi skāra vācbaltiešu vēsturiskās privilēģijas. 1871. gadā Vidzemes bruņniecība spēra pretsoli, atverot jaunu Valkas pagastskolu skolotāju (t. i., sākumskolas skolotāju) semināru Valkā. Par jaunā semināra direktoru iecēla cimzieti Ādamu Tēraudu. Te mācības notika latviešu valodā. Turpat Valkā darbu turpināja arī Vidzemes bruņniecības uzraudzītais un Jāņa Cimzes vadītais Vidzemes draudžu skolu skolotāju seminārs ar vācu mācībvalodu.

SADZIEDĀŠANĀS RĪGĀ

Skolu kori darbojās ne tikai Vidzemes lauku apvidos, bet arī metropolē Rīgā, kur dziedošie bērni baznīcās un skolu kori muzicēja jau kopš viduslaikiem. Gadsimtiem ritot, ir mainījušās izglītības prakses, taču muzikālā audzināšana un dziedāšana skolās tika izkopta vienmēr, arī 19. gadsimta vācu un latviešu skolās. Pieejams Ernesta Dinsberga jūsmas pārpilns apraksts par ķeizara Aleksandra II vērienīgo uzņemšanu Rīgā 1867. gada vasarā, iesaistot Rīgas skolu dziedošos zēnus un meitenes.[125]

Vizītes otrajā dienā, 16. jūnijā, jau pulksten 12 bērni no visām skolām – zēni un meitenes –, saģērbušies svētku drēbēs, līdz ar saviem "skolmeisteriem un skolmeisterienēm" sapulcējās Doma baznīcas laukumā. Tad, kārtīgās rindās pa četri sakārtoti, devās uz pili. Dziedātāji izvietoti puslokā pils pagalmā pretī uzbraucamās vietas lielajām durvīm – zēni abās pusēs, bet meitenes vidū. Te tad arī notika ķeizara "rīta apsveicināšana vairāk nekā tūkstoš balsīs". Gribētos noticēt Dinsberga minētajiem skaitļiem, proti, vairāk nekā 1500 dažādu vecumu zēnu un meiteņu no 54 Rīgas skolām. Pusdivos ķeizars ar citiem augstiem kungiem iznāca pa pils durvīm ārā, kur viņu apsveica pilsētas skolu direktors un pasniedza grāmatu, kurā ar skaistiem bokstabiem bija nodrukāti bērnu atskaņotās dziesmas teksts. Par tālāko Dinsbergs vēsta:

> "Rīgas pilsētas kapelmeisters Lēbmanis nu deva zīmi uz dziedāšanu, ko visi bērni uzreiz iesāka līdz ar bazūnes skaņām, ko četri bazūnētāji līdz pūta. Gāja skaidri un koši, un

123 Jāņa Cimzes vadītā Vidzemes draudzes skolu skolotāju semināra pazīstamākie audzēkņi. Pieejams: biblioteka.valka.lv/wp-content/biblioteka/seminara-audzekni-autori.pdf (skatīts 3.03.2025.).
124 Krūze, A., Zigmunde, A. Izglītības un pedagoģiskās domas attīstība Latvijā, 103. lpp.
125 Dinsbergs, E. *Ķeizara dienas Rīgā, jūnijā, 1867. gadā.* [Rīga]: 1867, 12. lpp.

> ausīm tik patīkami, ka katrs, kas to vēl nav dzirdējis, kur gandrīz 2000 balsis uz reizi klajumā dzied, to nebūt nevar iedomāties, ja pats līdzi neklausījies. Dziesma bija divi perši no vācu dziesmu grāmatas Nr. 206, uz to meldiju: "Kā spoži spīd mans Jēzuliņš", kā arī "Par Ķeizaru un valsts svētkiem". Pēc šiem diviem peršiem bērni tikpat skaņi un jauki uzdziedāja Krievu valsts tautas dziesmu [cariskās Krievijas himnu – *red.*].[126]

Ķeizaram ejot cauri bērnu pulkam uz vārtu pusi, zēni vicinājuši cepures, bet meitenes savus baltos nēzdodziņus, un visi klātesošie "to tautas dziesmu" dziedājuši otrreiz. Nav izslēgts, ka ķeizara pompozo sagaidīšanu ar ziņkāri vērojuši uz dzīvi lielpilsētā pārcēlušies zemnieki no Vidzemes un Kurzemes, jo līdz ar 60. gados atceltajiem zemnieku pārvietošanās aizliegumiem latviešu skaits Rīgā manāmi auga. Rūpnieciskai ražošanai paplašinoties, latvieši cerēja nopelnīt un saviem bērniem nodrošināt izglītību. Rīgā dibinājās atšķirīgu ieviržu maksas privātskolas, elementārskolas un ģimnāzijas.

LATVIEŠU UN IGAUŅU KOPĪGĀS RŪPES. DZIESMU BALLE

Tolaik vienas Vidzemes guberņas iedzīvotāju latviešu un igauņu starpā neielavījās ne skaudības, ne sacenšanās gars, taču savstarpējā interese vienam par otru ir saglabājusies līdz pat mūsdienām.

Vidzemes guberņas mācītāju 33. sinodē, kas notika 1867. gada 10. augustā Valkas baznīcā, bija pulcējušies ap 80 mācītāju un mācītāja amata kandidātu. Pieaicinātie ciemiņi nākuši no Kurzemes, Sāmsalas un citviet. Pēc ievadvārdiem un spredika visu priekšā nācis kāds mācītājs no Vīlandes apriņķa, atzīstot, ka zemnieku ļaudis esot labi tikuši uz priekšu. Rentējot muižas un pusmuižas, krogus un dzirnavas, viņi kļuvuši par gruntniekiem. Un kā labu zīmi viņš novērtējis dziedāšanas biedrību dibināšanu. Tērbatas igauņi esot "sabiedrojušies lielā biedrībā, ko sauc par Vanemuini"[127].

Citāda aina vērojama Vidzemes ļaužu skolās, kur bērni joprojām mācoties bez saprašanas lasīt un bez apdomāšanas rēķināt. Lai varētu prātīgi savam pagastam kalpot, bērniem jāiemācās skaidri runāt un veicīgi rakstīt savā valodā. Viņiem jāiemāca dziedāt arī savas tautasdziesmas. Par skolotājiem jābūt tikai mācītiem vīriem, viņiem sarūpējama tāda alga, kas ļauj dzīvot bez blakus rūpēm. Dedzīgs skolotājs, kurš sevi veltī svētam un grūtam darbam, ir katra pagasta lielākais gods. Vienlaikus jābūvē derīgas skolas ēkas, jo tumšos, mitros kaktos un dūmu pirtīs nav iespējama laba mācīšana. Ļoti vajadzīgas ir skolas grāmatas – tās vēl daudzās skolās trūkstot. Mācītājiem tāpēc jāpalīdz. Visiem Vidzemes pagastu priekšniekiem un visiem tēviem būtu jāsaprot, ka laba skola ar pilnvērtīgu mācību ir tautas vislielākais greznums un ir daudz augstāk cienījama nekā zelts un sudrabs.

Latvieši un igauņi gandrīz 100 gadus (1721–1918) bijuši Vidzemes jeb Līvzemes guberņas iemītnieki. Sākot ar 1853. gadu, Valkas seminārā katrā izlaidumā bija līdz desmit igauņu. Lielākā daļa no

126 Dinsbergs, E. *Ķeizara dienas Rīgā, jūnijā, 1867. gadā*, 13. lpp.
127 Vidzemes mācītāju sinode 1867tā gadā Valkas pilsētā. *Ceļa Biedris*, 1867, 12. okt.

viņiem sāka strādāt Dienvidigaunijas draudzes skolās. Var tikai apbrīnot, cik nozīmīgu pamatu seminārs lika gan latviešu, gan igauņu kultūrai, bet jo sevišķi – mūzikas kultūrai.[128] Igauņi savu Pirmo dziesmu svētku izdošanās brīnumā nebeidz slavēt savu skolotāju Jāni Cimzi.

Viņa skolnieks Aleksandrs Kunileids, kurš bija igauņu Pirmo dziesmu svētku virsdiriģents 1869. gadā Tērbatā, igauņu apziņā ir ieaudzis kā dārgs komponists ar divām oriģināldziesmām *Sind surmani* ("Tevi līdz nāvei") un *Mu isamaa on linu arm* ("Mana tēvzeme ir mana mīla") – abas ar igauņu dzejnieces Lidijas Koidulas dzeju.

Aleksandrs Kunileids (Zēbelmans) – igauņu komponists, skolotājs un diriģents. Igaunijas Nacionālais muzejs

Varam līdzjūsmot arī par igauņu pirmo bērnu "dziesmu balli" (*Luunja lastelaulupidu*)[129] 1870. gadā – tā kaimiņiem labpaticis dēvēt dziedāšanas svētkus.[130] Jau 19. gadsimta vidū aizsākušās igauņu pagastskolu koru dziedāšanas dienas. Ar Lūnjas (vācu *Lunia*, igauņu *Luunja*) barona Ernsta fon Nolkena atbalstu sarīkotie svētki Tartu apkaimes Kabinas (vācu *Kabbina*, igauņu *Kabina*) muižā izvērtušies plaši un saskanīgi. Te piedalījušies vairāki tūkstoši bērnu koru dziedātāju no divu pagastu 19 skolām, vēl pustūkstotis pieaugušo un trīs pūtēju orķestri. Kopējais dalībnieku skaits pietuvojies 20 tūkstošiem.

Gatavošanās svētkiem notikusi lielā rūpībā. Laikus izraudzītais repertuārs bijis obligāts visām skolām. Ziemā visi skolmeistari piedalījušies šo dziesmu iemēģināšanā un tikai tad devušies pie saviem koriem. 1870. gada martā notikusī bērnu koru pārbaude apliecinājusi, ka visas noteiktās 12 dziesmas bija kārtīgi apgūtas. Vadītāji vienojās, ka pirms Kabinas dziesmu balles noturams kārtīgs kopmēģinājums *Ressource* dārzā Tartu – vietā, kur iepriekšējā gadā notikuši igauņu Pirmie vispārējie dziesmu svētki. Pirmssvētku mēģinājumu vērojuši kādi 4000 klausītāji.

2. jūnijā skolu koru dziedātāji kopā ar saviem skolotājiem pulcējušies Tērbatā, Emajegi upes krastā, tad sakāpuši kuģīšos un devušies uz notikuma vietu. Sekojis svinīgs gājiens ar pārsteigumu par neīstā brīdī izšautām lielgabalu zalvēm. Svētki noritējuši skaistā vietā jaunuzceltā estrādē, kur visi dziedātāji tikuši izvietoti pa balsīm. Bērni cienāti ar desu un smalkmaizi.

Kā galvenais notikums izcelts koru dziedāšanas konkurss. Katrs koris pēc nopelniem saņēmis balvu un attiecīgu sertifikātu zelta, sudraba vai bronzas drukā. Saulei rietot, trompetes skaņas aicināja bērnus dziedāt pēdējās dziesmas. Tad atceļā devās pirmie kuģotāji. Satiksme starp Kabinu un Tartu turpinājusies līdz saullēktam. Pār rāmi plūstošiem ūdeņiem skanējusi dziesma *Voolav jõekene, hiilgav laenekenne, vi mind kodule!* (Plūst upe, krāšņie viļņi ved mani mājās!).

Notikums tika pamanīts un guva dzīvu atspoguļojumu Tērbatas un Rēveles (Tallinas) laikrakstos, pieminēts arī Rīgā – "Latviešu Avīzēs" lasāms īss igauņu bērnu svētku apraksts. Rakstītājs gan vairāk nobažījies par gaidāmajiem Latviešu dziedāšanas svētkiem Dobelē (1970) un novēl izdošanos – "par prieku un patikšanu" kā klausītājiem, tā dziedātājiem.

128 Põldmäe, A. Eesti muusika lätetel – Cimze seminar Valkas. *Kultur ja Elu*, 2014, Nr. 2, lk. 65.
129 Pieejams: https://luunja.ee/laulupeo-ajalugu (skatīts 03.02.2025.).
130 *Latviešu Avīzes*, 1870, 17. jūn.; Karindi, A. *Elust mõisnike ajal 1503–1919*. Luunja, 1999; arī https://luunja.ee/laulipeo-ajalugu (skatīts 27.01.2025.).

KURZEME

Ielūkojoties Kurzemes skolu dzīvē, skolotāju darbībā un aplūkojot dziedāšanu kā izglītības sastāvdaļu, nākas secināt, ka dziedātvēlmes, dziedātprasmes un tās izplatības augļi nogatavojās lēni – to pirmā jaušamākā raža tika ievākta vien Pirmajos Kurzemes dziedātāju svētkos 1870. gada 26. jūnijā Dobelē, kur sanāca kopā 15 kori ar aptuveni 400 dziedātājiem. Tas notika, pateicoties galvenokārt Irlavas skolotāju semināra[131] absolventu, viņu skolotāja Jāņa Bētiņa un vācbaltiešu mācītāja un valodnieka Augusta Bīlenšteina darbīgumam.[132]

Atšķirībā no dziedāšanas svētkiem 1864. gadā Dikļos Dobelē bērnu kori nepiedalījās. Tomēr, visticamāk, Kurzemes "dziedātāju koru"[133] vadīšanu uzņēmušies skolotāji, tolaik saukti par skolmeistariem, un pārsvarā "irlavieši", kuri savu dziedātāju pulku papildinājuši ar labi iepazītiem dziedātājiem pagastskolās. Izceļams ir svētku rīkotāju humānais žests – viss atlikums no svētku ieņēmumiem 400 zelta rubļu apmērā nonāca kurlmēmo skolu atbalstam.

Jau drīz pēc šiem svētkiem Rīgas Latviešu biedrība, apjautusi dzimušo koru potenciālu Vidzemē un Kurzemē, kā arī nepieciešamību uzlabot savu finansiālo stāvokli, lēma sarīkot Pirmos Vispārīgos latviešu dziedāšanas svētkus 1873. gada vasarā Rīgā. Saglabājušās atmiņas, ka svētkos "dziedāšana viscaur bijusi veikla, droša un smalka"[134]. Tomēr ielūkojoties I, II un III Vispārējo dziedāšanas svētku koru kartēs[135], redzam, ka salīdzinājumā ar Vidzemi koru skaits no Kurzemes (kopā ar Zemgali) bijis krietni mazāks. Kur meklējams cēlonis?

LĒNĪGĀ IZKUSTĒŠANĀS

Vēl 19. gadsimta vidū nedaudz vairāk par 200 Kurzemes guberņas tautskolās vienu vai divas ziemas – no Miķeļiem līdz Jurģiem – mācījās ap 8543 bērniem vecumā no 11 līdz 15 gadiem, proti, tikai 23 skolēni uz 1000 iedzīvotājiem.[136] Kurzemei bija gājusi secen Vidzemes draudžu skolu pieredze[137], arī skolu pārklājums nebija tik ievērojams kā kaimiņu novadā.

---

131 Irlavas skolotāju seminārs (*Das Lehrerseminar der Kurländischen Ritterschaft in Irmlau*).

132 S. Kurzemes pirmie dziedāšanas svētki. *Latviešu Avīzes*, 1870, 8. jūl.

133 Tolaik korus dēvēja par "dziedātāju koriem" iepretim instrumentālajiem ansambļiem vai orķestriem, kurus sauca par "mūzikas" vai "mūziķu koriem".

134 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 58. lpp.

135 Turpat, 41., 90. un 114. lpp.

136 Vičs, A. *Latviešu skolu vēsture*. 2. grāmata: *Kurzeme no 1800. līdz 1885. gadam*. Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu apgāds, 1926, 178. lpp. Mācībām pielāgotos mitekļus vai dažkārt īpaši celtās būves atkarībā no uzstādījuma un pārraudzības dēvēja par baznīcas, lasīšanas, zemnieku, pagasta, ministrijas vai par laukskolām.

137 Atsevišķu Vidzemes garīdznieku iniciatīvas zemnieku izglītošanas jomā vēl 17. gadsimtā, piemēram, Ernesta Glika dibinātās pirmās Vidzemes latviešu tautas skolas Alūksnē, Apukalnā un Zeltiņos. (Skat.: Bērziņš, L. *Ernsts Gliks*. Rīga: Latvijas evaņģēliski-luteriskās baznīcas virsvalde, 1935, 21.–23. lpp. Arī brāļu draudžu (hernhūtiešu) aktivitātes Kurzemē kaut cik manāmas pēdas neatstāja.

Zemnieku bērnu pirmapmācībā galvenokārt tika iesaistīti ķesteri, kuru vairums tā arī neiemantoja cienījama skolotāja godu savas draudzes locekļu vidū. Tiesa gan, nereti viena vai otra apķērīga zemniekdēla centību un attapību pamanīja kāds vietējais mācītājs vai dāsns kungs no bruņniecības kārtas, atvēlot materiālu pabalstu censoņa tālākizglītībai. Kurzemes muižniecība to uzskatīja par pietiekamu un, nevēlēdamies zaudēt savu ietekmi tik aizlaistajās skolu lietās, apņēmīgi pretojās Krievijas ķeizara Aleksandra I (1802) iecerētajām izglītības reformām, ko vajadzēja īstenot Apgaismības ministrijas (1803) izveidotās Tērbatas Universitātes mācību apgabala skolu komisijas virsvadībā. Līdz ar Vidzemi, Igauniju un Somiju tās pārraudzībā nonāca arī Kurzemes skolas. Obligātā pamatskolas izglītība bija viens no izvirzītajiem mērķiem.[138]

Plāns paredzēja ģimnāziju, apriņķa skolu ierīkošanu, kā arī skolotāju sagatavošanu jaundibinātos skolotāju semināros uz valdības rēķina. 1805. gadā Tērbatas Universitātes skolu komisija izstrādāja tautskolu izveides jeb, kā bija noteikts likumā, draudzes skolu organizēšanas noteikumus, kas nonāca konsistoriju un muižniecības komiteju rokās. Lai gan virskonsistorija atzina tos par vēlamiem, taču iebilda, jo pašam iecerētajam seminārам trūka atbilstoši sagatavotu skolotāju. Sekoja virskonsistorijas priekšlikums, ka draudžu mācītāji varētu līdzdarboties skolotāju sagatavošanā.

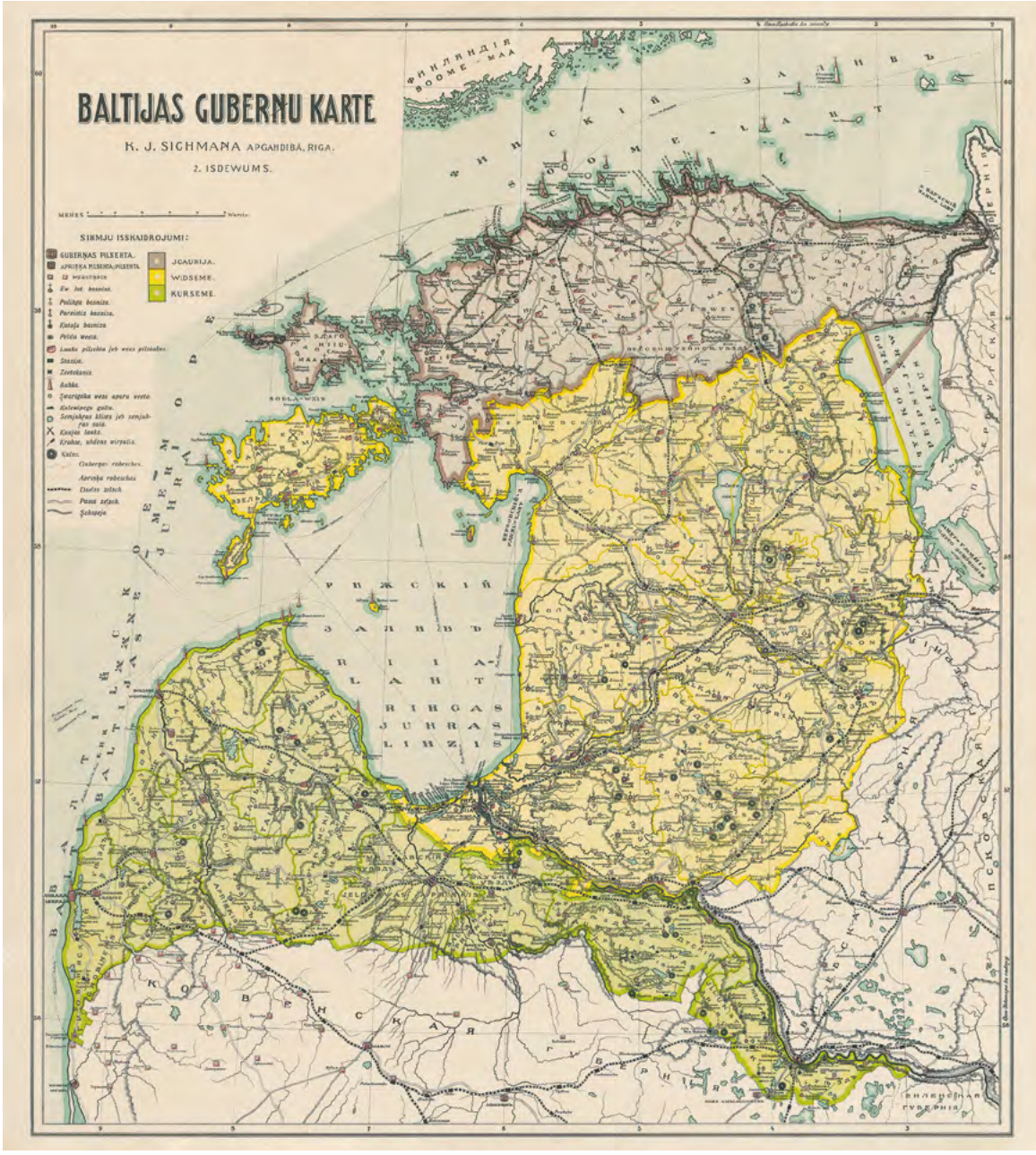
1807. gadā Tērbatas Universitātes skolu komisija apziņoja guberņas skolu direktorus par skolotāju semināra dibināšanu, nosakot semināra ēkas atrašanās vietas kritērijus, telpu iekārtojumu, nodrošinājumu līdz mācību plānam un virsskolotāja algas apmēram. Cirkulāru noslēdza aizrādījums direktoriem, ka jāpieliek visas pūles pie šī cilvēcei tik svarīgā darba.

Tā nenotika. Plašā un neauglīgā sarakste starp ķeizara pilnvaroto izglītības reformu uzraudzītāju – Tērbatas Universitātes skolu komisiju un Kurzemes muižniecības virsvadību (landrātu kolēģiju) – iecerēto reformu neticami vilcināja 40 gadu garumā.[139] Lai gan tika piedāvāti vairāki tautskolu ierīkošanas un darbības plāni, neviens no tiem neguva vietējās varas piekrišanu.[140] Īpaši pēc 1812. gada kara kā Pēterpilī, tā arī Tērbatā agrākā dedzība padzisa.[141]

Atsevišķi Kurzemes mācītāji – Frīdrihs Nikolajs Pauflers Kursīšos, Karls Vatsons Lestenē, Johans Kristofs Volters Cīravā u. c. – gan centās sagatavot akūti nepieciešamo skolotāju skaitu savu muižu skolās, tomēr tie bija tikai īpaši gadījumi. Jau 19. gadsimta sākumā parādījās vairāki citi priekšlikumi, kā audzināt kristīgus latviešu zemniekus.

Kurzemes guberņas skolu jaunais direktors Johans Daniels fon Braunšveigs pauda pārliecību, ka "vācu ķesteri un dziedātāji (*Vorsaenger*) kā skolotāji nav un nevar iegūt draudžu uzticību". Viņš apzinājās, ka skolotājam vajag būt draudzē cienījamam cilvēkam. Turklāt tam jābūt latvietim. Pats seminārs varētu būt kā augstākas pakāpes zemnieku skola, lai pēc nedaudziem gadiem varētu pārtapt par lauksaimniecības skolu. Tās skolotāji – lauksaimnieki – kļūtu noderīgi gan savās mājās, gan arī kā muižu saimniecību uzraugi vai skolotāji zemnieku skolās. Šāds projekts uzjundīja muižnieku prātus, kamdēļ sākotnēji to uzņēma ar pārsteidzoši lielu piekrišanu. Bez ievērības nepalika arī pazīstamā Lestenes mācītāja un "Latviešu Avīžu" pirmā redaktora Kārļa Vatsona piedāvātais semināra

138 Krūze, A., Zigmunde, A. Izglītības un pedagoģiskās domas attīstība Latvijā, 101. lpp.
139 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 9, 915. lpp.
140 Plašāk skat.: Vičs, A. *Latviešu skolu vēsture*. 2. grāmata: *Kurzeme no 1800. līdz 1885. gadam*, 15. lpp.
141 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē, 919. lpp.

Baltijas guberņu karte. Rīga: K. J. Sīmaņa apgādībā (Юрьев: Литогр. Э. Бертельсона). 1907. LNB

dibināšanas plāns, uzrakstīts 1809. vai 1810. gadā. Viņa nodoms balstījās atziņā, ka latvieši ir spējīga tauta, ko kavē vien pilnīgs skolu trūkums. Esošos skolotājus Vatsons nopēlis kā nemākuļus bez idejām par mūsu tautas izglītības attīstību. Tie esot morāli pagrimuši pusvācieši, visbiežāk – ķestera amata izpildītāji baznīcā.[142] Bet kur ņemt prasmīgus skolotājus?

Vatsona iecerētā semināra mērķis bija sagatavot latviešu skolotājus, kuri paliktu savā zemnieku kārtā un tautā. Semināra vadītājam būtu jāraugās, lai līdz ar vācu valodas mācīšanu neatsvešinātu audzēkņus no savas tautas. Jāmāca tas, kas vajadzīgs zemniekam, sargājot viņu no svešām idejām. Bez galvenajiem priekšmetiem jāapgūst arī "meldiņu dziedāšana". Plāna otrajā daļā parādījās priekšlikums, ka pie semināra ierīkojama saimniecības vai industriālas ievirzes skola. Vatsons bija pārliecināts, ka latviešu materiālās labklājības celšana iespējama tikai ar lauksaimniecību un amatniecību. Mācītājs iespēja nolūkot seminārам noderīgu Lustes (*Friedrishslust*) kroņa muižu 20 verstis no Jelgavas, taču iecere nepiepildījās. Vatsons nomira 1826. gadā, bet viņa plāns daļēji īstenojās tikai 1840. gadā, nodibinoties Irlavas skolotāju seminārам.[143]

Parādījās vairāki semināra projekti, bet iestrēga to izskatīšana, jo ievilkās īpašas komisijas nodibināšana ar "ievešanas komisijas", muižniecības un garīdzniecības locekļu pārstāvniecību. Vienubrīd Kurzemes skolu komisija nāca klajā ar pavisam grandiozu plānu – dibināt piecus seminārus luterticīgajiem un divus seminārus katoļticīgajiem.[144]

Tikmēr 1828. gadā Vidzemes guberņā durvis vēra Tērbatas skolotāju seminārs.[145] Vai šī ziņa sekmēja Kurzemes vietvaras izlēmību par sava skolotāju semināra dibināšanu? Nē! Jo 1830. gadā par Baltijas ģenerālgubernatoru kļuva barons Kārlis Magnuss fon Pālens, un viņa rokās nonāca arī Kurzemes guberņas izglītības izdaudzinātās, bet dzīvē gausi risinātās reformas groži. Barons iestājās par skolu ciešāku sasaisti ar baznīcu. Draudzes skolām pēc Vidzemes parauga būtu jāsagatavo skolotāji pagastskolām, kur jāmāca reliģija, lasīšana, rakstīšana, rēķināšana un, kur skolotāji to iespēj, arī baznīcas dziedāšana.[146] Tikai kur apmācīt skolotājus draudzes skolām? Semināra ierīkošana Kurzemē izmaksāšot dārgi, rakstīja Pālens, un zemnieki negribēšot par to maksāt. Tāpēc minēto skolotāju sagatavošana esot jāuztic konsistorijai – tā izraudzīs visnoderīgākos cilvēkus šim amatam. Tā sanākšot lētāk. Tomēr visdažādāko ieganstu dēļ visi semināra dibināšanas plāni atkal tika atlikti. To vietā Pālens ieteica sākt ar skolu ierīkošanu. Muižniekam būtu jāatvēl zemes gabals un būvmateriāli, bet skolu ierīkošanu, kā arī pagastskolotāja alga natūrā jānodrošina zemniekiem. Baltijas ģenerālgubernatora pieticīgās prasības skolu lietās uzskatāmi korelē ar tālaika Krievijas izglītības ministra sacīto: "Apmācot visu tautu skolās, iegūtu vairāk ļaunuma nekā labuma."[147]

Kārlis Frīdrihs Vatsons – Baltijas vācu mācītājs un publicists. Avots: *Latviešu rakstniecība biogrāfijās*. Rīga: Zinātne, 2003

142 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē, 920.–922. lpp.
143 Turpat, 924.–926. lpp.
144 Turpat, 926. lpp.
145 Turpat.
146 Turpat, 927. lpp.
147 Turpat, 928. lpp.

KURZEMES SKOLU TĒVS

1824. gadā pieredzējušais Kursīšu mācītājs Frīdrihs Nikolajs fon Pauflers rosināja Kurzemes konsistorijā ar īpašu cirkulāru noteikt, lai katrs guberņas draudžu mācītājs uzņemtos izskolot savā brīvlaikā spējīgākos un centīgākos jaunekļus par skolotājiem. Ieteikums ticis nosūtīts visiem Kurzemes mācītājiem. Pēc prāva laika pienākušas atbildes no vairāk nekā 100 Kurzemes mācītājiem ar visdažādākajiem atteikumu iemesliem, bet piekritis tikai viens – Cīravas draudzes mācītājs Johans Kristofors Volters.[148]

Tā "Latviešu Avīzēs" lasāms Voltera laikabiedra, Aizputes apriņķa tiesu priekšsēdētāja Jēkaupa Zīles jūsmas pārpilns raksts ar nosaukumu "Prieka ziņa par Cīravas-Dzērves latviešu skolu".[149] Proti, 1833. gadā ap Jāņiem Cīravas-Dzērves latviešu skolai par skolmeistaru iecelts Andrejs Bergmanis. Tas pats, kuru no mazām dienām audzinājis Cīravas mācītājs Volters un, jaunekļa labos tikumus redzēdams, nosūtījis viņu uz Vāczemi, kur augstā skolā nepilnos divos gados viņš izmācījies skolmeistara amatu. Liels prieks bijis visiem, kas šo skolotāju pazinuši, un minējuši viņa "gudru saprašanu, mīlestību, pazemību un Dieva bijāšanu". Rakstā vēstīts, ka iepriekšējā ziemā (1832) skolā mācījušies apmēram 110 vietējo bērnu un vēl kādi pieci audzēkņi no citām muižām, kas apguvuši skolmeistara amatu. Līdz ar Bībeles mācību bērni mācījušies lasīt, rēķināt, rakstīt un visu, kas būtu derīgs. Arī "meldijas dziedāt, papriekš pēc apzīmētiem balsiem ar numeriem, tad ar dziesmas vārdiem. [..] Tad arī bērniem vēl iknedēļas divi dziesmu peršas no mūsu dziesmu grāmatas [..]."[150] Zīle raksta, ka pabijis Cīravas-Dzērves skolā un pārliecinājies, ka visi septiņus līdz divpadsmit gadu vecie bērni "it riktīgi un brīnum jauki meldijas dziedājuši".[151] Katra nodarbība ritējusi stundas garumā, tad atvēlēts brīdis atpūtai. Turklāt no skolasbērnu skaita divas trešdaļas bijuši zēni, bet viena trešdaļa – meitenes.

Nākamie skolmeistari te apguvuši vairāk, jo skolmeistaram vajagot zināt vairāk nekā to, kas jāapgūst skolas bērniem. Visi Cīravas un Dzērves ļaudis, gan bagāti, gan nabagi, skolā par saviem bērniem paši neko neesot maksājuši, jo Cīravas kungs pats šo skolu uzturējis. Arī skolmeistara pārtikšanai viss ticis sarūpēts – skola dibināta un darbojusies ar Dzērves muižas īpašnieka barona Georga fon Manteifeļa atbalstu.

Volters turpināja saņemt daudz vēstuļu ar lūgumu atklāt Cīravas skolas iekārtu, mācību plānus un citas lietas. Tādēļ par savu lolojumu viņš sagatavoja izvērstu pārskatu, ko nolasīja Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības sēdē 1836. gada 5. augustā.[152] Volters dalījās arī paša pieredzē, kā izskolojis par skolmeistaru latviešu jaunekli Bergmani. Cīravas skola gan neesot "stāvējusi uz cieta pamata", jo izpalikusi likumiska vienošanās ar baronu par skolas iekārtu, mācību programmām, finansējumu un citām lietām. Atvēlētajā muižas "kungu mājā" trūcis īpaši aprīkotu telpu, taču kopumā Volters juties pateicīgs skolas uzturētājam, jo skola darbojās barona personīgās labvēlības statusā.

148 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr.10, 1023. lpp.
149 Zīle, J. Prieka ziņa par Cīravas-Dzērves latviešu skolu. *Latviešu Avīzes*, 1834, 19. jūl.
150 Turpat.
151 Turpat.
152 Voltera ziņojums par Dzērves-Cīravas mācību iestādi. Bērziņš, L. *Tautskolas līdumnieki Kurzemē. Jāņa Voltera un skolotāju skolotāja Andreja Bergmaņa piemiņai sakarā ar Dzērves-Cīravas skolas simts gadu darbības atceri (1833–1933).* Rīga: Izglītības Ministrijas izdevums, 1933, 25. lpp.

Cīrava. V. Z. Stafenhāgena zīmējuma fragments no krājuma *Album Kurländischer Ansichten* (Mitau, 1866). Iespējams, ka kreisajā pusē redzamo Cīravas muižas ēku barons Manteifels 1833. gadā nodeva skolas vajadzībām, kurā jaunais skolotājs Andrejs Bergmanis uzsāka bērnu un jaunekļu skološanu

Tie, kuri gatavojās skolotāja amatam, mācījās vācu valodu. Papildus viņiem nācies iepazīt jau pārbaudītas mācību pasniegšanas metodes. Arī dziedāšanā, jo Kurzemē bija pieņemts, ka skolotājs spēj pildīt arī draudzes priekšdziedātāja pienākumus. "Caur meldiņu pareizu dziedāšanu" Volters pamanījis skolas pozitīvo ietekmi Cīravas draudzē – uzlabojusies ne tikai dievkalpošana, bet novērotas pārmaiņas arī labas tikumības izplatībā.[153]

Ko Volters izcēlis skolmeistara Bergmaņa raksturojumā?

> "Dažs labs, kas tik daudz zināja, kā viņš bij mācījies, būtu lepns tapis, domādams, ka viņam nu jau gudrības pilnība; bet viņam prāts palika pazemīgs, arī negribēja augstā vietā jeb vācietis tapt. No latvieša dzimis, viņš gribēja latvietis palikt.[154]

153 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr.10, 1021. lpp.
154 Turpat, 1022. lpp.

Savukārt viens no Bergmaņa redzamākajiem audzēkņiem – kurzemnieks Andrejs Spāģis – paudis, ka "skolotājs [Andrejs Bergmanis] kā cilvēks bijis priekšzīmīgs, bet skola par tādu nav atzīmējama".[155] Oficiālā atsauksmē, kas rakstīta 1840. gadā Kurzemes muižniecības uzdevumā, Cīravas skola minēta kā teicami noorganizēta elementārskola, kas var kalpot par paraugu citām skolām.[156]

Pateicību dzejā pirmajiem skolas lietu virzītājiem sacerējis dundadznieks Ernests Dinsbergs, kurš 24 gadu vecumā kā jaunceļamās Kubeles skolas skolmeistara kandidāts mācījies pie Bergmaņa 1840. gadā:

> Un Volterim, labprāt kas pūlējies
> Ar padomu, rakstiem un runām,
> Lai skolas mums taptu ietaisītas
> Ar labām un derīgām ziņām,
> Lai piemiņas slavu, kas mūžīgi zied,
> Latviešu bērni tam skolā uzdzied.

> Un Bergmanim, pirmais, kas pūlējies
> Pie Jēzus vest bērniņus klātu,
> Lai saprastu mūžam tie pieķerties
> Pie viņa ar ticīgu prātu, –
> Lai bērni tam mīlības vaiņagu
> Pin šeitan un mūžam par piemiņu.[157]

Ernests Dinsbergs – skolotājs un rakstnieks, tulkotājs un zinātņu popularizētājs. G. G. Langes portrets

Darbīgais Cīravas mācītājs vietējo ļaužu mēlē latviskots kā Jānis Kristaps Volters un iecelts "Kurzemes skolu tēva" godā. Bet Cīravas-Dzērves skola dēvēta par Voltera darba "pirmo ziedu". Mācītājs nenoguris mudinājis savas draudzes locekļus nenovilcināt un neaizkavēt savu bērnu skološanu, nereti piesaistot Kurzemes baronu un muižnieku materiālu atbalstu.[158]

Žurnālā "Austrums" lasāma daļa no "Voltera hronikas", kurā mācītājs fiksē svarīgākos notikumus apkaimē.[159] 1836. gada piezīmēs uzzinām par Voltera patiesa prieka izpausmi, dzirdot Cīravas-Dzērves skolēnu skaisti nodziedāto trīsbalsīgo dziesmu pēc dievkalpojuma. Volters minējis kordziedāšanu kā gara iepriecinošu vērtību. Domājams, ka dziedājuši skolotāja Bergmaņa audzinātie bērni.[160]

Savukārt 1837. gada 18. aprīlī Volters sniedz savai draudzei izvērstu skaidrojumu par balss skanējuma gradācijām atbilstoši liturģijas garam, atzīmēdams: "Ar prieku es varu slavēt, ka mūsu Cīravas baznīcā top labi dziedāts – nekāda jukšana, nekāda aplama bļaušana, nekāda priekšsteigšana, nekāda pakaļvilkšana. Visi dzied, it kā būtu viens balss, – reta meldija, ko ļaudis neprastu."[161]

155 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē, 1030. lpp.
156 Turpat, 1028, 1030. lpp.
157 Turpat, 1029. lpp.
158 Ceplenieks, J. Voltera kronika. *Austrums*, 1894, Nr. 9, 231. lpp.
159 Ceplenieks, J. Voltera kronika. *Austrums*, 1894, Nr. 9, Nr. 10.
160 Ceplenieks, J. Voltera kronika. *Austrums*, 1894, Nr. 9, 233. lpp.
161 Turpat, 237. lpp.

Hronikā minēts, ka 1839. gada 5. jūnijā Cīravas skolā iegriezies vidzemnieks Jānis Cimze. Volters raksta, ka novēlējis Vidzemei laimi pārliecībā, ka "tai ticis pilnīgi spēcīgs vīrs, kurš spēs organizēt turienes skolas būšanas"[162]. Bet 31. oktobra dienā Volters pārrakstījis avīžziņu par Valmieras draudzes skolotāju semināra gaidāmo atvēršanu 1839. gada 10. novembrī – arī par Valmieras mācītāja Kārļa Ferdinanda Valtera un semināra skolotāja Jāņa Cimzes izziņoto iestājeksāmena dienu.[163] Nojaušams, ka tobrīd viņa apņēmība par īpaša skolotāju semināra dibināšanu Kurzemē kļuva stiprāka. Iecerētajam semināra direktora un virsskolotāja amatam Volters izvēlējās Kārli Zadovski, teoloģijas kandidātu ar elementārskolas skolotāja tiesībām, no Vāczemes. Volters paļāvās ne tikai uz pretendenta zināšanām un reliģisko pārliecību, bet uzticējies Zadovska vēlmei "strādāt cilvēces zemāko kārtu izglītības druvā"[164].

Jau 1838. gadā Zadovskis ieradies Cīravā, lai laikus iepazītos ar vietējiem apstākļiem un veicamiem priekšdarbiem. Dzīvojot pie Voltera, viņš apmeklējis Bergmaņa un citas apkārtējās skolas, bet mācītājmuižā gatavojis darbam divus nākamā semināra skolotājus. Iemācīties latviešu valodu Zadovskis savā garajā mūžā neiespēja.

Ap 1840. gadu Cīravas skolas slava jūtami noplaka. Pats Bergmanis vainojis skolotāju lepnību, uzpūtību un bezdievību, kas mazinājis kungu un mācītāju atbalstu skolām.[165] Viņš vēlējies savu skolu pamest, lai pārceltos uz jaundibināto skolotāju semināru Irlavā, taču barons Manteifelis iebildis un atteicies skolotāju, kuru izskolojis par savu naudu, atdot citiem.[166]

Hronikā minēts, ka četru gadu laikā pie Bergmaņa sagatavoti vairāk nekā 20 skolotāju. Volters arī atzīmējis, ka 1840. gada 19. martā Dundagas mācītājs Karls Glēzers atvedis jaunu latvieti, lai tas pie Bergmaņa izmācītos par skolotāju Dundagas pagastam.[167]

Kubalu skola – muzejs. Foto: I. Ozoliņa

E. Dinsberga darbagalds Kubalu skolā. Foto: I. Ozoliņa

ZIEMEĻKURZEMES STĀSTS

Un tas ir stāsts par kādu jaunu latvieti no Dundagas.

Kas viņš bijis? Neticami skaudros apstākļos veidojusies daudzpusīga personība, apbrīnojama optimisma un mērķtiecības apsēsts kurzemnieks, kura vārds – Ernests Dinsbergs. Ierakstāms latviešu izturīgāko skolotāju kanonā. Ievērojams tālaika skolas un daudzpusīga pirmās paaudzes latviešu intelektuāļa piemērs. Tieši šādas personības veidoja skolēnu un kordziedātāju audzes.

Dinsberga piemiņa tiek rūpīgi saglabāta vietā, kura atrodas ceļā no Talsiem, dodoties Dundagas virzienā, norāde – "Kubalu skola-muzejs".

162 Ceplenieks, J. Voltera kronika. *Austrums*, 1894, Nr. 10.
163 Turpat, 326. lpp.
164 Žukovs, L., Kopeloviča, A. *Skolotāju izglītība un pedagoģiskā doma Latvijā*. I daļa. Rīga: RaKa, 1997, 42. lpp.
165 Bergmann, A. Mīļi Kurzemes skolmeisteri! *Latviešu Avīzes*, 1838, 3. nov.
166 Ceplenieks, J. Voltera kronika. *Austrums*, 1894, Nr. 10, 325. lpp.
167 Turpat, 326. lpp.

Viņa dzīves gaitas un nopelnus aprakstījuši daudzi autori – Ādolfs Alunāns, Jānis Poruks[168], Herberts Dorbe, Kaudzītes Matīss, Līgotņu Jēkabs, Saulcerīte Viese.

Savā autobiogrāfijā atkailinātā tiešumā autors apraksta laikus pirms zemnieku brīvlaišanas, bērnu izkalpināšanu un viņu grūtās dienas pie despotiskiem saimniekiem. Stāsta par nevīžīgi un rupji būvētiem mitekļiem ar tik zemiem griestiem, ka tikko vietas galvu pacelt. Un tik augstiem sliekšņiem un zemām palodzēm, maziem lodziņiem un nekārtīgi mūrētām akmens krāsnīm, ka istaba vienmēr bijusi dūmu pilna. Vakaros, kreklos ieģērbušies, jaunekļi darinājuši dzīvei vajadzīgas lietas – vijuši virves, auklas, taisījuši ragavas vai vēl ko citu. Sievas un meitas vērpušas, adījušas, audušas, pinušas un dažreiz "dziedājušas itin raibas tautas dziesmas"[169]. Skolas gan neesot bijušas nekādas. Mazā būdiņā mācīti divi vai trīs nabaga bērniņi lasīt pēc vecās modes (boksterējot – *red.*) un lielākoties no dziesmu grāmatas. Jo mācītājs rudeņos prasījis vien kādu dziesmiņu noskaitīt. Dieva ticība, māņu un burvju ticība bijušas kā māsas un radi.

Pastāstījis par dzimtbūšanas laikiem, Dinsbergs vēsta par savu piedzimšanu 1816. gada 12. janvārī, nākot pasaulē kā trešajam dēlam mājas saimnieka brāļa ģimenē un pusgada vecumā pārdzīvojot bakas, kas iezīmēja rētas sejā uz visu mūžu. Tēvs uzkalpojies par mežsargu. Tas gan nepaglābis vecākus no nabadzības. Septiņu gadu vecumā Ernests ticis pie Georga Manceļa sprediķu grāmatas, ko lasījis no rīta līdz vakaram. Nākamā grāmata bijusi izdevēja Hartknoha Rīgā drukātā Bībele. Lai arī no tās maz ko sapratis, tomēr daudz ko paturējis galvā.

Viņa izglītības gaitas bija īsas, tās noritēja ar pārtraukumiem, un lielāko daļu zināšanu Ernests ieguvis pašmācības ceļā – zēns vaļas brīžos pārrakstījis dziesmas un sācis dzejot. Ticis pie Stendera "Augstas gudrības grāmatas", ko izlasījis un pārrakstījis no sākuma līdz beigām, pie "Latviešu Avīzēm" un citas literatūras. Zēnam pie sirds ķēries kāds avīžu raksts ar domu, ka latvietis no Dieva radīts tikai uz kalpošanu un strādāšanu.[170]

1833. gadā Dundagas mācītājam Karlam Glēzeram ievajadzējies jaunu kučieri un sulaini. Šo ziņu padzirdējis, Ernests lūdzis tēvu doties pie mācītāja un kučiera vietai aizrunāt viņu. Mācītājs atpazinis Ernestu, jo jauneklis iesvētībās visu labi zinājis, tāpēc pieņēmis savā dienestā. Ernests juties divkārši aplaimots, jo nu vienā rāvienā ticis vaļā no rekrūšiem un saglabājis cerību piekļūt mācītāja grāmatām. Mācītājs bijis laipns kungs, un Ernesta sapnis – iepazīt jaunākās latviešu grāmatas – piepildījies.

Drīz vien mācītājs uzdevis Ernestam jaunus pienākumus – apmācīt iesvētāmos bērnus, noturēt mācību stundas par baušļiem vai ticības gabaliem.[171]

1837. gadā mācītājs Glēzers atklājis Ernestam barona ieceri par jaunas skolas būvēšanu. Gan ne pašā Dundagā un arī ne tūlīt to celšot, bet solījies atdot skolas vajadzībām kādas attālākas mājas. Izrādās, tālu no lielceļa, dziļā mežā, nomalē. Mācītājs atzinies, ka viņš baronam aizrunājis Ernestu skolmeistara amatam, taču Ernests bija pārkāpis tikai 20 gadu veca jaunekļa slieksni, turklāt ar nieka izglītību. Tomēr viņš patiesi vēlējies kļūt par skolotāju, un pats mācītājs bija ievērojis, ka

168 Lai paraudzītos uz notikumiem ar paša nākamā skolotāja acīm, turpmāk izmantota E. Dinsberga autobiogrāfija: Poruks, J. *Ernsts Dūnsberģis. Autobiogrāfija ar ģīmetni un ievadu.* Cēsis: J. Ozols, 1904.
169 Poruks, J. *Ernsts Dūnsberģis*, 13. lpp.
170 Turpat, 21. lpp.
171 Turpat, 24. lpp.

Vānes skola. 2024. gads. Slēgta tā paša gada janvārī. Foto: A. Barkovskis

Ernestam piemīt skolmeistara gars. Jaunais skolas nams vēl nebija uzcelts, tāpēc Ernestam nācās pārcelties uz Kubeles vecajām mājām. Tās bija nolaistas un tukšas.

Jauno un ievērojamāko Dundagas skolas namu pie Kubeles mājām mežmalā būvēja piecus gadus (1838–1843). Skolas būvdarbu laikā Ernests ar 1839. gadā apņemto sievu un saimi mitinājies vecās mājas istabā, turpat mācījis arī bērnus. Kādu ziemu viņu bijis desmit, kādu – vairāk, iztiekot ar vienu mācītāja doto ābeci, ar paša dziesmu grāmatu un Bībeli. Sveču vietā bijusi skalu uguns. Bērni mācījušies burtot, lasīt, druscin rakstīt un katķismu no galvas skaitīt. Dziedāšanu tolaik mācīja "pie ciparіem"[172], un, kad vēl nebija sienas tāfeles, tad labi treknus ciparus rakstījis uz papīra lapas, ko piekāris pie vecām kambara durvīm. "Tik vāji un nabadzīgi gan retais skolotājs skolu sācis."[173]

Un tad ausīs nāca ziņa, ka Cīravas-Dzērves skolā skolotājs Bergmanis priekšzīmīgi strādājot.[174] Kopā ar mācītāju devušies ceļā. Pa ceļam – arī Vānes skola. Neko skaistāku par Vānes stalto mūra skolas namu, kas mācībām atvērts kopš 1839. gada, jaunais censonis vēl nebija redzējis...

Pie Bergmaņa Cīravā ar 24 gadus veco Dinsbergu vienojušies par mācībām vēl tajā pašā 1840. gadā no 1. maija līdz 1. novembrim, kas izmaksātu 20 rubļus. Noliktajā laikā bijuši vēl kādi pieci seši jaunekļi. No visām mācībām grūtāk padevusies "vairākbalsu dziedāšana un klavieru spēlēšana" – tāpēc, ka Ernestam neesot bijusi "skaidra balsu izšķiroša sadzirda"[175] (laba muzikālā vai harmoniskā dzirde – *red.*). Tomēr tik daudz viņš ielauzījies, cik skolai vajadzējis. Jaukais pusgads aiztecējis kā sapnis. Ernestam gribējies palikt vēl un mācīties, bet viņu gaidīja skola, visi rudens darbi un jaunā sieva.

Ko tad viņš bija apguvis? "Druscin vairāk vācu un latviešu gramatiku, ērģeles tik daudz, lai varētu korāļus nospēlēt, un arī tās vajadzīgās ziņas no ģenerālbases."[176] Un vēl šo un to, kas pagastskolmeistariem jāzina. No pedagoģijas, psiholoģijas, fizioloģijas gan nekā...[177] Ernestam neticis nekāds liecības raksts. Tā vietā iedota vēstule mācītājam, ka Bergmanis bijis apmierināts ar Ernesta mācīšanos un uzvešanos, kādēļ cerot, ka viņš spēšot skolmeistara amatu pildīt labi.

Uz skolas namu nācās vēl gaidīt divus gadus. "Dienā pie veca, maza, ar biezām rūtēm un daudzām ar lupatiem aizbāztām rūtēm un vakaros pie skala uguņa – ko skolotājs var tur izdarīties?"[178] Ernests pārdzīvoja ērģeļu nespēlēšanu, ko Cīravā bija puslīdz ielauzījies. Nācās iztikt bez instrumenta. Tad mācītājs par velti izgādājis klavierstundas sešu verstu attālumā pie Dundagas baznīcas ērģelnieka pa trim reizēm nedēļā: "Slapjā rasā, basām kājām tecējis pa pļavām, pa krūmiem, pa laukiem. Pie vārtiem žogmalī apvilcis tupeles. [..] Klavieres bijušas kā vecas četrkantīgas grabažas, kas neturēja nekādu štimmi [nenoskaņotas – *red.*]."[179]

Pēc Jāņiem klavierēm vairs neatlika vaļas. Ernests izlūdzies veco instrumentu uz savām mājām un paretam gājis pie ērģelnieka atspēlēt uzdoto un palūgt jaunas notis.

---

172 Ciparu notācija – mūzikas pieraksta veids ar skaitļiem.
173 Poruks, J. *Ernsts Dūnsberģis*, 35. lpp.
174 Turpat, 37. lpp.
175 Turpat, 40. lpp.
176 Turpat, 41. lpp. Ģenerālbass – skaņdarba apakšējā balss, kurai harmonija pierakstīta ar ciparіem, pēc kuriem interprets atšifrē un veido pārējās balsis; ciparotais bass.
177 Turpat, 41. lpp.
178 Turpat, 42. lpp.
179 Turpat.

Līdz 1842. gada Ziemassvētkiem skolas nams ticis uzcelts, un pēc Zvaigznes dienas Dinsbergs viens pats uzsāka 60 skolēnu apmācību. Ar barona ziņu atvestas tāfeles, grifeles, tintes glāzes, tinte, papīrs, sešas Bībeles un kādas 12 dziesmu grāmatas, tikpat daudz Stendera "mazās Bībeles"[180] un citas grāmatas. Mācītājs iedevis stundu rādītāju. Ievērības vērts ir Dinsberga sastādītais 372 grāmatu saraksts skolas bibliotēkai. Viņš latviskojis arī populāro Ziemassvētku dziesmu "Ak, eglīte"[181].

Dundadznieks un Dinsberga znots Jānis Dreibergs[182] savās atmiņās stāsta, ka skolēnu koris tanī laikā, 19. gadsimta vidū, "tika rīkots galvenām kārtām, lai varētu skolas uzturētāju – baronu – apsveikt viņa dzimšanas dienā un arī jaunā gadā. Skolēni pie tam tikuši pilī pacienāti un skolotājs – kora vadons – apdāvināts."[183] No Dreiberģa atmiņām izriet, ka Kubalu skolas zemniekbērnu kori kādu brīdi (1844–1850) vadījis Irlavas semināru beigušais latviešu skolotājs un dzejnieks Frīdrihs Mālbergs.

1874. gadā Dreibergs pēc Rīgas skolotāju semināra beigšanas tika atsūtīts uz Kubeļu skolu par krievu valodas skolotāju. Tai pašā gadā sarīkoti pirmās zaļumballes svētki vēsturiskajā Puiškalnā. Dziedājis pieaugušo koris, kā arī Kubeļu skolēnu koris.[184]

Nav grūti nojaust skolmeistara tālredzīgos pūliņus, lai viņa vadīto pieaugušo kori "stutētu" arī kāds paša izaudzināts dziedonis no pagastskolas. Ne velti Dreiberga vadītais Puiškalna vīru koris kļuva par II Vispārējo latviešu dziedāšanas svētku dalībnieku 1880. gadā Rīgā. Bet IV Vispārējos latviešu dziedāšanas un mūzikas svētkos 1895. gadā Jelgavā atzinīgus laurus (karogsaiti ar sudraba saktu) guva Dreiberga vadītais Dundagas jauktais koris.[185]

Dreibergs atminas, ka ap to laiku Mazirbes jūrmalā ārstējies Jānis Bētiņš no Irlavas, kurš turp vai atpakaļceļā sniedzis mūzikas stundas teorijā, harmonijā un vijoles spēlē Dundagas apkārtnes jaunajiem skolotājiem. Līdzīgi kā viņa Vidzemes kolēģis Jānis Cimze, kurš 1880. gadā baudīja bruņniecības apmaksātās ūdens procedūras Ziltes (*Sylt*) kūrortā Ziemeļjūrā, kas Vāczemes ziemeļos.[186]

"SKOLMEISTARI, MĪĻI BRĀĻI!"

Dinsbergs nebūt nebija nepārskatāmu darbu gūzmā iegrimis vienpatis. Līdzās neskaitāmiem ikdienas pūliņiem viņu nodarbināja cēls un humāns mērķis – pietuvināt latviešu skolotāju prātus un sirdis citu izglītoto tautu sasniegumiem, lai līdz ar savstarpēju biedrošanos un domu apmaiņu

---

180 Kāds no G. F. Stendera "Mazās Bībeles" izdevumiem: Stenders, J. G. *Mazā Bībele, jeb Stāsti no tiem svētiem Rakstiem tās vecas in jaunas Derības.* Jelgavā: J. V. Stefenhāgens, 1756 vai cits, vēlāks tās izdevums.

181 "Ak, eglīte" (*O, Tannenbaum*) ir vācu Ziemassvētku dziesma, kuras pamatā – Silēzijas 16. gadsimta tautasdziesma. 1820. gadā vācu tautasdziesmu kolekcionārs Augusts Carnaks uzrakstīja dziesmas pirmo pantu, skolotājs Ernsts Anšics pievienoja vēl divus pantus.

182 Jānis Dreibergs I Vispārējos latviešu dziedāšanas svētkos 1873. gadā Rīgā svētku atklāšanas ceremonijā, kas notika Rīgas Latviešu biedrības pārpildītajā zālē, kā Rīgas Skolotāju semināra vīru kora praktikants novadīja Baumaņu Kārļa lūgsnas "Dievs, svētī Latviju" pirmatskaņojumu. Piedalījies arī turpmākajos dziesmu svētkos. Bijis gan Kubalu skolas skolotājs, gan pārzinis. Skolas darbā nostrādājis pusgadsimtu.

183 Dreibergs, J. Kā veicinājām Dundagā kora dziedāšanu. *Mūzikas Nedēļa*, 1926, 31. maijs.

184 Turpat.

185 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 180. lpp.

186 Kalniņš, J. *Jānis Cimze, Vidzemes draudzes skolotāju semināra pirmais direktors*, 55. lpp.

smeltos gara gudrībā, ko tālāk dāvāt savas tautas bērniem. Šāda nodoma spārnota, tapa "Dziesmiņa pie skolmeistaru sanākšanām", kas "dziedama pēc tās meldejes: *Freude, schőner Gőtterfunken* ("Prieks, tu gaisma dievišķīgā")". Proti, "Oda priekam" ar Frīdriha Šillera dzeju, ko komponists Ludvigs van Bēthovens izmantojis 9. simfonijas (1824) finālā ar solistiem, kori un simfonisko orķestri.

Varam tikai minēt, no kurienes Dinsbergs uzzināja par Bēthovena simfoniju – tiklab no Dundagas mācītāja Glēzera vai Cīravas Bergmaņa, vai no kāda cita Vāczemē izglītota vīra.

> Skolmeistari, mīļi brāļi!
> Ko tai vietā licis Dievs,
> Voi nu tuvu, voi nu tāli,
> Uz tam būs mums biedroties,
> Ka mēs pasauls priekšā teicam
> Dieva Tēva mīlību, –
> Tautas bērniem mācīt steidzam
> Pacietīgu gudrību!
> Koris: Tautas bērniem mācīt steidzam,
> Ka tie paliek cilvēki,
> Citām tautām līdzīgi,
> To lai strādāt nenobeidzam. [..]
> Uzticīgus strādiniekus
> Gaida laime debesīs,
> Kur tie baudīs augstus priekus,
> Kas ne mūžam nezudīs.
> Tur, ar eņģļiem sabiedroti,
> Lielā korī stāvēsim,
> Pillīgāki apskaidroti
> Augstas dziesmas dziedāsim!
> Koris: Tautas bērniem mācīt steidzam utt. [187]

Līdz skolotāju sanākšanai Ziemeļkurzemes pusē nācās gaidīt vēl daudzus gadus, bet priekšā stāvošā tikšanās pielīdzināta solim uz gaismas pusi.[188] Ielūgtie skolotāji sanākuši Rindē (tag. Rinda) 1870. gada 23. septembrī. Popes-Rindes draudzes mācītājs Vilhelms Hūgenbergers bija sapulcinājis vienuviet savus atstatus izkaisītās draudzes skolotājus no Lubezeres, Rindes, Popes, Pizes (tag. Miķeļtornis), lai tie cits citu redzētu un pārrunātu skolu vajadzības, un zinātu, kā šai pusē, "kur ļaužu mājas vairāk pa mežiem izklīdušas", rīkoties. Sanākuši kādi 13 skolotāji un pieci mācītāji. Pēc dziesmas, kura dziedāta no vācu dziesmu grāmatas, mācītājs Hūgenbergers noturējis sirsnīgu lūgšanu

187 Pilnu tekstu skat.: E. D-g. Dziesmiņa pie skolmeisteru sanākšanām dziedama. *Mājas Viesis*, 1859, 1. jūn.
188 Skolotāju sapulce Rindē (Kurzemē) 23. septembrī 1870. *Latviešu Avīzes*, 1870, 23. dec.; Ziņa skolmeisteriem par jaunu skolas grāmatiņu. *Latviešu Avīzes*, 1870, 30. dec.

un izlūdzies Dieva svētību skolotājiem, bet visvairāk viņu skolēniem. Par sapulces priekšnieku izraudzīts Dinsbergs, kurš nolasījis īpaši šim pasākumam sacerētu dzejoli.

Kā noritējusi sapulce? Lubezeres skolotājs Frīdrihs Šteinfelds meklējis palīdzību: kas būtu darāms, lai skolēnus piedabūtu pie kārtīgas nākšanas skolā? Un neslēpis arī savu bezspēcību, no kā ciešot paši bērni un visa tauta.[189]

Ar veiksmes piemēru dalījies Ārlavas draudzes skolotājs. Viņa skolasbērni jo kārtīgi skolu apmeklējot, jo viss pagasts kopā apgādā viņus ar maizi un nodrošina ēdienu vārīšanu. Te nospriests, ka uz katru bērnu, kas cauru ziemu skolā iet, jānodod pagastam 7 sieciņi (seši uz pūru) rudzu, ½ pūra miežu, 3 pūru kartupeļu, 3 mārciņas tauku, 50 siļķes, 5 mārciņas sāls, 25 kapeikas pienam un 2 mārciņas svecēm. Citi šo ēdienkarti turējuši par liesu – iztrūkstot gaļas un sviesta, bet skolēniem "vajaga godīgi paēsties"[190].

Nākamais punkts skāris visvajadzīgākās mācības pagasta skolām – apgūt Bībeles stāstus, katķismu, lasīšanu, rakstīšanu, rēķināšanu un dziedāšanu. Spriests arī par ģeogrāfiju un pasaules jeb tēvu zemes stāstu iekļaušanu. Skatīts arī valodu jautājums, un Dinsbergs secinājis, ka ārpus mājām tūdaļ jāsastopas ar vācu vai krievu valodu. Tāpēc "labi izmācīts latvietis, uz klajumu izgājis, bez šīm divi valodām ir pusmēms un nabags"[191].

Par dziedāšanu ne vārda, tik nodziedājuši dziesmu no vācu dziesmu grāmatas, bet Ventspils mācītājs ar sirsnīgu pateicības lūgšanu beidzis sapulci. Pēc tam skolotāji mācītāja lielajā istabā nodziedājuši dažas dziesmiņas četrbalsīgi.[192]

ĪPAŠS SKOLAS NAMS IRLAVĀ

Mācītājs Johans Kristofs Volters, kurš bija licis pamatus Cīravas-Dzērves skolai (un citstarp ierādījis vietējiem zemniekiem, kā no viena kartupeļu pūra izaudzēt teju desmit reizes lielāku ražu), 1835. gadā panāca muižnieku landtāga atbalstu skolotāju semināra izveidošanai Kurzemes guberņā. Muižniecībai nācās piekrist, jūtot nepieciešamību apsteigt valsts iniciatīvas un noturēt izglītības risinājumus savās rokās, pie viena cerot uz sava prestiža uzspodrināšanu zemnieku acīs.

1838. gadā parādījās Kurzemes muižnieku biedrības sludinājums par nodomu celt īpašu skolas namu Irlavā, kur mācīt un audzināt visai Kurzemei derīgus skolmeistarus.[193] Sešus gadus vēlāk par priecīgu un nozīmīgu, daudzu labumu un svētīgu auglību vēstošu datumu tiek pasludināts 1841. gada 21. janvāris (Sveču diena), turklāt ne tikai Kurzemes draudžu ļaudīm, bet visai latviešu tautai. Todien iesvētīta jaunā draudzes skola[194] – jauks mūra "divbēniņu" nams ar palīgēkām skaistā vietā Abavas apriņķī, pašā Jelgavas lielceļa malā. Ielūgti augsti cienīgi kungi – apkārtējie muižnieki,

189 Skolotāju sapulce Rindē (Kurzemē) 23. septembrī 1870. *Latviešu Avīzes*, 1870, 23. dec.
190 Skolotāju sapulce Rindē (Kurzemē) 23. septembrī 1870. *Latviešu Avīzes*, 1870, 30. dec.
191 Turpat.
192 Turpat.
193 Sludināšana. *Latviešu Avīzes*, 1838, 24. febr.
194 Tobrīd to vēl nebija tiesības saukt par skolotāju semināru.

īpaši iecelti skolu kuratori, kā arī citas prominentas personas un dažādu jomu priekšnieki – pat no Jelgavas. Visiem ierādītas īpašas vietas lielajā zālē. Pa vidu sēdināti "skolmeisteri ar savu avju ganāmu pulciņu". Sākumā dziedājusi draudze ērģeļpozitīva pavadījumā. Tad skolasbērni nodziedājuši korāli "Lai Dievu slavējam". Sātu draudzes jaunais mācītājs runājis par skolu lietām un vēlējis skolmeistariem strādāt savā amatā uzcītīgi, ar stipru un pazemīgu garu, kungiem – turpināt skolu apgādāšanu, bet draudzes un pagasta priekšniekiem – sargāt un apkopt skolu.[195]

Kad bērni nodziedājuši vēl divus pantiņus, skolmeistara kungs[196] mudinājis draudzes vecākus un bērnus būt prātīgiem skolas lietās un atklājis, ka viņa amata biedri un palīgi nākuši no pašu draudzes bērniem, kas Cīravā izaudzināti par skolmeistariem.[197]

Pēc vairāku mācītāju svētvārdu skaidrojumiem, lūgšanām, pateicībām un vēlējumiem skolas iesvētīšana beigusies. Skolas namā noturēta maltīte, kurā skolmeistara kungam un viņa diviem palīgiem līdzās sēdējuši "no arāju kārtas celts" skolas kopējs (kurators), godīgs irlaviešu saimnieks, un citi augsti priekšnieku kungi, tiesas vīri, baznīcu pērminderi. Arī skolasbērni uzņemti un cienāti. "To visu tēvu tēvi būtu vēlējušies redzēt," – tā rakstīja kāds A. B. (visticamāk, Andrejs Bergmanis – *aut.*).

Irlavas skolotāju semināra, vēlāk kolonijas un bērnunama ēka, 1937. Attēls no LNB digitālās kolekcijas "Zudusī Latvija". Oriģināls LNB

KĀ DĒVĒT JAUNO MĀCĪBU IESTĀDI?

Zinot, ka skolotāju semināra atvēršanai un tās darbībai bija nepieciešama Apgaismības ministrijas atļauja, ar iestādes nosaukumu nācās laipot, lai gan vārds "seminārs" jau tika lietots kā privāti, tā oficiāli. Iepriekš minētais Karls Zadovskis no Prūsijas tika aicināts par jaunā semināra direktoru, bet ar muižniecības komiteju parakstītajā līgumā viņš pieņemts darbā kā "bruņniecības draudzes skolas" inspektors. Citkārt bruņniecības komiteja semināru dēvējusi par Pansijas iestādi (*Pensionanstalt*). Bet par "Kurzemes mūzikas tēvu" dēvētais Jānis Bētiņš 14 gadu vecumā bija uzsācis mācības Irlavas "tautskolā". Lai nu kā, pēc ilgas spriešanas un praktiskiem darbiem tika nodibināta "skolotāju skola", kurai oficiāli semināra vārdu dot nevarēja. Turklāt tā bija ar pašauru mācību programmu, kas atpalika pat no mācītāja Vatsona iecerētā un iepriekš jau aplūkotā projekta.[198] Un, lai arī Volters ar paveikto neesot bijis gluži apmierināts, tomēr cerējis, ka pamazītiņām sagaidāma tuvošanās mērķim.[199]

Kurzemes muižniecība parakstīja semināra statūtus. Tajos nosaukti mācību priekšmeti un minēts, ka skolotājam jāprot arī tas, ko parastiem skolniekiem nemāca, piemēram, ērģeļu spēle, lai viņi varētu izpildīt ērģelnieka amatu draudžu baznīcās. Līdzās ticības mācībai, lasīšanai latviski un vāciski, rakstīšanai, rēķināšanai, latviešu valodai (kas jāprot labi!), vācu valodai (jāprot tikpat labi!) minēta arī dziedāšana: semināristiem jāmāk biežāk dziedātās dziesmas (korāļi) no galvas, bet retāk lietotās – no notīm, kā arī jābūt tik labi sagatavotiem, lai varētu turpmāk mācīt tautskolās bērnus

195 Sludināšana. *Latviešu Avīzes*, 1838, 24. febr.
196 Iespējams, ka topošais direktors Karls Zadovskis.
197 A. B. *Latviešu Avīzes*, 1841, 20. febr.
198 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 12, 1256. lpp.
199 Turpat, 1257. lpp.

dziedāt dažādas dziesmas. Ērģeļspēle jāapgūst tik labi, lai varētu spēlēt baznīcā nepieciešamās melodijas, kā arī jāpārvalda prasme izmantot akordus un vispār rīkoties ar ērģelēm. Audzināšanas un mācību pasniegšanas zināšanas (metodikas – *red.*) semināristiem sniedzamas trešajā mācību gadā.

Savukārt tautskolā, kas atrodas semināra paspārnē, uzņem 140–150 zēnus, bet kuratorija drīkst, ja vien to atļauj saimnieciskie un pedagoģiskie apstākļi, izglītot arī meitenes. Tautskolā mācību pasniegšanā vingrinās semināristi.

Pirmajā gadā (1841) Irlavas seminārā iestājās deviņi jaunekļi, 1842. gadā – 10, 1843. gadā – 16 audzēkņi.

Volters jau 1841. gada rudenī rakstīja Karlam Ulmanam, tobrīd Tērbatas Universitātes teoloģijas profesoram, par sava lolojuma – Irlavas skolas – dzīvi un darbības pamatiem. Akcentējis "lielās revīzijas" pausto apmierinājumu un Zadovskim izteikto pateicību, Volters visu notiekošo raksturoja kā cerības zīmi semināra turpmākai pastāvēšanai.[200]

1845. gadā kuratorija iesniedza muižniecībai pārskatu par semināra darbību no 1840. līdz 1844. gadam. Lai celtu muzikālās izglītības līmeni, kuratorija darbā esot pieņēmusi mūzikas skolotāju V. Denkevica kungu, kurš īsā laikā spējis modināt audzēkņos muzikālās pilnveides dziņu. Uzskaitīti audzēkņu panākumi visos programmā uzņemtajos mācību priekšmetos.[201]

1844. gadā ar skolas darbu uz vietas iepazinies arī iepriekš minētais Ulmans, par ko viņš atskaitījies Vidzemes augstākajai skolu valdei. Aprakstījis skolas patīkamo ārieni un uz skaistajiem Abavas krastiem saceltās palīgēkas ar labi iekārtotajām telpām, viņš minējis arī visas reālās izmaksas, toskait personāla algas un mācību maksu – tiktāl Ulmans visam devis spīdošu vērtējumu. Un, lai arī viņš neesot iespējis semināristus pārklaušināt, tomēr no iegūtajiem iespaidiem izsecinājis, ka mācībās Kurzemes skolotāju skola paliek tālu aiz Cimzes skolas, par ko nav vainojams vis skolotājs Zadovskis, bet citi traucējoši apstākļi.[202]

Pats galvenais iemesls – skolai neesot "cieša pamata" (Apgaismības ministrijas atļaujas – *aut.*). Semināristi gan tiekot gatavoti skolotāja amatam, bet kur atrodamas pašas skolas?

Jautājums palika bez atbildes, jo Kurzemē joprojām skolu bija pavisam maz, bet esošās – lielākoties bez likumīga pamata. Daži pirmie semināra absolventi nezinājuši, ko darīt, jo skola māju pusē vēl nebijusi ierīkota. Plašs ir Zadovska vadības nepilnību saraksts:

> Virsskolotājs [Zadovskis – *red.*] latviski maz ko prot un visu māca tikai vāciski, ir nomanāmas pārvācošanas tendences. [..] par latviešu valodas pareizu mācību neviens nedomā. [..] Zeminārā viņi [semināristi – *red.*] nemācās ne mīlēt savu tautu, ne censties to pacelt uz augstāku attīstības pakāpi.[203]

Ar šo tad liekams punkts ieskatam par pirmā skolotāju semināra nodibināšanu Kurzemē. Bet turpinājumā – daži citi Kurzemes skolu nīkuļošanas iemesli, līdz atklāsim pārmaiņas muzikālajā audzināšanā Irlavā, ko apliecinās vērtējums: kas Cimze Vidzemei, tas – Bētiņš Kurzemei.

200 Vičs, A. Pirmā skolotāju semināra nodibināšana Kurzemē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 12, 1258. lpp.
201 Turpat.
202 Turpat, 1258.–1259. lpp.
203 Turpat, 1259. lpp.

PAR SKOLU BŪŠANĀM

"Bet vēl, rādās, ka būs ko gaidīt, līdz tā gudrības saulīte visur mīļā Kurzemē atspīdēs" – tā 1851. gadā norūpējies rakstījis Gramzdes draudzes skolotājs un ērģelnieks Ernests Ferdinands Šēnbergs.[204]

Viņa raidītās pārmetumu bultas lido to zemnieku virzienā, kuru ģimenē aug kāds skolasbērns. Tiesa, skolu gan vēl it visur nav, un dažas ierīkotas tur, kur līdz šim pulcējušies brandavīna dzērāji un ticis vārīts sīvais. Bet ir vietas, kur satilptu 70–80 bērni. Tomēr sanāk vien tikko trīsdesmit. Pats ķeizars un muižnieki taču no laba prāta atvēlējuši no jauna celt skolas! Visa vaina meklējama zemniekos, viņu vienaldzīgajā attieksmē. Viņu domas aprobežojas vien ar laicīgu labumu, lai izauguši bērni tiktu augstākā kārtā – pacelties par skrīveriem, klētniekiem, tiesnešiem vai muižas vīru, vai jaunskungu. Dzīve šeit ir īsa, tādēļ jāpaļaujas uz mūža īstenajām mājām tur, kur mirdz zvaigznes un saule savu ceļu tek. Tādēļ ir vērts rūpēties, lai mūsu bērni būtu sagatavoti mūžīgai dzīvošanai. Ne visi Kurzemes ļaudis to pieņem un skolu un skolmeistaru uzlūko pavisam savādi.[205] Kas gan būtu iebilstams pret tādu skolu, kur bērniem māca ne tikai rakstīt un rēķināt, bet arī liek domāt ar galvu un prātu? Paraugs ņemams no vāciešiem, kuri piecus, ir sešus un 10 gadus no vietas gatavi maksāt lielu naudu, lai viņu bērni izskolotos par gudriem un dievbijīgiem vīriem.[206]

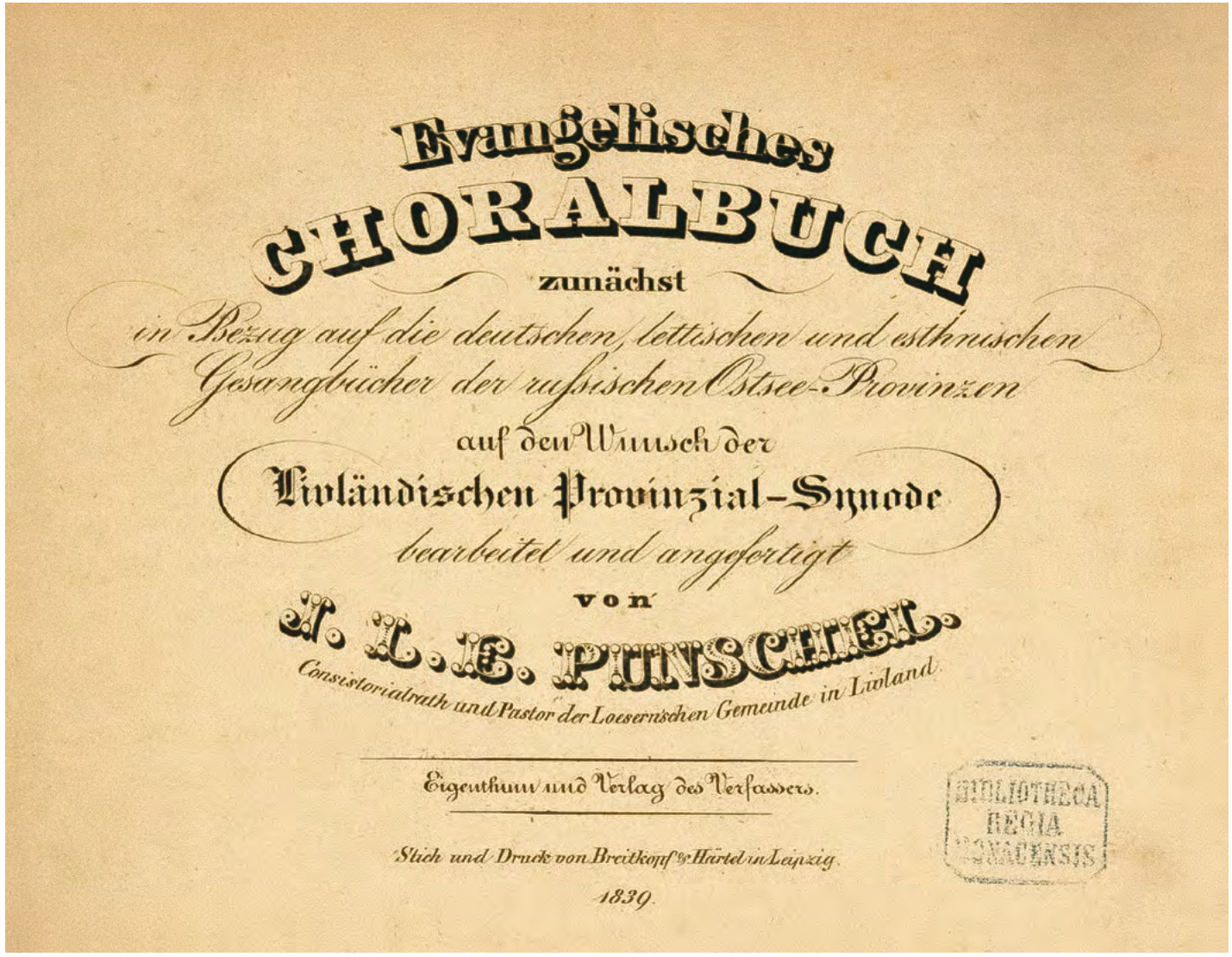
Šēnbergs kā azartisks kolekcionārs dalās ar praksē sakrātiem piemēriem, izceļot zemnieku atrunas un skepsi izglītības lietās: "Ko nu jūs, mīļais skolmeistar, tik daudz bērnu mocāt pēc notēm dziedāt; neba mans bērns ķesteris būs, lai labāki rēķina un raksta." Par pulku ronams ir vēl lielāks gudrinieks, kas pasmiedamies saka: "Ko liekat bērniem tik daudz ikdienas dziedāt, voi tad nu it jau nabagos ies?"[207] Tomēr Šēnbergs pamanījis, ka zemnieku vidū atrodami arī skološanās vērtību saprotoši ļaudis.

DZIEDĀŠANA UN TĀS KVALITĀTE

1854. gada rudenī izplatījās satraucoša ziņa, ka dažās Vidzemes draudzēs dziedāšana esot "gauži vāja un slikta" un baznīcas meldiņi līdz nepazīšanai sagrozīti. Raksta autors P. U.[208] šausmināts arī par neciešamu patvaļību vārdu locījumos. Kurš pie tā vainīgs? Autors pārliecināts, ka skolā it visu kārtīgi iemāca. Bet, atnākuši mājās, bērni meldiņus izpušķo un pārgroza līdz nepazīšanai. Kritiķis gan piebilst, ka tā bijis senākos laikos, kad dziedāšana nav bijusi pietiekamā uzraudzībā.[209]

Sirdi izkratījis, autors iedrošina vecākus kopā ar saviem bērniem doties uz skolu, lai ar labu prātu un pateicību iemācītos to, "kas labs top pretī nests un mācīts", jo katra pienākums ir pareizi nodziedāt to, ko dziedāja "mūsu pirmie ticības tēvi pirms trīs, divi un simts gadiem"[210].

204 Schőnberg, E. F. Kā iet mūsu dienās ar skolu būšanām. *Latviešu Avīzes*, 1851, 26. apr.
205 Turpat.
206 Schőnberg, E. F. Kā iet mūsu dienās ar skolu būšanām. *Latviešu Avīzes*, 1851, 3. maijs.
207 Schőnberg, E. F. Kā iet mūsu dienās ar skolu būšanām. *Latviešu Avīzes*, 1851, 10. maijs.
208 Iespējams, Jaunpiebalgas draudzes skolas skolotājs Pēteris Ulpe, kurš mācījies Raunas draudzes skolā reizē ar Jāni Cimzi.
209 P. U. Par dziedāšanu. *Latviešu Avīzes*, 1854, 8. apr.
210 Turpat.

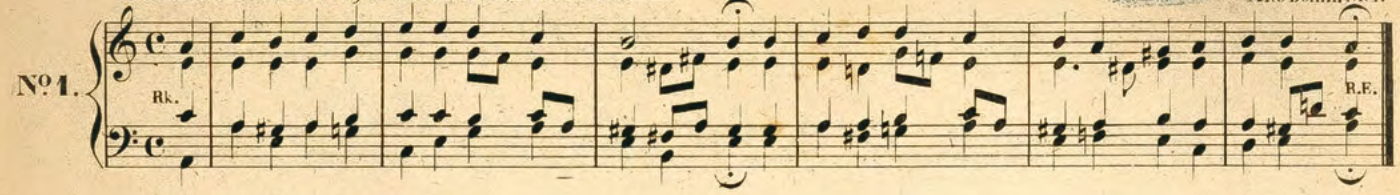

Lēberehta Ēregota Punšeļa izstrādātā "Korāļu grāmata Baltijas provincēm" (1839).
Minhene, Bavārijas Valsts bibliotēka (*München, Bayerische Staatsbibliothek*)

ZWEIZEILIGE. JAMBISCH. TROCHAEISCH.

Danket dem Herren, denn er ist sehr freundlich _

Alte böhm. Mel.

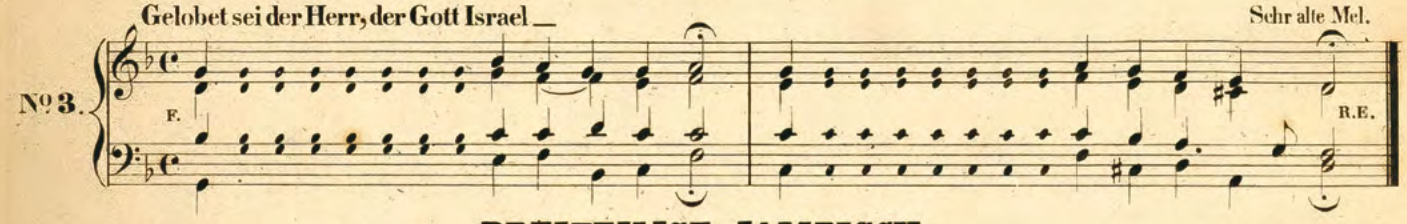
Meine Seele erhebt den Herrn _

Sehr alte Mel.

Gelobet sei der Herr, der Gott Israel _

Sehr alte Mel.

DREIZEILIGE. JAMBISCH.

Der Tag vertreibt die finstre Nacht _

1715 — Um 1539.

Jau kopš 1839. gada Vidzemē bija pieejama Liezēres mācītāja un ērģelnieka Johana Lēberehta Ēregota Punšeļa izstrādātā Korāļu grāmata kā veltījums Baltijas vācu, latviešu un igauņu baznīcām un skolām.[211] Tā kļuva par noderīgu harmonijas mācības un nošu grāmatu ērģelniekiem un skolotājiem. Bet, izpaliekot dziesmu tekstiem, to izvēlē, tulkojumos un vārdu locījumos izplatījās mulsinoša dažādība.

Vidzemnieku likstas iepazinis, Gramzdas draudzes skolmeistars un ērģelnieks Ernests Šēnbergs iesaka kurzemniekiem nelielīties, jo dziedāšanas mākā pašiem vainu netrūkstot. Kā tas nākas, ka vienādi drukātas notis gandrīz vai katrā draudzē dziedot tiek "samaisītas, salocītas un sagrieztas" tā, ka nevar pazīt? Ērģelniekiem nākas dzirdēt tādas melodijas, kādas nav nevienā nošu grāmatā. Tiesa, Šēnbergs pabijis arī tādās draudzēs, kur daudzas melodijas draudze zina un tās "velk it droši kā cīruls gaisā", kur "sievas un meitas savas skaļās balsis kā ērģeļu stebules ar trilleriem un dažādiem locījumiem to beidzamo meldiņu dziesmu grāmatā viegli jo viegli uz savādu vīzi izdzied. [..] Tu brīnodamies iesauksies: "Āre, kā te modīgi dzied!""[212]

Šēnbergs redz izeju no apburtā loka:

> [T]ik caur skolām [iespējams] pie vienādas, labākas dziedāšanas nākt. [..] Zēns nu gan skolā ir iemācījies to meldiņu [..] un dzied pēc notēm tā riktīgi un droši kā pirmais ziņģis Domes baznīcā [kā priekšdziedātājs Doma baznīcā – *red.*], bet, tikko pārgājis mājās pie tēva, jau dzirž atkal citādi tās meldiņas [..], nu šis atstāj savas skolā mācītās meldiņas (un neba viena bezdelīga var vasaru taisīt) un velk atkal vecā tēva meldiņu līdz, ka pamati dreb.[213]

Gramzdas ērģelnieks un skolmeistars rosina: jaunekļiem, kas pie iesvētīšanas nāk, jāiemācās skaidri dziedāt no korāļu grāmatas pierakstītās melodijas, mācītam dziedātājam savā baznīcā jāpalīdz draudzei pierast "pie skaidriem toņiem" (pie precīziem skaņu augstumiem – *red.*); kā Vidzemes, tā Kurzemes baznīcām un skolām būtu jāvadās pēc Liezēres mācītāja Punšeļa korāļu grāmatas, "un tik pēc tās vien dziedātu, lai ar laiku visur, kur latvju mēle skan un skaidra evaņģēliska ticības mācība top sludināta, arī viena un tā paša [..] meldiņa atskanētu"[214].

JĀNIS BĒTIŅŠ UN VIŅA ĒRA IRLAVĀ (1848–1893)

Jānis Bētiņš piedzima klaušu laikos kā pastarītis kroņa Bērzmuižas Bētiņu saimnieka sešu bērnu ģimenē. Viņa tēvs bija kalps muižas darbos un vienlaikus – savas zemes apsaimniekotājs, kuplas saimes uzturētājs un savu bērnu nākotnes plānotājs. Tieši tēvs izlēmis, ka pašam jaunākajam jākļūst par skolmeistaru. Mātes ziņā bijis pavards un rūpes par visu bērnu izglītošanu. Ar sesto mūža gadu

---

211 Punschel, J. L. E. *Evangelisches Choralbuch zunächst in Bezug auf die deutschen, lettischen und estnischen Gesangbücher der russischen Ostsee-Provinzen*. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1839.
212 Schőnberg, E. F. Vēl kāds vārds par dziedāšanu. *Latviešu Avīzes*, 1854. gada 20. maijs.
213 Turpat.
214 Turpat.

Jānis Bētiņš.
Avots: žurnāls "Austrums", 1894, Nr. 9

mazais Jānītis no mātes iemācījās veikli lasīt un dziedāt garīgās meldijas.[215] Viņa muzikālās dotības un apbrīnojamās darba spējas atklājušās jau agrā bērnībā.[216] To pamanījis viņa tēvocis, flautas un vijoļspēles amatieris, kurš apņēmies šīs prasmes ierādīt arī Jānim. Ar asu prātu apveltītā astoņgadīgā zēna attapība bijusi pārsteidzoša. Pēc zināma laika viņš ticis uzņemts sava skolotāja kapelā, un nepagājis ilgs laiks, kad spējis spēlēt līdzi lauku kāzās.[217]

Turpmākie gadi atklāj tajos laikos un konkrētā vidē pieejamās izglītošanās iespējas, kas lielākoties bijušas par maksu. Vispārējās izglītības pamatus Jānis apguva Bērzmuižas ķesteru skolā, kur pamanīta viņa apdāvinātība un uzcītība, kas izpelnījās atzinību. Pēc diviem gadiem zēnu pārcēla uz Dobeles baznīcas skolu pie ērģelnieka Vilhelma Bāra. Zināms, ka tēva nodoms sniedzies augstāk par jauku uzspēlēšanu mājas kārtībā. Viņš vēlējās redzēt savu dēlu kā gudru skolotāju un izveicībā pamanāmu muzikantu.

Sešpadsmit gadu vecumā Bētiņš iestājās Irlavas tautas skolā. Skolu vadīja inspektors Zadovskis, kurš jauneklim pasniedzis mūzikas teoriju un ērģeļspēli, bet vijoli un dziedāšanu mācījis mūzikas skolotājs V. Denkevics. Drīz vien jaunais vijolnieks Bētiņš debitējis ar solokoncertu Jelgavā, piesaistot vietējās sabiedrības uzmanību. Klausītāju vidū bijis tālaika stīgu virtuozs – čellists Jūliuss Kūns, kurš publikas nerimstošu aplausu gaisotnē sniedzies pēc Bētiņa rokas un pateicībā to noskūpstījis.[218] Iztēli rosina vēl kāds koncerts, kurā Bētiņš uzstājies kā multimākslinieks, spēlējot ērģeles, klavieres un arī vijoli.[219]

Jaunais mūziķis nenoguris tvēris visu jauno, tā papildinot savas zināšanas un prasmes. Cītīgi vingrinādamies, viņš gaidījis iespēju spēlēt orķestrī, kas iesākumā bijis neliels stīgu un pūšaminstrumentu orķestris, – apmācītu muzikantu trūkuma dēļ, ko dažkārt kompensējis ar universālām spējām apveltītais Bētiņš un pēc diriģenta lūguma mainījis vienu instrumentu pēc otra.

Pēc diviem gadiem un četriem mēnešiem (1848) Bētiņš ar uzslavu pabeidza semināra kursu kā skolotājs un ērģelnieks. Tad devās uz Jelgavu, lai papildinātu krievu valodas prasmes. Te iepazinies ar tolaik ievērojamo vācu mūziķi, ērģelnieku un mūzikas direktoru Rūdolfu Posteli[220], kurš mūzikas zinībās kļuva par Bētiņa ideālu. 1848. gada rudenī Jelgavā plosījusies holēra.[221] Nav zināms, vai tieši šā iemesla dēļ, taču Bētiņš atteicies no krietni ienesīgā ērģelnieka amata Jelgavā.

1849. gadā, Zadovska aicināts, viņš stājies sava skolotāja Denkevica vietā kā mūzikas priekšmetu skolotājs.[222] Tā aizsākās Jāņa Bētiņa ēra Irlavā. Pavērās plašs pedagoģiskā darba lauks, kurā ne mazums pūļu prasīja simfoniskam orķestrim nepieciešamo instrumentu sarūpēšana. Bētiņa rosību vainagoja sagādāto un skanējumā jaudīgo divu manuāļu ērģeļu iemēģināšana semināra aulā. Tieši Bētiņa laikā tika radīta atbilstoša mācību bāze nākamo skolotāju izglītošanai. Atšķirībā no Cimzes semināra Valkā, kur pārsvarā mācījās nākamie skolotāji kordiriģenti, Irlavas Bētiņš rūpējās par nākamo skolotāju – stīgu un pūšaminstrumentālistu – sagatavotību[223]. Pateicoties Bētiņam,

215 Augusts, M. Jānis Bētiņš. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1928, Nr. 5, 477. lpp.
216 Zigmunds, K. Jānis Bētiņš. *Mūzikas Nedēļa*, 1925, 18. jūl.
217 Augusts, M. Jānis Bētiņš. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1928, Nr. 5, 477.–478. lpp.
218 Zigmunds, K. Jānis Bētiņš. *Mūzikas Nedēļa*, 1925, 30. jūl.
219 Turpat.
220 Viņš arī Jāzepa Vītola pirmais mūzikas teorijas skolotājs.
221 Augusts, M. Jānis Bētiņš. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1928, Nr. 5, 478. lpp.
222 Zigmunds, K. Jānis Bētiņš. *Mūzikas Nedēļa*, 1925. gada 30. jūl.
223 Vairāk: Brauns, J. *Vijoļmākslas attīstība Latvijā.* Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1962, 97.–103. lpp.

Kurzemē dzima toreiz par mūzikas koriem dēvētie pūtēju orķestri, uzplauka stīgu un pūtēju ansambļu muzicēšanas kultūra.[224]

1855. gada rudenī Jānis Bētiņš salaulājās ar savu māsīcu Gotlību Bētiņu. Trīs talantīgu bērnu (visi ar absolūto dzirdi) vidū izceļams Ludvigs Bētiņš.[225] Pirmo Kurzemes dziedātāju svētku garīgās mūzikas koncertā 1870. gada 26. jūnijā Dobeles baznīcā Jānis Bētiņš kopā ar savu 14 gadu veco dēlu Ludvigu četrrocīgi atskaņojuši V. A. Mocarta Fantāziju.[226] Meita Līna apprecējās ar Jāņa Bētiņa audzēkni, vēlāk nepelnīti piemirsto komponistu un diriģentu Jāni Kadi.[227]

Bētiņš turējis rūpi par saviem audzēkņiem, palīdzot viņiem ar instrumentu iegādi, to uzlabošanu un tīrskaņošanu, pārzinājis arī lielāko daļu no Kurzemes ērģelēm, to konstrukciju īpatnības un kļūmes, ko pratis novērst. Atradis laiku, lai iepazītos ar atsevišķiem tālaika ērģeļbūvētājiem Vācijā un Francijā, dedzīgi atbalstījis jaunu mūzikas koru – orķestru – izveidi. Viņa redzamāko audzēkņu mūziķu skaitā minami Ernests Vīgners, Oskars Šepskis, Jānis Kade, abi Bētiņa dēli – Ludvigs un Ādolfs, tāpat arī Teodors Veidemanis un citi. Bētiņš kā ērģeļu būvtehniķis pārraudzījis ērģeļu meistara Mārtiņa Krēsliņa Jēkabmiestā (Jēkabpilī) būvētās ērģeles speciāli IV Vispārējo latviešu dziedāšanas un mūzikas svētku ēkai Jelgavā, bet svētkos uz tām pavadījumus spēlējis viņa dēls Ludvigs Bētiņš.

DZIEDĀŠANAS SVĒTKI KROŅVIRCAVAS VALSTS SKOLĀ

Grāmatizdevējs un žurnālists Heinrihs Alunāns 1868. gadā raksta, ka, pateicoties skolotāju pūliņiem, jau pirms vairākiem gadiem ap Jelgavu aizsākusies dažu lauku skolu dziedātāju pulciņu auglīga biedrošanās, gan ne tik plaši kā avīzēs aprakstītie Vidzemes dziedātāju saieti. Būtu bijis vēlams, lai šie atsevišķie dziedātāju pulki vismaz reizi gadā satiktos vienuviet. Pagaidām uz to esot maz cerību, jo par to starp skolotājiem trūkstot vienprātības.[228]

Alunāns jūsmo un izceļ kroņa Vircavas (tag. Kroņvircava, *Kron-Wűrzau*) dziedātāju svētkos piedzīvoto – tur skolas namā Jāņos piedalījušies apmēram 60 dziedātāji, bet ar visiem klausītājiem kopā bijis līdz 300 cilvēku. Lielvircavas (*Gross-Wűrzau*) mācītājs savā aizlūgumā minējis, ka par kādas tautas garīgu uzplaukšanu var spriest pēc tās spējām priecāties. Ja šajos svētkos to pieredzēšot, tad varēšot sacīt, ka latvieši garīgajās lietās jau sākuši tuvoties citām mācītām tautām. Pēc mācītāja kunga runas dziedātāju pulciņš nodziedājis vairākas četrbalsīgas dziesmas. Codes skolmeistars

---

224 Grāvītis, O. Pirmie no latvju virsdiriģentu simtiem. *Laiks*, 2003. gada 29. marts.

225 Izglītojies Jelgavas ģimnāzijā un paralēli pie Rūdolfa Posteļa. Pēc Pēterburgas konservatorijas absolvēšanas strādājis par skolotāju Kijivā, Tbilisi, bijis ilggadējs Maskavas konservatorijas profesors. Vasarās koncertējis Rīgā, Jelgavā, Liepājā un citās pilsētās. Veselībai pasliktinoties, atteicies no pedagoga vietas Latvijas konservatorijā.

226 *Kurzemes dziedātāju svētki tai 26. Juni 1870 Dobelē noturēti. Programma.* LU bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Sīkiespieddarbu nodaļa.

227 Irlavas skolotāju semināra skolotājs līdz pat semināra slēgšanai, ērģelnieks, komponists un diriģents. Savā laikā piederēja pie rosīgākā latviešu mūziķu pulka, bija IV Vispārīgo latviešu dziedāšanas svētku virsdiriģents Jelgavā (1895). 1888. gadā III Vispārīgo latviešu dziedāšanas svētku garīgo dziesmu koncertā vīru koris atskaņoja Kades dziesmu "Gavilējiet" jeb 100. Dāvida dziesmu, pa vienai viņa dziesmai dziedāja vēl arī IV un V dziesmu svētkos. 1902. gadā Jānis Kade pārnāca uz Rīgu, kur bija ērģelnieks Jēzus luterāņu baznīcā.

228 Alunāns, H. Dziedāšanas svētki kroņa Vircavas skolā. *Draugs un Biedris*, 1868, 5. sept.

Bekmanis (Teodors Bekmanis – *red.*) sildījis klausītāju sirdis ar dziesmu "Asara", reizē pašam dziedot un pavadot ar ērģelēm. [229]

Pēc tam mācītājs uzrunājis klātesošos, kas Alunānam nav paticis, jo mācītājs noniecinājis līgodziesmas. Alunāns paudis gluži pretējas domas – liels tautasdziesmu krājums dara godu mūsu tautai. Tajās spoguļojas mūsu tautas daba un tikums, un to pamanījis vācu dziesminieks Herders, latviešu ļaužu dziesmas klausoties. Alunāns neatlaidies – ja kāds "skunstes liras" (komponētas oriģināldziesmas – *aut.*) dziesmas spētu uzrakstīt tā, kādas latviešiem "pašas iz tautas piedzimušas", tad tāds dziesminieks būtu kļuvis jau diezgan slavens. Protams, ka "skunstes" dziesmas jādzied pēc "skunstes" likumiem (vokāli apmācītām balsīm – *aut.*). Bet, kas tā neprot dziedāt, tas dziesmas māžo: "[M]ums gan mūsu ausīs daudz mīlīgāki skan no mūsu ļaudīm mūsu pašu vecu vecās dziesmiņas, kur dziedātāja dvēsele līdzi iekš dziesmas, ne tās, kas no vāciešu valodas pārtulkotas [un] no ļaudīm ļēļinātas skunsts dziesmas."[230]

Alunāns aizrāda Bekmanim par mūsu tēvutēvu līgodziesmu nonicināšanu, jo tās esot "mūsu tautas viskošākais pušķis", un izsaka nožēlu par ļaužu kūtrumu, kā dēļ mūsu vecu senā līgošana kalnos, lejās ar katru gadu iet mazumā.[231]

Pulksten divos no rīta Bauskas skolotājs Kronbergs (Jānis Kronbergs – *red.*) sirsnīgā atvadu runā aicinājis dziedātājus kopt dziesmu tā, lai viens gars pa visu Kurzemi valdītu un visus kopā saturētu. Alunāns uzteicis kroņa Vircavas skolotāju Veinbergu (Jānis Veinbergs – *red.*) un pagasta vecāko, kuri rūpējušies par svētku viesiem. Jāņu naktī viss bijis labi pārdomāts. Tiklīdz mūzika un danči skolas istabā mitējušies, tā ārā visu acis priecējusi uguņošana. Bet pa to laiku koris līksmināj is visu ausis.[232]

60. gadu dziesmu dienas Vidzemē un 1870. gada vasarā izskanējusī Pirmā Kurzemes dziesmu diena Dobelē liecināja, ka latvieši grasās pārspēt Baltijā iedibinātos vācbaltiešu dziesmu svētkus, vienojot kā vidzemniekus, tā kurzemniekus. Latgalē, kur sociālās reformas tika realizētas pusgadsimtu vēlāk, pēc 1861. gada brīvlaišanas, ziņas par kordziedāšanu 19. gadsimtā ir ļoti skopas. Valentīns Bērzkalns raksta: "Ir iespējams, ka atsevišķi kori darbojās svarīgākajos katolicisma cietokšņos kā Krāslavas un Aglonas garīgajos semināros, bet tie tad būs bijuši šauri konfesionāli, plašāk neietekmējot."[233]

Vēlme vienot latviešus Vidzemē un Kurzemē, uzjundot dziedāšanu, nojaušama arī no divu skolmeistaru – vidzemnieka Jāņa Cimzes un kurzemnieka Ernesta Vīgnera – lietišķās sarakstes 1872. gadā, "Dziesmu rotai" iznākot. Atbildot uz Vīgnera kritiku, Cimze atzīst divas drukas kļūdas un lūdz skolmeistarus tās izlabot. Pārējos aizrādījumus Cimze argumentēti noraida, bet pateicas par iedziļināšanos viņa veikumā un novēl, lai "Dziesmu rota" būtu viena no saitēm, kas jo dienas, jo vairāk savieno vidzemniekus un kurzemniekus.[234]

Pirmo Vispārīgo latviešu dziedāšanas svētku atklāšanas ceremonijā Rīgas Latviešu biedrības namā 1873. gada 6. jūnijā publikas priekšā dziedāja Baltijas skolotāju semināra vīru grupa diriģenta,

229 Alunāns, H. Dziedāšanas svētki kroņa Vircavas skolā. *Draugs un Biedris*, 1868, 5. sept.
230 Turpat.
231 Turpat.
232 Turpat.
233 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 16. lpp.
234 Cimze, J. E. Wiegner kungam. *Latviešu Avīzes*, 1872, 10. maijs.

pēdējā kursa audzēkņa, dundadznieka Jāņa Dreiberga vadībā. Jau līdz ar sākuma skaņām visus saviļņoja Baumaņu Kārļa lūgsnas "Dievs, svētī Latviju" pirmatskaņojums. Pat īpaši izredzētie, kam bija ierādītas sēdvietas, rausās kājās, jo aizrautīgā dziedāšana, skanējuma plūdums, vienkāršā melodija, ausīm tīkamais sabalsojums un skaidri saprotamie vārdi latviešu valodā tīkami durstīja pēkšņo brīnumu sagaidījušos. Tas nebūt nebija viss. Dūšas pacilāšanai sekoja Baltijas skolotāju semināra mūzikas skolotāja Alberta Frīdriha Bernta komponētā daudzpantu dziesma "Lai dzīvo augsti Latvija!", kurā autors novēl Latvijai "mieru, brīvību, vienprātību, ticību un citām tautām līdzi iet"[235], sarūpējot latviešiem necerēti priecīgu pārsteigumu.

Ak, tad šie jaunekļi ir no tā, pirms diviem gadiem dibinātā semināra, kur visu māca krievu valodā?[236] Bet puiši dzied tik labā latviešu valodā! Un tas Bernts – īsts meistars, savējais. Bet pārkrievošanas nojausma radīja bažas: vai tiešām ķeizars vēlas aizliegt bērniem skolā runāt un dziedāt latviešu valodā?...

Jāzeps Vītols, kuram tobrīd ir 10 gadi, paaugsies, izskolosies un vēlāk rakstīs:

> Baumaņu Kārlis iesila pie svešām ugunīm, Krievijas metropolē par dzimteni sapņojot. Pašā dzimtenē atjēdzās mūsu tautas modinātāji – Cimzes tēvs (1814–1881) Vidzemē, Bētiņa tēvs (1830–1912) Kurzemē: viņi abi stingri un neatlaidīgi mācījās, lai no sava pūra dalītu tiem, kuri visvairāk stiprināja mūzikas pamatus mūsu zemītē – mūsu laukskolotājiem. [..] Kamēr Cimzes tēvs lika uz balsīm, mācīja dziedāt un diriģēt, tikmēr Bētiņa tēvs gādāja par ērģelniekiem mūsu baznīcām un skolām. Abiem sekoja apdāvināti skolnieki un palīgi, sevišķi minami Zīles tēvs (1841–1919), vēlāk Vīgneru Ernests (1850–1913). Šis bija tas laikmets, kurš kala vārdus: latvju tauta – dziedātāja tauta.[237]

Paies laiks, līdz mutuļojošo pārmaiņu jūklī augs latviešu nacionālā pašapziņa. "Apgaismības svētība, ko sajutīs latviešu zemnieku kārtas daļa, pārmantojot to no izglītotām turīgu dzimtu atvasēm", pamazām lauzīs ieilgušo "nocietināšanos savrupes pašpietiekamībā". Lokālie dziesmu svētki satuvinās tuvus un tālākus kaimiņus, kliedēs skepsi un pamudinās būt izlēmīgākiem un uzņēmīgākiem citās jomās.[238] Padevību un iztapšanu varai nomainīs atsevišķu dziesmu alegorijās un zemtekstos paslēptais protesta gars, kas elektrizēs kopkora dziedājumu dziesmu svētkos un sagādās klausītājam nekur citur izbaudāmas trīsas.

---

235 Kince, V. Kas bija Alberts Frīdrihs Bernts? *Mūzikas Saule*, 2022, Nr. 1, 62.–63. lpp.

236 Baltijas skolotāju seminārs (krievu: *Прибалтийская учительская семинария*) bija pirmā valsts pedagoģiskā mācību iestāde Latvijas teritorijā, kas darbojās Rīgā (1870–1886). Sākoties Baltijas pārkrievošanai, seminārā sāka gatavot visu Latvijas lauku tautskolu un pilsētas elementārskolu skolotājus. Mācību ilgumu no 1877. gada pagarināja līdz četriem gadiem. 1886. gadā Baltijas skolotāju semināru pārcēla uz Kuldīgu, kur tas darbojās līdz Pirmā pasaules kara sākumam. Semināra audzēkņi aktīvi iesaistījās 1905. gada notikumos.

237 Vītols, J. No Baumaņu Kārļa līdz Nacionālai Operai. *Vaiņags*, 1920, Nr. 3, 135. lpp.

238 Pirmie vispārīgi Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā; Vispārīga Latviešu skolotāju sapulce. *Baltijas Vēstnesis*, 1873, 4. jūl.

KAS UN KĀ JĀDZIED SKOLAS BĒRNIEM?

Bija pienākusi 1873. gada vasara. Daugava vairs nešķita par platu, dziļu vai tik strauju, lai tā kā pirms trīs gadiem attaisnotu vidzemnieku nepiedalīšanos Pirmajos Kurzemes dziedātāju svētkos Dobelē.[239] Biedrību koru plauksme, Rīgas Latviešu biedrības pašsaglabāšanās pūliņi, spējās atmodas gars, ko uzjundīja arī Jāņa Cimzes "Dziesmu rotas" "Lauka puķu" krāšņā buķete, summējās vēl nebijušā pacēlumā. Rīga, kļuvusi par pievilcīgu metropoli, saveda kopā vidzemniekus un kurzemniekus, lai svinētu Pirmos Vispārīgos latviešu dziedāšanas svētkus.

Nākas apbrīnot svētku rīkotāju apņēmību izbrīvēt laiku Pirmajai latviešu skolotāju sapulcei. Ieradušies apmēram 200 skolotāji un liels skaits interesentu. Par sapulces priekšnieku ievēlēja Kronvalda Ati, tobrīd Vecpiebalgas skolotāju, par viņa vietnieku – Jāni Bētiņu, Irlavas skolotāju semināra skolotāju, bet piecu rakstvežu pulkā minēts arī skolotājs Ernests Dinsbergs no Dundagas.

Nozīmīgs ir pieteikto tematu loks un izraudzītā secība: par dziedāšanas izkopšanu, par bērna miesīgu un garīgu attīstīšanu, par skolas grāmatu sagatavošanu. Taču ierobežotā laika dēļ lēma runāt par mācību grāmatu trūkumu skolās un visai drīz iestrēga debatēs, kas raisīja spriedzi, jo gandrīz vai katru skolotāju gaidīja koris ar dziedāšanas svētkiem pakļautu dienaskārtību.[240]

Jau pēc gada (1874) tika sasaukta Otrā vispārējā skolotāju konference, kam Rīgas Latviešu biedrība atvēlēja savas telpas trīs dienu garumā. Te pulcējās 257 skolotāji: 61 no Kurzemes, 185 no Vidzemes, seši no Pēterburgas un pieci no citām guberņām. To skaitā arī 77 draudžu skolu un 135 pagastskolu skolotāji.[241] Pēc pagarām ievadrunām visu priekšā nācis Vecpiebalgas draudzes skolotājs Jēkabs Pilsātnieks un runājis "par dziedāšanas kopšanu". Uzsvēris "daiļas dziedāšanas" neizmērāmo un neizdibināmo varu, tās spēju "izglītot un izdaiļot sirdi". Dziedāšanas nolūks skolā nebūt neesot skatuves mākslas līmeņa dziedātāju sagatavošana un arī ne tik vien kā baznīcas korāļa nodziedāšana. Audzēkņi radināmi daudz "augstākām un glītākām jūsmām", bet "caur lielu nomocīšanu" dziedāšana var apnikt – neesot labi aizrauties ar skaitliski daudzu dziesmu "iedīdīšanu" tāpēc vien, lai padižotos pārraudzītāju priekšā.[242]

Šķiet, ka aizvadīto Pirmo dziedāšanas svētku iespaidā Pilsātnieks mudinājis un pat uzstājis pievērst lielāku cieņu latviešu tautasdziesmai, jo tā esot kā pamesta meitiņa – bārenīte, kura, ienākot tēva mājās, spiesta lūgt pajumti, bet tiek atraidīta kā neatpazīta. Šī meitene ir mūsu tautasdziesma, kas joprojām tiek turēta novārtā. "Vai tiešām mūsu tautas dziesmas ir tik nevērtīgas, ka tās par blēņu dziesmām peļ?" jautā Pilsātnieks. Skolotāja pienākums ir skaidrot tautasdziesmas augstumu un svētumu. Tautasdziesmas jāmāca skolā! Jāmodina dziedāšanas gars.

Pilsātnieks kā pašsaprotamu iezīmē skolā gūto dziedāšanas iemaņu noderīgumu pieaugušo korī, izvēloties tādas dziesmas, kas iemācītas kļūst par dziedātāja garīgo īpašumu. Secināms, ka skolotāji rūpīgi klausījušies Pilsātnieka runu, jo sekojušas karstas debates. Runātāju ieteikumi tika

239 Pirmie vispārīgi Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā. *Baltijas Vēstnesis*, 1873, 4. jūl.
240 Pirmie vispārīgi Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā; Vispārīga Latviešu skolotāju sapulce. *Baltijas Vēstnesis*, 1873, 4. jūl.
241 [Kaudzītes M.] Otra Latviešu vispārīga skolotāju sapulce. *Baltijas Vēstnesis*, 1874, 3. jūl.
242 [Kaudzītes M.] Otra Latviešu vispārīgā skolotāju sapulce. *Baltijas Vēstnesis*, 1874, 10. jūl.

apkopoti vairākās tēzēs, no kurām svarīgākās: dziedāšanas stundās laiks iedalāms par labu dziedāšanai, teorijai – salīdzinoši mazāk, bet obligāti trīs jaunu dziesmu iemācīšanu korim vienā gadā aizstāt ar nosacījumu "cik iespējams"[243].

UZ SKOLU

Vai kāds sadzirdēja ierosmi sarūpēt derīgu dziedāšanas mācību grāmatu? Sadzirdēja! Sapulcē piedalījās nu jau atzinību guvušais "latvju lūgsnas" autors, komponists Kārlis Baumanis no Pēterburgas un dedzīgais jaunlatvietis, dzejnieks un skolotājs Krogzemju Mikus, tobrīd rīdzinieks. Abi bija satuvinājušies pirms gada dziesmu svētkos, kad klajā nāca Ausekļa pirmais dzejoļu krājums "Dzeijas" (1. daļa, 1973). Baumaņu Kārlim Ausekļa tēlaini bagātās, raitās un komponēšanai pateicīgās vārsmas iepatikās. Un savā izvēlē viņš nekļūdījās.

Līdzās Ausekļa sarakstītajai "Pedagoģiskai gadagrāmatai" (1876) vai Baumaņu Kārļa dziesmu krājumam "Līgo" (1873), "Austra" (1874) un citiem īpašu vietu ieņem abu sagatavotais dziesmu krājuma "Dziesmu vītols" trīsdaļu manuskripts, kas, saņēmis cenzora atļauju 1877. gada 16. jūnijā, diemžēl iegūla Rīgas Latviešu biedrības Mūzikas komisijas plauktā. Manuskripts pieejams Latvijas Nacionālās bibliotēkas A. Apiņa Reto grāmatu un rokrakstu lasītavā. 2020. gadā izdevniecība *Musica Baltica* laida klajā tā izlasi ar tādu pašu nosaukumu – "Dziesmu vītols" [244], ko sastādījuši Jānis Erenštreits un Kaspars Ādamsons.

Krājuma sākotnējais nosaukums bijis "Skolas kokles". Auseklis, iesniedzot Baumaņu Kārlim krājuma sarakstu ar 50 dziesmām, vēlāk paplašinātu līdz 67, kā pašu pirmo iekļāvis "Uz skolu!". Dzejas pirmpublicējumā[245] lasām "Dar' man, tēvis", bet dziesmā to pārmainījis "Tais' man, tēvis". Šo skolas korim veltīto dziesmu Baumaņu Kārlis komponējis ar himnisku vērienu.

Tālumā – Harkivā – dzīvojošais (1882–1916) komponists Andrejs Jurjāns arī bija pamanījis Ausekļa dzejoli "Uz skolu!", sajuzdams Ausekļa tautisko vārsmu dabisko saderību ar latviešu tautasdziesmas "Dziedāj' tautu tīrumā" melodiju. Domājot par latviešu skolasbērniem, Jurjāns radīja viendabīgam korim piemērotu aranžējumu. Dziesmai atradās vieta viņa 1890. gadā izdotajā izdevumā "Dziesmu krājums latviešu tautas skolām"[246]. Krājumā iezīmētas divas daļas: "Dziesmas ar latviskiem vārdiem" – "Tautas dziesmas", "Tautas rotaļas", "Garīgas dziesmas un korāļi", bet otrajā daļā sakārtotas "Dziesmas ar krieviskiem vārdiem". Izdevuma priekšvārdā Jurjāns saudzīgi mudināja skolotājus, ka "līdzās ar latviešu tautas dziesmām, rotaļām un garīgām dziesmām būtu arī krievu tautas dziesmas,

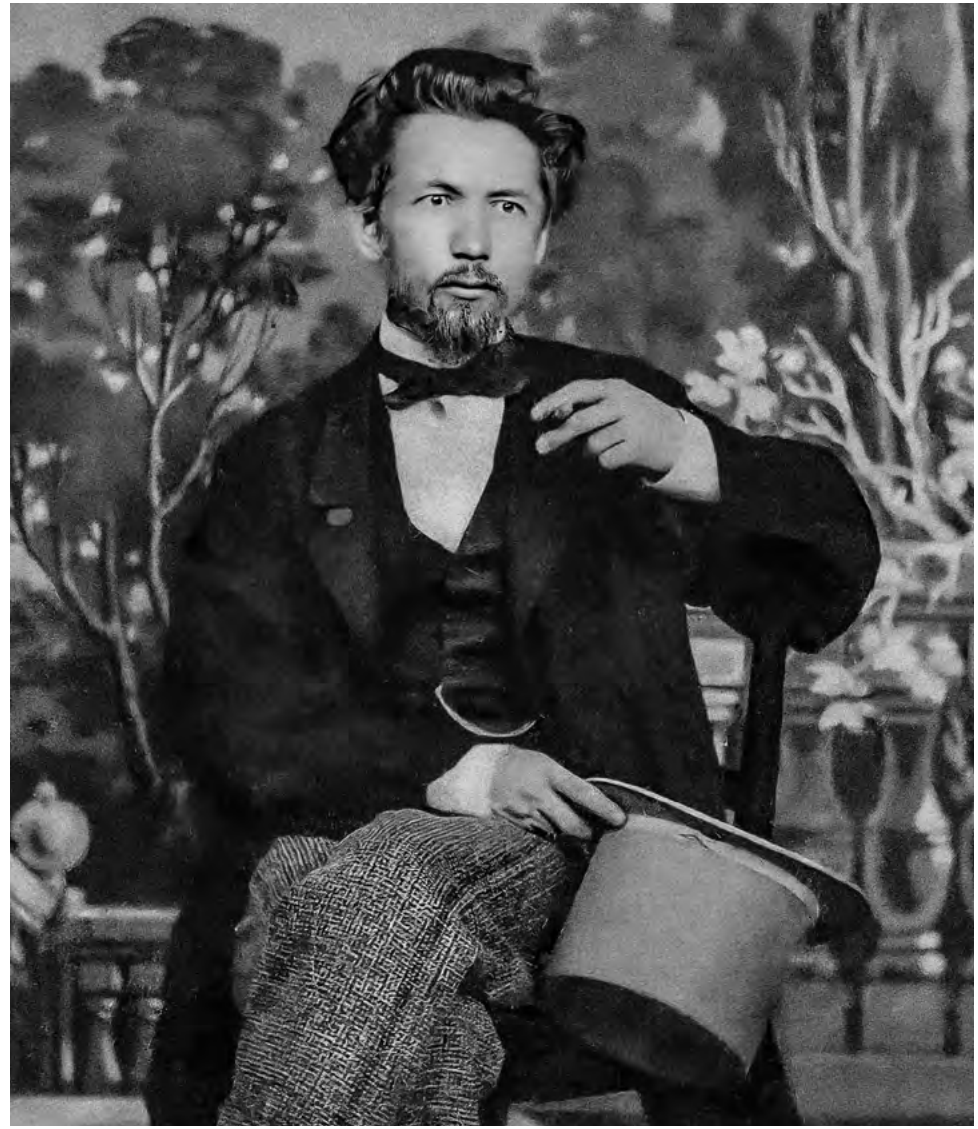
Auseklis (īst. v. Miķelis Krogzemis). 1879. gads. LNA KFFDA

243 [Kaudzītes M.] Otra Latviešu vispārīgā skolotāju sapulce. *Baltijas Vēstnesis*, 1874, 10. jūl.

244 Baumaņu K., Krogzemju M. *Dziesmu vītols*. Rīga: Musica Baltica, 2020. Izdevumā saglabāts oriģināla uzbūves princips – kanoniem seko terceti, tad kvarteti, kas piemēroti viendabīgam – bērnu, sieviešu vai vīru – korim. Pieejams izziņas materiāls par manuskripta tapšanas vēsturi, melodiju un tekstu autoriem.

245 Krogzemju M. *Pedagoģiskā gadagrāmata*. Pēterburga: Krogzemju Mikus, 1876, 5. lpp.

246 Юрьян, А. А. Сборникъ песенъ для латышскихъ народныхъ училищъ. (Jurjāns, A. *Dziesmu krājums latviešu tautskolām*). Jelgava: J. F. Stefenhāhens un dēls, 1890.

Baumaņu Kārlis. LNRMM

tas nav tuvāki jāaprāda”[247]. Par augsto pieprasījumu pēc šā dziesmu apkopojuma liecina vairāki atkārtoti izdevumi ar nemainīgi 92 lapaspusēm 1891., 1896. un 1900. gadā.[248]

Latviešu tautasdziesmu saraksts sākas ar Nr. 28. – “Uz skolu!”, kas turpmāk ar Ausekļa tekstu tiktāl folklorizējās, ka nereti tika uzskatīta par īstu tautasdziesmu.

Reti kurš savā bērnībā nav iepazinis šo Ausekļa dzejoli, kas dziedot tik dabiski sader ar latviešu tautasdziesmas melodiju “Dziedāj’ tautu tīrumā”[249], ka šķietas reizē dzimuši. Šī jaukā trīsbalsīgā dziesmiņa ir pavadījusi daudzus skolasbērnus viņu gaitās cauri laikam, līdz kļuvusi par skolas koncertu, bērnu svētku, lielāku un mazāku sadziedāšanos un skolu jaunatnes neoficiālo himnu. Tās atskaņojumu gaitas un pārveidi simbolizē gan dažādu laiku vēsmas, gan tradīcijas nepārtrauktību un pārmantojamību.

Dziesmas poētiskajā iztēlē radītie panti atklāj eksistenciālas rūpes, skolas gaitas sākot. Noslēpumains ir Meža mātes tēls. Bērnībā laukos atceļā no skolas arī es esmu ilgojies sastapt Meža māti, lakstīgalai un citiem putniem dziesmas mācot. Ausekļa domu – pieaugt tautas mīlestībā – tobrīd laidu gar ausīm, bet apskaidrība par “gara brīvību” atnāca krietni vēlāk. Toties dižu apņēmību aizdedza dziesmas pēdējais pants:

> Lielis tapšu, tad es būšu
> Tautas zemes arājiņš,
> Tālas jūras braucējiņis,
> Kara zirga jājējiņš.

Septiņus gadus vēlāk (1897) Rīgā iznāca Jāzepa Vītola sakārtotais un “uz balsīm liktais” dziesmu krājums “Garīgas un laicīgas dziesmas”[250]. Starp tām arī Ausekļa un Jurjānu Andreja “Uz skolu!”. Tomēr harmonizējot komponists tajā ieviesis būtiskas korekcijas. Arī Vītola dziesmu krājums piedzīvoja atkārtotu izdevumu 1901. gadā[251], bet viņa apdare guva nedalītu skolu koru diriģentu atzinību. Dziesma ar dzejā tērptiem pieciem vēlējumiem un viegli iegaumējamo melodiju ienāca skolās, priecējot visus, it īpaši – jaunu mācību gadu uzsākot. Šķiet, vai katrs latvietis prot nodziedāt šo dziesmu kā savas bērnības sapņu un cerību moto.

No pieredzes zinu, ka tā iemantojusi dziedāšanas skolotāju ievērību, un, laikiem mainoties, dziesmas vērtība tikai augusi. “Uz skolu!” joprojām, biežāk gan vienbalsīgi, tiek dziedāta skolu svinīgajos aktos, īpaši jauna mācību gada sākumā.

Tomēr skolu jaunatnes dziesmu svētku programmās tā tika uzņemta tikai epizodiski.

1972. gadā dziesma pirmoreiz iekļuva III Padomju Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētku programmā ar sekojošu pieteikumu: “Uz skolu. Latviešu tautas dziesma J. Vītola apdarē, Ausekļa vārdi.” Skaitliski kuplo 5.–8. klašu un zēnu koru priekšnesumu vadīja virsdiriģents Leonīds Vīgners.

Сборникъ пѣсень
для
латышскихъ народныхъ училищъ.
Составилъ
А. А. Юрьянъ.
Jurjanu Andreja
Jelgawā,
1890.

Jurjāns, A. *Dziesmu krājums latviešu tautskolām*. Jelgava: J. F. Stefenhāhens un dēls, 1890

247 Юрьян, А. А. Сборникъ песенъ для латышскихъ народныхъ училищъ. (Jurjāns, A. *Dziesmu krājums latviešu tautskolām*). Priekšvārds. Jelgava: J. F. Stefenhāhens un dēls, 1890, bez lpp.
248 Misiņš, J. *Latviešu rakstniecības rādītājs 1585–1925.* II: Māksla. Rīga: Kultūras fonds, 1937, 47. lpp.
249 “Dziedāj’ tautu tīrumā” melodiju Ausekļa dzejolim kā pirmais izraudzījās Jurjānu Andrejs.
250 Vītols, J. *Garīgas un laicīgas dziesmas, izvēlētas no vairāk tautas skolotājiem.* Rīga: K. J. Zihmanis, 1897.
251 Egle, K. (sast.). *Komponists Jāzeps Vītols: bibliogrāfija.* Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija, 1963, 25. lpp.

Jāzeps Vītols. LNRMM

Lielajā estrādē tā atgriezās tikai pēc 23 gadu pārtraukuma, lai izskanētu VII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos 1995. gadā. 5.–8. klašu un zēnu koru priekšnesumu vadīja virsdiriģents Sigvards Kļava.

Nācās pieredzēt arī rūpīgo gatavošanos Latvijas zēnu koru 7. salidojumam Cēsīs 2003. gada pavasarī. Gadu iepriekš 3. maijā Latvijas Universitātes Lielajā aulā izskanēja svētku modelēšanas koncerts. Paraugizpildījumu sniedza martā notikušo novadu konkursu laureāti: Rīgas Franču liceja, Rīgas Imantas vidusskolas, Jelgavas 2. vidusskolas, Lielvārdes mūzikas skolas, Rēzeknes 5. vidusskolas, Cēsu 1. pamatskolas, Gulbenes mūzikas skolas, Ventspils 1. pamatskolas, Ventspils 4. vidusskolas zēnu kori, kā arī J. Mediņa mūzikas skolas zēnu koris. Daudzu citu dziesmu vidū te tika nodziedāta arī "Uz skolu!" Vītola apdarē. Pareizāk gan kā divbalsīgās apdares autoru būtu minēt Jāni Grigali, jo viņa rakstītās otrās balss partijā no Vītola trīsbalsības nošu palika visai maz. Kopkori vadīja virsdiriģents Jānis Erenštreits.

Visai drīz pienāca arī 2005. gada vasara ar gaidītajiem IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem. Gandarījuma pilns atceros zēnu koru un 5.–8. klašu koru aizrautīgo sadziedāšanos. Starp dziesmām ar pavadījumu dzidri iezaigojās ar pērli salīdzināmā *a cappella* "Uz skolu!" (pieteikumā izpaliekot Ausekļa vārdam), ko panāca virsdiriģents Eduards Grāvītis.

Taču tās nav vienīgās versijas. Vēl starpkaru periodā Ausekļa dzeju pamanījis arī kāds liepājnieks, komponists Ernests Ūdris, kurš radīja savu oriģināldziesmu, taču nav uzietas liecības par dziesmas iekļaušanu koru koncertos. Savukārt komponists un diriģents Leons Amoliņš sarūpēja jau pazīstamās tautasdziesmas melodijas aranžējumu jauktam korim (tātad četrbalsīgi) *a cappella*, tā paplašinot dziesmas pielietojuma iespējas.

Laiki mainās. Kādu rītu, klausoties LR1 raidījumu "Kultūras Rondo", sadzirdēju pazīstamās, par klasiku dēvētās dziesmas "Uz skolu!" līdz šim nedzirdētu mūsdienīgu apdari jestri dzīvelīgā izpildījumā. Drīz vien noskaidrojās, ka pie skatītājiem devusies jauna latviešu filma "Vecāku sapulce", kuras mūzikas autors ir komponists Edgars Šubrovskis. Ar autora atļauju – te nu tā ir. Pamēģiniet līdzdziedāt un izvingrināt savu balsi! Dzīvojam taču 21. gadsimtā.

Liela daļa sabiedrības uzskata Pētera Barisona kompozīciju "Dziesmai šodien liela diena" (Arvīds Skalbe) kā atbilstošāko "lielo" dziesmu svētku ieskaņai, bet līdzvērtīgs gods būtu ierādāms arī Ausekļa dziesmai "Uz skolu!" turpmākajos Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētkos, kā arī zēnu koru salidojumos. Visai iespējams, ka jaunu skaņu krāsās un ritmos.

Emilis Melngailis. LNRMM

Nr. 15. Uſ ſkolu. (Aufekla.)

Jautri. *mf*

1. Dar man, teh=wis, pa = ſta = li=nas, Pehrz man ſtal=tu ze = pu=rit',
2. Pee=loz, mah=ſin, ſko = las ſo=mu Ba=ga = tee=mi ga=ba=leem.
3. Bah=lin, ſche tew ga = na tau=re, Tau=tas dſeeſmas wah = ze = le.
4. Man ja = ee = ti ſko = = li = nâ = i Gud=ras ſi=nas ee=krahtees.
5. Lee = lis tap=ſchu, tad es buh=ſchu Tau=tas ſe=mes a = ra=jinſch.

mf

f

1. Schuj man ſwahrkus, mah=mu = li = na, Sko = lâ ee = ti man gri = bahs.
2. Wi = dû mai = ſes ree=zeen=ti = nu, Ap=kahrt dſeeſmas, pa = ſa = kas.
3. E = ji tur, kur Me=ſcha mah=te Lak = ſti = ga = lai dſeeſ=mas mahz.
4. Pee=augt tau = tas mih = le = ſti = bâ, Jh = ſtâ ga = ra brih = wi = bâ.
5. Tah=las juh = ras brau = ze = ji = nis, Ka = ra ſir = gu jah = = je=jinſch.

f

"Uz skolu". Ausekļa dzeja, latviešu tautasdziesma "Dziedāj' tautu tīrumā"
Jāzepa Vītola sabalsojumā no J. Vītola krājuma "Garīgas un laicīgas dziesmas"

KO DZIEDAM NO KLASIKAS APCIRKŅIEM?

Pāvuls Jurjāns. Foto: J. Rieksts. LNRMM

Vai esam pietiekami labi iepazinušies ar Jāņa Cimzes "Dziesmu rotas" VI daļu skolasbērniem, kas iznāca 1880. gadā? Jēkabs Vītoliņš savulaik uzsvēra:

> Cimzes apdarēs nenoliedzami ir daudz siltas poētiskas tautas dziesmu daiļuma uztveres, viņa apdares ir iemācījušas ne vienu vien paaudzi iemīlēt tautas dziesmu. [..] Cimzes "Dziesmu rotas" likteņi iezīmē veselu laikmetu latviešu kordziesmas un koru kultūras attīstībā.[252]

Rosīgāk par citiem savas mūzikas skolotāja un kordziedāšanas metodiķa intereses ar daudzajiem Latvijas brīvvalsts laikā izdotajiem, tautskolām domātajiem krājumiem apliecināja Pāvuls Jurjāns. Tomēr kvalitātes ziņā viņa pūliņi maz attaisnojušies. Emiļa Melngaiļa "Skolnieciņa dziesmurota" (1929) savulaik parādīja komponista apbrīnojamo meistarību šķietami nelielas un skaņu apjomā tik ierobežotas bērnu koru *a cappella* literatūras jomā. Bagātīgāk par visiem saviem priekštečiem, gados vecākiem skaņražiem Melngailis izmantoja polifonā sabalsojuma paņēmienus, konsekventi realizēja paša deklarētos diatoniskos principus. Viņš pirmais mūsu mūzikā iezīmēja ceļu no dainu saturam dziļi atbilstošas apdares uz tautas dzejas iedvesmotu oriģinālu. Taču tā ir tikai maza daļa no visa skolēniem domātā latviešu komponistu dziesmu pūra.

1983. gadā klajā laista "Bērnu mūzikas antoloģijas" I daļa Oļģerta Grāvīša sakārtojumā. "Bērnu mūzikas antoloģijas" II sējuma izdošana ar Jēkaba Graubiņa, Jēkaba Mediņa, Paulas Līcītes, Lūcijas Garūtas, arī Jāzepa Mediņa, Jūlija Rozīša un vēlāku, tātad mūsdienu paaudzes, komponistu bērnu koru dziesmām vairs neīstenojās.[253] Paliek plašs darbības lauks, teju neaptverams.

Kāds ir mans redzējums? Nenoniecinot nevienu žanru, iestājos par *a cappella* dziedāšanas prasmēm korī, kas liek dziedātājiem saņemties, iespringt un izturēt līdz brīdim, līdz uzaust sapratne par daudzām tradicionālām vērtībām, revidējot uzskatus par "vecmodīgo kordziedāšanu" pēc korī piedzīvotiem panākumiem publikas priekšā. Tikai tad dzimst sapņi par kaut ko cēlu un neikdienišķu un varbūt pat par sadziedāšanos uz Lielās skatuves Mežaparkā. Saposties un laimīgi izdziedāties Rīgas ielās, un vēl pamanīt Latvijā palikušo latviešu tikpat laimīgās sejas, raisot vēlmi satikties Sidraba birzī.

252 Cimze, J. *Dziesmu rota. Izlase*. Sast. J. Vītoliņš. Rīga: Liesma, 1973, 10.–11. lpp.
253 Grāvītis, O. (sast.) Pēcvārds. *Bērnu mūzikas antoloģija*. I daļa. *Latviešu tautas dziesmu apdares*. Rīga: Liesma, 1983, 101. lpp.

Darmantēvis (Uz skolu)

No rež. Martas Martinsones filmas
"Vecāku sapulce" 2025

Latviešu tautas dziesma,
arr. Edgars Šubrovskis,
Sniedze Prauliņa,
Nick Moss Rogers

Auseklis

♩ = 86

Enerģiski, ar humoru.

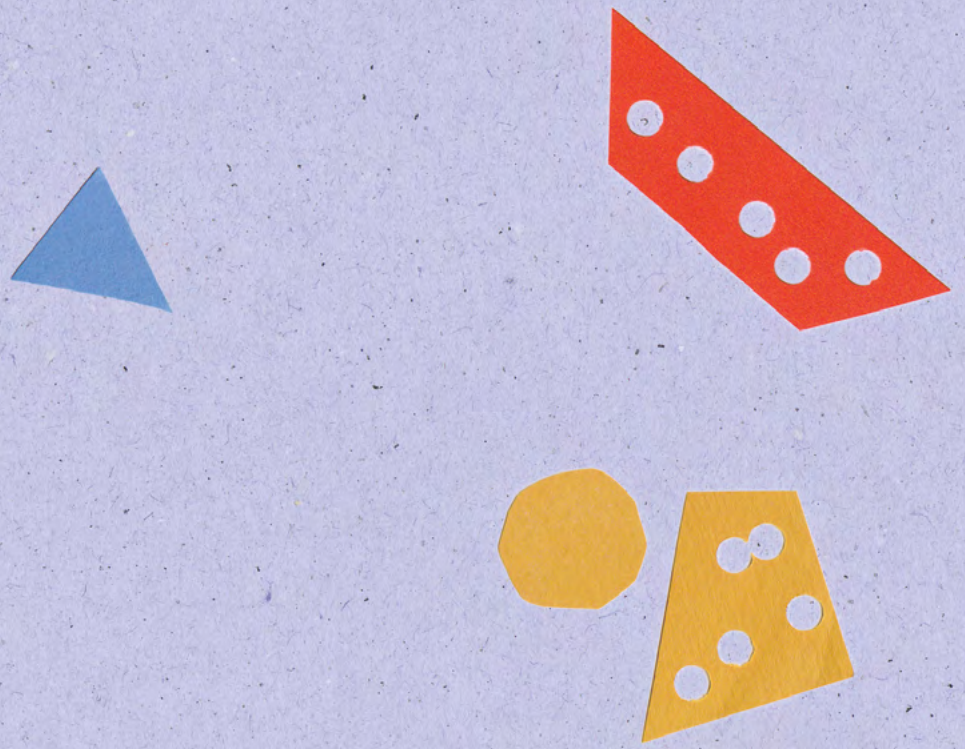

”Uz skolu”. Mūzika filmai “Vecāku sapulce” (2025)

BĒRNU UN JAUNIEŠU KORU KUSTĪBA STARPKARU PERIODĀ

INESE MAILĪTE

Pēc Latvijas proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī darbu līdz ar citām valsts institūcijām sāka arī Izglītības ministrija. Uz sabrukušās, izpostītās Krievijas impērijas skolas drupām bija jāceļ jauna – Latvijas – skola. Mācību iestādes iekārtoja tur, kur bija atrodamas cik necik piemērotas telpas skolas darbam, tostarp arī muižniekiem atsavinātajās pilīs. Pirmais pasaules karš, ejot pāri visai Latvijas teritorijai, aiz sevis bija atstājis gruvešu kaudzes. Skolas ēkas sagrautas un nodedzinātas, rēgojās tikai skursteņi. Vietās, kur celtnes palikušas, tās bija bez logiem un durvīm. Mēbeles un mācību līdzekļi sadeguši, skolotāji izklīduši.

Skolotāji, laika griežu izsvaidīti, darbojās armijā, citi – Krievijā, bet Latvijā palikušie atsāka strādāt Latvijas skolu atjaunošanā. Pamazām, gan legāli, gan nelegāli pārejot robežas, sāka atgriezties bēgļi, kas steidzās atstāt Krieviju revolūcijai sekojošā haosa dēļ. Viņu vidū bija arī daudzi mākslinieki, un ar diplomātiskā ceļā dabūtu "operas vilcienu" 1918. gada augustā Rīgā ieradās arī daļa mūziķu.[1]

20. gadsimta sākumā skolotājus sagatavoja Baltijas skolotāju seminārs, Valmieras skolotāju seminārs, Jelgavā darbojās vācu skolotāju seminārs, bet krievu skolotāju seminārs tika nodibināts Ilūkstē (1911. gadā pārcelts uz Daugavpili).

Pēc 1919. gada 22. maija, kad komunistiskie spēki bija padzīti, atgriezās arī pagaidu valdība. Lika pamatus Latvijas Universitātei, Latvijas Konservatorijai. Sekoja teātru, Mākslas akadēmijas, Nacionālās operas un citu mākslas institūciju izveide. Un tikai pēc bermontiādes un boļševiku karaspēka padzīšanas no Latvijas austrumiem 1920. gadā valsts pilnībā bija atguvusi brīvību.

Šā paša gada nogalē notika Trešais skolotāju kongress, kuru atklājot Latvijas Skolotāju savienības priekšsēdētājs Pēteris Kūla teica: "Brīvu ceļu talantam."[2] Bet dzejniece Aspazija, Skolotāju kongresa goda prezidija locekle, kongresa noslēgumā aicināja:

> Māciet jaunatnei to apziņu, ka katrs, kas nāk skolā, nav tikai skolēns, bet jau arī nākošais Latvijas pilsonis, kuram reiz būs jārunā līdzi par latviešu tautas likteni, un ka katram jāuzņemas atbildība par Latvijas nākotni. Mācīdami sajūsmināties paši, tad sajūsmināsit arī savus audzēkņus. Šos vēlējumus ņemiet sevim līdzi, un lai tas gars jūs turpmāk pavada.[3]

Zīmīgs un svarīgs notikums bija Ārpusskolas izglītības kongress, kas sanāca 1922. gada 9. un 10. aprīlī un ko organizēja Izglītības ministrijas skolu departaments.

"Skolas un ārpusskolas izglītībai jāiemāca jaunatnei dzīvot vienkopus ar tautas likteņiem,"[4] uzsvēra izglītības ministrs Aleksandrs Dauge. Savukārt Teodors Zeiferts kavējās pie nacionālās kultūras pamatiem un attīstības kavēkļiem: "Latvieši kā nācija visu laiku bija izmesti no skolām pat Latvijā",[5] "Ir arī skolotāju starpā sastopami aizspriedumi, sīki personīgi aprēķini, vienaldzība, neprašana, nolaidība."[6] Aktuāls bija jautājums, kādai jābūt ideālai skolai, kuras celtniecība tikko sākta, jo nav jau formu, kur ieliet saturu: jāliek ķieģelis uz ķieģeļa. Latvijas skolas pamati jāveido no jauna.

Pirmo Latvju jaunatnes svētku plakāts (1922), mākslinieks Žanis Smiltnieks. LNB

1 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940.* [ASV] Bruklina: Grāmatu Draugs, 1965, 257. lpp.
2 Vičs, A. Latvijas skolotāju kongress. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 2, 131. lpp.
3 Turpat, 139. lpp.
4 E. R. Ārpusskolas izglītības kongress. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1922, Nr. 5, 527. lpp.
5 Turpat.
6 Melnalksnis, K. Piezīmes par skolotāju kongresu. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 2, 182. lpp.

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā. 1922. gads. Koru diriģenti uz svētku estrādes Esplanādē. Noskaidrotās personas: no kreisās 1. rindā 2. Bernhards Muižnieks, 3. Hermanis Prūsis; 2. rindā 4. Jānis Grienfelds; 3. rindā 2. Sergejs Duks, 5. Teodors Reiters, 7. Jānis Adamovičs; 4. rindā 1. Gustavs Klaustiņš; no labās 4. rindā 3. Voldemārs Bišers; pēdējā rindā 4. Jānis Sieriņš. Foto: Jānis Rieksts, Rīga. LNRMM

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā, Esplanādes laukumā. Diriģenta tribīnē virsdiriģents Emilis Melngailis.
Foto: P. Zonvalds (*Sohnwald*). LNRMM

Skolu pārvalde, kas bija nodibinājusies gadu pēc Latvijas proklamēšanas, organizēja skolotājiem kursus, kas sniedza nepieciešamākās zināšanas, arī dziedāšanā, reizē sagatavojot jaunus darbiniekus koriem. Jau 1921. gadā tika organizēti pirmie skolotāju sagatavošanas kursi. Dziedāšanā tos vadīja Ferdinands Pličs, Artūrs Salaks, Jēkabs Mediņš, Jēkabs Graubiņš un Ādolfs Šillers.[7] Un jau 1922. gadā laukos notika daudz dažādu izrīkojumu, kuros lielu vietu ieņēma mūzika, bet centrā bija Emiļa Melngaiļa, Jāņa Cimzes, Alfrēda Kalniņa, Jāzepa Vītola, Andreja, Jura un Pāvula Jurjānu, Marijas Gubenes, Emīla Dārziņa, Baumaņu Kārļa un citu komponistu dziesmas.[8]

I Latvju jaunatnes svētku laikā. Priekšplānā – goda prezidija loceklis Krišjānis Barons un diriģents Gustavs Klaustiņš.
Foto: P. Zonvalds (*Sohnwald*). LNRMM

PIRMIE LATVJU JAUNATNES SVĒTKI 1922. GADA 18.–22. JŪNIJS

20. gadu sākumā koru kustība šķita teju vai neiespējama. Rīgā gan noritēja rosīga kultūras dzīve, bet citviet valdīja klusums. Daudzi kori pajukuši, skolu darbība atjaunojama, trūka diriģentu, mūzikas skolotāju, literatūras, jo vecie krājumi bija aizgājuši bojā, bet jauni vēl nebija iespiesti. Bet vislielākos šķēršļus lika pati dzīve – zeme un ēkas karā nopostītas, agrārreformas rezultātā radušās jaunas saimniecības, kurām bija jāsāk viss no nulles.[9] Kā atzīmē Valentīns Bērzkalns, "[i]ekāms varēja sākt domāt par dziesmu svētku kustības atjaunošanu, bija jāapsver ne vien koru gatavība, bet arī sabiedrības atbalsts, sevišķi vēl tālab, ka nākošie svētki – kā pirmie savā valstī – bija organizējami vēl rūpīgāk un pamatīgāk."[10]

Lai lielos svētkus organizētu, bija nepieciešams rīkot mazāka mēroga pasākumus, kas ļautu saprast koru spēju un jaudu. Par pirmo šādu sarīkojumu kļuva I Latvju jaunatnes svētki, kas notika Rīgā 1922. gadā, kalpojot par impulsu dziesmu svētku kustības atdzimšanai.

Latviešu jaunatnes savienībai doma sarīkot vispārīgus latviešu jaunatnes svētkus radās, iestājoties mierīgai dzīvei, tikai bija jāatbild uz daudziem jautājumiem – kur ņemt nepieciešamos līdzekļus, kādā veidā un apmērā šos svētkus organizēt. To rīkošanā iesaistījās četras organizācijas – Latvijas Jaunatnes savienība, Latvijas Kultūras veicināšanas biedrība, Latviešu nacionālā jaunatnes savienība, Raiņa klubs. Dalību atteica Latvijas Sociāldemokrātiskā jaunatnes savienība, atsaukdamās uz saviem internacionālajiem mērķiem.[11] Lai svētkus sagatavotu, no minētajām organizācijām izveidoja komiteju, kuras prezidijā darbojās svētku galvenais iniciators Augusts Laiviņš. Viņš rakstīja:

> [..] mūsu dzimtenē tik daudz nopostītu ēku, ka daudzi, daudzi vēl spiesti dzīvot, zemē ierakušies, un ka 94 latvju skolas karš pilnīgi noslaucījis no zemes. [..] Svētki domāti un tiem jābūt kā kulturēlam dzinējspēkam, kas palīdz celt ne tik vien ārīgi, bet arī kulturēli satriekto tautas dzīvi. [..] Latvijas nebūtu, ja mēs, sevišķi jaunatne, nebūtu gājuši cīņā ar dziesmām, ar spārnotu garu, sajūsmu, ticību uzvarai un apvienojuši šo stipro garu

7 Melnalksnis, K. Skolotāju sagatavošanas kursi 1921. gadā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 12, 1281. lpp.
8 Kronlins, J. Izrīkojumi uz laukiem 1921. g. pirmajā pusē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1922, Nr. 1, 37. lpp.
9 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864-1940*, 257. lpp.
10 Turpat, 259. lpp.
11 J. K. Pirmie Latvju Jaunatnes svētki. *Ilustrēts žurnāls*, 1922, 1. jūn.

> visos veidos ar savu fizisko un materiālo darbu. [..] visā Latvijā mūsu jaunatne pulcējas skolās un biedrību telpās, kur iestudē jaunatnes svētkos paredzētās kora dziesmas. [..] latvju jaunatnes svētki nebūs nekas cits kā jaunās Latvijas stiprināšana. Tie būs nacionālās kultūras un nacionālās pašapziņas demonstrēšana svētku izskatā.[12]

Par svētku goda prezidentiem kļuva izglītības ministrs Aleksandrs Dauge, Krišjānis Barons un Rainis. Muzikālās daļas priekšdarbus uzņēmās Latvijas Konservatorijas direktors, profesors Jāzeps Vītols, komponists Alfrēds Kalniņš, diriģenti Pauls Jozuus, Teodors Reiters un Bernhards Ķuņķis. Tautas senatni vajadzēja izcelt māksliniekiem Ansim Cīrulim un Žanim Smiltniekam. Dekorācijas veidoja mākslinieks Eduards Brencēns, bet par svētku laukumu un estrādi Esplanādē atbildību uzņēmās arhitekts Pauls Kundziņš. Nacionālā teātra aktieri režisora Ēriha Lauberta vadībā iestudēja drāmu "Jūras gaigaliņa", bet uzveduma "Svētki Zilā kalnā" inscenēšana tika uzticēta dzejniecei Birutai Skujeniecei.[13] Svētkiem bija jāparāda nacionālā kultūra, lai tā "sīko interešu un sadursmju laikā, kad maz ir tādu, kas spētu pacelties pāri sev, varētu [..] apskaidrot prātus ar lielāku un cēlāku mērķu mirdzumu".[14]

Svētku norisei bija izraudzīts laiks no 18. līdz 22. jūnijam, koru koncertiem paredzēts 18. un 19. jūnijs. Par svētku norisi kāds nezināms laikabiedrs periodikā vēsta:

> Jau svētku priekšvakarā Rīga bija pilnīgi pārvērtusies. Meijām un puķēm pušķotos vagonos no Latvijas malu malām vilcieni atveduši un izmetuši galvaspilsētas ielās un bulvāros mūsu zemes veselīgāko spēku – lauku jaunatni. Koru dalībnieki un viesi pulkiem vien pastaigājās, sirsnīgā priekā čalodami un smiedami. Pilsētas drūzmas internacionālā ārējā greznība it kā nozudusi vai sabijusies un pierāvusies, un viņas vietā stājusies pievilcīgi daiļā tautas zeltenīšu nacionālo tērpu vienkāršība un tautas dēlu neliekuļotais dabīgums un spēks.[15]

Svētku atklāšana sākās Rīgas Jaunajā Svētās Ģertrūdes baznīcā, kur latvisku gaisotni piešķīra Jaņa Rozentāla altārglezna. Tur izskanēja Emiļa Melngaiļa īpaši šim gadījumam komponētā latviskā liturģija, bet prāvests Kārlis Kundziņš runāja par kara un bēgļu gadiem un cīņām par patstāvību un brīvību. Svinīgo aktu noslēdza Melngaiļa mūzikā tvertā lūgšana "Mūsu tēvs debesīs".[16] Pēc tam koru dalībnieki pulcējās gājienam Daugavmalā:

> Nacionāls bij arī dievkalpošanai sekojošais gājiens ar mūsu balto krīvu krīvu Barona tēvu priekšgalā, ar senlaiku varoni Imantu un tā kara vīriem, ar alegoriskiem Mildas svētkiem, tautas dziesmu kamolu, klaušu ļaudīm, Jāņu svētkiem, Lāčplēsi un Melno bruņinieku. Nacionālas bij dziesmas, nacionālas teātra izrādes, nacionāls inscenējums "Zilais kalns". Pat tik starptautisks kultūras faktors kā sports Jaunatnes svētkos nesa latviskas iezīmes, jo to pavadīja nacionāla mūzika un tautas dziesma.[17]

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā (1922). Svētku gājiens. LNRMM

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā (1922). Svētku gājiens. LNRMM

12 Laiviņš, A. Domas par pirmiem latvju jaunatnes svētkiem. *Latvijas Vēstnesis*, 1922, 25. marts.
13 K. E. Pirmie latvju jaunatnes svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1922, Nr. 7, 738. lpp.
14 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 262.–266. lpp.
15 K. E. Pirmie latvju jaunatnes svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1922, Nr. 7, 738. lpp.
16 Turpat, *738.–739. lpp.*
17 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 33. lpp.

Krišjāni Baronu, kuram tolaik bija jau 87 gadi, gājienā pie rokas atbalstīja izglītības ministrs Aleksandrs Dauge, viņiem sekoja svētku prezidijs, arī kaimiņvalstu delegācijas, skauti un gaidas:

> Gājiens aizvijās uz Esplanādi, kur izglītības ministrs Aleksandrs Dauge atklāja svētkus, kam sekoja Latvijas himna, tik lielā pulkā neatkarīgajā Latvijā skandināta pirmoreiz. Pēc Dauges runāja igauņu, lietuviešu, poļu, somu un franču pārstāvji, bez tam apsveikšanas raksti bij nākuši vēl no Anglijas, Zviedrijas un Vācijas, tā rādot, ka Latvijas vārds jau nebija vairs gluži sveša skaņa.[18]

Galvenā vieta Jaunatnes svētkos bija ierādīta apvienoto koru koncertiem, kuri notika Esplanādē, arhitekta Paula Kundziņa izstrādātajā, speciāli šiem svētkiem būvētajā estrādē.

> Apvienotajā korī ņēma dalību ap 120 koru ar apmēram 3000 dziedātājiem. Par šo solīdo skaitli ir jāpriecājas, ja ņemam vērā, ka kara gados izputēja visi, pat citkārt neskaitāmie un arī slavenie Rīgas dziedātāju kori [..]. Un jāpriecājas bij arī par tiem lielajiem panākumiem, kurus īsā laikā atjaunotie un jaundibinātie kori sasnieguši. Kopējais koncerts pārsteidza visus ar labo kopsaskaņu, ar milzīgā kora spēku un teicamo disciplīnu. Tūkstošgalvainais koris bij priekšzīmīgs pareizas uzsākšanas un nobeigšanas ziņā, stingri ritmisks un intonācijā gandrīz absolūti tīrs. [..] apvienotais koris bij pilnīgi pietiekoši elastīgs, lai izvestu visas galvenās nianses, kuras komponisti prasījuši. Un koncerta dziesmas nebūt nebija vieglas.[19]

Pilnīgas koncertu programmas nav pieejamas, bet par tām var spriest no atreferējumiem presē. Tā svētku dienās iznāca speciālizlaidums "Jaunatne", kurā atspoguļota svētku norise, I Latvju jaunatnes svētku koru saraksts un apraksti par jaunatnes darbību.

Koncerta repertuārā iekļautās dziesmas:

Baumaņu Kārlis. "Dievs, svētī Latviju",

Jurjānu Andrejs. "Dievs, dod mūsu tēvuzemei", "Rindām auga ozoliņi", "Kur gāji puisīti",

Jāzeps Vītols. "Karaļmeita", "Gaismas pils" (atskaņota divreiz), "Teic jaunas meitas", "Trīs jaunas māsas",

Emilis Melngailis. "Senatne" (atskaņota divreiz), "Dievs dod Latvju zemītei", "Bārenītes slavināšana" (atskaņota divreiz), "Pūt, vējiņi", "Nebrauc tik dikti", "Kade pārnāksi, bāleliņ", "Tumšā naktī, zaļā zālē", "Lokatiesi, meža gali",

Emīls Dārziņš. "Ciānas bērni", "Mēness starus stīgo",

Alfrēds Kalniņš. "Divi gāju balodīši", "Puri, puri meži meži",

Jānis Zālītis. "Ceļš uz dzimteni",

Vīgneru Ernests. "Līgo dziesmas" u. c.[20]

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā (1922). Svētku gājiens. LNRMM

18 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 262.–266. lpp.
19 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 33. lpp.
20 Skat.: Mailīte, I. Pirmie Latvju jaunatnes svētki – pirmie nacionālie svētki 1922. gada 18.–22. jūnijs. Madona: Haralda Medņa Madonas novada kultūrizglītības centrs, 2016, 11.–12. lpp.

I Latvju jaunatnes svētki (1922). Rīga, Esplanāde. Foto: J. Rieksts. R. Kulpes privātkolekcija

Emilis Melngailis. Kora dziesmas I Latvju jaunatnes svētku (1922) repertuāram. 1921. gada decembris. LNRMM

Par virsdiriģentiem bija uzaicināti Teodors Reiters, Pauls Jozuus un Emilis Melngailis, bet padomdevējos bija Jāzeps Vītols un Alfrēds Kalniņš. Melngailis diriģējis tikai savas dziesmas, bet pārējās – Teodors Reiters, jo Jozuus bija apslimis.

Diriģentu veikumu presē vērtēja Jēkabs Graubiņš:

> Tie abi [Reiters un Melngailis] mūsu labākie koru diriģenti, katrs ar savu īpatnību, savu tehniku, bet vienlīdz enerģiski un piedzīvojuši. Šo virsdiriģentu pūlēm un talantam gan apvidu mēģinājumos, gan kopmēģinājumos Rīgā jāpateicas par kopkoncertu labo izdošanos. Par to publika sarīkoja abiem pelnītas ovācijas, bet paši dziedātāji vēl sevišķi sumināja Reiteri. Žēl tikai, ka kaut daļiņu no virsdiriģentiem veltītas pateicības nesaņēma atsevišķo koru diriģenti [..], kuriem bija jānes viss dziesmu svētku sagatavošanas darbu smagums.[21]

21 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 33. lpp.

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā (1922).
Foto: J. Rieksts. R. Kulpes privātkolekcija

Atsevišķajām neveiksmēm Graubiņš saskatīja arī iemeslus: "Jāievēro, ka tāds apvienots koris ir un paliek tikai gadījuma koris, kurš nevar pat nedēļas ziedot kopmēģinājumiem. Dažādas nejaušības tādēļ viņā var būt [..]. Tādas bija arī kopkoncertā, bet tik retas un niecīgas, ka labajam kopiespaidam ne druskas nekaitēja."[22]

Savukārt komponists un mūzikas apskatnieks Jānis Cīrulis rakstīja:

> Interesanti bija novērot divu mūsu labāko kora diriģentu īpatnības, kuras izteicās viņu vadīto dziesmu izpildījumos. Reitera izpildījumi smalkāki niansēti, ritmiski skaidri un noteikti, viņa noteiktais diriģenta žests [..] lielai masai viegli uztverams un saprotams, ko rādīja kora un diriģenta saprašanās vienā no grūtākajām dziesmām – Kalniņa "Divi gāja balodīši", kurā koris parādīja savu vieglumu un ritma elastību [..]. [..] Emilis Melngailis [..] guva lielus panākumus ar savu dziesmu plašumu. Kaut gan ar kori viņš tā nebij paspējis saprasties kā Reiters, tad tomēr pārliecinoši izdevās viņa vadītās dziesmas, sevišķi "Senatne" un "Kade pārnāksi, bāleliņ". Melngailis mīl plašumu, spēku un tuvu saprotams tautai ar savu nemāksloto vienkāršību...[23]

Svētkos notika arī vairāki citi sarīkojumi: vakarā Nacionālajā teātrī tika izrādīta Augusta Laiviņa īpaši šiem svētkiem sagatavota patriotiska jaunatnes drāma "Jūras gaigaliņa". Svētku otrā diena savukārt sākās ar koncertu Latvijas Konservatorijā, kurā piedalījās operdziedātāji Ādolfs Kaktiņš, Ada Benefelde, Alberts Bērziņš un diriģents Jānis Mediņš. Doma baznīcā notika Teodora Reitera kora, kā arī Alfrēda Kalniņa ērģeļmūzikas koncerts ar pašu komponistu pie ērģelēm, bet otrās dienas vakarā – pantomīmas (baleta) uzvedums "Svētki Zilā kalnā" Birutas Skujenieces režijā, kuram mūziku bija sarakstījis Emilis Melngailis. Notika dažādas lekcijas, izstādes, plaši vingrošanas svētki, bet pēdējā dienā – sporta svētki.

Arī otrajā dienā notika koru kopkoncerts Esplanādē. Repertuārā – tās pašas dziesmas, kas iepriekšējā dienā, klāt nākot tikai trim jaunām: Jāņa Zālīša "Ceļš uz dzimteni", kā arī Emiļa Melngaiļa "Nebrauc tik dikti" un "Pūt, vējiņi".[24]

Trešajā dienā – "dziesmu karš" Nacionālajā teātrī. No 80 koriem tajā piedalījās tikai septiņi, kam par iemeslu bija koru pašu nedrošība, pavirši apgūtais repertuārs un vīru, īpaši tenoru, balsu trūkums. Daudzi kori nepiedalījās arī maz attaisnojamas kautrības dēļ, nevēloties "spīdēt".[25]

Katram korim bija obligāti jāizpilda trīs svētku koncerta dziesmas: Jāzepa Vītola "Gaismas pils", Emiļa Melngaiļa "Senatne" un Jāņa Zālīša "Ceļš uz dzimteni". Vienu dziesmu bija atļauts dziedāt pēc paša kora izvēles no iestudētā repertuāra. Žūrijā: Vīgners, Reiters un Melngailis, un vēl daži diriģenti. Piespriestas divas pirmās godalgas: Rīgas pilsētas Viļa Olava komercskolai ar diriģentu Gailīti, Pēterpils Ārrīgas dziedāšanas biedrības korim (vēlāk "Beverīnas dziedonis")[26] ar diriģentu Bernhardu Muižnieku un divas otrās godalgas – Biržu (tagad Madonas ģimnāzijas) vidusskolai ar diriģentu Kārli Jurģīti un Liepājas jaunatnes savienības korim ar diriģentu Hermani Prūsi. Trešā

Nozīme "I Latvju Jaunatnes svētki". Autors nav zināms. R. Kulpes privātkolekcija

22 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 34. lpp.
23 Cit. pēc: Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 264. lpp.
24 K. E. Pirmie latvju jaunatnes svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1922, Nr. 7, 741. lpp.
25 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 34. lpp.
26 K. Š. Dziedāšanas biedrības "Beverīnas dziedoņa" 45 gadu pastāvēšanas jubileja. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1928, Nr. 12, 553. lpp.

godalga tika Priekuļu lauksaimniecības skolas korim ar diriģentu Pāvilu Kreišmani.[27] Svētku kopkora Biržu (Madonas ģimnāzijas) vidusskolas kora dalībnieks Jūlijs Purviņš atceras:

> Vislielākais nervu satraukums bija koru sacensības, kuras notika trešās dienas vakarā Nacionālā teātra telpās. Kad bijām uz skatuves un gaidījām priekškaru paceļamies, mana sirds sāka trakot un taisīja lielu troksni. Uzsākot dziedāšanu, uztraukums pārgāja, un dziedājām tīri labi, cik bija mūsu spēkos. Pēc mūsu uzstāšanās, nezinu, kur radusies, izplatījās vēsts, ka vienā dziesmā (laikam "Gaismas pils") esam dziedājuši vienu toni nepareizi. Mūsu diriģents Jurģītis tūliņ aizsteidzās pie tiesnešiem. Atgriezies viņš teica, ka esot iesniedzis tiesnešiem paskaidrojumu. Koris neesot kļūdījies, bet viņš kādu iemeslu dēļ to tā esot mācījis. Tad klusēdami gaidījām tiesnešu spriedumu ilgi, ilgi. Beidzot paziņoja spriedumu, ka mūsu mazajam korītim piešķirta otrā vieta. Jutāmies atviegloti un priecīgi, jo vairāk nebijām gaidījuši. Bija tik patīkami lielajā presē lasīt mūsu skolas vārdu.[28]

"Dziesmu kara" diriģentu un koru sniegumu vērtēja mūzikas kritiķis Jēkabs Vītoliņš: "Bija jākonstatē, ka tiem diriģentiem nav trūcis iedzimtu muzikālu spēju, labas gribas un darba mīlestības, bet trūkst pietiekošas muzikālas izglītības un diriģēšanas tehnikas. Neatliekama vajadzība ir visdrīzākā laikā sarīkot diriģentu kursus."[29]

Organizatoriem gan izdevās atjaunot I–V svētku "dziesmu kara" tradīciju, tomēr nākamajos dziesmu svētkos tā par nožēlu nepelnīti tika aizmirsta.[30] Pēc 16 gadiem Melngailis par Jaunatnes svētkiem rakstīs:

> Tie bija pirmie svētki, kur vairs runas nevarēja būt par svešu dziesmu uzņemšanu programmā nevis prestiža pēc, bet jau aiz pūra bagātības. Šais svētkos silti jo silti izteicās dziļa ticība uz Jauno Latviju.[31]

Bet Jēkabs Graubiņš rezumēs:

> Jaunatnes svētki lielā mērā atdzīvināja tautā koru dziedāšanu. Nemaz neminot šo svētku citu nozīmi, jāsaka, ka par šo dziesmu prieka un mīlestības pamodināšanu tautā vien tie jau pelna vislielāko atzinību. Latvju dziesmu garā ir mūsu vēstures gadu simteņos izveidojusies spilgta nacionāla īpatnība. Vai tā nenorāda arī, kur slēpjas latvju tautas starptautiskā kulturēlā misija? Tautas dziesmu gars tamdēļ neatlaidīgi audzināms un kopjams. Paldies Jaunatnes svētkiem par jaunu, spēcīgu ierosinājumu šajā virzienā![32]

I Latvju jaunatnes svētki Rīgā (1922). Vingrotāju priekšnesumi. LNRMM

27 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 34. lpp.
28 Purviņš, J. Madonas ģimnāzija. Madona: Madonas ģimnāzijas bijušo skolotāju un audzēkņu kopa trimdā, 1990, 76. lpp. Jūlijs Purviņš (1904, Ļaudonas pagasts – 2000, ASV) beidza Ļaudonas pamatskolu, 1924. gadā – Madonas vidusskolu. 1935. gadā – Latvijas Universitāti ar inženiera-mežkopja grādu. 1938. gadā atgriezās savā dzimtajā pusē, strādāja Lubānā, kur bija nozīmēts par skolotāju Lubānas mežsaimniecības skolā.
29 Graubiņš, J. "Dziesmu kara" diriģenti. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1922, Nr. 8, 874. lpp.
30 Grauzdiņa, I. Dziesmu svētku mazā enciklopēdija. Rīga: *Musica Baltica*, 2004, 39. lpp.
31 Melngailis, E. Devītā Dainudiena danākuse. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 14. jūn.
32 Graubiņš, J. Jaunatnes svētku koncerti. *Latvju Mūzika*, 1922, Nr. 4, 35. lpp.

Kā atzīmē Valentīns Bērzkalns, svētkiem bija nenoliedzama ārējās propagandas nozīme,[33] proti, tie deva iespēju valstij parādīt savu pēckara jaudu pārējai pasaulei, daudzinot Latvijas vārdu.

Saukti par jaunatnes svētkiem, tie apvienoja pēckara atjaunotnē iesaistītos spēkus un turpināja tradīciju, ka līdz ar skolu bērniem un jauniešiem svētkos iesaistās arī pieaugušo kori. Tā tas notiek līdz pat 1960. gadam, kad sovjetiskās okupācijas apstākļos uz iepriekšējos gadu desmitos labi ieliktajiem pamatiem varēja notikt pirmie Skolu jaunatnes dziesmu svētki jau atsevišķi.

Jānis Indāns ar Rūjienas orķestri ap 1922. gadu. LNRMM

1923. GADS

Togad, rakstot par skolotāju kursu rezultātiem, tiek vēstīts, ka 1922. gada vasarā Ernesta Vīgnera fonoloģiskā (fonoloģijas – *red.*) institūtā mācās 155 skolotāji. Trīs mēnešu laikā, no 12. jūnija līdz 12. septembrim, 144 mācību stundās Vīgners pasniedza vokālo un instrumentālo fonētiku un dziedāšanu, klavieres un kora dziedāšanu. Programmā arī klavieru un vijoles spēles apmācība. Apliecības saņēma 47, kuri pārbaudījumā bija uzrādījuši pietiekamas sekmes.[34]

Bet to, cik svarīga ir vispusīgi izglītota skolotāja loma, apliecināja Valsts Rūjienas vidusskolā notiekošais. 1921. gadā tur nebija neviena izglītota mūzikas darbinieka. Aprīlī tur sāka strādāt Jānis Indāns. Vidusskolā tika noorganizēti vairāki skolēnu kori – jauktais, meiteņu, zēnu un četrbalsīgs bērnu koris, kā arī jauktais dubultkoris –, kopā ap 300 dziedātāju. Skolā tika organizētas arī dziesmu dienas. 1921. gada rudenī skolotājs uzsāka orķestra dibināšanu. Lietotu instrumentu komplektu uz izdevīgiem nosacījumiem viņš sameklēja Rīgā. Skolas pedagogi aizdeva vajadzīgo summu, un Indāns no Rīgas atbrauca mājās ar vajadzīgajiem instrumentiem. Decembrī sākās skolēnu apmācība pūšaminstrumentu, vijoles, alta, čella un kontrabasa spēlē. Spēlēt gribētāju bija ap pussimtu. Tika nodibināts mūzikas pulciņš, kura galvenais uzdevums bija veicināt skaņumākslu. Pēc trīs mēnešiem Saviesīgās biedrības telpās notika pulciņa atklāšanas svētki. Pēc koncerta dejas mūziku pirmo reizi izpildīja pašu pūtēju orķestris (jāpiebilst, ka par instrumentiem skolotājiem tobrīd vēl nav atmaksāts). Bet maijā pēc piecu mēnešu mācīšanās biedrības zālē tika atskaņoti galvenokārt instrumentālmūzikas darbi klavieru pavadījumā.[35]

1923. gada pavasarī Indāns aizbrauca uz Drēzdeni papildināt savas zināšanas mūzikā, atpakaļ braucot, atveda skolai "B" helikonu ar četriem ventiļiem, un pati skola iegādājas vērtīgu flīģeli.[36]

Jānis Indāns raksta par dziedāšanas apstākļiem un ietekmi arī citās Latvijas skolās:

> [..] slikta dziedāšanas mācības pasniegšana nokauj bērnos interesi uz dziedāšanu un dziesmām vispār. [..] Dažas vidusskolas pat "mēģina" iztikt bez dziedāšanas skolotājiem. [..] Ir vēlams, lai katrā skolā nodibinātos orķestris. [..] Dziedāšanas skolotājiem grūtības dara piemērota skolām dziedamā materiāla trūkums, jo nedaudzie dziesmu krājumi ir pārāk mazi priekš pamatskolas un vidusskolas 10 mācību gadiem. [..] Jāgādā par mūzikas-dziedāšanas skolotāju sagatavošanu, ko vislabāk varētu uzņemties kon-

Jānis Indāns pie klavierēm ap 1922. gadu. LNRMM

33 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 265. lpp.
34 Melnalksnis, K. Skolotāju kursi 1922. gada vasarā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 1, 45. lpp.
35 Mūzika Valsts Rūjienas vidusskolā. *Mūzikas Nedēļa*, 1924, 31. janv.
36 Turpat.

> servatorija. [..] Liela daļa tautas vēl nav redzējusi operu un arī nezin, kas tā ir "opera". [..] Būtu bijis prieks dzirdēt mūsu mūzikas autoritātes tikpat karsti uzstājamies par dziedāšanas mācības pacelšanu skolās un mūzikas-dziedāšanas skolotāju tiesību aizstāvēšanu, kā to viņas darījušas, aicinot tautu uz dziesmu svētkiem. Tad varēsim lepoties ar tautas dziesmu svētkiem, kad jaunā paaudze tiks labi sagatavota dziedāšanā un arī dziedāšanas skolotāji nebūs pazemoti.[37]

1923. gada sākumā Jaunatnes savienības telpās notika Latvju dziedātāju koru diriģentu biedrības pirmā pilnsapulce. Diriģents Gustavs Klaustiņš tajā ziņoja, ka ideja nodibināt Diriģentu biedrību dzimusi jau Jaunatnes svētkos. Pagaidu valde bija izstrādājusi statūtus, biedrība reģistrēta, un pirmo kapitālu – 10 000 rubļu – tai dāvinājis Vīgneru tēvs (Vīgneru Ernests – *red.*). Diriģents, operas direktors Teodors Reiters uzsvēra svētku nozīmi un diriģentu lomu, minot, ka kori nedibina tad, kad dziedātāji meklē diriģentu, bet otrādi. Tāpēc jāceļ diriģentu izglītība. Un piebilda, ka lielākajai daļai diriģentu tehnika esot, bet nav muzikālas uztveres spējas, dotumu pārredzēt skaņdarba struktūru un elementus un viņu izpildījumā trūkstot loģikas un sakara.[38]

Komponistu biedrības priekšnieks Ernests Vīgners sapulcē vēstīja, ka biedrība pasūtījusi dziedātāju apmācīšanai vienstīgas monohordus, kurus katrs koris par lētu naudu varēšot iegādāties katram dziedātājam. Skolotājiem esot nepieciešami kursi, bet tajos varot piedalīties tikai tie, kas beiguši vidusskolu.[39]

Un tad tiek stāstīts par Latgali, no kurienes līdz tam bija galēji maz ziņu par dziedāšanu skolās. Sākot ar 1922./1923. mācību gadu, Rēzeknes pedagoģiskā skola pārvērsta par pedagoģisko vidusskolu, pārskata mācību gadā vecākajā klasē dziedāšana pasniegta 49 stundas.[40] Savukārt Rīgas Skolotāju institūtā telpās Pārdaugavā notiekot dziedāšanas skolotāju kursi Jēkaba Mediņa vadībā, kuros piedaloties 90 skolotāji.[41] Sapulcē nemitīgi uzsvērta kordziedāšanas lielā nozīme. Tā Augusts Melnalksnis vēstīja: "Dažādu biedrību kori visu laiku bijuši kulturēli sabiedriskas dzīves ierosinātāji, jūtu izdaiļotāji un latviskā gara modinātāji un audzinātāji, kādēļ pieliekamas visas pūles, lai kori tiktu atjaunoti, papildināti un noorganizēti."[42]

Tāpat uzsvērts, ka jārūpējas, lai skolotāju institūtos sevišķu vērību pievērstu dziedāšanai un dziedāšanas-mūzikas skolotāju sagatavošanai, bet lauku pašvaldībās ierosināms, lai pie skolotāju izraudzīšanas priekšrocības tiktu dotas muzikāliem, kori vadīt spējīgiem skolotājiem. Koru mēģinājumi apvienojami ar dažādu jautājumu izskaidrošanu un priekšlasījumiem ar mērķi izkopt tautisku apziņu, ieaudzināt patiku uz dziesmām, tādējādi koriem piesaistot visplašāko ļaužu loku.[43]

Gada sākumā notika arī pamatskolu inspektoru apspriede, kurā profesors Jāzeps Vītols lūdza skolotājus nākt palīgā Vispārējo dziesmu svētku sarīkošanā 1925. gadā (notika 1926. gadā – *red.*). Viņš sacīja: "Jūs vedat jaunatni pie gaismas. Paplašiniet savus uzdevumus! Pulciniet ap sevi arī vecos un modiniet tautā apklusušo dziesmu garu!" [44] Savukārt Operas direktors Teodors Reiters uzsvēra:

37 Indāns, J. Par dziedāšanas apstākļiem Latvijas skolās. *Mūzikas Nedēļa*, 1924, 14. febr.
38 Grienfelds, J. Latvju dziedātāju koru diriģentu biedrība. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1924, Nr. 1, 60. lpp.
39 Turpat.
40 Melnalksnis, K. Skolotāju sagatavošana 1922./23. mācības gadā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 8, 966. lpp.
41 Melnalksnis, K. Šīs vasaras skolotāju kursi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 8, 969. lpp.
42 Meln. Alksnis. Kultūras biedrību delegātu konference Valmierā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 1, 76. lpp.
43 Turpat.
44 -ds-. Skolotāju delegātu apspriede 29. un 30. dec. *Mūsu Nākotne*, 1924, 15. janv.

> Mūsu tautas kultūras sākums glabājas mūsu tautas dziesmās, no kurām vēlāk izauga mākslas dziesma. Mūsu tēvi un tēvu tēvi zem svešām varām tomēr prata organizēt korus un apvienot visus. Un dziesmas iespaids uz tautu ir liels visos vēsturiskos brīžos. [..] Jaunatnes svētkos drusku atjaunojās dziesma. Dziesmu dienas deva labus panākumus. Mums ir drosme uzņemties rīkot nākošos [..].[45]

Nākt palīgā solījās Latvijas Skolotāju savienība un Vidusskolas skolotāju biedrība.

1923. gada pavasarī skolotāji aktīvi organizē bērnu izrīkojumus, lai parādītu skolā notiekošo un veidotu saikni starp vecākiem un skolu. Izrīkojumu saturu veido kora dziesmas, vingrošana, teātra izrādes, daiļruna. Arvien biežāk svētki tiek rīkoti, apvienojoties apriņķa skolām. Ņemot vērā pēckara apstākļus, programmas netiek iespiestas, tāpēc par notikušo svētkos iegūt ziņas var visai fragmentāri.

Jelgavas Latviešu biedrības namā **Jelgavas** pilsētas un apriņķa skolotāji vietējā pamatskolu inspektora Frīdriha Obšteina vadībā 29. un 30. aprīlī sarīkoja **I Skolu jaunatnes dziesmu un sporta svētkus**. Kā ierosinājums tiem bija pirms 50 gadiem Rīgā notikušie I Vispārējie latviešu dziesmu svētki.

Svētku vietā Jelgavā bija sapulcējušies ap 2000 lauku skolēnu un ap 500 dziedātāju, dalībniekus sveica pamatskolu daļas priekšnieks Krišs Melnalksnis: "No svētkiem savās darba vietās atgriezdamies, paņemat līdz šo svētku sajūsmu: sakāt visiem, cik skaistas ir mūsu tautas dziesmu skaņas, cik labi ir, ka mēs esam latvieši, un cik labi, ka mums ir Latvija!" [46]

Visi kopā nodziedājuši valsts himnu. Galvenais svētku rīkotājs Frīdrihs Obšteins uz skatuves uzvedis sirmo Dreiberga tēvu[47], jo tika atzīmēta Pirmo latviešu dziedāšanas svētku 50 gadu jubileja. Korus vadīja skolotājs Atis Kauliņš[48] un citi dziedāšanas skolotāji. Programmas otrajā daļā – vingrošana. Biedrības zāle bija pilna skatītāju, un pasākumā piedalījās izglītības ministrs Pauls Gailītis un citi ierēdņi.

30. aprīlī pasākumi notika visās Jelgavas mācību iestādēs. Atsevišķas skolas sarīkoja arī ekskursijas uz muzejiem, skolām, iestādēm.[49]

Šā paša gada 30. jūnijā un 1. jūlijā **Daugavpilī** notika **Pirmie Latgales kultūras svētki,** kas sākās ar Latgales darbinieku kongresu. Tajā piedalījās visi skolotāji, biedrību vadītāji, kopā 120 dalībnieku. Kongresu atklāja Saeimas loceklis Jezups Trasuns un Saeimas priekšsēdētājs Frīdrihs Vesmanis, kurš vēlēja, "lai uz priekšu Latgale vairs nebūtu it kā no visa klaipa – pārējās Latvijas – atgriezts rieciens"[50]. Daugavpils Valsts skolotāju semināra vijoles spēles skolotājs Pēteris Riemers runāja par mūzikas un dziedāšanas vēsturi un nozīmi, pieminot, ka Latgales tautskolās dziedāšana vēl netiekot pasniegta un laukos vēl neesot neviena kora. Citi runātāji akcentēja bērnu svētku nozīmi un aprādīja ārpusskolas izglītības bēdīgo stāvokli.[51]

Turpinājās skolotāju kursu organizēšana. Rīgas Skolotāju institūtā lektori Jēkabs Graubiņš pasniedza elementārteoriju, Jāzeps Mediņš – klavieres un vijoli, Jēkabs Vītoliņš – harmoniju, Jēkabs Mediņš – metodiku un praktiskos darbus u. c. Kursus kopumā apmeklēja 99 klausītāji.[52]

---

45 -ds-. Skolotāju delegātu apspriede 29. un 30. dec. *Mūsu Nākotne*, 1924, 15. janv.
46 Melnalksnis K. No skolu prakses. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts.* 1923, Nr. 5, 571. lpp.
47 Baltijas skolotāju semināra audzēkņi J. Dreiberģa vadībā pirmo reizi atskaņoja Baumaņu Kārļa Pēterburgā komponēto "Dievs, svētī Latviju". Skat.: Mediņš, K. *Latviešu Dziesmu svētki*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1955, 14. lpp.
48 Melnalksnis, K. No skolu prakses. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts* 1923, Nr. 5, 571. lpp.
49 Turpat, 572. lpp.
50 Rupjais, J. Pirmie Latgales kultūras svētki Daugavpilī. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 8, 946. lpp.
51 Turpat, 947. lpp.
52 Melnalksnis, K. Skolotāju kursi 1923. gada vasarā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts,* 1924, Nr. 2, 135. lpp.

Tikām arī **Ludzas** skolotāju biedrība savā trešajā darbības gadā, 1923. gada 22. maijā, sarīkoja plašus **Trešos Jaunatnes svētkus**. "Šie bijuši visplašākie jaunatnes svētki Ludzā Latvijas pastāvēšanas laikā."[53]

Otrajos Vasarsvētkos, 21. maijā, Kuldīgas apriņķa **Saldū** šīs pašas pilsētas skolotāju arodbiedrība sarīkoja **Bērnu svētkus**. Tie sākās ar gājienu no Saldus pamatskolas ar mūzikas kori (orķestri – *red.*) priekšgalā uz Kalnmuižas parku. Piedalījās 2000 skolēnu. Īpaši izcēlies četrbalsīgais skolēnu koris Augusta Golijāta vadībā. Skolēnu kopkorī dziedājuši ap 600 dziedātāju. Paralēli tam svētkos rīkota rokdarbu izstāde ar zīmējumiem, izšuvumiem, rakstu darbu burtnīcām, pat ar vijoli, kas bija izgatavota ar naža palīdzību.[54]

Arī **Talsu** skolotāju arodbiedrība tā paša gada 21. un 22. maijā sarīkoja **Bērnu svētkus**. Piedalījās 27 skolas un 1300 skolēni. Iesākumā izskanēja garīgs koncerts baznīcā, piedaloties skolotāju arodbiedrības jauktajam korim, vidusskolas skolēnu orķestrim un ērģelniekam Jānim Kalniņam. Pēc koncerta 1700 klausītāju apvienojušies tautas lūgšanā "Dievs, svētī Latviju". Klausītāji esot raudājuši – tik emocionāli tas noritējis. No baznīcas dalībnieki devušies svētku gājienā ar karogiem un divu orķestru pavadībā uz Oktes pils parku (Talsu dendroloģiskais parks – *aut.*). Ielu malas bijušas ļaužu pārpilnas, pie katra nama plīvojis sarkanbaltsarkanais karogs. Parkā gājienu sagaidījuši ap 3000 apmeklētāju un 1300 skolēnu. Sākusies brīvā dzīve pa nodaļām brīnumu un zinātņu teltīs, piedaloties skautiem un gaidām, un pat sirmgalvjiem.

Pulksten pustrijos atskanējis taures sauciens, pēc kura svētku dalībnieki snieguši apvienoto koru koncertu diriģenta Aleksandra Ezeriņa vadībā. Vidusskolnieces sniegušas baleta priekšnesumus, dejotas nacionālas dejas, kam atkal sekojušas dziesmas un kopīga vingrošana, kurā piedalījās ap 250 skolēnu. Labu iespaidu atstājusi izstāde Oktes pilī.[55] Pienākot vakaram, sākusies uguņošana, bet parka vidū uzstādīts teleskops, kurā varēts apskatīt Mēnesi.

Pirms svētkiem skolotāju arodbiedrību sapulcē debatēs tika izteikts viedoklis, ka skolai jābūt no baznīcas šķirtai, tādēļ nevajag bērnus saistīt pie baznīcas – būšot ģībšanas, tāpat kā Jaunatnes svētkos Rīgā, Ģertrūdes baznīcā. "Jāgādā, lai bērni vairāk dabūtu baudīt, bet neizlietot tos kā demonstrācijas objektus un nenogurdināt ar dažādiem gājieniem. [..] klusā dabā daudz vairāk var labu gūt."[56]

Valmieras Bērnu svētkos 10. jūnijā piedalījās pavisam 17 skolas ar 60 skolotājiem un 1678 skolēniem. Valmiermuižas Briežu parks svētkiem bija sagatavots jau laikus, taču svētku vietu lika mainīt stiprais lietus. Steigā tika sagatavots lieliem pasākumiem neērtais Vecpuišu biedrības dārzs.

Gājienam skolēni sastājās pie Valmieras pilsētas 1. pamatskolas – pēc skolām un auguma. Tā priekšgalā – 8. Daugavpils pulka orķestris. Skauti rūpējās par kārtību, gaidas – par medicīniskās palīdzības sniegšanu. Koncertā koris pārsvarā atskaņojis tautasdziesmas, kam sekojuši vingrojumi orķestra pavadībā un tautas dejas nacionālos kostīmos.[57]

Pirmais paviljons laukos ar vietējo atbalstu tika uzcelts pie **Praulienas** skolas (Madonas novads – *aut.*), kas 8. jūlijā svinēja savu 50 gadu jubileju.

---

53 A. V. Latvijas nacionālo skolotāju savienības sastāvs. *Audzinātājs*, 1932, Nr. 12, 319. lpp.
54 K. M. Skolnieku izrīkojumi un darbu izstādes 1923. gada pavasarī. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*. 1924, Nr. 4, 439. lpp.
55 Bērnu svētki Talsos. *Jaunatnes Dzīve Skolā un Sētā*, 1923, 24. jūn.
56 Mežmalietis, Fr. Talsu apr. skolot. arod. biedr. sapulcē. *Mūsu Nākotne*, 1923, Nr. 9, 276. lpp.
57 A. J. Valmieras bērnu svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 7, 831. lpp.

Laikabiedrs vēsta:

> Starpciemiņš lietus (gandrīz vai vienīgais dauzoņa svētkos) nespēja dzēst labo iespaidu, kuru sagādāja jubilejas rīkotāji ar svētku priekšnesumiem, uz svētkiem celtā paviljona estrādes cits pakaļ citam visi lielo un mazo priekšnesumi – dziesmas, vingrošana, teātris. [..] viņš [bērnu koris] pārsteidza ar savu skanīgo, drošo izpildījumu, veikdams jo grūtus numurus. Man liekas, ne viens vien skolotājs še varēja kontrolēt pats sevi un pārliecināties, ko var panākt ar 9–12 gadus veciem dziedātājiem! [..] Tāds paviljons, kas izmantojams dziesmām, teātrim un vingrošanai, uz laukiem ir pirmais.[58]

Lai arī dziedāšana skolās vērsās plašumā, notika arī īpaši svētki, 2. Ārpusskolas izglītības kongresā Jēkabs Graubiņš, referējot par dziedāšanu, uzsvēra vairākas būtiskas problēmas:

> Citu tautu priekšā mēs varētu uzstāties ar ko īpatnēju, t. i., ar dziedāšanu. Tautas dziesmu meldiju mums senāk bijis ļoti daudz, tagad viņu palicis maz. [..] Bērni, skolā iestājoties, neprot bieži nevienas dziesmas. Jāpropagandē dziedāšana, jāgādā par koru dziedāšanu. Jāgādā par labiem diriģentiem, instruktoriem un lētām notīm. Konservatorija neatbilst dzīves prasībām. Tur nav ne koru, ne diriģentu izglītības. [..] Jārūpējas arī par atlikušo tautas meldiju steidzīgu sakrāšanu. Komponistiem jānodrošina ekonomiskais stāvoklis.[59]

1924. GADS

Latvijas skolām apritēja pirmie pieci gadi. Lai sabiedrībai parādītu skolu sasniegumus, Skolu departamenta darbinieki un Skolu biedrības pārstāvji sarīkoja pedagoģisku izstādi, dažādus "priekšnesumus" par pedagoģiskiem jautājumiem un skolotāju koru koncertu. Dziesmu komisija sastādīja koncerta programmu, iespieda notis un izsūtīja skolām. Izglītības ministrija svētkiem paredzēja 4000 latu, Kultūras fonds piešķīra 3500 latu. Gatavojoties pasākumam, vasarā apriņķos rīkoja vietējās izstādes, notika vietējo koru mēģinājumi.[60]

Rīgā, 2. pilsētas vidusskolā, 2. augustā notika izstādes atklāšana, kurā piedalījās 385 skolas ar 36 000 priekšmetu, savukārt skolotāju koncerts izskanēja 3. augustā. Korī piedalījās 540 dziedātāju. Vēlāk tiks vēstīts: "Par viņa [koncerta] mākslinieciskо pusi sniegtas visai atzinīgas atsauksmes. Zināms, tas no liela svara, jo liecina, ka latvju skolotājs vēl nav izlaidis no rokām iniciatīvi uz laukiem dziedāšanas druvā un ka šinī ziņā uz viņu var paļauties."[61]

Sarīkoti 25 dažādi priekšnesumi svētku nedēļas laikā, starp tiem – Malvīnes Vīgneres-Grīnbergas tautasdziesmu rīti, ērģelnieka Nikolaja Vanadziņa koncerts Pāvila baznīcā. Skolotāju svētki turpinājās arī trešajā dienā. Gājienā ar sarkanbaltsarkaniem karogiem devās 2550 skolotāju: no Rīgas – 500, no Vidzemes – 700, no Kurzemes un Zemgales – 1000, no Latgales – 700. Brāļu kapos tika noturēts svētbrīdis:

58 A. A. Praulienas skolas goda diena. *Jaunatnes Dzīve Skolā un Sētā*, 1923, 15. jūl.
59 -rs. 2. ārpusskolas izglītības kongress. *Mūsu Nākotne*, 1923, Nr. 21, 613.–614. lpp.
60 Melnalksnis, K. Latvijas skolu piecgadu darbības svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1924, Nr. 9, 282. lpp.
61 Turpat, 284. lpp.

> Kāds mistisks svētsvinības brīdis. Kā kādā teiksmainā šķīstīšanās kalnā, kur svēta liesma paceļ mūs no ikdienas pelēkuma augstāku izjūtu pasaulē. Kaut sava darba grūtās gaitās, šaubu un naidu brīžos ikviens no mums atminētos ainu: brāļu balto krustu rindas, puķes un atkal puķes [..], un latvju skolotāji noliektām galvām zvēr – būsim kristāltīri, jo kristāltīras ir tās mūsu bērnu dvēseles, kas no mātes klēpja nāk pasaulē un tiek uzticētas mums, tautas audzinātājiem.[62]

Savukārt skolēnu svētki, kuros ievērojamu vietu ieņēma mūzika, sarīkoti vairākās vietās – **Rīgā, Āraišos, Ventspilī, Elejā, Vietalvā, Remtē, Dauguļos, Sēlpilī** un citur.

Piemēram, **Rīgas apriņķa pamatskolu Dziesmu un vingrojumu svētki** notika 15. jūnijā Saules dārzā, un tajos piedalījās 46 skolas ar 3600 skolniekiem. Lielā dārza estrāde nemaz nespēja uzņemt visus dziedātājus. Pirmajā svētku daļā ar priekšnesumiem uzstājās apvienotais koris, kurā bija 1500 dziedātāju, atskaņojot 10 dziesmas, katru – cita diriģenta vadībā. Lielais koris liecināja, ka Rīgas apriņķa skolās "daiļdziedāšana" atdzīvojusies. Dziesmām sekoja vingrošana.[63]

9. jūnijā sarīkoti **Āraišu rajona skolu Bērnu svētki**, kuros piedalījās deviņas skolas. Sākumā baznīcā notika garīgs ērģeļmūzikas koncerts ar Jāni Kalniņu pie ērģelēm. Cēsinieks operdziedātājs un diriģents Eduards Ramats nodziedāja vairākas dziesmas, tāpat kā vietējais vīru koris, kurš izpildīja piecas dziesmas, tostarp Edvarda Grīga kori no operas "Olavs Trigvasons".

Pēc šā koncerta Drabešu muižas šķūnī triju skolu audzēkņu koris atskaņoja tautasdziesmu apdares – Jāņa Kalniņa "Dzīrās ieva ar ābeli", Jēkaba Graubiņa "Seši mazi bundzinieki" un "Gribu vienu micīt šūt". Āraišu II pakāpes pamatskolas audzēkņi esot spēlējuši katrs savu instrumentu, imitējot kāda putna balsi, bet divi zēni četrrocīgi spēlējuši klavieres.[64]

Raunas Latviešu jaunatnes savienības nodaļa sarīko **1. Raunas un apkārtnes Dziesmu un jaunatnes svētkus** 22. un 24. jūnijā, piedaloties 13 apkārtnes dziedātāju koriem ar 600 dziedātājiem.

Svētki sākās 22. jūnijā ar dievkalpojumu baznīcā, kur dziedājis vīru koris un dubultkvartets. Pēcpusdienā – svētku gājiens. Dziedātājas pa lielākai daļai tērpušās tautas apģērbos. Visi devās uz Raunas vēsturisko pilskalnu, kur dziedātāju estrāde ierīkota pils mūros (kā atcerējās raunēnietis Jānis Cimze, šeit vairākbalsīgas dziesmas atskanējušas jau 1822. gadā[65]). 700 dziedātāju kopkorī piedalījās arī Latviešu jaunatnes savienības kora 45 koristi.[66]

Turpinās diriģentu kursi. To programma kļūst plašāka – mūzikas elementārteorija, solfedžo, akordu un formas mācība, dzirdes attīstība un praktiskos darbos vokalizācija, dikcija, dziesmu analīze un diriģēšanas tehnika. Lekcijas vada Jelgavas Tautas konservatorijas direktors Jēkabs Mediņš, Fonoloģijas institūta direktors Vīgneru Ernests, Latvijas Konservatorijas docents Jēkabs Kārkliņš, bet kursu pārzinis ir Bernhards Muižnieks. 1924. gadā uz kursiem bija pieteikušies 89 klausītāji, no kuriem – 57 skolotāji. Viņi iesniedza Diriģentu biedrības valdei prasību pēc diriģentiem, kas strādātu tuvumā, "uz vietām", lai viņi darītu mūziku pieejamu plašākam tautas slānim, sākot ar tautskolu: koru dziedāšana tautai esot visērtāk pieejama, un tas ir galvenais elements mūzikas izglītībā. Bet nepieciešama arī speciāla diriģentu klase konservatorijā, kur kora diriģēšana būtu izcelta kā īpašs priekšmets.[67]

---

62 Melnalksnis, K. Latvijas skolu piecgadu darbības svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1924, Nr. 9, 284.–285. lpp.
63 J. Rīgas apriņķa pamatskolu dziesmu un vingrošanas svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1924, Nr. 7, 56. lpp.
64 S. Muzikālā dzīve Latvijā. *Mūzikas Nedēļa*, 1924, 3. jūl.
65 Cimze, J. Kad daudzbalsīga dziedāšana Vidzemē sākusies. *Baltijas Vēstnesis*, 1874, 10. apr.
66 Skaidrais, P. Raunas un apkārtnes dziesmu svētki. *Mūzikas Nedēļa*, 1924, 17. jūl.
67 Grienfelds J. Pirmie diriģentu kursi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1924, Nr. 10, 420. lpp.

1925. GADS

PIRMIE LATGALES DZIESMU UN JAUNATNES SPORTA SVĒTKI JEB PIRMIE LATGALES DZIESMU SVĒTKI 17. UN 18. MAIJĀ

Rēzeknes pilskalnā jau iepriekšējā 1924. gadā notika Latviešu skolu jaunatnes dziesmu svētki, kuros piedalījās ap 200 dziedātāju, nodziedot 19 dziesmas. Virsdiriģenti no metropoles – Rīgas – netika lūgti, jo kā "melno", tā arī "goda" darbu veica pašu spēkiem.[68]

Šoreiz bija citādi. 2000 lielā kora virsdiriģenti bija Artūrs Bobkovics, Nikolajs Viduleja un Voldemārs Pauliņš.

Pilskalnā bija uzbūvēts un izpušķots attiecīgs paviljons un ierīkoti sēdekļi 1500 personām.

Par tābrīža situāciju Latgalē tiek rakstīts:

> Latgalē koru dibināšana un dziedāšana, sevišķi laicīgā, atrodas vēl organizēšanas stāvoklī, un, kamēr jaunā paaudzē skolās nebūs ieaudzināta mīlestība uz dziedāšanu, tikmēr nav ko cerēt, ka koru dziedāšana uz laukiem būs dzīvības spējīga [..]. Sevišķi daudz šinī ziņā jāgaida no pedagoģiskās vidusskolas audzēkņiem, jo tie nākotnē darbosies tieši tautas vidū un, pieraduši skolā korī dziedāt, kā arī baudījuši attiecīgu muzikālu izglītību, rūpēsies par dziedāšanu arī tālākā savā dzīvē, iespaidos jaunatnes cenšanos uz to un vispār veicinās koru dibināšanu un izveidošanu.[69]

Latgales Jaunatnes svētku nozīmīte (1925). R. Kulpes privātkolekcija

Jau gada sākumā I Latgales dziesmu svētku rīcības komiteja noteica, ka šajos svētkos piedalīsies divu tipu kori: pirmais sastāvēs no pieaugušo (biedrību) un vidusskolu audzēkņu koriem. To repertuārā ietverta 21 dziesma:

Kārļa Baumaņa "Dievs, svētī Latviju",
Andreja Jurjāna "Pūt, vējiņi",
Voldemāra Pauliņa "Jāju dienu, jāju nakti",
Emiļa Melngaiļa "Redz, kur jāja div' bajāri",
Jāņa Cimzes "Sidrabiņa upi bridu",
Alfrēda Kalniņa (latgaliski) "Puri, puri, meži, meži",
Andreja Jurjāna (latgaliski) "Zinu, zinu tēva sētu" un "Pie līknītes stāvēdama",
Frīdriha Obšteina (latgaliski) "Lobs ar lobu sasatyka",
Ādama Ores "Skanēt skani, spīdēt spīdi",
Jāņa Cimzes "Kas tie tādi, kas dziedāja?",
Andreja Jurjāna "Kur tu skriesi, vanadziņi" un "Rindām auga ozoliņi",
Jāņa Cimzes "Krauklīts sēž ozolā",
Jāņa Straumes "Pilna upe baltu ziedu",
Eduarda Vīgnera "Līgo dziesmas",

68 Muzikālā dzīve Latvijā. Rēzeknē. *Mūzikas Nedēļa*, 1924, 30. okt.
69 A. S. Skolu jaunatnes dziesmu svētki Rēzeknē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1924, Nr. 7, 59. lpp.

Jāzepa Vītola (latgaliski) “Trīs jaunas māsas”,
Andreja Jurjāna (latgaliski) “Tāļu dzīvo mana mīļā”,
Alfrēda Kalniņa “Ai, vanagi, vanadziņi” un “Skan, balsiņi, rītā agri”,
Andreja Jurjāna “Nevis slinkojot un pūstot” un “Es bāliņu mīļi lūdzu”,
Emiļa Melngaiļa “Rožu dārzs”,
Arnolda Sinepa “Sniegam kūstot”,
Jāzepa Vītola ”Gaismas pils”.

Otrās grupas, pamatskolu audzēkņu, koru repertuārā tika ietvertas tautasdziesmu apdares latgaliski – divām balsīm un trīsbalsīgi:

Pāvula Jurjāna “Teici, teici, valodiņa”, “Ai, zaļajā līdaciņa”, “Ozolīti, zemzarīti”, “Strauja, strauja upe tecēj’”, “Dziedāj’ tautu tīrumā”, “Saulīt tecēj’ tecēdama”, “Āvu, āvu baltas kājas”,
Marijas Gubenes “Lai bij’ maza, bet jau gudra”,
Jēkaba Poruka “Lakstīgala kroņus pina”,
Jēkaba Graubiņa “Tumšas naktis, zaļa zāle” un “Nāc, nākdama vasariņa!”.[70]

Pamatskolu audzēkņi varēja iestudēt arī pieaugušo koru dziesmas. Visiem koriem, kuri vēlējās piedalīties Latgales svētkos, notis piesūtīja svētku rīcības komiteja. Svētkos piedalījās arī Rēzeknes Latviešu biedrības koris, tā kuplinot bērnu un jaunatnes koru rindas.

Pasākumu atklāja Valsts prezidents Jānis Čakste – viņš piedalījās ar savu ģimeni. Tāpat svētkus kuplināja vairāki citi valsts priekšstāvji, bet Latgales ļaudīm bija patīkami redzēt augstos ciemiņus, soļojot sev līdzās un daloties svētkos kopā ar visiem.[71]

Kora uzstāšanos vērtēja Jānis Cīrulis:

> Diriģents [Artūrs Bobkovics], neskatoties uz mazo kopmēģinājumu skaitu, ar dziedātājiem bija labi saprasties un izpelnījās kā pēdējo, tā arī klausītāju ovācijas un ziedu lietu. Labu iespaidu atstāja arī abu pārējo diriģentu vadība, tikai nevaru piekrist atsevišķu dziesmu tulkojumam, tempiem un nevajadzīgām fermātēm.[72]

Šā paša gada vasarā, atsaukdamās nepieciešamībai pēc profesionālas apmācības, kursus koru diriģentiem un ērģelniekiem sarīko arī Latvijas Konservatorija.[73]

1926. GADS

Latvijas reģionos arvien turpināja organizēt lielākus un mazākus svētkus. Tā **Dobeles novada Jaunatnes un dziesmu svētki** notika 1925. gada 31. jūlijā un 1. augustā. Tos rīkoja par piemiņu Dziesmu dienai Dobelē 1870. gadā – pirmajiem Kurzemes dziesmu svētkiem. Rīkošanā piedalījās astoņas

70 R. K. Latgales jaunatnes dziesmu svētki. *Daugavas Vēstnesis*, 1925, 2. janv.
71 Kāds no koristiem. Latgales dziesmu svētku iespaidi. *Daugavas Vēstnesis*, 1925, 22. maijs.
72 Cīrulis, J. Latgales jaunatnes pirmie dziesmu svētki Rēzeknē 17. maijā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1925, Nr. 6, 622. lpp.
73 Izrīkojumi un sapulces. *Daugavas Vārds*, 1926, 8. maijs.

apkārtnes organizācijas, bet dziesmu svētku programmu izpildīja šo organizāciju kopīgi veidots koris ar aptuveni 200 dziedātājiem. Piedalījās arī Lietuviešu jaunatnes savienības "Šviesa" koris no Jelgavas.

Svētki sākās pirmās dienas vakarā ar liturģisku dievkalpojumu Dobeles baznīcā. To vajadzēja ievadīt profesora Ludviga Bētiņa ērģeļu spēlei, bet sirmais mūziķis, kas pēdējos gados bija apmeties uz klusu dzīvi Dobelē, bija saslimis, un viņa vietā spēlēja cits ērģelnieks. Liturģiskā dievkalpojumā mācītāji Jānis Straumanis un Edgars Bergs uzsvēra dziesmas un mūzikas nozīmi tautas dzīvē un nacionālās pašapziņas stiprināšanā. Ar pāris solo dziesmām stīgu kvarteta pavadībā uzstājās dziedātājs Eduards Ramats.

Pēcpusdienā pilsdrupu pagalmā sapulcējās pāri par 3000 dziedātāju, kuri novietojās uz estrādes veida akmens kāpnēm. Valsts prezidents Jānis Čakste atklāja svētkus ar uzrunu, kurā pieminēja grūtības, ar kādām bijusi saistīta iepriekšējo latviešu dziesmu svētku rīkošana. Taču šais grūtajos apstākļos latvieši "sadziedājuši" savu valsti. Sekoja valsts himna goda virsdiriģenta Vīgneru Ernesta vadībā. Tad sākās apvienoto koru koncerts virsdiriģenta Kārļa Pūķa vadībā ar 12 dziesmām programmā, no kurām 11 bija tautasdziesmas Pāvula Jurjāna, Jēkaba Graubiņa, Emiļa Melngaiļa, Alfrēda Kalniņa, Jāņa Sērmūkšļa un Marijas Gubenes apdarē. Alfrēda Kalniņa "Es savai māmiņai" solo dziedāja Eduards Ramats. Savukārt Lietuviešu jaunatnes biedrības koris "Šviesa" atskaņoja astoņas lietuviešu tautasdziesmas. Koncertam sekoja teātra izrādes.[74]

Viena no šo svētku rīkotājām – Latviešu jaunatnes savienība – par savu uzdevumu uzskatīja "pulcināt jaunatni kultūras darbam, sekmējot viņas vidū pašizglītību, fizisko audzināšanu, sportu un mākslas"[75].

1927. gadā noorganizēja arī I Baltijas valstu jaunatnes Vispārējos dziesmu svētkus līdz ar kopīgu olimpiādi, latvju, lietuvju un igauņu jaunatnes kongresu un vairākus rajonu jaunatnes svētkus.

Otro Latvju jaunatnes dziesmu svētku plakāts, mākslinieks Reinholds Kasparsons. LNRMM

1928. GADS

OTRIE JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI 28.–30. JŪLIJS

Atceroties Pirmo Jaunatnes dziesmu svētku vērienu un ietekmi sabiedrībā, rakstnieks, Latviešu jaunatnes savienības priekšnieks Jānis Kuplis rakstīja: "Jau reizi ar dziesmām latvju jaunatne iekaroja sev ievērojamu vietu mūsu kultūrelā dzīvē, rīkojot pirmos jaunatnes dziesmu svētkus 1922. g. Toreizējo svētku sajūsmas mirdzums ir atstājis blāzmu, kura līdz šai dienai nav norietējusi."[76]

Arī II svētki tiek iecerēti ar vērienu un plašu programmu vairāku dienu garumā. Tie sākās 28. jūlijā Māras baznīcā (Rīgas Domā – *red.*), kur notika garīgs akts un koncerts. "Diemžēl šis garīgais ievads, izņemot abu mācītāju, prof. Dr. Voldemāra Maldoņa un Jāņa Teriņa svinīgajam gadījumam piemērotās iedvesmojošās runas, savā muzikālajā daļā ļoti vāji atbilda svētku ieskaņai,"[77]

---

74 Unams, Ž. Dobeles novada jaunatnes un dziesmu svētki – Pirmo Kurzemes dziesmu svētku atskaņas. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1926, Nr. 8, 153. lpp.
75 N. Latviešu Jaunatnes savienība. *Latvijas Apskats*, 1926, Nr. 1, 31. lpp.
76 Kuplis, J. Jaunatnes dziesmu svētkos. *Tautas Žurnāls Visiem*, 1928, 27. jūl.
77 Zālītis, J. Jaunatnes dziesmusvētki Rīgā. *Jaunākās Ziņas*, 1928, 30. jūl.

1928. gads. Svētku dalībnieki ierodas Rīgā.
Foto: E. Kraucs. LNVM

1928. gads. Svētku uzvedums.
Foto: E. Kraucs. LNVM

kritizējot aizrāda Jānis Zālītis. Par nožēlu koncerta programma nav saglabājusies. Savukārt Esplanādē notika brīvdabas izrāde – tika spēlēta Pāvila Gruznas luga "Karoga sargs".

29. jūlijā notika garīgi koncerti Māras un Jaunās Svētās Ģertrūdes baznīcas torņos. Svētku gājienam bija pulcējusies jaunatne no visiem Latvijas novadiem kopā ar 4. Valmieras kājnieku pulka orķestri. Gājiena priekšgalā – pieci jātnieki taurētāji senču tērpos, bet gājiena vadībā – Latviešu jaunatnes centrālās savienības un rīcības komitejas locekļi ar organizācijas karogu. Gājiena centrā soļoja Igaunijas, Lietuvas, Polijas, Vācijas jaunatne. Seši pušķoti auto ar simboliskām darbībām cilvēku grupās rādīja ainas no tautas dzīves drūmajiem un gaišajiem brīžiem: Lāčplēša cīņu ar Melno bruņinieku, dziesmu teicējus, sporta un darba dzīves ainas. Gājienā piedalījās arī Latvijas Vingrotāju biedrības locekļi sporta tērpos. Daugavmalā Jaunatnes svētku dalībniekus uzrunāja Valsts prezidents Gustavs Zemgals:

> Ja mūsu jaunatne savus dziesmu svētkus pieskaņojusi valsts pastāvēšanas desmitam gadam, tad tas nozīmē, ka arī viņa ir gribējusi atzīmēt savus gara un kultūras sasniegumus nodzīvotā laika sprīdī. [..] jaunatnes mīlestība dziesmai ir skaists ideālisma piemērs tagadējā materiālisma laikmetā.[78]

Atskanēja valsts himna, un gājiens devās uz Esplanādi.

Nacionālajā operā aizritēja lietuviešu, igauņu, vācu, poļu un baltkrievu koncerts, kas tika atklāts ar latviešu tautas lūgšanu. Latvju jaunatnes savienības koris Teodora Kalniņa vadībā atskaņoja Emīla Dārziņa "Mēness starus stīgo", kam sekoja lietuviešu, igauņu jaunatnes un Tallinas koris, Vācu jaunatnes savienības koris, skaistos nacionālos kostīmos – poļu koris un skaita ziņā nelielais baltkrievu koris, nodziedot baltkrievu tautasdziesmas. Noslēgumā Daugavpils koris esot latgaliski nodziedājis dažas latgaliešu tautasdziesmas.[79]

Koncertam Esplanādē, kur īpaši šiem svētkiem tika uzcelta jauna estrāde, programmā bija iekļautas 15 dziesmas.

Teodora Reitera vadībā skanēja
- Kārļa Baumaņa "Dievs, svētī Latviju",
- Jāņa Zālīša "Ceļš uz dzimteni" (P. Blaus),
- Valdemāra Ozoliņa "Un jausmās atkal tevi jūtu (V. Plūdons).

Teodora Kalniņa vadībā
- Jāņa Cīruļa "Maldi" (K. Skalbe),
- Aleksandra Valles "Ziedonī" (V. Plūdons).

Emiļa Melngaiļa vadībā
- Emiļa Melngaiļa "Rīgas torņa galā zīle" (tautasdziesmas apdare),
- Emiļa Melngaiļa "Kade pārnāksi, bāleliņ'?" (tautasdziesmas apdare),
- Emiļa Melngaiļa "Bārenītes slavināšana" (tautasdziesmas apdare).

Teodora Kalniņa vadībā
- Andreja Jurjāna "Pūt, vējiņi" (tautasdziesmas apdare),
- Artūra Salaka "Gaismiņa ausa, saulīte lēca" (tautasdziesmas apdare),

Jaunatnes dziesmu svētku (1928) nozīmīte – saules apspīdēta jaunietes figūra ar kokli rokās. LNRMM

JAUNATNES
DZIESMUSVĒTKU
PROGRAMA

pirmdien, 30. jūlijā 1928.

I.

Vingrošanas, ritmo-plastikas un nacionalo deju programa

Esplanādē, plkst. 6 vakarā

1. Kopēji vingrojumi ar kārtīm, ūdeņu un brīvās kustības
2. Pauktāju grupas „Asso"
3. Spars . . . . . mus. Šamaņa
4. Valse noble . . . . . mus. Šamaņa
5. Deja . . . . . muz. Kreislera
6. Deju popuri . . . . Tautas dziesmu motivi
7. Igauņu nacionālās dejas
8. Polka
9. Vingrojumi ar maziem rīkšķeriem
10. Valsis . . . . . Brāmsa
11. Vingrojumi ģimnastiskos rīkos
12. Kerenga vingrojumi
13. Latvju nacionālās dejas — Aščupa, Ekusēze — Jandals

STARPBRĪDIS

Programma. Otrie Latvju jaunatnes Dziesmu svētki. Rīga, Esplanāde, 1928. gada 30. jūlijs. Programmā: I. Vingrošanas, ritmoplastikas un nacionālo deju programma

78 Zālītis, J. Jaunatnes dziesmusvētki Rīgā. *Jaunākās Ziņas*, 1928, 30. jūl.
79 A. M. Jaunatnes dziesmu svētki. *Mūzikas Nedēļa*, 1928, 25. aug.

Otrie Latvju jaunatnes dziesmu svētki (1928). Kopkoris un virsdiriģenti: 1. rindā (no kreisās) Teodors Reiters, Teodors Kalniņš, Emilis Melngailis.
LNRMM

Otrie Latvju jaunatnes dziesmu svētki (1928). Rīga, Esplanāde.
Panorāmas skats no Kristus Piedzimšanas pareizticīgo katedrāles.
LNRMM

Alfrēda Kalniņa “Puri, puri, meži, meži” (tautasdziesmas apdare).

Teodora Reitera vadībā

Jēkaba Graubiņa “Trīcēj kalni, skanēj’ meži’” (tautasdziesmas apdare),
Andreja Jurjāna “Kur tu skriesi, vanadziņi?” (tautasdziesmas apdare),
Jāzepa Vītola “Gaismas pils” (Auseklis),
Alfrēda Kalniņa “Latvju himna” (V. Plūdons).[80]

Izdevumā “Jaunatnes Dziesmu svētki. Kora dziesmas jauktam un vīru korim *a cappella*” vēl iespiestas:

Ernesta Vīgnera “Šūpuļa dziesma” (tautasdziesmas apdare),
Jēkaba Graubiņa “Laimiņai pavaicāju” (tautasdziesmas apdare),
Jāzepa Vītola “Mākoņlaivas” (K. Jēkabsons),
Pāvula Jurjāna “Koši dziedi, zelta zīle” (tautasdziesmas apdare),
Jāzepa Vītola “Upe un cilvēka dzīve” (K. Barons),
Emīla Dārziņa “Mēness starus stīgo” (Aspazija).[81]

Otrās dienas kopkoncertā Esplanādē atkārtota pirmās dienas programma, kam sekoja plastikas un sporta priekšnesumi, latviešu un cittautu dejas. Uzstājās arī Alšvangas (Alsungas – *red.*) suitu pulciņš ar dejām kokļu, dūdu un āžraga pavadībā, – šiem dziedātājiem un spēlmaņiem bijusi īpaši liela piekrišana.[82]

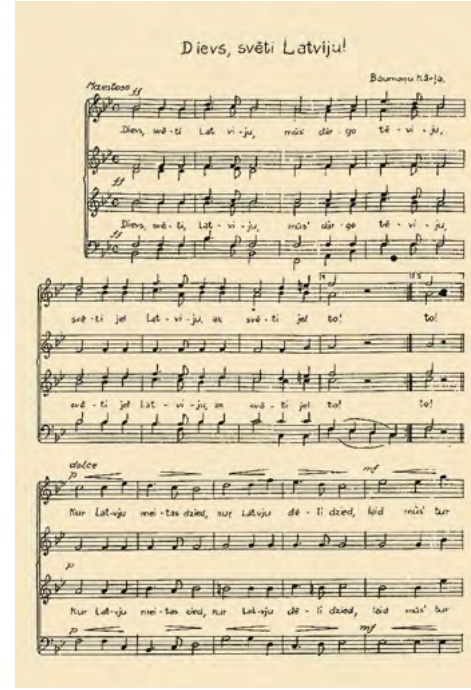
Kopumā svētkos piedalījās vairāk nekā 2000 dziedātāju, apmeklētāju skaits katru dienu sasniedza 15 tūkstošus. Svētki plaši atspoguļoti Latvijas presē, kur tika atzīmēts:

> Jaunatnes dziesmu svētki gan nav visas Latvijas koru dziesmu svētki, bet vienu tomēr tiem nevar liegt: zināmas jaunatnes organizācijas viņi ir uz kopdarbību pulcinājuši un apvienojuši. Un, ja nu šī jaunatne savus dziesmu svētkus ir pielaikojusi mūsu valsts pastāvēšanas desmitam gadam, tas nozīmē, ka arī viņa no savas puses ir gribējusi atzīmēt savus gara un kultūras sasniegumus nodzīvotā laika sprīdī.[83]

Savukārt komponists un mūzikas kritiķis Jānis Zālītis novērtēja jaunatnes sabiedrisko potenciālu:

> Dziesmu svētkos mēs izaugām savā garīgā spēkā un brīvības apziņā lieli, izaugām par valsti. Ja mūsu jaunatne savu nākotni cels līdzi dziesmām, meklēs savu mērķu piepildījumu vienoti ar tautas suverēno gribu par brīvību, par neatkarību, tad viņa arī tautas ideālu sargvietā nebūs velti stāvējusi. Tad arī viņa zinās liktenīgos brīžos izšķirt draugus no ienaidnieka.[84]

Šajā pašā gadā notiek arī Devītie Igaunijas vispārējie dziesmu svētki un lietuvju Otrie vispārējie dziesmu svētki Kauņā.

Jaunatnes dziesmu svētki (1928). Kora dziesmas. Jauktam un vīru korim *a cappella*. Nezināms izdevums, Rīga, LNRMM

80 Skat.: Otrie Jaunatnes dziesmu svētki 1928. gada 28.–30. jūlijs. Rīga. Madona: Haralda Medņa Madonas novada kultūrizglītības centrs, 2016, 8. lpp.
81 II Jaunatnes Dziesmu svētki 1928. g. *Kora dziesmas*. B. v., b. g. ,1928. LNRMM
82 A. M. Jaunatnes dziesmu svētki. *Mūzikas Nedēļa*, 1928, 25. aug.
83 Rīgā, 27. jūlijā 1928. gadā. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, 1928, 27. jūl.
84 Zālītis J. Jaunatnes dziesmusvētki Rīgā. *Jaunākās Ziņas*, 1928, 30. jūl.

Latvju jaunatnes dziesmu svētki (1928). Rīga, Esplanāde. Haralds Mednis tautas deju dejotāju pulkā.
Foto: R. Johansons. LNRMM

Krīvi un vaidelotes gājienā pie Nacionālā teātra ceļā uz Jaunatnes dziesmu svētkiem Esplanādē. 1928. gada 29. jūlijs. Foto: E. Kraucs (*Krautz*). LNRMM

1930. GADS

Vispasaules ekonomiskās krīzes laiks, kas sākās 1929. gadā, un turpmākie gadi tomēr audzēja bērnu un jauniešu koru varēšanu un skaitu. Par daudzajiem pasākumiem ziņas vēl apkopojamas un pētāmas, bet vienu gan var sacīt – bērnu un jauniešu svētkos tika izslīpēta dziedātprasme. Dziedāšanas laukā speciālistiem gan trūka vienprātības, tika lauzti šķēpi par dziedāšanas stāvokli skolās un skolotāju atšķirīgo kvalifikāciju. Problēmas atspoguļotas arī specializētajos periodiskajos izdevumos. Tā skolotājs un komponists Jūlijs Rozītis raksta:

> “Mūzika vai – stingri pie burta turoties – dziedāšana gan stāv kā atsevišķs mācības priekšmets skolu programmās, bet vispārējā izturēšanās pret viņu ir gluži citāda nekā pret citiem mācību priekšmetiem. [..] Latvijas pamatskola jau pieredzējusi vismaz trīs programmas dziedāšanā, un visas viņas atšķiras viena no otras pašā savā būtībā, jo katra no tām pauž citādu pieeju dziedāšanas mācībai mūsu skolā un saskaņā ar to arī noteic mērķus, līdzekļus un ceļus. Un nevienam nav noslēpums, ka arī šo programmu

> prasības nebūt netiek uzskatītas par saistīgām, un faktiski sasniegumi svārstās visai plašās robežās: mums ir skolas, kur dziedāšanas mācība nostādīta tiešām priekšzīmīgi, bet netrūkst arī vēl tādu, kur dziedāšana pastāv tikai vārda pēc. Formāli ņemot, lieta izskaidrojas vienkārši: trūkst spējīgu dziedāšanas skolotāju, bet dziļākais cēlonis meklējams tai apstāklī, ka nenoteikts un dažkārt nepareizs ir sabiedrības un skolas darbinieku uzskats par mūzikas nozīmi kultūras cilvēka dzīvē un audzināšanā.[85]

1935. GADS

1934. gada 15. maija apvērsums kļuva par robežšķirtni Latvijas politiskajā un kultūras vēsturē. Kārļa Ulmaņa autoritārās valdības deklarētie mērķi attiecībā uz kultūru ievērojami atšķīrās no tā, ko sludināja agrāk pie varas esošie politiķi. Tāpat kā ekonomikā, arī kultūrā valsts loma trīsdesmito gadu otrajā pusē ieguva arvien lielāku nozīmi, salīdzinot ar parlamentārisma periodu. Valsts par prioritāriem motīviem izvirzīja nacionālo mitoloģiju, vadoņa kultu un lauku dzīves idealizēšanu, bet valdība sāka realizēt plānveidīgu sabiedrības audzināšanu moderniem līdzekļiem, izmantojot visu iespējamo tā laika ietekmēšanas arsenālu. Latvijas, tāpat kā citu tā laika nedemokrātisko valstu kultūras dzīvē sevišķa vieta tika atvēlēta grandioziem masu pasākumiem – svētkiem, kultūras un izklaides performancēm.[86] Turpinājās mērķtiecīga muzikālā audzināšana kā patriotisma cēlāja un vērtību demonstrētāja.

Šādos apstākļos pirmos kordiriģentu kursus **Ludzā** no 1935. gada 26. augusta līdz 4. septembrim sarīkoja 3. Ludzas aizsargu pulks. Tajos piedalījās 40 Ludzas apriņķa skolotāji un viens no Rēzeknes apriņķa. Kursu nolūks – sniegt klausītājiem pamatzināšanas mūzikas elementārteorijā, diriģēšanas tehnikā un dziesmu analīzē, kā arī izcelt tautasdziesmu īpatnības un skolu dziedāšanas lomu vispārējā izglītībā. Kursus vadīja brīvmākslinieks Pēteris Ore. Kā lektori tajos piedalījušies Emilis Melngailis, Jēkabs Vītoliņš un Jānis Dreimanis. Tūdaļ pēc tam, 1. septembrī, Ludzas aizsargu pulks rīkoja Ludzā **Pirmo dziesmu dienu** apriņķa mērogā, uz kuru sabrauca 12 kori ar 400 dziedātājiem. Dziesmu dienu atklāja Izglītības ministrijas kultūras un mākslas nodaļas vadītājs Edvarts Virza, novēlēdams dziesmai skanēt, modināt un vienot.[87]

Savukārt vēl pirms tam, 1930. gada 25. maijā, Jēkabpils skolotāju arodbiedrība sarīkoja plašus **Bērnu svētkus pie Staburaga**. Svētkos "Staburaga bērnu" dzimtenē piedalījās vairāk nekā 1000 apkārtējo skolēnu ar skolotājiem, vairāki kori un organizācijas.[88] Staburags aicināja un pulcēja dziedātgribētājus ik gadu.

---

85 Rozītis, J. Mūzika un audzināšana. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1932, Nr. 1, 22.–23. lpp.
86 Skat.: Ezeriete, I. Dziesmu svētki mainīgajos politiskajos un varas apstākļos. *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas.* Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2023, 135., 137. lpp.
87 Malenietis, A. Pirmie koru diriģentu kursi un dziesmu diena Ludzā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1935, Nr. 9, 237.–238. lpp.
88 U. Bērnu svētki pie Staburaga. *Latvijas Kareivis*, 1930, 23. maijs.

1936. GADS

Arī 1936. gada 1. jūnijā **Staburaga** apkārtnes skolas sarīkoja savus tradicionālos **Bērnu svētkus**. Svētku priekšnesumu daļā ietilpa dziesmas, vingrošana, tautiskās dejas, sporta rotaļas, sacīkstes: "Pirms šķiršanās nepiemirsa bērni gan pa vienam, gan grupiņās nokāpt lejā pie pašas Daugavas un vērot, dzejnieka Mālberga[89] vārdiem runājot, kā "nieka ūdens lāsītes, kas nerimdamas krita, viscietākā klintī bedrītes pa garu laiku sita."[90]

Par godu Rūjienas Pirmās dziesmu dienas 70 gadu atcerei un **Rūjienas novada Bērnu svētkiem** pilsēta rotājās valsts karogiem. Pa visiem ceļiem ieradās svētku viesi. Mazais šaursliežu vilciens pienāca pārpildīts.

Pasākumu ievadīja svinīgs dievkalpojums pie Rūjienas draudzes skolas pirmās skolotājas Jūlijas Skujiņas pieminekļa, kuru atklāja skolas dārzā. Savas vietas ieņēma arī Teodora Reitera un Rūjienas draudzes skolas kori. Izskanēja Jāņa Zālīša "Dārgās ēnas". Pieminekli atklājot un nokrītot baltajam audeklam, Teodora Reitera koris atskaņoja Alfrēda Kalniņa "Sirds klusa kļuva". Dziedāja arī skolas koris.

Bērnu svētkos piedalījās 17 skolas ar aptuveni 2000 skolēniem un 1000 bērniem pirmsskolēniem.[91]

Vienotos Bērnu svētkus Rīgā 1936. gada 20. maijā ievadīja dievkalpojumi 28 visu konfesiju baznīcās, kurās sapulcējušies bija 140 skolu un bērnunamu 32 318 audzēkņi. Pievakarē pamatskolu audzēkņi, karogiem plīvojot, devās uz Brāļu kapiem.

21. maijā apvienoto pamatskolu audzēkņu priekšnesumi notika septiņos dažādos Rīgas pilsētas laukumos. Jaunekļu kristīgās savienības laukumā (20. gs. 30. gados tas atradās Ķieģeļu, tagadējā Emiļa Melngaiļa ielā 1a – *aut.*) piedalījās 23 skolu 5570 audzēkņi, izglītības ministrs Augusts Tentelis, satiksmes un tautas labklājības ministri. Izglītības valdes priekšnieks Andrejs Vičs sagaidīja Valsts prezidentu Kārli Ulmani, kurš teica jaunatnei plašu runu:

> Šādi apvienotie bērnu svētki notiek tikai otru gadu, jo ir bijis tomēr kaut kas nepieciešams, ir bijis jānāk kaut kam jaunam, lai šādi svētki varētu notikt. Šogad šādi bērnu svētki notiek vēl 10 citās Latvijas pilsētās. Svētki tagad notiek ar citādu sajūsmu, ar citādu prieku, nekā tas agrāk bija, un šie paši svētki ir arī pierādījums tam, ka arī mūsu skolās tagad valda jaunas domas un jauns gars.[92]

Prezidenta runu noslēdza Jāņa Kalniņa "Dziesma brīvai Latvijai".[93]

Šie svētki notika arī **Liepājā**, Jāņa Čakstes laukumā, kur pulcējās ap 7000 bērnu un jauniešu, **Jelgavā** – 2000 skolēnu, **Daugavpilī** – 6000 dalībnieku, **Rēzeknē** – 2000, **Ludzā** – ap 1500, **Jaunlatgalē** (kopš 1938. gada Abrene, tagad – Pitalova Krievijas Federācijā) – 500. Dziedāja bērnu kori, uzstājās vingrotāji, dejoja tautiskās dejas.[94]

---

89 Latviešu skolotājs un dzejnieks Frīdrihs Mālbergs (arī Mālberģis, 1824–1907).
90 B. Pamatskolas izlaiduma gads Daudzesē – Bērnu svētki Vīgantē. *Jēkabpils Vēstnesis*, 1936, 11. jūn.
91 Auziņš. A. Rūjiena bērnu un dziedātāju varā. *Brīvā Zeme*, 1936, 6. jūl.
92 Šops, K. Bērnu svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts* 1936, Nr. 5–6, 603. lpp.
93 Turpat, 604. lpp.
94 Turpat, 605. lpp.

Kopkoris bērnu svētkos Arkādijas parkā Torņakalnā.
1936. gads. LNA KFFDA

Tautas deju priekšnesumi Bērnu svētkos Rīgā, Saulesdārzā.
1937. gads. LNA KFFDA

Rīgas apriņķa tautskolu skolotāju konferencē, pievēršot uzmanību dziedāšanas mācīšanai skolās, inspektors Roberts Dālmanis, runājot par skolu stāvokli 1935./36. mācību gadā, atkal uzjundīja jautājumus un atklāja problēmas. Šis priekšmets diemžēl stāvot "ne visai augstu" un ieņemot it kā pabērna lomu:

> Dažās skolās pastāv tikai kora dziedāšana, tas arī nav pareizi. [..] Dažas skolas pat mācības gada beigās nevar uz balsīm nodziedāt vienkāršu dziesmiņu. [..] Vājas sekmes dziedāšanā tāpēc, ka maz mums muzikāli izglītotu skolotāju, ar ko izskaidrojams, ka lauku biedrību kori nīkuļo, jo nav spējīgu diriģentu koru vadīšanai.[95]

Tajā pašā laikā parādās pozitīvs koru kustības vērtējums:

> Gaiša parādība mūsu dzīvē ir koru dziedāšanas attīstība, vispārīgie un novadu dziesmu svētki, kur jau plašos apmēros piedalās Latvijas skolās audzinātā jaunatne. Dziesmas un mūzika pacilā garu un palīdz nokratīt gara tumsības un verdzības atliekas. Dziesmās un mūzikā mostas tautas pašapziņa un nacionālais spēks.[96]

21. maijā četru skolu skolēni pulcējās **Vilces** skolas jaukajā parkā **Bērnu svētkos**. Pusdienlaikā no Vilces izglītības biedrības "Gaisma" sāka virzīties garais svētku dalībnieku gājiens ar valsts karogiem priekšgalā. Gājiens apstājās pie Vilces sešu klašu pamatskolas. Priekšnesumu daļa sākās ar Jāņa Kalniņa dziesmu "Vadoņa suminājums" apvienotajā korī, sekojot tautasdziesmai "Div' pļaviņas es nopļāvu" Pāvula Jurjāna apdarē. Pēc dziesmām sporta laukumā pulcējās lielais vingrotāju pulks. Pēc vingrotājiem laukumā ieradās tautas deju izpildītāji un nodejoja "Sudmaliņas", "Ekosēzi" un "Tūdaliņu".[97]

1937. GADS

Augšzemes kultūras dienu un bērnu svētku atklāšanā Susējā piedalījās 1000 skolēnu un 200 mazpulku dalībnieku no 10 apkārtējām skolām. Viens no runātājiem, iekšlietu ministrs Vilis Gulbis, uzsverot kultūras darba nozīmi pierobežā, atzīmēja:

> Lai mēs būtu droši par mūsu valsts pastāvēšanu, mums visiem jābūt mūsu nacionālās kultūras veicinātājiem un atbalstītājiem. Ikkatrs radošs darbs, kas ceļ mūsu dzīvi, ir kultūras darbs, un pēc savas vērtības viens labi apkopts tīrums, labi kultivēts purvs nav sliktāks par kuru katru garīgu darbu vai par labi uzrakstītu grāmatu. Nacionālās kultūras jautājums sevišķi lielu svaru iegūst pierobežas apgabalos, jo iedzīvotājiem jābūt šīs kultūras sargātājiem no svešiem iespaidiem.[98]

---

95 J. P. Rīgas apriņķa tautskolu skolotāju konference. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1936, Nr. 12, 722. lpp.
96 Pētersons, Ed. Autoritāte un brīvība atjaunotās Latvijas skolās. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1936, Nr. 2, 134. lpp.
97 -ns. Bērnu svētki Vilcē. *Zemgales Balss*, 1936, 26. maijs.
98 Arī labi apkopts tīrums ir augsti vērtējams kultūras darbs. *Brīvā Zeme*, 1937, 14. jūn.

Bet īpaši nozīmīgs notikums noritēja 5. un 6. jūnijā Latvijas sporta biedrības stadionā – tie bija **Pirmie vispārējie aizsargu vingrošanas un tautas svētki**, kas pulcēja jauniešus no visiem Latvijas novadiem, rādot 11 dejas pēc J. Rinkas un J. Oša krājuma "Latvju tautas dejas" aprakstiem.

1938. GADS

Tautas dejas aizsargu vingrošanas svētkos.
Mūsu Mājas Viesis, 1939, 15. jūn.

Un atkal presē pavīd fragmentāras ziņas par dažādiem bērnu pasākumiem ar dziedāšanu. Šoreiz pelēkos uzvalkos un tautastērpos 3. aprīlī **Rīgā**, Nacionālajā operā, pulcējās **mazpulku dalībnieki** uz galvaspilsētas mazpulku apvienoto sarīkojumu, dziesmās un daiļrunās izpildot savu koncertprogrammu. Pirmo reizi uzstājās kokļu un ganu stabuļu orķestris Jāņa Norviļa vadībā.[99]

Bērnu svētki, kuros pulcējas bērni skolas gados un kam skolas gaitas vēl priekšā, bērnu vecāki, vecvecāki ir kā tilts no pagātnes uz tagadni un nākotni. Svētki notiek vienā dienā 12. jūnijā katrā pagastā, lielākos centros un **Rīgā. Daugavpilī bērnu svētkos** pie Cietokšņa stacijas programmas izpildīšanā piedalījās 850 dziedātāju, 1000 vingrotāju, 500 dejotāju.[100]

1939. GADS

11. jūnijā visos valsts novados, piedaloties pilsētas un lauku pamatskolām, skanēja kora dziesmas, notika vingrošana, spēles un rotaļas, tika dejotas tautiskās dejas, spēlēja orķestris. Kārļa Ulmaņa, vienoto **skolēnu–bērnu svētku** idejiskā ierosinātāja, sveicienus nodeva izglītības ministrs Jūlijs Auškāps, kurš teica:

Pirmais lielais raksts deju svētku vēsturē – Ausekļa zīme.
Mūsu Mājas Viesis, 1939, 15. jūn.

> "Šajos svētkos jums jāmācās savu un draugu darbu saskaņot un kopā darīt. Par visu vairāk jāiegaumē, ka, kopā darbojoties, katram jāievēro sava vieta un savs uzdevums kārtīgi un īsā laikā jāizpilda. Kopīgais darbs mūs iemāca klausīt un izpildīt sadarbības noteikumus un māca valdīt pašiem par sevi.[101]

Skolu jaunatnes svētkos **Ventspilī**, Luna parkā, piedalījās 2500 svētku dalībnieku – visas astoņas apriņķa pilsētas un 12 pamatskolas. Mēģinājumā skolēnu kopkoris, kurā 500 dziedātāju, izdziedāja koncerta programmas dziesmas – Jāņa Kalniņa "Vadoņa suminājumu", Valdemāra Ozoliņa "Sargu pie Daugavas", Jēkaba Graubiņa apdari "Caur sidraba birzi gāju", Jāņa Norviļa "Daugaviņa puto balti", "Dziesmu kalnu" un "Dziesmu brīvai Latvijai".

Pēc mēģinājuma dziedātājiem un vingrotājiem radās jauka izdevība izbraukt ar velkoni līdz ostas vārtiem jūrā. Ap 200 skolēniem izbraukums sagādāja patīkamus mirkļus un arī pārsteigumu,

---

99 D. Mazpulku rosība. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1938, Nr. 4, 87. lpp.
100 Bērnu svētki – vienota prieka svētki. *Latgales Vēstnesis*, 1938, 10. jūn.
101 Katrs uzdevums jāpilda kārtīgi un īsā laikā. *Kurzemes Vārds*, 1939, 13. jūn.

Otrie Latvju jaunatnes dziesmu svētki (1928). Rīga, Esplanāde. Skats no estrādes jumta uz publiku. LNRMM

jo jūrā bija līdz septiņām ballēm stipra vētra.[102]

1939. gada 17. jūnijā Rīgā, Uzvaras parkā notika **Aizsargu 20. gadskārtai veltītie vingrošanas un sporta svētki**, kur 4000 vingrotāju un sportistu vidū uzstājās arī tautisko deju dejotāji ar četrām dejām – "Garais dancis", "Jautrā vija", "Eņģelītis" un "Litenietis". Savukārt septembrī Uzvaras parkā ar plašu uzvedumu svinēta **mazpulku organizācijas desmitā gadadiena**.

Rezumējot – starpkaru perioda bērnu un jaunatnes plašāka un šaurāka mēroga dziesmu svētki tika veidoti kā apjomīgas kultūras programmas, ietverot profesionālu mākslinieku koncertus, dejas, sportu, teātri, izstādes, izzinošus pasākumus. Nostabilizējās jau 19. gadsimtā iedibinātā svētku forma ar garīdzniecības un valsts amatpersonu iesaisti svētku norisēs, ar gājienu, garīgās mūzikas, kopkora koncertiem, viesu iesaisti, izklaides pasākumiem, balli. Jaunatnes svētki notika jau ar pieaugušo koriem raksturīgām programmām, kā arī nostabilizējās tradīcijas rīkot bērnu svētkus dažādos Latvijas novados ar kopīgiem Vislatvijas svētkiem Rīgā un bērnu koriem raksturīgām dziesmām. Izkristalizējās gan jauniešu, gan bērnu koru repertuārs ar latviešu tautasdziesmām centrā, savukārt nacionālās mūzikas kultūras uzplaukums atspoguļojās reizē ar oriģinālmūzikas stabilu ienākšanu koru programmās.

Svētku repertuāra iestudēšanu un dziedāšanas līmeņa celsmi veicināja un nodrošināja dažādu profesionālu organizāciju un valsts iestāžu rīkotie skolotāju kursi, kā arī skolotāju izglītības iestādes. Arvien klātesoša bija bērnu un jaunatnes dziedāšanas iemaņu attīstības apdraudētības izjūta, kopumā iezīmējoties pozitīvai, uz dziedātprasmes augstu attīstību vērstai tendencei. Arī vingrojumi, sporta sacensības un tautas dejas regulāri tiek iekļautas tradicionālo bērnu svētku un jaunatnes programmās. Muzikālās izglītības attīstība un koru kustība starpkaru periodā bija nepārtraukts process, kura rezultātā izauga dziedātāju un dejotāju paaudze, kas kļuva gan par turpmākajiem Skolu jaunatnes, gan Vispārējo dziesmu un deju svētku dalībniekiem un rīkotājiem.

Avoti un literatūra:
Bērziņš, J. *Dziesmotais novads*. Rīga: Mantojums, 2003, 198 lpp.

- Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs
- Valmieras muzejs
- Talsu novada muzejs
- Ludzas Novadpētniecības muzejs
- Daugavpils Universitātes muzejs
- Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs
- https://latgalesdati.du.lv
- https://periodika.lv/

102 Saulaini skolu jaunatnes svētki Ventspilī. *Ventas Balss*, 1939, 13. jūn.

JĀNIS MILZARĀJS – PIRMĀ LATVIEŠU SKOLĒNU PARAUGKORA DIBINĀTĀJS UN DIRIĢENTS

JĀNIS ERENŠTREITS

Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta koris neatkarīgās Latvijas skolu jaunatnes 10 gadu darbības svētku koncertā Latvijas Nacionālajā operā. Centrā LJSK kora diriģents Jānis Milzarājs un komponiste Paula Līcīte. Rīga, 1929. gada 26. septembris. Foto: K. Rake. PSMVM

Vēl 20. gadsimta nebrīves 60.–80. gados vecākie kolēģi prata pievaldīt mēli un drošības labad izvairījās spriest par tiem amata brāļiem, kuri savus radošos panākumus piedzīvoja Latvijas pirmās brīvvalsts laikā. Iepazīstot latviešu koru kustības pieklusinātos dzinējspēkus tuvāk, atklājas iedvesmojoši līderības paraugi ne vien pieaugušo koru, bet arī bērnu koru diriģentu vidū. Otrais pasaules karš deformēja Teodora Reitera dibinātā jauktā kora – Reitera kora (1920–1944) – dziesmoto mūžu un aizmēza nebūtībā Jāņa Milzarāja lolojumu – Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta bērnu kori (1925–1940).

Stāsts būs par diriģentu Jāni Milzarāju – viņa laika izglītības iespējām, viņa talantu un nopelniem. Tas bija laiks, kad klajā nāca tik gaidītie skolu koru dziesmu krājumi un metodiskās pamācības latviešu valodā, rosinot diriģentus izaugsmei un koru sadziedāšanās priekam. Milzarājs kā prasmīgs audzinātājs un mērķtiecīgs diriģents vadīja kori, kura izaugsmi kaldināja, dziedot latviešu tautasdziesmu apdares un latviešu komponistu dziesmas. Viņa vadītā Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta bērnu kora (LJSK) drošajiem kāpumiem sekoja līdzi daudzi mūzikas kritiķi.

1929. gada 26. septembrī Latvijas pamatskolu 10 gadu jubilejas koncertā, kas notika uz Operas skatuves, Milzarājs debitēja kā muzikāliem dotumiem apveltīts un tehniski izveicīgs virsdiriģents, sagatavojot un novadot ap 1000 bērnu – dziedātāju – kopkora priekšnesumus.

Savu lolojumu – LJSK kori – viņš spoži vadīja līdz pat 1940. gadam, kad padomju vara rupji sabradāja Milzarāja rūpīgi koptos asnus. Viņa priekšā pavērās režīma uzspiestas reālijas, kurās dzīves kārtību pieredzējis skolotājs līdz galam iejusties nespēja.

LABIEM SKOLOTĀJIEM PATEICOTIES

Jānis Milzarājs dzimis 1897. gada 29. septembrī Kurzemē, Aizputes apriņķa Sakas pagasta Unguru mājās. Rūpēs par ģimeni tēvs pratis apvienot kalpošanu muižniekam ar prasmīgu saimniekošanu uz renti ņemtajās mājās un vēl pa naktīm piepelnījies koku pludināšanā. Svētdienās posies uz Sakas baznīcu, kur pildījis draudzes priekšdziedātāja pienākumus. Bet mājās allaž dziedājis milzum daudz latviešu tautasdziesmu. 1905. gada revolūcija, Pirmais pasaules karš un tam sekojošie dramatiskie notikumi ierāva ģimeni nogurdinošos jurģos un visskarbākajā veidā pārbaudīja viņu izdzīvošanas spējas.

Taču jau kopš bērnības trešajam tēva dēlam Jānim paveicās ar labiem skolotājiem. Tā Kalvenes pagastskolas skolotājs Hugo Štolcs[1] atklājis zēnam vērtīgus "balss izvilināšanas" paņēmienus, ierādījis vijoles spēles pamatvingrinājumus un cieši piekodinājis turpināt muzikālo izglītību.

1 Hugo Štolcs 1902. gadā bija beidzis Liepājas pilsētas skolu, pēc tam – Baltijas skolotāju semināru (1902–1906); bijis Kalvenes pagasta skolas skolotājs. Jelgavas pilsētas galva (1929–1938). Arestēts (1940), notiesāts uz astoņiem gadiem (1941), miris PSRS, Krievijā (1942). Skat.: LVVA 1640-1-527- 282; Unāms, Ž. *Es viņu pazīstu*. Rīga: Biografiskā arhīva apgāds, 1939, 481. lpp. u. c.

1907. gadā Aizputē Jāņa Milzarāja vecākiem nācās pārkvalificēties par maizniekiem, bet Jānis tika uzņemts prestižajā Aizputes valsts skolā[2]. Darbīgā vidē aizvadītais laiks skubinājis Milzarāju izšķirties par tālāko izglītību. Viņš izvēlējies Pēterburgu. Tolaik Vidzemes un Kurzemes guberņu ļaudīm latviski tā dēvētā Pēterpils nebija sveša. 1915. gadā te ar tēva atvēlētiem trim rubļiem kabatā ieradies arī Jānis Milzarājs. Izsvēris savas priekšrocības – Aizputē iegūtās krievu valodas prasmes un matemātisko attapību –, kā arī paredzamo iznākumu, garantētu iztiku ierēdņa amatā, jauneklis iestājies A. S. Čerņajeva reālskolā. Visai drīz Milzarāja vārds parādījies skolas sekmīgāko audzēkņu sarakstā. Panākumu spārnots, jauneklis vēris vaļā arī Pēterburgas Mūzikas institūta[3] durvis un ticis uzņemts vijoles klasē. Un, turpinot studijas divās mācību iestādēs, iesaistījies profesora Jāzepa Vītola vadītajā Pēterburgas Dziedāšanas biedrības jauktajā korī, kur pulcējās "Pēterpils latvju inteliģences zieds"[4]. V Vispārējos latviešu dziesmu svētkos (1910) godalgotā kora svētku latviskajā gaisotnē piedzīvotās emocijas vēl virmojušas koristu sirdīs, un Vītols šo sadziedāšanās dzirksti pratis meistarīgi saglabāt. Ko Milzarājs varēja mācīties un aizgūt no Vītola kā kordiriģenta? Te jāpaļaujas uz Ernesta Brusubārdas, vēlākā komponista un mūzikas kritiķa, atmiņām.

Vītols prasījis, lai katrs dziedātājs droši mācētu nodziedāt no galvas savu partiju. Kad balsis bija iemācītas, dziesmu vairākkārt izdziedājuši kopā ar klavierēm, un viņš īpašu vērību veltījis tīrskanībai – intonācijai. Tālāk sekojis nianšu un stila veidojums, līdz ticis sasniegts dziesmas galīgais slīpējums. Dziesmu izpildījumos Vītols vienmēr stāvējis tālu no bravūras un nevajadzīga skaļuma, ar apbrīnojamu smalkjūtību pratis katrai dziesmai atrast piemērotu, loģiski attaisnojamu tempu, apzināti vairīdamies no pārspīlēti ātriem tempiem. Vītola vadītie mēģinājumi nenogurdināja, jo līdzās nopietniem aizrādījumiem viņa paskaidrojumi bijuši dzirkstoša humora piebārstīti. Bet pēc 2–3 stundu mēģinājumiem viņš veltījis laiku tā sauktajiem pasīvajiem biedriem ar pārrunām omulīgā gaisotnē.[5]

1917. gada boļševiku apvērsums visu impēriju sagrieza kājām gaisā. Skološanās pajuka. Bēgļu gaitās Pēterburgā nonāca Milzarāja ģimene – vecāki un abas māsas. Iestājās izdzīvošanas krīze, un arī jaunā censoņa veselība draudīgi sašķobījās.

---

2 No 1903. gada darbojās Aizputes (*Hazenpoth*) valdības (Гзенподское правительственное), vēlāk valsts draudzes skola (Гзенподское казенное приходское училище), kur izglītība bija krievu valodā un valdīja izteikti krievisks gars. Latviski tur pasniedza vien ticības mācību. Skolā bija arī stīgu orķestris, kura koncerti tikuši labi apmeklēti, īpaši "viļņojošo valšu" ritmu dēļ. Aizputē strādājis ļoti erudīts un sirsnīgs mūzikas un ticības mācības skolotājs Kārlis Šēnhofs. Vairāki audzēkņi pie viņa mācījušies privāti latviešu valodu. Ieinteresētos viņš pulcējis divas reizes nedēļā un visus mācījis pa brīvu, iepazīstinot ar latviešu rakstnieku darbiem, kopīgi pārrunātas garīgas tēmas. Katram nācās gatavot referātu, un iedibinājās skaisti literāri vakari. Vairāk skat.: *Aizputes Vēstnesis,* 1926, 3., 10., 24. dec.; 1927, 7., 14., 21., 28. janv.

3 Петроградский музыкальный институт (institūts dibināts 1913. gadā ar mērķi piedāvāt muzikālo izglītību plašākiem tautas slāņiem, izmantojot Pēterburgas konservatorijā izstrādātas programmas; nacionalizēts 1918. gadā).

4 Dibināts 1908. gadā. Korī pulcējās 50–60 dalībnieku ar izmeklētām balsīm, kuras, uzņemot jaunus dalībniekus, pārbaudījis pats Jāzeps Vītols. Skat.: Brusubārda, E. Prof. Jāzeps Vītols – kora diriģents. *Jāzeps Vītols. Raksti par viņa dzīvi un darbu 80 gados.* Sast. Jēk. Graubiņš. Rīgā: Latvju grāmata, 1944, 233.–234. lpp.

5 Brusubārda, E. Prof. Jāzeps Vītols – kora diriģents. *Jāzeps Vītols. Raksti par viņa dzīvi un darbu 80 gados.* Sast. Jēk. Graubiņš. Rīgā: Latvju grāmata, 1944, 234.–237. lpp.

PA KURU CEĻU?

1920. gada jūlijā Milzarāji atgriezās Latvijā un apmetās uz dzīvi Rīgā. Raugoties no malas, šķiet, ka nedaudz par vēlu, jo 23 gadus vecajam divu mūzu kalpam secen gāja Latvijas Konservatorijas atklāšanas oficiālais koncerts 11. janvārī, kur Nacionālās operas koris Paula Jozuus vadībā pirmatskaņoja Vītola odu "Līgai" (Edvarts Virza), tāpat arī Teodora Reitera jaundibinātā jauktā kora pirmais koncerts Nacionālajā operā un Alfrēda Kalniņa operas "Baņuta" pirmuzvedums 30. maijā.

Krustcelēs nonācis, Jānis 1921. gadā iestājās Latvijas Mākslas akadēmijā kā brīvklausītājs, ap 20. gadsimta divdesmitajiem gadiem kā diriģents iemēģinot roku akadēmijas audzēkņu korī.[6] Jauneklis atsācis arī savas balss izkopšanu, līdz tā tika pārpūlēta, kamdēļ šīs nodarbības arī pārtraucis. Visticamāk, Milzarājs centies izzināt savas balss fizioloģiskās spējas tik daudz, lai kā diriģents ar šo sajūtu kopumu mācītu dziedāt citus.

METODISKO PAMĀCĪBU UN DZIESMU KRĀJUMU BIRUMS LATVIEŠU VALODĀ

Latvijā bija sācies jauns laikmets. Agrārreformas likums iekustināja dzīvi Latvijas laukos, un arī kara plosītās pilsētas lēni atguvās. Kori bija paputējuši, un viens no galvenajiem iemesliem bija izglītotu dziedāšanas skolotāju un kordiriģentu trūkums. Sāka nākt klajā jaunizdotas mācību grāmatas un dziesmu krājumi latviešu valodā.

1920. gadā presē parādījās emocionāli sakāpināts Jēkaba Graubiņa raksts[7] sakarā ar cara laikos, 1901. gada Izglītības darbinieku kongresā Maskavā pieņemto rezolūciju par dziedāšanu skolās, ka tā ir vēlama, bet ne obligāta. Graubiņš neskopojās ar ieteikumiem, kā dziedāšanu padarīt par svarīgu priekšmetu līdzās citiem. Vispirms jānovērš šīs mācību stundas šaurās kalpošanas mērķis kā 3–4 dziesmu nodziedāšana skolas pasākumos vai revidenta priekšā un paspīdēšana ar tādām dziesmām kā Alfrēda Kalniņa "Imanta nevaid' miris" vai Emīla Dārziņa "Sapņu tālumā". Turpinot Graubiņš pievēršas dziedāšanas stundām kā labas izglītības īstenam glābiņam. Viņa ieskatā dziedāšanas stunda būtu obligāta visiem, bet skolas koris veidojams kā labāko dziedātāju izlase. Un tad jau tiek sijāta diriģentam nepieciešamā izglītība, gaume, rakstura īpašības. Bet kur tādus ņemt? Tobrīd visi cara laika skolotāju semināri bija paputējuši, bet neatkarīgās Latvijas dziedāšanas skolotāju apmācība tikko aizsākusies[8]...

Jēkabs Graubiņš, tobrīd (1920) Latvijas Konservatorijas profesora Jāzepa Vītola speciālās teorijas klases students, bija sarūpējis jaunu grāmatu "Mūzikas elementārteorija", ko recenzents Jēkabs Poruks nodēvēja par "pirmo oāzi mācību grāmatu tuksnesī"[9]. Tās pielikumā pieejami praktiski padomi balsīm un vokālā notācija līdz ar piemēriem no Marijas Gubenes, Andreja Jurjāna un Jāzepa Vītola kompozīcijām.

---

6 Andermane, E. *Diriģents Jānis Milzarājs un Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta koris.* Vad. O. Grāvītis. Manuskripts. Rīga: JVLMA, 1992, 10. lpp. No autores sarunas ar diriģenta sievu Ēriku Milzarāju.

7 Graubiņš, J. Skolas dziedāšanas līdzšinējie trūkumi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1920, Nr. 9, 217.–228. lpp.

8 Graubiņš, J. Skolas dziedāšanas līdzšinējie trūkumi, 217.–228. lpp.

9 Bērziņa, V. *Daudz baltu dieniņu... Jēkaba Graubiņa dzīvesstāsts.* Rīga: Atēna, 2006, 85. lpp. 1943. gadā O. Krolla apgādā iznāca sestais grāmatas "Mūzikas elementārteorija" iespiedums.

1920. gadā savu metodiku piedāvāja Artūrs Salaks, tobrīd Rīgas 4. ģimnāzijas mūzikas skolotājs un kora vadītājs, laižot klajā grāmatu "Vadonis mazajiem dziedātājiem", uz ko Vītols reaģēja asi un nesaudzīgi: "Grāmatiņas galvenie trūkumi meklējami pavirši šabloniskajos, muzikāli mazderīgajos balss un dzirdes vingrinājumos, kā arī teorētisko un metodisko paskaidrojumu gandrīz absolūtā iztrūkumā. [..] Skolu literatūra ar šo grāmatiņu nav kļuvusi bagātāka."[10]

Savukārt 1921. gadā iznāca Graubiņa "Dziedonītis"[11] – informatīvs un dziedāšanai noderīgs sešdesmit četru vienbalsīgu tautasdziesmu krājumiņš pirmskolas un māju bērniem. Īstenībā tas bija iecerēts kā paskubinājums vecākiem, lai viņi atvērtu Latvijas augošajai paaudzei vārtus uz brīnumu pasauli – tautasdziesmu.[12]

Milzarāja uzmanību varēja piesaistīt 1922. gadā izdotā "Dziedāšanas mācības metodika", ko sarūpēja Baltijas skolotāju seminārā[13] izglītojies pedagogs, rakstnieks, sabiedrisks darbinieks un kordiriģents Juris Bebrs. Šis vīrs turpmākajos gados ar lielu interesi sekos līdzi Jāņa Milzarāja vadītā LJSK bērnu kora panākumiem un sekmīgi sadarbosies Latvijas skolu 10 gadu jubilejas pasākumos 1929. gadā.[14]

Vienu pēc otra dziesmu krājumus izdeva Pāvuls Jurjāns, kura vārds vairumam asociējas ar brāļu Jurjānu mežragu kvartetu, bet mūsdienās ar viņa vārdā nosaukto mūzikas skolu Rīgā. 1919. gadā viņš piedalījies Latvijas Konservatorijas dibināšanā, vadījis dziedāšanas un operas klasi. Bet pirms tam pasniedzis dziedāšanas stundas vairākās Rīgas skolās[15], kas acīmredzami pamudinājis viņu iepazīt zēnu un meiteņu balsu fizioloģiskās īpatnības. Par to liecina Jurjāna izdotie dziesmu krājumi, kuru metodiskā vērtība joprojām pilnībā nav apzināta. Iespējams, ka esam ietekmējušies no komponista un muzikologa Oļģerta Grāvīša atziņas, ka "kvalitatīvi Pāvula Jurjāna pūliņi maz attaisnojušies"[16]. Tāpēc "Bērnu mūzikas antoloģijā I" ietverti tikai nedaudzi Pāvula Jurjāna harmonizācijas piemēri.

Tomēr viens no viņa krājumiem – "P. Jurjāna Dziesmas, ierīkotas pamata skolām" –, kas kļuva pieejams 1920. gadā, saņēma atzinīgu novērtējumu "par vienuviet pieejamām latviešu komponistu dziesmām"[17]. Dziesmu radītāju sarakstā iekļauti Jāzeps Vītols, Alfrēds Kalniņš, Emilis Melngailis, Jānis Zālītis, Jurjānu Andrejs, Ādolfs Ābele, Kārlis Baumanis, Eduards Veidenbergs, Emīls Dārziņš, Jānis Bētiņš, Kārlis Zigmunds, Jānis Straume un Ernests Vīgners. Krājumā ievietoti arī 54 latviešu tautasdziesmu harmonizējumi un cittautu komponistu dziesmas, ko tulkojusi Paula Līcīte.

---

10 Vītols, J. Arturs Salaks. Vadonis mazajiem dziedātājiem, 1920. g., A. Gulbja apgādībā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, Nr. 11, 1199. lpp.

11 Graubiņš, J. *Dziedonītis.* Rīga: K. Priedīša grāmatu apgādniecība, 1921.

12 Turpat.

13 Darbojās Rīgā (1870–1886), pēc tam Kuldīgā (1886–1915).

14 II Vispārējos dziedāšanas svētkos 1880. gadā Bebra vadītais Baltijas skolotāju semināra vīru koris saņēma Uzslavas rakstu kā labākais starp vīru koriem. (Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940.* [ASV] Bruklina: Grāmatu Draugs, 1965, 91. lpp.)

15 Voldemāra Maldoņa, Ata Ķeniņa, Rīgas Latviešu biedrības meiteņu skolās, Rīgas pilsētas ģimnāzijā un arī Rīgas Ķeizariskajā mūzikas skolā.

16 Grāvītis, O. Pēcvārds. Grāvītis, O. (sast.). *Bērnu mūzikas antoloģija I.* Rīga: Liesma, 1983, 100. lpp.

17 Ramats, E. Pāvula Jurjāna "Dziesmas". *Mūzikas Nedēļa*, 1923, 2. nov.

PAVĒRSIENS

Pauls Jozuus. Foto: M. Zariņš. LNRMM

Zīmīgi, ka jau pēc gada (1922) Mākslas akadēmijas vadītājs Vilhelms Purvītis ieteica brīvklausītājam Milzarājam uzņemties zīmēšanas skolotāja pienākumus Rīgas pilsētas 27. pamatskolā, kur viņa pienākumiem visai drīz klāt nākušas arī dziedāšanas stundas. Tā bija necerēta veiksme, jo Rīgā, kas veidojās par vilinošu metropoli, darba iespējas meklēja pietiekami daudz skolotāju arī no lauku apvidiem. Tobrīd skolotāja arodu kā iztikas avotu izvēlējās daudzi dažādās jomās izglītību guvušie ļaudis.

Tikmēr presē pavīdēja neiecietīgi uzbrukumi sportam kā kordziedāšanas lielākajam traucēklim. Viens no neiecietīgajiem autoriem bija Kārlis Martinovskis, kura kompozīcijas vēlākos gados parādīsies arī Milzarāja jaundibinātā bērnu kora programmās. Viņš nebija mierā, ka "par miesas attīstību Latvijā pašlaik ir simtkārt vairāk gādāts kā par gara izdaiļošanu"[18]. Pēc viņa domām, "fiziskā spēka sacīkstes būtu ļoti labi izvedamas un spēks parādāms darbā, kaut vai pie tā paša Doles kanāla rakšanas". Sajutis, ka pāršāvis pār strīpu, Martinovskis tomēr secina, ka "viss ir labs un derīgs, bet tikai ar mēru, savā vietā un laikā"[19].

1923. gada vasarā Milzarājs pabeidza trīs mēnešu skolotāju sagatavošanas kursus.

Pedagoģiskā darba pārņemts, 1924. gadā jauneklis pārtrauca mācības Latvijas Mākslas akadēmijā, jo lēma veltīt sevi mūzikas skolotāja un diriģenta karjerai.

KĀ DZIMA LJSK BĒRNU KORIS?

1925. gada sākumā divu Rīgas 27. pamatskolas skolotāju – Jāņa Milzarāja un Romāna Šmita – galvās dzima pārdrošs plāns – dibināt Rīgas pamatskolu skolēnu apvienoto kori. Viņi vērsās pie Rīgas Tautskolu direkcijas un pilsētas pamatskolu inspektora Miķeļa Štāla, kurš ierosmi ne tikai atbalstīja, bet panāca iecerētā bērnu kora uzņemšanu Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta paspārnē. Atlika vien sakārtot oficiālās attiecības ar Izglītības ministriju.

LJSK vēstulē[20] paskaidrots, ka korī uzņems tikai Rīgas pamatskolu audzēkņus ar labām sekmēm mācībās, vecāku piekrišanu un skolu pedagoģisko padomju atļauju. Mēģinājumi paredzēti divas reizes nedēļā: viens darbdienā un otrs – svētdienā vai svētku dienā. Kori vadīs diriģents Milzarāja kungs, bet par kora darbību atbildēs LJSK ievēlēta komiteja, kā arī organizācija "Ārsts un žēlsirdīgā māsa". Šāds koris pamudinātu skolu jaunatni lietderīgi pavadīt brīvo laiku skolotāju un audzinātāju uzraudzībā, kā arī atrautu mūsu jaunatni no ielas iespaidiem un ieaudzinātu viņā mūsu senču dziesmu garu.

Izglītības ministrija[21] ar jaunā kora dibināšanas atļauju nevilcinājās, un LJSK, dabūjis tiesisku pamatu, vērsās pie Rīgas pilsētas valdes Izglītības nodaļas ar lūgumu izziņot visām Rīgas pilsētas pamatskolām par minētā kora nodibināšanu. Dziedātāji varot pieteikties LJSK Skolas ielā 1. Gaviļu

---

18 Martinovskis, K. Kora dziedāšana un sports. *Mūzikas Nedēļa,* 1923, 28. sept.
19 Turpat.
20 LJSK vēstule nr. 2073 no 5.06.1925. IM Tautskolu direkcijai. Vēstules kopija. Mašīnraksts. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs.
21 Latvijas Izglītības ministrijas atļauja Nr. P-2430 no 1925. gada 30. jūnija. Skat.: *LJSK skolēnu kora 5 gadu darbības pārskats, Latvijas Jaunatnes Sarkanais Krusts*. Rīga: Grāmatu un nošu spiestuve "Latvija", 1930. gada maijā, 13. lpp.

vietā Milzarājs veica drosmīgu pašnovērtējumu un 1925. gadā iestājās Latvijas Konservatorijas obligāto priekšmetu klasē:

> Tie, kas apmeklē Jozuus "kora klasi", gūst visdrošāko atbalstu savai turpmākai audzinātāju darbībai. Šinī – parasti pārprastā – kora klasē Jozuus nedzenas pēc "parauga kora", negatavo koncertus, bet ievada savu auditoriju kora vadīšanas dziļākos noslēpumos, visos tanīs sīkumos, kas mūsu diriģentu vairumam vēl gluži apslēpti.[22]

Jēkabs Mediņš savās atmiņās[23] uzteica kora klases vadītāju Paulu Jozuu kā daudzu kordziedāšanas un kora vadīšanas noslēpumu atklājēju. Labvēlīgu sakritību rezultātā arī Milzarājs nonāca šajā vidē, lai kāri tvertu izcilā diriģenta un pedagoga praktiski šķetinātās metodiskās atklāsmes saistībā ar ritma, dikcijas, intonācijas un izpildījuma kultūras izkopšanu kora priekšnesumā. Profesors sniedza individuālas konsultācijas tiem studentiem, kuri jau vadīja vai gatavojās vadīt savus korus.

Rosinošu atziņu uzlādēts, Milzarājs ķēries pie iecerētā paraugkora dibināšanas. Kā striktas un skrupulozas kārtības cienītājs viņš ienāca vidē, kur domāja līdzīgi. Veiksmes stāsta turpinājumā jāuzsver, ka LJSK vadības deklarēto attiecību humānie principi, cieņpilnā gultnē ievirzītās prasības, tēvišķās rūpes un darbu paredzamība sekmēja un atraisīja diriģenta un audzinātāja Jāņa Milzarāja radošās spējas. Pateicoties divu dižgaru – Vītola un it īpaši Jozuus – muzikālajai ietekmei, Milzarājs alka pašapliecināties. Mācot bērnus dziedāt, viņš jutās drošs un novērtēts. Neļāvies steigai un paviršībai. Bet necietis arī tūļāšanos, jo bijis mērķtiecīgs.

Korī uzņēma bērnus vecumā no 8 līdz 15 gadiem.

LJSK Rīgas pilsētas Pamatskolu skolēnu kora pirmais atskaites koncerts notika 1926. gada 2. maijā 1. pilsētas pamatskolā. Pirmajā daļā nodziedātas vien četras latviešu tautasdziesmu apdares – "Stādīju ieviņu" un "Līgodama upe nesa" Marijas Gubenes, "Stādīju ieviņu" Pāvula Jurjāna, "Krauklīts sēž ozolā" Andreja Jurjāna apdarē –, bet koncerta izskaņā dziedātas Andreja Jurjāna "Lūk, roze zied" (Anša Līventāla dzeja) un Ādama Ores kompozīcija "Daugaviņa, māmuliņa" un Celnera "Ozoli vēl Latvijā". Milzarājs nekad netiecās pēc apgūto dziesmu rekordskaita, bet nežēloja pūles, lai katra tiktu rūpīgi izstrādāta. Ja sākumgados kaut ko neiespēja, tad koncertā tika pieaicināti profesionāli mākslinieki – instrumentālisti, vokālisti.

Toties otrajā koncerta programmā tika iekļautas 20 kordziesmas.

Šis un turpmākie LJSK bērnu kora atskaites koncerti rīkoti Latvijas Konservatorijas zālē. Atsauksme par otro koncertu parādījās jau nākamajā dienā.[24] Ikvakara koncertu apmeklētājs Jēkabs Vītoliņš paudis sajūsmu par dzirdēto. Katras dziesmas skanējums bijis spirgts un drošs, un ikviena dziesma atklājusies kā rūpīgi kopta un spodrināta pērle. Uzskaitījis vēl daudz citu labu īpašību, Vītoliņš norādījis, ka te būtu bijis ko redzēt arī citiem diriģentiem. Un pat apskaust dziedājuma ritmisko skaidrību un noteiktību, kādu panācis kora vadonis Jānis Milzarājs.

---

22 Vītols, J. Pauls Jozuus senāk un tagad. *Mūzikas Apskats,* 1933, Nr. 10, 302. lpp.
23 Mediņš, Jēk. *Manas atmiņas par latviešu kordiriģentiem*. Manuskripts. JVLMA bibliotēka, Nr. ZP-335.
24 Vītoliņš, J. Bērnu kora koncerts. *Pēdējā Brīdī*, 1927, 16. maijs.

Pēdējās divas dziesmas (Jurjāna "Lūk, roze zied" un Celnera "Ozoli vēl Latvijā") gan nodēvētas par pseidolatviskām. To vietā labāk būtum dzirdējuši kādas īpatnākas no pēdējiem skolēnu koru krājumiem.

Aizsākās kora līdzdalība bērnu dienu pasākumos (bērnu svētkos), uzstāšanās sanatorijās un pansionātos, kā arī dievkalpojumos dažādās Rīgas baznīcās.

1928. gadā ar desmit dziesmām LJSK koris debitēja Rīgas radio tiešraidē. To vidū skanējusi arī Baumaņu Kārļa "Latviski lai atskan dziesmas" (Lapas Mārtiņa dzeja).

Hronoloģiskā secībā pieejamās atsauksmes ļauj novērtēt kora radošās izaugsmes stabilitāti un pārliecināties par latviešu komponistu darbu, kā arī mūsu tautasdziesmu īpatsvaru koncertu programmās. Recenzentu loks bija plašs, un rakstu slejās pavīd arī kāds aizrādījums, taču kopumā kora un diriģenta Jāņa Milzarāja profesionālā meistarība ikreiz tikusi atzinīgi novērtēta.

Tā Jānis Cīrulis vienā avīzes numurā izvērtējis gan Milzarāja bērnu kora, gan Reitera kora koncertu[25]. Bērnu kori viņš salīdzinājis ar mazputniņiem – dziedātājiem – un klausījies viņu dziedāšanā kā brīnumainā pasakā. Valdzināt valdzinājis kora svaigais tembrs, izlīdzinātais ansamblis. Milzarājs parādījis sevi kā krietnu, lietpratīgu un muzikālu vadoni. Recenzents tomēr aizrādījis uz lēniem un pasmagiem tempiem un atsevišķu vārdu izcelšanu, no kā cietusi muzikālā frāze un pati dziesma zaudējusi viengabalainību. Pats diriģents imponējis ar skaidro, noteikto žestu, muzikālo inteliģenci, kas sola svētību šai simpātiskai dziedātāju draudzei arī turpmāk.

1929. gada 17. martā (ceturtajā atskaitē) koris uzstājies ar latviešu tautasdziesmām brāļu Jurjānu – Pāvula un Andreja –, Jēkaba Graubiņa, Ferdinanda Pliča un paša Milzarāja apdarē. Te iezīmējās sadarbības aizsākums ar nākamo komponistu Jāni Norvili, tobrīd pianistu un klavierspēles pedagogu Milzarāja vadītajā Rīgas 1. pamatskolas bērnu mūzikas studijā. Šo koncertu vērtējis Volfgangs Dārziņš:

> Prieks bija par sudrabskanīgo kora tembru. No smalkākā *piano* līdz spēcīgam *forte* koris saglabāja savu kristāltīro un skaidro intonāciju. [..] Milzarāja žests viscauri stilā izturēts, smalkjūtīgi atturīgs, pie tam vienkāršs, saprotams un tomēr lokans un niansu bagāts.[26]

Arī Eduards Ramats novērtējis dzirdēto kā "diženu, ievērības cienīgu darbu": "Milzarājs plašā koncerta programmā izsmēlis visu, ko var panākt ar trauslām bērnu balstiņām, neuzkraujot tām pārmērīgu nastu."[27]

1929. gada 1. aprīlī ar labi padarīta darba sajūtu koris devās savā pirmajā ārzemju turnejā uz Igauniju (ar nakts vilcienu Rīga–Tallina).[28] Kora uzstāšanās koncertzālē *Estonia* bija sekmīga, koris guva panākumus.[29] "Koris uzrādījis īstu un nopietnu mākslas izpratni, sniedzot klausītājiem patīkamu muzikālu baudu. Korī skanīgas balsis, un katra dziesma rūpīgi izstrādāta. Korim un diriģentam par labi sagatavoto programmu sarīkotas lielas ovācijas."[30]

---

25 Cīrulis, J. Mazputniņi – dziedātāji; Reitera kora koncerts. *Latvis*, 1928, 1. maijs.
26 V. D. Latvijas jaunatnes sarkanā krusta skolēnu kora koncerts. *Latvis*, 1929, 19. marts.
27 Ramats, E. Skolēnu kora koncerts konservatorijā. Apskats. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1929, Nr. 4, 410. lpp.
28 Krūtaine, Ē. *Latvijas Jaunatnes Sarkanā krusta skolēnu kora 5-gadu darbības atcere.* Rīga: b. i., 1930, 8.–13. lpp.
29 LJSK viesojas Tallinā. *Jaunākās Ziņas*, 1929, 3. apr.
30 Lemba, A. *Riia koolide laulukoori kontsert. Vaba Maa*, 1929, 4. apr.

LATVIJAS SKOLU 10 GADU JUBILEJAS KONCERTI OPERĀ

Jānis Cīrulis sniedz detalizētu ieskatu Latvijas skolu 10 gadu jubilejas programmā. Rīts sācies ar svētku dalībnieku, skaitā ap 10 000, gājienu uz Brāļu kapiem. Tajā piedalījies prāvs skolēnu skaits no provinces. Tāpat lauku skolu audzēkņi Operā klausījušies Rīgas skolu koru priekšnesumus. Cīrulim no koncerta palicis labu labais iespaids.[31]

Latvijas Skaņražu kopa svētkiem bija sagatavojusi īpaši izraudzītu dziesmu krājumu ar deviņām trīsbalsīgām *a cappella* dziesmām: Baumaņa "Dievs, svētī Latviju", Jurjānu Andreja "Nevis slinkojot un pūstot", kā arī virkni tautasdziesmu apdaru – "Cekulaina zīle dzied" (J. Graubiņš), "Jūriņ prasa smalku tīklu" (A. Jurjāns), "Pilna upe baltu ziedu" (Jēk. Poruks) "Tumša nakte, zaļa zāle" (J. Graubiņš), "Kur tu skriesi, vanadziņi?" (A. Jurjāns), kā arī oriģināldziesmas – Valdemāra Ozoliņa "Ziedoņa idille "(V. Pūdoņa dzeja) un Jurjānu Andreja "Dievs, dod mūsu tēvu zemei".

Klātesošais 42 gadus vecais brīvmākslinieks Jēkabs Graubiņš savus iespaidus izklāstīja "Teātra Nedēļas" izdevumā.[32] Programmā bijušas dziesmas kopkorim un četras – LJSK korim vienam pašam. Starpība trīs virsdiriģentu Jāņa Milzarāja, Ferdinanda Pliča un Valdemāra Ozoliņa iestudējumos bijusi manāmi liela. Vislabāk kritiķim patikušas Milzarāja diriģētās dziesmas, jo katra tikusi kā apmīļota un neviltotas jūsmas apdvesta. Vēl izsmalcinātākas un dažādākas nianses atklājušās viņa vadītā LJSK bērnu kora priekšnesumā.

Arī Pličs novērtēts kā labs skolotājs un diriģents. Mazāk veiksmīgs bijis Valdemārs Ozoliņš, kura žestus skolēni nav lāgā sapratuši. Kopiespaids no pamatskolēnu koncerta palicis labs – balsis labas, tīras, dziedājuši disciplinēti un noteikti.[33]

Graubiņš noklausījās arī vidusskolu un arodskolu audzēkņu koncertu 28. septembrī tāpat Operā. Apvienotais koris pulcējis ap 1000 dziedātāju. Starp piecām kopdziesmām izcēlies Jurjānu Andreja kantātes "Tēvijai" izpildījums skolēnu simfoniskā orķestra pavadījumā. Uzmanības vērta ir personību parāde, jo katrs no viņiem – Eduards Ramats, Ādolfs Šillers, Kārlis Freidenfelds, Artūrs Salaks, Jēkabs Vītoliņš, Artūrs Bobkovics, V. Gailītis, Kārlis Pūķis un Pēteris Krievkalns – uz Operas skatuves stājies sava kora priekšā. Graubiņš ievēroja, ka vidusskolās dziedāšana neprogresē tādā pašā tempā, kā tā sākusies pamatskolā, jo no vidusskolām izslēgtas klašu dziedāšanas stundas.[34]

Jēkabs Poruks šo koncertu pielīdzināja īstiem lieliem dziesmu svētkiem. Valsts himnu diriģējis pamatskolu inspektors Bebru Juris. Koncerta beigās klausītāji un dziedātāji sarīkojuši ovācijas Paulai Līcītei, kas savu dziesmu "Skolai" bija veltījusi tieši šiem svētkiem. Un piebilda, ka ar laipnu smaidu, viegli saprotamu žestu tuvāko ceļu uz bērnu sirdīm esot atradis Jānis Milzarājs. "Kāds nepārspējams milzu koris izaugtu mūsu skolās, ja sasniegumu līnija arvien kāptu uz augšu," kritiķis sajūsminās, cerēdams uz tikpat sirsnīgu satikšanās prieku pēc gadiem lielajos dziesmu svētkos.[35]

Nebūt ne aiz trejdeviņiem kalniem jūtams 2029. gada septembra tuvums, kad pienāktos

Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta koris pirms brauciena uz Lietuvu uz Mākslas muzeja kāpnēm. Rīga, 1930. Foto: M. Tomaļunas. PSMVM

31 Cīrulis, J. Bērnība dzied. *Latvis*, 1929, 28. sept.
32 Graubiņš, J. Skolēnu koncerti Latvijas skolas 10 gadu jubilejas svētkos. *Teātra Nedēļa*, 1929, 6. okt.
33 Turpat.
34 Turpat.
35 Poruks, J. Pamatskolu svētku koncerts. *Pēdējā Brīdī*, 1929, 28. sept.

nosvinēt Latvijas skolu 100 gadu jubileju ar skanīgu bērnu koncertu Latvijas Nacionālajā operā un baletā, uz skatuves pulcinot Rīgas pamatskolu korus (ar 2000 bērniem?). Līdzīgi kā tālajā 1929. gada 26. septembrī, kad svinēja Latvijas skolu 10 gadu jubileju. Svinēt, protams, var dažādi. Bet pašcieņas dēļ pieklātos sagatavot kaut ko skaistu un neaizmirstamu liela bērnu kora izpildījumā – tā, lai skanētu vēl krāšņāk, nekā rakstīja par 10. gadskārtu.

Pietuvojās LJSK bērnu kora piecu gadu jubileja. Tā tika svinēta 1930. gada 23. maijā ar koncertu Latvijas Konservatorijas zālē. Kā jau pieņemts, korim jubilāram tikušas dāvanas – Marijas Gubenes, Paulas Līcītes un Kārļa Martinovska jaundarbi. Milzarāja ilggadējs draugs Kārlis Martinovskis korim veltīja dziesmu ciklu "Circenīšu nakts dziesmas" (piecas Friča Bārdas dzejas miniatūras) ar klavieru pavadījumu. Līdz ar programmu tapa arī buklets ar kora radošās darbības apcerēm un vēlējumiem.[36]

Šķiet, ka LJSK bērnu koris ticis apbalvots ar braucienu uz Lietuvas II Dziesmu svētkiem, kas notika 1930. gada jūnija dienās Kauņā. Kā Latvijas jaunākie sūtņi 90 bērni uzstājās gan pašos dziesmu svētkos, gan ar vieskoncertu Ateitininku zālē Kauņā. Klausītāju vidū bijuši Lietuvas valdības pārstāvji un augsti izglītības darbinieki. Rīgas koristi un diriģents apbalvoti ar Vītauta Dižā piemiņas medaļām. Bērni piedalījušies ekskursijās un sadraudzības vakarā, bet naktī ar vilcienu devušies atceļā uz Rīgu.

Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta koris ceļā uz VII Latvijas vispārējiem dziesmu svētkiem Esplanādē (1931). PSMVM

Izbaudījuši lietuviešu dziesmu svētku atmosfēru, kora dalībnieki uzsāka gatavošanos VII Latvju Vispārējiem dziesmu svētkiem, kas notika 1931. gada 20.–22. jūnijā Rīgā. Kā? Korim apgūstot soprāna un alta balsis. Atliek vien ielūkoties VII Dziesmu svētku bukletā, lai apjaustu šī papildu darba apjomu repertuāra ziņā un piedzīvoto gandarījumu būt izcila notikuma pašā epicentrā Esplanādē.[37]

Kora biogrāfijā iezīmēts arī koncerts 1932. gada vasarā Sv. Sīmaņa baznīcā Valmierā. Šo notikumu aprakstījis komponists Helmers Pavasars: "Kā hipnotizēti mazie dziedoņi raugās uz savu temperamentīgo diriģentu, saprotot katru viņa kustību, izpilda katru prasību. Bet prasa viņš daudz: ritmisku dziedājumu, tīru intonāciju, nianses, skaidru dikciju, vienādu elpošanu."[38]

Gadu gaitā LJSK koris ieguva augsta etalona statusu. 1934. gada kora sniegums tika salīdzināts ar Rīgā koncertējošo pasaulslaveno Vīnes zēnu kori. Atšķirība vien tajā, ka vieskorī "dzied gandrīz virtuoza profesionālu mazo dziedoņu saime, šeit – bērnu pulciņš, kas upurē dziesmu priekam savu brīvo laiku un kura panākumi rada neapēnotu prieku"[39].

Trīsdesmitajos gados lielāka mēroga kordziedāšanas pasākumiem tika izraudzītas akustiski ne visai piemērotās Nacionālās operas vai Nacionālā teātra skatuves. Taču par to neviens nežēlojās.

Pieminēšanas vērta ir Ernesta Brusubārdas atsauksme: "Milzarājam arvien laimējies sekmīgi veikt dziesmu sagatavošanu. Tā arī šoreiz. Korī disciplīna, un dziesmas iepriecināja ar tīrām, gaiša prieka apstarotām skaņām."[40]

Trīs gadu laikā Latviešu dziesmu svētku biedrība bija sarīkojusi trīs bezmaksas diriģentu kursus

36 *LJSK skolēnu kora 5 gadu darbības pārskats. Latvijas Jaunatnes Sarkanais Krusts*. Rīga: Grāmatu un nošu spiestuve "Latvija", 1930. gada maijā.
37 Skat.: Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 339.–410. lpp.
38 Pavasars, H. Jaunatnes Sarkanā Krusta skolēnu kora koncerts. *Valmierietis*, 1932, 13. maijs.
39 J. V. Bērnu kora un orķestra koncerts. *Dienas Lapa*, 1934, 30. apr.
40 Brusubārda, E. Bērnu kora koncerts Rīgā. *Jaunākās Ziņas*, 1936, 28. apr.

1934. gada 28. aprīlis. Koncerta ģenerālmēģinājums.
Foto: M. Tomaļunas. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs

Rīgas 1. pamatskolas mūzikas studijas orķestris un Jaunatnes Sarkanā Krusta koris. 1934. gads. Foto: M. Tomaļunas. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs

Rīgā – pa divi lāgi 1934. gadā, pēc tam 1935. un 1936. gadā. Par lektoriem darbojušies Jozuus, Melngailis, Reiters, Teodors Kalniņš, Jēkabs Vītoliņš, Graubiņš un daudzi citi. Dziesmu mākslinieciskos tulkojumos bija iesaistīts Reitera koris. Kursos piedalījušies ap 700 dalībnieku.[41] Gribētos ticēt, ka viņu vidū bijis arī Milzarājs.

Bet 1937. gadā viens no lektoriem – Jēkabs Graubiņš – par Milzarāja kora uzstāšanos raksta: "Šogad koris īsti labā formā, balstiņas tīras un brīnum labi saliedētas ansamblī."[42] Kritiķis nekautrējas aizrādīt par negaidītiem tempa lauzumiem, pārāk ātriem vai gausiem tempiem, neparedzētām cezūrām, stipriem akcentējumiem, "kas nav smādējami kā tādi, bet kas lietojami arī ar lielu gaumi un mēra sajūtu"[43].

1938. gadā valstī liela uzmanība tika veltīta IX Vispārējo dziesmu svētku sagatavošanas darbiem, kuri bija iecerēti no jauna izveidotajā Uzvaras laukumā Pārdaugavā. Svētkiem esot jāizskan "tik labi kā vēl nekad"[44]. Līdz ar uzmundrinājumiem rūpīgi apmeklēt kopmēģinājumus svētku komiteja iedrošināja korus laikus pietiekties dziesmukaram, jo uzvarētāji ieguš ievērojamas balvas.[45] LJSK bērnu koris kopmēģinājumu pārskatos neparādās. Varam secināt, ka Milzarājs kori gatavojis ļoti atbildīgajai koncerttūrei uz Dāniju, ko nevarēja apvienot ar IX Vispārējo dziesmu svētku repertuāra apguvi.

Kā gan vēl labāk novērtēt kora dziedājuma kvalitāti, nekā uzstājoties Latvijas Radio tiešraidē? Graubiņš atradis laiku šo uzstāšanos noklausīties. Šoreiz LJSK bērnu koris tiek salīdzināts ar Jāņa

41 Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture. 1864–1940*, 465.–466. lpp.
42 Graubiņš, J. JSK bērnu koris. *Brīvā Zeme*, 1937, 4. maijs.
43 Turpat.
44 Dziesmusvētku sagatavošanas darbā. *Mūzikas Apskats*, 1938, Nr. 2, 50. lpp.
45 Dziesmukarš. *Mūzikas Apskats*, 1938, Nr. 3, 84. lpp.

Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta

12. BĒRNU KORA gadskārtējais

KONCERTS

PIRMDIEN, 1937. gada 3. maijā plkst. 19.30
VALSTS KONSERVĀTORIJĀ

PROGRAMMA

1. Lai bij jauki, kur bij jauki . . F. Plīča
2. Rīndām auga ozoliņi . . . . P. Jurjāns
3. Matīpulkstenītis . . . . . J. Poruks
4. Nāru dziesma . . . . . E. Dārziņa
5. Mežezers . . . . . J. Vītola
6. Kad pirmie saulcēi sviedz . . . J. Norvila
7. Vakarjunda . . . . . J. Norvila
Izpilda KORIS
8. Koncerts Nr. 9 . . . . . Ch. Berio
* Izpilda GASTONS ERACHMANIS vijole
* Pie klavierēm INGUS NĀRUNS
9. Menuets . . . . . I. Paderevska
* Izpilda INGUS NĀRUNS klavieres
10. Baleta scēna . . . . . Ch. Berio
* Izpilda ANDREJS LINDBERGS vijole

STARPBRĪDIS

11. Kade pārnaksi bālelīt . . . . E. Melngaiļa
12. Sidrabiņa upi bridu . . . . . J. Milzarāja
13. Ar gaiļiti Rīgā braucu . . . . V. Ozoliņa
14. Pieci gadi ganos gāju . . . . J. Graubiņa
15. Bērīts manis kumeliņis . . . E. Melngaiļa
16. Visi cienu saulī rēju . . . . . A. Feila
Izpilda KORIS

Diriģents: JĀNIS MILZARĀJS
Pie klavierēm ĒRIKA MILZARĀJA

* Izpildītāji Valža Zālīša pamatskolas mūzikas studijas audzēkņi.

JAUNATNES SARKANAIS KRUSTS

Sp. „Latvijas". Rīgā. Pasūt. zīm. 6

LJSK Bērnu kora 12. gadskārtējā koncerta programma (1937)

Miķelsona vadīto pareizticīgo metropolīta kori, kurš varēja lepoties ar pilnskanīgu, spēcīgu, skaistu dziedājumu. Taču viens tikums paceļot LJSK kori pāri metropolīta korim: "Tas ir tīrskanīgums kā katra kora priekšnesuma pamatprasība."[46]

Guvis Latvijas valdības un Valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa personīgo atbalstu, LJSK koris 1938. gada 23. jūnija agrā rītā pulcējās pēc jāņuzālēm smaržojošā dzelzceļa stacijā Rīgā un tad devās ar vilcienu koncerttūrē uz Dāniju. Ceļš veda cauri Lietuvai, Polijai, Vācijai ar pieturu Berlīnē. Nokļuvis līdz jūrai pie robežstacijas Varnemindē, koris ieņēma vietas tvaikonī un devās uz Dānijas salu Falsteri. Atgādināšu, ka tas nebija tūrisma vai izklaides brauciens, jo priekšā bija gaidāmi atbildīgi koncerti. Iespaidiem bagātā ceļojuma apraksts lasāms laikrakstā "Latvijas Jaunatne"[47]. Arī dāņu prese sekoja koncertiem. Par 26. jūnija koncertu Kopenhāgenas Tivoli koncertdārzā (*Tivolis Koncertsal*) dāņu kritiķis rakstīja: "Jānis Milzarājs spēlēja uz sava kora kā virtuozs uz sava instrumenta."[48]

Atpakaļceļš veda caur Zviedriju, un 30. jūnijā koris atgriezās Rīgā.[49]

1939. gada 30. aprīlī tika sniegts 14. gadskārtējais koncerts. Šķiet, nejaušas sakritības dēļ programmā iekļautas 14 latviešu tautasdziesmas, starp kurām pirmoreiz parādās Ausekļa "Dar' man, tēvis, pastaliņas" ("Uz skolu") Jāzepa Vītola versijā. Koncertu recenzēja pieredzējis diriģents un kritiķis ar stāžu Ernests Brusubārda:

> Kora sastāvs kupls un bagāts skanīgām balsīm. Diriģents korī ieaudzinājis labu ritmisku disciplīnu un panācis slavējamu intonācijas skaidrību. [..] Tautas dziesmas bērnu koris nodziedāja braši, dzīvi. [..] trešā daļa no 18 tautas dziesmām ir J. Graubiņa muzikāli atjautīgi veidoti sabalsojumi. Turpmākā darbā vairāk vērības jāpiegriež niansu izkārtojumiem. Visumā starp Rīgas koriem šis bērnu koris izkarojis sev jo redzamu vietu. Koncerts guva nedalītu piekrišanu.[50]

DRĀMAS PRIEKŠVAKARĀ

Sarunās ar Jāņa Milzarāja vecāko dēlu Jāni un mazdēlu Aldanu atklājās kāds vecātēva kluss, nepiepildījies sapnis par kora koncertiem ASV. 1938. gada pavasarī saņemta ierosme no ietekmīga aizokeāna producenta, pateicoties Rīgas radio translētai (aptuveni 15–20 min.) latviešu tautasdziesmu programmai LJSK bērnu kora izpildījumā, kas tālāk pārraidīta ASV radioprogrammā *Columbia Network*. Tā tikusi ierakstīta skaņuplatē Ņujorkas firmā *Audio Scriptions*, un viens no firmas vadītājiem – A. Morans – aizsācis saraksti ar Milzarāju.[51]

---

46 Graubiņš, J. Divi kori radiofona pārraidījumā. *Brīvā Zeme*, 1938, 15. marts.
47 Ar dziesmu vāceli ciemos pie tāliem draugiem Dānijā. *Latvijas Jaunatne,* 1938, Nr. 12, 473.–478. lpp.
48 Lettere Synger på Dansk. *Lolland-Falster Venstreblad*, 1938, 25. juni.
49 Ar dziesmu vāceli ciemos pie tāliem draugiem Dānijā. *Latvijas Jaunatne*, 1938, Nr. 12, 478. lpp.
50 Brusubārda, E. Bērnu kora koncerts. *Jaunākās Ziņas*, 1939, 1. maijs.
51 A. Morana vēstule J. Milzarājam. Vēstules tulkojums. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs. Pārējās sarakstes liktenis nav zināms.

Viss iegrozījās citādi, un daudzas ieceres nepiepildījās. Vai gan kāds spēja iedomāties, ka 15. jubilejas koncerts 1940. gadā būs pēdējais LJSK bērnu kora biogrāfijā? Milzarājs ierasti rūpīgi sakārtoja LJSK bērnu kora 15 gadu darbības pārskatu skaitļu valodā. Piecpadsmit gadu laikā sarīkoti 15 gadskārtējie koncerti Latvijā un septiņi koncerti ārzemēs: Tallinā divi (1929), Kauņā viens (1930), Dānijā trīs (1938) – Nikobingā, Kopenhāgenā, Holtē, bet kora samazinātais sastāvs vienreiz koncertējis Zviedrijā (1939) Ziemeļvalstu JSK konferences laikā. Koris piedalījies 16 garīgos koncertos un dievkalpojumos Latvijā un ārpus tās. Radiofonā dziedājis 21 reizi, ieskaitot pa vienai reizei Kopenhāgenā un Stokholmā. Skaņuplatēs iedziedājis 25 tautasdziesmas un piedalījies Latvijas kultūras filmā "Mūsu pelēkais dārgakmens"[52].

Piecpadsmit gadu laikā koris uzstājies 158 reizes, izpildot lielāka vai mazāka mēroga dziedājumus dažādos valstiskos, sabiedriskos, skolu jaunatnes un citos sarīkojumos. Tas iestudējis pavisam 36 latviešu un 19 sveštautu komponistu darbus, kopskaitā 171 tautasdziesmu un 146 laicīga un garīga satura oriģināldziesmas, kopā 317 dziesmu, caurmērā – 21 dziesmu vienā darbības gadā, izpelnoties sabiedrības un preses atzinību Latvijā un ārzemēs. No dibināšanas dienas kora diriģents ir Jānis Milzarājs ar palīdzi Ēriku Milzarāju no 1927. gada. Visos 15 gados korī reģistrēts 2851 dziedātājs.

Un tad pienāca kora liktenīgais 15. jubilejas koncerts. Koncerta programmā rīkotāji apliecināja mīlestību diriģentam ar vārdu salikumu "mūsu diriģents Jānis Milzarājs". 1940. gada 28. aprīlī, tikai dažus mēnešus pirms padomju okupācijas, LJSK bērnu koris sniedza savu pēdējo 15. jubilejas koncertu Latvijas Konservatorijas zālē. Programmā 11 no 16 bija latviešu komponistu oriģināldziesmas. To tematiskajā izvēlē jau pavīdēja skaudras priekšnojautas par tuvojošos drāmu:

> Sirds Dievu lūdz par tevi, Tēvu zeme mīļā:
> Lai vienmēr garām iet tev liktens ļauns un kvēls.
> Un tavu brīvību, kas cīņās izauklēta,
> Ik mirkli pasargās tavs brīvās tautas dēls!

Ar šādu tekstu sākās Jāzepa Vītola "Lūgšanas" pirmatskaņojums.[53] Līdzās likta gaišu cerību vēstošā miniatūra "Ziedonis atnāks" ar Jūlija Dievkociņa dzeju un latviešu tautasdziesmas melodiju Vītola trīsbalsīgā harmonizācijā. Sekoja vēl citas patriotiski uzmundrinošas rosinošas dziesmas kā Jāzepa Mediņa "Tēvzemes dziesma" (Vilis Plūdonis), Valdemāra Ozoliņa "Dzimtene" (Eduards Veidenbaums), Jēkaba Mediņa "Tēvu zemei" (Bernhards Kasars), Lūcijas Garūtas "Mana dzimtene" (Teodors Spāde), arī latviešu tautasdziesma "Sargi savu tēvu zemi" Marijas Gubenes apdarē. Vēsturiskais koncerts saņēma teicamu novērtējumu:

> Tik disciplinētu dziedāšanu nākas reti vērot bērnu koros. No 15 dziesmām daudzas bija diezgan komplicētas, bet visas tās bērni dziedāja tīrā intonācijā, koši, ritmiski noteikti, ar skaidru, dabīgu teksta izrunu. [..] Dziesmas bija teicami iestudējis kora iedvesmētais

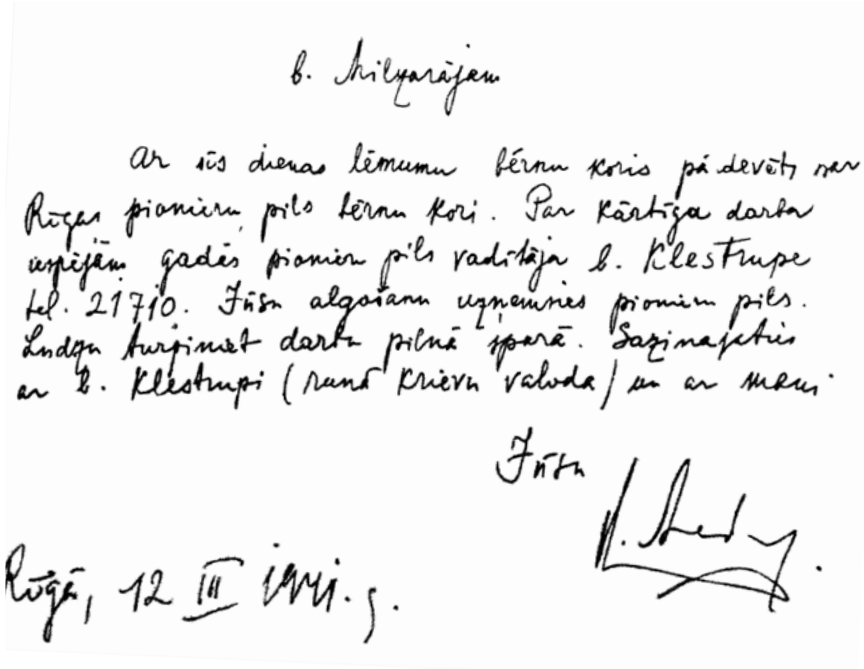
52 "Mūsu pelēkais dārgakmens" (1936). Kultūrfilma, kas stāsta par Latvijas kaļķakmeni un tā izmantošanas iespējām.
53 Dziesma ar Augusta Broča dzeju, pabeigta 1940. gada 25. februārī.

Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta kora gadskārtējais koncerts konservatorijā. Rīga, 1940. gads. Pirmajā rindā no kreisās: 4. kora diriģents Jānis Milzarājs, 5. Latvijas Konservatorijas rektors komponists Jāzeps Vītols, 9. kora koncertmeistare Ērika Milzarāja. Foto: M. Tomaļunas. PSMVM

J. Vītola veltījums – kora moto: "Dziedat mazi, dziedat lieli, Dziedat visi pulciņā: Dziedot krūtīs spēki brieda, Dziedot auga augumiņš!" (1940. gada 25. februārī). LNRMM

b. Milzarājam

Ar šīs dienas lēmumu bērnu koris pārdēvēts par Rīgas pionieru pils bērnu kori. Par kārtīga darba uzņējām gadēs pionieru pils vadītāja B. Klestrupe tel. 21710. Jūsu algošanu uzņemšies pionieru pils. Lūdzu turpināt darbu pilnā sparā. Sazinieties ar B. Klestrupi (rund Krievu valoda) un ar mani.

Jūsu

Rīgā, 12 III 1941. g.

Vēstule J. Milzarājam par kora pārdēvēšanu par Rīgas pionieru pils bērnu kori. LNRMM

Jānis Milzarājs ar dzīvesbiedri Ēriku 1942. gada 10. maijā. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs

> vadītājs Jānis Milzarājs. [..] Koncertā ieradās arī prof. Vītols, kuru koris sirsnīgi sumināja; sirmo meistaru Jaunatnes Sarkanā Krusta vadība dekorēja ar savu godazīmi.[54]

1940. gada vasarā sovjetiskais okupācijas režīms likvidēja Jaunatnes Sarkanā Krusta organizāciju un pārvilka svītru tās paspārnē esošajam bērnu korim. Līdz attapās, ka skolotāja un diriģenta Milzarāja pieredze liekama lietā. 1941. gada 13. janvārī Rīgas pilsētas Tautas izglītības nodaļa uzdeva Jānim Milzarājam dibināt jaunu – Rīgas pilsētas bērnu kori un sagatavot to Latviešu mākslas dekādes koncertiem Maskavā.

Milzarājs neiebilda. Nācās būt apdomīgam. Laimīgā laulībā ar pianisti un koncertmeistari Ēriku Krūtaini diriģenta ģimenē tobrīd auga divi mazgadīgi dēli – Jānis (1934) un Pēteris (1935).

Jau 14. janvārī Milzarājs kopā ar profesoru Jēkabu Mediņu noklausījās 16 skolu korus, kopskaitā 1700 dziedātājus. Jaušams, ka Maskavas dekāde ir kā jaunās varas izspēlēts kārdinošs māneklis visām Rīgas skolām: par to uzzinās skolu direktori, dziedāšanas skolotāji. Bērni izstāstīs vecākiem... Vērojama steiga. 62 skolās atlasīti 953 dziedātāji, kas vēl jānoklausās. Par plānoto un paveikto Milzarājam jāatskaitās rakstiski. Jau 6. februārī 2. vidusskolā nolikta kora pirmā sanāksme par darbības noteikumiem, disciplīnu un kārtību, bet 7. februārī jāsākas kora nodarbībām – četras dienas atsevišķi pa balsīm un reizi nedēļā visiem kopā. Milzarājs iecerēja sākt ar 300–350 bērniem. Viņš apņēmās rūpīgi iepazīties ar katra bērna balss kvalitāti un dzirdes spējām, tad turpināt darbu ar 200–250 dziedātājiem. Līdz 30. aprīlim bērniem bija jāiemāca Internacionāle, "Augstāk un augstāk" (veltījums PSRS gaisa flotei; P. Hermaņa vārdi, J. Haita mūzika), latviešu tautasdziesmas – "Ai, tu zaļā līdaciņa" Arvīda Žilinska, "Skaista mana brāļa sēta" un "Ods" Jēkaba Mediņa apdarē –, kā arī oriģināldziesmas – Žilinska "Mājās" (Paulīna Bārda) un Jāzepa Mediņa "Skolu jaunatnes dziesma" (Rainis)[55].

Tautas izglītības nodaļa pieprasīja papildziņas no visiem skolu direktoriem par audzēkņiem, kuriem pēc dziedāšanas skolotāja atzinuma ir labas balsis.[56] Bez vilcināšanās atpakaļ ceļoja dziedošo audzēkņu saraksti no 80 skolām.

Padomju ideoloģijas stiprināšanai komunistiskās partijas un komjaunatnes funkcionāri ķērās pie skolu jaunatnes audzināšanas ne tikai skolā, bet arī ārpus tās. Tika meklēta piemērotākā ēka Pionieru pils vajadzībām, jo Lielās ģildes nams Amatu ielā 6 izrādījās par šauru. Tāpēc 1941. gada 10. janvārī LPSR Tautas komisāru padomes priekšsēdētājs Vilis Lācis parakstīja lēmumu par prezidenta pils nodošanu Pionieru pils vajadzībām, izņemot muzeja telpas.[57] Jau 1941. gada 22. februārī Jāņa Milzarāja dibinātais koris dziedāja Latvijas PSR Pionieru pils mājvietas atklāšanas koncertā.[58]

Dekādei gatavojās liels pulks mākslinieku. Starp uzraugiem – arī diriģents Teodors Reiters. Uz viņa pieprasījumu par Rīgas pilsētas bērnu kora līdzšinējo darbību Milzarājs atbildējis rakstiski, ka ar 1941. gada 25. martu kori savā aizgādībā ņēmusi Rīgas Pionieru pils un tas tagad saucas Rīgas

54 N. JSK bērnu koris. *Jaunākās Ziņas*, 1940, 1. maijs.
55 Rīgas pilsētas Tautas izglītības nodaļas apkārtraksts Nr. 246-8 §, 23. janv. 1941. gads. Mašīnraksts. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs
56 Turpat.
57 LVA, 270. f., 1. apr., 42. lp.
58 Jankovska, I. (sast.). *Rīgas skolēnu pils gadu ritos*. Rīga: BJC "Rīgas Skolēnu pils", 2019, 116. lpp.

Pionieru pils bērnu koris. Aprakstījis kora sastāvu, epidēmiju un karantīnas radītos sarežģījumus, Milzarājs pievienoja apgūstamo dziesmu sarakstu un lūdza ziņas par kora turpmāko darbību pieprasīt Pionieru pils direktorei.[59] Gatavošanos Latviešu mākslas dekādei pārraudzīja no Maskavas atsūtīta emisāru "brigāde" – N. P. Ohlopkovs, A. V. Hauks, A. N. Jermolajevs, V. J. Mesheteli.[60] Tika vēstīts, ka mākslas darbinieki, kas iesaistīti dekādes darbos, strādājot ar neredzētu jūsmu.[61]

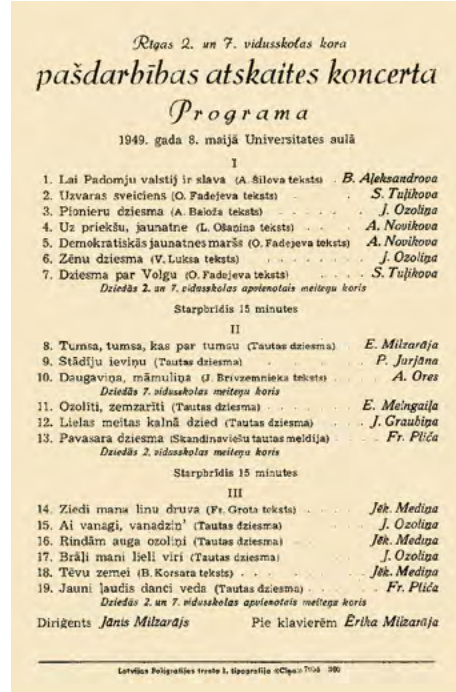
Aprīlī Milzarājs raksta dekādes komisijai, ka, sākot ar 1. maiju līdz eksāmenu laika noslēgumam, koris mēģinās vienu reizi nedēļā. No 325 dziedātājiem palikuši 205. Pārējie izstājušies vai pārtraukuši dalību un izņēmuma gadījumos strīpoti vāju sekmju dēļ. Eksāmenu dēļ mēģinājumi tiek apmeklēti ar 60 % iztrūkumu. Milzarājs min, ka līdz 1. maijam apgūtas septiņas dziesmas. Kā pirmā Paulas Līcītes dziesma "Lielajam Staļinam" ar Rūtas Skujiņas vārdiem, otrā – "Aviācijas maršs", kam seko latviešu komponistu Arvīda Žilinska, Jēkaba Mediņa, Jāzepa Mediņa, Ferdinanda Pliča darbi un latviešu tautasdziesmu apdares.

Nosauktas vēl 17 neapgūtās dziesmas. Pēc kora īpašā Maskavas uzrauga Mesheteli norādījuma kā nākamās iestudējamas "Stādīju ieviņu" (Pāvula Jurjāna apdare), "Sidrabiņa upi bridu" (Jāņa Milzarāja apdare), "Padomju jaunatnes dziesma" (Paulas Līcītes mūzika ar Jāņa Žīgura vārdiem), tautasdziesmas "Ods" (Jāzepa Mediņa apdare), "Visi ciema suņi rēja" (Alfrēda Feila apdare). Tobrīd Pionieru pils septiņos pulciņos darbojās 415 audzēkņi.[62]

Jūnija sākumā Pionieru pils bērnu koris ar savu diriģentu un vairākiem pedagogiem devās uz kora nometni Bulduros, lai labāk sagatavotos rudenī dekādei. Tuvojās 14. jūnijs un laiks, ko vēlāk nodēvēs par *baigo vasaru*. Privātsarunā Milzarāja dēls Jānis apgalvoja, ka tajā vasarā viņa tēvs, uzzinot par iespējamām deportācijām, steigšus apzvanījis koristu vecākus. Iespējams, ka tā vairāki bērni paglābti no izsūtīšanas uz Krieviju. Aizsākto sovjetizāciju līdz ar steidzīgo gatavošanos dekādei Maskavā pārtrauca Vācijas iebrukums PSRS 1941. gada 22. jūnijā.

Kara virpulim sākoties, Milzarāju ģimene atrada pajumti Pūrē pie Jāņa Milzarāja māsas Emīlijas. 1941./42. gada ziemā radās iespēja atgriezties Rīgā un turpināt darbu 2. ģimnāzijā. Līdz galam neatklājoties un izvairoties no kārtējās lielvaras ciešākiem apkampieniem, Milzarājs īstenoja vēlmi satikt un kopā pulcēt jau iepazītus dziedātājus. Vācu okupācijas vara neiebilda pret Milzarāja stāšanos Tautas palīdzības bērnu kora priekšā. Viņu neviens arī nenodeva par īslaicīgo rosību gadu pirms kara. Jaunā kora pirmais koncerts tika datēts ar 16. kārtas numuru. Tā Milzarājs apstiprināja savu uzticību un morālo saikni ar LJSK bērnu kora kodolu. Koncerts notika Latvijas Universitātes aulā 1942. gada 10. maijā ar Jāzepa Vītola moto LJSK korim vācu valodā:

> *Singet Klein, singet Gross,*
> *Singet alle frölich los;*
> *Singend sprüht die Kraft in mir,*
> *Singend, singend wachsen wir.*[63]

Rīgas 2. un 7. vidusskolas kora

paškdarbības atskaites koncerta

Programa

1949. gada 8. maijā Universitates aulā

I

1. Lai Padomju valstij ir slava (A. Šilova teksts) — *B. Aleksandrova*
2. Uzvaras sveiciens (O. Fadejeva teksts) — *S. Tulikova*
3. Pionieru dziesma (A. Baloža teksts) — *J. Ozoliņa*
4. Uz priekšu, jaunatne (L. Osaņina teksts) — *A. Novikova*
5. Demokratiskās jaunatnes maršs (O. Fadejeva teksts) — *A. Novikova*
6. Zēnu dziesma (V. Luksa teksts) — *J. Ozoliņa*
7. Dziesma par Volgu (O. Fadejeva teksts) — *S. Tulikova*

Dziedās 2. un 7. vidusskolas apvienotais meiteņu koris

Starpbrīdis 15 minutes

II

8. Tumsa, tumsa, kas par tumsu (Tautas dziesma) — *E. Milzarāja*
9. Stādīju ieviņu (Tautas dziesma) — *P. Jurjāna*
10. Daugaviņa, māmuliņa (J. Brīvzemnieka teksts) — *A. Ores*

Dziedās 7. vidusskolas meiteņu koris

11. Ozoliti, zemzariti (Tautas dziesma) — *E. Melngaiļa*
12. Lielas meitas kalnā dzied (Tautas dziesma) — *J. Graubiņa*
13. Pavasara dziesma (Skandinaviešu tautas meldija) — *Fr. Pliča*

Dziedās 2. vidusskolas meiteņu koris

Starpbrīdis 15 minutes

III

14. Ziedi manu linu druvā (Fr. Grota teksts) — *Jēk. Mediņa*
15. Ai vanagi, vanadziņ' (Tautas dziesma) — *J. Ozoliņa*
16. Rindām auga ozoliņi (Tautas dziesma) — *Jēk. Mediņa*
17. Brāļi mani lieli viri (Tautas dziesma) — *J. Ozoliņa*
18. Tēvu zemei (B. Korsata teksts) — *Jēk. Mediņa*
19. Jauni laudis danci veda (Tautas dziesma) — *Fr. Pliča*

Dziedās 2. un 7. vidusskolas apvienotais meiteņu koris

Diriģents *Jānis Milzarājs* Pie klavierēm *Ērika Milzarāja*

Latvijas Poligrafijas trests I. tipogrāfija «Cīņa» 7104 300

Diriģenta Jāņa Milzarāja sagatavotā Rīgas 2. un 7. vidusskolas koru atskaites koncerta programma 1949. gada 8. maijā LU aulā. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs

59 J. Milzarāja vēstule T. Reiteram. Vēstules kopija. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs
60 LVA, 627. f. 1, 1. apr., 19. lp.
61 Pretim Padomju Latvijas Mākslas dekadai Maskavā. *Atpūta,* 1941, Nr. 15, 4. apr., 12. lpp.
62 Janovska, I. (sast.). *Rīgas skolēnu pils gadu ritos*. Rīga: BJC "Rīgas Skolēnu pils", 2019, 10.–11. lpp.
63 Dzied liels, dzied mazs, / Dziedam visi priecīgi, / Dziedot raisās manī spēki, / Dziedot, dziedot augam mēs.

2. Rīgas pirmskolas darbinieku pedagoģiskās skolas meiteņu koris pēc koncerta LU aulā 20. gs. 50. gados.
Centrā diriģents Jānis Milzarājs, no viņa labajā pusē koncertmeistare Ērika Milzarāja. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs

PĒCVĀRDA VIETĀ

Vistrāpīgāk Milzarāja personību novērtējis padomju varasvīru nemīlētais komponists un LJSK bērnu kora radošās dzīves pārzinātājs Jēkabs Graubiņš:

> Visādu laiku, varu, virzienu un uzskatu mainīgajā un juceklīgajā tecējumā, vienmēr no šķēršļiem un aizsprostiem ceļu brīvojot, viņš [Milzarājs] jau 16 gadus pratis savu lolojumu izvadīt cauri visām kļūmēm. [..] Paldies Dievam, atradies bērnu korim labs aizgādnis – Tautas Palīdzības organizācija. Programmā šoreiz 18 dziesmas, starp tām vairākas ļoti atbildīgas, lielas, vairākas (6) gluži jaunas (F. Pliča, H. Berino, K. Martinovska, A. Žilinska, Jāz. Mediņa, J. Ķepīša). [..] Mazie dziedātāji droši un noteikti intonē, zina savus "iekritienus", pastiprinājumus, klusinājumus, kāpinājumus, paātrinājumus un palēninājumus. Nekur nekādas stomīšanās un pārsteigšanās.[64]

1945. gadā atgriezās sovjetiskās okupācijas laiki, un Milzarājs nonāca "atbrīvotāju" ierīkotajā Pūres filtrācijas nometnē. Nopratināšanā diriģentu paglāba spēcīgs arguments – pirms kara viņš vadījis Rīgas Pionieru pils bērnu kori, kuru cītīgi gatavojis Maskavas dekādei. Nu steigšot iesākto turpināt... Bijusī direktore Klestrupe palīdzēja no jauna iekārtoties darbā Pionieru pilī un pat atgūt zaudēto dzīvokli Krišjāņa Barona ielā. Padomju periods bija sācies, un viņa lolotajam LJSK bērnu korim nu bija pienācis gals.

Formāli padomju vara Jāni Milzarāju pieņēma un viņa darbu atzinīgi novērtēja. Piemēram, Latvijas PSR skolu mākslinieciskās pašdarbības olimpiādē, kas risinājās 1947. gadā no 4. līdz 6. jūlijam Rīgā, Izglītības ministrijas un LĻKJS Ceļojošo sarkano karogu saņēma Jāņa Milzarāja vadītais Rīgas pilsētas 2. vidusskolas meiteņu koris.[65]

"Biedrs Milzarājs Jānis Jāņa dēls" saņēma dučiem dažādu pakāpju goda rakstu par sasniegumiem Rīgas pilsētas dziesmu svētkos, skatēs, dziesmu dienās, olimpiādēs. Viņam piešķīra krūšu nozīmi "Teicamnieks izglītības darbā" (1947) un iekļāva cienījamāko padomju Latvijas mūzikas darbinieku sarakstā.[66] Taču augstāk par Rīgas pilsētas Kirova rajona pamatskolu un meiteņu vidusskolu kora virsdiriģentu Milzarāju nelaida.

Ar to nācās sadzīvot un meklēt ikdienībā gaismas starus. Kurš gan spētu saskaitīt visas bērnudārzu audzinātājas, jaunāko klašu skolotājas, pionieru vadītājas, kam Milzarājs mācīja dziedāšanu un kora metodiku Rīgas pedagoģiskajā skolā?[67]

Lūk, te vairāk nekā simts sapostu meiteņu, tērptu tumšzilās kleitās pēc attiecīgā laika modes – polsterētiem pleciem un baltām apkaklītēm, Latvijas Valsts universitātes aulā 1953. gadā. Kora

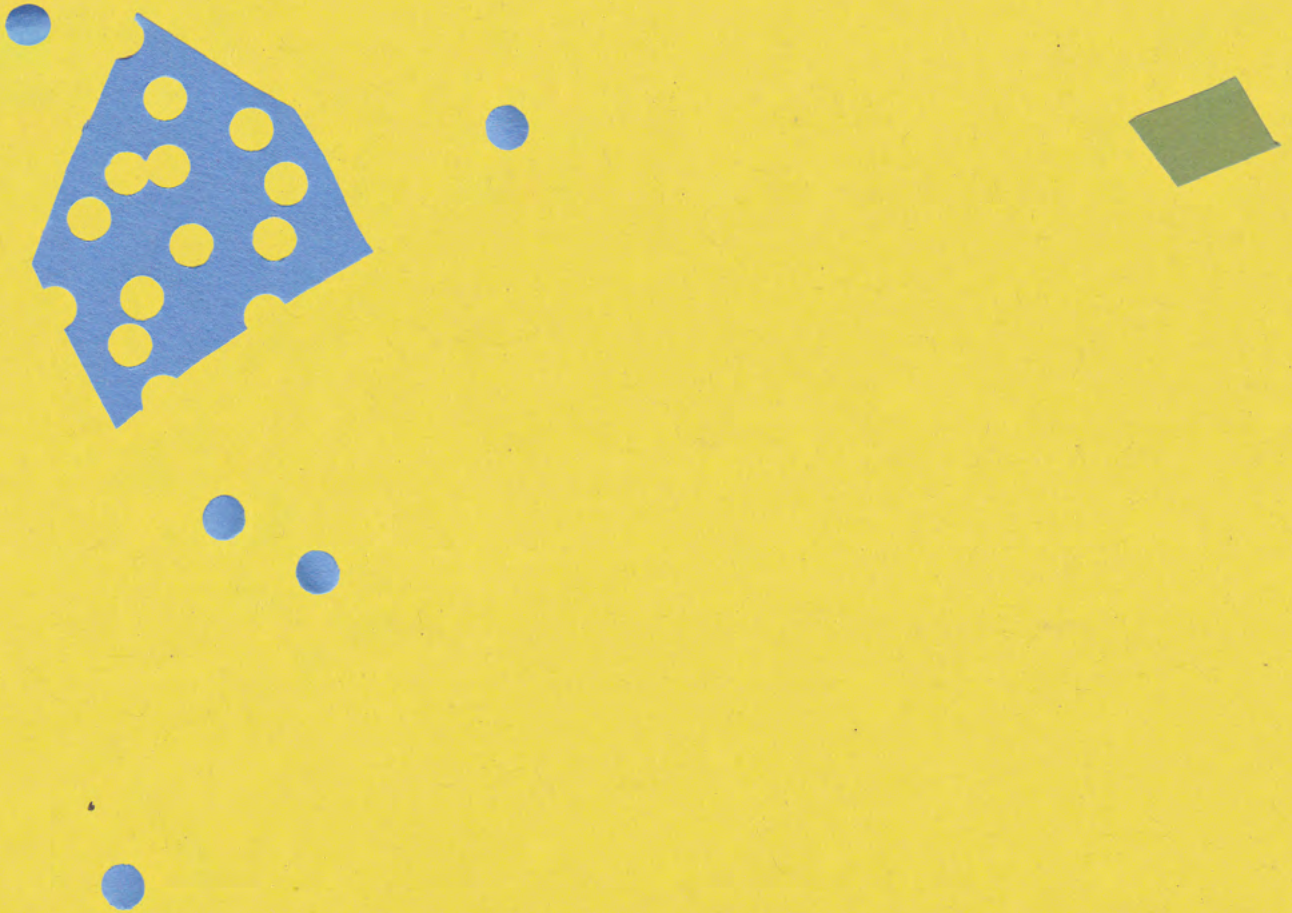

Diriģē Jānis Milzarājs. Milzarāju ģimenes privātais arhīvs

64 Graubiņš, J. Tautas Palīdzības bērnu kora koncerts. *Tēvija*, 1942, 12. maijs.
65 Ozoliņš, J. Latvijas PSR skolu mākslinieciskās pašdarbības olimpiāde. *Padomju Jaunatne*, 1947, 8. jūl.
66 Grāvītis, O. (sast.). *Padomju Latvijas mūzikas darbinieki*. Rīga: Liesma, 1965, 404.–406. lpp.
67 LVA/LNA, 1714. f. Rīgas Pedagoģiskā skola. Pieejams: https://lvarhivs.gov.lv/?id=9009&kods=700001714&vien=2

priekšā sēž kora diriģents Jānis Milzarājs, viņa dzīvesbiedre, koncertmeistare Ērika Milzarāja. Iespējams, gandarīti par paveikto. Ar mazdēla Aldana Milzarāja piebildi, ka viņa vecaistēvs Jānis Milzarājs līdz mūža galam nespējis aizmirst savu lolojumu – LJSK bērnu kora skaņu, dziedošo bērnu sejas, radošo gaisotni un abpusējā cieņā iedibināto sadarbību ar latviešu komponistiem.

MĒS EJAM UZ ZEMI, KO PAR MŪZIKU SAUC...[1]

ILZE DŪMIŅA-KROJA

1 No Ģederta Ramana un Vitauta Ļūdēna dziesmas "Mūzikas zeme".

Latviešu dziesmu svētku septiņdesmitpiecgadei veltīto Padomju Latvijas I Dziesmu svētku jeb X Vispārējo latviešu dziesmu svētku koncerts Komunāru laukuma (tagad Esplanāde) estrādē. Dzied apvienotais bērnu koris. KFFDA

NEPARASTĀ VASARA

Šī vasara nelīdzinājās nevienai iepriekšējai. Parastais brauciens uz laukiem tūlīt pēc skolas beigām izpalika. Tā vietā abi ar brāli palikām Rīgā un kādu dienu dabūjām saliekamās gultiņas, kurās tika ielocīta bieza vatētā sega matrača vietā, pidžamas un gultas veļa. Mugursomās tika saliktas zobu birstes sarkanajās glāzītēs un pasta, dvielītis, ziepes smukos plastmasas trauciņos un kādas vasaras drēbes nomainīšanai. Nākamajā rītā cēlāmies agri, ilgāk jau arī nevarēja nogulēt! Spirgtā jūnija saule meta jautrus, vizuļojošus atspulgus citkārt patumšā koridora sienās un griestos, un sirdis trīsēja gaidāmo piedzīvojumu priekšnojautās – braucam uz kora nometni!

Nākamās nedēļas aizskrēja strauji. Gan dziedot, gan spēlējot bumbu vai badmintonu mēģinājumu pārtraukumos, ejot citam aiz cita pārgājienā uz peldvietu vai pat dežurējot virtuvē un ravējot mazītiņus burkāniņus uz lauka bezgalīgā vagā; kopā viss bija jautri. Jutām, ka jau pavisam tuvu ir kaut kas īpašs, satraucošs un sengaidīts – Skolēnu dziesmu un deju svētki!

Dziesmas bijām cītīgi mācījušies kora stundās un jau daudzkārt dziedājuši sarīkojumos un koncertos, lai droši sagatavotos atlasei koru skatēm. Tas bija satraucošs pasākums – sacensties ar citu skolu koriem –, jo zinājām, ka tikai labākie tiks dziedāt pašos svētkos. Skaidrs, ka, lai cik plaša arī būtu Mežaparka Lielā estrāde, tā tomēr nav bezizmēra un katrai kopkora vecuma grupai ir atvēlēts vien skaidri zināms vietu skaits. Stiprākajā 5.–8. klašu grupā, kur konkurence bija vislielākā, mājās palika pat katrs otrais uz skati izvirzītais koris.

Rīgas 6. vidusskolas koriem gan par to patiesībā nebija jāraizējas – tie piederēja pie pašiem labākajiem Latvijā un sacentās par pirmajām vietām "dziesmu karos" svētku ieskaņā. Lielā mērā kopīgais nometnes laiks bija paredzēts tieši tādēļ, lai saliedētos, pieslīpētu nianses gaidāmajam cīniņam un uzkrātu spēkus svētku norisei. Rīdziniekiem tas noteikti kompensēja kopīgā izbraukuma izjūtas, kuras, dodoties uz Rīgu, pieredzēja tie 13 000 dziedātāju, dejotāju un jauno pūtēju orķestru mūziķu no Latvijas malu malām, kuri svētku nedēļā apmetās Rīgas skolās, piepulcējoties kopumā 4000 galvaspilsētas dalībnieku.

Beidzot, kad visi uztraukumi bija aiz muguras, sākās kopmēģinājumi. Aplūkojot tuvumā, Lielā estrāde slējās gaiša, augsta un cildena. Pašā augšā stāvēja skaistā latviešu tautumeita manis apjūsmotajā Nīcas tautastērpā ar augsto vainagu. Otrā pusē, kaut gan lāci nekur nevarēju ieraudzīt, ar senatnīgu cepurīti galvā un tauri rokā stāvēja Lāčplēsis, vismaz tā es domāju, bet varbūt Tālavas taurētājs. Sirds palēcās priekā, citu bērnu straumē pirmoreiz ieejot caur augsto sānu arku estrādes ielokā. Tā bija pilnīgi cita lieta, nekā skatīties uz to no klausītāju rindām! Jaunākā grupa bija izvietota vairāk malās. Mūs varēja pazīt pēc sarkanajām cepurītēm ar gaišo plastmasas nagu. Tās, kā vēlāk izrādījās, noderēja ne vien virsdiriģentu autogrāfu vākšanai, bet bija arī vienīgais aizsegs no traki spēcīgās saules, pret kuru kā milzu lēca priekšpusdienā pavērsusies stāvēja estrāde. Pametu skatienu pa labi uz ņirbošo cepurīšu jūru, kuras niecīga daļiņa biju pati. Vai mēs varēsim? Diriģents tribīnē pacēla rokas, un dzidro balsu čala norima. Tagad! Šai vibrējošā klusuma mirklī, kad Lielā estrāde bija līdz malām pildīta ar mūsu gaidpilnajām elpām, pēkšņi sajutu, ka Dziesma ir klāt, tā ir sākusies un paņēmusi mūs uz stipriem spārniem. Jā, mēs varam visu!

...

1972. gada vasarā uz Lielās estrādes stāvēja paaudze, kura karu bija iepazinusi tikai no kinofilmām. Kaut gan mēs visi bijām miera laika bērni, par mums tomēr tika izcīnītas neredzamas un sīvas cīņas, jo mēs bijām Latvijas nākotne, kā arī dziesmu svētku un tautas pašapziņas nākotne. Šī bija trešā reize, kad Latvijas skolēni pulcējās savos dziesmu svētkos, taču mums, bērniem, šķita, ka tie ir bijuši vienmēr un būs mūžīgi. Ne velti drīz vajadzēja būt teiksmainajai dziesmu svētku simtgadei. Mēs bijām ievērojuši, ka dažas dziesmas dara mums prieku, bet citas ir apnicīgas, vienveidīgas un pasvešas. Toties mēs bijām iemācījušies neatlaidīgi strādāt, lai mūsu dziesmas skanētu skaisti un mēs būtu cienīgi šeit būt kopā ar citiem – saderīgi, vienprātīgi un līksmi.

PĀRMAIŅU TUMŠAJĀ ATVARĀ

Pusgadsimtu ilgās padomju okupācijas priekšnoteikumi tika radīti starp divām šovinistiskām lielvalstīm – Vāciju un Krieviju. Latvija vienlīdz cieta kā no Eiropas pārdalītāju draudzības, tā no viņu naida. Savādā kārtā neseno ienaidnieku slepenais plāns realizējās, neraugoties uz pakta vienas puses – hitleriskās Vācijas – sagrāvi Otrajā pasaules karā. Turpretī otrs noziedznieks, Josifs Visarionovičs Staļins, jauniegūtajās teritorijās Eiropas un visas pasaules acu priekšā nesodīti turpināja veikt noziegumus pret šajās zemēs dzīvojošajām tautām, upuru skaita ziņā ievērojami pārsniedzot sava vācu "kolēģa" sasniegumus.

Padomju okupācijas vara, no kuras Otrā pasaules kara beigu posmā simtiem tūkstošu Latvijas iedzīvotāju bija spiesti bēgt, pametot īpašumus, ģimenisko un sociālo piederību, noteica jaunus likumus. Pēc savas būtības imperiālistiskajā PSRS pārvaldes formā notika agresīva rusifikācija, pamatnācijas diskriminācija un genocīds, kas vistiešāk skāra uz Latvijas valsts nacionālajām vērtībām orientētus cilvēkus.

Lai sekmētos iedzīvotāju pāraudzināšana par jauniem, derīgiem padomju cilvēkiem, vajadzēja tos atraut no saknēm – vēstures, ticības un tradīcijām – un aizvietot tās ar jaunām – padomju – tradīcijām, manipulētu vēsturi un elkiem. Bērni šai procesā bija viskārotākais mērķis un tika iesaistīti vairākpakāpju – oktobrēnu, pionieru un komjaunatnes – organizācijās, nodrošinot nemitīgu propagandas informācijas plūsmu un kontroli. Mazākie jau pirmajā klasē kļuva par oktobrēniem un nēsāja pie skolas formas sarkanstarainu zvaigznīti, kuras centrā mīlīgs kā Jēzusbērns rotājās matu lokām ieskautais Vladimira Iļjiča Ļeņina bērnu dienu portrets. Nākamā vecuma grupa, pionieri, bija visbagātīgāk apgādāta ar atribūtiku, vispirms jau sarkano kaklautu un nozīmīti ar ugunskura liesmiņām. Cepurītes – "pilotkas" – sarkanā vai zilā krāsā bija jānēsā vismaz neizbēgamajā militārās ierindas soļošanas skatē. Komjauniešu nozīmītē Iļjičs jau bija bez matu rotas, savā klasiskajā proletariāta vadoņa tēlā uz plīvojoša karoga fona. Līdzdalība šajā organizācijā bija obligāts priekšnoteikums, lai kļūtu par studiju pretendentu augstskolā.

Smagu pārmaiņu iezīmētajā ikdienā kordziedāšana bija prieka un vienotības avots, bet jaunatnei ar to tika tālāknodota tautas identitātes koda atslēga. Mīlestība uz dziesmu bija viena no nedaudzajām lietām, ko okupētās Latvijas iedzīvotājiem padomju impērijas represīvā vara nespēja atņemt. Dziedātmāka kļuva par latviskās dvēseles augsni skolās, kur muzikālā audzināšana atbilstoši padomju doktrīnai "kļuva masveidīga". Priekšplānā, kā jau visos vēstures procesu lūzuma brīžos, izvirzījās skolotāju darbs.

DIVAS REALITĀTES

Dziedāšanas skolotāji, kuri tradicionāli vadīja arī tautas namu vai ciemu korus, allaž iesaistīja pieaugušo koros arī vidusskolēnus. Tādējādi jaunieši veidoja nozīmīgu daļu no vispārējo dziesmu svētku kopkora. Bija arī tādi skolu kori, kuri pilnībā apguva dziesmu svētku repertuāru, un to skaits nebija mazs. Tajos desmit skolu koros, kuri pirmajos pēckara svētkos **1948. gadā** atsevišķā bērnu koru grupā piedalījās "dziesmu karos", bija pāri par 600 dziedātāju. Pirmoreiz dziesmu svētku vēsturē **Vispārējos dziesmu svētkos** piedalījās arī apvienotais bērnu koris. 1948. gada 20. jūlijā satraukumā mirdzošām acīm uz dziesmu svētku skatuves par Komunāru laukumu pārdēvātajā Esplanādē uznāca 5141 mazais dziedonis. Trīsbalsīgais bērnu koris patstāvīgi un ar aizrautību nodziedāja piecas dziesmas, to skaitā divas latviešu tautasdziesmas Jēkaba Mediņa apdarē – "Sidrabiņa upi bridu" un "Man dziesmiņu nepietrūka". Aizkustinājumu nespēja slēpt pat stingrie virsdiriģenti Jēkabs Mediņš un Jānis Ozoliņš, bet klausītāji, tāpat kā otrajā svētku koncertā, kur Jāņa Ozoliņa vadībā skanēja latviešu tautasdziesma Jēkaba Graubiņa apdarē "Arājiņi, ecētāji" un Jāņa Ozoliņa "Zēnu dziesma", sekoja līdzi notiekošajam aizturētu elpu, lai nepalaistu garām ne niansi no šī "dzidrā sudrabainā dziesmu avota".[2] Visi runāja par latviešu tautas mākslas nākotni, par solījumu tai...

Tajā pašā laikā Paulas Līcītes dziesma "Auž māsa zvaigzni karogā" līdzās diviem klajas krievu padomju propagandas gabaliem atainoja sovjetizācijas drāmu visā tās atbaidošajā pilnībā. Friča Rokpeļņa teksts un tā galvenais varonis "simts tautu brālis Staļins" bija ietverts tautisku intonāciju cauraustā melodijā atbilstoši prasībai nacionālā formā ietvert jaunu, padomisku saturu:

> Auž māsa zvaigzni karogā
> Uz sarkana ar zeltu,
> Un seno dainu valodā
> Par Staļinu dzied dziesmu tā,
> kas dziļi sirdī smelta.

2 Latviešu dziesmas lielās dienas. *Literatūra un Māksla*, 1948, 25. jūl.

SKOLOTĀJU SKOLOTĀJS

Par vienu no nozīmīgākajām personībām koru kustības atjaunošanā un uzturēšanā, kas sovjetizācijas spiediena apstākļos kļuva par svarīgāko soli nacionālās kultūras saglabāšanā, bija Jēkabs Mediņš. Vairākām mūzikas skolotāju paaudzēm pazīstamās, kopš 1924. gada par pamatu bērnu koru repertuāram kalpojošās Jēkaba Mediņa "Dziesmu vācelītes" repertuāram pēckara gados tika pievienotas arvien jaunas oriģinmāldziesmas un tautasdziesmu apdares bērnu koriem. Savu pedagoģiskā darba pieredzi, sākot ar Valmieras skolotāju semināru no 1906. gada un vēlāko darbību Jelgavas skolotāju institūtā, Mediņš bija apkopojis daudzos teorētiska rakstura apcerējumos par bērnu muzikālo audzināšanu un pielietojis, sastādot vairākas muzikālās audzināšanas programmas skolām. Izšķiroša nozīme bija Jēkaba Mediņa un domubiedru realizētajai jaunās kordiriģentu nodaļas izveidošanai Latvijas Valsts konservatorijā, atsākot mācību iestādes darbību kara sapostītajā Rīgā 1944. gada rudenī. Kopkori, kā pieaugušo, tā bērnu, cienīja pēckara trīs pirmo vispārējo dziesmu svētku virsdiriģenta Jēkaba Mediņa mierīgo, sirsnības pilno stingrību, kas iedvesa ticību nemierpilnajos un juceklīgajos pēckara gados. Turklāt Mediņam bija milzu pieredze organizatorisko jautājumu risināšanā, iegūta gan Tautas konservatorijas direktora postenī Sizraņā, Krievijā, kur viņš uz pāris gadiem bija nonācis Pirmā pasaules kara bēgļu straumē, gan intensīvajos Jelgavas vispusīgās mūzikas dzīves vadībai veltītajos 20 gados Latvijas brīvvalsts laikā. Mediņš bija pazīstams arī ar darba praksi padomju iestādēs, Latvijas okupācijas pirmajā gadā (1940–1941) strādājot par Mākslas lietu pārvaldes mūzikas lietu vadītāju. Pāris gadus (1948–1950) viņš bija arī Latvijas Valsts konservatorijas rektors.

Nav šaubu, ka Jēkabs Mediņš pats uzrunāja un iesaistīja bērnu koru kustības vadīšanā Jāni Ozoliņu, savu kādreizējo audzēkni Jelgavas skolotāju institūtā. Karš bija atstājis savas zīmes cilvēku veidolos, un arī Ozoliņš vairs nebija tas jaunietis ar paskumjo, klusi jautājošo acu skatienu, kā institūtu beidzot. Militārā stāja un paskarbie, vīrišķīgie sejas panti gan neliedza viņam būt jautram un sirsnīgam darbā ar bērnu kori – viņa parādīšanās virsdirigenta tribīnē vienmēr tika ļoti gaidīta. Kara gados Jāņa Ozoliņa izveidotais latviešu koris, kura repertuāram diriģents pēc atmiņas atjaunoja latviešu kora klasikas nozīmīgus sacerējumus, kļuva par vēlākā Valsts kora priekšteci. Turklāt tieši kara laikā atraisījās Ozoliņa radošā stīga. Klausītāji ātri iemīļoja dziesminieka vienkāršās, sirsnīgās melodijas, kuras gadu no gada guva arvien vairāk cienītāju kā pieaugušo, tā bērnu vidū. Jānis Ozoliņš un Jēkabs Mediņš pirmajā pēckara desmitgadē bija galvenie bērnu kora repertuāra veidotāji, apdaru un oriģinālāldziesmu autori un kordziedāšanas attīstības vadītāji. 1951. gadā Ozoliņš no Mediņa pārņēma arī Latvijas Valsts konservatorijas rektora pienākumus.

"VIENS, DIVI, TRĪS..."

Varētu domāt, ka nākamās **1949. gada** vasaras **Dziesmu dienā** koru un dziedātāju būs vēl vairāk. Taču skaita pieauguma vietā izrādījās, ka trūkst gandrīz astoņsimt bērnu. Arī viņu solavietas skolā kopš 25. marta piektdienas rīta stāvēja tukšas. Vēl pēc gada trūka arī meistarīgā tautasdziesmu apdarinātāja Jēkaba Graubiņa un lirisku dziesmu komponista Jāņa Līcīša, kā arī mierīgā, vienmēr smaidošā kordiriģenta, konservatorijas pirmā kordiriģentu izlaiduma absolventa Kriša Deķa. Trūka pāri par 44 000 cilvēku, kārtējo represīvās varas izsūtījuma upuru.

Skolēnu korus **1950. gada XI Vispārējos** jeb, kā tolaik teica, **republikāniskajos dziesmu svētkos**, tāpat kā 1948. gadā, vadīja Jēkabs Mediņš un Jānis Ozoliņš. Priekšnesumam izraudzīja četras oriģinmāldziesmas un divas jaukas latviešu tautasdziesmas – "Brāļi mani lieli vīri" Jāņa Ozoliņa apdarē un "Stādīju ieviņu" Pāvula Jurjāna apdarē. Līdz ar nule izsūtīto komponistu Jēkabu Graubiņu bija jāpazūd arī viņa mūzikai, tādēļ trešā tautasdziesma "Dzeltens manis kumeliņis" no programmas tika svītrota. Kori nodziedāja arī ukraiņu dziesmu "Meitene staigāja pa krastmalu" Jēkaba Mediņa apdarē un divas krievu autoru tandēma – dzejnieka Mihaila Isakovska un komponista Vladimira Zaharova – dziesmas *Proidut goda* (Paies gadi) un *Pesnya o Rossiyi* (Dziesma par Krieviju).

Apvienotajā skolēnu korī bija 3082 dalībnieki. Tiem pievienojās vēl 2250 profesionāli tehnisko skolu audzēkņu, kuriem bija pašiem savs repertuārs – trīs dziesmas krievu valodā un Jēkaba Mediņa veidotā latviešu tautasdziesmas "Suns par vilku daudz bēdāja" apdare. 1950. gada svētkos dziesmai līdzās pirmoreiz nostājās otrs lielais spēks – deja, uzreiz ar 70 deju pulciņiem, kuros piedalījās 756 jaunie dejotāji.

Tostarp Latvijas skolu kori auga augumā. Kora lietu speciālisti zināja teikt, ka dziedošo bērnu kopskaits ir jau pāri par 20 tūkstošiem.[3]

Trešo reizi skolēnu kori "lielojos" dziesmu svētkos piedalījās **1955. gadā, Padomju Latvijas Trešajos dziesmu svētkos** (jeb XII Vispārējos dziesmu svētkos) jaunuzceltajā Mežaparka Lielajā estrādē. Jau svētku sagatavošanas posmā izrādījās, ka jaunā, plašā estrāde nespēj uzņemt visus dziedātgribētājus. Katram rajonam atvēlēto dalībnieku skaitu viegli aizpildīja daudzu labskanīgu pieaugušo koru dziedātāji, un pat labi sagatavotajiem vispārizglītojošo skolu koriem un deju grupām bija maz izredžu piedalīties svētkos pilnā sastāvā. Apvienotajā bērnu korī bija vien 2000 skolēnu, un to lielākā daļa – no Rīgas.[4] "Dziesmu karā" sīvā konkurencē ar pieaugušajiem braši turējās četru skolu jauktie kori. Dziesmu svētku virsdiriģents Jānis Dūmiņš par to rakstīja: "[..] mazs skolēnu korītis no Madonas rajona Saikavas – Kalnu septiņgadīgās skolas skolotājas b. Treices vadībā ar savu skaisto vokālo plūdumu un rūpīgi kopto tīrskaņu pārspēja mākslinieciskās iedarbības ziņā uz klausītajiem lielus jauktos korus."[5]

Skolotāja Hammera vadīto Bauskas vidusskolas kori, kurš visos līdzšinējos svētkos bija labāko vidū, virsdiriģents izcēla kā paraugu:

---

3 Pēc dziesmu svētkiem. *Literatūra un Māksla*, 1955, 31. jūl.
4 Ģeibaks, M., Dimante, I., Jakobsone, I. *Daudzas balsis skanēt skan*. Rīga: Zvaigzne, 1984, 9. lpp.
5 Dūmiņš, J. Dziesmu svētki aizskanējuši. *Skolotāju Avīze*, 1955, 28. jūl.

> Paveikt visu lielo Dziesmu svētku programmu, pie tam nekur nepārejot dabiskās balss robežas, pat visaugstākā testiturā paliekot koptā, tīkamā skanīgumā, ir izcila darba piemērs. Bez tam jauno prof. Jēk. Mediņa dziesmu "Purvs un racēji", kas daudziem pieaugušo koriem nebija pa spēkam, vidusskolas koris izpildīja mākslinieciski droši un pilnvērtīgi.[6]

PIRMAIS SOLIS

Koru skates atklāja, ka pieaugušo repertuārs, kas, koru līmenim augot, bija kļuvis ne vien interesantāks, bet arī sarežģītāks, ir pārāk grūts gados jaunajiem vidusskolu dziedātājiem. Vienlaikus radās doma par patstāvīgu skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku veidošanu.

Tā kā pie līdzīgiem secinājumiem bija nonākuši arī mūsu kaimiņi, igauņu skolu koru vadītāji, tad, tiekoties ar igauņu mūzikas draugiem, radās ierosinājums rīkot svētkus kopīgi. Plašākā apspriedē 1958. gada aprīlī, kurā satikās viesi no Igaunijas un Lietuvas, kā arī aktīvākie Latvijas dziedāšanas skolotāji, jau tika pārrunāti organizācijas un repertuāra jautājumi. Visi bija vienisprātis, ka skolēnu dziesmu svētki rīkojami ik pa diviem gadiem vienā no Baltijas republiku galvaspilsētām. Arī secība jau bija skaidra: pirmie – 1959. gadā Rīgā, otrie – 1961. gadā Tallinas jaunajā estrādē, kuru plānoja pabeigt starp abiem svētkiem, bet 1963. gadā trešie – Viļņā. Svētkiem Rīgā bija paredzētas divas dienas ar svinīgu gājienu, "dziesmu karu" un noslēguma koncertu Lielajā estrādē. Apvienotie kori dziedātu latviešu, lietuviešu, igauņu, baltkrievu un ukraiņu dziesmas oriģinālvalodās. Arī pūtēju orķestri un dejotāji kuplinātu koncertu. Repertuārs bija gatavs, un rudenī vidusskolu jauktajiem un meiteņu koriem, kā arī 5.–7. klašu koriem vajadzēja saņemt repertuāra grāmatiņas.[7]

Aprīlī Latviju aplidojusī vēsts izraisīja nebijušu pacēlumu skolu koru darbībā. Tas nerimās pat vasarā. Jūnija beigās gaidāmo dziesmu svētku priekšsajūtās Rīgā viesojās Tallinas skolēnu izlases koris, bet visu jūliju Rīgā noritēja 5.–11. klašu dziedāšanas skolotāju kvalifikācijas celšanas kursi, kuros notika teorētiskās un praktiskās nodarbības diriģēšanā, kora vadīšanā un dažādu pūšaminstrumentu spēles apgūšanā. Protams, iztirzātas tika arī skolēnu dziesmu svētkiem paredzētā repertuāra dziesmas. Vienlaikus visu Rīgu uz veselu nedēļu danču un dziesmu virpulī ierāva II Studentu dziesmu svētki (vēlāk saukti "Gaudeamus", 1958). Studenti no Viļņas un Kauņas, senās studentu pilsētas Tartu un mūsu pašu Rīgas sajaucās vienā pulkā ar viesiem no Ļeņingradas un Kišiņevas – tik kuplu, līksmu un dzīvesprieka pārpilnu jauniešu saimi noslēguma koncertā Mežaparks vēl nebija redzējis. Un nākamā – skolēnu dziesmu svētku vasara!

Taču septembra vidū pārsteidza sausa Izglītības ministrijas pavēle Nr. 200[8], kas noteica, ka skolām atļauts piedalīties Padomju Latvijas dziesmu svētkos 1960. gadā, bet 1959. gadā ieteica rīkot

---

6 Dūmiņš, J. Dziesmu svētki aizskanējuši. *Skolotāju Avīze*, 1955, 28. jūl.
7 Bārda, G. Iezīmēti meti skolēnu dziesmu svētkiem. *Skolotāju Avīze*, 1958, 24. apr.
8 Par skolēnu dziesmu dienām. *Skolotāju Avīze*, 1958, 19. sept.

LPSR I Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1960). Dejotāji Mežaparka Lielajā estrādē.
Foto: LTA. LNRMM

skolēnu dziesmu dienas un piedalīties kopā ar pieaugušajiem rajonu dziesmu dienās. Vai tiešām vaina bija organizācijas grūtībās? Iestājās klusums. Par dziesmu svētkiem – ne vārda. Jaunā, 1959. gada sākumā skolas saņēma divus jaunatnes dziesmu dienu nošu krājumiņus, no kuriem bija paredzēts izvēlēties dziesmas arī skolu koru dalībai 1960. gada svētkos.

Zem ārēji mierīgā notikumu ritējuma oficiālajos ministriju un padomju iestāžu ierēdņu kabinetos tomēr notika nopietna cīkstēšanās par skolēnu dziesmu svētku nākotni. Bija zināms, ka jau 1958. gada decembrī tika izveidota svētku organizācijas komiteja. Alternatīvais plāns – sarīkot skolēnu dziesmu svētkus Latvijas mērogā – bija drosmīgs un balstījās vispārējo dziesmu svētku pieredzē, kur sava vieta bija gan bērnu koriem, gan dejotājiem. Viens no galvenajiem notikumu virzītājiem, svētku sirds un dvēsele bija diriģents, komponists un skolotājs Jēkabs Mediņš.

Lai nu kā, bet beidzot 1959. gada 27. novembrī parādījās sengaidītā ziņa: "Gatavojamies 1960. gada Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem!"[9] Maisam gals bija vaļā. Koru diriģentiem un deju pulciņu vadītājiem tika organizēti kursi, kuros varēja saņemt praktiskus padomus dziesmu un deju iestudēšanai. Vai ik nedēļu "Skolotāju Avīzē" tika publicēts pa dziesmai vai izskaidrota dejas norise, kas papildināja vai laboja vēl 1957. gadā iezīmēto repertuāru. Daudzi skolu kori bija ar šiem materiāliem strādājuši jau visu mācību gadu, un pēc dažiem mēnešiem lielākā daļa nošu tekstu bija apguvuši pietiekami labi, lai pievērstos muzikālās izteiksmes noslīpēšanai, bet aprīļa beigās jau sākās skates koru izvirzīšanai sacensībām par līdzdalību šajā īpašajā svētku reizē Rīgā. Maijā un jūnijā visā Latvijā notika vietējie dziesmu svētki ar savām sacensībām par ceļazīmi uz Rīgu.

Dziesmu svētku dalībnieki un viesi Rīgā bija sākuši ierasties jau 1960. gada Līgodienā, 23. jūnijā. Sedzoties ar pašu līdzpaņemtajām sedziņām, dalībnieki pārnakšņoja skolās uz organizatoru sarūpētajiem salmu maisiņiem, lai būtu gatavi svētku svarīgās pirmās dienas izaicinājumiem. Rosība Rīgas 2. vidusskolā, kur reģistrējās atbraukušie kori un tika izlozēta uzstāšanās secība koru sacensībām, sākās jau deviņos no rīta. Visu garo dienas cēlienu no 10 rītā līdz 16 pēcpusdienā ielas abās pusēs, Rīgas 3. un pāri pretī 2. vidusskolā, nerimstoši skanēja dziesmas. Komisijā – lielākās latviešu koramākslas autoritātes. Vienā ielas pusē ar 8.–11. klašu koriem žūrijā strādāja Leonīds Vīgners un Jānis Ozoliņš, Teodors Kalniņš un Haralds Mednis Tautas mākslas nama direktora Valda Breģa vadībā; otrā pusē, kur sacentās 5.–7. klašu dziedātāji, vērtētāju komisiju vadīja profesors Jēkabs Mediņš.

Vienlaikus dejotāji sacentās Filharmonijas zālē (tagadējā Lielās ģildes namā). Tūlīt pēc sacensībām svētku dalībnieki ar steigu devās uz pirmajiem kopmēģinājumiem Mežaparkā un Daugavas stadionā, kuri ievilkās līdz dziļai krēslai. Virsdiriģenta tribīnē mainījās gan stingrais, prasīgais Leonīds Vīgners, pie kura straujo roku valodas vajadzēja pierast, gan vienmēr smaidīgais, enerģiskais Jānis Ozoliņš, taču abi bija nepielūdzami: ja kaut kas neizdevās, bija jāatkārto reizes trīs un septiņas, un pat desmit...

Nakts bija īsa. Brokastis sešos, mēģinājums dejotājiem – septiņos. Dziedātājiem ceļš garāks, tie spirgtajā vasaras rīta gaisā Mežaparkā mēģinājumu sāka astoņos. Pēc pusdienām – ģenerālmēģinājumi un dejotājiem pirmais patstāvīgais koncerts – deju diena. Cik gan saliedēti uz lielā laukuma

---

9 Gatavojamies 1960. gada Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem. *Skolotāju Avīze*, 1959, 27. nov.

bija mazie dejotāji, kuri dienu iepriekš vēl pat nepazina cits citu un pirmo reizi dejoja tik lielā pulkā! Starplaikos notika orķestru priekšnesumi. Lietus gan iztraucēja koncerta beigas, un daļa deju palika neizdejotas.[10]

Atkal agrais rīts, atkal kopkoris uz Lielās estrādes, ģenerālmēģinājums. Dienas vidū – priekpilns svētku gājiens pa Rīgas centra ielām, kuras daudzi no svētkos iesaistītajiem 9739 bērniem redzēja pirmoreiz.

Beidzot klāt ir 26. jūnijs. Fanfaras paziņo noslēguma koncerta sākumu, vairākās straumēs pār skatuves paaugstinājumu plūst un plūst bērni, piepildot Lielo estrādi līdz pēdējai vietai: 8539 satrauktu siržu, starojošu acu pāru iepretī saviļņotiem 30 000 klausītāju.

Tas nekas, ka pirmā dziesma *Roģina moja* (Dzimtene mana) ir krieviski, bet pirmā latviešu tautasdziesma programmā vien desmitā. Nekas, ka piecām latviešu dziesmām stāv sešas citu tautu dziesmas pretī. Ka no 23 dziesmām latviski skan vien 13, ka sešas ir maršveidīgās masu dziesmas, bet līgodziesmas nevienas.

Skan Emīla Dārziņa "Minjona", skan Dārziņam tik mīļā Volfganga Amadeja Mocarta "Pavasara dziesma". *Div' pļaviņas ir nopļautas,* un *ozoliņi aug rindām* vien. *Stāvu, dziedu, linu druva zied, pūš ceļavējš*, un taka ved caur brīnumainu sidraba birzi. Dziedātprieks un sajūsma aug ar katru nākamo dziesmu, un noslēgumā Ozoliņa "Skolas gadu" romantiskajā pacēlumā līdzi dzied un valša trīsdaļībai līdzi līgojas jau viss dziesmu svētku laukums.

TRĪS LABAS LIETAS

Pirmie skolu jaunatnes dziesmu svētki Baltijā bija izskanējuši (Igaunijā tie notika tikai 1962. gadā, Lietuvā – 1964. gadā). Bērni bija pierādījuši gan savas muzikālās spējas, gan atzīstamu disciplīnu, atbildības izjūtu un mīlestību uz dziesmu. Arī viesu un amatpersonu atsauksmes bija pozitīvas, publikācijas presē – cildinošas. Kaut gan šajos svētkos vēl nebija ne emblēmas, ne svētku prospekta, nedz arī krāsainu cepurīšu, taču šajā muzikālajā vasarā, kad bērnu svētkiem pēc dažām nedēļām sekoja "lielie" dziesmu svētki[11], bija noticis jaunas tradīcijas aizsākums, iegūta jauna perspektīva bērnu un jauniešu koru attīstībā.

Pirmie svētki bija ne vien nozīmīgs notikums Latvijas mūzikas dzīvē, bet atklāja arī kļūmes un trūkumus. Skatēs izrādījās, ka koru sagatavotības līmenis ir ļoti dažāds, dziesmu iestudējumos bija vērojamas kļūdas un interpretācijas neveiklības, kā arī nepietiekama vokālā attīstība, bērnu balsīm raksturīgo samtaino, viegli plūstošo dziedājumu aizstājot ar nevajadzīgu forsēšanu. Iemesls bija tajā apstāklī, ka mūzikas mācību iestādes, pedagoģiskās skolas un institūti negatavoja skolotājus ar augstāko izglītību.

Kaut gan dziedāšanas skolotāji dalījās pieredzē, savstarpēji hospitējot stundās, un piedalījās kvalifikācijas celšanas kursos, kā arī mācījās intensīvākas darba metodes, paši dziedot Haralda

---

10 Dzērve, B. Trīs neaizmirstamas dienas. *Skolotāju Avīze*, 1960, 1. jūl.

11 Padomju Latvijas Ceturtie dziesmu svētki jeb XIII Vispārējie latviešu dziesmu svētki 1960. gada 18.–24. jūlijā.

Medņa skolotāju korī un Leonīda Vīgnera 1959. gadā dibinātajā diriģentu korī, tas nedeva pietiekamu profesionālo zināšanu paplašinājumu. Ar 1958. gadu iespēju mācīties kordiriģēšanas meistarību pie tādām autoritātēm kā Jēkabs Mediņš, Teodors Kalniņš un Jānis Ozoliņš Kordiriģentu nodaļas neklātienē izmantoja pedagogi praktiķi. To pāri par 20 studentu vidū, kuri 1962. gadā absolvēja neklātienes nodaļu, bija jau pazīstami un sekmīgi koru vadoņi kā baušķenieks Kārlis Hammers un rūjienietis Ēvalds Siliņš. Īsts pavērsiens iezīmējās 1961. gadā, kad Jāzepa Vītola Valsts konservatorijā izveidoja **Pedagoģijas nodaļu**, kur dziedāšanas skolotājiem bija iespējams iegūt augstāko izglītību. Nodaļā stājās arī konservatoriju jau absolvējuši diriģenti un muzikologi, kuri bija sākuši darba gaitas skolā, bet kuriem trūka zināšanu mūzikas mācības metodikā. Jau pirmajā gadā uzņēma 18 studentus klātienē un vēl 30 – neklātienes apmācības programmā. Viņu vidū bija rodami tādi vēlāk pazīstami vārdi kā Ilgvars Matrozis, Alfrēds Cinovskis, Valdis Zeltkalns un Daumants Reiters.

Cits aspekts, ko atklāja skolēnu dziesmu svētku sagatavošanas un norises process, saistījās ar **zēnu balsu attīstību**. Skolu koros nereti bija vērojams izpratnes trūkums par zēnu balsu specifiku, iedalot tos vienīgi trešajā – zemākās balss – grupā un tādējādi bloķējot balsu tembrālo iespēju attīstību. Jau nākamajā 1960./61. mācību gadā skolas tika aicinātas veidot atsevišķus zēnu korus vai vismaz zēnu ansambļus, kurus vēlāk būtu iespējams apvienot rajona kopkorī. Izrādījās, ka zēniem ir liela vēlēšanās dziedāt savos koros un bija pat nepieciešami atlases konkursi.

Augsta līmeņa zēnu kori, kurā bija pat 60 dalībnieku, bija izveidojis Jānis Milzarājs. Ar mainīgiem panākumiem zēnu koris darbojās Rīgas Pionieru pilī. Kopš 1950. gada, Jēkaba Mediņa dibināts, zēnu koris darbojās arī Em. Dārziņa speciālajā mūzikas vidusskolā. Dārziņskolas zēni jau tolaik "spēlēja augstākajā līgā", kopā ar Valsts Akadēmisko kori un Radio simfonisko orķestri piedaloties Jāņa Dūmiņa leģendārajā Johana Sebastiāna Baha "Mateja pasijas" atskaņojumā 1956. gada decembrī. Par zēnu kora mākslinieciskо vadītāju kopš 1957. gada septembra bija kļuvis Krišs Deķis, un 1958. gada maijā koris sava mierīgā un pārliecinošā diriģenta vadībā sniedza pirmo atbildīgo koncertu konservatorijas zālē. Korī tolaik dziedāja 26 zēni, un, kaut gan kora dinamiskās iepējas nebija lielas, tas skanēja tīri un dzidri. Dārziņieši nereti koncertēja arī vispārizglītojošajās skolās, dodot ierosmi zēnu koru attīstībai.

Trešā būtiskā atziņa, kuru jau nākamajā mācību gadā lika lietā, bija nepieciešamība veicināt **vidusskolu jaukto koru veidošanos**. Ja agrāk vidusskolēni bija piedalījušies dziesmu svētkos citu koru sastāvā, tad tagad sāka atklāties patstāvīgu jauniešu koru potenciāls. Izrādījās, ka repertuārs šādiem koriem atstāts pilnīgi novārtā un dziesmas bija jāmeklē vai ar uguni, – 17 gadu laikā tiem nebija izdots neviens dziesmu krājums.

SVĒTKI STARP SVĒTKIEM

Pēc pirmajiem skolēnu svētkiem tika nolemts spert nākamo drosmīgo soli un rīkot **Rīgas pilsētas skolu jaunatnes dziesmu svētkus (1962)**, kuri iezīmēja zonālo jeb pilsētu un novadu svētku

tradīcijas iesākumu. Oficiālo iemeslu vienmēr varēja atrast bagātīgajā svinamo vēsturiski politisko notikumu klāstā, un tā 1962. gada 20. maijā, tieši Ļeņina pionieru organizācijas dibināšanas 60. gadadienā, Mežparka Lielo estrādi piepildīja 9000 Rīgas skolu dziedātāju. Uzaicināti bija arī pagājušo svētku labākie – Cēsu 1. vidusskolas un Bauskas 1. vidusskolas kori.

Svētku sagatavošanas posmā līdzās jau pazīstamajiem virsdiriģentiem Jānim Ozoliņam un Leonīdam Vīgneram iesaistījās viens no spožākajiem pēckara jaunās paaudzes kordiriģentiem – Jānis Dūmiņš. Dinamiskajam četrdesmitgadniekam bija ievērojama pieredze dziesmu svētku kustībā, kurā viņš aktīvi iesaistījās, vēl students būdams. 1948. gadā jaunajam mūziķim tika uzticēti Ogres rajona virsdiriģenta pienākumi, bet pēc septiņiem gadiem XII Vispārējos dziesmu un deju svētkos Dūmiņš jau diriģēja savu pirmo vispārējo dziesmu svētku kopkori un Pētera Barisona "Dziesmai šodien liela diena" jaunuzceltajā Mežaparka estrādē. Ievērojams bija Jāņa Dūmiņa veikums Latvijas Valsts kora kormeistara un mākslinieciskā vadītāja darbā. Pilnībā reorganizējot un papildinot dziedātāju sastāvu, kora mākslinieciskais profils tika piemērots lielo vokāli instrumentālo formu atskaņojumiem, līdz ar to izraujot to no propagandas masu dziesmu loka. Korim un klausītājiem pavērās bagātīgā pasaules mūzikas meistardarbu pasaule, kas līdz ar mākslinieciskо spēju straujo izaugsmi atnesa tam Akadēmiskā kora goda nosaukumu.

Tomēr kopkoris Jāni Dūmiņu Rīgas pilsētas skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģenta paaugstinājumā tā arī nesagaidīja. Negaidīti nedēļu pirms svētkiem diriģents saņēma uzdevumu, kas pārvilka svītru plāniem, – steidzamā kārtā izveidot jauniešu kamerkori Vispasaules jaunatnes un studentu festivālam Helsinkos. Laiks kora saliedēšanai un jaunas programmas iestudēšanai – pusotrs mēnesis. Dūmiņa radītā jauniešu "superkora" sastāvā līdzās vidusskolu vecāko klašu dziedātājiem bija arī vairāki konservatorijas studenti kordiriģenti. Darbs ritēja pa 12 stundām dienā, daloties grupās un kvartetos. Fantastiskais uzdevums tika paveikts – precīzs ansamblis, intonācijas tīrība, lielisks skanīgums un muzikālā izteiksmība komisiju pārliecināja, un jaundzimušā kora "Rīga" 30 jaunieši Jāņa Dūmiņa vadībā 1962. gada vasarā pirmoreiz iznesa Latvijas vārdu ārpus okupācijas dzelzs aizvara.

Tostarp Mežaparkā skanēja pionieru dziesmas. Paldies Lūcijai Garūtai par priekpilno, raito dziesmiņu "Pionieri ekskursijā" ar pašas bērnišķīgi vienkāršo tekstu. Tauru skaņu atdarinājumu piedziedājumā ar sevišķu sajūsmu dziedāja pirmoreiz uz Lielās estrādes sanākušie 2.–4. klašu kori. Visas četras savas dziesmas jaunākie dziesmu svētku dalībnieki dziedāja divbalsīgi. Zēnu koru attīstība pāris gados bija spērusi ievērojamus soļus, un pirmoreiz ar trīs dziesmām uzstājās apvienotie 2.–6. klašu zēnu kori. Dmitrija Kabaļevska krāsām un noskaņām bagātīgā dziesma "Labu nakti" piedziedājumā izvērtās trīsbalsībā, tāpat kādreizējā Rīgas latviešu skolotāju biedrības kora vadītāja Ferdinanda Pliča izteiksmīgā latviešu tautasdziesmas "Kaķīts kurmi dancināja" apdare. Vācu dziesmas "Mazais bundzinieks" viegli iegaumējamā melodija aizritēja raitā marša solī.

Lielākā dziedāšana, kā parasti, bija 5.–7. klašu koros. Prāvākā daļa no dziesmām bija krievu valodā, arī visu koru kopīgi dziedātā Anatolija Novikova "Ļeņins ar mums" un vienbalsīgais propagandas hits, Sergeja Kaidana-Djoškina "Jauno pionieru maršs". Bez uzmācīgā propagandas satura iztika vienīgi Pāvula Jurjāna latviešu tautasdziesmas "Stādīju ieviņu" trīsbalsīgā apdare.

Vairāk bija veicies 8.–11. klašu meitenēm, kuru priekšnesumā bija divas tautas melodijas – igauņu "Vendras polka" (*Vändra polka*) un krievu dziesma "Iešu vai aiziešu". Tautasdziesmai tuvajam veidolam Marģera Zariņa dziesmā "Kalnā kāpu lūkoties" gan cauri vīdēja pirmās latviešu padomju operas "Uz jauno krastu" (1955) saturiskās atskaņas, bet diatoniskā, maiņu taktsmērā ieturētā *a cappella* melodija sniedza atelpu no nebeidzamajiem maršiem. Neraugoties uz plakātisko nosaukumu "Labi dzīvot zemē manā" (Arvīda Skalbes dzeja), padomju saukļu netraucēts, sirsnīgs un poētisks dzimtenes dabas skaistuma tēlojums, kurā "pāri kalnam pretī panāk bērzi tāšu zābakos", bija izdevies Jāņa Ozoliņa dziesmā 8.–11. klašu jauktajiem koriem. Pilnvērtīgā četrbalsībā ar imitāciju elementiem bagātinātais dziesmas veidojums bija nozīmīgs jaukto koru repertuāra papildinājums.

Ja kādam varbūt šķita, ka 1960. gada svētkos bija nepieņemami daudz svešu elementu, tad salīdzinājums ar nule aplūkoto Rīgas pilsētas skolēnu koncertprogrammu ir graujošs. Nav šaubu, ka propagandas agresivitātes saasinājums saistāms ar nacionālkomunistu sagrāvi 1960. gadu sākumā, kad pēc Hruščova tīrīšanas kampaņas nacionālismā apvainotās amatpersonas tika aizvietotas ar "uzticamiem kadriem", bet latviešu valoda uz ilgiem gadiem pazuda no daudzām iestādēm, Latvijā tika ieplūdināti ap 130 000 viesstrādnieku no plašās padomijas un krievu valodas nepratējiem dzīve pašu zemē kļuva problemātiska.

Rīgas pilsētas skolēnu dziesmu un deju svētkos krievu valodā skanēja veselas 12 dziesmas, bet latviešu – vien deviņas, turklāt divas no tām bija krievu un vācu dziesmu atdzejojumi. No piecām uz divām bija sarucis latviešu tautasdziesmu skaits. Propagandas tvērienu atslābināja igauņu apolitiskā deju dziesma *Vändra polka* un skolu dejotāju uzstāšanās ar trim latviešu dejām, ieskaitot latviešu deju virkni, kā arī igauņu, lietuviešu, moldāvu, čehu un, protams, krievu dejām. Savukārt profesionāli tehnisko skolu vingrotāji savu māku rādīja Kaidana-Djoškina "Jauno pionieru marša" pavadījumā, tāpat kā noslēguma dziesmā "Pionieru ugunskurs", kurā piedalījās visi dalībnieki. Nav grūti pamanīt, ka Vano Muradeli valšveidīgā kompozīcija bija aicināta aizvietot publikas un dziedātāju iemīļoto Jāņa Ozoliņa "Skolas gadu" melodiju.

No kreisās: Jānis Dūmiņš, Jēkabs Mediņš un Jānis Ozoliņš. 1960. gadu beigas – 1970. gadu sākums.
Foto: L. Bļodnieks. LNRMM

NOZĪMĪGI PAVĒRSIENI

1962. gada vasarā uz saviem pirmajiem svētkiem pulcējās igauņu skolu jaunatne, bet divus gadus vēlāk – lietuvieši. Igauņi savos svētkos bija iekļāvuši arī Jāņa Ozoliņa dziesmu "Brāļi mani lieli vīri", bet KPFSR Pedagoģijas institūta bērnu koris Vladislava Sokolova vadībā draudzības koncertā dziedāja "Pūt, vējiņi!". Latviešu bērni piedalījās abu kaimiņvalstu dziesmu svētkos.

Pienāca un pagāja 1965. gads ar republikāniskajiem dziesmu un deju svētkiem, kuros jaunieši, lielākoties dejotāji, piedalījās pieaugušo koncertos. Daudzviet Latvijā – Siguldā, Ventspilī, Balvos, Preiļos un citur – notika pilsētu un rajonu skolēnu dziesmu dienas. Liepājā skolēnu balsis pieskandināja jaunuzcelto, diriģenta Jāņa Milzarāja dēla, arhitekta Pētera Milzarāja projektēto brīvadabas estrādi "Pūt, vējiņi!", kura pēc Dzintaru koncertzāles kļuva par otro brīvdabas estrādi ar jumta segumu Latvijā, padarot pasākumu rīkošanu neatkarīgu no laikapstākļu kaprīzēm.

Padomju Latvijas II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki Rīgā, Mežaparka Lielajā estrādē. 1967. gada 2. jūlijs. Skats uz publiku. 1. rindā no kreisās 1. kultūras ministrs Vladimirs Kaupužs, 2. virsdiriģents Leonīds Vīgners, 3. Aina Vīgnere, 4. Jānis Dūmiņš, 5. Marija Mediņa, 6. Jēkabs Mediņš, 7. Jānis Ozoliņš, 8. Brigita Dūmiņa. Foto: L. Bļodnieks. LNRMM

60. gadu vidus iezīmējās ar pavērsienu muzikālajā apmācībā. Ungārijas sasniegumi Zoltāna Kodāja izstrādātajā **relatīvās nošu lasīšanas metodikā**[12], ar kuru Ungārijas apmeklējuma laikā, piedaloties vispārizglītojošās skolas dziedāšanas nodarbībās, iepazinās latviešu diriģenti, tostarp pazīstamais pedagogs un koru vadonis rūjienietis Ēvalds Siliņš, pārsteidza un iedvesmoja. Saņemtie mācību materiāli tika iztulkoti latviski un izraisīja milzu interesi Latvijas mūzikas izglītības entuziastos. Liels atbalsts bija Igaunijas pieredze, kur jau bija sperti pirmie soļi relatīvās solmizācijas metodes pielietošanā. Sadarbībā ar Riho Petsu un Heino Kaljusti, vadošajiem igauņu speciālistiem šajā jomā, Latvijā tika izveidota skolēnu apmācības programma, kuras realizāciju kopš 1966. gada vadīja divi mācību centri – Liepājas Pedagoģiskā institūta Mūzikas katedra un Latvijas Valsts konservatorijas Pedagoģijas nodaļa Rīgā. No aktīvākajiem metodes adeptiem jāmin Alfrēds Eidiņš Liepājā, kā arī Rīgas 6. vidusskolas pieredzējušās dziedāšanas skolotājas Alvīne Gruntmane un Skaidrīte Apine.

12 Relatīvās solmizācijas metode paredz dziedāšanā izmantot rokas zīmes, kuras palīdz attīstīt pakāpju izjūtu. Ar šo metodi var nostiprināt izpratni par noturīgo un nenoturīgo pakāpju attiecībām skaņkārtā, veicināt tonikas izjūtu konkrētā tonalitātē un attīstīt funkciju uztveri harmoniskajā izklāstā.

Padomju Latvijas II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki Rīgā, Mežaparka Lielajā estrādē. 1967. gada 2. jūlijs. LNRMM

Lielā Oktobra 50. gadadienai veltītie Padomju Latvijas II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1967). Mākslinieks: Gunārs Kirke. LNRMM

Arvien intensīvāka kļuva **skolu sadarbība ar komponistiem**. Ne vien pazīstamie dziesminieki Jānis Ozoliņš un Arvīds Žilinskis viesojās pat attālās Latvijas novadu skolās ar autorkoncertiem, radošajā procesā iesaistījās arī Ģederts Ramans, Aldonis Kalniņš, Oļģerts Grāvītis, Valters Kaminskis, Imants Kalniņš. Ik reizi šādas tikšanās vainagojās ar veltījuma dziesmām un jauniem orķestra skaņdarbiem. Viena no skaistākajām muzikālajām tradīcijām izveidojās Ventspilī – "Dziesmu kamanas" –, pasākums, kurā komponistu autorkoncerti bija saistīti ar visu Ventspils astoņgadīgo un vidusskolu koru, ansambļu un orķestru piedalīšanos, ik gadus pulcējot publiku no tuvējas un tālākas apkārtnes. Bez jau pieminētajiem skaņražiem Ventspili savulaik apciemoja arī Dmitrijs Kabaļevskis un Aleksandra Pahmutova.

PĀR SEPTIŅIEM PAKĀPIENIEM

1966. gada vasaras saulgriežos, 21. jūnijā, notika **II Padomju Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku (1967)** organizācijas komitejas pirmā darba sēde. Tika apstiprināts repertuārs koriem un orķestriem, izvirzīti virsdiriģenti un virsvadītāji. Septiņi gadi nebija aizritējuši pa tukšo, svētkiem gatavojās neticams skaits mākslinieciski vienību – 2755 ar kopumā 90 000 dalībnieku. Trīs virsdiriģenti – Jānis Ozoliņš, Leonīds Vīgners un Jānis Dūmiņš – regulāri sadarbojās ar skolu koriem un skolotājiem, daloties profesionālajā pieredzē un interpretācijas prasmē. Jēkabs Mediņš, sirmais svētku simbols, bija goda virsdiriģents. Par profesionāli tehnisko skolu koru virsdiriģentu kļuva Gido Kokars, bet to orķestru vadītāju – Ivans Repiševskis. Vispārizglītojošo skolu pūtēju orķestriem, kuru skaits un mākslinieciskās spējas bija būtiski vairojušās, bija divi virsdiriģenti – Augusts Krisbergs un Alfrēds Segliņš. Pirmo reizi skolēnu pūtēju orķestriem bija paredzēts uzstāties ar patstāvīgu programmu – gan vēl ne Lielajā estrādē, bet deju svētku norisēs Daugavas stadionā.[13]

Labāku rezultātu sasniegšanai tika izveidotas starpskolu un starpresoru metodiskās komisijas, kuru vadītāji bija pieredzējuši mūzikas skolotāji. Sīvākie konkurenti, Cēsu un Bauskas kori, vienojās rīkot kopīgus pasākumus un pat daļu repertuāra gatavot kopīgi, kā arī piedalīties apmaiņas koncertos.

Lielajiem svētkiem tuvojoties, maija otrās puses svētdienās, bet dažviet pat vēl jūnijā notika rajonu svētki, kuros kori dziedāja skolēnu dziesmu svētku repertuāra dziesmas. Bet jūnija beigās Rīgā pulcējās teju divkāršs dalībnieku skaits, salīdzinot ar pirmajiem svētkiem, ap 18 500 bērnu – paši labākie, kas bija izvirzīti rajonu skatēs. 27. un 28. jūnijā notika mērošanās spēkiem. Prāvs koru skaits – 152 – pieskandināja konservatorijas un Rīgas 2. vidusskolas zāles, VEF Kultūras pilī un Filharmonijā sacentās 170 deju pulciņi, bet 22 orķestri savu māku rādīja Pionieru pilī.

II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku svētku kulminācija – daudzkrāsaino tautastērpu dzīparu greznotais dalībnieku gājiens rīta saulē un noslēguma koncerts pēcpusdienā Lielajā estrādē notika 2. jūlijā. Kā Rīgas centrs, tā Mežaparks tvanēja reibinošā liepziedu smaržā. Zināma

13 Ģeibaks, M., Dimante, I., Jakobsone, I. *Daudzas balsis skanēt skan*. Rīga: Zvaigzne 1984, 81. lpp.

eiforija, sekojot līdzi nozīmīgajam notikumam Latvijas kultūras dzīvē, bija pārņēmusi arī dzejnieku Andri Vējānu, kurš svētkiem veltīja emocionālu eseju:

> Vai tu esi jutis, kā grauds pāršķeļas asna liesmā, kas uzplīvo pār arumiem ar nebēdnīgu aizrautību un prieku? Vai tu esi jutis, kā dzīvē atnāk draudzība un kaut kur vienā mirkli pāraug mīlestībā, no kuras pasaule kļūst skaistāka un labāka? Vai tu esi pamanījis, kā laime, uz pirkstgaliem staigādama pa pusnakts rasu, tevi noskūpsta uz pieres un iečukst ausī spēka vārdus, ar kuru burvību tu kļūsti par milzi?... Kad cilvēks dzied, viņš top stiprāks, drošāks. Viņš pats sāk izstarot gaismu, kas citos aizdedz vistīrākās jūtas un ilgas.[14]

Tā rakstīja dzejnieks un patiesi bija tuvs svētku trauksmainajai jutoņai, kurā grūto ikdienas darbu nomaina svētku prieks.

Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 50. gadadienu atgādināja attiecīgie skaitļi torņos un milzīgās pionieru un komjauniešu nozīmes, bet estrādes korē mierinoši rotājās vārdi "Dziesmai šodien liela diena". Svētkiem bija arī emblēma – dziedošs putniņš, kas sasaucās ar moto: "Skani, jaunības dziesma!" Uz skatuves kāpa 10 400 dziedātāju no vispārizglītojošajām, profesionāli tehniskajām un pirmoreiz arī no mūzikas skolām, kā arī no lauksaimniecības tehnikumiem.

Atklāšanā apvienoto koru atskaņojumā ar dziesmu "Ļeņina solis" debitēja Oļģerts Grāvītis. Populārie komponisti Jānis Ozoliņš un Arvīds Žilinskis bija pārstāvēti ar vairākām dziesmām. Marģera Zariņa veidoto revolucionārās dziesmas "Biedri, nu celieties kājās" apdari pilnskanīgi un enerģiski vadīja Leonīds Vīgners. Jānis Dūmiņš bagātināja brīvdabas dziedāšanas skanisko paleti, panākot no kopkora smalkākas dinamiskās gradācijas, arī dažu pantu klusinātu dziedājumu Zariņa bērnu korim iekārtotajā Krievijas pilsoņu kara dziesmā "Pāri kalniem, pāri lejām". Profesionāli tehnisko skolu jauniešu kori Gido Kokara vadībā bija iestudējuši Vano Muradeli "Slava darbam" un kāda mazzināma autora Drogova dziesmu "Komjaunatne".

Tomēr īpašu atsaucību koncertā saņēma visjaunākie – 2.–4. klašu dziedātāji. Ne bez saistības ar dziesmu svētku emblēmas putniņa tēlu aizkustinājumu raisīja Jāņa Ozoliņa "Žagatiņa" ar tautasdziesmas vārdiem un Mīnas Hermas apdarinātā igauņu tautasdziesma "Dzeguzīte", kuras sekoja Aleksandras Pahmutovas un Arvīda Žilinska opusiem.

Ar četrām dziesmām sevi pieteica apvienotie zēnu kori. Gan Ozoliņa sparīgā "Zēnu ceļa dziesma", kuru komponists pats arī diriģēja, gan Žilinska draiskulīgais "Krietno zēnu maršs" bija labs papildinājums zēnu kora repertuāram, bet lietuviešu tautasdziesma "Zvirbulītis" neuzkrītoši sasaucās ar jaunāko klašu "putnu dziesmu" līniju.

Vidusskolu meiteņu kori dziedāja Jēkaba Graubiņa gavilējošo "Trīcēj' kalni, skanēj' meži" apdari, bet jauktie kori – latviešu tautasdziesmu "Es par tumsu nebēdāju" Emiļa Melngaiļa apdarē, kā arī krievu tautasdziesmu "Dzimtene" – "estrādes" romanci pseidotautiskā stilā. 5.–8. klašu koros izskanot jautrās igauņu tautasdziesmas "Dejas prieks" apdarei (Mīna Herma) Leonīda Vīgnera

14 Vējāns, A. Skani, jaunības dziesma. *Skolotāju Avīze*, 1967, 28. jūn.

vadībā, dziedātāji uz skatuves izsauca un ar lielu sajūsmu sveica harismātisko kaimiņzemes viesi, pazīstamo igauņu diriģentu Gustavu Ernesaksu.

Jau tuvu noslēgumam kupli un spēcīgi izskanot Jēkaba Mediņa "Kalnā kāpu es dziedāti" apdarei, Jānis Dūmiņš un dziedātāji virsdiriģenta tribīnē aicināja tās autoru. Dziesma sirsnīgi atskanēja otro reizi, kļūstot, kā vēlāk izrādījās, par skolēnu dziesmu svētku patriarha pēdējo tikšanos ar savu lolojumu un tradīcijas cerību – jauno dziedātāju paaudzi.

Septiņas vasaras gaidītie, daudzu jo daudzu pedagogu un sabiedrisko darbinieku pūļu tuvinātie II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki izskanēja aizraujošā un priekpilnā, vasaras skaņu un krāsu cauraustā akordā.

TRAJEKTORIJU TURPINOT

Lēciens bērnu un jauniešu koru attīstībā bija ievērojams. Septiņus gadus ilgā starpperioda lielākie varoņi bija skolotāji. Ne vien tie, kuri pēc koncerta savu dziedātāju pulkā svinēja panākumus "dziesmu karā", līdzņemot I pakāpes diplomus un balvas, bet ikkatrs dziesmu entuziasts, kurš gadu no gada, dienu no dienas veltīja savu enerģiju dziedātprasmes pilnveidei skolās. Rīdzinieki šajos svētkos beidzot bija ieņēmuši avangarda pozīcijas, kuras iepriekš dalīja un uzturēja pirmkārt Cēsu 1. vidusskolas un Bauskas 1. vidusskolas dziedātāji. Līdzās Pāvila Dreimaņa un Kārļa Hammera vārdiem ievērību guva Rīgas 6. vidusskolas skolotāja, kordziedāšanas metodiķe Alvīne Gruntmane ar labāko jaukto kori un meiteņu kori un viņas kolēģe Skaidrīte Apine, kura atveda uz svētkiem labāko 5.–8. klašu kori. Izcilu sniegumu rādīja Rīgas 1. tehniskās skolas jauktais koris un tā diriģente Ā. Plekāne un labākā, Rīgas 2. vidusskolas meiteņu kora vadītāja Helēna Lazarēviča, kuras vadītais 3. internātskolas zēnu koris izpelnījās speciālbalvu, līdzīgi kā D. Upītes audzinātais Kandavas internātskolas zēnu koris.

Rudenī mūzikas novirziena klasi jeb klasi ar padziļinātu muzikālo apmācību atvēra Rīgas 3. internātskolā, gadu vēlāk sekoja vesels pulks skolu visā Latvijā. Tās bija Siguldas un Vaiņodes internātskolas, Ventspils 1., Rīgas 6. un 45. vidusskola, kā arī Rūjienas un Tukuma 1. vidusskola. Šis process turpinājās 70. gados, kad mūzikas novirziena klases sāka darboties Daugavpils 13. vidusskolā, Ogres vidusskolā, Jelgavas 4. vidusskolā un Cēsu 1. astoņgadīgajā skolā. Vēl 80. gadu sākumā šāda muzikālā apmācība tika ieviesta Jēkabpils 1. vidusskolā un divās vidusskolās Rēzeknē – 5. un 6. Parasti šis apmācības cikls aptvēra pirmās astoņas klases, bet Rīgas 3. internātskolā bija integrēts pat pilns 11 klašu mācību process. Šo padziļināto mūzikas nodarbību ietekme bija daudz plašāka nekā tikai atsevišķa jaunieša personības attīstība. Mūzikas novirziena skolu kopējās aktivitātes – gadskārtējās koru skates, kuras 80. gados kļuva par pamatu bērnu mūzikas nedēļas norisēm maijā universitātes aulā Rīgā, kā arī republikas bērnu koru festivāls – pavēra neredzētas iespējas repertuāra meklējumiem ārpus tā sauktā "obligātā" dziesmu loka. Šo skolu kori kā, piemēram, Helēnas Lazarēvičas vadītais Rīgas 3. internātskolas koris, Jelgavas 4. vidusskolas koris Lienas un Agra Celmu vadībā

un Rūjienas vidusskolas koris ar savu ilggadējo diriģentu Ēvaldu Siliņu kļuva par mākslinieciskām vienībām ar savu īpašu radošo rokrakstu un pārliecinošu mākslinieciskо sniegumu.

1970./71. mācību gadā vispārizglītojošo skolu mūzikas mācību programmā 1.–3. klasēm tika sākta pāreja uz relatīvās solmizācijas metodi, kas ļauj intensīvāk attīstīt bērnu muzikālo dzirdi un atmiņu, kā arī ritma izjūtu un paver iespēju viegli lasīt nošu tekstu jebkurā tonalitātē. Mūzikas skolotājiem šis nebija viegls uzdevums. Lai apgūtu jauno pieeju, tika organizēti kursi un praktiskas nodarbības.

TREŠIE...

Šoreiz gatavošanās svētkiem sākās jau divus gadus iepriekš. 1969. gada vasarā igauņu dziesmu svētku simtgades svinību pacēlumā kļuva skaidrs, ka bērniem būs atsevišķi svētki vēl pirms latviešu vispārējo dziesmu svētku simtgades notikumiem. 1970. gada pavasarī skolu rīcībā nonāca plašais svētku repertuārs, kas aptvēra 29 dziesmas. Virsdiriģentu sastāvs tika papildināts ar pazīstamo diriģentu, bijušo Valsts Akadēmiskā kora mākslinieciskо vadītāju, vienlīdz kordziedāšanas praktiķi un pieredzējušu metodiķi Daumantu Gaili, kā arī ar Jāni Brantu – diriģentu ar profesionālu tvērienu, plašu pieredzi darbā ar mākslinieciskās pašdarbības kolektīviem un bērnu koriem, kā arī Latvijas Radio bērnu ansambļa izveidotāju un ilggadēju vadītāju.

Lai veicinātu koru mākslinieciskо izaugsmi, sākot ar jauno mācību gadu, katru trešdienu Rīgas pilsētas Tautas izglītības nodaļas metodiskais kabinets kopā ar Dziedāšanas skolotāju metodiskās apvienības vadītāju Alvīni Gruntmani pilsētas pedagogiem organizēja praktiskās kora nodarbības dziesmu svētku repertuāra iepazīšanai. Aprīlī notika koru skates, kurās varēja izvērtēt šī darba rezultātus un iepazīt nākamo svētku dalībnieku kandidātus.

INTERMĒDIJA: KUR PALIEK PUIKAS?

Tostarp zēnu kori gatavojās Baltijas zēnu koru pirmajam salidojumam 1971. gada jūnijā. Šī gan bija jau ceturtā kaimiņzemju zēnu koru tikšanās. Salidojuma priekšvēsture sākās 1964. gadā, kad toreizējais Rīgas zēnu koris un tā diriģents Krišs Deķis pavasara brīvdienu laikā uzņēma Viļņas un Tallinas zēnu korus. Pēc diviem gadiem, 1966. gada martā, šāda tikšanās notika Tallinā, bet 1968. gadā baltiešu zēni dziedāja Viļņā. Šajā reizē lietuvieši rādīja jau trīs izcilus korus, bet Igauniju atkal pārstāvēja Tallinas Jāna Tompa kultūras pils zēnu koris. No Latvijas salidojumā piedalījās Rīgas zēnu koris diriģentu Jura Skrīvera un A. Šulca vadībā. Salidojuma norises ilga nu jau piecas dienas, un bija ne vien sasniegumu skate, bet dāvāja zēniem arī kopīgus atpūtas brīžus pēc cītīgā darba.

Krišs Deķis salidojumā bija klausītāja lomā. Kā nacionālais patriots diriģents bija atstādināts no Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kora vadības, un viņa vietā 1967. gadā tika

1972. gada Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētku koncerts Mežaparkā, soļo profesionāli tehnisko skolu bundzinieces.
Foto: J. Krieviņš. LNRMM

ataicināti brāļi Imants un Gido Kokari. Noklausoties Rīgas zēnu kora sniegumu, Krišs Deķis atzīmēja, ka tam "ir vēl vāja vokālā gatavība, frāzējums un elastība niansēs" un latvieši nav spējuši noturēties kopsolī ar kaimiņiem. "Mūsu republikā bez E. Dārziņa speciālās mūzikas skolas nelielā zēnu kora un Rīgas zēnu kora neparādās neviens provinces zēnu koris, kuram būtu pa spēkam trīsbalsīgu dziesmu koncertprogramma," tāds ir secinājums. "Visiem, kam dārgs mūsu republikas koru mākslas gods, jānāk talkā pilnveidot bērnu koru dziedāšanas mākslu. Jau šobrīd jāsāk gatavoties ceturtajam zēnu koru salidojumam,"[15] savu ieskatu toreiz pabeidza Deķis. Uz nākamo zēnu koru salidojumu gan bija jāgaida ilgāk.

1971. gada vasara Rīgā solījās būt skaniski krāšņa, un to noteica divi, tikai ar pāris nedēļu laika atstarpi viens otram sekojoši lielpasākumi – zēnu koru IV jeb I salidojums, nu jau jaunā, paplašinātā formātā, un V Studentu dziesmu un deju svētki. Abu notikumu gaitā bija rodamas zināmas paralēles – kā baltiešu kopīga dalība un svētku koncertnorišu pārvirzīšana no Rīgas uz Ogri. 3. jūnijā dziedāšanas "paraugstundā" universitātes Lielajā aulā piedalījās trīs labākie Baltijas zēnu kori: Tompa koris no Tallinas, lietuviešu paraugkolektīvs *Viturelis* ("Cīrulītis") no Kapsukas (tagadējās Marijampoles) pilsētas Pionieru nama un Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu koris. Igauņu zēni bija iekļāvuši savā programmā jaunā komponista Veljo Tormisa "Noskaņu etīdes" sešās daļās, lietuvieši bija atbraukuši līdz ar Lietuvas Filharmonijas kamerorķestri, jo bija iestudējuši korus no Henrija Pērsela operas "Karalis Arturs", bet Dārziņskolas dziedātāji atskaņoja Romualda Kalsona jauno kantāti basam, instrumentālam ansamblim, zēnu korim un četrām zēnu balsīm "Šlopster-Klopsters" ar Ojāra Vācieša dzeju. Noslēgumā pusotra simta dziedātāju kopkorī izskanēja Īzaka Dunajevska "Trauciet, miera dūjas", kā arī latviešu, igauņu un lietuviešu komponistu dziesmas.

Dārziņskolas zēnu korī bija notikušas izšķirošas pārmaiņas. Divus gadus ilgusī brāļu Kokaru sadarbība ar kori beidzās, viņiem pašiem uzaicinot savā vietā jaunu mākslinieciskо vadītāju, – 1969. gadā brāļus nomainīja jaunais, ideju un ideālu pārpilnais Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorijas Kordiriģēšanas nodaļas beidzējs Jānis Erenštreits. Savos 27 gados diriģentam bija jau ap 10 gadu ilga pieredze darbā ar bērnu koriem. "Ja Deķis atgādināja Cimzi, tad vēlāk Erenštreits – vairāk vecāko brāli ar humora dzirksti," pēc gadiem atcerējās toreizējais kora dalībnieks, ērģelnieks un komponists Aivars Kalējs.[16] Pietika šo diriģentu ar drošo stāju un atklāto gaišo acu skatienu, kurā jautās kaut kas citiem neredzams (jūras horizonta līnija vai dziesmu svētku nākotne varbūt?), satikt skolas gaitenī, lai rastos vēlēšanās sekot viņa vīzijai mūzikā. Diriģenta, pedagoga un Dārziņskolas kora nodaļas vadītāja ikdienu nu piepildīja "eņģeļu balsis" – Jāni Erenštreitu jau no mazotnes fascinējis zēnu kora skanējums. Kora attīstībā sākās strauja augšupeja.

Bet salidojuma ceļš no universitātes koncerta veda tālāk uz Ogres jaunuzcelto estrādi. Trim izcilniekiem šeit pievienojās vēl desmit koru no Latvijas novadiem – zēnu kori no Nīcas un Cēsīm, Ventspils un Ziemeriem, Skrundas un Ogres, Smiltenes un Skrīveriem, kā arī no Rīgas. Ogres estrādē atskanēja pusotrs tūkstotis zēnu balsu, kurām piebalsoja arī "Tēvzemes" vīri. Repertuārs – no Baha līdz tautasdziesmām. Līdzās kaimiņvalstu atsevišķi sagatavotajām dziesmām tika cilāts jau iekrātais

15 Deķis, K. Zēnu koru salidojums Viļņā. *Skolotāju Avīze*, 1968, 17. jūl.
16 Tučs, M., Tučs, A. *Krišs Fridrihs Deķis. Skolotājs un diriģents ar prievīti*. Rīga: Upe tuviem un tāliem, 2019, 82. lpp.

Padomju Latvijas III Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1972). Rīgas Politehniskā institūta (tagad – Rīgas Tehniskās universitātes) Studentu pūtēju orķestra uznāciens diriģenta Hermaņa Eglīša vadībā. Rīga, 1972. gada 2. jūlijs. Foto: J. Kreicbergs. LNRMM

kopdziesmu pūrs, bet latviešu kori izmēģināja daļu no gaidāmo skolu jaunatnes dziesmu svētku repertuāra. Pasākuma nozīmību uzsvēra arī svētku virsdiriģentu Jāņa Ozoliņa un Jāņa Dūmiņa piedalīšanās mēģinājumā un koncertā. Līdzās Igaunijas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam Uno Jarvelam un lietuviešu virsdiriģentam Alfonam Uzēlam kopkora priekšā šajā vasarā pirmo reizi stājās arī Jānis Erenštreits, kura vadībā izskanēja Valtera Kaminska "Dziesma par zivi" un latviešu tautasdziesma Jēkaba Mediņa apdarē "Divi sirmi kumeliņi". Virdiriģentes godā bija arī Rīgas 6. vidusskolas zēnu kora pieredzējusī vadītāja Skaidrīte Apine. Nebijušā mēroga un nākamo skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku ieskaņu koncerta saturiskās intensitātes dēļ šo salidojumu iesauca par "mazajiem dziesmu svētkiem", bet šāda formāta zēnu koru tikšanos – par Pirmo salidojumu.

Savus "mazos dziesmu svētkus" kopš gadiem konsekventi rīkoja arī Lauksaimniecības ministrijas pakļautībā esošo sovhoztehnikumu[17] dziedātāji un dejotāji. Pirmie šādi svētki notika 1966. gadā Talsos, tad ik pa trim gadiem pilsētās, kur atradās mācību iestādes, kas gatavoja lauksaimniecības speciālistus: 1969. gadā Višķos un 1972. gadā – Smiltenē. Tā kā šie pasākumi jau otrreiz sakrita ar skolēnu dziesmu un deju svētkiem, tehnikumu mākslinieciskās vienības izlēma kopējos svētkos nepiedalīties. Tas atspoguļojās skolu jaunatnes svētku dalībnieku kopskaita sarukumā no 18 496 dalībniekiem Otrajos svētkos (1967) līdz 17 000 1972. gadā.

LPSR III Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Mežaparka Lielā estrāde, 1972. gada 2. jūlijs. Virsdiriģenti (no kreisās) Jānis Dūmiņš, Jānis Ozoliņš, Leonīds Vīgners. Fonā kopkoris. LNRMM

... SKAN!

Pārlapojot III Skolēnu dziesmu svētku nošu burtnīcas, uzmanību saista Ģederta Ramana episkā, dziļas domas caurstrāvotā, skolēnu koriem sacerētā dziesma ar Jāņa Petera dzeju "Jaunajam gadu simtenim", kas bija vistiešākā atsauce uz vispārējo latviešu dziesmu svētku simtgadi. Ar pāris dziesmām skolu koru repertuārā bija ienācis arī Valters Kaminskis: interesantie uzdevumi koristiem un žirgtais pārsteiguma efekts, iekļaujot dziesmā bundziņu un trompetes spēli, gaidīja dziesmā "Ja tu esi pionieris īsts". Būdams prasmīgs himnisku dziesmu autors, Kaminskis ar Ojāra Vācieša dzeju apvienotajam skolēnu korim bija komponējis "Himnu dzimtenei", kas Jāņa Dūmiņa vadībā lielā pacēlumā izskanēja svētku koncerta noslēgumā. Kora mūzikas klasisko tradīciju izpratne un stila izjūta raksturoja Aldoņa Kalniņa veidoto latviešu tautasdziesmas "Es zinu putniņu" apdari vidusskolu jauktajiem koriem. Pieminētie komponisti gan piederēja jau pie vidējās paaudzes. Ģederts Ramans, tolaik Latvijas PSR Komponistu savienības priekšsēdētājs, bija pazīstams kā komponists, kura daiļradē sastopama liela žanru daudzveidība – no simfonijas līdz estrādes dziesmai. Arī Aldoņa Kalniņa un Valtera Kaminska daiļrade muzikālajai sabiedrībai bija pazīstama jau otro gadu desmitu.

Ar jautrības un humora apdvestu latviešu tautasdziesmas "Bērīts manis kumeliņš" apdari zēnu koriem skolēnu dziesmu svētkos debitēja diriģents, komponists un ilggadējais Emiļa Melngaiļa Tautas mākslas nama direktors Jānis Rijnieks, dabas tēlu poētiskajā pasaulē iejusties ļāva Oļģerta Grāvīša dziesma ar Emīlijas Akmenes dzeju "Dzimtenes ceļi". Ar tautasdziesmas "Man dziesmiņu nepietrūka" apdari 5.–8. klašu koru atskaņojumā dziesmu svētku saime godināja un atcerējās tās autoru, goda virsdiriģentu Jēkabu Mediņu, kura darbīgais mūžs noslēdzās pusgadu pirms svētkiem. Dziesma, kas izskanēja kā meistara novēlējums, bija viena no tām, kuras kori dziedāja ar sevišķu aizrautību. Arī Jāņa Ozoliņa "Zēnu dziesma" un Volfganga Amadeja Mocarta "Dziedam priekam" no operas "Bēgšana no seraja" piederēja 5.–8. klašu grupas mīļākajām dziesmām. Meiteņu kori savukārt ar sajūsmu dziedāja lietuvieša Antana Budrūna dziesmu "Rudentiņš" un Jāņa Līcīša līgodziesmu virkni "Visu gadu dziesmas krāju". Programmā bija atgriezusies arī latviešu kordziesmu

17 Sovhoztehnikums – vidējā speciālā mācību iestāde, kas sagatavoja lauksaimniecības speciālistus un veidoja vienotu saimniecisku kompleksu ar sovhozu jeb padomju saimniecību (valsts lauksaimniecības uzņēmums PSRS).

klasika, šoreiz Jāzepa Vītola dziesma "Uz skolu!" ar pazīstamo "Dar' man tēvis pastaliņas" melodiju, kuru dziedāja 5.–8. klašu kori.

Propagandas jeb masu dziesmu, protams, neiztrūka. Tās visvairāk koncentrējās profesionāli tehnisko skolu programmā. Taču sāpīgāk par kādu ierasti vienkāršu Tihona Hreņņikova vai Vano Muradeli opusu gan varēja būt saskare ar Arvīda Žilinska dziesmu "Pļaviņu jūra" (Laimonis Vāczemnieks) vidusskolu jauktajiem koriem – jūra, kuru uzplūdinot ne tik sen tika iznīcināts Staburags un Daugavas senleja. No jauna klāt bija nākusi vispārizglītojošo skolu 5.–10. klašu koru grupa, kas pārstāvēja skolas ar krievu mācību valodu, sniedzot patstāvīgu priekšnesumu.

Diriģenta Jāņa Branta ugunskristības svētkos bija Arvīda Žilinska "Vienmēr gatavs!", bet Daumanta Gaiļa debija – krievu tautasdziesma "Odiņš", abas zēnu koru dzidrajā skanējumā. Te jāteic, ka kopskaņā gan netika iekļautas 6. vidusskolas zēnu kora balsis. Kā koru sacensības uzvarētājiem šiem zēniem tika piešķirts absurdais gods, pionieru formās tērptiem, ar butaforām pionieru taurītēm rokās nomaršēt pār skatuvi svētku koncerta atklāšanā. Līdz ar to svētki šim izcilajam, rūpīgi sagatavotajam korim arī bija beigušies, jo tālāko koncerta daļu dziedoņi pavadīja skatītāju vietās.[18]

Pirmo reizi uz Lielās estrādes spēlēja arī skolēnu pūtēju orķestri. Virsdiriģentu pulkā vēl divi par pūtēju orķestru attīstību degoši mūziķi – Gunārs Ordelovskis un Hermanis Eglītis. Jāteic, ka skolu pūtēju orķestru attīstība bija notikusi strauji. Par to liecināja drošais, dzīvīgais atskaņojums un sulīgais tonis. No četriem orķestra skaņdarbiem lielāko piekrišanu izpelnījās Gunāra Ordelovska svīta "Pionieru nometnē" un Jāņa Ozoliņa "Pavasara valsis".

Lai arī tika maksātas nodevas režīmam, jāatzīst, ka repertuārs šajos svētkos bija daudzveidīgs un tie izskanēja nebijušā spožumā, bet virsdiriģentu un virsvadītāju skaits sasniedza 19 – gluži kā vispārējos dziesmu svētkos.

SVĒTKU, FESTIVĀLU UN SALIDOJUMU POLIRITMIJĀ

Uzreiz pēc 1972. gada skolu jaunatnes dziesmu svētkiem to virsdiriģenti kopā ar Izglītības un Kultūras ministriju darbiniekiem izvirzīja ideju par Skolu koru festivāla rīkošanu, kam būtu jāatkārtojas četru gadu ritmā. Tā mērķis būtu aktivizēt korus dziesmu svētku starplaikā, paplašināt repertuāru ar jaunām dziesmām, paaugstināt atskaņojuma kvalitāti, veicināt diriģentu meistarību, kā arī popularizēt labākās darba metodes.[19] Izvēlēties saviem koriem piemērotākās dziesmas palīdzēja decembra sākumā Pionieru pilī notikusī trīs virsdiriģentu – Jāņa Dūmiņa, Daumanta Gaiļa un Jāņa Branta – tikšanās ar skolu koru diriģentiem, kurā tika apspriestas 30 jaunu dziesmu nošu partitūras. Tādējādi kori guva atelpu pēc dziesmu svētku sezonas, vienlaikus domājot par nākamo svētku repertuāra izveidi. Skolēnu dziesmu svētkus tika nolemts rīkot katru piekto gadu, vien nākamos – jau 1976. gadā.

---

18 No diriģenta Jāņa Dūmiņa dēla Jāņa Dūmiņa atmiņām raksta autorei. 2025, 1. sept.

19 Ģeibaks, M. Būs skolu koru festivāls. *Pionieris*, 1973, 12. apr., Ģeibaks, M., Dimante, I., Jakobsone, I. *Daudzas balsis skanēt skan*. Rīga: Zvaigzne, 1984, 92.–94. lpp.

Neraugoties uz to, ka sākotnēji skolēnu koriem nebija paredzēts piedalīties vispārējo dziesmu svētku simtgades (1973) kopkoncertos, visu Latviju saviļņojošajam notikumam tuvojoties, tomēr radās tādi jauniešu kori, kuri sagatavoja visu repertuāru un svētkiem pieteicās. Var tikai minēt, cik gan lielajā kopkorī bija kādreizējo skolēnu dziesmu svētku labi sagatavoto dalībnieku, kuri turpināja dziedāt pieaugušo koros un kuru sirdis pukstēja vienā ritmā ar visas tautas sirdi. Turklāt daudzi skolotāji vadīja arī pieaugušo korus vai paši tajos dziedāja. Svētku laikā universitātes aulā pirmoreiz sarīkotajā tautas mūzikas koncertā turklāt piedalījās Pionieru pils koris "Rīga", kā arī skolu koklētāju ansambļi, sevišķu ievērību gūstot Rīgas 6. vidusskolas koklētājām Gunas Āboliņas vadībā.

Jaunizveidotā **Skolu koru festivāla (1974)** fokusā bija *a cappella* darbi, kuros koris pilnīgāk spēja parādīt savu māku un ar kuru palīdzību veiksmīgāk attīstāma bērnu muzikalitāte, dzirde, nodrošināms brīvs, viegls un neforsēts dziedājums. Katram korim tika piedāvāts sagatavot 15 minūšu ilgu programmu – tautasdziesmas, oriģināldziesmas bez klavieru pavadījuma vai gluži jaunas dziesmas, kas tikko saņemtas no komponistiem. Atsaucība bija milzīga, un komisija atlasei uz koru festivāla noslēguma koncertiem 1974. gada 10., 11. un 12. maijā Rīgā noklausījās gandrīz 700 piedāvāto programmu 25 Latvijas rajonos un pilsētās. Festivāla pasākumos aktīvi piedalījās arī mūzikas vidusskolu kori. Gandrīz ikviens no koriem iepriecināja ar pirmatskaņojumiem. Jaunas dziesmas koriem bija veltījuši ne tikai pazīstami meistari kā Arvīds Žilinskis, Valters Kaminskis, Imants Kalniņš, Pauls Dambis, bet arī konservatorijas studenti, kuru sacerējumus dziedāt bija iecerējis bērnu koris "Rīga", vai pat skolēni paši. Latviešu tautasdziesmas "Guli, guli, saimeniece" un "Pieci kaķi" korim bija apdarinājis Oļģerts Grāvītis.

Līdzās Rīgai plaši pārstāvēti bija Latvijas novadi – Ventspils un Liepāja, Daugavpils un Cēsis, Madona, Jaunpils, Ērgļi, Ezernieki, Rūjiena, Gavieze, Smiltene, Baldone, Pāle, Dobele, Jelgava un Cesvaine, Stučka, Dundaga, Līvāni, Vaiņode... Netrūka skolotāju, kas uz noslēguma koncertiem atveda pat divus korus. Tā koncertu programmās vairākkārt bija lasāms rīdzinieču Marijas Brazovskas un Aīdas Stabulnieces, ērglēnieša Jāņa Sprancmaņa, rūjienieša Ēvalda Siliņa, ventspilnieces Irēnas Irbes vārds. Daudzu skolu koru diriģenti savus uzdevumus izprata dziļi un vispusīgi, rūpējoties, lai būtu tīra intonācija, izteiksmīgs, niansēts dziedājums un precīzs ansamblis. Festivāla noslēguma koncerts vienlaikus kļuva arī par Komponistu savienības kārtējā plēnuma atklāšanas koncertu, kas šoreiz iepazīstināja ar pēdējo gadu devumu bērniem. Trīs no četriem plēnuma koncertiem bija bērnu un jaunatnes mūzikas koncerti, kuros jaundarbus atskaņoja paši bērni. Rīgas 6. vidusskolas 2.–4. klašu koris bija sagatavojis Lūcijas Garūtas jauno dziesmu "Katrā ziedā" un Aldoņa Kalniņa "Putnu dziesmas", kurām autors bija izvēlējies arfas un triju flautu pavadījumu. Ventspils 1. vidusskolas kamerkoris atskaņoja Paula Dambja "Ventiņu ganu balsi", kas ar savām imitācijām un savdabīgo izteiksmi šķita kā radīta Ventspils kamerkorim, bet ansambļi "Sigulda" un "Siguldēni" Valtera Kaminska dziesmās ar Māra Čaklā, Valda Grenkova, Ziedoņa Purva un Grigores Vieru vārdiem suverēni muzicēja kopā ar Ivara Vīgnera instrumentālo ansambli. Savukārt Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu koris pirmatskaņoja Pētera Plakida apjomīgo "Audriņu pionieru poēmu".

Pāri par 700 bērnu mūzikas skolu koru dalībnieku 1973. gada martā Liepājā bija pulcinājis **Bērnu mūzikas skolu koru I festivāls.** 1975. gada maijā savukārt 1207 zēni, gandrīz dubults skaits, salīdzinot ar iepriekšējo tikšanos, pulcējās Cēsīs uz **Zēnu koru II salidojumu**, kura virsdiriģents

un virzītājspēks bija Jānis Erenštreits. Tostarp runas par skolēnu dziesmu svētkiem 1976. gadā noklusa. Pirms 1976./77. mācību gada sākuma tika paziņots lēmums rīkot **zonālos skolēnu dziesmu un deju svētkus** piecās vietās – Rīgā, Cēsīs, Kuldīgā, Bauskā un Rēzeknē. Tā arī notika, un, sākot ar 8. maiju, ik nedēļas nogali bērnu balsis un deju soļi atbalsojās citā novadā, aptverot visu Latviju.

DRAUDZĪBAS ŽŅAUGOS

Periodā pēc III Skolu jaunatnes un vispārējo dziesmu svētku simtgades spilgtajiem notikumiem var pamanīt zināmu paradigmas maiņu varas aparāta retorikā un kontroles taktikā attiecībā uz dziesmu svētkiem. Par noteicošu prasību kļuva "internacionālisms un tautu draudzība", kas nozīmēja tālākus centienus latviskuma "atšķaidīšanai" arī ārpus tiešo propagandas tēmu loka, pastiprinot vieskolektīvu iesaistīšanu dziesmu svētku norisēs. Piemēram, 1977. gadā notikušie XVII Vispārējie latviešu dziesmu svētki, kas tika veltīti Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 60. gadadienai, Latvijas Padomju Republikas 37. gadskārtai un Ļeņina 110. dzimšanas dienai, tika uzskatīti par 1. Vissavienības pašdarbības mākslas festivāla sastāvdaļu. Iespējams, tas bijis viens no mirkļiem, kad dziesmu svētku nākotne karājās zīda pavedienā. Par to netieši liecina arī virsdiriģentu uzsvērti "pareizie" izteikumi tālaika preses slejās.

Neraugoties uz to, **Rīgas zonas svētku (1977)** programmā, kura šoreiz izskanēja plašajā Sporta manēžā un bija pasargāta no laikapstākļu untumiem, bija izdevies realizēt konceptu "lai vilks paēdis un kaza dzīva" – aiz svētku fasādes redzam pārdomātu repertuāra attīstības līniju. Propagandas zibensnovedēja lomā bija divas no trim Arvīda Žilinska dziesmām. Līdzīgu funkciju veica arī viens no retajiem Raimonda Paula daiļrades paraugiem masu dziesmu žanrā – "Esam tavi mēs, dzimtene" (Ziedonis Purvs) –, savā straujumā uzlādējoša, trauksmainā marša gaisotnē ieturēta melodija ar pūtēju orķestra pavadījumu, bet bez sagaidāmiem propagandas "indes" vārdiem; kori to mīlēja dziedāt. Vien dažas nedēļas vēlāk Lielo estrādi pāršalca leģendārais "Manai dzimtenei" pirmatskaņojums XVII Vispārējos dziesmu svētkos, ar kuru Raimonds Pauls un tradīcijas simtgadei veltītās dzejas autors Jānis Peters uz visiem laikiem iegāja dziesmu svētku vēsturē.

No septiņām tautasdziesmām četras bija latviešu un viena igauņu, turklāt ar "Gatves dejas" apdari vidusskolu jauktajiem koriem pirmo reizi svētkos ienāca Ēvalda Siliņa kompozīcija. Zēnu koru repertuārā ietvertā Ģederta Ramana "Rūķīšu dziesma", bērnišķīga, skanīga un jautra, savu ceļu uz skolēnu dziesmu svētkiem arī iesāka 1977. gada zonālajos svētkos. Nodevās – Matveja Blantera, plaši pazīstamās "Katjušas" autora, "Dziesma par Ļeņinu" un Anatolija Novikova "Demokrātiskās jaunatnes himna" – propagandas šlāgeris.

Kordiriģēšanas nodaļu tobrīd bija beiguši jau ap 300 kordiriģentu, nodrošinot nepieciešamo profesionāļu skaitu koru vadībai. Skolām šajā starpposmā bija sagatavotas relatīvajā nošu lasīšanas

Padomju Latvijas IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1979). LNRMM

metodikā balstītas mūzikas mācību grāmatas.[20] Jauniešu kori, kuru veidošana kļuva par prioritāti pēc dziesmu svētku simtgades, sekojošo 1977. gada "lielo" dziesmu svētku laikā nostājās līdzās pieaugušo koriem kā reāls spēks. Celmlauži vēlākajam jauniešu koru uzvaras gājienam bija Aizkraukles 2. vidusskolas koris (diriģente Mirdza Blimberga) un Tukuma 1. vidusskolas koris, kurš diriģentes Rasmas Valdmanes vadībā skatē ieguva 2. vietu, kā arī Rīgas pilsētas Kirova rajona jauniešu koris ar diriģentiem Anitu un Jāni Garančiem un Rīgas 1. vidusskolas jauktais koris, kuru vadīja Jānis Erenštreits.

BEIDZOT CETURTIE

IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus (1979) gaidīja ilgi, un tie atklāja lielas pārmaiņas. Gan visā Latvijā pazīstamie Ventspils mūzikas svētki "Dziesmu kamanas", gan ikgadējie mūzikas dienu pasākumi rajonos, gan Komponistu savienības rīkotās mūzikas dienas, kuras kopš 1977. gada pavasara bija aptvērušas visu Latviju, bija kļuvušas par raženas sadarbības pamatu stap komponistiem un skolu jaunatni. 1979. gada repertuārs un svētku struktūra noskaidrojās jau uzreiz pēc zonālajiem svētkiem. Pirmo reizi svētkos tika plānota pirmsskolas vecuma koklētāju un vijolnieku ansambļu uzstāšanās. Pirmo reizi tajos piedalījās arī kupla viesu saime – svētku ievadījumā notika tā sauktais "draudzības koncerts" Operas un baleta teātrī, kurā uzstājās kā mājinieki, tā arī viesi no "brālīgajām republikām" un padomju režīmam lojālajām sociālisma zemēm.

Svētku koncertu programma paplašinājās ar mūzikas novirziena skolu audzēkņu koncertu, kas vienlaikus bija arī šīs koru grupas skate un norisinājās universitātes aulā. Koncertā skanēja dziesmas, kas nebija svētku repertuārā. To skaitā bija vairāki pirmatskaņojumi: cēsinieki uzstājās ar jaunāko Valtera Kaminska opusu "Cēsu meitenes un zēni", bet Rūjienas vidusskolēni izrādīja sava diriģenta Ēvalda Siliņa veidoto "Ķekatu uzvedumu".

Pirmo reizi par virsdiriģentu tika uzaicināts konservatorijas profesors, Mūzikas pedagoģijas katedras vadītājs Pauls Kvelde, kā arī viens no ievērojamākajiem bērnu koru speciālistiem Latvijā, Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kora mākslinieciskais vadītājs un galvenais diriģents Jānis Erenštreits. Bērnudārzu audzēkņu deju priekšnesumiem par virsvadītāju kļuva Mārupes bērnudārza populārā muzikālā audzinātāja Liene Lūse, kuru visa Latvija pazina no televīzijas pārraidēm kā krustmāti Lienīti.

Svētku dalībnieki Rīgā sāka ierasties Jāņu dienā. Dziedātāju vien, kuri divus mēnešus ilgušajās rajonu skatēs bija izvirzīti dalībai svētkos, bija 12 508. Nebijis skaits – 190 – koru sacentās dziesmu karos. Tradicionāli kuplākajai 5.–8. klašu grupai ar 65 koriem skaita ziņā sekoja stipri augušais jaukto koru pulks – to bija 46. Teju vienāds kļuvis meiteņu un zēnu koru skaits, attiecīgi 29 un 27, līdz 23 pieaudzis arī 5.–10. klašu jeb krievu skolu koru skaits. Kaut gan koru skate, kā ierasts, norisinājās

20 Skat.: Siliņš, Ē. *Relatīvā nošu lasīšana kora dziedātājiem*. Rīga: Emīla Melngaiļa Tautas mākslas nams, 1967; Siliņš, Ē. *Relatīvā solmizācija pamatskolā: metodisks palīglīdzeklis dziedāšanas skolotājiem*. Rīga: Latvijas PSR Izglītības ministrijas Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūts, 1970; Kļaviņa, Dz. *Relatīvā solmizācija*. Rīga: Zvaigzne, 1978.

vienlaikus vairākās vietās, pirmo reizi skolēnu dziesmu svētku vēsturē tika izvirzīti 40 kori, kuri savu māku nākamajā dienā apliecināja finālsacensībās. Žūrijas komisija vienbalsīgi atzina, ka visu kora grupu iestudējumu kvalitāte un māksliniecisk ais līmenis ir stipri audzis un izšķirošs kļuvis interpretācijas spilgtums un stila izjūta.

Vakarpusē visi ceļi veda uz Lielo estrādi, uz pirmo kopmēģinājumu. Gaidīšanai bija gals, un dziedātgriba virmoja katrā elpā. Tostarp klusumu negaidīti pārtrauca tauru skaņas, bērniem kājas pašas sāka cilāties mundrajā ritmā, un prieka vilnis nepacietīgi lauzās no krūtīm – tas tik ir sākums! Izrādījās, ka arī klausītāju rindās pirmie sektori pildīti ar cilvēkiem. Atklāšanas brīdī, kad estrādes korē augšup celties sāka balti zilais svētku vimpelis, pret sanākušajiem pavērsās virsdiriģents Jānis Dūmiņš un Rīgas Tautas koru dziedātāju balsis savijās Alfrēda Kalniņa apdarinātajā "Dziedot dzimu, dziedot augu" melodijā. Haralds Mednis, tolaik vecākais aktīvais lielo dziesmu svētku virsdiriģents, līdz ar sieviešu un vīru koriem sveica bērnus un jauniešus ar Melngaiļa skanīgo "Lokatiesi, mežu gali" apdari, bet Imants Kokars pēc Dūmiņa uzrunas lika atskanēt Paula un Petera "Manai dzimtenei" orķestra pavadījumā. Beidzot Daumants Gailis apvienoja kopkorus Valtera Kaminska "Dziesmā", un svētki bija sākušies.

"STĀVĒJU, DZIEDĀJU AUGSTAJĀ KALNĀ..."

Kā tad skanēja Latvijas bērnu un jaunatnes kopkoris pēc septiņiem gadiem? Ko neatlaidīgā ikdienas darbā bija paveikuši skolotāji, arī 70. gados augstāko izglītību ieguvušie jaunie speciālisti un metodiķi, pastāvīgi gatavojot jaunus mācību līdzekļus skolām un rīkojot kvalifikācijas celšanas nodarbības diriģentiem? Ko bija panākuši neskaitāmu visdažādākā mēroga muzikālo pasākumu organizatori un virsdiriģenti kopīgo mēģinājumu un dažādo svētku, komisiju, apspriežu stundās, nedēļās un mēnešos? Pat bez ģenerālmēģinājuma, kuru pilnībā izjauca lietus. Un ko pieredzēja IV svētku noslēguma koncerta klausītāji? Katrā ziņā vairāk nekā tikai pareizas notis, intonācijas stabilitāti un harmonisko izpratni, ritmisko precizitāti, pat virtuozitāti, ansambļa saliedētību un dinamisko nianšu bagātību, ko četras stundas demonstrēja 12 000 bērnu kopkoris.

Priekā un pārliecības spēkā, ko vēl arvien izstaro pirms 46 gadiem tapušais audioieraksts, var saklausīt jauna laika ieskaņas. Pat ja brīvības izjūta gūstama "zemē, ko par mūziku sauc", svaru kausi bija izkustināti un graudi nošķirti no pelavām. 1979. gada svētkos kopkora 29 repertuāra skaņdarbu pamatu veidoja 14 latviešu komponistu 19 dziesmas. Sākot ar Pāvula Jurjāna "Līgo dziesmu virkni", par kuru Jāņa Dūmiņa vadībā lielu publikas atzinību saņēma vidusskolu jauktie kori, Jēkaba Graubiņa "Lielās meitas kalnā dzied" apdari un beidzot ar divām jaunākā debitanta, 32 gadus vecā Pētera Plakida dziesmām. Dziesmu "Sarkanā" (Jāņa Petera dzeja) spraigā izteiksmē ar pūtēju orķestri Gido Kokara vadībā ar aizrautību nodziedāja profesionāli tehnisko skolu kori. Pilnīgi negaidīts bija dziesmas "Tumša nakte, zaļa zāle" lasījums ar raksturīgu pretbalsi meiteņu korim un pūtēju orķestrim, kuras atskaņojumu vadīja Daumants Gailis. Pēterim Plakidim atšķirībā no pieredzējušākajiem kolēģiem

Aldoņa Kalniņa un Valtera Kaminska, kuru mūzika pieaugušo kopkoros skanēja jau teju divus gadu desmitus, tieši skolēnu svētki bija Lielās estrādes ugunskristības. Skolu jaunatnes svētkos abi piecdesmitgadnieki bija pārstāvēti otro reizi, Kaminskis pat ar trīs dziesmām – pacilāto veltījumu Cēsu mūzikas vidusskolas 50. jubilejā "Dziesmai" (Ulda Krasta dzeja, diriģents Daumants Gailis) un sirsnības pilno dziesmu ar Valda Grenkova vārdiem "Dzimtene". Tās poētisko tēlainību 5.–8. klašu koru un pūtēju orķestru atskaņojumā savos virsdiriģenta debijas svētkos atklāja Jānis Ērenštreits. Trešā – "Darba rezerves dzied" – bija veltīta profesionāli tehnisko skolu koriem un orķestriem.

Retu un patīkamu kontrastu himnisko un maršveidīgo dziesmu virknē veidoja Aldoņa Kalniņa kompozīcija ar Alberta Ločmeļa dzeju "Mana zeme un jūra" trīsbalsīgam meiteņu korim, kas spēcīgu skanīgumu apvienoja ar lielu harmonisku krāsainību un balsu individualizētību Paula Kveldes vadībā, nostādot kori nopietnu prasību priekšā. Arī trešais piecdesmitgadnieks Ģederts Ramans bērnu svētkos jau bija ar pieredzi. Zēnu koru iemīļotā "Rūķīšu dziesma", visjaukākā marša forma jeb animācijas filmas cienīga rūķu gājiena raksturainiņa, skanēja ar zvaniņiem papildināta pūtēju orķestra pavadījumā un tika gaidīta ar milzīgu prieku. Taču komponista zvaigžņu stunda bija apvienotā Latvijas skolu jaunatnes dziedātāju un apvienoto pūtēju orķestru atskaņotā "Mūzikas zeme" (Vitauts Ļūdēns) Jāņa Dūmiņa vadībā, kas tika dziedāta un klausītāju uzņemta ar neviltotu sajūsmu. Jau labi pazīstamā dziesma, vēlāk neskaitāmas reizes citēta, dziedāta un atkārtota, ātri ieguva un vēl gadu desmitiem paturēja simbola statusu un vērtību.

Līdz ar Pēteri Plakidi IV Skolu jaunatnes dziesmu svētkos pirmoreiz ar savu mūziku piedalījās vēl četri komponisti – Imants Kalniņš, Raimonds Pauls, Pauls Dambis un Ēvalds Siliņš, aktualizējot svētku repertuāru un uzturot to muzikālās sabiedrības uzmanības fokusā. Vidusskolu jauktie kori aizrautīgi dziedāja popularitātes zenītā esošā Imanta Kalniņa "Draudzības dziesmu" (Jānis Peters), kā arī pedagoga, diriģenta un komponista Ēvalda Siliņa visai veiklo latviešu tautasdziesmas "Dietu, dietu, jaunas meitas" apdari.

Pauls Dambis, pazīstams ar saviem meklējumiem un atradumiem latviešu tautas mūzikas intonatīvā koda savdabīgā risinājumā kora darbos, bija sarakstījis ritma instrumentu atbalstītu dziesmu zēnu koriem ar tautasdziesmas vārdiem "Mēs, bāliņi, karavīri", ko braši nodziedāja divos salidojumos rūdītie kora puikas Paula Kveldes vadībā. Īpatnējais populārmūzikas un masu dziesmas iezīmju sajaukums Raimonda Paula "Esam tavi mēs, dzimtene!" ar Ziedoņa Purva vārdiem Jāņa Dūmiņa uzdotajā enerģiskajā tempā lika publikai plaukšķināt līdzi katrā piedziedājumā. Savukārt meiteņu koru sniegumā pārliecinoši izskanēja renesanses madrigālistu pirmtēva Lukas Marencio "Vakarblāzma", kas bija tulkota latviski. Viens no spilgtākajiem, bet arī muzikāli atbildīgākajiem momentiem, kas sagādāja prieku kā dziedātājiem, tā klausītājiem, bija Mocarta nelielās kantātes – humoristiskās ainiņas – "Gatavošanās koncertam" uzvedums šīs "trakās" idejas virzītāja Jāņa Dūmiņa vadībā. Gan "jauno komponistu" – 80 bērnu solistu – saruna ar kopkori, gan jautrais mēģinājuma brīdis un instrumentu atdarinājums balsīs, koloratūras un tempu maiņas lielajā un spēcīgajā 5.–8. klašu koru grupā ar orķestra pavadījumu izskanēja ar milzu entuziasmu un vēlāk palika daudzu koru repertuārā.

Simbolisku zīmju iekļauti, pirmo un simto vispārējo latviešu dziesmu svētku karogu klātbūtnē šie svētki sākās ar Dārziņskolas kora puiku, Mārtiņa Klišāna skandināto tautasdziesmu "Stāvēju,

dziedāju" un izskanēja, goda virsdiriģentam Jānim Ozoliņam diriģējot koru iemīļotās dziesmas "Skolas gadi" atkārtojumu. Vienam tā bija pirmā, otram – pēdējā uzstāšanās reize uz Lielās estrādes virs Mežaparka izgaismojušās varavīksnes ielokā.

"SANĀCIET, SADZIEDIET, SASADANCOJIET!..."

Nepagāja ne gads, kad skolu koru priekšpulks – mūzikas novirziena skolas – posās uz **II Latvijas skolu jaunatnes koru festivālu (1980)** Rīgā. Neraugoties uz to, ka notika rosīga gatavošanās vispārējiem dziesmu svētkiem vasarā, trīs mēneši – no marta līdz maijam – bija atvēlēti jaunajai dziedātāju paaudzei. Divdesmit labākie kori no deviņām Latvijas vietām 22. martā ieskandināja universitātes aulu. Atkalredzēšanās ar skolu koru diriģentu eliti un koriem, neseno dziesmu svētku laureātiem, bija atklājumu un pārsteigumu pilna. Par to parūpējās vispirms jau rūjienieši ar savu "Ganu dziesmu" uzvedumu etnografizēta ansambļa izkārtojumā to autora Ēvalda Siliņa vadībā. Rīgas 6. vidusskolas dziedātāji cēla priekšā vairākus Ģederta Ramana jaundarbus, "Dziesmas par putniem" ieskaitot, kā arī vēl nedzirdētas tautasdziesmu apdares, ko radījuši Oļģerts Grāvītis un Gunārs Ordelovskis. Rīgas 3. internātskolas zēnu koris demonstrēja sava bijušā dalībnieka, nu jau Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas audzēkņa R. Jansona veidoto apdari tautasdziesmai "Ai, bagāta tautu meita". Savas dziesmas koru programmā bija iekļāvuši arī daži skolotāji. Konkursa noslēgumā kopkori diriģēja divi viņvasaras svētku virsdiriģenti Jānis Dūmiņš un Jānis Erenštreits, neviļus liekot uzvirmot svētku pacilātībai gan Aldoņa Kalniņa jaunajā dziesmā "Dzimtene, mūzika mūžīgā" (Ziedonis Purvs), kurai pēc dažiem mēnešiem bija jāizskan vispārējos dziesmu svētkos, gan Valtera Kaminska veltījumā "Dziesmai" (Uldis Krasts). Festivāla noslēgumā maijā savu māku divās koncertzālēs rādīja vispārizglītojošo skolu kori.

Jaunus uzdevumus pēc svētkiem gaidīja arī skolēnu pūtēju orķestru dalībnieki. Un tiešām, jau sekojošajā mācību gadā tika izvirzīts nebijis mērķis – gatavoties **Republikas vispārizglītojošo skolu pūtēju orķestru I salidojumam (1981)**. Visi orķestri, līdzīgi kā kori novadu dziesmu svētkos, tika iedalīti zonās ar virsdiriģentiem Vilni Beitiku Rīgā, Jāni Sprancmani Cēsīs, Agri Celmu Jelgavā, Egonu Snipski Kuldīgā un Gunāru Bošu Rēzeknē. 1981. gada jūnijā Rēzeknē, kas kļuva par pirmā salidojuma mājvietu, ieradās 800 jaunie mūziķi no 33 kolektīviem. Sacensību žūrija ar priekšsēdētāju profesoru Gunāru Ordelovski vērtēja ne vien plašo, interesanto programmu, bet arī jauno mūziķu stāju un marša soļa prasmi. Septiņos Rēzeknes pakalnos atskanēja īskoncerti, bet lielo koncertu Raiņa parka estrādē rēzekniešiem par prieku papildināja no Rīgas atbraukušais tautas deju ansamblis "Liesma".

1982. gada vasara atnesa piecās "zonās" iedalītos republikas **Novadu skolēnu dziesmu un deju svētkus**. Maija priekšpēdējā sestdienā un svētdienā kopā pulcējās Rīgas zona, nākamās nedēļas nogalē skolēni sabrauca Kuldīgā un Dobelē, bet pašā jūnija sākumā dziedātājus un dejotājus gaidīja Alūksne un Preiļi. Ar jaunajiem dziedātājiem kopmēģinājumos strādāja gan jau pazīstamie

un iemīļotie virsdiriģenti Jānis Dūmiņš, Daumants Gailis, Jānis Brants, Pauls Kvelde un Jānis Erenštreits, gan Ilgvars Matrozis Jelgavā un Terēze Broka Preiļos. Kā vienmēr, zonālajos svētkos varēja izmēģināt jaunu repertuāru, tai skaitā bija vairākas Raimonda Paula dziesmas – "Dziesmiņa par saules zaķēnu", "Cīrulīši" un "Dziesma par Lapu Krišu", kā arī Valtera Kaminska dziesma "Ezerzeme" (Pēteris Jurciņš) un citas.

Nākamais bija zēnu koru salidojuma gads. **Trešais zēnu koru salidojums 1983. gada** 18. un 19. jūnijā atkal notika Cēsis un izvērtās par īstiem dziesmu svētkiem. Piedalījās 41 koris, to skaitā arī Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu koris. Jauno dziedātāju ceļš uz Cēsīm nebija vienkāršs. Pirms tam nācās daudz strādāt, apgūstot sarežģīto repertuāru, piedalīties zonālajos konkursos. Salidojums ļāva pārbaudīt vairāku jauno, dziesmu svētkiem paredzēto dziesmu skanējumu lielā korī, piemēram, Bendžamina Britena "Putnu dziesmas" no operas "Mazais skursteņslauķis". Šī meistardarba iestudējumā Operas un baleta teātrī piedalījās Emīla Dārziņa zēnu kora audzēkņi, un izrādi tolaik noskatījās vai ikviens skolēns Latvijā. 18. jūnijā salidojuma dalībnieki apvienoto zonu koru sastāvā uzstājās Vecpiebalgā, Līgatnē, Straupē un Priekuļos. Nākamajā dienā dziedātāji piedalījās daudzkrāsainā gājienā, bet pēc tam notika koncerts, kurā līdz ar apvienoto zēnu kori (pusotra tūkstoša dziedātāju) uzstājās vīru kori "Dziedonis" (Rīga), "Cēsis" un koris no Smiltenes, kā arī populārā dziedātāja Aija Kukule, pūtēju orķestris "Rīga" un mācību iestāžu apvienotais pūtēju orķestris. Apvienoto zēnu kori diriģēja gan zēnu koru lietpratēji Jānis Erenštreits un Jānis Brants, gan vispārējo dziesmu svētku virsdiriģents Imants Kokars.

PIECI – VESELA SAUJA

Padomija bija saspringusi. Astoņpadsmit gadus ilgušais "Brežņeva laiks" 1982. gadā likumsakarīgi beidzās. Straujā līderu nomaiņa valsti aptvērušajā stagnācijā ienesa papildu neskaidrību un saasinātību, bet frāžainība, cenšoties atbilst varas postulātiem, sasniedza nebijušu līmeni. Sākotnējās raizes par **V Skolu jaunatnes dziesmu svētku (1984)** notikšanas laiku tomēr izrādījās veltas. Ar jauno 1983./84. mācību gadu sākās intensīva gatavošanās svētkiem. Virsdiriģentu komanda palika tāda pati kā pirms pieciem gadiem, tikai Gido Kokars tagad vadīja ne vien "darba rezervju" uzstāšanos, bet stājās arī kopkora priekšā.

Par savdabīgu un spožu dziesmu svētku ieskaņu koncertu kļuva jau tradicionālās Mūzikas dienas maija beigās Rīgā, kurās radošā sacensībā tikās kori no skolām ar padziļinātu mūzikas apmācību. Šī nozīmīgā izglītības nozare, līdzīgi kā relatīvās nošu lasīšanas metodika vispār, atskatījās uz piecpadsmit gadu veikumu.

Koru skates pirmssvētku pavasarī saņēma virsdiriģenta Jāņa Erenštreita novērtējumu:

> [..] vislielāko gandarījumu sagādāja jauktie kori un zēnu kori. Vidusskolu jauktie kori ir vistiešākais pieaugušo koru papildinājums. Tāpēc labi, ka, šiem svētkiem gatavojoties, praktiski īstenojies mūsu aicinājums – vairāk orientēties tieši uz jauktajiem koriem. [..]

> Mūsu agrākās ieceres patiešām īstenojas, un tagad zēnu kori ne tikai ir, bet viņi prot arī dziedāt. Iepriekšējos svētkos tikai ar lielām grūtībām savācām vajadzīgo pulku skaitu, kāds bija nepieciešams, lai Lielā estrāde daudzmaz skanētu. Tagad mums bija izvēles iespējas. Gan zēnu koriem, gan skaitliski vislielākajai koru grupai – 5.–8. klašu koriem – bija jāiztur liels konkurss par tiesībām piedalīties svētkos.[21]

Repertuārs bija bagātīgāks un māksliniecisk ziņā sarežģītāks nekā iepriekšējos svētkos. Sākotnēji daudziem skolotājiem un diriģentiem tas šķita pat pārāk grūts, prasot no dziedātājiem lielu precizitāti un augstu muzicēšanas kultūru. Taču lielum lielajam vairumam koru tas izrādījās pa spēkam, būtiski veicinot koru muzikālo attīstību. No 20 000 dziedātāju jeb gandrīz 400 koriem, kuri stājās žūrijas priekšā rajonu un pilsētu koru skatēs, Lielā estrāde spēja uzņemt 12 000 skanīgāko no skanīgākajiem. Mācību gada sākumā kori speciāli šiem dziesmu svētkiem bija saņēmuši Romualda Kalsona radīto lielas formas vokāli instrumentālo sacerējumu "Gribam lasīt zemenes: kantāte mieram". Gunāra Selgas dzejā miera temats risināts poētiskā valodā, apejot trafaretas frāzes. Tieši melodija, ļoti iederīga liela kopkora skanējumā, palīdzēja atklāt svarīgās satura nianses – gan satraukumu un neizpratni, gan vēlēšanos un ilgas, gan apņēmību, gaišu dzīvesprieku un rotaļīgu maigumu, himniskajā izskaņā izaugot par solījumu, zvērestu.

Ievērību pelnīja Rūjienas vidusskolas skolotāja Ēvalda Siliņa apdarinātās "Līgo dziesmas". Labi pārzinot vidusskolēnu balss iespējas, pieredzes bagātais pedagogs bija radījis apdares, kuru apguve prasīja lielu rūpību, dāvājot pretī aizrautīgu skolēnu dziesmu svētku "mazā Jāņuvakara" izjūtu. Līdzīgi arī virsdiriģenta Jāņa Erenštreita apdarinātā latviešu tautasdziesmu virkne zēnu korim, kas bija iekļauta obligātajā skašu repertuārā un gadu iepriekš plaši izskanēja zēnu koru salidojumā, kļuva par gaidītu bagātinājumu zēnu koru repertuārā.

"Savdabīga" – biežs epitets Pētera Plakida mūzikai, un tas raksturo arī dziesmu "Vabolis" (Ojārs Vācietis). Par Plakida sacerējumu popularizēšanu un arī šīs dziesmas nonākšanu svētku repertuārā lielā mērā bija jāpateicas komponista regulārajai sadarbībai ar Kuldīgas mūzikas skolas direktores Marutas Rozītes vadīto bērnu kori "Cantus", kas bija sagatavojis pat veselu komponista autorkoncertu. Neparasta intervālika, harmoniskie pavērsieni un ritmiskas pavadījuma figūras, kā arī dziesmas rotaļīgi groteskā izteiksme paplašināja priekšstatu par bērnu koru repertuāru.

Ģederta Ramana veltījums svētkiem – liriskā dziesma vidusskolu jauktajiem koriem "Agrie rīti" ar Vitauta Ļūdēna dzeju – "Skolotāju Avīzē" parādījās novembra vidū[22]. Bagātīgais dzejas tēlu klāsts un spilgtais muzikālais materiāls jau iestudējuma procesā guva emocionālu atsaucību kā dziedātājos, tā diriģentos, tāpat kā vēlāk svētku klausītājos. Kā vienas no pēdējām kori saņēma Arvīda Žilinska "Pasmel spēku Daugavā" (Ziedonis Purvs), kā arī Oļģerta Grāvīša un Mirdzas Ķempes "Darbaļaužu Latvija" – abas pirmatskaņoja jaukto koru meiteņu grupa.

Imanta Kalniņa "Strēlnieku dziesma", stāsts par zēnu, kurš 1917. gada vasarā bijis Rīgas aizstāvju pulkā, sākotnēji 1967. gadā bija radīta Jūlija Vanaga lugas "Balāde par nezināmo zēnu" iestudējumam

LPSR V Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. 1984. gada 1. jūlijs. Noslēguma koncerts Mežaparka Lielajā estrādē. LNRMM

21 Kārkliņa, I. Dziesmā būt, dziesmai būt. *Padomju Jaunatne*, 1984, 22. maijā.
22 Ramans, Ģ., Ļūdēns, V. Agrie rīti (dziesma). *Skolotāju Avīze*, 1983, 16. nov.

Liepājas teātrī. No soloversijas komponists bija izveidojis dziesmu zēnu koriem, kurā savijās gan atmiņas par atstātajām mājām, gan strēlniekiem piemītošā zēniskā nebēdnība, gan pārliecība un ticība. Otra Kalniņa dziesma "Mūsu zīme" (Viktors Kalniņš) izskanēja profesionāli tehnisko skolu audzēkņu sniegumā.

Tautasdziesmas "Kur tu teci, gailīti", asprātīgu, strauju piebalsu un tēlojošu zilbju un saucienu cauraustu apdari, 5.–8. klašu koriem bija devis Aldonis Kalniņš. Savukārt Gunārs Ordelovskis sarakstījis dziesmu "Panākšņi dancoja" ar tautasdziesmas vārdiem profesionāli tehnisko vidusskolu koriem un apvienotajiem koklētāju ansambļiem. Īpašs jaunums 5.–10. klašu (krievu skolu) koriem bija igauņu populārā komponista Uno Naiso dziesma "Meža telegramma", kas bija tulkota krieviski. Tā ritēja strauji, sinkopēti, pārsteidzot ar dažādu neierastu elementu iekļāvumu – plaukšķināšanu, *glissando*, čukstiem.

Apvienotie pūtēju orķestri Gunāra Ordelovska un Hermaņa Eglīša vadībā savu māku rādīja trīs izvērstu skaņdarbu atskaņojumā: igauņu komponista Reina Ploma "Svinīgais prologs" – programmas cietākais rieksts, Ordelovska "Fantāzija par pionieru dziesmu tēmām" un M. Mikosa "Jaunais muzikants".

Spēcīgu vēsti nesa Valtera Kaminska dziesmu svētku simtgadē jau atskaņotās un tad aizliegtās kantātes "Dzīves dziesma" (Ojārs Vācietis) saturiski nozīmīgākās noslēguma daļas dziedājums: "Kamēr mostas Latvija, kamēr zaļo Latvija, kamēr dzīvo Latvija, tikmēr dzīvot man!" Kopkoncerta sākuma daļā esošā dziesma meta saturisku loku uz Raimonda Paula un Jāņa Petera jauno kopdarbu – brīvības saucienu "Mēs tavu ozolu gaismā" – programmas noslēgumā.

Atskanot "Skolas gadiem", nu jau atmiņās par starplaikā aizgājušo iemīļoto komponistu un diriģentu Jāni Ozoliņu šoreiz uz skatuves nāca arī dejotāji. Šis dejiskais jauninājums skāra vēl divas ar sajūsmu gaidītas dziesmas – Ēvalda Siliņa sirsnīgo bērnu dziesmu "Mikausis" un, iespējams, populārāko Dārziņskolas zēnu kora un Raimonda Paula sadarbības simbolu no piecu dziesmu cikla ar Aspazijas dzeju – "Circenīša Ziemassvētki".

Bet svētku norises atklāšanā vēl pirms oficiālajām fanfarām un pirmā kopmēģinājuma Mežaparka estrādes laukums, bērniem ienākot, bija studentu pilns. Ceļa jūtīs uz studentu dziesmu svētku "Gaudeamus" ieskaņas koncertu Ogrē un tālāk uz Tallinu kā studentu paaudzes sveiciens skanēja dziesmas – no studentu himnas "Gaudeamus" līdz "Pūt, vējiņi!", kurā apvienojās visi klātesošie dziedātāji.

Padomju Latvijas V Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1984). Dejojoši svētku virsdiriģenti gājienā. No kreisās: Pauls Kvelde, Jānis Brants, Daumants Gailis, nenoskaidrots, Gido Kokars, Jānis Erenštreits, Jānis Dūmiņš. Priekšplānā Gunārs Ordelovskis. Foto: J. Krieviņš. LNRRM

ATSKAŅAS UN SASKAŅAS

Svētku atskaņas vēl ilgi priecēja Latviju V Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku laureātu, koru, pūtēju orķestru un dejotāju koncertos, līdz pasākuma kulminācijā 1987. gada pavasara brīvdienās visi atkal satikās Rīgā **Vissavienības bērnu un jauniešu XVI Mūzikas nedēļā**. Starplaikā pieauga arī mūzikas skolu kora klašu un koru skaits, to vidū Ernesta Vīgnera Kuldīgas, Pētera Barisona

Stučkas un citās bērnu mūzikas skolās. Lauksaimniecības mācību iestādes kā iesakņojušos tradīciju turpināja rīkot Draudzības svētku koncertus ar dziesmām, dejām un pūtēju orķestru tauru skaņām – 1986. gadā šie svētki notika Kandavā, tematiski cildinot darba tikumu un tautasdziesmu.

1986. gada jūlija sākumā vairāk nekā tūkstotis skolēnu un viņu skolotāju pulcējās **Skolu jaunatnes pūtēju orķestru II salidojumā** Talsos. Arī Dundagā, Sabilē, Rojā un Valdemārpilī uzņēma jaunos mūziķus no visiem novadiem. Žūrija, ko atkal vadīja profesors Gunārs Ordelovskis, astoņās stundās noklausījās 28 orķestrus, bet salidojums kulminēja ar gājienu uz Sauleskalna estrādi un kopīgu noslēguma koncertu. Sauleskalnā lietus gāza kā no spaiņa, tomēr orķestri izspēlēja gan septiņus kopējos skaņdarbus, gan arī trīs katrai no piecām zonām paredzētos, tūkstošbalsīgajam tauru akordam reizēm sacenšoties ar pērkona dārdiem.

Zonālo dziesmu svētku vasara bija **1987. gadā**. Katrā no norises vietām svētki ieguva īpašu savdabību. Koncerts, kas kuplināja kopkoncertu estrādē, maija pēdējā nedēļā notika Valmierā. Sešu Vidzemes rajonu dziedātāji, dejotāji un spēlētāji sanāca septiņsimtgadīgajā Sīmaņa baznīcā, lai pie simtgadīgajām Valmieras ērģelēm klausītos novada astoņu skolu koru snieguma muzikālajā pilnskanībā. Mocarta un Vēbera, Sibēliusa un Verdi mūzika skanēja līdzās Paula Dambja, Ģederta Ramana, Romualda Jermaka, Romualda Kalsona, Selgas Mences, arī Imanta Kalniņa un Mārtiņa Brauna koros iemīļotām un jaunām dziesmām. Raimondam Paulam gluži vai autorkoncerts – astoņas dziesmas. Virsdiriģents Jānis Brants atzina: "Šī reize parādīja, ka mēs varam uzdrīkstēties vēl vairāk. Organizatoriskā ziņā. Kopkora liedējuma ziņā. Galu galā – arī pašu dziesmu ziņā."[23]

Saldū, Kalnsētas parkā, kopkori tikās ar virsdiriģentiem Jāni Dūmiņu un Valdi Zeltkalnu, kurš apvienoto koru priekšā stājās pirmoreiz. Korus vadīja arī Maruta Rozīte un Irēna Zelča. Svētkos klāt bija Komponistu savienības toreizējais priekšsēdētājs Pauls Dambis, lai liela kora skanējumā noklausītos arī savu dziesmu "Varavīkšņu zeme" (Vitauts Ļūdēns), kura bija paredzēta nākamajiem skolu jaunatnes dziesmu svētkiem.

Stropu estrāde Daugavpilī bija pulcinājusi austrumu rajonu dziedošos un dejojošos zēnus un meitenes. Pirmo kopmēģinājumu gan izjauca lietus, un darbs atsākās tikai vēlā pēcpusdienā, kad uz estrādes kāpa abi galvenie diriģenti – Terēze Broka un Jānis Erenštreits. Apvienotajos koros šeit citu dziesmu starpā izskanēja Līgas Liepiņas "Koklīte", latgaliešu tautasdziesma "Augat, mani gari lini" Staņislava Broka apdarē un latviešu tautasdziesma "Dziedu viena, gavilēju" Ēvalda Siliņa apdarē.

Dobelē svētki noritēja skumjā noskaņā, kuru īpaši pastiprināja koncerta laikā nemitīgi rasojošais lietus, – negaidīti no dzīves bija aizsaukts Dobeles rajona virsdiriģents un skolotāju koru rosinātājs Ilgvars Matrozis. Zemgales zonālo svētku korus vadīja abi pārējie virsdiriģenti – tukumniece Rasma Valdmane un jelgavnieks Jānis Keičs, bet orķestru priekšgalā bija Jelgavas skolotājs, jau daudzu skaņdarbu autors Agris Celms. Kopā ar sešiem tūkstošiem svētku dalībnieku bija arī populārais rīdzinieku bērnu tautas deju ansamblis "Zelta sietiņš".

Padomju Latvijas V Skolu jaunatnes (1984) dziesmu un deju svētku koncertā Mežaparka Lielās estrādes pirmajā solu rindā virsdiriģentu vidū Raimonds Pauls. No kreisās: Jānis Brants, Jānis Dūmiņš, Raimonds Pauls, Jānis Erenštreits, izglītības ministrs Aldonis Builis.
Rīga, 1984. gada 1. jūlijs. LNRMM

23 Ģeibaks, M. Laika prognoze pavasarim. *Skolotāju Avīze*, 1987, 6. jūn.

Pienāca 1988. gads. Arvien noteiktāki kļuva tālejošu pārmaiņu vēstneši. "Pārbūve un atklātums" – šie Maskavas varai neparastie Mihaila Gorbačova, savienības vadītāja kopš 1985. gada, principi bija paredzēti, lai izbeigtu ieilgušo valsts politisko stagnāciju un saimniecisko neefektivitāti. Kaut gan ar "atklātību" bija domāta nevis vārda brīvība, bet partijas vadītas un kontrolētas diskusijas, Gorbačova reformpolitika uzjundīja dziļu procesu sakustēšanos brīvību alkstošajās tautās. Pirmie, kuri pacēla savu balsi, bija baltieši – dziesmā.

1988. gada jūnija pirmās nedēļas nogalē **Cēsīs notikušais IV Zēnu koru salidojums** izvērtās par vienu no vērienīgākajiem muzikālajiem notikumiem virzībā uz VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem. No pāri par 90 zēnu koriem ar 3900 dziedātājiem, kuri vēlējās iestudēt divās nošu burtnīcās ietverto salidojuma programmu, tika izraudzīti vien 50 kori un attiecīgi 2200 dziedātāju. Līdz ar viņiem dziedāja arī vadošie – Emīla Dārziņa, Jāzepa Mediņa, Emiļa Melngaiļa Liepājas un Jāņa Ivanova Rēzeknes mūzikas vidusskolas – zēnu kori. Audzis bija dziedātāju skaits, nebijušā augstumā bija pacēlies arī koru mākslinieciskais līmenis, tērpu un skatuves kultūra. Ceturtā salidojuma laikā notika īpašas novadu dienas. Sestdienas pēcpusdienā Vidzemes novada zēni dziedāja Jaunpiebalgā, Rīgas novads reprezentējās Vecpiebalgā, Zemgale – Priekuļos, Latgale – Straupē, bet Kurzeme – Līgatnē. Svētdien Cēsu pils parka estrādē kopā ar zēniem dziedāja trīs Tautas vīru kori – "Dziedonis", "Gaudeamus" un "Cēsis", programmu kuplināja ap 100 vijolnieku no astoņām bērnu mūzikas skolām un vairāki pūtēju orķestri. Īpašais viesis bija dziedātājs Jānis Sproģis. Krāšņajā noslēguma koncertā kopkorus diriģēja Jānis Erenštreits un Jānis Brants, kā arī Imants Kokars, bet vīru korus – Līga Priedīte un Edgars Račevskis.

Tūlīt pēc svētkiem Dārziņskolas zēnu koris devās savā pirmajā trīs nedēļu garajā ārzemju koncerttūrē, kuras gaitā pabija Holandē, Beļģijā, Vācijas Federatīvajā Republikā un Francijā, bet 1989. gadā piedalījās starptautiskajā zēnu koru festivālā Polijā. Tajā pašā gadā uz Astrumvāciju (VDR) devās Rīgas 6. vidusskolas dziedātāji diriģentes Skaidrītes Apines vadībā.

Mēnesi vēlāk, 2. jūlijā, Mežaparka Lielajā estrādē 8000 bērnu pulcējās **Rīgas novada dziesmu svētkos**, kuros, tāpat kā zēnu koru salidojumā, pieminēja gan III Vispārējo dziesmu svētku simtgadi, gan Jāzepa Vītola 125 gadu jubileju. Kaut gan patriotiskās dziesmas, kuru saturu bērni bieži vien nesaprata, vēl arvien bija vēlamas, repertuārs vairs netika pilnībā diktēts "no augšas". Koncerta programmu veidotāji šoreiz bija pratuši sastādīt tā, lai dziesmas prieku gūtu kā dziedātāji, tā klausītāji. Koncerts iesākās ar Aldoņa Kalniņa "Dzimtene, mūzika mūžīgā", kas bērnu koru skanējumā ieguva īpašu pievilcību. Ar sajūsmu kori dziedāja arī Raimonda Paula "Sauc brāļus dziesma kopā" ar Jāņa Petera vārdiem. Ilgu un laimes izjūtā tūkstošbalsīgais koris izšūpoja Imanta Kalniņa fināla dziesmu no mūzikas kinofilmai "Sprīdītis": "Ceļš ved uz zemi laimīgo un, izrādās, uz mājām." Jā, bija vēl "Miera dūjas" un "Rīts pionieru nometnē", un vēl "ir latvju tautā Leņins dzīvs", bet jau izplatījās gluži vai elektrizējošās ziņas par nule Viļņā notikušajiem Baltijas studentu dziesmu svētkiem ar nacionālajiem karogiem un himnām. Lielā estrāde zumēja un viļņojās kā rudzu druva; ziedi, ziedi, ziedi un vainagi virsdiriģentiem, nākamo VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku komandai,

LPSR VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. 1984. gada 1. jūlijs. Noslēguma koncerts Mežaparka Lielajā estrādē.
Foto: A. Liepiņš. LNRMM

VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku (1989) afiša. LNRMM

četriem Jāņiem – Dūmiņam, Erenštreitam, Sprancmanim un Brantam –, Daumantam Gailim un Arvīdam Platperam, ziedi komponistiem, dzejniekiem...

Jau pēc nedēļas Latviju un Rīgu pārplūdināja pirmā starptautiskā folkloras festivāla *Baltica '88* norises ar tūkstošiem dziedošu un dejojošu cilvēku – poļiem, norvēģiem, zviedriem, bulgāriem, vāciešiem, igauņiem, lietuviešiem, latviešiem no visas pasaules –, festivāla noslēguma dienā Daugavas krastmalā ar visu trīs Baltijas nacionālo karogu parādīšanos dalībnieku rokās un ar sarkanbaltsarkano plīvām pie Brīvības pieminekļa vēlu vakarā.

Pienāca rudens, oktobris, un tautas dziesmotā manifestācija "Par tiesisku valsti Latvijā" Mežaparkā. Nedēļas laikā Rīgā sabrauca un 7. oktobrī savas vietas uz skatuves pakāpieniem ieņēma ap 10 000 dziedātāju. Pārpildītajā skatītāju laukumā sapulcējās vēl 150 000 cilvēku. Mijās runātāji, plīvoja sarkanbaltsarkanie karogi, dziesmas skanēja kā vēl nekad. Visiem kopā – uz dziedātāju podestiem un skatītājos.

ATGRIEŠANĀS

Skolu jaunatnes dziesmu svētku gads skolās ritēja pilnā sparā. Repertuārs bija apstiprināts jau septembrī. Bet kur tad notis? Jaunais 1989. gads klāt, bet vēl nekā! Beidzot janvāra sākumā grāmatas saņēma 5.–8. klašu kori, bet pārējās notis pienāca pamazām līdz februāra beigām. Galīgais repertuārs stipri atšķīrās no tā, kas bija plānots "pirmspārbūves" laikā. Atbrīvojoties no gadu desmitos pierastajām nodevu dziesmām, bija izkristalizējies tāds skaņdarbu klāsts, kas bija ne tikai aktuāls un koriem patika, bet arī atbilda augstām mākslinieciskām prasībām. **Latvijas skolēnu VI Dziesmu un deju svētki (1989)** atbrīvojās no "piekarinātajiem" saukļiem un sadomātajiem veltījumiem, bet emblēmā parādījās Auseklītis. Pirmoreiz dziesmu krājumiņos atgriezās aizliegtās dziesmas – Baumaņu Kārļa "Dievs, svētī Latviju!" un Jurjānu Andreja "Nevis slinkojot un pūstot". Repertuārs bija paplašināts ar populāru jauno komponistu darbiem kā Jāņa Lūsēna, Zigmara Liepiņa un Mārtiņa Brauna. Komponistes pārstāvēja Marija Gubene un skolu jaunatnes dziesmu svētku debitante Selga Mence. Repertuārā bija ietverta arī klasiskā mūzika – Bēthovena, Hendeļa un Mocarta darbi, kurus dziedāja latviešu valodā. Turklāt salīdzinājumā ar agrākiem gadiem bija pieaudzis *a cappella* dziesmu skaits. Kaut gan laika līdz skatēm bija gaužām maz, audzēkņu entuziasms un vēlēšanās iemācīties jaunās dziesmas, kā arī skolotāju pašaizliedzīgais darbs paveica brīnumus. Bija jūtams, ka šoreiz bērni patiešām mācās un muzicē ar prieku.

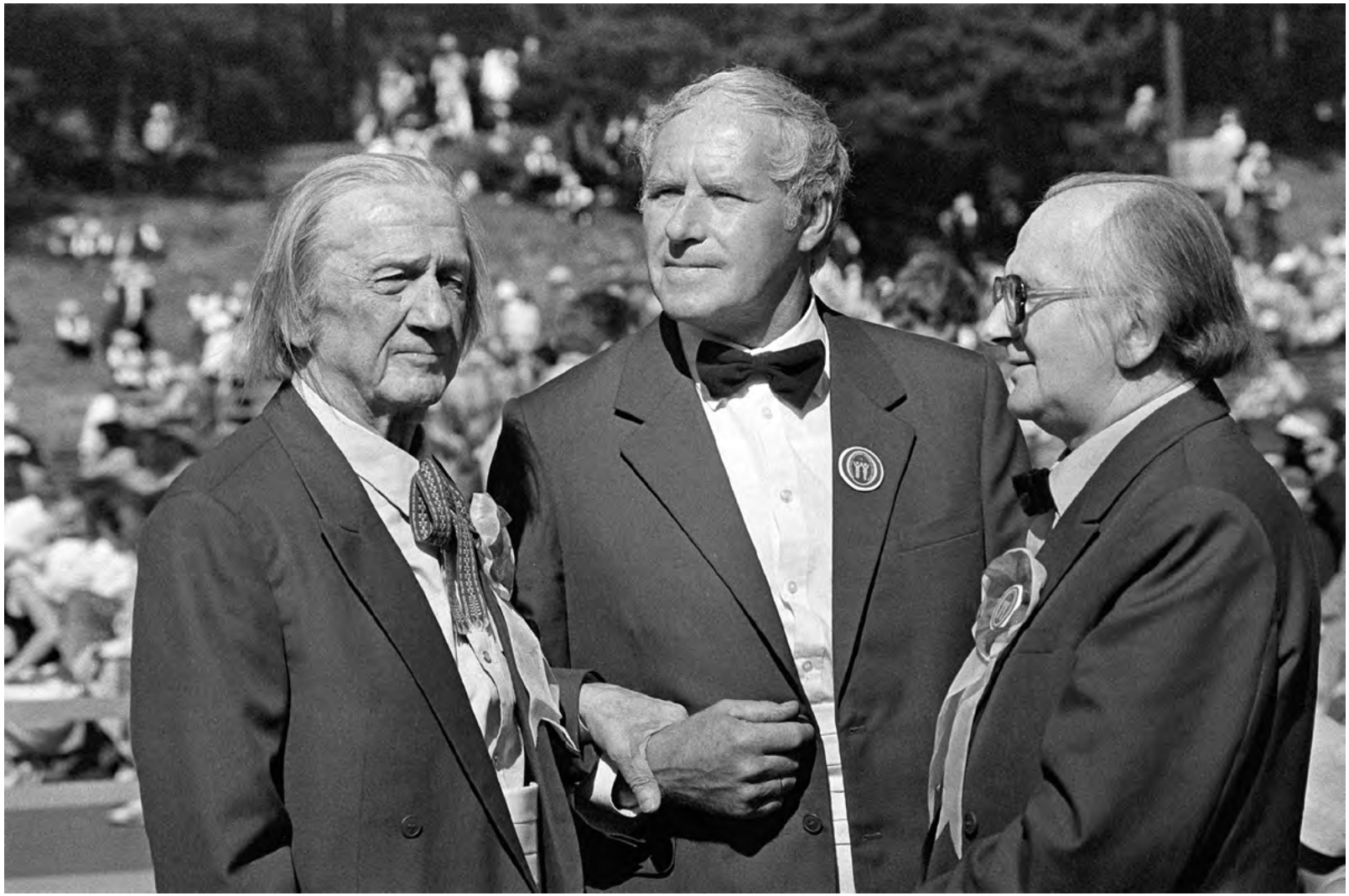
Pavasaris bija spriegs un darba pārpilns ne tikai skolotājiem un skolēniem, bet arī svētku organizatoriem un virsvadītājiem. Aprīlī un maijā visos Latvijas novados risinājās skates, kas izvērtēja jauno mūziķu gatavību piedalīties svētkos. Šoreiz visās pilsētās un rajonos žūrijas sastāvs ar priekšsēdētāju virsdiriģentu Jāni Erenštreitu palika nemainīgs. Līdz ar to rezultātus, salīdzinot ar iepriekšējiem svētkiem, bija iespējams izvērtēt daudz precīzāk un objektīvāk. Kopējais līmenis gan tehniskā, gan mākslinieciskā ziņā bija audzis, un uz VI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem tika izvirzīti 309 kori ar 13 730 dziedātājiem. No tiem 5–8. klašu grupā 78 kori (4203 dalībnieki),

VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Gājiens 11. novembra krastmalā. 1989. gada 1. jūlijs. Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Skolu jaunatnes VI dziesmu un deju svētki (1989). Gājienā – tautas deju ansambļa "Zelta sietiņš" vidējo klašu dejotāji.
Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Skolu jaunatnes VI dziesmu un deju svētki (1989). Virsdiriģenti (no kreisās) Leonīds Vīgners, Pauls Kvelde un Daumants Gailis.
Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Latvijas Skolu jaunatnes VI dziesmu un deju svētki (1989). Noslēguma koncerts Mežaparka Lielajā estrādē. 1989. gada 2. jūlijs.
Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Latvijas Skolu jaunatnes VI dziesmu un deju svētki (1989). Noslēguma koncerts Mežaparka Lielajā estrādē. 1989. gada 2. jūlijs. Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Leonīds Vīgners (1989).
Foto: A. Liepiņš. LNRMM

5.–10. klašu grupā 39 kori (2183 dalībnieki), jaukto koru grupā 64 kolektīvi (3321 dalībnieks), zēnu koru grupā 64 kolektīvi (2272 dziedātāji), kā arī 47 vispārizglītojošo skolu pūtēju orķestri. Profesionāli tehniskās vidusskolas un tehnikumus pārstāvēja 71 koris un 9 pūtēju orķestri.[24] Svētkos dziedāja arī 1500 skolotāju, īpašo mirkļu izjūtās daloties ar saviem audzēkņiem.

Diriģentu tribīnē pēc 17 gadu pārtraukuma kori sagaidīja Leonīdu Vīgneru, kā arī Jāni Dūmiņu, Daumantu Gaili un Paulu Kveldi, tāpat arī Jāni Brantu un Jāni Erenštreitu. Savukārt Jānis Spranc-manis un Arvīds Platpers Vislatvijas skolēnu koru priekšā stājās pirmoreiz. Pūtēju orķestrus vadīja Gunārs Ordelovskis, Hermanis Eglītis, Haralds Bārzdiņš un Jānis Ābols.

Svētki risinājās ne vien Mežaparka Lielajā estrādē un Daugavas stadionā, bet arī Rīgas parku estrādēs, kā arī Nacionālajā operā, kur 1. un 2. jūlijā notika Draudzības koncerti, kurus režisēja Guntis Gailītis. Kopā ar latviešu koriem muzicēja viesi – slavenais igauņu bērnu koris *Ellerhein*, moldāvu vokāli horeogrāfiskais ansamblis *Speranca*, lietuviešu dejotāji no Viļņas, deju ansamblis *Rodņičok* no Kirovas Krievijā un meiteņu koris "Donavas viļņi" no Bulgārijas, kā arī Kamila Žiljēna liceja koris no Bordo Francijā un draugu kori no Vācijas Federatīvās Republikas.

Svētki bija iecerēti bez lieka ārējā spožuma – katram dalībniekam ļāva vienkārši izbaudīt to vārdos neizstāstāmo vienotības sajūtu, kas pārņem, dziedot kopkorī uz Lielās estrādes. Svētku galvenais režisors Miervaldis Mozers tomēr bija sarūpējis vairākus agrāk nebijušus akcentus, tostarp skolotāju un jauniešu koru iekļaušanu svētku nedēļas atklāšanas svinīgajā ceremonijā, aktieru tēloto Sprīdīša un Lienītes klātbūtni visā svētku laikā un dažādu norišu bagātināšanu ar agrāk nebijušu skaņu spektru, izmantojot sintezatoru un citus efektus. Jaunums bija arī tas, ka "dziesmu karu" laureāti šoreiz saņēma savas goda zīmes uzreiz un varēja nest tās līdzi svētku gājienā, kas šoreiz bija īpašs: ceļā no krastmalas uz Dailes teātri tas virzījās gar Brīvības pieminekli.

...

Debesis pār dziesmu svētku Lielo estrādi ir spoži zilas, un saule arī vēl stāv augstu; ir jau arī vien dienas desmit pēc saulgriežiem. Gandrīz ikkatram līdzi ir kāds zieds vai jāņuzāle, bet meitenes galvās uzlikušas skaistus ziedu vainadziņus. Draisks vējiņš brīžam iepinas matu šķipsnās, visas pēdējo mēnešu grūtības un ilgie mēģinājumi ir garām, un sirdī vieglums. Nekādu uzrakstu, nekādu lozungu, tikai paši, sarkanbaltsarkanie karogi un dziesma. Un augstu zilajās debesīs – baltais svētku vimpelis, kuram tik piemēroti atskan zvaigžņotais "Mūžīgā piena ceļa" motīvs.

Vecais kungs ar pagariem, atpakaļ atglaustiem plīvojošiem matiem un prievīti pie baltā krekla, kas zem virsdiriģentu tumšsarkanā svārka rada nepārprotamu krāsu salikumu, ar grūtībām uzkāpj diriģenta tribīnē un ar pirmo rokas vēzienu satver orķestri un mūs: "Dievs, svētī Latviju!" Jūtam, ka tas ir stāsts par mums. Mēs ziedam, mēs dziedam, un nepieredzēts spēks un lepnums ielīst sirdī. Tiešām ir sajūta, ka atgriežamies mājās laimīgi kā Sprīdītis.

---

24 Vilcāne, S. Par sestajiem un nākamajiem. *Padomju Jaunatne*, 1989, 22. jūn.

"Labvakar, Latvija, labvakar, tēvu zeme!" diriģē mūsu virsdiriģents Jānis Erenštreits, un viņam aiz muguras tribīnē stāv pats dziesmas autors Jānis Lūsēns, kam tiks ziedu klēpji, kad beigsim dziedāt. Jānis Sprancmanis ar drošu žestu vada 5.–8. klašu dziedātājus cauri Paula Dambja "Varavīkšņu zemes" reizēm šūpojošiem, reizēm soļojošiem lokiem. "Uzvaras dziesma", Hendeļa barokāli izrotātā melodija, saprotama un viegli dziedama kļūst, uzticoties Jāņa Dūmiņa vadībai. Un nu – veselas trīs mundras latviešu tautasdziesmu apdares – "Div' pļaviņas es nopļāvu" (Marija Gubene), "Stādīju ieviņu" (Pāvuls Jurjāns) un "Trīcēj' kalni, skanēj' meži" (Jēkabs Graubiņš) – enerģiski un raiti diriģē Jānis Brants.

Nāk zēnu kori, varam drusku izkustēties, bet dziedāt neviens nevar liegt, tāpēc sākam ar "Kur tu teci, gailīti" – kāds noteikti iedziedās arī no augšas nākamo piebalsi!

Atkal tribīnē Jānis Brants. Puikas dzied Selgas Mences dziesmu "Kapteiņi" – nu nemaz nav viegla dziesma, melodiski lokana un reizē ritmiska. Toties Gunāra Ordelovska "Es bij' puika, man bij' vara" ar orķestra pavadījumu dziedāt ir tīrais prieks! Redzams, ka pašam autoram un virsdiriģentam Dūmiņam tribīnē arī iet jautri – brīžam diriģē viens, brīžam, kad orķestra starpspēle, – otrs, bet beigās pat abi kopā, katrs ar vienu roku!

Ingus Pētersons, daudzu apjūsmotais estrādes mūzikas elks un jaunais operas solists, pievienojoties zēnu koriem dziesmas "Tēvs, māmiņa" atskaņojumā, aizēno gan slavenos autorus Paulu un Peteru, gan virsdiriģentu Erenštreitu. Meitenes sadāvina Ingum puķes, vēl pirms viņš paspēj iedziedāties savā skaistajā, spēcīgajā balsī.

Krievu skolu kori pārsteidz, ar labu izrunu veikli un izteiksmīgi nodziedot Jēkaba Graubiņa apdarināto "Cekulaina zīle dzied" Jāņa Sprancmaņa vadībā. Vienotā attīstības līnijā Jānis Dūmiņš veido skaisto krievu tautasdziesmu "Kā ozolā", liekot tai lēni izgaist izskaņā.

Tad estrādē dodam vietu pūtēju orķestriem. Gunāra Ordelovska asprātīgā svīta "Starpbrīdī", diriģējot Hermanim Eglītim, skan nudien veikli, bet Ordelovskis liek orķestriem rādīt savu augušo spēlesmāku nezināma komponista "Polonēzē". Tomēr īstais spēlesprieks, šķiet, tikai aug – mainās kori uz estrādes, bet pūtēju orķestri skatuves priekšā dod vaļā jestru meldiņu. Kamēr citi dejo "Andžiņu", arī mēs nesēžam mierā, mums sava "roku horeogrāfija", kas rada jautrību.

Jauktos korus vispirms vada jaunais diriģents Arvīds Platpers, apņēmīgi un labā tempā nodiriģējot pazīstamo "Ziedi, ziedi, rudzu vārpa" Jūlija Rozīša apdarē. Labprāt kori dzied arī Ēvalda Siliņa vienmēr interesantās tautasdziesmu apdares, šoreiz – "Ik vakaru dziedāt gāju", kura ir diriģenta Jāņa Branta rokās un izdodas pilnskanīgi, gluži kā pieaugušo kopkorim. Jādomā, ka Mocarts gan laikam būtu pārsteigts vai pat sajūsmā, dzirdot, kā tūkstošbalsīgs bērnu koris tālu Eiropas ziemeļos itāliski dzied vienu no viņa "Noktirnēm", smalki sekojot filigrānajiem melodijas izliekumiem Jāņa Sprancmaņa vadībā. Emīla Dārziņa "Minjona" ir ne mazāk smalka. Gandrīz pēc 30 gadiem tā atkal skan jauniešu kopkorī, bet šoreiz Daumanta Gaiļa interpretācijā.

Imanta Kalniņa mūzikas un Māras Zālītes sirsnīgo vārdu radītais "Virs galvas mūžīgs Piena ceļš" ir sevišķs stāsts, kurā iejūtoties straujāk iepukstas kora Lielā sirds, izjusti diriģējot Jānim Erenštreitam.

Virsdiriģenta Jāņa Dūmiņa veidotā "Sudmaliņu" apdare aptver visu laukumu. Kori dzied, orķestri spēlē, dejotāji griežas dancī. Līdzi lec visi, pat cienījamie diriģenti – Ordelovskis skatuves priekšā bērnu pulciņā un virsdiriģents Brants uz diriģenta tribīnes kopā ar horeogrāfijas autori

Baibu Šteinu. Jautrība sit augstu vilni nu jau arī gluži tiešā nozīmē. Noskatījušies māku no studentiem, bērni no vienas estrādes puses iesāk slaveno dziesmu svētku Prieka Vilni, kuram tuvojoties ir ar izsaucienu jāuzlec kājās, strauji metot uz augšu rokas, un atkal ātri jāapsēžas. Bērnu sajūsma un gaišās balstiņas katrā ziņā padara šo procesu īpaši spilgtu.

Tomēr tūlīt arī jākoncentrējas nākamajai – mierīgajai, noturīgajai Imanta Kalniņa "Dziesmai" ar Martas Bārbales dzeju. Visa uzmanība jāvelta diriģentam Paulam Kveldem, lai tā izskan pilnā spēkā: "Dziesmu iemācies, dēls, dziesmā mūžības likums, [..] dziesmā mūsu tikums."

Nākamais numurs, reizēm saukts par "mazo Jāņuvakaru", ir Ēvalda Siliņa "Līgo dziesmas". Lai asociācija būtu pilnīga, to diriģē Jānis Dūmiņš, kura vadītie "Jāņuvakari" pieaugušo svētkos liek tirpiņām noskriet pār muguru. Apvienotie jauktie kori nav jāmudina sadziedāties īstā saulgriežu noskaņā, kamēr rokās turēto jāņuzāļu pušķu kustību "diriģē" estrādes pakājē stāvošā Baiba Šteina.

Kādas gaviles atskan, piesakot Mārtiņa Brauna dziesmu "Saule, Pērkons, Daugava"! Jā, tieši mēs, bērni un jaunieši, esam tie, kuri Jāņa Erenštreita vadībā pirmie dziesmu svētkos aizsāksim šo dziesmu. Vai Rainis būtu varējis vēlēties saviem daudznozīmīgajiem vārdiem skaistāku piepildījumu? Varbūt iespējams vienas dziesmas laikā nomest 50 gadu smagumu? Ja ne dziesmas, varbūt viena koncerta laikā?

"Latvju zeme vaļā stāv" – Arvīda Platpera apvienoti un orķestra atbalstīti, turpina bērni ar Zigmara Liepiņa mūziku un Māras Zālītes tekstu no rokpoperas "Lāčplēsis". "Tā mūsu brīvība, mūsu dzīvība..." To jūtam visi Mežaparka dziesmu vācelē esošie.

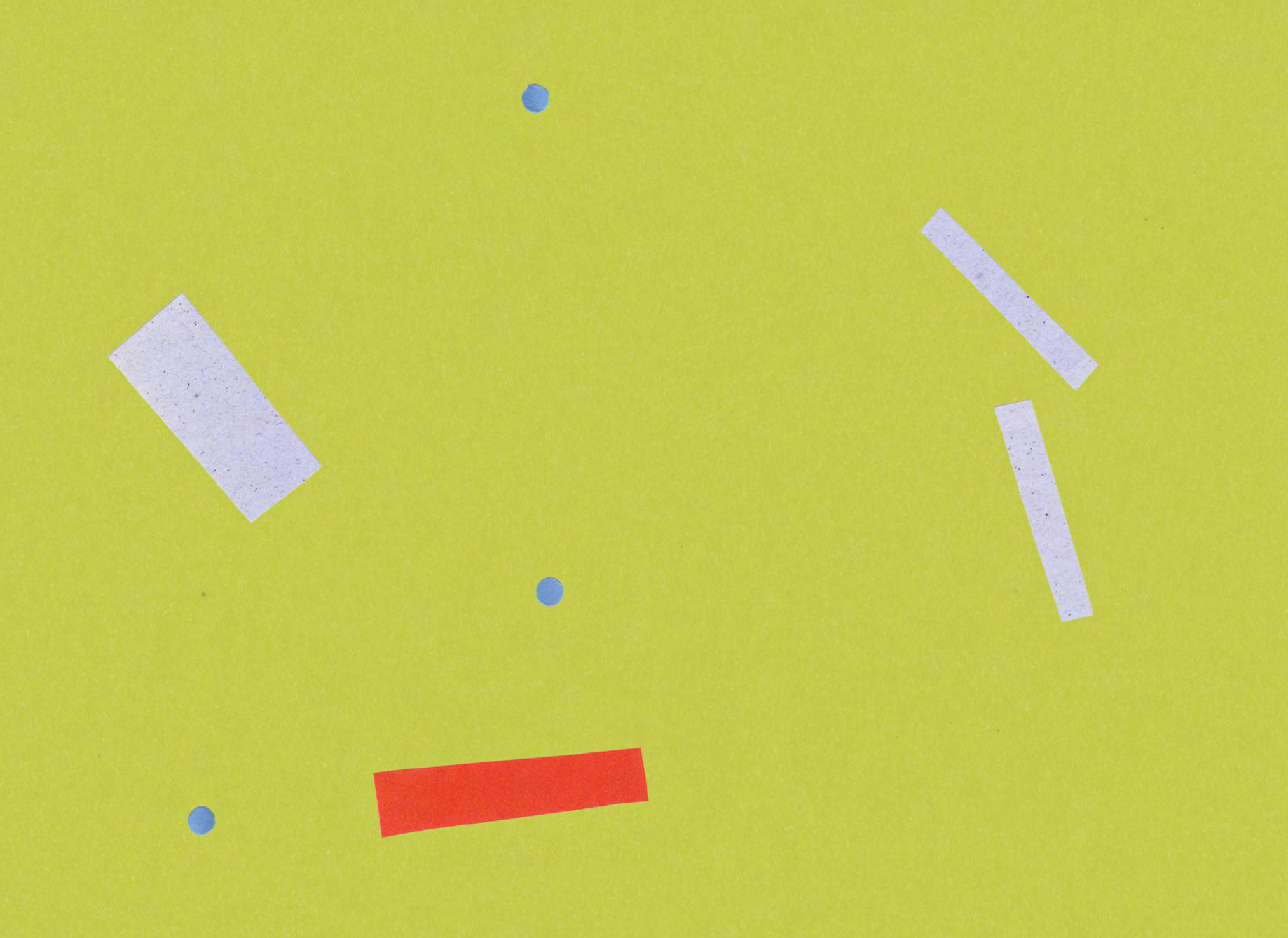
Uznāk mūsu draugi – Kamila Žiljēna liceja koris un bērnu kori no Ruses un Kišiņevas. "Sauc brāļus dziesma kopā" – Raimonda Paula vienkāršā, reizē himniskā un sirsnīgā dziesma, diriģējot Jānim Brantam, plūst pāri Lielās estrādes malām, un mūsu balsis lido tālu pār lielo klausītāju laukumu. Jūtam, ka esam finiša taisnē.

Un te – Bēthovens, Eiropas lielais brīvības un brālības dziesminieks, un "Himna dabai" Paula Kveldes vadībā. Pacilājoša, cildena, pilnskanīga un vienojoša.

Pēdējā dziesma. Nē, ne Ozoliņa "Skolas gadi". Mēģinājumā gan dziedājām, bet, kā tikām līdz pēdējam pantam, kuru būtu vajadzējis dziedāt krieviski, tā korim mute ciet! Nelīdzēja nekāda pierunāšana, un beigās dziesmu no programmas izņēma ārā pavisam.

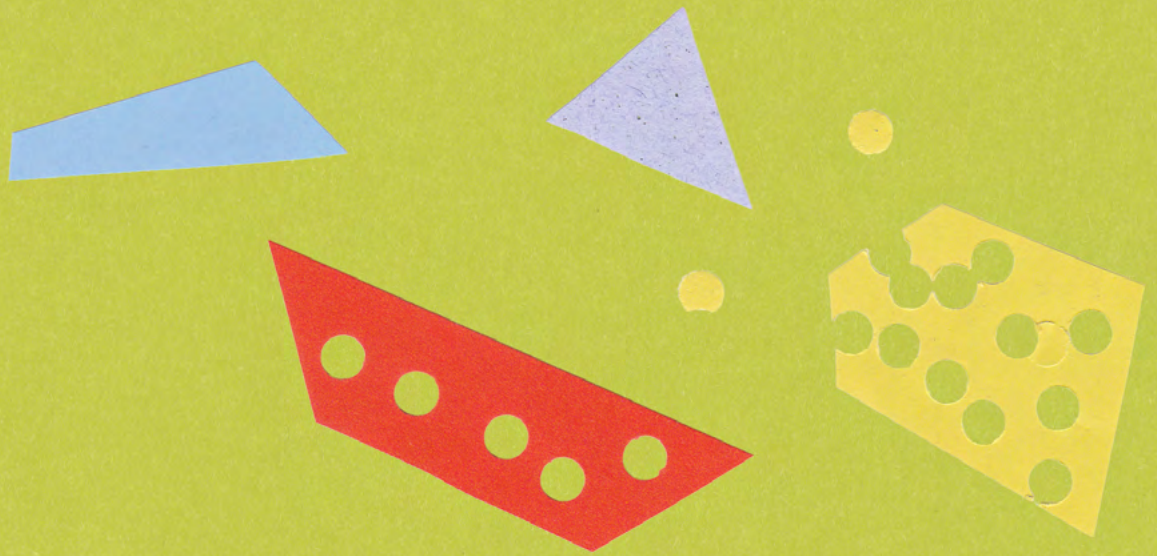
Bet nu viss laukums ceļas kājās, un tribīnē atkal kā sākumā nāk sirmais Leonīds Vīgners: "Nevis slinkojot un pūstot tautu labā godā ceļ." Viņš tic katram mūsu izdziedātam vārdam, dažus sevišķi izceļot savā diriģenta roku valodā: "tauta zied un tauta zeļ", "ja ikviens tik zemē sētu" – saudzīgi runā rokas, un tad nu gan viņš mūs kārtīgi pamāca – "bet, kas lielīdamies pārdot ved uz tirgu pelavas" un lielā, nozīmīgā palēninājumā vēlreiz – "zūd no ļau-žu pie-mi-ņas!" Spēcīgi noskan kopkora un orķestra beigu akords.

Taču nē, tā tas nevar beigties! Ievelkam elpu un ar pārliecību vieni paši turpinām ceturto oriģinālo Alunāna pantu: "Augsim lieli, augsim stipri, būsim sveiki, veseli. Uzdziedāsim, uzdziedāsim augstu laimi Latvijai, augstu laimi Latvijai!" Vīgnera vēl gaisā esošā roka viegli ielīgojas līdzi mūsu dziesmai, pārvelkot beigās mums pāri kādu savu īpašu zīmi... Viņš nudien nav tas, kurš klanīsies un sūtīs bučiņas. Vien paskatās uz mums ilgāk, domīgi. Ja meklējat Dziesmotās revolūcijas krustpunktu ar dziesmu svētku tradīciju – te tas ir. Beigas un vienlaikus – sākums.

DIŽSKOLOTĀJI

ILZE ŠARKOVSKA-LIEPIŅA

Tā bija izcilu kordiriģentu plejāde. Jēkabs Mediņš, Jānis Ozoliņš, Imants un Gido Kokari, Haralds Mednis, Daumants Gailis un Pauls Kvelde, Jānis Dūmiņš... Lielo, vispārējo svētku diriģenti, no kuriem daļa pievērsās arī skolu jaunatnes svētku dziedātāju kopkorim. Dižpersonībām līdzās – skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģenti, bet aiz viņiem – mūzikas skolotāju un koru vadītāju simti. Tie, kuri bija paaudžu vienotāji un kordziedāšanas tradīciju tālāknesēji sarežģītajos okupācijas laikos. Gan izsūtīti bijuši, gan pielāgojušies sistēmai, taču ar savu lepnumu un autoritāti deguši dzirkstis un uzturējuši liesmu bērnos un jauniešos.

Tolaik kordziedāšana bija latviskuma patvērums, taču tieši skolās ideoloģiskais spiediens bija jaušams vismagāk. Latviešu skolu koru repertuārs bija piesārņots ar propagandas sēnalām, konformisma divkosīgiem augļiem, viltus patosu un uzspiestu "internacionālismu" krievu valodas veidolā. Tomēr *a cappella* tautasdziesmu apdares un daža laba latviešu vai rietumu komponistu klasikas pērle ik pa laikam iekrita okupācijas saindētajā mūzikas augsnē. Sovjetiskajai varai par nelaimi pārāk dziļi bija laidušas saknes tautiskās atmodas un brīvvalsts laika rūpīgi koptās tradīcijas – vēl darbojās vecie skolotāji, un viņu prestižs latviešu sabiedrībā joprojām bija augsts un neapstrīdams. Vecajiem pamazām pievienojās jaunāku paaudžu censoņi, kuri visbiežāk pārņēma agrāko pieredzi un turpināja glabāt nacionālos ideālus. Lai arī izstīdzējis, tradīcijas zelmenis dīga un izdzīvoja.

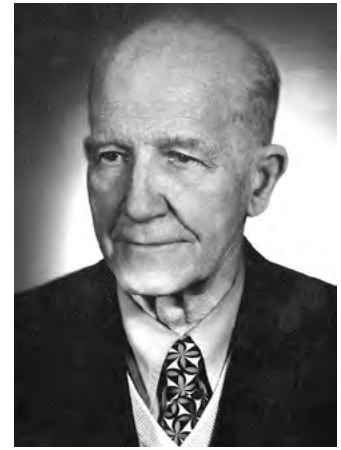
No režīma skatpunkta kordziedāšanas tradīcija, protams, bija jāizmanto savā labā. Tāpēc tika atbalstīta gan skolotāju institūtu darbība, gan mūzikas skolotāju izglītība konservatorijā, mūzikas vidusskolās un citviet, radot savdabīgu fenomenu, līdzīgu divsejainajam Jānusam, kura viena seja apdziedāja komunistisko tagadni, bet otra – skaidra un godīga – joprojām dziļi sevī noglabātos ideālus.

Padomju laika mūzikas skolotāja misija nebija viegla. Skolu programmu žņaugi, obligāti apstiprināmās un cenzētās koncertu programmas bija šīs sistēmas formālā, obligātā puse, taču zem šīs virskārtas dzīvoja arī skolotāju un skolēnu attiecības un dzīvā muzicēšana, kad smagos un nogurdinošos mēģinājumos atraisījās daudzbalsība un uzplauka *a cappella* ziedi vai kad radās iespēja piedzīvot dziesmu svētku kopkori un tā radīto īpašo kopības sajūtu.

Skolu jaunatnes dziesmu svētkos nereti korus diriģēja virsdiriģenti, kuri ar bērniem ikdienā nestrādāja. Viņiem līdzās stājās nopelniem bagāti pedagogi. Bet bija arī skolotāji, kuri lielās estrādes diriģenta tribīnē tā arī nenonāca, kaut bija izskolojuši īstas izcilības, tā turpinot Jāņa Milzarāja tradīciju veidot īpaši spējīgus un tehniski jaudīgus bērnu korus.

Starp okupācijas laika izcilākajiem skolotājiem ierindojas Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris (1999) **Kārlis Hammers** (1913–2000), kurš 1931. gadā beidza Jelgavas Valsts skolotāju institūtu. Jēkabs Mediņš viņu ievirzīja diriģēšanā, ieliekot labus pamatus pedagoģijā. Kad teju 30 gadus pēc skolotāju institūta absolvēšanas radās iespēja iegūt augstāko izglītību mūzikā, Hammers izaicinājumu pieņēma un uzsāka neklātienes studijas Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorijas kordiriģēšanas nodaļā, to beidzot 1962. gadā Jāņa Ozoliņa klasē.

No 1931. līdz 1940. gadam Hammers strādāja Bauskas apriņķa Vecsaules pamatskolā, pēc tam līdz 1951. gadam Bauskas rajona Svitenes skolā un 1947. gadā ar 4.–7. klašu skolēnu kori skolēnu koru skatē Rīgā ieguva otro vietu.

Kārlis Hammers. Hammeru ģimenes privātais arhīvs

Bauskas 1. vidusskolā Hammers darbu sāka 1946. gadā, mācīja dziedāšanu, vadīja korus, ansambļus un orķestri līdz 1973. gadam. Divus gadus darbā bija pārtraukums – izsūtījuma dēļ.[1] Hammera vadītais skolas jauktais koris bija 1948., 1950. un 1955. gada vispārējo dziesmu svētku finālsacensību dalībnieks, koru sacensībā iegūstot godalgotas vietas. Tā repertuārā bija arī sarežģītākas kompozīcijas, piemēram, Jēkaba Mediņa kordarbs "Purvs un racēji", Mihaila Gļinkas kori no operas "Ivans Susaņins" un citi. Pats diriģents atcerējās:

> 1948. gadā notika pirmie pēckara Dziesmu un deju svētki, tiem gatavoju arī Bauskas 1. vidusskolas jaukto kori, mācot visas pieaugušo kora repertuāra dziesmas. Koris rajonā izcīnīja pirmo vietu. Taču ir zināms, ka komisijas locekļi – partijas rajona komitejas pārstāvji – negribēja dziedātājus virzīt uz finālsacensībām Rīgā. Diriģents it kā esot nepiemērots, bijis izsūtīts. Žūrijas komisijas priekšsēdētājs komponists Arvīds Žilinskis un pūtēju orķestru virsdiriģents A[ugusts] Krisbergs sacījuši – ja negribat Rīgā uzstāties ar Bauskas 1. vidusskolas kori, jums cita kora rajonā nav, ko tur aizsūtīt. Tad nu mums tomēr bija jābrauc. Ar labiem panākumiem dziedājām skates finālā. Tas bija pirmais lielais solis manā diriģenta darbā grūtajos padomju varas gados.[2]

Kārļa Hammera 70 gadu jubilejas svinības Bauskas vidusskolā. Hammeru ģimenes privātais arhīvs

Piecdesmitajos gados Hammers strādāja par diriģentu arī Saulaines lauksaimniecības tehnikumā un 1957. gadā ar kori tehnikumu skatē ieguva pirmo vietu Latvijā.

Diriģents vadījis arī pieaugušo korus Vecsaulē, Svitenē, kā arī Bauskā. Dibinājis un vadījis Bauskas skolotāju kori, 30 gadus bijis valsts saimniecības "Ceraukste" jauktā kora diriģents. Tāpat ilgus gadus nostrādājis ar vīru kori "Bauska", no 1950. līdz 1967. gadam bijis Bauskas rajona koru virsdiriģents. 50. gados ar Bauskas Kultūras nama kori un Bauskas rūpkombināta simfonisko orķestri iestudējis Arvīda Žilinska un Elīnas Zālītes muzikālo izrādi "Zilo ezeru zemē", kas 55 reizes rādīta dažādās Latvijas pilsētās.

Kārlim Hammeram paticis izvēlēties nopietnu, vērtīgu, sarežģītu repertuāru, lai izglītotu kora dziedātājus. Viņa kori sadarbībā ar dzejniekiem Ziedoni Purvu, Vitautu Ļūdēnu un komponistiem Jēkabu Mediņu, Jāni Ozoliņu, Ģedertu Ramanu, Jāni Ķepīti, Arvīdu Žilinski, Imantu Zemzari un citiem pasūtinājuši un pirmatskaņojuši 19 jaunas kora dziesmas.

1974. gadā Kārlis Hammers atgriezās Vecsaules skolā, kur nostrādāja līdz 1983. gadam. Diriģents allaž priecājies, ka izdevies izveidot labu kori, un arvien uzsvēris, ka vidusskolas muzikālai audzināšanai būtu jābūt obligātam mācību priekšmetam un katrā skolā jābūt koncertējošam skolēnu korim, kas uzstājas ne tikai skatēs.

Rīgas Pionieru pils kora diriģentu **Niklāvu Dūzi** (1930–1975) savukārt atceras Jānis Erenštreits:

> Biju priecīgs par iespēju pēc armijas strādāt Rīgas Pionieru pils korī. Tur aizritēja pieci gadi, mana trešā skola, jo toreizējo kora mākslinieciskо vadītāju Niklāvu Dūzi joprojām uzskatu par nepārspētu bērnu balss pedagogu, viņu vokālo spēju atraisītāju un daiļotāju.[3]

1 Atmiņas no pārbaudījumu pilnā izsūtījuma publicētas grāmatā: Rozentāle, A. *Rēta*. Bauska: SIA Bauskas Dzīve, 2001.
2 Rozentāle, A. *Rēta*. Bauska: SIA Bauskas Dzīve, 2001, 98. lpp.
3 No autores sarunas ar Jāni Erenštreitu 2024. gada 15. oktobrī.

Daugavpilī dzimušā Niklāva Dūzes tēvs Nikolajs Dūze bija ģenerālis, Kurzemes divīzijas komandiera palīgs Latvijas armijā, kurš 1944. gada 17. martā parakstīja Latvijas Centrālās padomes Memorandu ar prasību atjaunot Latvijas valstisko neatkarību un izveidot Latvijas armiju, lai aktīvi cīnītos pret atkārtoto padomju okupāciju. 1946. gadā tēvu apcietināja un ieslodzīja Rīgas Centrālcietumā, taču 1946. gada 30. decembrī pēc tiesas sprieduma pārsūdzēšanas viņš tika attaisnots.

Nikolaja Dūzes dēls, arī Nikolajs Dūze, apmeklēja Rīgas 1. mūzikas skolas pieaugušo vakara kursus, tad kordiriģēšanas nodarbības Jāzepa Mediņa mūzikas vidusskolā. Studēja Ļeņingradas (tag. Sanktpēterburgas) Valsts konservatorijā (1954–1959). Jau studiju laikā viņš diriģēja vairākus pieaugušo korus: Rīgas Kirova rajona Dzīvokļu pārvaldes kori 1952. gadā, Tramvaju un trolejbusu tresta, arī Krimuldas izmēģinājumu stacijas jaukto kori, organizēja un vadīja Baltijas reģiona studentu kori *Balticum*. Igauņu dziedātāji viņu sākuši saukt par Niklāvu, un tā tas arī palicis visu atlikušo mūžu, kaut gan pasē bija rakstīts "Nikolajs Dūze". Strādājot Valmieras Mūzikas skolā par direktoru (1960–1963), Dūze pārņēma Valmieras Kultūras centra vīru kora "Imanta" vadību, kļuva par Valmieras rajona koru virsdiriģentu (1960).

Un tad nāca svarīgais 1963. gads, kad Dūze Rīgas Pionieru pilī noorganizēja trīs vecuma grupu bērnu korus, no kuriem pats vadīja vecākās grupas kori "Rīga". Rakstīja dziesmu aranžējumus, izveidoja savu specifisku iedziedāšanās un elpošanas vingrinājumu sistēmu, kā arī ieviesa mēģinājumus, kuros katra balss grupa mācījās dziesmu atsevišķā telpā vai mēģinājumā. Tikai tad, kad balss bija iemācīta, viss koris sanāca atkal kopā, un tad skaņdarbs ieskanējās visā tā pilnskaņā, harmonijā un plašumā. Dūzem bija absolūtā dzirde, tāpēc viņš spēja saklausīt vismazākās kļūdiņas, liekot dziedāt vēlreiz un vēlreiz, līdz dziesma skanēja perfekti.

Niklāvs Dūze. Šimkūnu ģimenes privātais arhīvs

Katru vasaru vienu mēnesi koristi mācījās un atpūtās kora nometnēs, kas tika organizētas Biržos, Rubā, Gaujienā, Cēsīs, Suntažos. Sadarbojoties ar Dailes teātra aktieri Arnoldu Liniņu un tolaik jaunajiem aktieriem, koristiem un koristēm, tika mācīta arī skatuves runa, dikcija, kustība, izspēlētas etīdes.

"Domāju, ka jauniešu pašdarbības kolektīvs nedrīkst aprobežoties tikai ar mēģinājumiem vai atsevišķiem koncertiem," tā nereti izteicies diriģents, izvērsdams plašu koncertdarbību. Koris ātri guva panākumus un sabiedrības ievērību, uzstājās Latvijas un Ukrainas televīzijā, koncertēja daudzviet Latvijā, viesojās Tallinā, Viļņā, Ščecinā, Taškentā, Kijivā, Volgogradā, Ļeņingradā (Sanktpēterburgā), Maskavā un citur. Kora repertuārs tika ieskaņots ierakstu studijā "Melodija", dziesmas atskaņotas gan radio, gan arī ierakstītas skaņu platēs. Koncertos Niklāvs Dūze popularizēja latviešu komponistu Arvīda Žilinska, Lūcijas Garūtas, Jāņa Ozoliņa, Jāņa Ķepīša, Jāzepa Vītola, Aldoņa Kalniņa, Ēvalda Siliņa, Oļģerta Grāvīša, Ģederta Ramana, Paula Dambja darbus bērnu koriem, tostarp lielu vērību veltot latviešu tautasdziesmu apdarēm. Iestudēja pasaules klasiķu – Gustava Mālera, Artūra Onegēra, Pētera Čaikovska, Šarla Guno un citu komponistu vokālinstrumentālos darbus, sadarbojās ar tālaika ietekmīgāko padomju bērnu mūzikas funkcionāru Dmitriju Kabaļevski. Turklāt kori nereti diriģēja un ar to strādāja ievērojami diriģenti – Gustavs Ernesakss, Kirils Kondrašins un citi.

Niklāvs Dūze. Pirms koncerta. Šimkūnu ģimenes privātais arhīvs

"Rīga" dziedāja arī 1972. gadā III Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku ieskaņas koncertā LVU aulā un kļuva par šo svētku laureātu. Tai pašā gadā kora dziedātāji pārstāvēja Padomju

1970. gads. Rūjienas vidusskola. Ē. Siliņš māca skolēnus, izmantojot relatīvās nošu lasīšanas metodi. Foto: B. Mūrnieks. Siliņu ģimenes privātais arhīvs

Ēvalds Siliņš X Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos (2010). Siliņu ģimenes privātais arhīvs

Savienību UNESCO rīkotajā X Vispasaules Bērnu un jaunatnes muzikālajai audzināšanai veltītajā konferencē Tunisijā.

Latvijas ziemeļu pierobežā esošā Rūjiena vismaz kopš 19. gadsimta uzskatāma par vienu no latviešu korkultūras šūpuļa vietām. Te allaž darbojušies zināšanās, skolu lietās un mūzikā ieinteresēti un izglītoti ļaudis, starp kuriem īpaša loma sovjetiskās okupācijas gados bija **Ēvaldam Siliņam** (1919–2015).

Nācis no Ēveles Valkas apriņķī, Siliņš mācījās Priekuļu lauksaimniecības vidusskolā (1932–1938), tad iestājās Cēsu Skolotāju institūtā, taču nomācījās tajā tikai trīs dienas un 1947. gadā iestājās Latvijas Valsts Pedagoģiskajā institūtā Vācu valodas fakultātē. Sācis strādāt un atsaucoties Rūjienas vidusskolas direktores vēlmēm, mūziķis izveidoja zēnu, meiteņu un jaukto kori, kurus vadīja līdz aiziešanai pensijā 1995. gadā un kuri ir piedalījušies visos skolēnu dziesmu un deju svētkos. 1979. gadā Ēvalda Siliņa koris "dziesmu karā" savā grupā ieguva zelta medaļu ar paša komponēto tautasdziesmu apdaru ciklu "Ķekatas", bet 1984. gada svētkos viņa koris kļuva par laureātu, iegūstot bronzas medaļu.

1957. gadā Ēvalds Siliņš iestājās Latvijas Valsts konservatorijas tikko atvērtajā Kordiriģentu neklātienes nodaļā, kur kordiriģēšanu pasniedza Mendelis Bašs, vēlāk Jānis Ozoliņš. Kopā ar kursabiedru Alfrēdu Eidiņu sastādīja pirmo dziesmu krājumu vidusskolu koriem, bet 1962. gadā Latvijas Valsts konservatoriju viņš ar izcilību beidza kā kordiriģents un pedagogs. Paralēli skolotāja darbam Rūjienas vidusskolā diriģents Ēvalds Siliņš darbojās arī ārpus skolas. Vairāk nekā 30 gadus mūziķis vadīja Rūjienas kultūras nama jaukto kori, sieviešu kori "Straume", Naukšēnu jaukto kori, dažādus vokālos ansambļus un estrādes orķestri, 1965. gadā bija Valmieras rajona koru virsdiriģents. Ar saviem koriem koncertēja ne tikai Latvijā, bet arī ārpus tās robežām.

Siliņš nostrādāja par mūzikas skolotāju Rūjienas vidusskolā gandrīz 50 gadus (1948–1996). Uzskatot, ka latviešu koru kultūras tālākai izaugsmei ir nepieciešams radikāli uzlabot jauniešu prasmi dziedāt pēc notīm, 1966. gadā viņš pirmais Latvijā sāka pielietot un popularizēt relatīvās solmizācijas sistēmu, kuru dažus gadus vēlāk ieviesa visās Latvijas vispārizglītojošās skolās.

Gan viens pats, gan kopā ar citiem autoriem Ēvalds Siliņš ir izstrādājis ap 80 metodisku darbu muzikālās audzināšanas jomā, to skaitā 12 mācību grāmatas, kuras tiek lietotas vēl šodien. Viņa komponista pūrā ir ap 60 bērnu dziesmu, bet kompozīcijas "Mikausis", "Līgo dziesmas", "Ganu dziesmas", "Dietu, dietu jaunas meitas" un "Ik vakaru dziedāt gāju" skanējušas vairākos skolu jaunatnes dziesmu svētkos, kuros Siliņš allaž bijis goda viesis. 1996. gadā diriģents un komponists apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa Zelta goda zīmi. Kopš 2019. gada Rūjienā ir izcilā skolotāja piemineklis. Bet Rūjienas vidusskola, pateicoties Ēvaldam Siliņam, vairāk nekā 40 gadus darbojas kā skola ar mūzikas novirzienu.

Jānis Brants (1934–2004) savukārt bija absolvējis Cēsu mūzikas skolas klavieru nodaļu (1950), studējis Cēsu Skolotāju institūtā, beidzis Fizikas un matemātikas fakultāti (1954) un tikai tad konservatorijā kordiriģēšanas nodaļas dibinātāja Jēkaba Mediņa klasi (1960).

Brants tika strādājis gan Latvijas PSR Kultūras ministrijā, gan Valsts radioraidījumu un televīzijas komitejā (1962–1983), kur bijis redaktors un bērnu dziesmu ansambļa vadītājs, bet Latvijas

Televīzijas radošajā apvienībā "Telefilma-Rīga" – mūzikas redaktors (1983–1991), piedaloties vairāk nekā 20 dokumentālo filmu veidošanā.

Līdzās šiem amatiem Brants strādāja ar pieaugušo koriem: kultūras centra "Imanta" sieviešu kori "Līga", bijis Rīgas Mežrūpniecības saimniecības, Popova Rīgas radiorūpnīcas (RRR) un citu koru diriģents, 1964. gadā Cēsīs debitējis kā jaukto koru virsdiriģents, darbojies kā Abrenes rajona, Rīgas Ļeņina rajona (Ziemeļu priekšpilsētas), Stučkas (tag. Aizkraukles) rajona skolotāju kora pirmais diriģents (1971–1985) un šī paša rajona koru virsdiriģents.

Lielākais sirdsdarbs Jānim Brantam saistījās ar bērnu un jauniešu kolektīviem. Ne jau velti viņš bija daudzu Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku virsdiriģents – Latvijas Skolu un jaunatnes IV (1984), V (1989) un VII (1995) svētkos. Brants allaž mudinājis kolēģus strādāt ar bērnu koriem un strādājis arī pats – mūzikas tradīcijām bagātajā 50. vidusskolā viņš uzņēmās gan jauktā, gan pionieru kora mākslinieciskā vadītāja pienākumus.

Sācis 1962. gadā strādāt Latvijas Radio par mūzikas redaktoru, Brants vadīja arī Latvijas Radio bērnu dziesmu ansambli, jo pēc toreizējā radio mākslinieciskā vadītāja komponista Jāņa Ivanova ieteikuma tika izveidots bērnu vokālais ansamblis, lai jaunās balsis varētu ieskaņot no krievu un citām valodām tulkoto obligāto padomju dziesmu repertuāru un arī jaunākās latviešu dziesmas. Būtībā šis muzikālais kolektīvs izauga no dzīves nepieciešamības, lai bērniem domātajos raidījumos skanētu pašu bērnu, ne tikai skolotu dziedoņu un aktieru balsis. Turklāt partijas funkcionāri bija ļoti labvēlīgi noskaņoti pret bērnu pašdarbības veicināšanu – jaunās paaudzes kori un ansambļi allaž bija gaidīti viesi tā sauktajos valdības koncertos un padomju svarīgākajos svētkos – 1. Maija svinībās un Lielās Oktobra Sociālistiskās revolūcijas gadadienās. Kad radās nepieciešamība izveidot vismazāko bērnu ansambli, tapa slavenā "Dzeguzīte", bet Jāņa Branta vadītajā radio bērnu vokālajā ansamblī, kas brīžam izauga līdz pat kora apmēriem, dziedāja jaunāko klašu skolēni. Turklāt vismaz reizi mēnesī radio studijā tika ieskaņots kādas skolas pašdarbnieku priekšnesums – ik nedēļu skanēja īpaša mūzikas pusstunda skolēniem ar katrai klasei atbilstīgu mūzikas programmu, kārtotu no pašu mājās tapušajiem un no Maskavas sūtīto citu Padomju Savienības skolēnu kolektīvu snieguma.

Latvijas zēnu koru kustības iedvesmotājs diriģents Jānis Erenštreits atminas, ka Jānis Brants bijis disciplīnas cilvēks. Prasīgs, šerps, strikts. Zēnu koru mēģinājumos viņu pat varēja salīdzināt ar kārtības sargu, kurš regulēja kustību, neļāva skraidīt priekšnesuma laikā. Skolotājs caur un cauri. Ļoti godprātīgs. Skatēs, kurās kā žūrijas locekļi piedalījās citi diriģenti, nereti bija vērojama tendence savus korus punktu veidā nedaudz pavirzīt "uz augšu", taču Brants nekad tā nerīkojās. Pirmoreiz Erenštreits ar Brantu tikās ap 1961. gadu Leonīda Vīgnera LPSR skolotāju korī, kur jaunais diriģents bija dziedātāju pulkā, bet Jānis Brants – viens no kormeistariem, ļoti rūpīgs un prasīgs attiecībā uz teksta tīrību un skanējuma kvalitāti.

Sirsnīgā, no Blīdenes nākušā diriģenta **Krišа Deķa** (1918–1984) kursabiedrs Jānis Dūmiņš atcerējās:

> Cik daudzsološs bij diriģenta darbības sākums, tik sarežģīts izvērtās tās turpinājums. Konservatorijā Krišs Deķis iestājās 1945. gadā ar labu iepriekšējo sagatavotību: 30. gados pabeigtu Rīgas skolotāju institūta izglītību. Krišam Deķim un citiem bija

Jānis Brants

Jānis Brants VI Skolu jaunatnes dziesmu svētkos (1989). LNRMM

> liela laime studēt pie kora mākslu pilnīgi pārzinošiem mācību spēkiem. Profesors Jēkabs Mediņš, kordiriģentu fakultātes dibinātājs – diriģēšana, koris, metodika; P[ēteris] Rība un A[rvīds] Prēdelis – diriģēšana, partitūras lasīšana; nesalīdzināmā L[ūcija] Garūta – harmonija, solfedžo; J[ēkabs] Graubiņš – polifonija, aranžēšana, folklora; V[alentīns] Utkins, Alfr[ēds] Kalniņš, Em[ilis] Melngailis, J[ānis] Ivanovs, J[ānis] Līcītis, Jāz[eps] Mediņš, Jēk[abs] Vītoliņš, L[ija] Krasinska u. c.[4]

Krišs Deķis pēc koncerta. 1957. gada 16. februāris. LNRMM

Jau studenta gados Krišs Deķis bija izveidojis jaukto kori "Sagša" rūpnīcā "Rīgas audums", strādāja ar dziedātājiem Ropažos, Carnikavā un Kuldīgā. Kad 1948. gadā visa Latvija gatavojās X Dziesmu svētkiem, viņš bija Bauskas apriņķa virsdiriģents.

1949. gada pavasarī Krišs Deķis ar izcilību absolvēja augstskolu, bet viņu arestēja un pēc pāris mēnešu noturēšanas cietumā Rīgā izsūtīja uz Vorkutas ogļu raktuvēm, kur valdīja pārcilvēcīga darba apstākļi, tad – citas izsūtījuma vietas Sibīrijā. Tikai 1956. gadā diriģents saņēma atļauju atgriezties Latvijā. Un tad Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolas direktors, ērģelnieks Pēteris Sīpolnieks drosmīgi pieņēma Krišu Deķi par zēnu kora mākslinieciski vadītāju un diriģentu. Mīlestība pret bērnu kori un diriģenta agrākā pieredze bija faktors, kas ļāva dārziņiešiem īsā laikā iekarot augstu mākslinieciski reputāciju. Komponisti sāka arvien biežāk rakstīt tieši zēnu korim – tostarp Marģera Zariņa vokāli instrumentālā svīta "Nezinītis Saules pilsētā", Aldoņa Kalniņa kora dziesmu cikls "Katrai dienai ejam līdzi", Jēkaba Mediņa dziesma "Mīlestības krāšņais koks".

Vēlākais Dārziņskolas zēnu kora diriģents Jānis Erenštreits rakstīja:

> Kā jauns skolotājs 1960. gada vasarā tiku uzņemts diriģentos Konservatorijā. Neklātienē, jo tikko biju pieņemts darbā par dziedāšanas skolotāju Ventspils 1. vidusskolā. Jau pirmajā rudens sesijā Rīgā ieraudzīju afišu, ka Doma baznīcā koncertēs ērģelnieks Pēteris Sīpolnieks, un apakšā maziem burtiņiem bija pieminēts, ka piedalīsies arī Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu koris diriģenta Kriša Deķa vadībā. [..] Tas bija neparasti krāšņi. Manā atmiņā uz mūžu ierakstījās Jēkaba Mediņa komponētais "Mīlestības krāšņais koks" ar Mirdzas Ķempes vārdiem (komponists šo darbu veltījis zēnu korim piecu gadu jubilejā). Diskantu skanējums bija spožs kā trompetēm. Jēkabs Mediņš labi pārzināja zēnu kora stiprās puses – augšas –, kas ir galvas reģistrs. Te nu tas bija pilnībā izbaudāms.[5]

Diriģenta zizlis. Koks, ziloņkauls. Ap zizli apvītas un pienaglotas divas sudraba lentes ar gravējumiem: "J. Graubiņam tai 29. martā 1909. gada." un "Lai Krišs Deķis ir mans mantinieks! 16. IV 1961. Jēkabs Graubiņš". LNRMM

Zēnu kora koncertdarbība vērsās plašumā ārpus Latvijas – koris devās uz Viļņu, Kauņu, Tallinu, Maskavu. Pēc 1967. gada Krišs Deķis uzsāka jauno kora diriģentu skološanu, viņu vidū daudzi tie, kuri vēl šodien nosaka kordiriģēšanas standartus un attīstības virzienus. Vieni kļuva par komponistiem vai cita profila mūziķiem, otri aizgāja pilnīgi atšķirīgus profesionālos ceļus. Kriša Deķa skoloto mūziķu saraksts ir garš, piemēram, Uldis Stabulnieks, Uģis Prauliņš, Aivars Kalējs, Boriss Rezņiks,

---

4 Dūmiņš J. Diriģenta-pedagoga Kriša Deķa piemiņai. *Literatūra un Māksla,* 1993, 26. nov., 3. lpp.

5 Tučs, M., Tučs, A. *Krišs Fridrihs Deķis. Skolotājs un diriģents ar prievīti.* Rīga: Upe tuviem un tāliem, 2019, 83–84. lpp.

Ivars Cinkuss, Romāns Vanags, Jānis Sējāns, Roberts Liepiņš, Viesturs Gailis, Mārtiņš Brauns, Normunds Vaicis un daudzi citi. Diriģents sekoja savu audzēkņu gaitām arī pēc skolas beigšanas – pat tad, ja kāds tika izslēgts, diriģents to paturēja savā redzeslokā un kladē pierakstīja audzēkņa turpmākās mācību gaitas.

Krišs Deķis ar saviem koriem – universitātes sieviešu kori, "Rīgas auduma" kori, A. Popova rūpnīcas vīru kori un vairākiem citiem – dažādos koncertos bieži atskaņoja komponista un pedagoga Jēkaba Graubiņa dziesmas. Tās komponista 75 gadu jubilejas autorkoncertā līdzās citiem Deķa koriem dziedāja arī zēnu koris. Toreiz diriģents saņēma vēsturisku dāvanu – Graubiņa diriģenta zizli, kas tagad nonācis Rakstniecības un mūzikas muzeja krājumā. Tā pirmais dāvinājums tika datēts ar 1909. gadu – Jēkabam Graubiņam aizbraucot studēt uz Pēterburgu, to savam kora vadonim dāvināja Trikātas Labdarības biedrības koris. Kā glabājamas un turpināmas tradīcijas simbols caur Kriša Deķa rokām tas nonācis kordiriģēšanas relikviju skaitā.

No lībiešu krasta Miķeļtorņa nākušais **Jānis Erenštreits** (1942), kurš sākotnēji bija strādājis Ventspils 1. vidusskolā, tad bērnu korī "Rīga", pārņēma Kriša Deķa audzi un no 1969. līdz 1994. gadam diriģēja Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kori. No 1994. gada kļuva par Rīgas Doma zēnu kora diriģentu, mākslinieciski vadītāju un Rīgas Doma kora skolas direktoru. Diriģents ar gandarījumu atceras radošo sadarbību ar komponistiem Romualdu Kalsonu, Paulu Dambi, Ģedertu Ramanu, Egilu Straumi, Pēteri Plakidi, Raimondu Paulu. Līdzās mācību procesam notika ieraksti, piedalīšanās operizrādēs, līdzdalība lielformas darbu atskaņojumos, koncerti un koncerttūres Eiropā, ASV, Kanādā, Japānā un citur. Jāņa Erenštreita kontā ir arī pieci starptautiskie zēnu koru festivāli "Rīgas Doms" (kopš 1990). Līdzās izcilību veidošanai Erenštreits rūpējās par bērnu dziedātprieka vairošanu visā Latvijā, gan radot paraugu ar dārziņiešu "eņģeļu balsīm", gan kļūstot par vienu no zēnu koru kustības pamatlicējiem Latvijā. Zēnu koru salidojumi kā skolu jaunatnes dziesmu svētku pamats vēlāk vērsīsies vīru koru pilnskanīgumā lielajos svētkos, un tas ir arī Jāņa Erenštreita rūpju rezultāts. 1979. gadā viņš pirmoreiz kļuva par skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģentu – Jāņa Erenštreita nokļūšanu uz Mežaparka Lielās estrādes veicināja gan dārziņiešu panākumi, gan ieguldījums koru kustībā.

Organizāciju, kas tagad saucas Valsts izglītības attīstības aģentūra un nodarbojas ar skolu jaunatnes dziesmu svētku organizēšanu, padomju periodā sauca par Izglītības un zinātnes ministrijas Mācību metodisko kabinetu, vēlāk – Ārpusstundu audzināšanas darba metodisko kabinetu, un tajā par vecāko metodiķi strādāja skolotājs un diriģents **Jānis Sprancmanis** (1935). Viņa darbs šajā struktūrā (1983–1996) visvairāk saistījās ar skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku, koru un pūtēju orķestru salidojumu, vokālo un instrumentālu ansambļu, solistu televīzijas konkursa "Ko tu proti?", kā arī citu muzikālo pasākumu organizēšanu un vadīšanu, repertuāra jautājumu risināšanu. Tieši viņa vadībā nobrieda repertuāra straujās izmaiņas 1989. gada svētkos, padarot tos par īpašu, neaizmirstamu notikumu visu dziesmu svētku vēsturē.

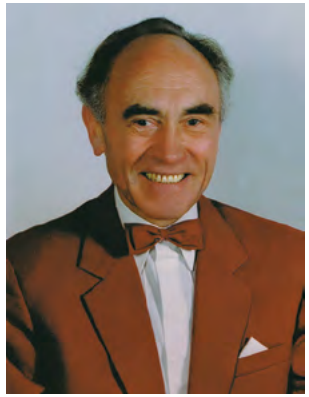
Jānis Sprancmanis nācis no Valkas apriņķa Palsmanes, kur pamatskolā, pateicoties diriģentam skolotājam Mārtiņam Balodim, iepazīta Arvīda Žilinska "Klavierspēles skola", bet vēlāk iedvesmojis Imanta Kokara triumfs koru karos. Valmieras Pedagoģiskajā skolā (1950–1954) apgūti gan diriģēšanas, gan pūšaminstrumentu spēles pamati, bet Cēsu mūzikas vidusskolā – diriģēšana (1954–1958).

Jānis Erenštreits mēģinājumā ar E. Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kori 1987. gadā. Foto: U. Briedis

Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolas zēnu koris un Krišs Deķis Zinātņu akadēmijas koncertzālē. 1959. gada 1. novembris. LNRMM

Jānis Sprancmanis (1993).
J. Sprancmaņa privātais arhīvs

J. Sprancmanis ar Ērgļu vidusskolas pūtēju orķestri pēc II Skolu jaunatnes dziesmu svētkiem (1967). Foto: A. Muižnieks.
J. Sprancmaņa privātais arhīvs

Kā mūziķis pats stāsta, daudzi no viņiem, kā jau pēckara gados, bija "pāraudži" – vecāki par saviem skolasbiedriem. Sekoja izglītība Rīgas Valsts pedagoģiskā institūta Fizikas un matemātikas fakultātes neklātienes nodaļā (1955–1958), bet interese par mūziku ņēmusi virsroku, vainagojoties ar neklātienes studijām konservatorijas Kordiriģēšanas nodaļā pie Jāņa Brigznas un Imanta Kokara. Taču īstā akadēmija izieta Leonīda Vīgnera vadītajā Latvijas dziedāšanas skolotāju kamerkorī (1959–1990), kā dziedātājam iestudējot pasaules klasikas un senās mūzikas šedevrus.

Latvijas kartē var atzīmēt vairākas vietas, kurās Sprancmaņa darbs atstājis paliekošas pēdas, taču visjūtamākās tās ir Ērgļu vidusskolā, kur viņš bijis mūzikas skolotājs, koru un pūtēju orķestra diriģents (1958–1975), vēlāk direktors un diriģēšanas klases pedagogs Alfrēda Kalniņa Cēsu mūzikas vidusskolā (1975–1983), tad mūzikas skolotājs vidusskolas klasēs un jauktā kora diriģents Rīgas 6. vidusskolā (1983–1991), tāpat arī Rīgas 31. vidusskolā (1991–1994). Pēc neatkarības atjaunošanas – diriģents un mūzikas teorētisko priekšmetu skolotājs arī 9. Rīgas Mūzikas internātvidusskolā.

Līdzās bērnu un jauniešu koriem Sprancmanis visu darba mūžu ir vadījis arī daudzus pieaugušo korus un vokālos ansambļus gan Cēsīs, gan Ērgļos, gan Ogres un Madonas pusē, tomēr darbs ar bērniem un jauniešiem, kā šķiet, allaž nesis lielāku gandarījumu, vainagojoties ar virsdiriģenta godu VI (1989) un VII (1995) Skolu jaunatnes dziesmu svētkos, bet neskaitāmo apbalvojumu vidū – ar Triju Zvaigžņu ordeni (2018).

Jāņa Sprancmaņa līdzgaitniece Latvijas skolu jaunatnes un mācībspēku izglītošanā bija kora "Vaidelote" ilggadējā diriģente, Triju Zvaigžņu ordeņa Zelta zīmes kavaliere **Helēna Lazarēviča** (1928). Pēc konservatorijas absolvēšanas (1958, Rūdolfa Vanaga speciālā diriģēšanas klase) viņa ilgus gadus nostrādāja vienā skolā – 1960. gadā uz Rīgas 1. bērnunama bāzes dibinātajā Rīgas 3. internātskolā[6]. Šeit viņai izdevās praksē pierādīt mūzikas neaizvietojamo lomu izglītībā un audzināšanā. Helēna Lazarēviča panāca mācību iestādes profila maiņu, saņemot mūzikas novirziena skolas statusu, – 1967. gadā tā pārtapa par Rīgas 3. internātskolu ar padziļinātu mūzikas apmācības programmu. Tas nozīmēja katra skolēna muzikālo spēju, īpaši vokālās dzirdes, obligātu attīstīšanu. 1977. gadā skola tika reorganizēta par vidusskolu.

Kopš skolu jaunatnes III Dziesmu svētkiem gan ar zēnu kori, gan ar 5.–8. klašu dziedoņiem šīs skolas bērni guva regulārus panākumus "dziesmu karos". Bet 1976. gadā sākās jauniešu jauktā kora "Vaidelote" vēsture, jauniešu jaukto koru grupā arvien izcīnot godalgas, sniedzot patstāvīgus koncertus, uzstājoties ar nopietnām klasiskās un mūsdienu kora mūzikas vērtībām. Tā rezultātā "Vaidelote" 1989. gadā ieguva Tautas kora nosaukumu, vēsturiski kļūdama par pirmo jaunatnes vienību, kurai piešķirts tajos laikos prestižākais amatierkora goda tituls.

Skolā joprojām uzņem audzēkņus bez priekšzināšanām mūzikā (tagad tā ir Rīgas Valdorfskolas struktūra) – viņi nav gājuši mūzikas skolā, bet apveltīti ar dabas dotu talantu, un viņi ļoti vēlas attīstīt un pilnveidoties skaņumākslā. Arī šodien, kad daudzu ģimeņu materiālie apstākļi nav viegli, labi, ka valstī ir šādas skolas, dodot iespēju izaugt un izskoloties ne vienam vien talantam. Papildus vispārizglītojošai pamatizglītības programmai un vidējās izglītības vispārizglītojošā virziena programmai, ko īsteno skola, audzēkņi padziļināti apgūst mūziku – mācās kāda instrumenta spēli, dzied – kora dziedāšana ir atsevišķs mācību priekšmets stundu sarakstā – un apgūst mūzikas

6 1990. gadā skola pārdēvēta par Rīgas Mūzikas internātskolu, bet no 2002. gada par Rīgas Mūzikas internātvidusskolu.

literatūru un teoriju. Ir izstrādātas individuālās kāda mūzikas instrumenta apguves programmas, kuru ietvaros trīs reizes gadā jākārto eksāmens instrumenta spēlē.

Rīgas Mūzikas internātvidusskolas absolventu vidū ir daudzas izcilības – Operas solisti Sergejs Jēgers, Baiba Gaure, Imants Erdmans, mūziķis Aivars Brīze, daudzi koru diriģenti. Un, kaut arī ne visi absolventi savu dzīvi ir saistījuši ar mūziku, tā neapšaubāmi veidojusi viņus par spilgtām personībām.

Līdztekus darbam skolā Helēna Lazarēviča darbojās Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūtā. Tur viņa panāca Latvijas muzikālā novirziena skolu tīkla paplašināšanos līdz 15 skolām, piedalījās skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku organizēšanā, repertuāra izstrādāšanā. Tolaik nebija viegli noturēt augstu gaumes līmeni, veicināt latviešu tautasdziesmu un latviešu autoru oriģinālskaņdarbu dziļāku iesakņošanos skolu koncertdzīvē. Vēl studējot Maskavas Pedagoģijas zinātņu akadēmijas Mākslinieciskās audzināšanas institūta aspirantūrā, viņai nācās pierādīt, ka slavenā Kabaļevska "trīs vaļu metode" mūsu Latvijai nav vēlama, jo tā kultivēja pasīvo mūzikas uztveri, ne aktīvu muzicēšanu. Un latviešu viedoklis pašmājās guva virsroku, spītējot visam.[7]

Helēna Lazarēviča. Rīga, 1980. gadi. LNRMM

Ernesta Vīgnera Kuldīgas Mūzikas skolas meiteņu koris *Cantus* (tāds ir kora nosaukums kopš 1994. gada) ir kora mākslinieciskās vadītājas un galvenās diriģentes **Marutas Rozītes** (1940–2024) radošā mūža lolojums. Liepājā dzimusī un augusī talantīgā mūziķe pēc pieciem studiju gadiem J. Vītola Latvijas Valsts konservatorijas Kordiriģēšanas nodaļā tolaik tik ierastajā sadalē parakstījusies par piedāvāto direktores vietu Kuldīgas bērnu mūzikas skolā, nedomādama uz ilgu palikšanu. Koris dibināts 1967. gadā, un tajā dzied meitenes no deviņiem līdz 18 gadiem. 1976. gadā skolā tika atvērta vokālā klase, tāpēc koristiem pievienojās arī tās audzēkņi līdz ar instrumentālo mācību programmu apguvējiem.

Pirmā lielākā kora uzstāšanās notika 1971. gadā kopā ar kori "Ventava" Kuldīgas koncertzālē – Sv. Katrīnas baznīcā, drīz parādījās arī pirmais ieraksts radio (1975) ar Arvīda Žilinska dziesmu krājuma "Kurš darbiņš labāks" dziesmām, sākās piedalīšanās dažādos televīzijas raidījumos. Par vienu no kora identitātes zīmēm kļuva sadarbība ar komponistu Pēteri Plakidi – tā aizsākās 1977. gada pirmajās mūzikas dienās Kuldīgā, turpinoties ar kora uzstāšanos LPSR Komponistu savienības plēnuma koncertos un 9. kongresā. Komponists šo kori izvēlējās par sava veida laboratoriju un tam veltījis desmitiem skanīgu dziesmu ("Vabolis", Fūga", "Lietus pilīte", "Kurzeme" un daudzas citas). Kora izcilais sniegums novērtēts Arvīda Žilinska, Valtera Kaminska, Pētera Plakida, Ulda Stabulnieka, Raimonda Paula autorkoncertos. Tomēr līdzās jaunradei dziedošo meiteņu repertuāra centrā arvien bijušas tautasdziesmu apdares, latviešu un pasaules klasika. Pēc Latvijas valstiskuma atjaunošanas korim pavērās plaša starptautiskās mūzikas arēna – 13 starptautisko konkursu laureāts koris *Cantus*, apliecinot latviešu kordziedāšanas izcilību, koncertē visā pasaulē.

Paralēli darbam skolā daudzo balvu ieguvēja, toskait Latvijas Nacionālā kultūras centra Cimzes balvas laureāte Maruta Rozīte vadīja vairākus Kuldīgas, Vārmes pieaugušo kolektīvus, vēlākos

7 Grāvītis, O. Jubilejas, jubilāri. *Dziesmusvētki: tautas māksla, kultūrvide*, 1998, Nr. 11, 14. lpp.

Jauktais koris “Vaidelote”, diriģente Helēna Lazarēviča (vidū) un kormeistars Egīls Vētra (2. rindā) pēc koru finālsacensībām 1998. gada 30. jūnijā. LNRMM

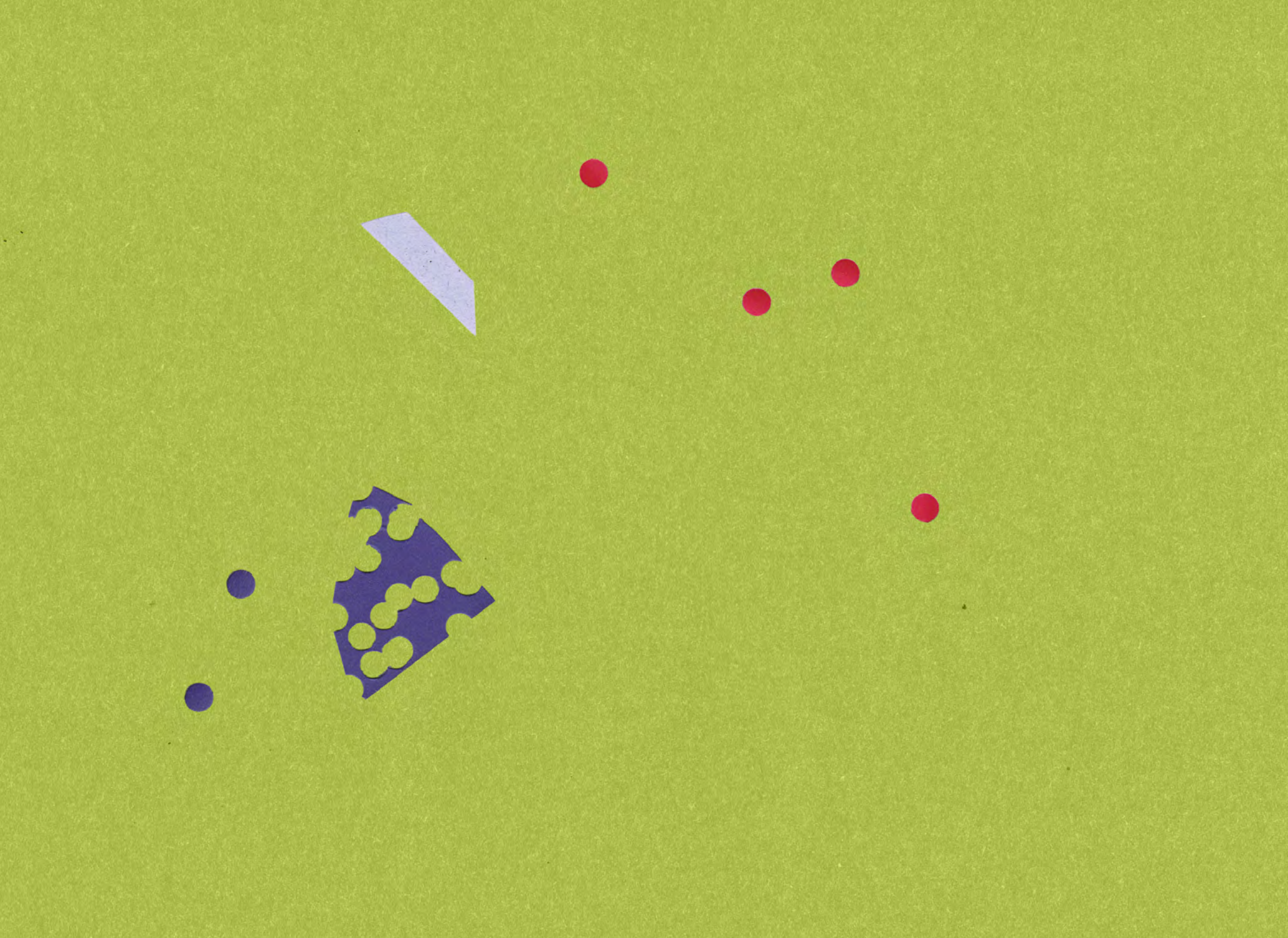
Maruta Rozīte ar skolas kori. 1988./1989. mācību gads.
M. Rozītes privātais arhīvs

gados īpašu vietu ierādot jauktajam korim "Ventava", taču viņas acuraugs allaž bija meiteņu koris.[8] Apliecinot to, ka bērnu mūzikas skolas padomju laikā bija gaismas nesējas, kas iededza vērtību vadugunis. Mūzikas skolas nekonkurēja ar vispārizglītojošām mācību iestādēm, toties paplašināja audzēkņu redzesloku un vērtību dziļāku izpratni, iemācot brīvo laiku veltīt radošumam.

Maruta Rozīte – Kuldīgas mūzikas skolas direktore. 1979./1980. mācību gads.
M. Rozītes privātais arhīvs

8 Rozīte, M., Grigale, M. *Piecdesmitgadīgais Cantus tuvos un tālos ceļos.* [Kuldīga]: Cantus, 2018, 4.–5. lpp.

NEATKARĪBAS SVINĒŠANA

ILZE ŠARKOVSKA-LIEPIŅA

Diriģē Jānis Dūmiņš. 1990. gadi. Foto: J. Kuprijanovs. LNRMM

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas aizsākas jauns svētku cikls, ko ievadīja XX Vispārējie latviešu dziesmu svētki 1990. gadā – emocionāli ļoti intensīvs notikums, kad pirmoreiz vienkop satikās Latvijas un trimdas tautieši, un līdzās šim tautas atkalapvienošanās svētbrīdim tie radīja vēl vairākas jaunas svētku izpausmes. Savukārt gadu iepriekš šo pilnīgas neatkarības manifestāciju jau sagatavoja Skolu jaunatnes dziesmu svētki (1989). Būdami dziesmotās revolūcijas daļa, tie repertuārā un norisēs atspoguļoja sabiedrībā jūtamo turbulenci un jaunās vēsmas – pirmoreiz dziesmu svētkos plīvoja sarkanbaltsarkanais karogs, un savu pirmo triumfu piedzīvoja Mārtiņa Brauna dziesma "Saule. Pērkons. Daugava", Zigmara Liepiņa rokoperas "Lāčplēsis" fragmenti, pirmās nacionālās atmodas repertuārs.

Savukārt 1995. gada skolu jaunatnes svētki jau notika ar lepnuma un brīvības izjūtu, kas tobrīd tika baudīta pilniem malkiem, par spīti tai laikā valdošajām ekonomisko un politisko pārmaiņu izraisītajām grūtībām, kas daudziem Latvijas ļaudīm vienlaikus atnesa gan trūkumu, gan tomēr arī cerības uz labāku nākotni.

Dziesmu svētku tradīcijas pamatā ir nemitīga atjaunotne – saglabājot ritualizēto ielogu un vērtības, to iekšējais saturs tiek nemitīgi papildināts un atjaunots. Nemainīgs paliek centrālais svētku kodols – UNESCO Cilvēces nemateriālā mantojuma reprezentatīvajā sarakstā iekļautā *a cappella* dziedāšanas tradīcija. Nemainīgs ir lielais kopkoris un deju lieluzvedumi ar dziedātājiem un dejotājiem svētku uzmanības centrā. Paliekošs ir visas Latvijas aptvērums, sacensība (skates) un uzvarētāju godināšana, virsdiriģentu un deju virsvadītāju darbīgā vadība, kā arī svētku norises: ieskaņas pasākumi, mēģinājumi, svētku gājiens un kulminācija kopuzvedumos. Tradīcijas ieturētas arī svētku ārējā veidolā – zāļu viju dekorācijās, tautastērpos, svētku karogos, kopīgajā dziedāšanā svētku pasākumos un ārpus tiem (dziedošie tramvaji).

Krasākais svētku tradīcijas iekšējās atjaunošanās un pārmaiņu lūzuma punkts, protams, bija Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošana. Jau XX Vispārējie dziesmu svētki (1990) bija pilnīgi atbrīvojušies no ideoloģiskajām nodevām, obligātajām padomju autoru dziesmām, uzspiesta internacionālisma. Tie radīja arī jaunu tendenci – koncepcijas meklējumus, kas deva iespēju veidot **lielkoncertu tematiskās programmas ar caurviju dramaturģiju**[1], kuras 1989. skolu jaunatnes svētkos vēl nebija. Tā 1990. gadā pirmoreiz tika veidoti tematiskie koncerti "Likteņdziesma", "Tautasdziesma", "Dzīvības dziesma", pēc tam XXII svētkos (2003) – vokāli simfoniskā programma "Mūžīgais ceļš", XXIII svētkos (2008) – sieviešu un vīru koru programma "Teiksma par latvieti", bet XXIV svētkos (2013) – atklāšanas koncerts "Dziedot dzimu, dziedot augu", deju programma "Izdejot laiku" un noslēguma koncerts "Latvija – Saules zeme". Koncepcijas izauga un veidojās arī no ietilpīgiem un daudznozīmīgiem simboliem (Ceļš, Gaismas ritenis Dziesmu kalnā, Saules aplis u. c.), kuri atklājās gan koncertprogrammu saturā, gan svētku vizuālajā identitātē, gan mūsdienīgos tehniskos risinājumos, kas līdz ar katriem nākamajiem svētkiem guva arvien attīstītākus apveidus, ļaujot veidot arī vizuāli spilgtus uzvedumus. Iezīmējās runātā vārda arvien pieaugošā nozīme deju lielkoncertos un uzvedumos (arī ārpus svētku programmām), pārnesot vēstījumu no horeogrāfiskā teksta uz literāro, attīstot koncepcijā ielikto saturisko graudu. 2018. gadā, XXVI svētkos godinot

1 Grauzdiņa, I. Koru dziedāšana un dziesmu svētki Latvijā. No: *Latvieši un Latvija: akadēmiskie raksti 4 sējumos*. 4. sēj.: *Latvijas kultūra, izglītība, zinātne.* Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, 435. lpp.

Latvijas valstiskās neatkarības simtgadi, kā vizuālais simbols dominēja bezgalības zīme, bet koncertu nosaukumi atsaucās uz nozīmēm piesātinātu toponīmu (deju lieluzvedums "Māras zeme") un kosmoloģiju (noslēguma koncerts "Zvaigžņu ceļā"), savukārt 2023. gadā deju lieluzvedums "Mūžīgais dzinējs" bija iecerēts kā veltījums izziņas kārei un mūžīgās izaugsmes meklējumiem, dejās un stāstos atainojot dažādu laiku Latvijas apceļotāju pieredzēto, viesojoties Latvijas novados, bet koru koncerts "Tīrums. Dziesmas ceļš" sevī ietvēra atsauci uz saistību ar tradicionālo zemkopju kultūru, mūsu tautas pagātni, tautasdziesmās ietverto tīrības, sakoptības un ētiskā imperatīva klātbūtni.

Dziesmu svētku tradīciju attīstīja un turpina attīstīt arī svētku repertuārs, arvien tajā iekļaujot jaundarbus, pirmatskaņojumus, jaundejas un tādējādi ejot līdzi laikam, blakus klasiskajām vērtībām atspoguļojot laikmetīgo un aktuālo. Vispārējos, "lielajos" svētkos tiek turpināta tradīcija uzturēt augstu māksliniecisko kritēriju latiņu, ko nosaka gan elites komponistu un horeogrāfu iesaiste svētku sagatavošanā, gan dalībnieku daudzpakāpju atlases mehānismi. Tas ievērots arī skolu jaunatnes svētkos, kuru procesa uzturēšanā priekšplānā izvirzās skolotāju un kolektīvu vadītāju darba kvalitāte, bez kuras svētku pastāvēšana nebūtu iespējama. Savstarpējas mijiedarbības un pēctecības mehānismi darbojas vairākos līmeņos: bez skolotāja nebūtu dziedātāju un dejotāju, bez viņiem – kolektīvu pastāvēšanas un skolu jaunatnes dziesmu svētku, savukārt bērnu un jauniešu svētki kļūst par vienu no svarīgākajiem vispārējo dziesmu svētku avotiem.

Klasika un rituāls dod pamatu. Jaunais, vēl nebijušais – dzīvību un attīstību. Katros dziesmu svētkos šīs novitātes izpaudušās nedaudz citādi.

VII JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (1995)

VII Skolu jaunatnes dziesmu svētki bija pirmie, kas notika neatkarīgās Latvijas laikā. Pirmreizīgums izpaudās daudzās to norisēs. Turklāt jaunie elementi guva turpinājumu un attīstību nākamajos svētkos. Līdzīgi kā XX Vispārējos svētkos (1990), kopš 90. gadu sākuma skolu jaunatnes svētkiem tika meklēti simboli un īpaša koncepcija. Par VII svētku simboliem izvēlēti Gailis, Sprīdītis un Lutausis, logotipā iekļaujot meitenīti ar nošu bizēm. Neizpalika arī moto "Māja. Sēta. Latvija" – mīļš un sirsnīgs, kas savā būtībā bija pilnīgi pretējs padomju laika auksti oficiālajiem veltījumiem, no kuriem gan dalībnieki, gan publika centās distancēties.

Sastādot dziesmu svētku programmu, tika izsludināts konkurss komponistiem. Pirmo vietu ieguva folkloriskā Ēvalda Siliņa "Ganu dziesma", kas turpināja *a cappella* tradīciju. Svētkiem dziesmas uzrakstīja arī Raimonds Pauls. Savukārt deju svētkiem tika izsludināts scenāriju konkurss – tāds skolu jaunatnes svētku vēsturē notika pirmo reizi. Divas iesniegtās koncepcijas labi saderēja kopā, papildinot un paspilgtinot sākotnējo ideju "Sprīdīša septiņas dieniņas baltas". Pēc tā izveidota deju svētku programma, kurā uzstājās bērni sešās vecuma grupās[2] ar savām melodijām, dejām un rotaļām katrai dieniņai.

---

2 Miķelsone, A. Trūkst nepieciešamo līdzekļu skolēnu dziesmu un deju svētkiem. *Diena*, 1995, 7. marts.

Spītējot politiskā un ekonomiskā "tranzīta" radītajiem apstākļiem un valsts līdzekļu trūkumam, notika spraiga gatavošanās svētkiem, izpelnoties medijos ne mazums kritikas par izšķērdīgumu nevietā, tomēr uzdodot jautājumu:

> Varbūt samilzušās ekonomiskās krīzes apstākļos kārtējo grandiozo svētku rīkošana un 30 000 skolēnu vizināšana uz Rīgu ir kas līdzīgs dzīrēm mēra laikā. Taču vai tāpēc, ka ir ziepes, vajadzētu vēl dziļāk slīkt putās, stresot un ziepēties?[3]

Bet problēmas saistījās ne tikai ar naudas trūkumu.[4] 1994. gada 20. novembrī sakarā ar Kordiriģentu nodaļas piecdesmitgadi Mūzikas akadēmijā notika diskusija, kurā Latvijas diriģenti un mūzikas pedagogi pauda satraukumu par vairākām negatīvām tendencēm, kas svētku un koru kustībā vērojamas arī šodien, radot svētku apdraudētības sajūtu. Ilggadējie dziesmu svētku virsdiriģenti Imants Kokars, Jānis Dūmiņš, Latvijas Koru asociācijas prezidents Juris Kļaviņš un JVLMA Mūzikas skolotāju katedras vadītājs Arvīds Platpers jau tolaik pauda bažas, ka dažādu iemeslu dēļ ir būtiski apdraudēta dziesmu svētku tradīcija, iet mazumā rajonu pašdarbības un skolu, īpaši zēnu, kori. Jaunie diriģenti strādā ar elitāriem kamerkoriem vai kļūst par profesionālu koru dziedātājiem un izvairās strādāt ar "parastajiem" pašdarbības kolektīviem. Zema ir mūzikas pedagogu un koru vadītāju darba apmaksa.[5]

Pirms svētkiem tika lēsts, ka tajos piedalīsies aptuveni 25 000 skolēnu vecumā no 6 līdz 18 gadiem. Realitāte pārsniedza gaidīto: VII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos 1995. gadā kopumā piedalījās 30 000 dalībnieki. Dziedātājiem gan bija saglabāti šķēršļi – speciālo mūzikas skolu koriem tika liegts pārdzīvojums dziedāt vienā elpā kopā ar savu paaudzi, pamatojot ar to, ka dziesmu svētki ir amatiermākslas sarīkojums.

VII Skolu jaunatnes dziesmu svētki atšķīrās no iepriekšējiem (1989) arī ar to, ka tagad, līdzīgi, kā tas notika "lielajos" svētkos, nu dimdēja visa Rīga. Līdzās tradicionālajiem koru, pūtēju orķestru un deju koncertiem Mežaparka estrādē un Daugavas stadionā un līdzīgi kā Vispārējos latviešu dziesmu svētkos visas nedēļas gaitā Rīgā un tās apkaimē notika 66 "mazie koncerti" – parkos, laukumos, universitātes aulā un Kongresu namā. Aizsākās tradīcija sniegt labdarības koncertus sanatorijās, bērnunamos, pansionātos un slimnīcās. Kopumā svētkos piedalījās ap 30 000 Latvijas bērnu un 15 viesu grupas no Francijas, Dānijas, Ungārijas, Polijas, Japānas, Lietuvas. Kopkora priekšā stājās virsdiriģenti Jānis Dūmiņš, Jānis Erenštreits, Arvīds Platpers un Romāns Vanags, kā arī Sigvards Kļava, Jānis Zirnis, Jānis Sprancmanis, Jānis Brants, Terēzija Broka un Ivars Bērziņš, iegūstot savas tiesības diriģēt kopkori demokrātisku vēlēšanu ceļā. Noslēguma koncertā Mežaparkā skanēja 21 kompozīcija, pieci pūtēju orķestru priekšnesumi un deviņas dejas.

---

3 Lūsiņa, I. Svētki, kas ved uz mājām. *Diena*, 1995, 30. jūn.

4 Lai īstenotu visus VII Skolēnu dziesmu un deju svētkos iecerētos pasākumus, papildus bija nepieciešami 30 000 latu. No valsts budžeta svētku organizēšanai piešķirti 95 000 latu, svētku ģenerālsponsors "Ventspils nafta" svētkiem bija piešķīris tikpat daudz līdzekļu. Svētku koptāme bija 465 000 latu. Skat.: Miķelsone, A. Trūkst nepieciešamo līdzekļu skolēnu dziesmu un deju svētkiem. *Diena*, 1995, 7. marts.

5 Mūzikas akadēmijas profesori saņem 1,57 latus, bet pedagogi 65 santīmus par stundu. Vidējā samaksa mēnesī par pašdarbības kora vadīšanu ir aptuveni 15 lati, par Ķekavas rajona zēnu kora vadīšanu 7 lati mēnesī. Skat.: Lūsiņa, I. Kordiriģēšanas nodaļa svin 50 gadu jubileju. *Diena*, 1994, 21. nov.

Pirmo reizi svētku programmā bija iekļauti folkloras kopu priekšnesumi – kā vēstījums par spēcīgo folkloras kustību, kas Latvijā auga spēkā kopš 70. gadu beigām. Jau 80. gadu sākumā bija aizsācies bērnu folkloras kopu festivāls "Pulkā eimu, pulkā teku", bija vēlme tuvoties tautas garamantu būtībai, meklēti t. s. autentiskās dziedāšanas veidi, un sabiedrībā nostiprinājās priekšstats par folkloru kā sinkrētisku tradīciju, kas balstās uz plašiem garīgo vērtību pamatiem. "Pulkā eimu, pulkā teku" 1995. gadā nu jau kā starptautiskais festivāls notika līdztekus dziesmu svētkiem, iekļaujot savus dalībniekus arī svētku "mazo koncertu" programmās un vakarā piedaloties dziesmu svētku noslēguma koncertā. Tobrīd Latvija Eiropai pavērās kā viena no tās bagātākajām folkloras zemēm, jo citur senā tradicionālā dziedāšana jau bija gandrīz izzudusi, pamatā atstājot vietu vien dejošanai. Arī lielie dziesmu svētki Eiropā palikuši pagātnē, nacionālai muzikālai kopābūšanai zaudējot savu nepieciešamību un nozīmi. Latvijas kultūrā pēc rietumvalstu parauga pārņemtie svētki 19. gadsimtā kļuva par nācijas konsolidācijas izpausmi, vēlāk, padomju režīmā – par propagandas ieroci, zemstrāvās saglabājot nacionālās pretošanās nozīmi, bet nu izpaudās kā atgūtās neatkarības un tautas pašapliecinājuma zīme. Pašapliecinājums un lepnums strāvoja arī gājienā, tā vērotājiem un dalībniekiem sasaucoties un savstarpēji uzgavilējot, dziedot un spēlējot.

Svētdien, 2. jūlijā, Mežaparka lielajā estrādē skanēja Latvijas Skolu jaunatnes VII dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts. Kā tautas atkalsatikšanās simbols tajā uzrunu, aktuālu arī pēc ceturtdaļgadsimta, teica tobrīd vēl Zviedrijā dzīvojošais latviešu dzejnieks Andrejs Eglītis:

> Pirms nākšanas uz šo dziesmu vietu es noskatījos Daugavas stadionā deju un rotaļu uzvedumu. Mani aizkustināja dejotāju saliedējums vienā vienībā, it kā visi kustībās sacītu: mēs lūdzam mieru tautām! Man bija sajūta, ka Dievs kādā gadu simtā mūsu dvēselēs dēstījis balto miera puķi, ko Dievs reiz pa gadu simtiem skūpsta. Šie mums ir lieli svētki, tie taisa ceļu uz nākamību. Varbūt kāds no maziem vai lieliem Sprīdīšiem nākamā paaudzē rakstīs Latvijas vēsturi, papildinās to, jo vēsturi nevar uzrakstīt tikai viena paaudze.
>
> Dziesma, dziesma,
> Mūsu dziesma
> Ne ar cirvi nocērtama,
> ne ar vāli nositama!
>
> Uz jaunu laiku ejot, es šodien gribu jums sacīt labus vārdus vien. Mums apkārt ir tik daudz ļaunu vārdu. Lūdzu jauno audzi ik dienu sacīt kaut vienu labu vārdu. Mūsu jaunatne kopā ar tautu ir ceļā uz Eiropas tautu kopienu un cenšas izaugt pāri par savu pagastu, pilsētu garīgo robežu, lai varētu sacīt: es esmu Eiropas platuma grādos. Tas nozīmē: mēs nākam no brīvas un demokrātiskas valsts un pārstāvam Latviju demokrātisko valstu saimē, rādot savu politisko gatavību un sasniegumus mākslas, kultūras un cilvēka tiesību izpratnē. [..]
> Nav mazu tautu. Latviju lielu dara gadu simteņu cīņas par tautas brīvību. Jaunu laiku

> nesot, es novēlu jums pulcēties, priecāties, precēties, bet ar piezīmi: nešķirties! Roka roku rokā tur, jāskrien nava it nekur. Es saku: šūpojiet šūpulī Latviju mīļo tālāk uz priekšu, tālāk uz augšu, jo: zeme, zeme, kas tā zeme, ko tā mūsu dziesma prasa. Zeme: tā ir valsts!
>
> Kā veidot savu demokrātisko valsti? Cik vien iespējams, paplašināt saskari ar kaimiņu zemju jaunatni rietumos, jo tur ir nobriedusi demokrātija, bet tas nenoliedz saskari ar austrumiem, kur vēl meklē savu demokrātisko rītdienu. Mūsu māksla daudzos veidos jau agrāk kļuvusi eiropiska. Pēc 50 gadiem mums savas kultūras statuss jāatjauno. Atcerēsimies Latgali, kur 17 Daugavpils apriņķa pagastos nav latviešu skolu. Brīdinājums mums visiem![6]

Jauninājums svētkos bija tas, ka noslēguma koncertā, pateicoties režisoram Voldemāram Šoriņam, veidotāji atteicās no profesionāliem, reprezentatīviem pieaugušo balsu tembriem un izturēšanās un programmu pieteica paši bērni – gan ar priekšā uzrakstītiem tekstiem, tomēr nezaudējot dabiskas bērnišķības dzirksti. Pēc valsts himnas un prezidenta uzrunas skanēja Jāzepa Vītola aranžējums "Dievs, sargi mūsu tēvu zemi!" – korālis no komponista "Meldiju grāmatas" garīgo dziesmu pūra kā liecinieks laikam, kad latviešu komponisti kopā ar teologiem meklēja īpašu latvisko liturģiju. Pagājušā gadsimta 90. gadi bija periods, kad ar milzīgu spēku cēlās garīgās mūzikas vilnis, arī dziesmu svētkos atjaunojot garīgās mūzikas koncertu tradīciju. Vītola korālis bija kā atmiņa par svētku pirmsākumiem, ceļot godā garīgas kompozīcijas kā tautas piederības zīmi pasaules kristīgajai kultūrai.

Jauna tendence šajos svētkos uzplaiksnīja ar tādu dziesmu parādīšanos, kuras tuvas personīgam vēstījumam, izdziedot to gandrīz klusinātā balsī, tādā kā folkmūzikas dziesminieka garā ar instrumentālu pavadījumu. Tādas dziesmas parasti ir vienbalsīgas vai ar minimālu, vienkāršotu vairākbalsību kā Ilzes Arnes un Andra Ritmaņa "Daugavas krastā" vai Zigmara Liepiņa "Novij man, māmuliņa!" ar dainu vārdiem, kas kļuva populāra un tiek daudzināta dziedātāju mutēs līdz mūsdienām, vai arī zēnu koru izpildītā Agra Celma un Jāņa Petera "Slikts ar labu". Tām ir patāls sakars ar kormūziku tās attīstītākajās formās vai ar *a cappella* dziedāšanas tradīciju. Taču kopdziedāšanai un kopizjūtai tās ir labu labas. Sevišķi formā pārliecinošā Zigmara Liepiņa dziesma, kas nostabilizējusies koru repertuārā.

Koncertā īpaša vieta ierādīta arī neoficiālajai skolu jaunatnes himnai "Uz skolu!" Jāzepa Vītola aranžējumā ar Ausekļa tekstu – skolu koriem tik piedabīgā un saliedētā trīsbalsībā, tomēr ar sintezatora pavadījumu. Liela daļa šajos svētkos ietvertās kormūzikas vispār aizritēja 90. gadu mūzikas stilistikas zīmē – ar sintezatoru fonā, kas mūsdienu klausītājam šķistu primitīvs anahronisms, bet tolaik, no vienas puses, šis risinājums priecēja ar tehniskajām iespējām nedaudz variēt tembrus un "dabūt" uz lielās estrādes kaut ko līdzīgu klavierēm, no otras – tomēr kaitināja ar savu sintētisko raksturu.

Lielais koris līdzās kopdziesmām atskaņoja katrai koru grupai paredzēto repertuāru atsevišķi – pirmajā bija bērni no 5. līdz 9. klasei, otrajā – zēnu kori, un trešais bija vidusskolu vecāko klašu jauktais koris.

---

6 Eglītis, A. Dziesma nav ar vāli nositama. *Latvju Mūzika,* 1996, Nr. 25, 2970. lpp.

Kopā izskanēja leģendārā rūjienieša, skolotāja Ēvalda Siliņa tautasdziesmu apdaru svīta "Ganu dziesmas", kas savā ziņā tuva Emiļa Melngaiļa "Jāņuvakara" lielapjoma un liellīnijās veidotajai ainai vai "Latgales laikakārtas" cikliskumam. Siliņa jaundarbā ganiņa dzīves ainas izceltas ar tipiskajām ganu dziesmu sasaukšanās formulām, ganu dziesmu tematikas izmantošanu, melodisko līniju *a cappella* polifoniju, savā balsvedības sarežģītībā un dabiskajā, no instrumentiem brīvajā labskanībā kontrastējot ar citu komponistu vokālinstrumentālajām versijām. Ēvalda Siliņa lieldarbs bija vēl viens skolēnu svētku jauninājums, jo nekad vēl apvienotajā korī nebija skanējis folklorisks lieldarbs, kura pamatā būtu likts latviešu folkloras arhaiskais slānis. Tas bija kļuvis par tālaika folkloras kustības pamatu, noliedzot lieku romantizāciju, izskaistinājumus, bet ceļot godā dziedāšanas, darba un dabas vienotību, tradicionālās dzīves estētikas un ētikas nedalāmību, mūzikas izteiksmes līdzekļu ziņā izceļot no pašas folkloras materiāla izrietošus paņēmienus un nelietojot tādus profesionālās mūzikas izteiksmes līdzekļus, kas sakņojas atšķirīgā stilistikā un tehniskajā izklāstā.

Zēnu kori. Tie jau tolaik gājuši mazumā, tomēr svētkos sanāca īpašs kopkoris, kas dziedāja trīs dziesmas: Jāņa Branta vienkārši, bet viegli un skanīgi apdarināto streļķu dziesmiņu "Rīgas puikas tiltu taisa", Agra Celma un Jāņa Petera humorpilno "Slikts ar labu" un Raimonda Paula apdari "Kur tad tu nu biji?"

> Ar šīm trim mūsu zēnu kori ir ieguvuši to allaž gaidīto un ilgoto drastisko, straujo dziesmu repertuāru, kas it kā atbilstu priekšstatam par zēniem un viņu dabu un bez kā zēnu kori šķietami nebūtu iedomājami. Vai šāds standarta priekšstats par zēniem un viņu dabu ir patiess un, ja tas patiess dzīvē, vai tādam būtu jābūt arī mākslā, tas vēl debatējams jautājums, bet dziesmas tiešām izdevušās. It sevišķi R. Paula dziesma [..], kas [..] izraisa bērnu nedalītu sajūsmu.[7]

Četras *a cappella* dziesmas dziedāja 5.–9. klašu skolēnu kori – skanēja Ģederta Ramana un Vitauta Ļūdēna smalkjūtīgā "Nāk nākdama vasariņa", Emīla Dārziņa mazpazīstamā, silti liriskā "Šūpļa dziesma", Ilzes Arnes komponētais dainu teksts "Vienam tēvam deviņi dēli" ar Melngaiļa garā izmantotu tautisku diatoniku un variantu mākslu, kas krasi kontrastēja ar Arnes pirmo, jau pieminēto noslēguma koncerta dziesmu, kā arī folklorisma vecmeistara Melngaiļa kanons "Āži bļāva aplokā".

Tad estrādes priekšā "Novadu deju svītā" sāka griezties vairākas slavenākās, profesionalizētās, Tamāras Ēķes un Indras Rogas svētkos pārraudzītās bērnu deju kopas. Šādi deju iestarpinājumi ir tradicionāla lieta – dod dziedātājiem atelpu, izklaidē, atraisa kustību prieku ne tikai dejotājos, bet arī dziedātājos amfiteātrī. Tādas dejotāju pauzes starp dziedātājiem bija veselas divas. Otrās deju virknes mūzikas pavadījumos visa kā jau bijis par daudz:

> Sintezators imitē kokles, oriģinālmūzika atdarina tautasmūziku, gribēti naiva rotaļa par lācīti jaucas ar tautasdziesmu "Saules mūžu nedzīvošu". Beidzot vēl sintezators skan kombinācijā ar pūtējorķestra tembriem. [..] Šis elektronikas

7 Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika*, 1997, Nr. 26, 3087. lpp.

> ražojums svētkos bija pārāk uzkundzēts. Sākot ar valsts himnu sākumā, ko dziedājām sintezatora pavadījumā, dīkā stāvot labiem jauniešu pūtēju orķestriem, un beidzot ar tautas dejām elektronisku tembru pavadījumā, kad folkloras grupas ar skaņurīkiem garlaikojās, gaidīdamas kārtu. Liels bija sintētiskās mūzikas pavadījumā dziedāto dziesmu procents, turklāt dažā labā tikai spēlējot līdz, bez patstāvīga devuma.[8]

Jauktā kora uzstāšanās sākas ar Vītola "Gaismas pili". Sekoja Pētera Plakida apdare "Tumša nakte, zaļa zāle" ar popmūzikas stila pieskārienu sintezatora pavadījumā, tad klasiskā *a cappella* dziesma "Sievu ņemt nav bērnu spēle" Liepājas mūzikas dzīves ilggadējā uzturētāja, diriģenta un komponista Jāņa Dreimaņa apdarē. Savukārt 70. gadu folkloras vilnis uzbangoja ar Paula Dambja dziesmu "Precību dancis" no cikla "Danču dziesmas" (1975) – tobrīd vēl joprojām spirgti laikmetīgu folkloras interpretācijas sajūtu. Arnolds Klotiņš vēlāk rakstīja:

> "Prieks, ka vidusskolu kori visu šo repertuāru, ieskaitot visai modernas faktūras un ritma veidojumus, spēj celt un nest. To šobrīd aptumšo vienīgi tuvredzīgās Izglītības un zinātnes ministrijas rīcība, kas pirms trim gadiem atstājusi dziedāšanu vidusskolu vecākajās klasēs tikai izvēles priekšmeta statusā kā neobligātu. Kopš 60. gadiem ar gudrību un viltību esam cīņā ar padomiskās birokrātijas iestādēm noturējuši dziedāšanu par obligātu priekšmetu visā vidusskolas kursā tā, kā tas bija pirms kara neatkarīgajā Latvijā. Vai nu no tā jāatkāpjas tikai tāpēc, ka jaunais izglītības likuma projekts paredz lielu izvēles un nelielu obligāto priekšmetu skaitu un tajā nav dziedāšanas? Ja labi iedibinātās skolu dziedāšanas tradīcijas un līmeni, ko apbrīno daudz bagātākas zemes, mēs aizlaidīsim vējā, būs zaudējums, ko neatgūt gadu desmitiem. Ja vidusskolā dziedāšana būs jāmāca tikai interesentu grupiņām, nevis visiem, darbu zaudēs arī sūri grūti veidotie dziedāšanas skolotāju spēki, viņi izrādīsies lieki. [..] Šīs skolotāju un koru gatavošanas sistēmas auglīgumu svētki, šķiet, vēlreiz parādīja papilnam.[9]

Svētku veidošanā vislielākie nopelni bijuši virsdiriģentam Jānim Sprancmanim, kurš pusgadā ziedojis gandrīz katru sestdienu un svētdienu, lai pabūtu visos Latvijas nostūros, būdams arī nobeiguma koncerta mākslinieciskais vadītājs (arī Izglītības un zinātnes ministrijas Metodiskā centra mūzikas metodiķis). Kopkora labskanīgumam savu roku pielika arī Vilnis Bože (Skolotāju kvalifikācijas celšanas institūta metodiķis), iedrošinot nebīties no saturīgām, grūtākām dziesmām, jo tās pēc grūtumu pārvarēšanas dod darītājiem daudz dziļāku prieku nekā viegla un jautra repertuāra dziedāšana. Mazas, īsas dziesmiņas, lai cik labas, tomēr rada iekšēju pretrunu ar paša dziesmu svētku noti, kora lielumu un grandiozitāti.[10] Sava daļa kopskaņas kvalitātē ir arī t. s. mūzikas novirziena skolu attīstīšanai Latvijā, kas sākās apmēram 70. gados, šo darbu iniciējot un vadot Helēnai Lazarēvičai, kura strādāja Rīgas

8 Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika*, 1997, Nr. 26, 3089. lpp.
9 Turpat.
10 Turpat, 3086.–3087. lpp.

mūzikas internātskolā. Mūzikas novirziena skolās joprojām māca ne vien dziedāšanu, bet arī padziļina mūzikas izpratni, māca dažādu instrumentu spēli un muzicēšanu dažādās mūzikas vienībās.

Taču pamats jāmeklē vēl senākos laikos, starpkaru periodā, kad skolu koros savu darbību sāka Jēkabs Graubiņš, Jūlijs Rozītis, Jēkabs Vītoliņš, Jānis Milzarājs un arī Jēkabs Mediņš – viena no lielākajām autoritātēm bērnu koru vadīšanā, arī pēckara laikā. Kā atzīmējis Arnolds Klotiņš,

> [Jēkaba Mediņa metodika] palika noteicošā skolu dziedāšanā līdz 60. gadu sākumam, kad arī Latviju sasniedza jaunas vēsmas, pamazām palīdzēdamas celt bērnu koru tehniskās spējas. Tā bija no Ungārijas nākusī, Zoltana Kodāja un viņa domubiedru izveidotā relatīvās solmizācijas metode, atvieglināda bērniem melodiju intonēšanu. Te jaunās metodikas galvenie dzinējspēki bija Liepājas skolotāju institūta mācībspēks un diriģents Alfrēds Eidiņš (1922–1983), Latvijas konservatorijas docents Andrejs Krūmiņš, pieminētie Helēna Lazarēviča, Jānis Sprancmanis, [..] Rūjienas vidusskolas skolotājs Ēvalds Siliņš, vēl citi. Ap šo laiku nodibinājās Mūzikas pedagoģijas neklātienes studiju nodaļa Latvijas Jāzepa Vītola konservatorijā, kuras pirmo izlaidumu skolotāji un diriģenti (viņi bija studējuši, neatstājot iesākto darbu) cēla pakāpi augstāk muzicēšanu skolās. Vidusskolās sāka raženi darboties arī jauktie kori.[11]

Pūtēju orķestri. Tie uznāca spēlēdami. Tāda ir šo orķestru daba – būt kustībā. To, ka XX gadsimta beigās nepietiek ar latvisko vien, rādīja līdzās "Latviešu karavīru dziesmām" izspēlēts vesels Mocarta festivāls, Bēthovena "Oda priekam", slavenā Marijas Magdalēnas ārija no Endrū Loida Vebera rokoperas "Jēzus Kristus superzvaigzne" un citas populāras melodijas. Līdzās latviešu dančiem skanēja pa senlaiku sarabandai, bet nacionālpatriotisko patosu nomainīja Sentluisas blūzs. Pūtēju muzicēšanai pamazām pievienojās arī tautas deju grupas – beidzot deju pavadījumos nebija mūzikas ieraksta vai sintezatora.

Pēcpadomju periodā šie bija pirmie svētki, kad uz lielās skatuves uznāca folkloras kopas, tomēr

> ne sevišķi izdevīgā programmas vietā, jo pēc tam, kad skanējusi skatuvei un koncertam pielāgota tautasmūzika, šī oriģinālā folklora, kas taču bijusi ikdienas un sadzīves rituālu piederums, liekas skatuvei nepiemērota. Te mūsu priekšā nekad līdz galam neatrisinātā problēma: kā un vai vispār rādīt uz lielas skatuves to, kas radies un tapis kā pašiem, visai saimei kopā darāms, nevis tikai skatāms. Un tomēr. Ir vērts šādos lielos mūzikas svētkos, kur skan tik daudz dažādi aranžētas folkloras, atgādināt tās oriģinālu, no kura viss cēlies, sācies, lai komponistu, muzicētāju un klausītāju priekšstatos apdaru greznuma priekšā nepazustu sākotnējās tautasmūzikas ģenētiskais kods [..].[12]

---

11 Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika*, 1997, Nr. 26, 3088. lpp.
12 Turpat, 3090. lpp.

VIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku plakāts (2000). Mākslinieks Ivars Mailītis. LNRMM

Apvienotais koris noslēguma daļā veidoja kulmināciju. Vilni iešūpoja Džuzepes Verdi operas koris "Lido doma zelta spārniem" kā vispārcilvēcisks brīvības simbols no operas klasikas[13]. Tad – četras dzimtenes mīlestības dziesmas, no kurām trīs jau 1995. gadā sen populāras un tautā iedziedātas. Kā pirmā – Imanta Kalniņa un Viktora Kalniņa "Apliecinājums" – vienbalsīga un ar pavadījumu, folkmūziķu un dziesminieku saietu klasika. Sekoja Mārtiņa Brauna "Mīla ir kā uguns", tad Imanta Kalniņa dziesma ar Māras Zālītes tekstu "Ceļš uz mājām" – ar Sprīdīša mūžseno un arvien tik aktuālo atgriešanos. Tās ir pazīstamas melodijas, dziedamas vai dungojamas, ar pavadījumu un nemaz nesasaucas ar *a cappella* vairākbalsīgo labskaņu. Toties mīļas. Un kāpēc gan tās nedziedāt arī kopkorī? Šāda "mīļdziesmu" ienākšana skolēnu dziesmu svētku repertuārā tobrīd ir gluži jauna tendence, kas turpmāk radīs piepildījumu katros svētkos, turklāt dziedot kopā ar jauniešos populāriem izpildītājiem. Šī mūzika arvien turpina skanēt visapkārt, bet tobrīd jaunatne jau bija "atbrīvojusi ausis" ārzemju un pašmāju popam un rokmūzikai, *new age* un citām stilistikām, elpojot brīvi, bez uzspiestām padomju repertuāra obligātajām nodevām svētkos. Tā ir dzīvā, reālā, šodienīgā mūzikas vide, kurai jāpaver ceļš uz svētkiem, lai tie būtu mūžam mainīgi, dzīvi, reizē arī turpinātu tradīciju. Līdzās *a cappella* klasikai jāļauj ienākt arī mūsdienīgām, pat gluži atšķirīgā stilistikā ieturētām dziesmām. Noslēgumā – Raimonda Paula dziesma ar Ojāra Vācieša tekstu "Tu esi" un noslēguma vārdiem: "Tu esi Latvija!"

Čukstos, svinīgumā, varenā, himniskā izskaņā. Un salūta raķetes. Tālaika modes nodeva bērnu priekam.

VIII JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (2000)

Par VIII Jaunatnes dziesmu un deju svētku simboliem tika izvēlēti sapņi, kamolīši, ko iemet nākotnē, kā arī Ojāra Vācieša dzejolī un Imanta Kalniņa mūzikā apdziedātie "astoņi kustoņi". Svētku goda priekšsēdētāja bija toreizējā Latvijas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga.

Par notikumu iespaidīgo daudzveidību liecina kaut vai tas, ka vienas nedēļas laikā, no pirmdienas, 26. jūnija, līdz svētdienai, 2. jūlijam, Rīgā dziesmu svētku ietvaros norisinājās vairāk nekā trīsdesmit dažādu koncertu un sarīkojumu. Pirmoreiz šo svētku vēsturē notika vērienīga atklāšana 11. novembra krastmalā, bērnu simfoniskā orķestra koncerts Lielajā Ģildē, kur uzstājās 6. vidusskolas orķestris, Vidzemes mūzikas vidusskolu kamerorķestris un Rīgas rajona mūzikas skolu audzēkņu orķestris. Koncerts un Radošās dienas "Lielā sietuve" Doma laukumā, Amatu diena, rotaļu un deju programmas, mūsdienu deju koncerts, tērpu, ielu, improvizācijas teātri, teātra sporta mači un īpašs koncerts ar Rīgas teātru aktieriem, tautas mūzikas koncerti, koncertkokļu ansambļu uzstāšanās – tā bija būtiskākā daļa no apjomīgās svētku programmas.

Latvijas skolēni skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus togad aptaujās nosauca par gada nozīmīgāko notikumu savā dzīvē. Par tiem paši bērni runāja arī daudzajās intervijās radio, televīzijā un rakstīja preses izdevumos.[14] Svētku vērienu apliecina arī statistika. Pēc svētku rīkotāju,

13 Dž Verdi. Vergu koris no operas "Nabuko".
14 Ašme, L. Gada lielākais notikums Latvijas bērniem. *Latvju Mūzika*, 2001, Nr. 28, 3302. lpp.

Valsts jaunatnes iniciatīvu centra darbinieku datiem, svētkos piedalījās 58 373 dalībnieki, to skaitā 302 koru un dažādu muzikālu ansambļu 26 206 dziedātāji, 23 folkloras kopas ar 399 dalībniekiem, 1524 pūtēju orķestru muzikanti, 353 bērnu ansambļu spēlmaņi, 28 206 dažāda vecuma dejotāji, 276 vizuālās un lietišķās mākslas pulciņu dalībnieki, 134 skolu teātru dalībnieki, arī 600 oficiāli ārvalstu viesi.[15] No uzskaitītā redzams, ka VIII svētki turpināja jauniesākto tradīciju, pulcinot dalībnieku skaitā ne vien koristus un dejotājus, bet arī bērnus gandrīz no visu mākslinieciskо interešu nodarbību veidiem, kādi vien pieejami Latvijas skolās.

Līdz svētku kulminācijai veda ilgs ceļš: koru skatēs visos Latvijas novados, izvērtējot 396 koru spējas, tiesības piedalīties svētkos ieguva 302 kori. Vissaspringtāk sacensību gars kvēloja koru finālskatēs, kurās piedalījās 70 labākie kori dažādās vecuma grupās. Jaunums šajos svētkos bija arī Lielā balva, ko pēc žūrijas vērtējuma ieguva Dace Reinika, Tērvetes Annas Brigaderes pamatskolas kora diriģente. Jau toreiz radās jautājums, vai pati labākā balva šoreiz nebūtu bijusi iespēja vadīt kaut vienu dziesmu ar lielo kopkori Mežaparkā.[16] Svētku priekšplānā, kā ierasts, izvirzījās tikai virsdiriģenti, ēnā paliekot "melnā darba darītājiem" – skolu dziedāšanas skolotājiem –, kuri pašaizliedzīgi audzina nākamos lielo dziesmu svētku dziedātājus "lielajiem" diriģentiem. Kori, kas neiekļuva to skaitā, kurus žūrija atlasīja lielajam dziesmu svētku sarīkojumam, tomēr vēlējās braukt uz Rīgu, dziedāja uz "brīvajām skatuvēm" Doma laukumā, pie Rīgas Kongresu nama un "Lido" atpūtas centrā.

Saistoša muzikālā sacensība risinājās arī pūtēju orķestru skatēs, un koncerts Mežaparka lielajā estrādē parādīja, ka šie orķestri var izveidot interesantu programmu, var spēlēt pilnskanīgi un ar aizrautību. Savukārt deju skates laureātu sarīkojums notika pašā pirmajā svētku dienā Nacionālajā teātrī, bet iespaidīgais "Burvju otas" deju uzvedums – septiņas reizes Dailes teātrī.

Līdztekus svētku centrālajiem pasākumiem, lielajiem koru, pūtēju orķestru un deju sarīkojumiem, ik dienu vēl bija milzums mazāku norišu. Akcijas "Svētki atnāk ciemos" ietvaros noritēja svētku dalībnieku koncerti pansionātos, slimnīcās, rehabilitācijas centros, Rīgas parkos un laukumos. Visdažādākajās Rīgas vietās dejoja folkloras kopas, mūsdienu deju grupas, uzstājās skolēnu teātra aktieri ar priekšnesumiem. Pirmoreiz deju koncerts notika arī Dailes teātrī – koncertuzvedumā "Burvju ota" piedalījās Rīgas bērnu tautas deju ansambļi, bet Kongresu namā – mūsdienu modes deju koncerts un mazo mūzikas kolektīvu koncerts. Turpat tika organizēta plaša vizuālās mākslas izstāde, bet Kronvalda parkā – atraktīvas jauno mākslinieku akcijas. Svētku ietvaros notika arī Baltijas jūras valstu jaunatnes festivāls, kurā piedalījās 600 ārvalstu jauniešu, kuri kļuva par svētku norišu vērotājiem. Pirmoreiz skolu jaunatnes svētku vēsturē aizritēja piemiņas pasākumi Meža kapos un Dziesmu svētku parkā un norisa festivāls bērniem un jauniešiem ar īpašām vajadzībām "Mūsu dziesma".

Svētku galvenie notikumi – lielkoncerti – noritēja Mežaparka estrādē un stadionā, veidojot svētku kulmināciju. Kā vienmēr, vislielāko skatītāju interesi izpelnījās deju svētku dejotāju "Zelta kamolītis" Daugavas stadionā. Bija jārīko pat papildkoncerts, kaut skatītāji varēja nākt arī uz ģenerālmēģinājumu, ko organizēja daļēji kā labdarības sarīkojumu.

---

15 *Skatījums. Viedoklis. Vērtējums. Materiāli un publikācijas par Latvijas skolu jaunatnes 8. Dziesmu un deju svētkiem.* Rīga: Izglītības ministrijas Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2000.

16 Ašme, L. Gada lielākais notikums Latvijas bērniem. *Latvju Mūzika*, 2001, Nr. 28, 3313. lpp.

> [Koncerti] valdzināja ar mūsu skolu un pat bērnudārzu dejotāju spirgtumu, apbrīnojamo dejošanas un horeogrāfijas augsto līmeni, radot sarežģītus dejas zīmējuma rakstus lielajā stadiona laukumā, priecējot ar viscaur latvisko mūziku, ar daudzām jaunām, veiksmīgām dejām.[17]

Noslēguma koncerta programmu veidoja četrdaļīgs cikls – četras lielas un atšķirīgas dziesmu kopas. Pirmā bija tradicionālo latviešu kora dziesmu sadaļa ar Jurjānu Andreja "Dievs, dod mūsu tēvu zemei!" un "Dzintarzemītē", Pētera Barisona "Aiz miglas man dzimtenes celiņš dārgs", Ilzes Arnes "Turiet savu zemi ciet!", Selgas Mences "Dziesmusvētkos", Jāņa Lūsēna "Savādā" un Aldoņa Kalniņa "Baltais solījums". Tieši šīs dziesmas rādīja skolu koru augsto līmeni, jo daudzbalsīgā *a cappella* būtiski atšķiras no krietni vieglākās dziedāšanas ar instrumentālu pavadījumu. Pēc valsts himnas un prezidentes, svētku patroneses Vairas Vīķes-Freibergas sirsnīgās uzrunas šīs dziesmas izskanēja īpaši svinīgi, raisot domas par to, ka

> pašas dziesmas varēja būt izvēlētas iespaidīgākas, emocionāli jaudīgākas, kas vairāk līdzinātos tādiem mūsu dziesmusvētku simboliem kā "Gaismas pils" vai "Jāņuvakars". Kordiriģenti gan aizbildinājās, ka skolu kori tādas nevarot izdziedāt. Bet ja labi pameklētu? Ja neatrastu, ir taču pietiekami gari starplaiki šo lielo sarīkojumu ritmā, saposumā, un mums gana apdāvinātu dzejdaru un skaņražu, lai šo tik lielo vajadzību apmierinātu.[18]

Otra dziesmu kopa noslēguma koncertā bija komponista Imanta Mežaraupa šiem svētkiem īpaši veidotais latviešu tautasdziesmu cikls "Dod, Dieviņi, kalnā kāpt!" ar instrumentāla ansambļa pavadījumu – klusināts un izjusts.

Saturīga novitāte bija trešā dziesmu kopa "Apkārt pasaulei", ko veidoja dažādu pasaules tautasdziesmu apdares koriem ar instrumentālu pavadījumu diriģenta Arvīda Platpera sakārtojumā, – viņš pats lielāko daļu dziesmu arī apdarinājis. Par šo ciklu daudziem domas dalījās: vieniem patika, citiem likās par garu, citiem bija iebildumi pret tik lielu daudzumu cittautu mūzikas dziesmu svētkos.[19]

Jaunums koriem bija koncerta ceturtā programmas daļa – populārajam dziesmu un rokoperu autoram Zigmaram Liepiņam pasūtinātais izvērstais dziesmu cikls "Teika" ar dzejnieces Māras Zālītes vārdiem, kurā apdziedāta senā teika par Daugavas rakšanu. Te kopā ar kora dziedājumu mūzikā izmantoti popmūzikas un rokmūzikas izteiksmes līdzekļi: ritms, dziedāšanas maniere, solistu atskaņojums ar mikrofonu. Kopā ar kopkori šī cikla pirmatskaņojumā piedalījās pats autors, Latvijā iecienītā rokgrupa *Time After Time*, populārie dziedātāji Ainars Mielavs, Gunārs Kalniņš, Arnis Mednis, tobrīd tikko iepazītā Ance Krauze, kura dziedāja suitu tradicionālās dziedāšanas manierē ar "balto" jeb "atvērto" balsi. Papildināts ar īpašu kustību partitūru dziedātāju amfiteātrī,

---

17 Ašme, L. Gada lielākais notikums Latvijas bērniem. *Latvju Mūzika*, 2001, Nr. 28, 3313. lpp.
18 Turpat, 3307. lpp.
19 Turpat, 3312. lpp.

šis cikls raisīja lielu dziedātāju pacilātību un guva atsaucību arī klausītājos. Fināla daļu "Zelta kauss" pēc koristu un apmeklētāju pieprasījuma nācās atkārtot. Koncerta nobeigumā skanēja Raimonda Paula saviļņojošā dziesma "Atziedi, dvēsele!" (Leona Brieža dzeja) himniskā kopkora izpildījumā.

Katra programmas daļa vai dziesmu grupa bija uzticēta vienam no diriģentiem – Jānim Dūmiņam, Jānim Erenštreitam, Romānam Vanagam, Eduardam Grāvītim, Arvīdam Platperam, Mārim Sirmajam, tāpēc, iztiekot bez garajām diriģentu nomaiņām un uznācieniem, koncerta norise bija raita un koncentrēta.

Svētku organizatori – Valsts jaunatnes iniciatīvu centra darbinieki direktora Ringolda Beinaroviča vadībā – tiešām bija darījuši visu, lai šajās dziesmu un deju svētku dienās Rīgā valdītu bērnu un jaunatnes radītā rosība. Apmeklētājiem tomēr šķita, ka visu pasākumu bijis mazliet par daudz, lai visu paspētu aptvert un izbaudīt.

Kaut gan traucēja nelāgie laikapstākļi, lietus un vējš, kas kavēja lielāku apmeklētāju pieplūdumu, Oļģerts Grāvītis vēstīja:

> Atceroties nervus kutinošās vasaras lietavas, ir lieliska sajūta, ka tās tomēr nespēja mazināt ne desmitu tūkstošu jauniešu, ne viņu skolotāju – svētku sagatavošanas darbu lielāko smagumu iznesēju – optimistisko noskaņojumu, māksliniecisko entuziasmu. Dabas kaprīzes nebiedēja pašaizliedzīgos mazuļu vecākus, īpaši māmuļas un audzinātājas. Tumšo debesu draudīgie mākoņi nekādi neietekmēja arī pašu organizatoru patiešām milzīgā un atbildīgā riska drosmi. Klausītāju un skatītāju ieinteresētību. Tāpēc, lai arī cik negācijām piestrāvotas neizskatītos un neizklausītos atsevišķas detaļas – Latvijas Skolu jaunatnes 8. Dziesmu un deju svētki noteikti vērtējami pozitīvi.[20]

IX JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (2005)

IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku filozofijas autore Līga Balode iedziļinājās skaitļu simbolikā un spēkā:

> Šo svētku kārtas skaitlis ir IX. Pati daba rāda, ka ikviens sākums – patstāvīgā cilvēka dzīvība pēc deviņiem mēnešiem, aizsākusies ar mezgliņu nabas saitē. Ar šo mezgliņu sākas atbildība, kad es esmu, kad es spēju turpināt vecāku ielikto gudrību un tikumu – un pats, sasienot jostu, prievīti, pastalas un bižu lentes, spēju sevi radoši apliecināt Pasaulē. [..] Mēs dzīvojam laikā, kad katrs esam pieradis sevi nodalīt no citiem un no vides, un tagad mums jāiemācās atkal pievienoties, nezaudējot savu individualitāti,

IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku plakāts (2005). Mākslinieces Ingrīda Pičukāne. LNRMM

20 Grāvītis, O. Izdevās vai neizdevās? *Skatījums. Viedoklis. Vērtējums. Materiāli un publikācijas par Latvijas Skolu jaunatnes 8. Dziesmu un deju svētkiem.* Rīga: Izglītības ministrijas Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 29.–31. lpp.

IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētki. Virsdiriģenti Jānis Erenštreits un Māris Sirmais. Foto: A. Ieviņš. LNRMM

Renārs Kaupers IX Skolu jaunatnes dziesmu svētku atklāšanā (2005). VISC arhīvs

> mums jāmācās un jāatceras mezgla gudrība. [..] Mēs ne tikai pārmantojam tradīcijas, bet, sienot jaunus mezglus, iemetot cilpiņu tepat debesīs, arī paplašinām savu tiešo, neatkārtojamo saikni Zemes kārtībā.[21]

21 *Nāc gavilēt! Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki*. Rīga: IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2005, b. lpp.

Svētku atklāšana 11. novembra krastmalā (2005). VISC arhīvs

Virsdiriģents Arvīds Platpers. IX Skolu jaunatnes dziesmu svētki (2005). VISC arhīvs

Mārtiņš Brauns. VISC arhīvs

Ulda Marhilēviča cikla "Gaismas atgriešanās" atskaņojums (2005).
Solisti Mārtiņš Freimanis, Ance Krauze, Zigfrīds Muktupāvels. VISC arhīvs

Tātad 2005. gada svētku pamatā bija mezgla filozofija. Tas nozīmē, ka dalībnieki, apzinoties savu jaunību, svinēja "tās saites, saknītes, saiknītes, pavedienus, kas mūs vieno ar vērtīgām tradīcijām, jauniem draugiem un lielo pasauli. Ikviens var atrast savu pavedienu – atrast svētkos savu vietu." Svētku rīkotāji tiecās "iesiet tos atmiņā" dalībniekiem un skatītājiem, uzdodot jautājumu – "vai mēs spēsim atraisīties pa īstam, iekustinot ikvienu Latvijas nostūri dziesmā un dejā sev līdzi?" [22], vienlaikus raisot senču mezglus, izjūtot deviņu stipro mezglu spēku un ietverot to logotipā – košos krāsu triepienos zīmētā romiešu devītniekā (autore Ingrīda Pičukāne). Savukārt svētku moto – "Nāc gavilēt!" – autors bija dzejnieks Andris Akmentiņš:

> Gaviles ir dabiska prieka izpausme. Ļoti iespējams, ka pirmajām prieka skaņām nav klāt melodijas, arī pirmie palēcieni gaisā vēl nav gluži ritmiska deja, taču tas ir vispatiesākais sākums, un to gribējās iekļaut šajā aicinājumā.[23]

Svētku radošā grupa – mākslinieciskās padomes priekšsēdētājs Raimonds Pauls, galvenais mākslinieks Ivars Mailītis, koru virsdiriģenti Jānis Erenštreits, Eduards Grāvītis, Mārtiņš Klišāns, Arvīds Platpers, Māris Sirmais un Romāns Vanags, deju kolektīvu mākslinieciskie vadītāji Jānis Ērglis un Jānis Purviņš kopā ar 16 deju virsvadītājiem meklēja mezglu filozofijas atainojumu dziesmā, dejā, kustībā un citos izpausmes veidos. Par kulminācijām, kā ierasts, kļuva kopkoncerti: deju lielkoncerts "Ritums", kas ietvēra gadalaiku ritējuma ciklus no vasaras līdz pavasarim, kā arī kora koncerts Mežaparka estrādē "Laika upē – es".

Laikposmā no 2005. gada 27. jūnija līdz 3. jūlijam svētkos piedalījās 35 013 dalībnieki, no kuriem 15 013 bija koristi, 1481 pūtēju orķestru dalībnieks, 157 tautas orķestra, 15 642 dejotāji, 280 skolu teātri, 300 mākslas un 805 folkloras kopu dalībnieki.[24] Šie bija pirmie skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, kuros atļāva piedalīties profesionālajām tehniskajām skolām.

Un atkal noritēja sarīkojumi, akcijas, labdarības koncerti, izstādes, vizuālās mākslas konkurss "Māksla dziesmai un dejai", teātra izrādes, amatnieku darināto tērpu parāde, folkloras kopu uzstāšanās, simfoniskās mūzikas koncerts, tāpat arī garīgās mūzikas koncerts Doma dārzā. 2005. gada svētkos nodibināta jauna tradīcija – skolu pūtēju orķestru defilē programma pie Brīvības pieminekļa Rīgā. Svētku režisors Uģis Brikmanis uzsvēra: "Stratēģiskais mērķis bija mainīt sabiedrības attieksmi pret skolēnu svētkiem kā pasākumu, kas interesē tikai pašus bērnus, un tas ir sasniegts."[25] Tai pašā laikā lielāks akcents tika likts arī uz koncertu vadītāju jaunību, dodot plašas izpausmes spējas jaunajiem žurnālistiem, raidījumu vadītājiem, aktieriem: televīzijas raidījumus vadīja Inga Spriņģe un Lauris Reiniks, bet noslēguma koncertu – Dita Lūriņa un Mārtiņš Egliens – aizrautīgi, dedzīgi, neformāli.

Svētku atklāšanas koncertā pirmo reizi tika atskaņota šī pasākuma režisores Ingas Cipes un Renāra Kaupera "Mana dziesma", kas īpaši populāra kļuva pēc svētkiem (2018. gadā Radio SWH organizētajā valsts simtgades dziesmu aptaujā LVtop100 tā ieguva trešo vietu tūlīt aiz Mārtiņa Brauna

IX Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku goda priekšsēdētājas, Latvijas prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas uzruna (2005). VISC arhīvs

22 *Nāc gavilēt! Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki*. Rīga: IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2005, b. lpp.
23 Rozeniece, A. Izveidota šīsvasaras krāšņāko svētku simbolika. *Latvijas Vēstnesis*, 2005, 23. marts.
24 *Nāc gavilēt! Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki*. Rīga: IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2005, 20. lpp.
25 Kokarēviča, D. Pēc kopīgā svētku piedzīvojuma. *Latvijas Avīze*, 2005, 6. jūl.

dziesmas "Saule. Pērkons, Daugava" (Rainis) un grupas "Līvi" un Ainara Virgas dziesmas "Dzimtā valoda" (Grigore Vieru, Imants Ziedonis)[26]. Šo popularitāti nodrošināja dziesmas teksts ar sirsnīgo, ļoti personīgo izpausmi un reizē ar plašo vispārinājumu, kā arī dziesmas skaniskā puse – melodija ar suģestējošu kāpinājumu, spilgtas vienbalsības un kora apvienojums. Tā pieder pie dziesmām ar pavadījumu – "Manas dziesmas" pirmatskaņojumā piedalījās grupa "Prāta Vētra", "Iļģi", orķestris *Sinfonia concertante* un Atklāšanas Lielais koris.

Deju svētki virzījās arvien vairāk izpildījuma profesionālā un uzveduma pilnveides virzienā, ko apstiprināju deju lielkoncerts "Ritums", bet īpaši tas bija jūtams uzvedumā "Spēlēju, dancoju". Tai pašā laikā svētku deju mūzikas pavadījums sirga ar mehānisku, estrādisku pārmērību, daudzi ieskaņojumi bija ar sintezatora pavadījumu, bet 11 autoru pienesums – ļoti nevienmērīgs un stilistiski raibs (no Raimonda Paula līdz "Iļģiem"). Arī "Skonto" stadions nebija īsti piemērots deju svētkiem savas šaurības dēļ. Joprojām lika sevi manīt speciāla deju laukuma trūkums, esošo stadionu sliktais stāvoklis, neatbilstība deju svētku vajadzībām.[27]

Noslēguma koncertā "Laika upē – es" veidotāji bija iecerējuši svētku retrospekciju, ko veidoja koncerta pirmā sadaļa, katram laikposmam un svētkiem veltot skaidrojumu un iezīmējot ievērojamu notikumu līniju – katra gada gājumu raksturoja viena dziesma. Pēc valsts himnas (diriģents Māris Sirmais) skanēja ikoniskā tautiskās atmodas laika Jurjānu Andreja kantāte "Tēvijai" ar virsdiriģentu Arvīdu Platperu, kas mijās ar *a cappella* posmu, kā arī latviešu tautasdziesmu apdares – tās bija I svētkos (1960) iekļautā "Stāvēju, dziedāju" (Jūlijs Rozītis) ar solisti, tolaik vēl skolnieci Montu Martinsoni un II svētkos (1967) skanējusī dziesma "Es par tumsu nebēdāju" (Emilis Melngailis). Tām sekoja III svētkos (1972) dziedātā Jāzepa Vītola apdarinātā "Uz skolu!" (Auseklis) – visas trīs dziesmas Jāņa Erenštreita interpretācijā. Turpmāko svētku grupa tika pārstāvēta Eduarda Grāvīša vadībā: IV svētki (1979) ar latviešu tautasdziesmu *a cappella* "Dietu, dietu jaunas meitas" Ēvalda Siliņa apdarē, V svētki (1984) ar Jāņa Ozoliņa dziesmu "Skolas gadi" (Līga Niklase), bet vienu no svētku kulminācijām veidoja VI svētku (1989) novitāte – Mārtiņa Brauna "Saule. Pērkons. Daugava" (Rainis) ar komponistu pie klavierēm. VII svētkus (1995) reprezentēja Raimonda Paula "Tu esi" (Ojārs Vācietis) ar virsdiriģentu Arvīdu Platperu, bet VIII svētkus (2000) – Zigmara Liepiņa dziesma "Zelta kauss" (Māra Zālīte) no cikla "Teika", abām pēdējām pavadījumus atskaņoja paši autori.

Otru lielo dziesmu kopu veidoja lielformas darbi – divi apjomīgi dziesmu cikli, kas rakstīti īpaši šiem svētkiem: septiņdaļīgais Jāņa Lūsēna opuss "Neatbildēts zvans" (Inese Zandere) korim ar orķestri, solistiem un ar grupas *Cosmos* piedalīšanos virsdiriģenta Māra Sirmā vadībā, kā arī latviešu tautasdziesmu apkopojums "Laika upē – es" Valda Zilvera apdarē ar instrumentālu ansambli un pašu autoru pie klavierēm (virsdiriģents Mārtiņš Klišāns). Priekšnesums papildināts ar mūsdienu deju grupu uzstāšanos. Katrs no šiem cikliem iezīmēja diezgan raksturīgu un dziesmu svētkiem tipisku stilistiku un izpildījuma manieri. Viens no tiem ir virziens, ko pārstāv dziesmas ar izteiktu melodisku līniju, populārās mūzikas ietekmēm, kori kā fonu vai vienbalsības papildināšanu ar kora faktūru un instrumentālu pavadījumu, bet cita līnija ved uz tautasdziesmu sakausēšanu ar

26 Pieejams: LVtop100 aptauja - Vikipēdija (skatīts 10.04.2025.).
27 Spalva, R. *Latvijas Skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 219. lpp.

rokmūzikas elementiem, virzot pasaules mūzikas stilistikas virzienā, senēju skanējumu panākot ne tikai ar balsu salikumu, bet, piemēram, īru flautas izmantojumu.

Šo abu ciklu vidū iekausēts tradicionāli ilustratīvs deju kolektīvu priekšnesums un pūtēju orķestru parāde ar oriģinālmūziku (Līgas Celmas "Braši piesitot"), pasaules klasiku (Bēthovena "Romance") un Arvīda Platpera veidoto populāru melodiju virkni "Re, kur muzikanti spēlē" ar virsdiriģentiem Agri Celmu, Haraldu Bārzdiņu un Andri Muižnieku, kā arī labāko – Jelgavas kora "Spīdola" (Līga Celma, Liena Celma) un deju kolektīva "Ieviņa II" (Ieva Adāviča) – apbalvošanu.

Trešā koncerta dziesmu sadaļa ietvēra tobrīd jaunatnē populāru autoru dziesmu un solistu – Mārtiņa Freimaņa, Ances Krauzes un Zigfrīda Muktupāvela – uzstāšanos, mūzikas stilistikas paletē iekļaujot populārās un rokmūzikas krāsas (Ulda Marhilēviča "Gaismas atgriešanās"), kamdēļ korim pievienojās iecienīti solisti. Pēc tās vispārinošu un lirisku pavērsienu veidoja Raimonda Paula dziesma "Es vējā saucu" (Jānis Peters) un Imanta Kalniņa "Ceļš uz mājām" (Māra Zālīte). Šādas himniskas dziesmas ar izteiktu melodiku liriskā ievirzē un gandrīz vienbalsīgi dziedamas jau kļuvušas par tipisku jaunā repertuāra sastāvdaļu.

Visbeidzot – "Pūt, vējiņi" skanēja kā noslēguma dziesma arī skolēnu svētkos – atsakot dziesmas "Cekulaina zīle dzied" apdari un dziedātājiem pašiem uzsākot dziedāt, tā demonstrējot spontānu gribas izpausmi, kam sekoja sadziedāšanās Arvīda Platpera vadībā.

Analizējot svētku norišu kopumu no novitātes viedokļa, iezīmējas virkne jauninājumu: garīgās mūzikas koncerts Doma dārzā, bērnu simfoniskā orķestra koncerts, pūtēju orķestru defilē programma pie Brīvības pieminekļa, Amatu diena un Mākslu (mūzikas, teātra un vizuālās mākslas) diena Doma laukumā, Folkloras kopu svētki Dainu kalnā. Līdz ar jaunām norisēm parādās arī jaunas norišu vietas (Rīgas Doma dārzs, Dainu kalns, Brīvības pieminekļa apkārtne), kas norāda uz svētku ģeogrāfijas un topogrāfiskā spektra paplašināšanos un tāpēc svētku nozīmes palielināšanos ne tikai aptverto skatītāju skaita ziņā, bet arī pašu dalībnieku svētku sajūtas ģeogrāfiski plašākā projicēšanā.

X JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (2010)

X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki norisinājās no 2010. gada 6. jūlija līdz 11. jūlijam, un kopumā tajos piedalījās 30 975 dalībnieki, koru koncertā "Mana zeme – zemīte skaistā" – vairāk nekā 12 500 dziedātāju. Apvienoto koru virsdiriģenti bija Kaspars Ādamsons, Līga Celma, Gints Ceplenieks, Jānis Erenštreits, Eduards Grāvītis, Mārtiņš Klišāns, Arvīds Platpers, Romāns Vanags, Jevgeņijs Ustinskovs, bet orķestru virsdiriģenti – Haralds Bārzdiņš, Agris Celms, Andris Muižnieks.

Dzejnieks Andris Akmentiņš, svētku bukletā atklājot pasākuma pamatideju, uzrunājot dalībniekus, uzsvēra:

Kora jaundarbu koncerta "Radītprieks" programma. X Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2010). LNRMM

> Apkārt ir tik daudz lietu, piedāvājumu, pasākumu, virzienu, padomu, iespaidu (izejmateriālu!) un vienlaikus tik daudz kā pietrūkst. Pa vidu esi Tu un tas, kas jārada Tev. Vispirms jau savs ceļš dzīvē, sava pasaule, kādu to vēlies redzēt. Ceļā Tev palīdzēs idejas – milzīga enerģija, kuru jāprot izmantot, lai sapnis un vīzija pārvērstos spožā veikumā. Tāds ir šis vilciņš, radošais motors, un no bērnu rotaļu vilciņa līdz virpuļviesulim ir viens solis.
> Ar idejām ir grūti. Var rēķināties ar neizpratni, puniem, kļūdām, ar nespēku, kad viss jāsāk no jauna, kad vilciņa spēks aizvirpuļojis pa tukšo. [..] Taču bez idejām nav interesanti, nav iespējams patiess prieks.[28]

Dullā Daukas stāsts bija tas, kas veda pie jaunā, nezināmā.
Svētku logo – vilciņa – autore Antra Auziņa pauda:

> Jauna cilvēka tapšana par lielu cilvēku notiek spēlējoties. Sena latviešu spēlīte – koka vilciņš – ir pasaules modelis laicīgā horizonta un garīgās vertikāles saskarē. Tas ir dzīvs, ja bērna roka to iegriež. Kustībā ir būtība. Vilciņa jeb dziesmu un deju svētku ass, ap kuru griežas riņķī un rūc, un dūc, ir dziedāšanas tradīcijas sarkanā krāsa, griešanās virpuļus nodrošina dejošanas viļņošanās zilā krāsā, spēlēšanās un dažādu spēļu zaļā krāsa, mūzikas netveramā gaišuma dzeltenā krāsa, vēstures gaiši zilās krāsas atspulgs te, pie mums, šodien, jo tā mums ir, tāpat kā debess pāri.[29]

Bet svētku koncepcija "Svītru kods" balstījās uz domu par svītrām, kas ieaustas katra Latvijas novada etnogrāfiskajos brunčos un ir savam novadam raksturīgo krāsu un ornamentu savienojums, bet viss audums kļūst par unikālu līniju ritma salikuma bezgalīgu atkārtojumu.[30]

Tālaika spiedīgajos ekonomiskajos apstākļos, kurus drastiski bija ietekmējusi pasaules ekonomiskā krīze, organizatori īpaši centās, lai svētki būtu daudzveidīgi un krāšņi, izceļot centrālos notikumus – koncertu Mežaparka Lielajā estrādē "Mana zeme – zemīte skaistā" un deju lielkoncertu "Deja kāpj debesīs" Daugavas stadionā. Atšķirīgs no iepriekšējiem svētkiem solījās būt gājiens, bet Vērmanes parkā četru dienu garumā plānoti pasākumi, kurus ikviens varētu skatīties bez maksas.[31]

Pirmo reizi svētku programmā bija iekļauts jaunrades kora dziesmu koncerts "Radītprieks". Savukārt pūtēju orķestru programmu galvenie notikumi bija "Priecīgs koncerts" un pūtēju orķestru defilē. Jau tradicionāli notika arī bērnu simfonisko orķestru koncerts JVLMA, tautas mūzikas koncerts un mūsdienu deju koncerts Kongresu namā. Folkloras programma "Kas kaitēja man dzīvot diža meža maliņā" vētīja tradicionālās kultūras apcirkņus, bet Rakstniecības un mūzikas muzejā notika Latvijas

28 Par idejām. *X Latvijas Skolu jaunatnes Dziesmu un deju svētki Rīgā 2010. gada 6.–11. jūlijā*. www. dziedundejo.lv Rīga: IZM Valsts izglītības satura centrs, [2010], 28. lpp.
29 Auziņa, A. Svētku logo – vilciņš. *X Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki Rīgā 2010. gada 6.– 11. jūlijā,* Rīga: VJSC, [2010], 30. lpp.
30 Akmentiņš, A. Par idejām. *X Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki Rīgā 2010. gada 6.- 11. jūlijā.* Rīga: VJSC, [2010], 28. lpp.
31 LETA, 2010, 8. jūl.

Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku simbolikai veltīta izstāde "Lielie mazie dziesmusvētki", kā arī pasākums "No pionieru kaklauta līdz spēļu vilciņam" – tajā mākslinieks Juris Jurjāns stāstīja par pieredzi vairāku svētku logo veidošanā. Programmā bija iekļauts arī projekts "Tā ir mana dziesma" speciālo skolu audzēkņiem un projekta "Zaļais kods" dalībnieki no zaļākajiem novadiem.

Pirmajā svētku dienā organizēti arī dziesmu un deju svētku tradīcijas veidotājiem veltītie piemiņas brīži – novadu un pilsētu delegācijas kopā ar svētku dalībniekiem apmeklēja savu novadnieku atdusas vietas. Savukārt Dziesmu svētku parkā bija izveidots vizuāls stāsts par dziesmu svētku tradīciju laiku lokos, par dziesmām un dejām, kas mainījušās līdzi laikam, par svētku veidotājiem un dalībniekiem.

Latvijas Universitātes Lielajā aulā izskanēja jaunrades dziesmu koncerts "Radītprieks", uzstājoties Vecumnieku mūzikas un mākslas skolas bērnu korim *Via Stella*, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Mūzikas skolotāju nodaļas vokālajam ansamblim *Luar* un koklētāju ansamblim "Skandīne", kas izpildīja dziesmu ciklu ar latviešu tautasdziesmu vārdiem un Austriņas mūziku. Skanēja Artura Maskata, Ilzes Arnes dziesmas, bet solisti Aija Andrejeva (Aisha) un Miks Dukurs kopā ar Rīgas Doma zēnu kori un Jāzepa Mediņa mūzikas skolas zēnu kori atskaņoja Ulda Marhilēviča dziesmas kopā ar instrumentālu ansambli. Īpaši X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem astoņi ievērojami latviešu mūsdienu komponisti bija radījuši dziesmu ciklu "Dziesmas par Latvijas upēm" ar Ineses Zanderes vārdiem, tā bija Selgas Mences, Artura Maskata, Līgas Celmas, Ilzes Arnes, Māra Lasmaņa, Valta Pūces, Ērika Ešenvalda un Uģa Prauliņa mūzika, ko atskaņoja Jāzepa Mediņa Rīgas Mūzikas vidusskolas jauktais koris, bet apvienotais koris Raimonda Paula instrumentāla ansambļa pavadījumā dziedāja viņa jaundziesmas. Profesionālās ievirzes skolu kori tādējādi pavēra skatam jaunrades un visaugstākās raudzes profesionālisma šķautnes – tikai tagad šo skolu audzēkņi sāka piedalīties skolu jaunatnes dziesmu svētkos, kas agrāk bija liegts, pasludinot tos par amatiermākslas parādi.

Pūtēju orķestru "Priecīgs koncerts" ietvēra Līgas Celmas, Riharda Zaļupes, Raimonda Paula, Raita Rēriha, Jura Kulakova latviešu tautas deju, klasikas un populārās mūzikas aranžējumus – skanēja tautas melodijas, garīgā un klasiskā mūzika, latviešu klasika, opermūzika, kā arī latviešu un pasaules populārās mūzikas skaņdarbi. Koncerta viesi bija komponisti Juris Kulakovs un Līga Celma, dziedātāja Kristīna Zaharova, sitamo instrumentu solists Rihards Zaļupe, grupas "Labvēlīgais tips" solists Andris Freidenfelds un maestro Raimonds Pauls. Koncertā piedzīvots īpašs mirklis – kad vienlaikus muzicē vairāk nekā 1000 mūziķu.

Bērnu simfoniskā orķestra koncertā tiesības piedalīties bija ieguvušas četras muzikālās vienības – Rīgas rajona jauniešu orķestris (diriģents Pēteris Plūme), Rīgas 6. vidusskolas simfoniskais orķestris (Haralds Bārzdiņš), Baldones pilsētas un Vecumnieku mūzikas un mākslas skolas apvienotais simfoniskais orķestris (Boļeslavs Voļaks), tradicionāli pievēršoties latviešu mūzikas mantojumam, kā arī populārai citzemju klasiskajai mūzikai un dažādu žanru mūzikas aranžējumiem orķestrim: līdzās Jurjānu Andreja "Ačikopam" no cikla "Latvju dejas" un Emīla Dārziņa "Melanholiskajam valsim" programmā bija iekļautas Antonīna Dvoržāka Deja Nr. 8 no "Slāvu dejām", Johannesa Brāmsa Ungāru deja Nr. 1, Ričarda Rodžersa mūzika mūziklam un kinofilmai "Mūzikas skaņas", Johana

Virsdiriģents Romāns Vanags. X Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts "Mana zeme – zemīte skaistā!". 2010. gada 10. jūlijs. Foto: U. Briedis. LNRRM

Virsdiriģents Mārtiņš Klišāns. X Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts "Mana zeme – zemīte skaistā!". 2010. gada 10. jūlijs. Foto: U. Briedis. LNRRM

Štrausa muzikālais joks *Perpetuum mobile*, Georgija Sviridova "Trijjūgs", Klausa Badelta mūzika filmai "Karību jūras pirāti", kā arī "Latviešu tautas dziesmu virkne" Andreja Krūmiņa apdarē.

Kopš pirmā pūtēju orķestru defilē arī defilētāju pulciņš bija audzis, pūtēju orķestru jaunajiem mūziķiem ar horeogrāfu palīdzību iestudējot defilē figūras un soļus. 2010. gadā notika īpašs konkurss par tiesībām piedalīties Dziesmu un deju svētku defilē programmā pie Brīvības pieminekļa. Tās ieguva labākie – E. Glika Alūksnes Valsts ģimnāzijas pūtēju orķestris, Rīgas 6. vidusskolas, Jelgavas 4. vidusskolas, Talsu novada bērnu un jauniešu centra, Gulbenes mūzikas skolas pūtēju orķestri, Siguldas Valsts ģimnāzijas un mākslu skolas pūtēju orķestris "Sudrabskaņa", kā arī Rēzeknes 6. vidusskolas pūtēju orķestris.

Savukārt tautas mūzikas koncertā "Saule sēja sidrabiņu" balsis un instrumenti saaudās tautasdziesmu apdarēs, izskanot arī Valta Pūces jaundarbam ar tādu pašu nosaukumu – īpašam veltījumam solistiem, vokālajiem ansambļiem, koklētāju ansambļiem un kapelām.

Spilgtus mirkļus piedzīvoja mūsdienu deju koncerta apmeklētāji, bet muzikāli un dejām bagāti izvērtās arī Amatnieku svētki Vērmanes dārzā.

Visbeidzot – kulminācija. Deju lielkoncerts "Deja kāpj debesīs", kurā piedalījās 13 760 dejotāju. Tā veidošana notika vairākus gadus, 2007. gadā uzvarot Baibas Šteinas koncepcijai "Dejas koks". Koncerta struktūra tika veidota no simboliskā dzīvības koka un, kā skaidrots idejas pieteikumā:

> saknēm pagātnē, proti, vēsturiskā daļa, kas veltīta iepriekšējiem Deju svētkiem; saknēm Latvijas novados – Vidzemes, Latgales, Kurzemes, Zemgales un Rīgas rotaļdeju sadaļas; visas paaudzes vienojošā stumbra un galotnītes, kas šūpojas dejas priekā.[32]

Šī koncepcija gan nesabalsojās ar citiem dziesmu un deju svētku simboliem – vilciņu un šķērssvītru kodu – un kļuva par savrupu pašvērtību. Gatavojoties deju svētkiem, pirmoreiz tika ieviesta arī jauna skašu uzvarētāju nominācija – "Deju svētku laureāts", tā godinot labākos skašu dalībniekus.[33]

Svētku gājiens tika organizēts divās paralēlās plūsmās abpus Brīvības piemineklim, lai kā "Daugav's abas malas" atkal satiktos pie Elizabetes ielas. Atšķirībā no vispārējiem dziesmu un deju svētkiem, kuru dalībnieki ļaujas brīvai improvizācijai – pieredze un uzkrātais repertuāra pūrs to atļauj atliku likām –, bērniem un jauniešiem bija sagatavotas "Gājienā ejamās dziesmas", ko dalībniekiem ieteica mācīties vēl pirms svētkiem un dziedāt, braucot uz Rīgu un svētku laikā.[34]

Mežaparka Lielajā estrādē ar kopkora koncertu "Mana zeme – zemīte skaistā!" svētki noslēdzās. 12 500 bērnu un jauniešu balsīs un koncerta dziesmu virknē atklājās un saaudās pagātne ar tagadni, māju izjūta ar plašās pasaules aicinājumiem, jauneklīga aizrautība un vieglums ar brieduma gudrību. Tika ievērota noslēguma koncerta tradīcija – līdzās aprobētam un labi zināmam repertuāram iekļaut jaundarbus – Imanta Kalniņa, Ērika Ešenvalda, Raimonda Paula, Ulda Marhilēviča un

Virsdiriģents Eduards Grāvītis. X Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts "Mana zeme – zemīte skaistā!". 2010. gada 10. jūlijs. Foto: U. Briedis. LNRRM

32 *LETA*, 2010, 27. apr.
33 Spalva, R. *Latvijas Skolu jaunatnes Deju svētki.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 246. lpp.
34 Mežniece, I. *LETA*, 2010, 10. jūl.

Artura Maskata jaunās dziesmas. Kā vēlāk atzina svētku mākslinieciskais vadītājs Raimonds Pauls, svētku repertuārs nekad nebūs ideāls:

> Šajos svētkos bija vairāki jauni darbi. Viens ir klausīties dziesmu Latvijas Universitātes aulā, bet pavisam cits – Mežaparka lielajā estrādē. Nekad nevar zināt, kura no dziesmām kļūs par dziesmu svētku repertuāru un kura – ne. Piemēram, pagājušo svētku jaundarbs Renāra Kaupera dziedātā "Mana dziesma" ir iekļāvusies svētku repertuārā.[35]

Koncertā piedalījās arī tautas deju ansambļu dejotāji, pūtēju orķestru dalībnieki un folkloras kopu dziedātāji, kā arī iemīļoti solisti – Renārs Kaupers, Jānis Apeinis, Miks Dukurs, Aisha (Aija Andrejeva), Kārlis Būmeisters un citi.

Svētki tika iemūžināti ne tikai televīzijā, bet arī dokumentālas filmas formātā, ko veidoja producentu apvienība "Avantis" un režisors Dzintars Dreibergs. Francijas lielākā televīzija FRANCES sagatavoja īpašu raidījumu par Latviju un dziesmu svētkiem. Bet pateicoties LMT un ģenerālsponsora "O! Kartes" atbalstam, svētku organizatori izmantoja visus iespējamos modernos sakaru pakalpojumus.

Pirmo reizi skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku vēsturē 2010. gada 5. decembrī "Arēnā Rīga" notika X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku atskaņu koncerts "Dziesmusvētki Ziemassvētkos", kurā piedalījās 2500 bērnu un jauniešu no dažādiem novadiem.[36]

XI JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (2015)

XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, kas notika no 2015. gada 6. līdz 12. jūlijam, kļuva par dziesmu svētku ābeci – koncepcijas "Burtburvība" autore Inga Krišāne vēstīja:

> Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki ir augšanas, mācīšanās, bērna tapšanas par lielo cilvēku process. Tautas tradīciju ābece. To cilvēku pārvērtība, kas tālāk nodos cilvēciskās un latviskās zināšanas, izpratni, tonalitāti, raksturu, prieku, un tas ir akceptēts kā vērtība ne tikai mūsu valstī, jo ierakstīts UNESCO nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā. Lai to izdarītu, mums jāprot burtu pa burtam izburtot, sasaukt burtus kopā un skaļi pateikt: PATS SKANI! LĪDZI SKANI![37]

Bet sākās tie ar garīgās mūzikas koncertu "Lūgšana Latvijai" Sv. Pētera baznīcā, kurā skanēja Latvijā dzīvojošo tautību garīgās dziesmas, aranžētas īpaši šim koncertam. Ēriks Ešenvalds, viens no koncerta mākslinieciskajiem vadītājiem, salīdzināja to ar Noasa šķirstu, jo mūzikā skanēja

Uzlīmes XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem (2015). LNRMM

35 Kļanska, D. *LETA*, 2010, 12. jūl.
36 *XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki.* Rīga: VISC, 2015, 16. lpp.
37 Turpat, 18. lpp.

Pūtēju orķestru defilē (2015). Foto: A. Liepiņš. VISC arhīvs

vārdi dažādās valodās, īpašu kolorītu piešķirot ar katrai tautai raksturīgiem mūzikas instrumentiem – kokli, balalaiku, akordeonu un citiem. Koncertā piedalījās labākie kori no vispārizglītojošajām skolām un mūzikas skolām, apvienotais simfoniskais orķestris, instrumentālisti un solisti. Svētku atklāšanas pasākums 11. novembra krastmalā izvērtās par muzikāli horeogrāfisku uzvedumu, kurā tika iedzīvināta svētku simbolika, savukārt Dziesmu svētku parkā notika svētku ieskandināšanas sarīkojums. Izskanēja simfonisko orķestru koncerts "Tūkstošbalsu simfonija", pūtēju orķestru koncerts "Taures sauc" un pūtēju orķestru defilē programma, kokļu mūzikas koncerts "Mana skārienjutīgā kokle", tautas mūzikas koncerts "Lai balstiņas tālu skan!", folkloras kopu programma "Riti raiti", ielu koncerti, pasākumi slimnīcās, "Lido" atpūtas centrā un jauniegūtajā kultūrvietā – Spīķeru kvartālā, bet Vērmanes dārzā notika "Burtiski burvīgs burziņš" – koncerti, izrādes un amatnieku tirdziņš.

XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos piedalījās 37 890 dalībnieku, bet pirmo reizi – bērni ar īpašām vajadzībām, kā arī diasporas pārstāvji no citām valstīm.

Dejotāji bija sagatavojuši tautas deju lielkoncertu "Līdz varavīksnei tikt" Daugavas stadionā, mūsdienu deju lielkoncertu "Tādi mēs es@m" Starptautiskajā izstāžu centrā Ķīpsalā, piedalījās noslēguma koncertā Mežaparka Lielajā estrādē. Savukārt Dailes teātrī noritēja tautas deju skašu laureātu koncerts ar labāko 36 deju kolektīvu piedalīšanos.

Pirmo reizi deju repertuāru apguva diasporas deju kolektīvi un piedalījās skatēs. Jauna bija arī pieeja veidot deju lieluzvedumu kā atsevišķu horeogrāfisku ainu kopumu, radot atsevišķus deju blokus, lai paustu scenārija sižetisko līniju stāstā "Līdz varavīksnei tikt" (Artas Melnalksnes koncepcija) par meiteni Artu, kas grib nokļūt līdz varavīksnei. Meitenes piedzīvojumi, augšana, sapņi tika iedzīvināti 28 dejās un 18 autoru mūzikā.[38] Eksprezidente Vaira Vīķe-Freiberga pēc koncerta noskatīšanās savā mājaslapā pauda:

> "Līdz varavīksnei tikt" aizkustināja līdz asarām ar savu emocionālo spēku, radošo daudzveidību un skaisti plūstošām pārejām no tradicionālā uz moderno un otrādi. Aizkustināja arī mazo dejotāju varonība, izpildot visu, kas mācīts un iecerēts, spītējot lietus gāzēm, izlijušai un slidenai deju grīdai, kritieniem un izmirkušām drēbēm. Ja ikviens mūsu zemītē ar tikpat lielu atdevi, pacietību, sirdsdegsmi un atbildības sajūtu pildītu pats savus pienākumus kā šie bērni un jaunieši savējos, tad Latvija būtu plaukstošs Ēdenes dārzs un nekādā ziņā ne bēdu ieleja. Sniegums Daugavas stadionā bija vienkārši fantastisks ar savu vizuālo krāšņumu, grandiozo vērienu, izpildījuma precizitāti un visu vecumu dalībnieku redzamo dejas prieku. Mūzika bija katrai dejai lieliski pieskaņota, kur gan tautas dziesmu, gan ziņģu un rotaļu melodiju virknēm blakus skanēja Renāra Kaupera unikālā balss maģija.[39]

Šis uzvedums līdz ar pūtēju orķestru lielkoncertu "Taures sauc", tikai daļēji notikušo svētku gājienu "ābēcēdē... ūvēzēžē"[40] un noslēguma koncertu "Manā dziesmā Tu..." pulcēja visvairāk skatītāju

38 Spalva, R. *Latvijas Skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 277. lpp.
39 Cit. pēc: Spalva, R. *Latvijas Skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 279. lpp.
40 Noslēguma koncerta ģenerālmēģinājuma laikā sākās kora dalībnieku masveida ģībšana, kamdēļ organizatori sākotnēji gājienu atcēla, bet nākamajā dienā daļa dalībnieku aizliegumu pārkāpa un devās gājienā.

un dalībnieku. Mežaparkā uzstājās ap 13 000 dziedātāju – zēnu, pamatskolu, vidusskolu kori līdz ar diasporas koriem un bērniem ar īpašām vajadzībām. Līdz ar dziedātājiem uz estrādes kāpa arī 453 dejotāji un 900 pūtēju orķestru dalībnieki, 800 folkloras kopu dalībnieki, kā arī bērnu un jauniešu vidū populāri solisti – Mārtiņš Ruskis, Daumants Kalniņš, Rūta Dūduma, Ance Krauze, grupa *Sound Poets*, Renārs Kaupers, komponisti Uldis Marhilēvičs, Zigmars Liepiņš, Jānis Lūsēns un citi, nosakot svētku pamattoni un mūzikas raksturu. Līdzās klasikai un jau zināmām dziesmām, kā ierasts, bija arī pirmatskaņojumi – Valta Pūces divu dziesmu cikls "Zeme" ar Igo (Rodrigo Fomina) tekstu, Kārļa Lāča trīsdaļīgais cikls "Jaunības dziesmas" (Evita Mamaja), Ērika Ešenvalda "Šķind zemīte, rīb zemīte" (tautasdziesmas vārdi), latviešu tautasdziesma "Stūru stūriem tēvu zeme" Andra Sējāna apdarē, Raimonda Paula "Es nāku no mazas tautas" un "Mana tēvu zeme" (abas ar Knuta Skujenieka dzeju). Visas tās, izņemot Sējāna apdari, pārstāvēja dziesmas ar pavadījumu – dziesmu tipu, kas skolēnu svētkos nu jau dominē. Tehniskie līdzekļi (pastiprināšanas un "uzlabošanas" režīmos) ļāva izbaudīt popkultūrā pieejamās skanējuma ērtības, *a cappella* dziedāšanu svētkos tomēr atstājot otrajā plānā, gandrīz kā obligāto nodevu. Taču tieši tā savā skaniskajā pilnestīgumā, cilvēka balss dabiskumā un akustiskās vienkāršības tīrībā būtu jāgodā kā svētku pamats un dominante. Stadiona atmosfēra, kādu to pieredzam popmūzikas un roka koncertos, protams, jau ir ienākusi arī dziesmu svētkos – tā ir mūsdienu reālā mūzikas un kultūras vide, kurā dzīvo lielākā daļa bērnu un jauniešu, un tā viņiem ir viegla un saprotama. Sadziedāšanās ar popmūzikas zvaigznēm viņiem dod piederības izjūtu gan šī žanra elitei Latvijā, gan saviem vienaudžiem, kas nav mazsvarīgi. Turpretim *a cappella* daudzbalsība ar savu nopietnību ir meistarstiķis, kas ne katram pa spēkam, un tāpēc pūļu vērts – šāda dziedāšana ir intelektuāla nodarbe, iedziļinoties klasikas vērtībās un nozīmju piesātinātā muzikālajā tekstā, kur galvenais instruments ir cilvēka balss, kas saskaņojas ar tūkstošām citu. Tajā nebūs instrumentu atbalsta, nereti arī dominējoši spraiga ritma un unisonu viegluma, toties būs piederības izjūta pasaules augstākajiem sasniegumiem mūzikā – lai arī bērnības un jaunības gados to apzinās vien retais.

Koru meistarība, kā allaž, tika pārbaudīta "koru karos", bet par izturības mērauklu, līdzvērtīgu grūtam sporta treniņam, kļuva garie kopkora mēģinājumi un koncerts. Virsdiriģents Jānis Erenštreits atceras:

> Pilnestīgie XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki 2015. gada vasarā iezīmēja skolu koru dziedātgribas un spēju cerīgu uzrāvienu. 8. jūlija rītā 74 kori metās "dziesmu karā" ar vēlmi iekļūt Latvijas labskanīgāko koru olimpā. Visus dzirdēt nevarēja neviens, jo kori atbilstoši piederībai šķetināja savus dziesmu kamolus trīs prestižās zālēs vienlaicīgi. Viss svētku repertuārs tika dziedāts ar prieku, skanīgi un izjusti. Visi zēnu koru diriģenti bija atraduši īsto atslēdziņu jauno dziedoņu balsu sudrabskanīgā tembra atvēršanai. Arī vislielāko konkurenci izturējušie 5.–9. klašu kori izcēlās ar labām vokālām iemaņām, kas ļāva dziedātājiem droši justies trīsbalsībā un priecēt klausītājus ar skaidru dikciju un niansētu dziedāšanu. Skolu koru ikdienu pietiekami labi pazīst vismaz seši virsdiriģenti: Līga Celma-Kursiete, Mārtiņš Klišāns, Jēkabs Ozoliņš, Ārijs Šķepasts, Jevgeņijs Ustinskovs un Edgars Vītols. Skatē viņu vadītie skolu kori ieņēma cienīgu vietu pašu labāko vidū. Nu

Diriģents Kaspars Ādamsons.
Foto: A. Liepiņš. VISC arhīvs

Diriģents Gints Ceplenieks.
Foto: A. Liepiņš. VISC arhīvs

XI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku garīgās mūzikas koncerts “Lūgšana Latvijai”.
Diriģents Haralds Bārzdiņš. Foto: A. Liepiņš. VISC arhīvs

> atlika izbaudīt koppūliņu vilkmi Mežaparka estrādē, atspringt pie savējiem nakts burziņā un nākamajā rītā pamosties laimes pilniem, lai izietu svētku gājienā sava kora priekšā un uzņemtu publikas gaviles Rīgas ielās. Tā vajadzēja būt. Jo programmas satura un dziedātprasmes ziņā svētki izdevās lieliski, ja vien nebūtu pielavījusies ģībšana. Publiskā cīņa ar to izvērtās skumja un neprasmīga. Par lielāko kļūdu kļuva naktī pēc grūtā kopkora ģenerālmēģinājuma pieņemtais lēmums par dziesmu svētku gājiena atcelšanu nākamajā dienā, nenoticot tam, ka kustībā, svaigā gaisā un uzmundrinošā gaisotnē visu bērnu spēki pilnībā atjaunotos. Tāds kā "likumpārkāpēju" gājiens tomēr notika... Vai kādreiz uzzināsim, kā jutās tie koristi, diriģenti un pārējie svētku veidotāji, kuriem secen gāja tik nozīmīgs svētku rituāla dārgums kā iznāciens Rīgas ielās?[41]

Tomēr svētki tika novērtēti kā veiksmīgi. Tā secināja arī mākslinieciskās padomes priekšsēdētājs Raimonds Pauls, sacīdams:

> [..] no mākslinieciskā viedokļa svētki ir izdevušies. Man vislielākais prieks par noslēguma koncertu, kas citkārt izpelnās visvairāk pārmetumu. Šajos skolēnu svētkos programma bija interesanta, ne par garu vai garlaicīgu.[42]

Bērnu un jauniešu simfonisko orķestru koncerts "Tūkstošbalsu simfonija" (2015). Diriģents Farhads Stade. Foto: I. Znotiņš. VISC arhīvs

XII JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (2021)

XII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki notika 2021. gadā. Sākotnēji bija paredzēts, ka tie norisināsies 2020. gada vasarā no 6. līdz 12. jūlijam, bet tos pārcēla līdz ar kovidpandēmijas izplatīšanos Latvijā.

Pandēmijas ierobežojumi, ja ne pilnībā izslēdza, tad ievērojami sarežģīja koru ierasto sadzīvi. Skaidrs bija tikai tas, ka viss būs citādi nekā līdz šim. Ierobežojumi vissāpīgāk skāra skolu korus, gandrīz pilnībā uz diviem gadiem pārtraucot dabisko mācību procesu bez iespējas reāli sadziedāties, saskaņoties, gūt prieku no kopābūšanas un muzicēšanas. Jaunajos apstākļos mazliet glāba tikai informācijas tehnoloģiju prasmes, attālinātie mēģinājumi un dziesmu apguve.

Lielākajiem Latvijas bērnu un jauniešu kultūras un mākslas svētkiem bija jāpulcē tūkstošiem dziedātāju, dejotāju un dalībnieku no citiem mākslinieciskajiem novadiem Latvijā un diasporā. 2018. gadā sāka nojaukt veco estrādi, un visus spārnoja ziņa, ka līdz nākamajiem XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem 2020. gadā tiks uzbūvēta jauna celtne ar labu akustiku un skolu kori būs pirmie, kas ieskandēs jauno "Sidraba birzi".

---

41 No autores sarunas ar svētku virsdiriģentu Jāni Erenštreitu 2023. gada 20. janvārī.

42 Krauja, V. Vai dziesmu svētku nākotne apdraudēta? *Latvijas Avīze*, 2015, 29. sept. Pieejams: https://www.la.lv/vai-dziesmu-svetku-nakotne-apdraudeta (skatīts 13.04.2025.).

XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku mākslinieciisko konceptu "Rotā" raksturoja trīs atslēgvārdi: Rotāt – Rota – Rotaļa. Svētku koncepcijas autore Inga Krišāne vēstīja:

> Dziesmu un deju svētkos mēs rotājamies skaistos tērpos, mēs rotājam svētku gaisotni ar skaistām dziesmām, līksmām dejām un rotaļām. Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki ir rotaļa Vispārējo latviešu dziesmu un deju svētku tradīcijas ietvaros, un 2020. gads ir svētku gatavošanās kulminācija jeb Svētku rota. Laiks, kad Latvija vasaras vidū ar dziesmām, dejām, kokļu un pūtēju orķestru skaņām rotājas pasaules kultūras kalnā.[43]

Svētku logo simbolizē saules rotu, kas krāsu un gaismu rakstos rotājas rotaļā, dejas motīvā, vainagu pinumā, etnogrāfiskajos rakstos, bizēs, lentēs un citos svētku elementos un notikumos, veidojot krāšņu un krāsainu svētku kaleidoskopu. Galvenais pamatelements ir saule, kas rotājas meiteņu bizēs, matu lentēs, kuru attēlojums vienlaikus simbolizē arī zēnu lakatiņus. Gan zīmē saskatāmie elementi, gan veids, kā tie rotājas, sasaucoties cits ar citu, attēlo rotaļu – rotāšanos kā neatņemamu svētku sastāvdaļu un pašus svētkus kā visgreznāko no rotām.

No #Dziedundejo2021 kokļu mūzikas koncertstāsta. VISC arhīvs

2019. gadā klajā nāca svētku visjaunākā virsdiriģenta Edgara Vītola sastādītais nošu krājums "Dziesmubērns" kā skolu koru dziedāšanai nepieciešamais iztikas minums. Tajā iekļautas dziesmas, sākot ar Ēvalda Siliņa *a cappella* "Ik vakaru dziedāt gāju" līdz Jāņa Aišpura "Kalniem pāri", Selgas Mences, Pētera Plakida, Zigmara Liepiņa, Ulda Marhileviča un daudzu citu komponistu dziesmām. Ietērptas klasisku vai popmūzikai tipisku akordu faktūrā uz atsperīga ritma pamatiem, tās liekas pievilcīgas ar savu vitalitāti un dzīvīguma pulsāciju, radot dziedātprieku, kas ir visa pamatā. Žēl tikai, ka milzīgais klasikas pūrs no Vītola un Melngaiļa līdz Paulai Līcītei palika ārpus sastādītāja uzmanības loka, – skolu koru "iztikas minimumam" svarīga arī senāka tradīcija.

Svētkos bija ieplānoti 60 pasākumi ar vairāk nekā 35 000 dalībnieku no Latvijas skolām, profesionāli tehniskās izglītības iestādēm, latviešu diasporas, bērniem ar īpašām vajadzībām. Kora mūzika, tautas un mūsdienu dejas, pūtēju un simfonisko orķestru uzstāšanās, kokļu mūzika, folklora, skolu teātri, vizuālā un vizuāli plastiskā māksla – tās bija jomas, kas jau atkal tiktu pārstāvētas svētkos. Kora koncerts "Dziesmubērns" 11. jūlijā bija paredzēts notiekam jaunajā estrādē "Sidraba birzs", bet tautas deju lieluzvedums "Saule vija zelta rotu" – 10. un 11. jūlijā Daugavas stadionā. Savukārt svētku gājiens, kas bija ieplānots svētku pēdējā dienā, 12. jūlijā, noslēgtos ar īpaši svētku dalībniekiem veltīto pasākumu Lucavsalā.

Diriģentu un dalībnieku uzmundrinājumam 2020. gada 5. martā Nacionālās bibliotēkas Lielajā zālē tika sarīkots svētku modelēšanas koncerts. Pēc nedēļas bija jāsākas skatēm, kuras pilnībā atcēla *Covid* uzliesmojuma dēļ. Svētkus pārcēla uz 2021. gada vasaru. Pandēmija neatkāpās, un kļuva skaidrs, ka arī pārceltie XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētki klātienē nenotiks.

Piecpadsmit tautas deju lielkoncerta "Saule vija zelta rotu" virsvadītāji 2020. gada pavasarī jau bija sagatavojuši deju laukuma zīmējumus. 2020. gada marts sākās ar pārbaudes skatēm Latvijas novados, bet 2020. gada 13. martā jau pieņemtie lēmumi lika pārtraukt arī deju kolektīvu skates un gatavošanos vasarā paredzētajiem svētkiem.[44]

43 Svētku vizuālā valoda. *nacgavilet.lv* Pieejams: https://arhivs.nacgavilet.lv/svetku-vizuala-valoda/ (skatīts 15.04.2025.).
44 Spalva, R. *Latvijas Skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 310. lpp.

2021. gadā tie noritēja ne vairs nedēļas garumā, bet no 12. jūlija līdz oktobra beigām. Svētku kopējo programmu veidoja 15 dažādas norises kora dziedāšanā, vokālajā, instrumentālajā mūzikā, dejā, vizuālajā un vizuāli plastiskajā mākslā, folklorā. Visi sarīkojumi tika plānoti pašvaldībās, pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai, ārtelpās. Jebkurā svētku norisē dalībnieku skaits bija no viena līdz tajā brīdī valstī atļautajam maksimālajam dalībnieku skaitam, nenotika pulcēšanās, netika plānoti centralizēti mēģinājumi un garš mēģinājumu process. Toties viss tika iemūžināts videoierakstos, un videomateriāli nodoti Rakstniecības un mūzikas muzejam topošās Dziesmu un deju svētku ekspozīcijas vajadzībām kā spilgta 21. gadsimta liecība.

Koru koncerta "Dziesmubērns" radošā grupa sadarbībā ar Latvijas Televīziju izveidoja koncertfilmu, koru koncertstāstu, kas tapa dziesmu svētku svētvietā – Mežaparka "Sidraba birzī" un tās teritorijā, izmantojot daļu no koru lielkoncertam paredzētā repertuāra, piedaloties nedaudziem koriem un diriģentiem no visas Latvijas, kā arī 12 svētku virsdiriģentiem. Koru koncerta vadmotīvs bija "dziesmubērns". Bērns, kādu Latvijā ir tūkstošiem. Bet dejotāju koppasākumi notika 2018. gadā atjaunotajā kultūras un sporta centrā "Daugavas stadions" un citās svētku norisēm piemērotās vietās. Visi svētku sarīkojumi notika bez skatītāju piedalīšanās. Tālaika grūtības atceroties, Jānis Erenštreits stāstīja:

> Piedzīvojot tā saukto e-dziesmusvētku rezumējumu pie Brīvības pieminekļa, neviļus aizdomājos: cik neaprakstāmi lielā vērtē visos laikos bijis krāšņais, it kā bezgalīgais svētku dalībnieku gājiens pa Rīgas ielām. Kā latviskas sakoptības un elegances vizuāls apliecinājums, kā visiem labi pārredzams aktīvo censoņu uzskaites rituāls, kā dziedātprieka, patriotisma un lokālās piederības izpausme, kā pašu dziesmu svētku gaisotnes emocionāli spēcinošs uzlādētājs.[45]

Virsdiriģente Aira Birziņa noslēguma koncertā "Te-aust". Foto: R. Oliņš. VIAA arhīvs

Pilnvērtīgu svētku iztrūkums atsvešināja no tradīcijas veselu bērnu un jauniešu paaudzi, pārtrauca dziedāšanas apmācības un kordziedāšanas pēctecību, smagi iedragājot koru un deju kolektīvu spēju iekļauties apmācības procesā, ansambļa muzicēšanā un kustībā. Reālajā kopdarbībā. Kordziedāšanas un dejošanas tradīciju atjaunošanai nu palika nedaudz vairāk kā trīs gadi, kuru laikā notikuši XXVII Vispārējie dziesmu svētki (2023). Skarbi, bet tā brīža situācijai atbilstoši skanēja Jāņa Cimzes atgādinājums 1876. gadā: "Tikai caur skolām izzudīs mēmās rīkles."[46]

XIII JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKI (2025)

No kovidpandēmijas kaitējuma ir notikusi palēna atgūšanās. Tikmēr 2022. gadā Eiropu piemeklējis jauns satricinājums, sākoties pilna mēroga Krievijas agresijai Ukrainā, kas turpina ar apdraudētības sajūtu ietekmēt gan sabiedrības noskaņojumu, gan politisko, ekonomisko, fiskālo situāciju

45 No autores sarunas ar svētku virsdiriģentu Jāni Erenštreitu 2023. gada 20. janvārī.
46 Cimze, J. Priekšvārds. *Dziesmu rota: skolas bērniem*, 6. daļa. Rīga: Kimmelis, 1880, lpp.

valstī. Netālu notiekošā kara ēnā tomēr turpināja notikt pilnvērtīga gatavošanās skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem, tā apliecinot spēju pastāvēt un atjaunoties. Tie notika no 2025. gada 5. līdz 13. jūlijam. Svētku koncerti norisinājās Rīgā, "Sidraba birzī" – Mežaparka Lielajā estrādē, Nacionālajā stadionā "Daugava", Arēnā Rīga (tagadējā "Xiaomi Arēna"), Starptautiskajā izstāžu centrā "Ķīpsala", VEF Kultūras pilī, Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā, Dailes teātrī un citās svētku norisēm piemērotās vietās.

XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku mākslinieciskās koncepcijas autors Reinis Suhanovs saka:

Diriģente Linda Vītola. Foto: A. Liepiņš. VIAA arhīvs

> Svētku dalībnieks ir svētku darītājs (tādā nozīmē kā veidotājs). Svētki notiek tādēļ, ka mums katram atsevišķi un visiem kopā ir nerimstoša vēlme darīt un radīt. Es daru un radu. Es daru un sadarbojos. Mēs darām, mēs skatāmies, un jūs skatāties. Mēs kopā darām svētkus. Svētki bez manis, bez tevis un bez mums nenotiek.[47]

Savukārt svētku sauklis jau kopš 2005. gada ir Andra Akmentiņa radītais "Nāc gavilēt!", bet svētku vizuālās identitātes kompozicionālais pamats apzināti turpina 2023. gada Vispārējo latviešu dziesmu un deju svētku vizuālās identitātes principu un tematisko virzienu, lai veidotu saikni starp abiem svētku notikumiem, kur viens ir sākums un otrs – turpinājums. Vienotās vizuālās identitātes būtiska sastāvdaļa ir komunikācijā izmantotie grafiskie elementi – līniju ritms un to plūdums kā simbols emocijām, kuras dzīvo pāri laikam.

XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncertā "TE-AUST" kora dziedātāju sniegumā "Sidraba birzī" izskanēja 22 kordziesmas (no tām sešas *a cappella*). Tā sagatavošanā izmantotas informācijas tehnoloģijas, veidojot noderīgus tīmekļa resursus: katrai svētku Noslēguma koncerta "TE-AUST" dziesmai svētku mājaslapā *nacgavilet.lv* izveidots savs īpašs profils, kurā apkopoti dati par dziesmas tapšanu un vēsturi, kā arī interaktīvā veidā lasāma dziesmas vārdu interpretācija un mūzikas raksturojums. Skatāmi īsi un iedvesmojoši virsdiriģentu video sveicieni, kā arī iekļautas norādes uz audio, video ierakstiem un citiem interesantiem resursiem, kas būs noderīgi arī skolotājiem, diriģentiem un vecākiem, kuri palīdz apgūt repertuāru. Sagatavoto materiālu var izmantot daudzveidīgi, lai dziesmu apguve kļūtu par aizraujošu un izzinošu procesu. Iespējams salīdzināt dažādas izpildījuma versijas, ieklausīties interpretāciju atšķirībās, pārdomāt, kā mūzika atspoguļo dziesmas vēstījumu, pievērst uzmanību vārdu tēlainībai un simboliem. Skatīt mūziku un vārdus kopā vai arī atsevišķi, meklējot to mijiedarbību. Līdzīgs resurss izveidots arī deju lielkoncerta repertuāram.

Skates – lielākas un mazākas kolektīvu uzvaras un gatavošanās process – arī tā ir dziesmu svētku sastāvdaļa, bet procesa kulmināciju veido svētku nedēļa. Kā krāšņs vēdeklis tad atveras dziedošo, dejojošo, spēlējošo, veidojošo – radošo bērnu pilns darbošanās spektrs.

Koru finālsacensībās piedalījās 76 Latvijas izglītības iestāžu labākie kori ar 3620 dziedātājiem četrās kategorijās: zēnu kori, 4.–9. klašu, 5.–12. klašu un jauktie kori. Koru karos tika noteikts arī

47 Vizuālā identitāte – XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. *nacgavilet.lv* Pieejams: https://www.nacgavilet.lv/lv/par-svetkiem/vizuala-identitate/ (skatīts 15.04.2025.).

Lielās balvas ieguvējs, kurš tika paziņots noslēguma koncertā, un tas bija Lindas Vītolas vadītais Balvu mūzikas skolas 2.–9. klašu koris. Tā priekšnesuma intonatīvais smalkums, dziedājuma niansētība un iejūta pierādīja bērnu koru iespēju plašumu un to, ka nebūt ne tikai lielpilsētās iespējams izveidot izcilu sastāvu. Sacensībā līdzās lielajiem Rīgas koriem kā līdzvērtīgi piedalījās arī mazpilsētu dziedātāji, rādīdami vērā ņemamus mākslinieciskos rezultātus, ar sava snieguma patieso emocionalitāti atspoguļojoties klausītāju reakcijā. Būtu pašsaprotami, ka labāko koru diriģentiem nākamajos svētkos tiktu arī virsdiriģenta gods.

Svētku nedēļā Vērmaņdārzs, kur bija izvietots īpašais dziesmu svētku vides objekts "Vijums", atvērās teju visiem svētku dalībniekiem, aicinot uzstāties gan teātru studijas, gan dejotājus un folkloras kopas, gan diasporas kolektīvus, ļaujot rosīties amatniekiem un viesiem.

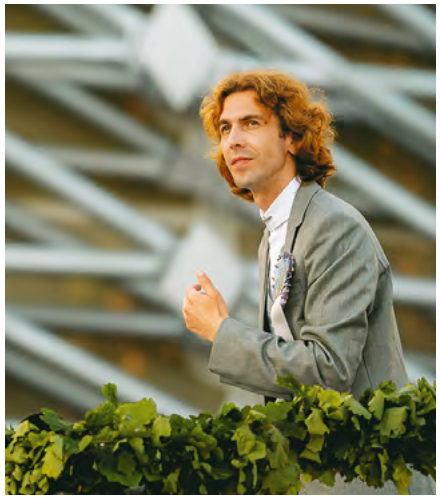
Apjomīgās svētku programmas kalendārā iezīmējās vairāki akcenti. Viens no tiem – "Garīgs koncerts" Rīgas Domā, kurā piedalījās desmit labākie mūzikas skolu bērnu kori, ieskaitot Domskolas un Mediņskolas zēnu korus, meiteņu kori "Tiara" un virkni citu Latvijas dziedātāju. Vidējās un jaunākās paaudzes diriģentu vadībā sarežģītā programma ar Uģa Prauliņa, Jēkaba Jančevska, Agnetas Krilovas, Ērika Ešenvalda, Riharda Dubras, Andra Dzenīša un Riharda Zaļupes darbiem plauka plašā laikmetīgās stilistikas paletē. Oskara Šepska "Ozianna" un Jurjānu Andreja "Lūgšana" no kantātes "Tēvijai" deva pieturas punktus kā vēsturisks pavediens. Turklāt Jurjāna ikoniskais dziedājums izskanēja gluži jaunā Riharda Zaļupes versijā, iesaistot Rīgas Doma skolas gospeļkori, *Xylem Trio* un tādējādi bagātinot dziedājumu ar saksofona, klavieru un perkusiju krāsām. Izcilā interpretāciju kvalitāte koncertā pārliecināja, vien palika vēlme dzirdēt kaut ko arī no bērnišķības pasaules ar maza bērna lūgšanu motīviem.

Nākamais akcents – pūtēju orķestru skates un koncerti, no kuriem centrālais – "Tā radās skaņa" – notika Ķīpsalas izstāžu hallē, piedaloties vairāk nekā 40 lielām un mazākām muzikālām vienībām, kopā – 1400 dalībnieku. Veidots kā vienots muzikāls stāsts par skaņas dzimšanu un mākslas rašanās brīnumu, tas ieskandināja latviešu tautasdziesmas, pasaules un pašmāju klasiku, kā arī laikmetīgo mūziku, veidojot kulmināciju ar Borisa Rezņika dziesmu "Atmostas Baltija", kuras atskaņojumā piedalījās arī skolu pūtēju orķestri no Lietuvas un Igaunijas. Žūrija atzina, ka pūtēju orķestru meistarība ir augusi, skatēs vislielāko punktu skaitu un uzvarētāja godu piešķirot Rīgas 6. vidusskolas pūtēju orķestrim (vadītāji Haralds Bārzdiņš un Viesturs Galenieks). Gājiens, defilē, uzstāšanās pilsētas ielās un parkos ļāva īstenot pūtēju orķestru galveno misiju – būt klāt notikumos, kuplināt ārtelpu pasākumus, radīt svētku atmosfēru.

Pirmo reizi Latvijā tika izveidots grandiozs jauniešu simfoniskais orķestris, kurā spēlēja 1000 dalībnieku no 31 Latvijas izglītības iestādes simfoniskajiem un kamerorķestriem. Koncertā "Daudzskanīgais debesjums" skanēja latviešu komponistu mūzika – Jurjānu Andreja "Ačikops" no simfoniskās svītas "Latvju dejas", Jāņa Mediņa "Ārija" no Pirmās orķestra svītas, Jāņa Ivanova Sestās, Latgales simfonijas 2. daļa, Ringolda Ores un Elgas Īgenbergas "vieglā mūzika", Raimonda Paula, Mārtiņa Brauna, Jura Kulakova un Zigmara Liepiņa dziesmu pārlikumi nestandarta simfoniskā orķestra sastāvam, kā arī Andra Riekstiņa "Burē" no cikla "Senās Rīgas dejas". Īpaši šim koncertam bija radīti jaundarbi – Jēkaba Jančevska "Klavigo", kā arī Riharda Zaļupes "Aiztālēs" –, krāsainas, gandrīz ekstātiskas partitūras. Koncerta noslēgumā – tikpat ekstātisks un dinamisks Mārtiņa Miļevska skaņdarbs "Stāvēju, dziedāju / Alšvangas dūdu meldiņš",

Virsdiriģents Jevgeņijs Ustinskovs noslēguma koncertā "Te-aust". Foto: R. Oliņš. VIAA arhīvs

Virsdiriģents Edgars Vītols noslēguma koncertā "Te-aust". Foto: L. Galsons, TVNET. VIAA arhīvs

simfoniskā orķestra koncertam gluži netipiski pieliekot punktu ar sitaminstrumentu pulsu un dūdu spalgo balsu sprādzienu. Koncertu vizuāli bagātināja videoprojekciju un gaismu partitūras.

Kā tradīcijas jauninājums pirmo reizi svētku vēsturē notika koncerts "Skan akordeons". Pašlaik šī instrumenta spēli Latvijā apgūst ap 600 audzēkņu, no viņiem 245 uz Dailes teātra skatuves veidoja milzu orķestri, kura programmā bija ietverts gan latviešu klasikas, gan mūsdienu mūzikas klāsts, tāpat arī akordeonam tik raksturīgie tango un populāru dziesmu aranžējumi.

Tradicionāli skolu jaunatnes dziesmu svētkiem ir kokļu mūzikas koncerti. Lielkoncerts "Dzīslojums" atsaucās uz līniju līkločiem plaukstā, lapas un koka mizas stiegrojumā un tautastērpa jostas rakstā – visā, ko iedzīvina arī koklētāju rokas. Koncerta repertuārs aptvēra gan tradicionālo un visiem zināmo, gan jauno un pārsteidzoši eksperimentālo koklētāju devumu no tautasdziesmām līdz mūsdienu popkultūras kulta filmu mūzikas motīviem. Koncertā "Saules krustcelēs" Rīgas Svētās Marijas Magdalēnas baznīcā koklēs krustojās latviešu tautasdziesmas un oriģinālmūzika, organiski iekļaujoties sakrālās telpas gaisotnē. Savukārt VEF Kultūras pilī – tautas mūzikas koncerts "Dižā skaņrakstā" ar vokālo ansambļu un kapelu priekšnesumiem, bet Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā – folkloras programma "Dindaru, dandaru, radu novadu rakstus".

Dejotāju pulku ir daudz. Savi koncerti – laikmetīgajām dejām. Kā īpašas programmas veidoti deju uzvedumi "Kastaņu puslode" un "Viedvasara". Savukārt deju lielkoncertā "Es atvēru Laimas dārzu" Nacionālajā stadionā "Daugava" dejotāji izdejoja 23 latviešu skatuviskās tautas dejas, ko radījuši divdesmit dažādu paaudžu horeogrāfi. Lielkoncerta mākslinieciskās idejas pamatā ir vārds "VĒRT". Rotaļelementi, mēles mežģi, skaitāmpanti, arī padomi, mīklas un tautas gudrības savēra zināšanas, atvēra vārtus, ļāva vērties pasaulē, atskatīties uz saviem senčiem un atvērt jaunus vārtus. Koncertā dejoja un savus atziņu Dzīvības vārtus, Pasaules vārtus, Gudrības vārtus un Senās vērtnes vēra bērni un jaunieši, bet līdzās viņiem – lielie brāļi un māsas, mammas un tēti, kuri ar aktīvu un radošu iesaisti dzīvā scenogrāfijā papildināja dejotāju veidotos laukuma rakstus un zīmes.

Noslēguma koncerts "TE-AUST" Mežaparka Lielajā estrādē izskanēja svētku nedēļas pēdējā dienā, 13. jūlijā. Tā pamatu veidoja dažādu paaudžu mūsdienu komponistu opusi – līdzās labi zināmiem skaņdarbiem programmā vieta bija ierādīta arī dažādu mūzikas žanru un stilu jaundarbiem. Mūsdienas – tāds varētu būt šī koncerta kopsaucējs. Ar stingru pamatu klasikā.

Noslēguma koncerta dziesmu repertuārs bija iedalīts piecās daļās. Iesākumā veidotāji aicināja "saaust laiku", atceroties, ka Pirmie jaunatnes dziesmu svētki norisinājās Rīgā 1922. gadā, kuros kā goda viesis bija Krišjānis Barons. Tāpēc ievadā izskanēja Reiņa Sējāna īpaši veidotā skaņu glezna "Laikmetu saaušanās", kurā citētas "Mākoņlaivas" – Jāzepa Vītola (Kārlis Jēkabsons) dziesma, kas tika atskaņota Pirmajos jaunatnes dziesmu svētkos, bet saaušanos turpināja Zigmara Liepiņa "Tēvu laipas" ar tā paša dzejnieka tekstu. Sadaļas centrā – Romāna Vanaga diriģētā Jāzepa Vītola "Gaismas pils" ar dziesmu svētku simbola smagumu, pilnskanīga un droša, – arī noslēguma koncerta beigās jaunieši diriģentiem pieprasīja šīs kora balādes atkārtotu atskaņojumu. Sekoja grupas "Raxtu Raxti" folkloriskā dziesma "Skaista mana tēvu zeme" Edgara Kārkla aranžijā, tad Latvijas valsts himna (Baumaņu Kārlis, goda virsdiriģents Jēkabs Ozoliņš) un Valta Pūces "Latvijai" (virsdiriģents Mārtiņš Klišāns) – kā četrbalsīga *a cappella* alūzija par nacionālā romantisma laiku.

Akordeona mūzikas koncerts “Skan akordeons”.
Foto: A. Liepiņš. VIAA arhīvs

Pūtēju orķestru koncerts “Tā radās skaņa...”
Foto: K.Teilāns. VIAA arhīvs

Otrā – tautasdziesmu un folkloras – sadaļa "Dziesmas ritēs simtu" izmantoja koncerta nosaukumā Raiņa rindas un dziesminieka Tota teikto: "Dziesma vai man riet tik viena? / Skaistākas vēl ritēs simtu", tā atzīmējot Raiņa lugas "Spēlēju, dancoju" 110. gadadienu. Jau tradicionāli lielajā estrādē noslēguma koncertā uzstājās arī dejotāji, šoreiz ar deju "Zaru zariem" (virsvadītājs Jānis Purviņš), kuras pavadījumā izmantota Mārtiņa Brauna un tautas mūzika Kaspara Bārbala apdarē. 4.–9. un 5.–12. klašu kori Airas Birziņas vadībā atskaņoja Selgas Mences dziesmu "Saulīte" (Kārlis Skalbe), zēnu kori – Lauras Jēkabsones cikla "Daiļas dziesmas" divas daļas (tautasdziesmu vārdi, virsdiriģents Kaspars Ādamsons), bet 4.–9. un 5.–12. klašu kori – Ilzes Arnes dziesmu "Vienam tēvam deviņi dēli" (latviešu tautasdziesmas vārdi, virsdiriģente Aira Birziņa), kam sekoja koru skatēs kā obligātā repertuāra dziesma jaukto koru dziedātāju īpaši iemīļotā Andra Kontauta "Ar bāliņu dancot gāju" (latviešu tautasdziesmas vārdi, virsdiriģents Jevgeņijs Ustinskovs). Tendence komponēt mūziku ar tautasdziesmu vārdiem koru repertuārā ir ļoti uzskatāma – šī Emila Melngaiļa aizsāktā tradīcija arī šodien ir populāra, izmantojot gan laikmetīgus, gan arī visai tradicionālus mūzikas izteiksmes līdzekļus. Koru folkloriskajai sadaļai sekoja Latvijas novadu folkloras kopu un koru sadziedāšanās epizodē "Skanēj' dziesmas rītā agri, skanēj' vēlu vakarā" (mākslinieciskā vadītāja Māra Mellēna, virsdiriģents Gints Ceplenieks) – šoreiz īpaši veiksmīgā tradicionālās dziedāšanas manieres un koriskās vokalizācijas apvienojumā, sadziedoties folkloras kopām ar kopkori. Šo sadaļu noslēdza un ielogoja vairāki deju fragmenti no lielkoncerta "Es atvēru Laimas dārzu" un "Etnogrāfisko deju pīne" tautas muzikantu pavadījumā (virsvadītāja Dagmāra Bārbale).

Nākamā sadaļa – "Visur mezglu raksti" – veidoja atsauci uz mezgla tematiku IX Skolu jaunatnes dziesmu svētkos (2005), apdziedot rakstus, kas saskatāmi visur – ūdens virmošanā saulainā dienā, koku mizas ornamentos, lapu dzīslojumā. Komponisti, kuru darbi šeit iekļauti, interpretējuši latviešu kultūras ikonas – Raiņa "Daugavu", Sudrabu Edžus Dullo Dauku, latviešu tautas mīklas un pasakas, Latvijas simbolus – dabu un valsts karogu. Raimonda Tigula vienkāršās, skanīgās dziesmas ar zīmīgiem tekstiem un atmosfēriskiem pavadījumiem jau stabili iesakņojušās dziesmu svētku repertuārā. Svētku vācelē kopkora atskaņojumā nu ir arī dziesma "Kā tu mani mīli" ar Noras Ikstenas tekstu. 1988. gada un Atmodas simbols, skolu jaunatnes svētkos pirmoreiz izskanējusī Mārtiņa Brauna un Raiņa "Saule, pērkons, Daugava", kā arī 2020. gadā tapušais Raimonda Paula "Veltījums dzejniekiem" (Jānis Peters) skāra latviešu dzejas vērtības, atminoties dzejnieku paaudzes no Raiņa līdz mūsdienām, bet Raimonda Paula "Mana tēvu zeme" (Knuts Skujenieks) savijās ar 1.–2. klašu un 10.–12. klašu deju kolektīvu priekšnesumu. Popmūzikas vilnis Jāņa Stībeļa "Upē" ar pašu autoru kā solistu (virsdiriģents Kaspars Ādamsons), Rolanda Ūdra dziesmā "Pasaule plašā. Dullais Dauka" zēnu, 4.–9. un 5.–12. klašu koru sniegumā (virsdiriģente Rudīte Tālberga), kopkorī izskanējušajā Ulda Marhileviča "Seko saviem sapņiem" (Guntars Račs, virsdiriģents Jurģis Cābulis) un Renāra Kaupera dziesmā "Par mezgliem" (virsdiriģents Edgars Vītols) iezīmēja īpašu līniju, runājot par vispārcilvēciskām vērtībām, izmantojot augstvērtīgus tekstus. Savā ziņā reflektējot par tām populārās mūzikas izpausmēm, kas bija aktuālas vēl 20. gadsimta 60.–80. gados kā alternatīva oficiozajai propagandas mūzikas straumei. Šai vilnī iekļāvās arī Jāņa Aišpura "Tavs karogs" ar Renāra Kaupera vārdiem, kas izskanēja 4.–9., 5.–12. klašu koru un jaukto koru sniegumā (virsdiriģents Edgars Vītols), piedaloties grupai *The Sound Poets*. Pēc īpaša uzaicinājuma dziesmas laikā, pavēršot programmu lapas augšup, publika izveidoja milzīgu Latvijas Republikas karogu, tā atbildot dziedātājiem un izveidojot instalāciju, veltītu svētku dalībniekiem.

Virsdiriģente Rudīte Tālberga noslēguma koncertā "Te-aust". Foto: Z. Bitere, LETA

Pūtēju orķestru koncerts "Tā radās skaņa...". Foto: K.Teilāns. VIAA arhīvs

Un tad – pūtēju orķestru uznāciens un koncerta sadaļa "Vidū gaisa izaust gaismu" ar draisko latviešu tautasdziesmas "Kur tu teci" apdari (Aivars un Andrejs Cepīši, virsdiriģents Egons Salmanis) kopus orķestrī, saspēlējoties ar Rīgas 1. pamatskolas – attīstības centra ritma grupu. Turpinājumā – Andreja Krūmiņa "Vienmēr kopā. Svētku mūzika" (virsdiriģents Haralds Bārzdiņš) un īpaši šiem svētkiem veidota Atmodas laika dziesmu virkne jeb "Dumpinieku popūrijs" kā aušanas pretējā daba – izārdīšana un pārveidošana: Jura Kulakova "Zaļā dziesma" (Māris Melgalvs), Imanta Kalniņa "Dzeguzes balss" (Māris Čaklais), Jāņa Lūsēna "Taisnība" (Edvards Treimanis-Zvārgulis), Gvido Lingas "Nāc dejot" (Igors Linga) un Jura Kulakova "Gandrīz tautasdziesma" (Māris Melgalvs) koporķestra un kopkora sniegumā virsdiriģenta Gvido Brenčeva vadībā.

Sadaļa "Zelta pavediens" atsaucās uz jaunā dramaturga Matīsa Gricmaņa tekstiem, sakot, ka zelts ir vienkāršas lietas – vārdi, valoda, zeme un valsts. Un šajā "vienkāršajā zeltā" saturiski iekļāvās gan Jāņa Strazda dziesma "Zaļā zeme" ar Jāņa Petera dzeju virsdiriģenta Mārtiņa Klišāna, kopkora, solistu Ances Krauzes un Andra Ērgļa sniegumā, gan Jāņa Ķirša "Vienkāršas lietas" (Guntars Račs, virsdiriģents Romāns Vanags), gan arī vēl viens skolu jaunatnes dziesmu svētku simbols – Renāra Kaupera "Mana dziesma" (Inga Cipe).

Noslēgumā jeb sadaļā "Rotājums audumā" izskanēja divas ļoti atšķirīgas dziesmas, kuru pamatā Ojāra Vācieša un Imanta Ziedoņa dzeja: intīmā "Pilni vižņu mani mati", ko atskaņoja Māra Upmane-Holšteine kopā ar solistu kori, viņa arī dziesmas autore, un Raimonda Paula "Tu esi" kopkora sniegumā (goda virsdiriģents Arvīds Platpers).

Pārlūkojot noslēguma koncerta repertuāru, redzams, ka *a cappella* dziesmas ir mazumā, dziesmas ar pavadījumu dominē, bet jaunās paaudzes skaņu apcirkņos ir daudz šodienas jaunatnes elku un popmūzikas autoru darinājumu, pamatā – ar augstas raudzes dzeju un pārlikumos koriem, jāteic, labās aranžijās (Andis Klučnieks, Edgars Linde, Arvīds Platpers, Valts Pūce u. c.). Vislielākā mākslinieciskā vērtība izrādījās koru skanējuma kvalitāte – šķiet, ka vislabākā gadu desmitu ilgā posmā.

Pēc koncerta visi noslēguma koncerta dalībnieki – kā dziedātāji, tā klausītāji, diriģenti un skolotāji – tika aicināti uz sadziedāšanos dziesmās, senās un tādās, kuras sākušas skanēt tikai pavisam nesen, bet jau ir kļuvušas par neatņemamu latviešu pulcēšanās elementu. Sadziedāšanās pēc noslēguma koncerta ir jauna tradīcija, pārņemta no "lielajiem" dziesmu svētkiem.

Raimonds Pauls XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncertā "Te-aust". Foto: M. Kļaviņš. VIAA arhīvs

...

Pārlūkojot skolu jaunatnes dziesmu svētku vēstures gaitu salīdzinājumā ar vispārējiem latviešu dziesmu un deju svētkiem, izgaismojas to īpašā vieta un nozīme Latvijas kultūrā un arī Eiropas kontekstā, kā arī faktori, kas tos dara tik nozīmīgus arī mūsdienu apstākļos.

Kordziedāšanas un koru kustības vēsture Latvijā ir veidojusies ciešā kopsakarā ar dziesmu svētku norisēm, bet skolu jaunatnes dziesmu svētki atspoguļojuši daudzas vispārējo latviešu dziesmu svētku tendences, reizē kļūdami par "lielo" svētku svarīgu avotu, allaž kalpojot par pamatu gan dziedātāju sagatavošanā, gan savstarpēji bagātinoties ar repertuāru un citām novitātēm tradīcijas attīstībā. Arī skolu jaunatnes dziesmu svētkos ir iekļāvušies visi Latvijas reģioni un dažādi sabiedrības slāņi, tādējādi konsolidējot sabiedrību jau no skolas sola un pat agrāk.

Svētkus veido noturīgas saiknes starp amatiermākslu un profesionālo kultūru – augstas raudzes profesionāļi ir iekļāvušies amatierkustībā, tādējādi ceļot mākslinieciskо izpausmju līmeni. Kordziesmas amatierkoriem raksta ne tikai paši diriģenti, kormūzikā specializējušies skaņraži, populārās mūzikas autori, bet viņu vidū ārā Latvijas elites komponisti. Vienlaikus repertuārs atsaucas uz dziesmu svētku būtiskāko tradīciju ar *a cappella* kordziesmu dziedāšanu, tādējādi veidojot tradīcijas noturību. Svarīga pastāvīgā repertuāra daļa ir arī latviešu tautasdziesmas, bet vēl lielāka vieta tieši skolu jaunatnes dziesmu svētkos ierādīta dziesmām ar instrumentālu pavadījumu – kā rāda tendences, jauniešu repertuārā tieši pēdējām ir vislielākā loma, tāpat kā skaņdarbiem, kas saistīti ar dažādu jauniešu subkultūru pastāvēšanu sabiedrībā. No tiem tiek atlasīti darbi ar patriotisku nokrāsu vai dziļāku saturisko slodzi un plašākiem vispārinājumiem. Mūsdienīgums ir šo svētku pamatvērtība – dziesmu svētku tradīcija tajos tiek atjaunota plaši, visvairāk skarot repertuāru.

Vēl viena atjaunošanās tendence ir arvien jaunu darbības sfēru un dalībnieku iekļaušana svētkos. Kopš 1995. gada būtiski paplašinājusies svētkos demonstrēto darbības sfēru amplitūda, iekļaujot garīgo un simfonisko mūziku, vēršot plašumā pūtējorķestru darbības spektru ar savu lielkoncertu un defilē programmu, ietverot folkloru, teātri, mūsdienu deju, koklētāju, tautas mūzikas, akordeonistu, vokālo ansambļu un popgrupu uzstāšanās, bet dalībnieku skaitā – arī diasporu un bērnus ar īpašām vajadzībām, kā arī cittautu kolektīvus.

XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts "Te-aust".
Foto: J. Romanovskis. VIAA arhīvs

Ļoti svarīgs faktors ir skolotāju, kordiriģentu, deju pedagogu izglītība, kas dod pamatu pilnvērtīgam bērnu un jauniešu apmācības procesam skolās un ārpus tām. Milzīga loma ir diriģenta vai kolektīva vadītāja personības starojumam un valdzinājumam. Līdzās skolām un obligātās izglītības nodrošinājumam būtisks ir nevalstisko organizāciju, biedrību, valsts un pašvaldības atbalsts[48] .

Tomēr līdzās šīm pozitīvajām norisēm un tendencēm tradīciju apēno sociālekonomiskie faktori un demogrāfiskā situācija Latvijā – bērnu skaita sarukums, jauno cilvēku izceļošana ārpus Latvijas, lauku iztukšošanās, no dzimtenes aizplūdušās un tik svarīgās ļaužu daļas asimilācija mītnes zemēs, izglītības satura un procesa nepārejošās problēmas, skolotāju trūkums, kas kopumā rada apdraudējuma izjūtu. Kā nopietns izaicinājums ir jāuztver arī jautājums par to, vai vārdu salikumā "dziesmu un deju svētki" uzsvars nākotnē tiks likts uz vārdu "svētki", ar to saprotot kopābūšanas svinēšanu visdažādākajās formās, vai vārdu "dziesma" – mākslinieciski augstvērtīgu priekšnesumu, kam ir visai sarežģītas attiecības ar sabiedrībā dominējošo vēlmi pēc masu izklaides. Arī komercializētās popkultūras saturs un atribūtika ietekmē svētku veidolu. Visbeidzot, acīmredzams ir dejotāju skaita būtisks pārsvars pār dziedātājiem, liekot aizdomāties, vai dziedāšanas tradīcija neizsīks pret dejošanas dominējošo lielākumu.

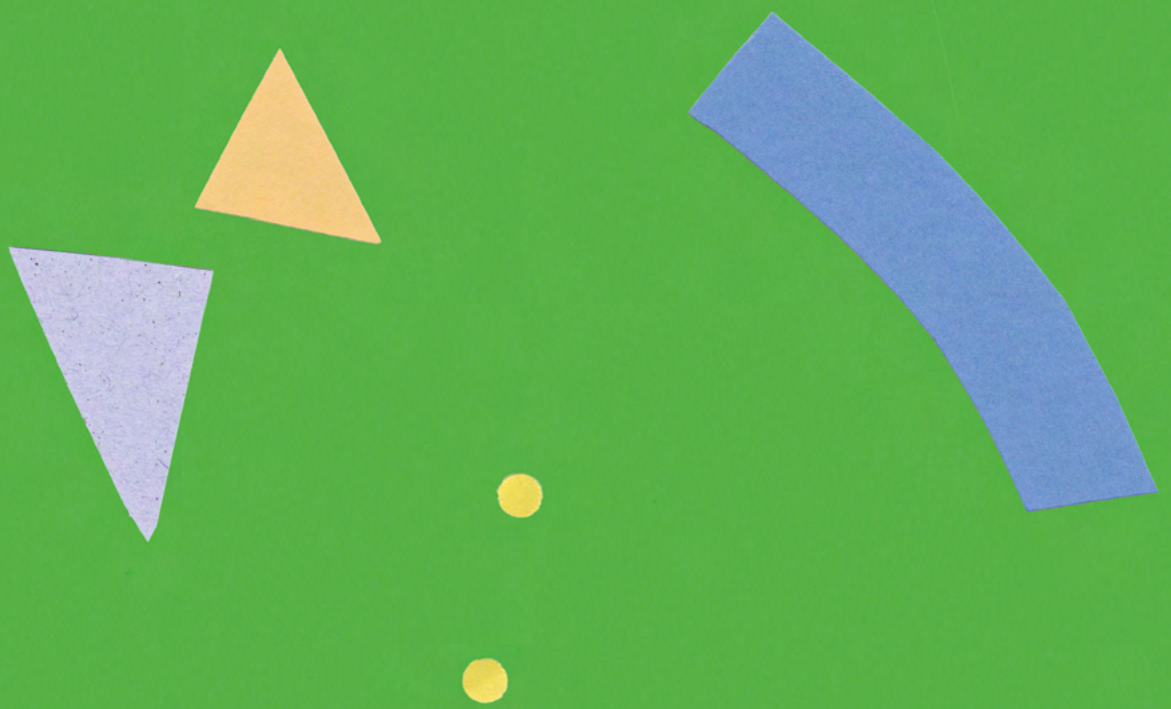
Katra jauna paaudze Sidraba birzī ienāk ar savu īpatnību, pieredzi un izpausmes veidu, arī tehnoloģiju attīstība arvien ienes savas pārvērtības. Kurp vedīs dažādie sabiedrības izmaiņu vektori, šodien vēl grūti teikt. Taču būtiskākais ir tas, vai tiks uzturēts svētku tradīcijas galvenais, ne vienmēr skaļi paustais vēstījums: stiprināt nācijas garīgo vienotību, uzšķilt konsolidācijas un harmonijas ideāla dzirksti. Tieši to līdz šim cauri laikiem spējusi uzturēt mākslinieciskā kopdarbība.

---

48 Skat. arī: Grauzdiņa, I. Koru dziedāšana un dziesmu svētki Latvijā. No: *Latvieši un Latvija*. 4. sēj.: *Latvijas kultūra, izglītība, zinātne*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, 443. lpp.

XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts “Te-aust“. Foto: K. Daleckis. VIAA arhīvs

DZIESMU SVĒTKU DEJAS

DITA JONĪTE

Līdzās kopkora dziedāšanai sava īpaša loma nacionālās identitātes apliecināšanā joprojām ir arī dejai. Skatuviskās tautas dejas kopienas pārstāvji aptaujās par motivāciju piedalīties šajā kustībā allaž uzsver nacionālās piederības apliecinājuma faktoru un iespēju sabalsoties ar savām nacionālajām saknēm. Kā liecina 21. gadsimtā notikušo svētku statistika, dejotāju skaitam ir tendence pieaugt. Kamēr aktīvo koristu skaits sarūk, skolu jaunatnes un vispārējo dziesmu svētku deju lielkoncertos iesaistīto pulks apmēram no tūkstoša pirmajos kopdejošanas[1] notikumos aizsniedzies jau līdz 16, 17 un 18 tūkstošiem dalībnieku 21. gadsimta otrās desmitgades svētkos. Pat *Covid-19* pandēmija un hibrīdformātā piedzīvotie Skolēnu dziesmu un deju svētki 2021. gadā nav būtiski iedragājuši tradīcijas noturību un skatuviskās tautas dejas popularitāti ikdienas praksēs. Skolu jaunatnes vidū skatuviskā tautas deja joprojām ir viens no populārākajiem deju žanriem. Vienlaikus tieši skolēnu svētki allaž bijuši gatavi pārvērtībām – tā 70. un 80. gadu svētku lielkoncertos ienāca sarīkojumu dejas. Savukārt kopš 1995. gada tiek veidoti tematiski deju lieluzvedumi, un līdzās tiem tiek radītas dažādas paralēlās programmas arī mūsdienu dejās.

Lai identificētu to, kas ir skolēnu deju svētku tradīcijas kodols, šajā rakstā mēģināšu izsekot, kurā brīdī skolu jaunatnes deju svētku tradīcija aizsākusies un kā svētki laika gaitā mainījušies. Lai gan vispārējo deju svētku numerācija joprojām oficiāli tiek skaitīta kopš 1948. gada, deja un kustību māksla kā patstāvīga mākslas forma bija klātesoša jau Latvijas pirmās brīvvalsts laika lieluzvedumos. Līdzīgi ir ar skolu jaunatnes dalību dziesmu svētkos – skolēnu svētku vēsture nesākās no nulles 1960. gadā, kad mēnesi pirms "lielajiem" – Padomju Latvijas Ceturtajiem dziesmu svētkiem – norisinājās Skolu jaunatnes I dziesmu un deju svētki[2]. Aizmetņi bērnu aktivitātei dziedāšanas un dejošanas amatierkustībā meklējami jau agrāk – dažādu paaudžu dziedātāji, dejotāji, sportisti un vingrotāji masu svētku norisēs iesaistījās arī starpkaru periodā, kā arī Otrajos un Trešajos Padomju Latvijas Dziesmu svētkos (1950. un 1955. gadā).

Starpsvētku laikā jau kopš Latvijas valsts izveidošanās regulāri organizēti dažāda mēroga jaunatnes dziesmu, deju un sporta svētki, kuriem veidotas īpašas programmas stadionos un lielākās estrādēs. Krājumā "Latvijas skolu jaunatnes deju svētki", kas ir līdz šim apjomīgākais jauniešu deju svētku vēstures pētījums un notikumu hronikas kopsavilkums (2021, VISC, aut. kol.), minēts, ka uz pirmajiem svētkiem 1960. gadā gatavojušies 10 200 dejotāju, kas uzrāda deju pulciņu plašo izplatību. Uz tiem gan tikuši tikai 1200 dejotāju. Zināma disproporcija starp tiem, kas vēlas piedalīties svētkos, un tiem, kas nokļūst arī deju svētku stadionā, saglabāsies gandrīz visos turpmākajos svētkos. Lielākoties tam būs objektīvi iemesli – stadionu ietilpība un svētku budžeta ierobežojumi.

Diskusijas par to, vai uz svētkiem būtu jātiek pilnīgi visiem bērnu kolektīviem, kas vien apguvuši repertuāru, joprojām ir dzīvas. Pastāv viedoklis, ka, lai nenokautu vēlmi dejot un lai neiznīktu tradīcija, pret drastiskajām vērtēšanas un atlases komisijām būtu jāizturas kritiskāk. Tomēr, neraugoties uz dažādiem ierobežojumiem, ar katriem nākamajiem svētkiem deju svētku programmas notikumu apjoms un dalībnieku skaits tikai pieaug. Piemēram, šāds salīdzinājums: 1984. un

---

1 Kopdejošana – vienu deju vai kustību priekšnesumu lielā laukumā cits citam līdzās izpilda daudzi kolektīvi.

2 Svētku pilnais nosaukums – Padomju Latvijas XX gadadienai veltītie Skolu jaunatnes I dziesmu un deju svētki. Skolu jaunatnes I dziesmu un deju svētki norisinājās no 1960. gada 24. līdz 26. jūnijam, bet no18. līdz 24. jūlijam notika Padomju Latvijas Ceturtie dziesmu svētki.

Deju uzvedums “Sprīdīša septiņas dieniņas baltas”. Latvijas Skolu jaunatnes VII dziesmu un deju svētki (1995).
Foto: R. Kūkojs. LNRMM

1989. gada svētkos bija ap 6000 dejotāju, bet 1995. gadā jau vairāk nekā 12 tūkstoši. Savukārt 2020. gadā gaidāmo svētku repertuāru apguva pat 24 794 dejotāji. Bija zināms, ka stadionā ietilptu tikai ap 16 800 dalībnieku, un galu galā TV versijas hibrīduzvedumā "Saule vija zelta rotu" *Zoom* lodziņos klātesoši bija vismaz 12 tūkstoši.

Pēc tam, kad 1960. gadā "lielos" un "mazos" svētkus nodalīja, pavisam drīz arī pieņēma lēmumu pieaugušo un skolu jaunatnes svētkus nerīkot vienā gadā. Svētki turpmāk tika organizēti ar konkrētiem intervāliem – ja nākamie "lielie" svētki bija paredzēti 1965. gadā, "mazajiem" tika iezīmēts 1967. gads. Tātad pēc septiņu gadu pārtraukuma. Ik pa laikam publiskajā telpā izskanējušas bažas, ka, lai nepazaudētu iesaistītos un neiznīktu tradīcija, neko un nekādos apstākļos svētku piecu gadu ciklā nedrīkst mainīt. Tikmēr realitātē viena daļa skolēnu, īpaši lielāko un spēcīgāko kolektīvu dejotāji, piedalās visos svētkos pēc kārtas – gan "lielajos", gan "mazajos", gan lielu un mazu pilsētu jubilejās, gan citos lielformāta deju uzvedumos. Tā pavisam droši ik pa diviem vai trim gadiem svētku dalībnieku prieks tiek vai visiem jauniešu kolektīviem.

Jāatgādina, ka nekad nevienā svētku vēstures periodā "mazo" un "lielo" svētku būtība, norišu organizēšana, repertuāra plānošana, uzvedumu rīkošanas vietas un daudzi citi svētku elementi nav bijuši kardināli atšķirīgi. "Mazos" un "lielos" svētkus atšķir tikai rīkotāji[3] un repertuārs ar atšķirīgas grūtības pakāpes horeogrāfiju. Starp citu, tieši repertuārs bija viens no iemesliem, kāpēc 60. gadu sākumā šķita svarīgi nodalīt skolēnu svētkus, – tas deva iespēju vairāk domāt par tādu horeogrāfiju, kas būtu piemērota tieši bērniem.

Dejošanas tradīcija tiek pārmantota no paaudzes paaudzē. Pārmantota tiek vēlme dejot un piedalīties plašajā skatuviskās tautas dejas kopienā. No kolektīva dalībnieku vidus izaug jaunie skolotāji, kas atkal savu pieredzi un māku nodod nākamajai paaudzei. Tāpat kolektīvos izaug svētku virsvadītāji, kas savukārt tālāk nodod deju svētku organizēšanas, deju lieluzvedumu veidošanas un svētku svinēšanas tradīcijas. Arī virsvadītāju institūcija ir kļuvusi par daļu no tradīcijas. To, kā lielajos deju laukumos panākt visu dalībnieku darbošanos vienā ritmā, apgūt var tikai pamazām, strādājot līdzās vecākiem un pieredzējušiem kolēģiem. Virsvadītājs vienlaikus ir horeogrāfs, laukuma kopdejošanas režisors un zīmējumu autors.

Mūsdienās arī deju kolektīvu vadītājs ir profesija. Iepriekšējā gadsimta pirmajā pusē dejas skolā mācīja entuziasti, kuru vidū bija ne tikai fizkultūrieši, bet arī dažādu citu priekšmetu skolotāji. Taču jau 70. gadu otrajā pusē lēnām veidojās sistēma, kas palīdzēja deju kolektīvu vadītājiem organizēt un plānot savu darbu ilgtermiņā un nodrošināja to, ka skolēnu svētku process ir nepārtraukts un ciklisks. Tā mūsdienās dažādu institūciju ietvarā profesionāļu vadībā darbojas neskaitāmi deju pulciņi un kolektīvi, kuros dejo visu vecumu bērni un jaunieši, kas arī nodrošina deju svētku kustības nepārtrauktību. Turklāt skatuviskajai tautas dejai līdzās aktīva ir arī dažādu mūsdienu deju kolektīvu radošā darbība.

Deju svētku virsvadītāji pieņem pionieru gājienu Daugavas stadionā. Padomju Latvijas II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1967). LNRMM

3 Skolēnu svētki līdz 2025. gadam bija Izglītības ministrijas pārziņā, kamēr pieaugušo svētki – Kultūras ministrijas aizgādībā.

KAS IR SKOLĒNU DEJU SVĒTKU TRADĪCIJA?

Padomju Latvijas XX gadadienai veltītie I Skolu jaunatnes Dziesmu un deju svētki (1960). LNRMM

21. gadsimtā ar deju svētku tradīciju pamatā tiek saprasta plašā visu paaudžu amatierkustība, kuras centrā ir skatuviskā tautas deja. Mūsdienās kolektīvu repertuārā lielākoties ir latviešu skatuviskās tautas dejas, kas tapušas 20. gadsimta otrajā pusē un 21. gadsimtā. Vairuma kolektīvu ikdienas prakses tiek saskaņotas ar dziesmu un deju svētku norisēm – kad tuvojas dziesmu svētki, kolektīvi lielākoties apgūst tikai svētku repertuāra dejas. Starpsvētku laikā tiek dejota arī pašu kolektīvu izvēlēta horeogrāfija – tiek sameklētas dejas no esošās skatuviskās dejas pūra vai veidotas jaunas, dažkārt sagatavojot pat vienotas tematikas uzvedumus. Tomēr visu amatierkolektīvu rutīnā lielākais mērķis allaž bijis "tikt uz svētkiem", tādēļ droši var apgalvot, ka deju svētku tradīcija ietver gan gatavošanos svētkiem, gan pašu svētku regulāru svinēšanu jeb dalību deju svētku norisēs galvaspilsētā, kur kulminācija tiek piedzīvota lielkoncertā vai lieluzvedumā kādā no sporta stadioniem un hallēm. Savukārt labākie kolektīvi (skates laureāti) gandrīz vienmēr ar dejām uzstājušies arī noslēguma koncertos Mežaparkā[4].

Tradīciju pētnieki[5] uzsver, ka tradīcijas galvenās iezīmes ir nepārtrauktība un kustība: tradīcijai nekaitē dažādas pārmaiņas, taču dabisku tradīcijas attīstību var ietekmēt pārāk liela kontrole vai priekšraksti par to, ko drīkst vai nedrīkst darīt ar dejas mantojumu. Attiecībā uz pašu deju pūru vienlaikus jāpatur prātā, ka folkloras mantojumu mākslinieciski interpretēt var tikai tad, ja zināms autentiskais materiāls. Savukārt mūslaikos radītā oriģinālhoreogrāfija ir autordarbi.

2005. gadā 1. jūlijā spēkā stājās Dziesmu svētku likums[6], kam jānodrošina tradīcijas nepārtrauktība. Vispārizglītojošo skolu 4. klases programmas "Mūzika" teorijā, uzskaitot to, kas raksturo dziesmu un deju svētkus, minēti arī svētku apdraudējumi. Vietnē *uzdevumi.lv* bērniem tiek skaidrots, ka mūsdienās tie varētu būt saistāmi ar strauju ekonomisko attīstību un sociālajām izmaiņām – cilvēki pārceļas uz pilsētām vai ārzemēm un samazinās dalībnieku skaits[7]. Tam varētu arī iebilst, jo gan pilsētās, gan diasporā amatieru kustība ir gana populāra un bērnu deju kolektīvi no ārzemēm nu jau piedalās gan skolēnu, gan vispārējos dziesmu svētkos. Arī senāka vēsture rāda, ka, neraugoties uz pastāvošo valsts iekārtu, dejotgribētāji svētku aktivitātēs vienmēr piedalījušies labprātīgi. Vienlaikus tā bijusi dzīva tradīcija, reaģējot uz sava laika aktualitātēm un iespējām. Laika gaitā mainījušās gan deju svētku svinēšanas formas, gan saturs, mainījies skatpunkts uz dejas un kustību mākslu, mainījusies izpratne par to, kuri ir tie fenomeni, ko būtu vēlams aktualizēt, kam piešķirama vērtība. Periodiski notiek arī vērtību pārvērtēšana, lai saprastu, kas repertuārā saglabājams un no kā svētku saturā vai formā vajadzētu atbrīvoties.

Lai gan vārds "deja" oficiālajā svētku nosaukumā ienāk tikai 1960. gadā (šā raksta kontekstā zīmīgi, ka tieši līdz ar I Skolu jaunatnes svētkiem), dejošana dziesmu svētku programmās tiek ietverta

---

4 Izņēmums bija 2005. gada svētki, kad Mežaparka estrādē dejotāju nav noslēguma koncerta programmā.
5 Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018.
6 2003. gadā Dziesmu un deju svētkus atzina par UNESCO Cilvēces mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma meistardarbu, un 2008. gadā tie tika iekļauti UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā.
7 Uzdevumi.lv. (skatīts 04.02.2025.).

Padomju Latvijas I Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Deju kolektīva uzstāšanās ["Dinamo"] stadionā, panorāmas skats uz dejotājiem, publiku tribīnēs, partijas un valsts darbinieku portretiem (1960). LNRMM

Deju uzvedums "Spēlēju, dancoju". IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2005). LNRMM

Padomju Latvijas V Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1989). Foto: A. Liepiņš. LNRMM

jau krietni agrāk. Tā 1922. gadā, kad Rīgā tiek organizēti Latvijas jaunatnes dziesmu svētki[8], centrā, protams, ir kopkoru koncerti ar 3000 dziedātāju, taču norišu programmā ir arī sporta un vingrošanas sacensības, teātra izrādes un tematiskā izstāde[9]. Iespējams, uzmanību piesaista vārds "sacensība". Ierasti tas saistās ar sportu, taču sacensības aizvien ir arī neatņemama dziesmu svētku tradīcija: svētku procesā notiek kolektīvu cīņas gan par to, lai vispār kvalificētos par svētku dalībniekiem, gan pēc tam (jau svētku dienās) sacenšoties tā dēvētajos koru un deju karos. Tāpat ar sportu asociatīvi saistās dziesmu svētku masu priekšnesumi, kas līdzinās lielo sporta svētku atklāšanas un noslēguma ceremonijām. Krāšņajos sporta spēļu un olimpiāžu šovos parasti piedalās liels skaits sportistu un dejotāju, kas darbojas saskaņotā ritmā un vienā idejiskā vēstījumā apliecina olimpiskās kopības izjūtu. Autoritārisma laikā tas bija nācijas vienotības un vadonības kults. Savukārt okupācijas laikā lielie uzvedumi slavināja padomju valsts politisko iekārtu un vadību, kas 50 gadus bija totalitāra iekārta. Taču arī aizvadītajos 30 neatkarības gados dziesmu svētkos svinam un daudzinām savu neatkarīgo valsti, un arī tā uzskatāma par dziesmu svētku tradīciju.

"Dejas" un "kustēšanās" formas laika gaitā dažādi mainījušās. 1922. gada jaunatnes svētku noslēgumā skatāmi sporta paraugdemonstrējumi ar vingrošanu un dažādu ritmisku uzdevumu izpildi. 20. gadu Latvijā arvien redzamāka kļuva modernā deja. Lai gan šis dejas virziens orientēts uz individualizētu dejas izpratni, "jaunā" deja iezīmēja pagriezienu dejas mākslas uztverē, kā arī mainīja attieksmi pret ķermeni. "[T]iek pievērsta uzmanība tā izkopšanai, labsajūtai un estētiskajam aspektam, kas rosina uz fizisko aktivitāšu nepieciešamību."[10] Turklāt deju sāk pieņemt kā lietderīgu brīvā laika pavadīšanas veidu, "iezīmējot jau amatiermākslas statusu"[11]. 20. gadsimta 20. gados Latvijā veidojās arvien jaunas deju un ritmikas skolas, likumsakarīgi, 1928. gada svētki raksturojami ar "lielāku uzsvaru uz kustību mākslu"[12] – svētku otrās dienas pēcpusdienā bija skatāmas gan nacionālās dejas (piemēram, "Ačkups" un "Jandāls"), gan vingrošanas un ritmoplastikas priekšnesumi. Un, kā liecina avoti, skatītājus sajūsmina tieši lielais izpildītāju skaits[13].

1937. gads iezīmīgs ar Pirmajiem vispārējiem aizsargu vingrošanas un tautas deju svētkiem Rīgā, kas notiek Latvijas Sporta biedrības stadionā un ko organizē fiziskās audzināšanas inspektors. Jaunieši no dažādiem novadiem dejoja 11 latvju tautas dejas. Vēl labāk organizēti "masu tautisko deju demonstrējumi" norisinājās 1939. gada jūnijā, kad Uzvaras laukumā (tagadējā Uzvaras parkā) tika svinēta Aizsargu organizācijas divdesmitgade. Septembrī turpat noritēja mazpulku organizācijas desmitajai gadadienai veltītie pasākumi.[14] Šeit sāka iezīmēties vēlme organizēt "mazos" un "lielos" svētkus atsevišķi. Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā uz jaunatnes audzināšanu tika likts īpašs uzsvars, labi apzinoties, cik svarīga ir valsts pilsoņu lojalitāte savam vadonim jau no mazotnes.

---

8 Svētki norisinās no 18. līdz 22. jūnijam Esplanādē.
9 Spalva, R. Tautas nākotne ir viņas jaunatnē. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 15. lpp.
10 Vidzemniece, V. *Modernā deja Latvijā 20. gadsimta pirmajā pusē*. Rīga: Zinātne, 2024, 394. lpp.
11 Turpat.
12 Spalva, R. Tautas nākotne ir viņas jaunatnē. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*, 22. lpp.
13 *Latvijas Kareivis*, 1928, 31. jūl..
14 Saulīte, I. *Deju svētki Latvijā. Skaitļi un fakti 1945–2003*. Rīga: V/A Tautas mākslas centrs, 2005, 17. lpp.

Pēc 1934. gada, tāpat kā citu tā laika nedemokrātisko valstu kultūras dzīvē, grandioziem masu pasākumiem – svētkiem, kultūras un izklaides sarīkojumiem – bija atvēlēta sevišķa vieta: "Lielpasākumi nedemokrātiskajās valstīs bija komunikācijas līdzeklis – politisks rituāls."[15] Regulāri tika veidoti brīvdabas uzvedumi (Pļaujas, Darba, Ražas, Aizsargu, Jaunsargu u. tml. svētki) ar lielu dalībnieku un skatītāju skaitu, tika būvētas īpašas estrādes un skatuves, veidota lielizmēra scenogrāfija. Tas nav unikāli tikai Latvijā – vairākās Eiropas valstīs pastāvošo valsts politiku slavināja dažādi vērienīgi sporta svētku uzvedumi. Eiropā par milzu kulmināciju, slavējot Hitlera vadonības kultu, kļuva Berlīnes olimpiskās spēles 1936. gadā. Latvijā 1934. gadā, jau pāris mēnešus pēc Kārļa Ulmaņa apvērsuma, tika organizēts lieluzvedums "Atdzimšanas dziesma", bet 1938. gadā – IX Vispārējie latviešu dziesmu svētki, kuru protektors, protams, bija pats Kārlis Ulmanis, un programma tika veidota "dižena un patriotiska". Režīms akcentēja visa latviskā uzsvēršanu, aktīvi tika vākta folklora, izzināta tautas deja, darināti tautiskie kostīmi. Tapa arī pirmās skatuviskās tautas dejas. Par šo mainību un pielāgošanos Ernests Spīčs raksta:

> Tautas deju pulciņi pēc Otrā pasaules kara turējās pie Jēkaba Stumbra un Mildas Lasmanes 30. gados radītās metodikas, kas mēģināja atrast veidu, kā folkloras materiālu piemērot skatuvei, to pēc iespējas mazāk mainot. Viņu devīze bija: "Tautas dejas jādejo tādas, kādas tās ir." Šāds uzskats nebija pieņemams padomju okupācijas varai, jo komunistiskā ideoloģija nepieļāva brīvību, kāda raksturīga folklorai vispār un īpaši dejai. Tomēr pavisam bez folkloras iztikt nevarēja, nācās to iegrožot sociālistiskā reālisma rāmjos. Paraugs bija jāņem no Maskavas, kur izmantoja klasiskā baleta metodiku savienojumā ar kādai tautai raksturīgo dejas leksiku un nacionālā rakstura stereotipiem. Šādas baleta stilistikā veidotas apdares vai pat jaunrades dejas izplatīja Moisejeva ansamblis, un šim piemēram cītīgi sekoja visā padomju režīma ietekmes zonā.[16]

Gan Ulmaņa, gan padomju režīma svētkos saskatāmas vairākas paralēles. Piemēram, Ulmaņa režīma laikā masu uzvedumos piedalījās aizsargi un mazpulcēni, bet Padomju Latvijas svētkos tika iesaistītas tā dēvētās darba rezerves. Interesanti, ka skolēnu svētkos līdz pat 1989. gadam arodskolu un profesionāli tehnisko skolu audzēkņi darbojas savā, paralēlajā plūsmā, ar savu, no vispārizglītojošajām skolām atšķirīgu repertuāru un materiāli tehnisko bāzi. Līdz pat VI Skolu jaunatnes svētkiem (1989) šīs plūsmas vadītājs un pārraugs bija Harijs Sūna.

---

15 Ezeriete, I. Dziesmu svētki mainīgajos politiskajos un varas apstākļos. No: *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas*. Rīga: LU LFMI, LNKC, RMM, 2023, 137. lpp.

16 Spīčs, E. Spītīgais eņģelis Sūna. *Dance.lv* 2023, 23. marts; pieejams: https://dance.lv/spitigais-engelis-suna/ (skatīts 12.02.2025.).

KO VĒLAMIES SAGLABĀT?

Kas ir tautas dejas? 1921. gadā Jurjānu Andrejs, kārtojot Latvju tautas mūzikas materiālu 5. grāmatu, priekšvārdā raksta, ka krājumā iekļāvis arī tādas dejas, kas

> patapinātas no citām tautām, kā tas redzams no sabojātiem nosaukumiem un izvešanas veida [..], lai rādītu, kādas dejas latvji savā laikā dejojuši, jo vēsturiska nozīme viņām nav noliedzama. [..] Ir zināms, ka gandrīz katrai tautai bez savām atsevišķām tautas dejām [..] bij arī pieņemtas cittautu dejas, pēc kuru parauga vēlāk izcēlušās citas.[17]

Jau te redzam, ka nav iespējams krasi nošķirt kādas absolūti tīras un autentiskas tautas dejas no visām citām pasaules tautu dejām. Pašapziņas stiprināšanai 20. gadsimta sākumā tomēr bija būtiski fokusēties uz latviešu deju soļiem:

> Salīdzinot tautas deju veidojumu un vijīgās melodijas ar mūsdienu nēģeriskajām dejām, priekšroka jādod mūsu senču atstātam mantojumam. Tas ir mums tuvāks un daudzkārt vērtīgāks par amerikanizētiem nēģeru deju motīviem. Tāpēc vislielākā atzinība skolām, organizācijām un atsevišķām personām, kas mēģina vērst mūsu jaunatnes skatus uz novārtā pamestajām tautas dejām.[18]

Mūsdienās, kad skatuviskās tautas dejas ir vispopulārākais deju žanrs, uz skatuves atkal droši var atgriezties tās dejas, kas attīstījušās afroamerikāņu un latīņamerikāņu kopienās – hiphops un breikings.

Dziesmu un deju svētku pamatmērķis ir nacionālās identitātes apliecinājums kopīgā dziedāšanā, dejošanā, muzicēšanā un svētku svinēšanā. Tikpat svarīgs ir nemateriālā kultūras mantojuma saturs un svētku svinēšanas forma. Par kopkora pamatvērtību tiek atzīta spēja vairākās balsīs dziedāt bez instrumentāla pavadījuma (*a cappella*). Bet kas ir kopdejošanas pamatu pamats – **tautas deja**, skatuviskā tautas **deja oriģinālhoreogrāfijā** vai **kopdejošana** deju uzvedumos stadionā? Jaunākā deju svētku vēsture liecina, ka tradīciju veido visas šīs trīs komponentes kopā.

Bērnu deju pulciņu un kolektīvu vadītāji nozares diskusijās allaž uzsvēruši, ka tieši bērni un skolu jaunatne ir tā dejotāju grupa, kurā vispirms vajadzētu fokusēties uz **latviešu tautas dejas** pamatsoļiem. Latviešu dejas pamatos ir gājiena solis, teciņsolis, polka, galops... Horeogrāfe un pedagoģe, kā arī trīs skolu jaunatnes deju svētku virsvadītāja Indra Filipsone par dažādiem nepamatotiem jaunievedumiem izteikusies visai kritiski: "Tagad reizēm bērni dejās rāpo, lec, viņus met pa gaisu, bet viņi nezina ne teciņu soli, ne palēcienu. Ja nav pamata, tad tas process neveidojas dabiski."[19]

---

17 Jurjāns, A. Priekšvārds 5. grāmatai. No: *88 latviešu tautas dejas un apdares*. Toronto: Latviešu Dziesmu svētku biedrība Kanādā, 1973, 10. lpp.

18 Rinka, J., Ošs, J. Latvju tautas dejas. Priekšvārds 1. burtnīcai. No: *88 latviešu tautas dejas un apdares*, 11. lpp.

19 Juraševska, G. Bērnos interesi vienmēr var atrast. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 235. lpp.

Horeogrāfe runā par to, cik svarīgi bērniem ir dot iespēju dejot, nevis sēžot vai stāvot nodrošināt laukuma zīmējumus. Tam piekrīt arī pedagoģe un horeogrāfe Janīna Nurka, kura horeogrāfiem iesaka dejas taisīt tādas, "ko bērni var izdarīt, lai nav jāmokās un lai zīmējumi veidojas organiski"[20].

Trijos padomju perioda svētkos koncertprogrammās ar savu uzvedumu iesaistīti bija arī pirmsskolas vecuma bērni[21] tolaik populārās mūzikas skolotājas Lienes Lūses vadībā. Viņa savā pieredzē ikdienas darbā bērnudārzā bija pārliecinājusies, ka dejot var iemācīt caur ritmu, "tikai ar plaukstām – ar plaukstām ritmu izsitot. [..] Spēlēju maršu, visi tikai sit plaukstiņas, ilgi sit plaukstiņas uz dažādiem ritmiem – uz teciņiem, soļošanu, galopu. Lai ritms ir. Un tad tikai liek klāt kājiņas."[22] Svarīgi to darīt katru dienu muzikālajās nodarbībās, kurās līdzās dziedāšanai tiek sperti arī pirmie rotaļu un deju soļi. Un tikai tad palēnām bērni var apgūt to, kā deju soļus izpildīt dažādos virzienos, tiem pievienot kādus auguma uzsvarus – šūpošanos celīšos, pieliekšanos vai griešanos. Ar tautas deju iespējams apgūt to, ka līdzās var būt lēni un ātri, gari un īsi, smagāki un vieglāki soļi, norādot uz kontrastu nozīmi latviešu tautas dejā. Mūsu dejai ir "raksturīga partneru līdztiesība, kur horeogrāfiskajās norisēs abi pārinieki izpilda līdzvērtīgas kustības. Partneru līdztiesība un tai pakārtotā godbijība saistīta ar tautas dejā izteikto uzmanību partneru vai pārinieku starpā."[23] Ar latviešu deju tiek saistīta arī dejošana dārziņā jeb aplī, kurā pārvietošanās var būt gan pa dejas ceļu[24], gan pretēji dejas ceļam. Taču tikpat populāri ir izvietoties kolonnās, līnijās, virknēs un dažāda dejotāju skaita grupās, kas horeogrāfus iedvesmo ne tikai jaunu deju sacerēšanai, bet arī laukuma zīmējumu veidošanai lieluzvedumos.

Vēl 20. gadsimta sākumā tautas deju asociēja ar tradicionālo dzīvesveidu laukos, kur to dažādos svētkos un godos praktizēja zemnieki. Attīstoties rūpniecībai, cilvēki no laukiem pārcēlās uz dzīvi pilsētās, un izrādās, ka tautas deju itin labi var dejot arī pilsētnieki, lai gan šo deju atšķirībā no baleta par mākslu vēl īsti neuzskatīja. Pat ja latviešu profesionālā teātra sākotnē latviešu dejas un rotaļas savos uzvedumos mēdza ieviest jau režisors Ādolfs Alunāns, tikai ar valstiskuma un vēl vairāk līdz ar Ulmaņa autoritārā režīma nostiprināšanos "tautas dejas tika strauji attīstītas kā skatuviskā dejas forma"[25]. Tika veidoti pat etnogrāfiski uzvedumi, kuros demonstrētas senču tradīcijas, tostarp dejošana. Deja tika pielāgota priekšnesuma vajadzībām,

> "[to] pakļaujot skatuves (vai laukuma) horeogrāfiskajai nosacītībai, t. i., skatuves likumiem. [..] Spilgtāko horeogrāfiju autori noteica vispārējo stilu. Sākumā vienā vai dažos kolektīvos, bet vēlāk, pateicoties deju svētkiem, izveidojās samērā vienveidīgs dejas izpildījuma stils visā Latvijā. Vēl vairāk – citu dejas žanru ietekmē mūsu skatuviskajās tautas dejās sakausējušies gan cittautu skatuvisko deju elementi, gan baleta pozas un stiepšanās uz puspirkstiem, gan ritmoplastiskas roku kustības, gan

20 Juraševska, G. Bērnam uz laukuma ir jādejo. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*, 205. lpp.
21 Bērnudārzu audzēkņu priekšnesumi tiek sagatavoti 1979., 1984. un 1989. gada svētkos.
22 Plūme, S. Nest ar prieku. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 109. lpp.
23 Spalva, R. Latviešu tautas deja. Pieejams: *Nacionālā enciklopēdija* (skatīts 05.02.2024.).
24 Dejas ceļš – pārvietošanās pa apli pretim saulei.
25 Gailīte, E. No zemnieku dejām seno latviešu gaumē līdz mūsu tautas dejām. *Dance.lv. Žurnāls*, 2020, 5. maijs; pieejams: https://dance.lv/no-zemnieku-dejam-seno-latviesu-gaume-lidz-musu-tautas-dejam/ (skatīts 06.10.2022.).

> sarīkojumu deju soļi utt. Šādi izveidojās skatuviskais tautas dejas stils, kas jaunatnē guva diezgan labu piekrišanu. Cilvēks vienlaicīgi varēja būt tautisks, radošs un moderns.[26]

Mūsdienu deju koncerts Kongresu namā. IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2010). LNRMM

Redzot skatuviskās tautas dejas popularitāti tieši jauniešu vidū, acīmredzot formula "tautisks, radošs un moderns" arvien labi strādā.

Gandrīz 100 gadu periodā, kopš tiek veidotas jaunas un jaunas deju versijas, skolēnu deju svētku programmās iespējams saskaitīt gandrīz 250 tautas deju apdares un oriģinālhoreogrāfijas. No tām tikai mazāk par pāris desmitiem atkārtotas vairāk nekā vienos svētkos.[27] Tikmēr vispārējos deju svētkos dejas atkārtotas daudz biežāk.[28] Liela daļa no tām tad arī veido dejas zelta fondu.[29]

Ja nemitīgi tiek radītas jaunas[30] dejas, no kurām tikai dažas piedzīvo atgriešanos svētku un kolektīvu repertuārā, vai jāsaprot, ka pati deja vairs nav svētku tradīcijas centrā? Vai arī par tradīciju būtu dēvējama jaunu un jaunu deju sacerēšana? Nav nemaz tik viegli izšķirties, kas ir svarīgāks arī pašam dejotājam – iemācīties un dejot tautas dejas, palīdzēt radīt jaunu horeogrāfiju saviem vadītājiem vai vienkārši socializēties, pavadot savu brīvo laiku kustībā? Cik daudz rūpēties par tautas deju folkloras saglabāšanu dejošanas praksē, un cik ļoti noslīpēt skatuvisko perfekciju? Cik daudz iespējams ļauties horeogrāfu radošajai fantāzijai, un cik daudz drīkstam eksperimentēt? Lai saglabātu tautas dejas etnogrāfisko vērtību, tā būtu jāizdejo maksimāli tuvu zināmajām pierakstu versijām. Vismaz jaunāko dejotāju grupās. Mūsdienās gan plašumā izvērtusies arī folkloras kopu darbība, kurā tiek dejoti tieši šie tradicionālie danči. Vai autentiskā tautas deja būtu atstājama tikai folkloras un danču kopām?

Starpkaru periodā, lai vienlaikus spēcinātu fizisko izturību un nacionālpatriotiskās jūtas, skolās tautas dejas mācīja fiziskās audzināšanas un ritmikas stundās. Tā bija daļa no jaunatnes audzināšanas metodikas, ieviešot plastiski izdaiļotu kustību, grupu vingrojumu, tautas deju un rotaļu praksi bērnu un jauniešu ikdienā. 1938. gadā Johannas Rinkas un Jāņa Oša "Latvju tautas dejas" 1. burtnīcas ievadā teikts:

> Mūsu tautas dejas, tāpat kā tautas dziesmas un citas gara mantas, ir senču atstāts vērtīgs mantojums, kas kā zelta pavediens saista tālo pagātni ar mūsdienām. Tautas dejas kopīgi ar tautiskajiem tērpiem, dzintara un sudraba rotas lietām, zelteņu izrakstītām segām un citām mākslinieciski darinātām veltēm pauž senlatviešu mākslas izpratni, rāda mūsu senču daiļuma izjūtu, fantāzijas lidojumu, tautas raksturu. [..] Vairums no 1. burtnīcā ievietotām dejām ir raksturīgi latviskas kā: sudmaliņas, jandaliņš, ačkups, zvejnieciņš, trīspāru deja, jandāls un krustdeja. Pārējās gan aizņemtas no kaimiņtautām, bet pārlatviskotas tādā mērā, ka pilnīgi iederas starp pirmajām.[31]

26 Spīčs, E. Kurp diesim tālāk, dejotāju tauta? *Dejas Pasaule*, 1990, Nr. 1 (jūnijs), 10. lpp.
27 Latvijas Skolu jaunatnes deju svētkos dejotās latviešu tautas dejas, apdares un horeogrāfijas 1960–2020/2021. No: No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 420. lpp.
28 Deju vizualizācija. Pieejams: *Dziesmu svētku krātuve* (skatīts 11.03.2025.).
29 Pieejams: *Latviešu skatuviskās dejas zelta fonds – Dejas zelta fonds* (skatīts 15.12.2024.).
30 Jaunrades konkursi tiek rīkoti kopš 1958. gada. Kopš 2000. gada jaunrades deju konkursi notiek Valmierā, kur ik reizi tiek pieteikti vairāki desmiti jaunu deju. 2024. gadā, kad konkurss notika pēc ilgāka pārtraukuma (pandēmijas dēļ), pieteikta bija 131 jauna deja.
31 Jurjāns, A. Priekšvārds. No: *88 latviešu tautas dejas un apdares*. Toronto: Latviešu Dziesmu svētku biedrība Kanādā, 1973, 11. lpp.

Joprojām bērni un jaunieši dzied, vingro un dejo. Skolu, pašvaldību un interešu izglītības pulciņos tiek veidoti lielāki un mazāki deju uzvedumi, kas veido pieredzi dalībai valstiska mēroga lieluzvedumiem. Horeogrāfs Jānis Purviņš kopdejošanai deju svētkos veltījis savu pētījumu mākslas doktorantūras studijās, izsekojot tam, kā laika gaitā attīstījusies lieluzvedumu horeogrāfijas veidošanas tradīcija. Ar kopdejošanu šajā pētījumā tiek saprasts tāds priekšnesums, kurā dejas skatuvisko variantu vienlaikus izpilda vairākas mākslinieciskās vienības, kas izvietotas lielā laukumā cita citai blakus: "Caur jauniem horeogrāfiskiem risinājumiem tiek veidoti raksti un ornamenti, tādējādi radot jaunu un oriģinālu horeogrāfisku mākslas darbu – kompozicionāli vienotu lielformāta iestudējumu jeb lieldeju."[32]

Jau no starpkaru perioda šiem masu priekšnesumiem raksturīgs ornamentāls dekoratīvisms, kur uzmanību vairs nesaista deju horeogrāfiskie smalkumi un dejotāja individuālās emocijas, bet gan spēja izmantot laukuma telpu, modelēt dažādas ģeometriskas formas, kā arī daudzskaitlīgu dalībnieku kustība vienotā ritmā. Kā raksta dejas vēsturniece Elza Siliņa: "Formas vienkāršums un monumentalitāte ir galvenais noteikums, kas nodrošina panākumus."[33] Attīstoties skatuves tehnikai un scenogrāfiskajām iespējām, "panākumus" vēl vairāk nodrošina gaismu izmantojums – vispārējo deju svētku uzvedumi stadionos tiek plānoti vēlu vakarā, un Jānis Purviņš, analizējot 2003. gada svētkus, raksta: "A. Dubkova veidotā gaismu partitūra rada spilgtu un krāšņu iespaidu, vēl vairāk izceļot dejotāju veidotos zīmējumus."[34] Redzams, ka uzsvars kopdejošanā ir uz skaisti veidotiem zīmējumiem.

Tikmēr starpsvētku laikā izšķiroša loma ir kolektīva vadītāja personībai, ambīcijām, mērķiem. Vadītājs izvēlas repertuāra dejas, veido koncertdzīves politiku un sava kolektīva mākslinieciskorokrakstu. Vienu un to pašu dziesmu divi atšķirīgi diriģenti vienam un tam pašam korim interpretēs atšķirīgi. Tāpat ir ar dejām – pat pēc noskatīta videoparauga katrs kolektīvs dejai var piešķirt atšķirīgus akcentus un raksturu. Ikdienā šāda radošā brīvība pat būtu vēlama, bet tad, kad dziedātāji sanāk kopkorī un dejotāji stadionā, virsvadītāji sagaida vienotu izjūtu, ritmu un saprašanu. Dziesmas skanējumā atkāpes no kopskaņas var būt arī labi pamanāmas (traucējošas), kamēr deju horeogrāfiskie smalkumi laukumos ar daudziem tūkstošiem dejotāju nebūs saskatāmi. Un tomēr – lai skaistie laukuma zīmējumi radītu vajadzīgo efektu, dejotājam deju laukumā jābūt savā īstajā vietā un laikā. Deju svētku uzvedumu centrā ir lielā kopdejošana, kurā kolektīvi ar apgūto deju starpniecību veido laukuma zīmējumus, un skatītājam var būt gluži vienalga, vai tur tiek dejoti tautas dejas pamatsoļi vai pavisam svaiga polku un teciņsoļu interpretācija.

Lai gan dziedāšanai un dejošanai bijusi svarīga loma arī mūsu senču svētkos un rituālos, dziesmu svētki nav unikāla latviešu tradīcija, kas nākusi no mītiskiem Latvijas aizlaikiem. Dziesmu svētki "radās un pastāvēja jau 19. gs. pirmajā pusē Vācijā, Šveicē, Austrijā un citur, kur kora dziedāšana – pati demokrātiskākā mākslas muzicēšanas forma – kļuva par tautu mobilizējošu

Mirklis filmēšanas laukumā, veidojot mūsdienu deju kolektīvu videostāstu "Augstāk par zemi". Dejo Deju skolas "Benefice" un deju studijas "Intriga" dejotājas, dzied "Tautumeitas". Jelgava. XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2021). Foto: A. Bensone

32 Purviņš, J. *Deju svētku laukuma zīmējumu veidošanas principi*. Profesionālās doktora studiju programmas mākslās teorētiskais pētījums. Rīga: JVLMA, LMA, LKA, 2024, 11. lpp.
33 Siliņa, E. Deju svētku krāšņums. *Literatūra un Māksla*, 1965, 24. jūl.
34 Purviņš, J. *Deju svētku laukuma zīmējumu veidošanas principi*. Profesionālās doktora studiju programmas mākslās teorētiskais pētījums, 106. lpp.

patriotiskās un nacionālās kustības spēku”[35]. Kordziedāšanas kustību aizmetņi “meklējami vispārējās Eiropas mūzikas tendencēs, arī nacionālisma ideoloģijā, kas ietekmēja nacionālo kompozīcijas skolu izveidošanos”[36]. Savukārt kopdejošanas tradīcija veidojusies autoritārajā Kārļa Ulmaņa republikā un attīstījusies okupētās Latvijas laikā. Un arī mūsdienu demokrātiskajā Latvijā daļu sabiedrības joprojām sajūsmina tieši šie lielie uzvedumi. Dziesmu svētku valstiskošanas pētnieks Jānis Daugavietis raksta: “Dziesmu un deju svētkus allaž izmanto politiskie režīmi, lai atražotu un stiprinātu viņiem vēlamo *status quo*, simboliski un praktiski mobilizējot iedzīvotājus, uzturot ar svētku procesu saistīto amatiermākslu.”[37] Protams, “kāda elementa padarīšana par tradicionālu vienmēr ir selektīvs process, pagātnes kultūras iezīmēm piešķirot vērtību, balstoties uz tagadnes vērtībām un mērķiem”[38].

Deju horeogrāfijā senākais tradīcijas slānis ir saistīts ar etnogrāfiskajām tautas dejām un rotaļām, taču svētku kulmināciju veido tieši kopdejošana stadionā, veidojot dažādas latviskas zīmes. Tautas dejas pētnieks Harijs Sūna gan atzīst – arī senākajās liecībās, kur sveštautieši fiksējuši vietējo kopienu dejošanas paražas “uzsvērts, ka tieši latviešu zemnieks esot saglabājis pašu pirmatnīgāko sadzīves horeogrāfiju, kuras raksturīgākā iezīme esot ornamentālais (bezsižeta) risinājums”[39]. Gan tautas deju rakstus, gan mūsdienās veidoto deju pamatā ir pinumi, vijumi, un mezglojumi, kas ir kustībā atdarinātas ikdienas gaitas zemnieku un zvejnieku sētā. Tāpat lietu kārtošana rindā, līnijā, griešana pa riņķi un citas ikdienas rutīnas. Un šis princips nereti tiek attīstīts arī lielajos laukuma zīmējumos svētku uzvedumos.

KAS DEJO?

Bērni! Lai gan deju svētku vēstures sākuma atskaites punkts ir 1948. gads, bet skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem tas ir 1960. gads, kad attiecīgi sākas deju un skolēnu svētku “skaitīšana”, pirmsskolas un skolas vecuma bērni klātesoši bijuši jau dziesmu svētku pirmsākumos. Tradīcija savā būtībā ir kādu elementu nodošana no paaudzes paaudzē, kur tikai likumsakarīga ir arī bērnu klātbūtne. Oficiāli bērnu deju kolektīvi pirmo reizi piedalījās II Deju svētkos (1950) ar divām dejām – “Ritenīti” un čehu tautas deju “Ganiņš”[40], bet pēc 10 gadiem – 1960. gadā – skolu jaunatnei jau bija pašai savi, neatkarīgi un pašpietiekami svētki, kuri varēja pulcināt jau daudz lielāku dalībnieku skaitu. 1967. gada svētku uzvedumā piedalījās jau ap 4000 dejotāju un 3500 vingrotāju (profesionāli tehniskās izglītības pārvaldes skolu jaunieši).

---

35 Grauzdiņa, I. (sast.). *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*. Rīga: Musica Baltica, 2004, 28. lpp.
36 Šarkovska-Liepiņa, I. Avoti. Dziesmu svētku priekšvēsture. No: *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas*. Rīga: LU LFMI, LNKC, RMM, 2023, 37. lpp.
37 Daugavietis, J. Līdzšinējie pētījumi par Dziesmu un deju svētkiem. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018, 131. lpp.
38 Treimane, A., Vinogradova, L. Tradīcijas koncepts un tā teorētiskā izpratne. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018, 33. lpp.
39 Sūna, H. *Latviešu rotaļas un rotaļdejas*. Rīga: Zinātne, 1965, 7. lpp.
40 Saulīte, I. *Deju svētki Latvijā. Skaitļi un fakti 1945–2003*, 2005, 55. lpp.

Tradīciju pētnieki uzsver, ka "neviena tradīcija tālāk netiek nodota precīzi tāda, kāda bija, to saņemot, un tā netiek saņemta tāda, kāda bija"[41]. Cilvēks nemitīgi pielāgojas realitātei un vienlaikus saglabā radošumu. Tā Latvju jaunatnes svētkos 1922. gadā, Jaunatnes dziesmu dienās Rīgā 1928. gadā un Mazpulku organizācijas desmitgades svinībās 1939. gadā būtisku svētku daļu veidoja vingrotāju masu priekšnesumi. Fiziski stiprs un vingrs ķermenis ir priekšnoteikums spēcīgam dzimtenes aizsargam. Tas tika deklarēts gan starpkaru Latvijā, gan pēc tam Padomju Latvijā. Tikai pēc kara oficiālā vara izlikās nezinām to, kas bijis pirms padomju okupācijas. III Skolu jaunatnes svētkos 1972. gadā gan vingrotāju priekšnesumi vairs netika paredzēti, taču pirmo reizi kopdejošana tika organizēta sarīkojumu deju kolektīviem. Kopš 1972. gada svētkiem ar atsevišķu programmu uzstājās arī pirmsskolas audzēkņu grupas. Savukārt 2020. gada svētkos programmai tika sarūpētas vairākas oriģināldejas, kurās kopā dejo vairākas paaudzes un kas ir jo īpaša vērtība mūsdienās, kad ikdienā tādu aktivitāšu, kurās satiekas dažādas paaudzes, paliek arvien mazāk.

Pusaudži un jaunieši organiski spēj iekļauties gan bērnu svētkos, gan vispārējo dziesmu un deju svētku programmās. Šie jauniešu kolektīvi ir kā tilts starp bērnību un pieaugušo dzīvi, vienlaikus svētku pieredzi izdzīvojot visai intensīvi – ik pa pāris gadiem. Tāpēc šajā grupā par tradīcijas nepārtrauktību var runāt itin droši. Pēc šiem aktīvajiem gadiem gan uz brīdi veidojas pieklusums – ne vienmēr intensīvo mēģinājumu grafiku iespējams apvienot ar studijām un pienākumiem jaundibinātajās ģimenēs. Taču tad, kad bērni ir paaugušies, dejot atkal iespējams "pilnā kājā", un nereti vienā kolektīvā veidojas pat dejotāju dinastijas, kad dažādās vecuma grupās dejo vienas ģimenes vairākas paaudzes.

Iepriekš aprakstītā dejotāju paaudžu nomaiņa ļauj ieraudzīt to, ka vēlmi kustēties un biedroties ar saviem vienaudžiem dažādos kolektīvos nav iespējams stingri fiksēt tabulās un skaitļos. Viss, kas darāms, lai dejošanas tradīcija turpinātos, ir – nodrošināt iespēju bērniem to praktizēt. Bērnu un jauniešu deju kolektīvi lielākoties darbojas skolās vai dažādās pašvaldības iestādēs. Gan skatuviskās tautas dejas, gan mūsdienu deju kolektīvi var būt definēti kā interešu pulciņi pa daļai privātu studiju vai profesionālas ievirzes mākslu skolu programmu ietvaros. Bērnu un jauniešu vecumposmā nereti aktīvākie bērni iesaistās pat vairākos kolektīvos – dzied skolas korī un dejo privātā deju studijā vai dejo gan skatuviskās tautas dejas kolektīvā, gan mūsdienu deju grupā. Dažkārt arī muzicē savas mūzikas skolas orķestrī. Šāda aktīva iesaiste vērojama gan lielajās pilsētās, gan mazāku novadu centros, kur visa kultūras dzīve kūsā ap skolu vai kultūras centru.

Dažādu apstākļu dēļ bērni deju kolektīvus maina – nomainot skolu (jo īpaši pēc 6. vai 9. klases), mainot dzīvesvietu. Var būt situācijas, ka ar "veco" kolektīvu bērns ir apguvis repertuāru un piedalījies skatēs, taču uz svētkiem dosies jau ar citu. Nomainot kori, tā būtu maza bēda, jo svētku repertuāra dziesmas ir tās pašas un balss grupa bērnam arī, visticamāk, būs tā pati, taču deju kolektīvā, kur dejā ir noteikts pāru skaits un katram dejotājam horeogrāfiskajā zīmējumā ir sava individuāla kustību trajektorija, no jauna būs vajadzīga mēģināšana un deju sakārtošana. Tādējādi deju kolektīvos dalībnieku mainība var būt gana izaicinoša.

Deju uzvedums "Spēlēju, dancoju". IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2005). LNRMM

41 Treimane, A., Vinogradova, L. Tradīcijas koncepts un tā teorētiskā izpratne. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018, 41. lpp.

KĀ DEJOT NE-TAUTAS DEJAS?

IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1979). Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Sarīkojumu deju skolotājs Vilis Tūbelis ar audzēkņiem, deju svētku skates laureātiem. Padomju Latvijas VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1989). LNRMM

Dejojot tautas dejas, kā arī tradicionālajā kultūrā sakņotu horeogrāfiju, notiek sasaukšanās ar Latvijas pagātni, taču šī saikne uzskatāma tikai par simbolisku: "Tradīcija iemieso nevis pašu pagātni, bet gan ir tagadnē radīts pagātnes modelis."[42] Tātad skatuviskās dejas tradīcijas turpinājums tiek kopts šodien dejas priekšnesumu kvalitātē, oriģinalitātē un kopdejošanā.

Lai cik paradoksāli skanētu, tradīcijas noturību nodrošina tradīcijas **mainība**. Vispirms jau mainība redzama repertuārā – starpkaru Latvijā akcents bija uz tautas dejām, fokusējoties uz latvisko identitāti un nacionālās pašapziņas stiprināšanu, sovjetizācijas posmā bija liels cittautu deju procents, mūsdienās atkal tiek likts akcents uz latviešu dejām, kas pamatā ir oriģinālhoreogrāfija. Taču līdzās tautas dejām dažādos laikos svētku programmās, jo īpaši skolēnu svētkos, redzētas arī citu žanru dejas.

Padomju Latvijas svētkos deju svētku programmā četras reizes bija skatāmas sarīkojumu dejas (1972, 1979, 1984, 1989), kas nekad nav bijušas "lielo" svētku oficiālajās programmās. Tas labi parāda to, kā svētki atspoguļo aktuālos procesus dejas laukā, reaģējot uz tām ikdienas praksēm, kas svarīgas tieši skolu jaunatnei. Interesanti, ka 1989. gada svētkos sarīkojumu deju kompozīciju "Es ar tevi dejā griežos" (virsvadītājs Ernests Poreiters, virsvadītāja Olga Freiberga) kopā dejoja sarīkojumu deju kolektīvi un "Zelta sietiņš", tuvinot dažādos dejas žanrus.

70. un 80. gados vai katrā skolā mācīja sarīkojumu dejas. Līdz ar valša, fokstrota, čačača pamatsoļiem bērni apguva satvērienus, mācījās ritmu, saskaņošanos ar savu deju partneri un grupu iestudējumu gadījumā – just un sabalsoties ar kolektīvu. Ingrīda Saulīte savulaik bija attīstījusi arī šo dejas žanru Latvijā, koordinējusi deju sacensību norises, skolotāju apmācību, taču tieši viņa pēc 1989. gada svētkiem rosināja atteikties no sarīkojumu dejām, jo šie "kolektīvi nerāda īpašu aktivitāti starplaikā starp svētkiem, savlaicīgi neveido koprepertuāru, kā arī neuzstājas ar koncertdarbību un skaitliski samazinās"[43].

21. gadsimta trešajā desmitgadē sarīkojumu deju popularitāte ir samazinājusies, un tā kļuvusi par izteikti individuālu (pāru) sporta veidu, kurā regulāri notiek dažādu rangu sacīkstes. Un tomēr arī te bija kāds izņēmums – 2018. gadā, veidojot Latvijas valsts simtgades galveno pasākumu dejā, vērienīgajā multimediju uzvedumā "Abas malas" (rež. Juris Jonelis un Roberts Rubīns) tika iesaistīti arī sporta deju klubu dejotāji.

Mūsdienās interešu pulciņos līdzās skatuviskajām tautas dejām un sporta dejām iespējams apgūt arī daudzus citus deju žanrus, kas atkarīgs no tā, kādi pedagogi pieejami un kādi ir skolu vai kultūras centru mērķi un vēlmes. Arī svētkos kopš 2000. gadu sākuma manāms visai plašs aktuālo dejas žanru spektrs, sākot no hiphopa un beidzot ar laikmetīgās dejas mākslu.

Skolēnu svētku kontekstā pirmais "citādās dejas" vēstnesis bija 2000. gadā skolēnu svētku programmā iekļautais Mūsdienu modes deju koncerts Kongresu namā. Jau 1996. gadā Valsts

42 Bula, D. *Mūsdienu folkloristika: paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011, 150. lpp.

43 Saulīte, I. E. 1989. gads. Skolēnu deju svētku repertuārs un norises. *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 158. lpp.

jaunatnes iniciatīvu centrā (VJIC)[44] tika pieņemts lēmums sekot un koordinēt ne tikai skatuvisko tautas deju kolektīvu darbu, bet redzeslokā ietvert arī tos kolektīvus, kas praktizē dažādus "netradicionālos deju stilus". "Toreiz šo dejošanas veidu tā arī sauca – netradicionālo deju stili, jo neviens nevarēja saprast, kas tas tāds īsti ir,"[45] atceras mūsdienu deju kustības "krusttēvs" Latvijā Edmunds Veizāns. Netradicionālās dejas, modes dejas, modernā deja[46]... gadsimtu mijā tiek meklēts precīzākais nosaukums šiem jaunajiem strāvojumiem. Tikai pēc vairākām desmitgadēm dejas kopienā nostabilizējusies izpratne par to, kas 21. gadsimtā saprotams ar "laikmetīgo deju" (uz mākslu vērsts dejas žanrs) un "mūsdienu dejām" (dažādi mūsdienās praktizēti deju žanri un virzieni, kuros lielākoties darbojas bērni un skolas vecuma jaunieši – hiphops, breikings, džeza dejas, šovdejas u. c., arī laikmetīgā deja).

Kongresu namā 2000., 2005. un 2010. gadā svētkos uz skatuves bija redzami spēcīgākie un aktīvākie dažādu mūsdienu deju kolektīvi. To skaits arvien pieauga visā Latvijā, un 2015. gadā jau bija skaidrs, ka nozare ir nobriedusi lielākam tematiskam, visus vienojošam uzvedumam. Horeogrāfe Edīte Ābeltiņa kopā ar režisoru Valteru Sīli un dramaturgu Jāni Balodi togad veidoja mūsdienu deju lielkoncertu "Te mēs es@am", kurā piedalījās 93 deju grupas ar 1700 dejotājiem no visas Latvijas. Līdzīgi, vienā uzvedumā satiekoties estrādes un džeza dejai, hiphopam un breikingam, kā arī laikmetīgajai dejai raksturīgiem elementiem, mūsdienu deju lieluzvedums "Augstāk par zemi" tapa horeogrāfes Annikas Andersones vadībā 2020. gada skolēnu svētkiem. Šī ideja paspēja piedzīvot pat satikšanos ar skatītājiem vērienīgajos modelēšanas koncertos Zemgales Olimpiskajā centrā rudenī pirms *Covid-19* pandēmijas sākuma. 2021. gada vasarā, ievērojot visus drošības pasākumus, radošā grupa kolektīvu sagatavotās dejas nofilmēja, kā rezultātā tapa videofilma. Tādējādi visu iesaistīto pušu ieguldījums tomēr tika fiksēts, un svētku dalībniekiem bija iespēja piedzīvot svētkus kaut šādā formātā.

2024. gada svētku repertuāra skatēs topošajam lieluzvedumam "Kastaņu puslode" (mākslinieciskā vadītāja Edīte Ābeltiņa) tika pieteikti gandrīz 4000 dejotāju. Zināms, ka Ķīpsalas halle spēj uzņemt tikai pusi no visiem gribētājiem, kas liek laikus sākt domāt par to, vai šis jauniešu deju "novads" nav gatavs plašākām telpām.

Lai gan varētu domāt, ka šīs jaunās un jauniešiem aktuālās dejas formas svētkos ienāk tikai 2000. gadā, viens precedents svētku kontekstā fiksējams jau dažus gadus iepriekš. 1998. gada Vispārējiem deju svētkiem tika sagatavotas divas programmas – kā ierasts, viena no tām bija skatuviskās dejas lielkoncerts "Cik stūrīšu, tik rakstiņu" Daugavas stadionā, un otrs bija tematisks uzvedums "Solis laikā" (Sporta manēžā). Šajā otrajā, piecās daļās veidotajā izrādē noslēdzošajā deju blokā "Atgriešanās", kuras horeogrāfs bija Agris Daņiļevičs, spilgti parādījās "modernie" ielu deju motīvi.

---

44 VJIC – izveidots 1996. gadā, un tā galvenās funkcijas bija nodrošināt interešu izglītības un audzināšanas darba sistēmas darbību un attīstību, kā arī Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku sagatavošanu un norisi. No 2002. gada skolēnu svētku sagatavošanu koordinēja un vadīja Valsts izglītības satura centrs (VISC), kas 2025. gadā pārtrauc savu darbību, tā funkcijas un uzdevumus pārņem Valsts izglītības attīstības aģentūra (VIAA). Pieejams: VISC.gov.lv (skatīts 12.02.2025.).

45 Lagzdiņa, S. Kā mūsdienu deja ienāca Dziesmu svētkos? Edmunda Veizāna stāsts. Lsm.lv, 2021, 6. aug. Pieejams: *LSM* (skatīts 12.02.2025.).

46 Arī Olgas Žitluhinas izveidotajai pirmajai laikmetīgās dejas grupai sākotnējais nosaukums ietver vārdu "modernā" – "Olgas Žitluhinas modernās dejas trupa", izveidota 1996. gadā.

Deju lielkoncerts "Līdz varavīksnei tikt" Daugavas stadionā.
XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2015). Foto: I. Znotiņš. VISC arhīvs

Faktiski augsne tiem tika sagatavota 80. gados, kad skolās ienāca ritmika un aerobika – brīnumaini stilīgā ārzemju modes vingrošana. Savukārt ar estrādes dejām raksturīgām kustībām piesātināta bija 1984. gada svētkos Ulda Žagatas veidotā deja "Kas dārzā?" 9.–11. klašu kolektīviem ar Zigmara Liepiņa mūziku.

Uzveduma "Solis laikā " ievaddaļā "Kad uguns bija Dievs" Jāņa Ērgļa horeogrāfijā bija izmantoti dažādi modernās dejas elementi. Vidusdaļās bija trīs posmi tautas dejas attīstībā – no tautu dejas un deju apdarēm līdz šlāgerdančiem Raimonda Paula mūzikas pavadījumā (dažādi horeogrāfi). Uzveduma ideja bija parādīt mūsu dejas attīstības ceļu no pirmsākumiem līdz mūsu dienām (t. i., līdz 90. gadu dejām). Pēc tam arī 2000. gada skolēnu svētku paralēlajā programmā tika iekļauts deju koncertuzvedums "Burvju ota", kurā organiski jau saplūduši tautas dejas un estrādes deju elementi – skan Imanta Kalniņa, Raimonda Paula, Mārtiņa Brauna mūzika no dažādiem kino un skatuves darbiem, un deju centrā attiecīgi ir Sprīdītis, Maija un Paija, rūķi, Mikipeles, Mauglis vai Sniegbaltīte.

"Netradicionālās dejas" 2005. gadā turpināja ar sevi iepazīstināt gan Mūsdienu deju koncertā Kongresu namā, gan Agra Daņiļeviča uzvedumā "Spēlēju, dancoju" Ķīpsalā. Pēdējais gan tiek definēts kā tautas deju paralēlā programma, taču savā būtībā tā ir veiksmīga tautas dejas un laikmetīgās dejas satikšanās teatralizētā uzvedumā. Horeogrāfam Agrim Daņiļevičam ne reizi vien izdevies savienot dejas dažādās izpausmes un formas, vispirms jau izveidojot leģendāro uzvedumu "Mauglis" (1995) kopā ar savas "Dzirnu" studijas dejotājiem, gan vēlāk veidojot deju uzvedumus "No zobena saule lēca" (2009) un "Tec, saulīte" (2014, kopā ar horeogrāfiem Jāni Ērgli un Jāni Purviņu), kā arī uzņemoties skolēnu deju svētku uzveduma horeogrāfisko ainu sacerēšanu "Līdz varavīksnei tikt" (2015). Šajā skolēnu deju svētku uzvedumā tika savienots skatuviskās tautas dejas kolektīvu repertuārs, kurā uzveduma caurviju stāsts bija par mazo meitenīti Artu. Šo deju bloku (Renāra Kaupera dziesmas ar dažādu dzejnieku tekstiem) īpašos tērpos (Evija Dāboliņa) izdejoja 14 kolektīvi ar 1680 dejotājiem, dodot iespēju dažādu vecumu bērniem pamēģināt atšķirīgas stilistikas kustības. Tāpat daudzi joprojām atceras pārsteidzošo risinājumu tam, lai deju svētku laukumā visi kopā (gan dalībnieki, gan skatītāji) nodziedātu valsts himnu. Te horeogrāfs asprātīgi bija iekomponējis futbola spēles inscenējumu, kur "izšķirošu vārtu gūšana" loģiski noslēdzas ar himnu.

1989. gada svētki bija pēdējie, kad tika dejotas arī cittautu dejas. Lai gan saistībā ar brīvības vēsmām, kas jau virmoja gaisā, svētku programma tika strauji revidēta, koncertā tika dejota Kurskas kāzu deja, igauņu polka, baltkrievu un lietuviešu dejas. Šis cittautu repertuārs ik pa laikam tiek mācīts skatuvisko tautas deju kolektīvos, un tas var būt izglītošanas līdzeklis, jo salīdzinājumā iespējams ieraudzīt to, kā mūsu dejas soļi un kustības atšķiras pat no tuvējiem igauņiem. Arī cittautu dejās ir dažādi robežgadījumi, kur mūsdienu horeogrāfi atšķirīgi interpretē un stilizē savas tautas dejas elementus. Tāpēc – kurš gan var stingri pateikt, ka viens konkrēts elements būtu raksturīgs taisni latviešu vai krievu[47] dejai? Un tomēr, neraugoties uz repertuāra ierobežojumiem un cittautu deju obligāto iekļaušanu deju svētku koncertos padomju periodā, deju svētku tradīcija kā svarīga latviešu nacionālās kultūras parādība joprojām ir dzīva un turpinās.

III Padomju Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Lietuviešu deja "Kubuliņš" (1972). LNRMM

47 Izsenis Kurska nemaz nav bijusi Krievijas teritorija, kādu laiku tā piekritusi Černihivas kņazistei, tad Lietuvas Lielkņazistei vai Belgorodas un Kijivas guberņām.

Latvijā arvien dzīvojusi multikulturāla sabiedrība, kas nereti liek uzdot neērtus jautājumus. Vai svētku tradīciju drīkst uzturēt tikai latvieši? Vai gadījumā, ja bērnam viens no vecākiem ir krievs vai abi vecāki ir ukraiņi, viņš neskaitās īsts tradīcijas uzturētājs? Šķiet, ka savstarpēji iespējams bagātināties, ja cits citu var iepazīt kaimiņtautas tradīcijās. Kamēr noris Krievijas zvērīgais iebrukums Ukrainā, krievu kultūru uz brīdi var atstāt mierā, taču tuvāk iepazīt igauņu, lietuviešu, poļu un ukraiņu dejas būtu lieliska iespēja gan labāk izprast latviešiem raksturīgo, gan stiprināt kaimiņu saites. Tikpat svarīgi šajā kultūrapmaiņā ir aicināt citas mazākumtautības iesaistīties latviešu deju praktizēšanā. To atzinis arī viens no skolēnu svētku virsvadītājiem Ojārs Lamass: "Vai var būt vēl labāka integrācija kā caur tautas deju, caur nacionālo kultūru iepazīšanu un sapratni?"[48]

90. gados dažādu cittautu un sarīkojumu deju vietā deju lieluzvedumos stadionā bija skatāmas tikai tautiskās.[49] Šajās dejās ieraugāmi dažādi aizguvumi gan soļos, gan deju raksturā, turklāt kopš padomju laikiem virsū klājies skatuviskās perfekcijas un klasiskā baleta staltuma kultūrslānis. Savukārt 80. un 90. gadu dejās savus vaibstus ienesa estrāde un populārā mūzika. Šajā ziņā arvien nepārspēti mīļš komponists ir Raimonds Pauls, kura dziesmām horeogrāfija radīta gan bērnu, gan pieaugušo repertuāram kā padomju laikos, tā arī 21. gadsimtā. Brīžiem gan svētku kritiķi bijuši skeptiski par jauno "modi", pārmetot dejām ziņģisku un šlāgerisku amplitūdu. Vērtējot 2000. gada deju svētkus, muzikologs Oļģerts Grāvītis rakstīja:

> Publika veikli apstulbināta ar viltotiem tautiskiem vizuļiem. Autentiskas latvju deju pērles vai vismaz korekti to atdarinājumi [..] visā programmā izrādījās krietnā mazākumā. Nez kāpēc dejotājiem, tautiskai mūzikai skanot, bija jānopūlas ar atsevišķu horeogrāfu sadomātajiem eksperimentiem – gandrīz vai baleta pantomīmām, kuros ietverta pat vārtīšanās pa deju laukuma slapjo zālāju.[50]

Tomēr gribas arī aizstāvēt horeogrāfu meklējumus – ja nebūs iespēja eksperimentēt un meklēt, tradīcija sadugs un arī skatuviskā tautas deja kļūs vienkārši par muzeju. Krustojoties stabilai tradīcijai un dejas mākslinieku spējai ātri un dabiski reaģēt uz aktuālo, jāparedz arī zināms riska faktors – "cik lielā mērā tradīcijas īstenotāji var atļauties ieviest inovācijas, lai tā tomēr tiktu uzskatīta par to pašu tradīciju"[51]. Deja ir mākslas veids, kurā svarīga komponente ir radošums un fantāzija, kā arī iespēja realizēt visdažādākās māksliniecīskās ieceres. Tātad arī jaunrade ir stabilās deju svētku tradīcijas būtiska sastāvdaļa.

Tautas deju lielkoncerts "Deja kāpj debesīs". Deja "Visi ciema suņi rēja", Daugavas stadions. X Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2010). LNRMM

---

48 Plūme, S. Man ir laimējies. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 151. lpp.

49 Tautiskās – tautas deju apdares vai variācijas, kas veidotas kā mākslinieciski priekšnesumi. Skatuviskās – horeogrāfu veidotas oriģināldejas, idejas un ierosmi smeļoties tautas dejā jeb folklorā.

50 Grāvītis, O. Izdevās vai neizdevās? No: *Skatījums. Viedoklis. Vērtējums. Materiāli un publikācijas par Latvijas skolu jaunatnes 8. Dziesmu un deju svētkiem*. Rīga: Izglītības ministrijas Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2000, 29.–31. lpp.

51 Treimane, A., Vinogradova, L. Tradīcijas koncepts un tā teorētiskā izpratne. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*, 41. lpp.

KUR PALIKUSI DEJA ORNAMENTĀLAJOS LIELUZVEDUMOS?

21. gadsimtā deju svētku lielkoncertiem tiek radītas arvien jaunas dejas un sacerēti jauni muzikālie pavadījumi, veidoti krāšņi uzvedumu noformējumi un pat šūti īpaši kostīmi. Deju svētki vairs nenozīmē tikai deju virknes jeb vienkāršus deju koncertus – tie paģēr apjomīgāku un ilgāku sagatavošanas procesu, lielāku un sarežģītāku svētku notikumu koordinēšanu, komplicētāku uzveduma veidošanas vadību. Lai atvieglotu dzīvi dejotājiem, mūsdienās stadionos tiek ieklāts īpašs segums un laukumā ieviests marķējums, virsvadītājiem ir laukuma asistenti, kopdejošanas repertuārs reģionos tiek slīpēts jau krietnu laiku pirms svētkiem.

Regulāri tiek organizēti deju jaunrades konkursi, kuros dejas tiek vērtītas, vai tās derēs lielajiem laukuma zīmējumiem vai tikai kolektīva individuālajam repertuāram. Jo, kā uzsver lieluzvedumu virsvadītāji[52], lai būtu vieglāk visus dejotāju tūkstošus salikt lielajos stadionu laukumos, svarīgi ir veidot astoņu pāru dejas. Tieši teatrālus šovus ar ātru dejotāju nomaiņu, kustīgiem milzu ornamentiem, precīzu dejotāju iekļaušanos laukuma horeogrāfijā no deju svētiem sagaida skatītājs. Deju koncertu biļetes nu jau vairākus svētkus pēc kārtas tiek izpirktas pirmajās minūtēs. Latviešu tautas dejas soļi te nav no svara, emocijas tiek radītas ar kopīgo dejošanas enerģiju un ārējo nacionālo atribūtiku – ar atpazīstamiem latviešu ornamentiem laukuma zīmējumos, patosa pilniem tekstiem par skaisto Latvijas dabu un latviskajām vērtībām uzvedumu ievadā, finālā un intermēdijās, košiem tautas tērpiem no visiem Latvijas novadiem. Pat ja vainadziņos tiek vītas plastmasas puķes un tērpi var būt stipri stilizēti, skatītājs zina, ka tā ir tikai ilustrācija pavisam reālai tradīcijai, – Jāņos meitas katru gadu pin īstu ziedu vainadziņus, un vīriem tiek darināti ozollapu kroņi. Tāpat skatītāji nebrīnījās, kad mini modes laikā 20. gadsimta 60. un 70. gados arī tautiskie brunči pacēlās virs celīša, bet bērnu kolektīvos meiteņu bruncīši bija tik īsi, ka lecot vienmēr atklājās apakšbiksītes (dažos bērnu kolektīvos brunču īsums joprojām ir "modē"). Un neviens neuzdod jautājumus, kāpēc vasaras karstumā puiši dejo mēteļos un meitas biezās villainēs un kāpēc meitenes piepin mākslīgās bizes. Uz kultūras centru skatuvēm, estrādēs un stadionos dejotāji veido teatralizētus šovus, kur bez butaforijām un pastiprināta krāšņuma nav iespējams iztikt. Jo skatuviskā deja pieprasa skatuves kultūru, kas arī veido daļu no tradīcijas.

Vai skatītāji uz deju uzvedumiem biļetes izķertu arī tad, ja stadionā vienkārši sanāktu kolektīvi un katrs savā dārziņā nodejotu svētku programmas dejas? Jau kopš pirmajiem deju svētkiem 1948. gadā deju lielkoncerti rīkoti tieši stadionos – pārmaiņus Dinamo stadionā (vēlāk pārdēvēts par "Skonto") vai Daugavas stadionā (atkarībā no tā brīža iespējām saistībā ar pieejamību vai slēgšanu uz rekonstrukcijas laiku). Un Daugavas stadiona pēdējā pārbūve tika plānota tā, lai šī vieta kalpotu arī vērienīgo deju svētku vajadzībām. Ilggadējā deju svētku organizatore un daudzu iniciatīvu aizsācēja Ingrīda Saulīte šīs progresīvās izmaiņas komentē ar pārsteidzošu skepsi:

52 "Deju svētki – vide, vieta, cilvēks", paneļdiskusija konferencē "Kādi esam: skatuviskā tautas deja šodien, Deju svētki rīt" 2024. gada 12. novembrī. Pieejams https://www.lnkc.gov.lv/lv/jaunums/aizvadita-starptautiska-konference-kadi-esam-skatuviska-tautas-deja-sodien-deju-svetki-rit?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (skatīts 12.02.2025.).

> Es kādreiz sapņoju – cik brīnišķīgi būtu, ja tribīnes būtu stadionam visapkārt paceltas augšā. Dejotāji tām pa apakšu no visām pusēm nāktu laukumā. Visi skatītāji svētkus vērotu no augšas. Cik tas būtu skaisti! Agrāk dejotāji bija tuvāk skatītājiem. Ne visi varēja redzēt kopīgos deju rakstus. Toties varēja redzēt dejotāju izteiksmi, soļus, atrast pazīstamu kolektīvu. Varēja sajust saikni starp skatītājiem un dejotājiem. Bet pašlaik Deju svētkos mēs redzam punktiņus no augšas. Publika jūsmo par precīzajiem latvju rakstiem, kuri mainās kā kaleidoskopā. Kam laukumā šodien ir vajadzīga dejas tehnika? Kas to redz un novērtē?[53]

Uz līdzīgām pārdomām par to, kā "redzēt dejotāju izteiksmi, soļus", vedināja tautas deju lielkoncerta "Saule vija zelta rotu" videoieraksts, kas tapa kā kompromiss ar *Covid-19* pandēmijas ierobežojumiem. Televīzijas studijā dejoja atsevišķi kolektīvi, bet ekrānā neproporcionāli lielu vietu aizņēma dziedātāji un mūziķu grupas. Formātā, kurā patiešām tuvplānā varētu redzēt to, kā bērni dejo, horeogrāfija bija otršķirīga. Priekšplānā rosījās koncertuzveduma vadītāji, kas mēģināja radīt draudzīgi mājīgu atmosfēru ar bērnišķīgiem jokiem, arī deju muzikālā pavadījuma solisti mēģināja improvizēt savas skatuves kustības, paņemot lielu daļu ekrāna laika. Hibrīduzveduma veidotāju vēlme bija kaut uz sekundes simtdaļu ļaut pazibēt katram no dejotājiem, kas bija pieslēgušies savos *Zoom* lodziņos. Tajos bija pamanāmi arī virsvadītāji Agris Daņiļevičs, Ilze Mažāne un citi, taču, vērojot šo ierakstu ar laika distanci, šķiet, ka rezultātā izveidojās lodziņu un ekrānu pārsātinājums. Nenoliedzami, šāds dalībnieku "saslēgums" bija vajadzīgs, un varbūt tas arī bija vienīgais iespējamais formāts, kā tomēr svētku ciklam, kuru izjauca pandēmija, pielikt jaudīgu un priecīgu izsaukuma zīmi.

Nav iespējams iztēloties, kā turpmākajās desmitgadēs deju svētku tradīciju ietekmēs straujā digitalizācijas ēra. Vienlaikus iespējams priecāties par to, ka deju mēģinājumu laikā bērniem nākas izlaist no rokām savus telefonus, lai pievērstos kustībai un sadarbībai ar vienaudžiem dzīvajā plānā. Turklāt deju mēģinājumi ir iespēja kārtīgiem fiziskiem treniņiem, kas ir tik būtiski laikmetā, kurā visu paaudžu cilvēki sēž pie ekrāniem no rīta līdz vakaram.

Ar katriem nākamajiem svētkiem pieaugusi vēlme uzvedumus veidot arvien krāšņākus un iesaistīt pēc iespējas vairāk dalībnieku. Arī skatītājiem tā ir neaizmirstama emocionālā pieredze. Tās ir emocijas, kādas nav iespējams piedzīvot nekur citur, un spilgtas emocijas dalībniekiem ir būtiskas, lai atkal un atkal būtu vēlēšanās piedalīties svētkos, motivējot sevi strādāt arī starpsvētku laikā. Tradīcijas pētniece Līga Vinogradova savā promocijas darbā par emociju lomu svētkos secina:

> Dalībnieki caur dziedāšanas, dejošanas un muzicēšanas pieredzi iegūst personīgo emocionālo pieredzi, kas apvienojas kopīgās emocijās un vienotībā, kuras simbolizē latviešu tautu kā veselumu. Iegūtās pozitīvās emocijas un kopības sajūta liek vēlēties iesaistīties tradīcijā un ar to saistītajās mijiedarbībās atkārtoti.[54]

53 Plūme, S. Nepazaudēt savas saknes. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 65. lpp.
54 Vinogradova, L. *Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā.* Promocijas darbs. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2021, 250.–251. lpp. Pieejams: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/6615/1/2021-12_Vinogradova-Liiga_PD_IPD-1598.pdf (skatīts 14.11.2024.).

Svētkus allaž pavadījušas diskusijas par to, kā un cik daudz bērnu kolektīvu tiek vai netiek uz svētkiem Rīgā. Turklāt, kamēr rīdziniekiem un spēcīgākajiem reģionu kolektīviem iespēju vienmēr būs vairāk, mazākiem lauku kolektīviem ceļojums uz Rīgu svētku laikā, iespējams, vispār var izrādīties viens no nedaudzajiem Rīgas apmeklējumiem visas dzīves laikā. Kur vairāk ļaužu, tur lielāka dažādu svētku un pasākumu koncentrācija – arī tāpēc tik svarīgi ir visi starpsvētku pasākumi reģionos – dažādi mazie novadu svētki, salidojumi, draudzības koncerti. Un tomēr – visiem kolektīviem galvenais mērķis ir dalība svētkos Rīgā.

Krājumā "Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki" lasāmi dažādi pieredzes un svētku dalībnieku iesaistes stāsti. No vienas puses, ir vēlme radīt apstākļus, lai deju lieluzvedumā var piedalīties visi, kas apguvuši repertuāru, no otras puses, pretī var nostāties kādi tehniski vai formāli ierobežojumi. Tā, piemēram, tikai trešā daļa no dejotgribētājiem tika uz 1989. gada svētkiem, bet 2005. gadā, kā lasāms svētku veidotāju liecībās, uz tiem tika gandrīz visi. Arī 2025. gada svētkos iecerēts, ka uzvedumā Daugavas stadionā dejos visi, kas apguvuši repertuāru. Ilggadēja bērnu kolektīva "Dzintariņš" vadītāja Olga Freiberga vēlīgi saka: "Nedrīkst bērniem tos konkursus taisīt un atzīmes likt, jo tas ir ļoti subjektīvi. [..] Iemācies repertuāru – ej un dejo!"[55] Bez skatēm, kurās saprast, ir vai nav šis repertuārs apgūts, nav iespējams apzināt, cik vispār bērnu ir sagatavoti svētkiem un kādam skaitam dalībnieku plānot deju lieluzvedumu. Tad nu mākslinieciskais sniegums un tehnika tiek izvēlēti kā atlases kritēriji. Lai gan taisnība arī "Zelta sietiņa" ilggadējai mākslinieciskajai vadītājai Baibai Šteinai: "Aizvien domāju, vai jādejo tā, lai pat mati dejotājiem vienādi kustas? Apšaubu, kas tas ir nepieciešams."[56]

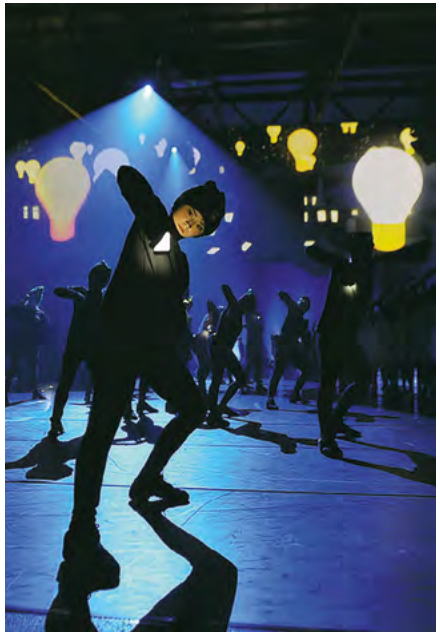
Vēl viens strikts un absolūti tehnisks kritērijs, lai kolektīvs vispār var sevi pieteikt kādās skatēs, – jābūt astoņiem stabiliem pāriem, jo tas ir laukuma deju pamatu pamats. Kādā mazākā lauku skolā tā var izrādīties neiespējamā misija, kamēr pieredzes bagātie virsvadītāji saka – mēs laukuma zīmējumus un vērienīgus uzvedumus varam uztaisīt tikai ar astoņiem pāriem... Vienlaikus – tradīciju arhīvi tautas dejas rāda daudz plašākā dejotāju skaita un sastāva amplitūdā. Atkal rodas jautājums – kuru tradīciju mēs vairāk auklējam? Vai vēlmi kopā dejot tautas dejas vai skatuvisko 8, 12, 16 un pat 24 pāru priekšnesuma rāmi? Pētnieks Deivids Gross secinājis, ka "no pagātnes tiek pārmantotas tās tradīcijas, kurās cilvēki saredz vērtību tagadnē, nevis tikai reprezentē kaut ko no pagātnes"[57]. Acīmredzot plašā skatuviskās tautas dejas kopiena kā tālāk veidojamu un kopjamu redz tieši šo koncertdeju un lielos svētku uzvedumus, kas strauji attīstījās 20. gadsimta otrajā pusē. Tā kā ikdienā termins "tautas dejas" tiek lietots, lai apzīmētu plašo skatuviskās dejas kopienas praksi, tad nereti dejotāji domā, ka arī "Gatves deja", "Vāveru polka" un "Audēju deja" ir tautas dejas: "Mūsdienās sabiedrības apziņā nereti kopā saplūdušas tautas dejas un skatuviskās tautas dejas, kas ir amatiermākslas veids, horeogrāfu veidotas dejas, speciāli radītas un noformētas, lai tās dejotu

---

55 Juraševska, G. Mēs dzīvojam prieka dēļ. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 87. lpp.

56 Juraševska, G. Viss dzīvē nāk kā mācība. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 299. lpp.

57 Treimane, A., Vinogradova, L. Tradīcijas koncepts un tā teorētiskā izpratne. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*, 40. lpp.

Mūsdienu deju lielkoncerts "Te mēs es@m". XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2015). LNRMM

uz skatuves."[58] Elīna Gailīte konstatējusi, ka arī "sabiedriskajā telpā, medijos, pētījumos, bieži neiedziļinoties", jēdzieni *tautas deja*, *horeogrāfiskā folklora*, *etnogrāfiskā deja*, *autentiskā deja*, *tradicionālā deja*, *folkloras deja*, *tautiskā deja*, *tautas deju apdare*, *laukuma deja*, *folkbalets*, *tautasdeja* u. c. tiek lietoti kā sinonīmi, "attiecinot gan uz vienu deju žanru, gan uz otru"[59]. Turklāt viss taču tiek dejots etnogrāfiskos tautas tērpos! Pēc 2005. gada svētkiem, kuros īpaši prasīta etnogrāfiskā precizitāte, Silva Liepa uzsvēra pretrunu, ka dejas gan "diez vai visas var saukt par latviskām, jo dažās nepārprotami ieskanas grieķu un moldāvu ritmi"[60].

Savukārt mūsdienu dejās meitu un puišu paritāte nav izšķiroša. Te var dejot visi, kas vēlas, deju horeogrāfija ir pielāgota varēšanai, grupas skolotāja idejām, dalībnieku skaitam un aktualitātēm jauniešu kultūras patēriņā. Notiek rēķināšanas ar to, ko bērni klausās un skatās visdažādākajās sociālās saziņas vietnēs. Veidojot lieluzvedumus, gan arī mūsdienu dejās aktuāls kļūst precīzāks grupu dalībnieku skaits, jo vienotus horeogrāfiskos numurus ar lielu un plūstošu dalībnieku skaitu izveidot būtu ārkārtīgi grūti. Turklāt, lai arī mūsdienu deju grupām vairāk raksturīga iekļaujoša dalības politika, uz 2025. gada svētku uzvedumu Ķīpsalā tiek vien puse no visiem, kas bija gatavi svētkiem.

Dalībnieku skaits gan nav atkarīgs tikai no tā, cik dejotāju nodejos tā, ka "visiem vienādi arī mati stāvēs", jo svētku sarīkošanai ir konkrēts budžets, kurā jāparedz ēdināšana, transports, izmitināšana un daudzas citas sadzīviskas vajadzības. Lielu tiesu nodrošina valsts un pašvaldības. Tomēr daudz ko nākas sarūpēt pašiem jeb dejotāju vecākiem. Te atkal priekšrocība būs pilsētu kolektīviem.

Kā unikāli pozitīva pieredze vērtējami *Covid-19* pandēmijas "izjauktie" svētki, kuros dejoja visā Latvijā – katrs kolektīvs savā novadā vai pilsētā; pie katra aizbrauca televīzijas filmēšanas grupa, un lielo svētku sajūta tika radīta ciemā vai pilsētā uz vietas. Tāpat kā labā prakse noteikti minama šajā gadsimtā attīstītā tradīcija – svētku laikā Rīgā norises, tostarp deju kolektīvu uzstāšanos, izkliedēt pa visu pilsētu. Lai gan daudzie pasākumi un paralēlie deju uzvedumi liek atkal uzdot jautājumu, vai nepārspīlējam ar dalībnieku slodzi un līdzekļu tērēšanu. Par 1995. gada svētkiem, kad valsts vēl tikai centās attapties no nesenajām sociālekonomiskajām pārmaiņām un lielā daļā sabiedrības valdīja nabadzība, rakstniece Laima Muktupāvela ar zināmu devu ironijas rakstīja: "Ne jau svētku ideja slikta, bet tas histēriskums, ar kādu galīgi bez sāta tiek barota tauta (mēs) ar pasākumu daudzumu."[61] Vēl jo vairāk neizpratne rodas, zinot, ka tolaik pensijas un sociālie pabalsti bija ļoti mazi, skolotājiem atvaļinājuma naudas neizmaksāja, kultūras darbiniekiem algas bija simboliskas. Līdzīgi neērtus jautājumus par ieplānotajiem tēriņiem skolēnu svētkos varētu uzdot arī 2025. gada ģeopolitisko izaicinājumu kontekstā, kurā izmisīgi jādomā par to, kur rast avotus aizsardzības budžeta palielināšanai.

58 Gailīte, E. Tautas deju definēšanas problemātika mūsdienās Latvijā. No: *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*, Liepāja: LiepU, 2021, 95. lpp.
59 Turpat.
60 Puķīte, A. Mēs vienalga uz Rīgu aizbrauksim. *Neatkarīgās Tukuma Ziņas*, 2005., 17. marts.
61 Muktupāvela, L. Alkas pēc bijušām izjūtām jeb Ēdam raušus, lai maize pietaupās. *Lauku Avīze*, 1995, 14. jūl.

KO SVINĒT – DZIESMU UN DEJU VAI LATVIJU?

Dziesmu un deju svētku svinētājus vieno skaista, bet arī naiva ideja par to, ka šis notikums vieno visu Latviju. Svētku procesā iesaistīti ir daudzi, bet noteikti ne visa Latvija. Taisnība gan, ka svētki ir "rituāla savas identitātes apliecināšana mākslinieciskās formās"[62]. Šāds apliecinājums bija gan tie svētki, kuru patrons bija Valsts prezidents Kārlis Ulmanis, gan tad, kad politiskā vadība atradās Maskavas centrālkomitejā, kas no augšas stingri kontrolēja un pārraudzīja ik soli. Un, izrādās, arī mūsdienās svētku dalībnieki nereti pieprasa skaidras un konkrētas vadlīnijas "no augšas", kā ir vai nav pareizi dejot, stilizēt tautas tradīcijas (dejas soli, mūziku, tautas tērpu) un – galu galā – ko drīkst vai nedrīkst atļauties mākslinieciskajā jaunradē.

Amatiermāksla labi pakļaujas politiskajām ideoloģijām, kuru rupori piedāvā vienkāršus saukļus par brīvību, mieru un cilvēku kā dabas daļu, kas ne vienmēr spoguļo īsto realitāti. Tikai pāris salīdzinājumu. 1984. gada skolēnu svētki tika veltīti Ļeņina 115. dzimšanas dienai, gājienā manāmas Georga lentītes, plakāti "karam nē", un stadiona apmali "rotā" sauklis krievu valodā "*voinu mi dolzhni sokrushitj*"[63], kamēr PSRS armija "sargāja" savu dienvidu robežu Afganistānā pret kapitālistiem amerikāņiem. Arī patlaban jau ceturto gadu ilgst karš Ukrainā, kur Krievija "sargā savas robežas pret amerikāņiem", burtiski iznīcinot gan zemi, gan tautu, taču mēs Latvijā svinam grandiozus svētkus, kuros izdejojam latvieša dvēseli, kas it kā dzīvo saskaņā ar dabu, lai gan tam ar šodienas realitāti maz sakara. Zeme tiek piegrūsta ar nepārstrādājamu atkritumu tonnām, tiek izcirsti meži, zaudējot vērtīgus biotopus, cilvēki aizvien seko ātrajai modei, kas turpina ražot jaunu un lētu apģērbu. Attīstot 2020. gada svētku koncepciju, režisors Reinis Suhanovs saka: "Ticu, ka visa Deju svētku kustība ir spēle, kurā mēs izspēlējam gan rotaļas, gan lomu spēles, kuras vēsta par labdabīgām cilvēku attiecībām ar dabu un vienam ar otru."[64] Vārdi ir skaisti un pareizi, bet vai pieaugušie tiešām arī rāda piemēru, kā šīs attiecības ar dabu veidot cieņpilni, kamēr daba burtiski brēc, lai cilvēks ar to rēķinās.

> Jo mums patīk lielie Dziesmu un Deju svētki, mums ir ērti dažas maizes un desas šķēlītes iepakot plastmasā, dzert suliņas un jogurtiņus no mazām, nepārstrādājamām tetrapakām, izmest neapēsto ēdienu kopā ar vienreizlietojamiem traukiem utt. Bet uz skatuves viss ir perfekti un ideāli.[65]

Dziesmu svētkos ieplūstam iluzori harmoniskā pasaulē, kāda vairs neeksistē un nekad vairs nebūs. Lai gan kopā ar visiem svētku dalībniekiem kaut uz brīdi iekāpt pasakā ir patiesi brīnumaini, vēl tikko, 2021. gadā, "Svinēt Sauli"[66] klimata krīzes ēnā bija arī nedaudz liekulīgi.

XXIV Vispārējie latviešu dziesmu un deju svētki (2008). Virsdiriģentu un virsvadītāju godināšana Dziesmu svētku parkā. Dejotājai Nīcas tautastērpā un bērnu deju kolektīvu dalībniecēm rokās spilventiņi ar virsvadītāju un virsdiriģentu rozetēm. Foto: A. Ieviņš. LNRMM

---

62 Ezeriete, I. Dziesmu svētki mainīgajos politiskajos un varas apstākļos. No: *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas*, 114. lpp.
63 Mums jāsagrauj karš.
64 Mūrniece, Z. XII deju svētki. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021, 309. lpp.
65 Jonīte, D. Baltais zelts. Atskats uz Deju svētku lielkoncertu "Balts". *Dance.lv Žurnāls*, 2023, 21. jūl. Pieejams: https://dance.lv/baltais-zelts-atskats-uz-deju-svetku-lielkoncertu-balts/ (skatīts 12.01.2025.).
66 XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku koncertuzvedumu "Saule vija zelta rotu" finmāla videoklips "Svinēt Sauli".

Padomju Latvijas IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1979). Foto: A. Liepiņš. LNRMM

Pārlapojot dziesmu svētku vēstures liecības, norišu oficiālajos nosaukumos sākotnēji lasām "dziedāšanas svētki", "dziesmu svētki", "dziesmu un mūzikas svētki". Pirmo svētku kodols ir dziesma un dziedāšana, un koncertu muzikālais saturs attīstījies ne tikai no etniskās kultūras mantojuma, bet arī no kristīgi garīgā repertuāra, kopā "iezīmējot vispārcilvēcisko dimensiju"[67]. Vēstures attīstības ceļi tālāk ir vēl līkumotāki, piemēram, jau 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā tautiskais romantisms un jaunstrāvnieki ne tikai apkaro tautas tērpu valkāšanu, bet uzstāj, ka vispārējie dziedāšanas svētki neesot nekādi tautas svētki, bet gan latviešu inteliģentu un komerciāli orientētās vidusšķiras saiets. Starpkaru posmā svētku programmās ienāk tautas deju un sporta vingrošanas priekšnesumu organizēšana ar ievērojamu dalībnieku skaitu, un arī pēc Latvijas okupācijas visos padomju Latvijas svētkos – ar dekoratīvu zīmējumu un izdejotu simbolu palīdzību lieluzvedumos tiek slavināta politiskās iekārtas varenība. Deju svētku vēsture, salīdzinot ar dziesmu svētkiem, ir maz pētīta, un pamatā tie bijuši muzikologi. Viens no tiem – Arnolds Klotiņš – jau padomju laikā publiskajās diskusijās raksta "par tautas deju saturu, formu un ideoloģiju, no adornoiskām un nacionālām pozīcijām pārmetot tām ideoloģijas pieprasīto un to kultivēto optimistisko un pozitīvisma caurstrāvoto tautas mākslas imitēšanu"[68]. Visā PSRS pēc Otrā pasaules kara tika dibināti dziesmu un deju ansambļi, kuros nacionālie elementi pamatā kalpoja kā padomju propagandas dekorācija. Dejas un rotaļas masu uzvedumos futbola stadionos sen jau bija zaudējušas savu autentisko jēgu. Īstās tautas dejas ir tādas, kuras zina daudzi un var dejot jebkurā brīdī, kuras ir daļa no lauku cilvēka sadzīves vai gadskārtu svētkiem. Veidojot oriģināldejas, kas paredzētas priekšnesumam uz skatuves, līdz pat šodienai horeogrāfijā liela ir klasiskās dejas klātbūtne – nospriegoti augumi, sastingušas muguras, nostiepti roku un kāju pirkstgali, rokas stingri sānos vai nekustīgi izstieptas pie auguma. Atsevišķi soļi un idejas dažbrīd atgādina arī latviešu tradicionālo deju, taču, ja kolektīvi uzvilktu kādas citas kaimiņtautas autentiskus vai stilizētus nacionālos kostīmus, oriģinālhoreogrāfijā tradicionālo latviešu deju saskatīt būtu visai grūti.

Padomju laika amatiermākslas pētniece Inta Rasa raksta, ka dejas jaunradē "stilu un gaumju sadursmes" notikušas jau kopš sākotnes – folkloras entuziasti pārmetuši tautas gara mantu "vulgarizēšanu un patvaļu tās interpretācijā; 70. gados problēmas radīja jaunās paaudzes aizraušanās ar estrādes dejām"[69] u. c. "Ja 70. gados īsta latviešu tautas deja gandrīz nemaz neparādījās, tad 80. gados notika atgriešanās pie tautas dejas vērtībām."[70]

21. gadsimtā īpaši bērnu un jauniešu kolektīvos līdzās sadzīvo visdažādākie formas meklējumi – arvien pamatā ir vienkāršās tautas dejas, bet līdzās tiek dejotas gan estrādiskas vai laikmetīgas tautas deju stilizācijas. Turklāt dejošanu gan danču klubos, gan skatuviskās tautas dejas pulciņos lielākoties uztver kā izklaidi, prieka, ārkārtēju emociju un enerģijas avotu. Jau 90. gados dejas pētnieks, folkloras kopas "Dandari" dibinātājs un liels tautas dejas entuziasts Ernests Spīčs norāda, ka

67 Šarkovska-Liepiņa, I. Priekšvārds. No: *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas*. Rīga: LU LFMI, RMM, LNKC, 2023, 9. lpp.
68 Daugavietis, J. Līdzšinējie pētījumi par Dziesmu un deju svētkiem. No: Muktupāvela, R., Laķe, A. (zin. red.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*, 100. lpp.
69 Turpat, 111. lpp.
70 Rasa, I. Latviešu sabiedrības kultūraktivitātes (1800–1991). Rīga: RaKa, 2008, 226. lpp.

XXVII Vispārējie latviešu dziesmu un XVII Deju svētki (2023). Svētku plakāts Rīgas pilsētvidē

“skatuviskā tautas deja pamatīgi attālinājusies no tautas dejas”[71]. Un tomēr – tieši staltās skatuviskās tautas deju kolektīvu meitas krāšņākajos latviešu tautas tērpos mūsdienās nereti tiek identificētas kā viens no latviskās identitātes simboliem.

Līdzās diskusijām par to, kādā virzienā attīstīties skatuviskajai tautas dejai, tikpat asi šķēpi tiek lauzti, norādot uz to, ka kopš 90. gadiem, kad deju svētku uzvedumos pieaugusi režisoru, scenogrāfu un mākslinieciskо koncepciju loma, “īstās” svētku kvalitātes tiek meklētas ārpus dejas. Atminoties 1995. gada svētkus, horeogrāfs un viens no deju svētku virsvadītājiem tā gada uzvedumu “Sprīdīša septiņas dieniņas baltas” vērtē kā veiksmīgu tajā nozīmē, ka te bija izcelta gan pati deja, gan radīts vienots tematiskais uzvedums, bet “pašlaik, manuprāt, deja kā tāda Deju svētkos paiet maliņā. Tiek veidots viens uzvedums vienai reizei. Nezinu, vai tas ir labākais variants,”[72] retoriski jautājis Ojārs Lamass. Arī Rita Spalva, vairāku deju svētku virsvadītāja, analizējot šā gadsimta svētkus, rūgti konstatē: “Kaut kas šajā Dziesmu un deju svētku kustībā ir aizgājis greizi – cīņa ap šiem svētkiem, komercializācija, kas apturējusi dabisko attīstību.”[73]

Visskaļākās diskusijas par tradīcijas apdraudējumu uzvirmoja 2020. un 2021. gadā, kad visai sabiedrībai nācās pielāgoties nepieciešamībai izolēties, norobežoties, distancēties. Šādos apstākļos strauji un vairākkārt vajadzēja saprast, kā organizēt un vai vispār rīkot XII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus. Kā vispār iespējama deja, ja cilvēki ārpus mājsaimniecības nedrīkst pat satikties? Kā nepieņemt aplamus lēmumus un neapdraudēt svētku nepārtrauktību? Vispārējie dziesmu svētki vairākkārt notikuši ar gana lielu intervālu, tā, piemēram, 15 gadi bija starp IV (1895) un V (1910) Vispārējiem dziesmu svētkiem, un pēc tam arī nākamie tika organizēti tikai 1926, gadā. Arī skolēniem vismaz divas reizes bijis septiņu gadu “pārrāvums”[74], un, kā redzams, dziedāt un dejot gribu tas nav ietekmējis.

Atslēgas figūras ikvienā bērnu un jauniešu aktivitātē būs personības, kas tos ieaicina un ieinteresē visdažādākajās ārpusskolas aktivitātēs. Vidējai un vecākai paaudze tādas bija Ingrīda Saulīte vai krustmāte Lienīte (Liene Lūse), mūsdienās visi dejotāji zinās Agri Daņiļeviču, Jāni Purviņu vai Dagmāru Bārbali. Un, ja svētku procesos iesaistās rokzvaigzne Renārs Kaupers, kuru mīl gan omītes, gan tikko tipināt sākuši mazulīši, bērni ir gatavi ar viņu kopā gan dziedāt, gan dejot. Kaupera “Mana dziesma” 2000. gadu sākumā tiek radīta *Skaipā*, tiešsaistē sazvanoties dziesmu autoriem un svētku veidotājiem. Tolaik neviens pat nenojauta, ka arī paši svētki 2021. gadā notiks hibrīdrežīmā un ka šīs dziesma pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā tiks iztulkota pat ukraiņu valodā. Taču, neraugoties ne uz kādām pasaules notikumu turbulencēm, svētki turpinās un joprojām tajos gatavas piedalīties visas paaudzes.

Padomju Latvijas IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (1979). Krustmāte Lienīte ar saviem audzēkņiem. Foto: A. Liepiņš, LNRMM

71 Spīčs, E. Kurp diesim tālāk, dejotāju tauta? *Dejas Pasaule*, 1990, Nr. 1 (jūnijs), 10. lpp.
72 Plūme, S. Man ir laimējies. No: Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki, 152. lpp.
73 Juraševska, G. Viss ir iespējams, tikai jādara. No: *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki*. Rīga: Valsts Izglītības satura centrs, 2021, 180. lpp.
74 Septiņu gadu pārrāvums bija starp I (1960) un II (1967) un starp III (1972) un IV (1979).

Mūsdienu deju izrāde “Kastaņa puslode”. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2025). Foto: J. Romanovskis.
VIAA arhīvs

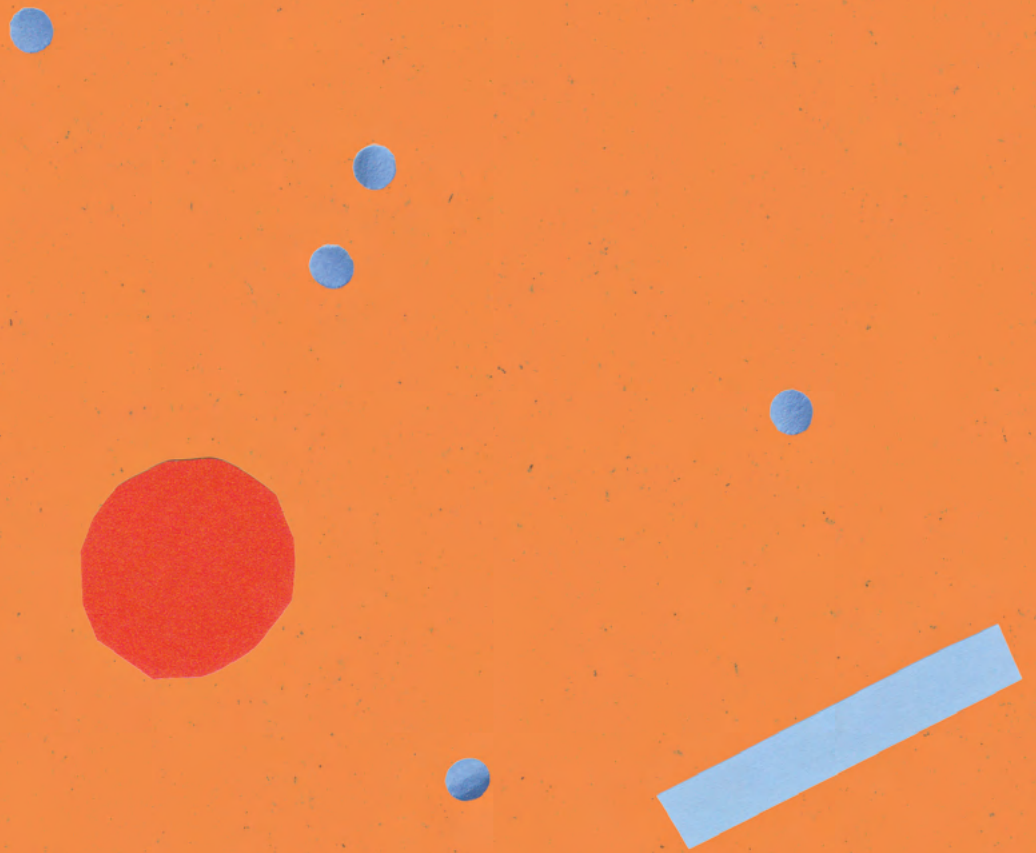

Mūsdienu deju izrāde "Kastaņa puslode". XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2025). Foto: J. Romanovskis.
VIAA arhīvs

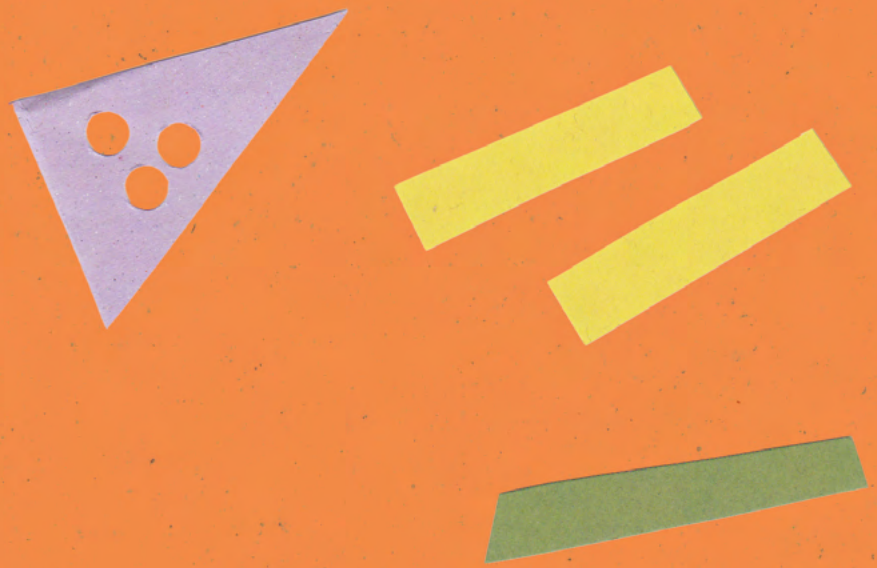
Deju lielkoncerta “Es atvēru Laimas dārzu” fināls. XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki (2025). Foto: J. Romanovskis. VIAA arhīvs

NO TAUTAS KRĀTĀ DZIESMU PŪRA LĪDZ FOLKLORAS PROGRAMMAI

MĀRA MELLĒNA

Viens no mūsdienu Latvijas kultūridentitātes fenomeniem ir dziesmu un deju svētku tradīcija ar tās bagāto simbolisko nozīmju spektru, pašas tradīcijas sarežģīto struktūru un izpausmju daudzveidību gan žanriski, gan vēsturiski. Salīdzinoši šaurs, bet būtisks svētku aspekts ir bērnu un jauniešu folkloras kopu līdzdalība svētkos, kas rada jautājumus par folkloras vai, precīzāk, latviešu tradicionālās kultūras mantojuma klātbūtni Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētkos laikposmā pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1990. gada 4. maijā.

Atsaucoties uz Arnolda Klotiņa grāmatā "Divatā ar tautasdziesmu" lietotajām folkloras jēdziena divām nozīmēm ("folkloras mantojums – dažādos laikmetos no teicējiem pierakstīts, stingri fiksēts materiāls"[1] un "folklora precīzā nozīmē kā ļaužu dzīvesdarbībā notiekošs radošs process"[2]), jāteic, ka folkloras kopas rūpējas, lai folkloras mantojums no dārgas, bet putekļiem klātas un nepielietotas relikvijas kļūtu par mūsu kultūras ekosistēmas redzamu, dzirdamu un būtisku sastāvdaļu. Folkloras mantojuma iedzīvināšana lietojumā notiek ļoti dažādi – tā var būt tautasdziesmas pārtvere klasiskajā, populārajā vai rokmūzikā, tie var būt dainu citējumi dzejā vai dainu pantmērā radīta dzeja. Ir vēl daudz nenosauktu iespēju, bet svarīgi, ka

> katram folkloras tekstam tā rašanās brīdī teicējs ielika savu, no mūsu viedokļa – šī teksta vēsturisko jēgu. Pie mums šis teksts ieradies, gadsimtu gaitā ejot caur dažādu cilvēku mutēm, līdz kāds to ir pierakstījis, – un nu tas neskan vis no zinātāja lūpām, bet sastindzis uzrunā mūs no grāmatas lapas. Tas var atdzīvoties tikai kopā ar mūsu ikviena dzīves pieredzi un balsi, tādējādi iegūstot mūsdienīgu jēgu.[3]

Un šajā procesā folkloras mantojums tiek atzīts par pašvērtīgu un šodienas situācijā lietojamu mantojumu, nevis par profesionālās mūzikas un mākslas avotu. Tā apgūšana paredz folkloras vēsturisko slāņu un lokālās piederības apzināšanu. Muzikālajai folklorai svarīgs ne tikai nošu pieraksts, bet dzīvais izpildījums, kur dziedājumā saklausāmas runas ritma iezīmes un teicēja individualitātes klātbūtne interpretācijā, tradicionālu skaņu rīku veidotā skaņu ainava un vēsturiski atšķirīgie instrumentālie sastāvi kopmuzicēšanā, bet horeogrāfiskajā folklorā svarīga ir muzikantu un dejotāju sadarbība kopīgā svētku notikumā.

Pagājušā gadsimta 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā dominēja noteikti folkloras kustības priekšstati par latviešu tradicionālo kultūru, par to, kā un kas tradicionāli jādzied, kādi svētki jāsvin, kā tas jādara, kāds goda tērps jāvalkā. Šiem priekšstatiem līdzās eksistēja arī citi uzskati, atšķirīgi no 90. gadu sākuma latviešu folklorisma uzskatiem par pareizo, skaisto un vēlamo. Visbiežāk folkloras mantojums nebija pārņemts mutvārdu ceļā, – plauktos glabājās Barona dainu sējumi un citas tautasdziesmu izlases, daudzu dziedāšanas maniere bija koriska, nevis dabiska – ar tradicionālu, lokālā tradīcijā sakņotu skaņveidi. Tērpi bija stilizēti, un tautasdziesmas tika ne tikai dziedātas, bet arī deklamētas, kā tas bija ierasts skolā. Ja bija vēlme būt piederīgam pie folkloras kustības un

---

1 Klotiņš, A. *Divatā ar tautasdziesmu*. Rīga: Zinātne, 2020, 9. lpp.
2 Turpat, 9. lpp.
3 Mellēna, M., Spīčs, E., Muktupāvels, V., Irbe, I. *Gadskārtu grāmata*. Rīga: Madris, 2004, 6. lpp.

Folkloras kopu koncerts “Rotaļu raksti” (2015). Foto: I. Znotiņš. VISC arhīvs

Folkloras kopu koncerts “Rotaļu raksti” (2015). Foto: I. Znotiņš. VISC arhīvs

realizēt savu mērķi – apgūt tradicionālās kultūras mantojumu autentiski darbībā, rituāla un ieražas kontekstā, tai skaitā dainās, kurās tika meklēti latviskās ētikas pamati –, pavērās milzīgs apguves lauks, ne tikai teksti, bet arī uzvedības modeļi, jauni kanoni, normas un ideāli.

Tradicionālās kultūras formu pārmantošana tikai mutvārdu ceļā jau 20. gadsimtā bija un arī šobaltdien ir teju neiespējama, jo sociālā realitāte no tās ir atsvešinājusies gan mūsdienu dzīvesveida dēļ, gan jaunu tehnoloģiju pieejamības un izmantošanas dēļ. Turklāt tradicionālā kultūra sabiedrībā nav dominējošais kultūras tips, pastāvot līdzās profesionālai mākslai, amatiermākslai, populārajai kultūrai un alternatīvām subkultūrām. Vēl viens būtisks aspekts – folklora nevar tikt aplūkota tikai kā profesionālās mākslas pamats un avots nacionālās kultūras tapšanas procesā, jo tā ir pašvērtīga kultūras forma, kura dinamiski mainās vēstures gaitā, un katrai nākamajai paaudzei tā ir nepieciešama kā būtisks identitātes komponents, lai saglabātu vēstures gaitā izveidoto etniskās kultūras savdabību.

TRADICIONĀLĀ KULTŪRA LATVIJAS IZGLĪTĪBAS SISTĒMĀ

20. gadsimta 80. gadu beigas vēsturiski iezīmēja Latvijas kā nacionālas valsts atjaunošanu. Ar to lielā mērā saistīta ir folkloras kustība ar tautas garamantu vākšanu, pārmantošanas iedzīvināšanu tiešā saziņā. Te vidutāja lomu uzņēmās folkloras vācēji un folkloras kopu vadītāji, iedzīvinot folkloras kopu darbībā teicēju mantojumu un pieejamos publicētos materiālus.

Toreiz folkloras festivāli bija kā brīvas pulcēšanās vietas, kur varēja sarunāties savā valodā un izpausties nacionālās kultūras formā. 80. gadu nogale iezīmējās ar regulāru festivālu tradīcijas aizsākumu, un tādi Latvijā ir divi – starptautiskais folkloras festivāls *Baltica*, kas, sākot no 1988. gada, katru trešo gadu notiek Latvijā, un starptautiskais bērnu un jauniešu folkloras festivāls "Pulkā eimu, pulkā teku", kas kopš 1984. gada ir ikgadējs notikums, bet līdz 2007. gadam katru otro gadu – starptautisks.

90. gadu vidū "Pulkā eimu, pulkā teku" tika pārveidots par bērnu un jauniešu tradicionālās kultūras apgūšanas un pārmantošanas programmu, bet 2003. gadā (pieņemot Konvenciju par nemateriālās kultūras mantojuma saglabāšanu) – par nemateriālā kultūras mantojuma apgūšanas un pārmantošanas programmu "Pulkā eimu, pulkā teku", dodot iespēju to integrēt izglītības sistēmā. Programmai ir valsts un pašvaldību finansējums, stabila, pēc reģionālā principa veidota struktūra ar novadu/reģionu koordinatoru sistēmu, kas palīdz organizēt folkloras kopu darbību, un iesaiste interešu izglītībā.[4]

Pateicoties veiksmīgai darbībai interešu izglītības sistēmā, folkloras kopas ir kļuvušas par zīmīgu Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku tradīcijas daļu. To pēc 2010. gada Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem formulējusi Signe Pujāte:

> [..] bērnu un jauniešu folkloras kopu dalībnieki savas zināšanas un prasmes uzkrājuši

4 Interešu izglītība – personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju brīvprātīga īstenošana neatkarīgi no personas vecuma un iepriekš iegūtās izglītības. Interešu izglītības nodarbībās var iegūt praktiskam darbam un dzīvei derīgu papildizglītību.

> un pilnveidojuši, piedaloties tradicionālās kultūras pārmantošanas projektā "Pulkā eimu, pulkā teku", kas Latvijā tiek īstenots jau vairāk nekā 20 gadu [šobrīd vairāk nekā 40 gadu – *aut.*]. Šajā laika posmā ir izaugušas vairākas jaunās paaudzes, kuras mūsdienu kultūras situācijā un vidē savu personīgo un kultūras identitāti, kā arī radošo pašizpausmi apliecina caur kādu no tradicionālās kultūras izpausmju veidiem (dziedāšana, deja, rotaļa, mutvārdu izpausmes, rokdarbi u. c.). Laika gaitā izveidojusies kustība, kas zināmā mērā kļuvusi par savdabīgu Latvijas kultūras fenomenu ar to, ka formālās un neformālās izglītības, kā arī praktiskās darbības ceļā starp vairākām paaudzēm (dominējošā ir jaunākā paaudze) izveidojusies saikne, kas nodrošina tradīcijas dzīvotspēju.[5]

Redzam, ka tradicionālās kultūras izpratnē jau pirms 15 gadiem var nolasīt joprojām aktuālo tradicionālās kultūras skaidrojumu, kas UNESCO dokumentos fiksēts 1989. gadā: "Tradicionālā kultūra – sarežģīta dinamiska sistēma", kura sastāv no "tradīcijā sakņotas kultūras kopienas radīta mantojuma, ko pauž grupa vai indivīdi un atzīst kopiena par savas kultūras un sociālās identitātes izpausmi"[6]. Folkloras standarti un vērtības tiek pārmantotas, mutvārdos atdarinot vai citā veidā. Folklora aptver valodu, literatūru, mūziku, dejas, rotaļas, mitoloģiju, rituālus, paražas, amatniecību, arhitektūru.[7] Par to, kā šī izpratne iedzīvināta lietojumā programmā "Pulkā eimu, pulkā teku", piedāvāju īsu ieskatu vēsturē.

SADARBĪBA AR LATVIJAS SKOLU JAUNATNES DZIESMU UN DEJU SVĒTKIEM

Aizsākumi latviešu tradicionālās kultūras pamatu iekļaušanai Latvijas izglītības sistēmā meklējami Latvijas Valsts universitātes Pedagoģijas fakultātes Estētiskās audzināšanas laboratorijā, kur ar ideju par latvisku bērnu kultūras centru 1989. gadā ieradās Imants Ziedonis, bet profesors Jānis Anspaks uzņēmās estētiskās audzināšanas laboratorijas vadību. Tajā sāka darboties Valdis Muktupāvels, Māra Mellēna, Egils Blūms, Ernests Spīčs un LVU Pedagoģijas fakultātes docētāji. Tapa Balto stundu programma[8] (autori Valdis Muktupāvels un Māra Mellēna), sākotnēji bija domāta kā fakultatīvs priekšmets formālajā izglītība, bet 90. gadu vidū pārtapa par interešu izglītības programmu, jo nebija sagatavoti pietiekami daudz pedagogu, lai īstenotu Balto stundu programmu katrā skolā. Toties bija pietiekami daudz ieinteresētu un mācīties gatavu skolotāju, kas gatavi darboties interešu izglītības ietvarā.

1992. gadā tika nodibināts Latvijas Universitātes Etniskās kultūras centrs, kas pārņēma

---

5 *Skatījums, viedoklis, vērtējums*. Rīga: IZM Valsts Izglītības satura centrs, 2010, 25. lpp.
6 Ieteikums par tradicionālās kultūras un folkloras saglabāšanu. 15.11.1989. Pieejams: https//www.unesco.lv (skatīts 22.02.2025.).
7 Turpat.
8 Tās pamatā ir minētie UNESCO ieteikumi par tradicionālās kultūras un folkloras saglabāšanu, bet tos papildina tajā laikā pretstāvēšana dominējošam stereotipam, ka folklora ir profesionālās mākslas pamats un avots, bet netiek uzsvērta tās pašvērtība.

tradicionālās kultūras apgūšanas un pārmantošanas procesu vadību un turpināja to līdz 2008. gadam, kad universitātes optimizācijas gaitā tika likvidēts. LU Etniskās kultūras centra darbības laikā notika intensīvs bērnu un jauniešu folkloras kopu dibināšanās un izaugsmes process, tika izstrādāta Balto stundu programma un sagatavoti eksperimentāli mācību līdzekļi folkloras apgūšanai[9], organizēta Folkloras skola Rīgas Latviešu biedrībā bērniem vecumā no 4 līdz 9 gadiem, skolotāju tālākizglītība, un katru gadu rīkoti bērnu un jauniešu folkloras svētki "Pulkā eimu, pulkā teku". Savukārt folkloras kopu dalībnieku individuālo spēju attīstīšanai tika organizēti dažādi folkloras konkursi, veicinot pedagogu un tradicionālās kultūras ekspertu sadarbību. Šajā laikposmā auga bērnu un jauniešu folkloras kopu mākslinieciskā meistarība. Ieskatu šā perioda aktualitātēs varam atrast XI Starptautisko bērnu un jauniešu folkloras svētku bukletā, ko 1994. gadā izdeva LU Etniskās kultūras centrs, un tas titullapā tiek raksturots kā "maza grāmatiņa mums pašiem un mūsu draugiem par to, kā mēs jau 11. reizi nākam pulkā"[10]. Te varam atrast gada tēmas, bet katru gadu tēma ir cita – togad tēma ir "Ūdeņi un akmeņi". Te arī svētku programma trīs dienu garumā. Minētas 87 folkloras kopas, kas piedalījušās novadu sarīkojumos, un dots katras folkloras kopas īss vērtējums. Te uzzinām, ka vecākās bērnu un jauniešu folkloras kopas dibinātās 1980. gadā (Rīgas "Kokle" un Upītes bērnu folkloras kopa), bet lielākajai daļai dibināšanas laiks ir 80. gadu beigas un 90. gadu sākums. Minētas 13 folkloras kopas, kuras nav piedalījušās reģionālajos sarīkojumos, bet piedalās festivālā Rīgā, un vēl septiņas kopas, kurām dažādu iemeslu dēļ izdevies darboties tikai savā skolā. Festivālā piedalījās arī sešas ārvalstu kopas.

Šajā periodā folkloras kopas meklē ceļu uz tradicionālo dziedāšanu, dejošanu un muzicēšanu. Ernests Spīčs, raksturojot Piedaugavas sarīkojumu, norāda:

> Katrai kopai vēl daudz jāstrādā sevis kopšanā, lai arī priekšā rādīšana sagādātu prieku sev un citiem. Lielākā problēma ir muzicēšana. Vienīgi Andas Ābeles jauniešu kopai "Laiva" tā bija droša un savdabīga. Juglas kopa "Avotiņš" bija īstenojusi dejošanu ritma rīku pavadījumā. Tas bija svaigi, bet, saprotams, ka ne aiz labu spēlmaņu pārbagātības.[11]

Priekšstati par to, kāda ir tradicionāla dziedāšana, dejošana un muzicēšana ir vēsturiski mainīgs lielums. To reizēm mēdz skaidrot ar autentiskuma jēdzienu[12], bet nemateriālā kultūras mantojuma apgūšanas un pārmantošanas programma "Pulkā eimu, pulkā teku" orientējas uz vēsturiski informētu priekšnesumu, kas tiek salāgots ar dalībnieku pieredzi un vecumu, pieejamiem

---

9 Mellēna, M., Muktupāvels, V., Spīčs, E. *Rudens grāmata.* Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai. Rīga: Atols, 1991, 109 lpp.; Mellēna, M., Muktupāvels, V., Spīčs, E. *Ziemas grāmata.* Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai. Rīga: Atols, 1991, 190 lpp.; Mellēna, M., Muktupāvels, V., Spīčs, E. *Pavasara grāmata.* Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai. Rīga: Atols, 1992, 223 lpp.; Mellēna, M., Muktupāvels, V., Spīčs, E. *Vasaras grāmata.* Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai. Rīga: Atols, 1993, 205 lpp.

10 *Pulkā eimu, pulkā teku.* Rīga: Latvijas Universitātes Etniskās kultūras centrs, 1994, 15. lpp.

11 Turpat.

12 Weaver, I., Muktupāvels, V., Grīnvalde, R., Lielbārdis, A., Ābele, I. V., Jaudzema, J. The Power of Authorities, Interpretations, and Songs: The Discourse of Authenticity in the Latvian Folklore Revival. *Traditiones*, 2023, Nr. 52(2), p.47–67.

vēsturiskajiem avotiem un jaunākajiem zinātniskajiem atklājumiem. Tāpēc bērnu un jauniešu folkloras svētku būtiska sastāvdaļa ir ikgadēja konference. Piemēram, 1994. gada divu dienu konferencē "Folklora skolā: tradicionālais un mainīgais" diskutēto problēmu loku tās organizators Valdis Muktupāvels raksturo šādi:

> Līdz šim vairāk esam sprieduši, apmainījušies viedokļiem un dalījušies pieredzē. Šogad mūsu kopdarbībai būs praktiskāka ievirze – kopā mācīsimies. Daudzas lietas, kad par tām runā, skaisti izskatās, taču darbībā viss izskatās savādāk. Folkloras apgūšana nereti draud pārvērsties par nepārtrauktu mezglu raisīšanu, cietu riekstu graušanu, nevarīgu taustīšanos miglainā rītā, pusdienā vai vakarā vai, tieši otrādi, par ļoti brīvu jaunradi. Ļoti iespējams, ka tad līdz lietas apjaušanai un veiksmei pietrūkst nedaudz, un šo "nedaudz" varētu dot kāds, kurš savus mezglus jau atraisījis, cietos riekstus pāršķēlis, miglu paklīdinājis un jaunradē sajutis pagātnes dimensiju. Konferencē skarsim folkloras interpretācijas, tautas pedagoģijas jautājumus, aplūkosim dažādu izglītības un sabiedrisko organizāciju darbības mehānismu folkloras apguves procesā. Praktiski pievērsīsimies tradicionālās dziedāšanas veidu un atsevišķu elementu apgūšanai, mūzikas instrumentu spēlei. Zināmu daļu laika veltīsim šī gada festivāla sagatavošanas un norises apspriešanai, kā arī katram svarīgu lielāku un mazāku problēmu kustināšanai.[13]

Bērnu un jauniešu folkloras kopu aktīvā darbošanās, starptautisku ekspertu piesaiste problēmu apzināšanai un risinājumu meklēšanai paver iespēju 1995. gadā nelielam skaitam bērnu un jauniešu folkloras kopu piedalīties **VII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos** kā viesiem ar īsu priekšnesumu Mežaparka estrādē svētku noslēguma koncertā 2. jūlijā, bet vēl pirms tam – 30. jūnijā notiek folkloras kopu koncerti Bastejkalnā un labdarības koncerti bērnudārzos. Tā ir pirmā reize, kad folkloras kopas kļūst par Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku līdzdalībniekiem viesu statusā.

Nākamā desmitgade bērnu un jauniešu folkloras kopu darbībā balstās uz gadskārtu rita apgūšanu, gatavošanos gadskārtu svētkiem, to svinēšanu, katru gadu izvirzot centrā kādu īpašu tēmu, – tiek pētītas un izspēlētas kāzu norises kukaiņu kodā kā circeņa un blusas kāzas, tiek meklēts raibais gan mājdzīvnieku kažokos un spalvās, gan mēģināts izprast, kāpēc dzīve ir tik raiba kā dzeņa vēders, u. c.

2000. gads atnāk ar bērnu un jauniešu folkloras kopu kopīgu ielīgošanas notikumu brāļu Jurjānu mājās "Meņģeļos", kur tiek kurināta pūdele un līgots uz nebēdu, izbaudīta īsta āra dziedāšanas pieredze "Meņģeļu" apkārtnē kopā ar Arti Kumsāru, Helmī Stalti, Andri Kapustu un citiem folkloras kustības aktīvistiem. Tas ir tā gada "Pulkā eimu, pulkā teku" Nacionālais sarīkojums. Apgūtās Jāņu tradīcijas ir galvenais elements arī **VIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku (2000)** folkloras programmā – tās pamatā ir Pēterdienas svinēšana Latvijas Etnogrāfiskajā

13 *Pulkā eimu, pulkā teku.* Rīga: Latvijas Universitātes Etniskās kultūras centrs, 1994, 10. lpp.

Folkloras kopu koncerts “Rotaļu raksti” (2015). Foto: I. Znotiņš. VISC arhīvs

brīvdabas muzejā. Svētkos sapulcējas 399 folkloras kopu dalībnieki, kuri piedalās labdarības koncertos, dzied Rīgas parkos un dodas kopīgā svētku gājienā. Folkloras kopu dalībnieki jūtas labi, bet folkloras kustībai vēl neveidojas ciešāka sadarbība ar pārējām svētkos iesaistītajām nozarēm, un folkloras klātbūtne svētku kopainā ir diezgan nemanāma.

FOLKLORAS KONKURSI UN TO PIENESUMS DZIESMU SVĒTKU TRADĪCIJAI

Savukārt ceļā uz **IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem (2005)** folkloras kopu darbībā aktualizējas folkloras konkursi, kas parāda katra folkloras kopas dalībnieka individuālo izaugsmi kādā no folkloras žanriem, kopīgi muzicējot nelielās grupās atbilstoši vēsturiskajiem paraugiem.

"Pulkā eimu, pulkā teku" 2010. gadā, kad notiek IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, jau ir bērnu un jauniešu izglītības programma tieši tradicionālās kultūras apguvei ar daudzām un dažādām norisēm – ar stāstīšanas tradīciju atjaunošanu un attīstīšanu, ar tradicionālās dziedāšanas apguvi, pētot to. Tiek novērtētas katra bērna pūles, cenšoties radīt interesi par vienkāršu, neapdarinātu tautasdziesmu un tās pielietojumu dažādās ikdienas un svētku situācijās. Nozīmīgi ir centieni attīstīt individuālu un kopdziedāšanu mazās grupās, ņemot vērā tradicionālās daudzbalsības principus. Līdzās dziedāšanai svarīga ir tautas mūzikas instrumentu apgūšana un sava novada dejošanas tradīciju iedzīvināšana, izmantojot deju folkloras pierakstus un publikācijas, kā arī iepazīstoties ar Latvijas novadu daudzveidīgo deju pūru. Bet viena no galvenajām lietām ir mācēt šīs prasmes izmantot ieražas kontekstā un svinēt gadskārtu svētkus folkloras kopā, skolā, pagastā, pilsētā. Folkloras kopu darba organizēšana var notikt arī saskaņā ar gada tēmu un kopu aktivitātēm novada, reģiona un valsts mērogā – gatavojoties konkursiem, novada sarīkojumiem, nacionālajiem konkursu fināliem un folkloras svētkiem, kas ar savu atkārtošanos un sadarbības principiem ir mūsdienīga tradicionālās kultūras pastāvēšanas forma.

Tradicionālās kultūras pamatu apgūšanas programmas "Pulkā eimu, pulkā teku" rīkoto folkloras konkursu mērķis nav noskaidrot uzvarētāju, bet dot iespēju dalībniekiem individuāli un nelielās grupās saskatīt veiksmes un neveiksmes plašākas pieredzes kontekstā, saņemot arī ekspertu vērtējumu. Konkursu uzvarētāju repertuārs un priekšnesumi ir pamats bērnu un jauniešu folkloras kopu Nacionālā sarīkojuma programmu izveidē. Īpašs folkloras konkursu uzvarētāju koncerts tiek veidots arī Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku folkloras programmā un īstenots kā Vispārējo latviešu dziesmu un deju svētku programmas sastāvdaļa no 2013. gada.

IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos saskaņā ar svētku koncepciju par mezgliem tiek sagatavota folkloras kopu programma, kas nu jau pilnvērtīgāk iekļaujas svētku norisēs. No 2005. gada janvāra līdz maijam notiek folkloras kopu un individuālo izpildītāju sarīkojumi/skates novados. Bērnu un jauniešu folkloras kopu darbību vērtē eksperti: vērtētāju komisijas priekšsēdētājs Ernests Spīčs, goda priekšsēdētāji (Dižie kūmas) Helmī un Dainis Stalti, atbildīgā sekretāre

Māra Mellēna, kā arī eksperti Anda Beitāne, Vita Bandere, Guntis Pakalns, Valdis Muktupāvels, Elīna Kūla-Braže, Rita Platpere, Ilga Reizniece, Gita Lancere, Zaiga Sneibe, Iveta Tāle, Andris Kapusts, Aīda Rancāne, Gatis Gaujenieks, Signe Pujāte, Rihards Kalvāns, Ingrīda Saulīte, Ramute Gaučaite, Jūrate Venckauskaite, Iveta Medene, Vidvuds Medenis, Ilze Kisele, Toms Treibergs. Novadu skašu vērtēšanā iespēju robežās piedalās arī citi novadu koordinatori.

IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem kvalificējas 790 dalībnieki no 56 folkloras kopām, top izvērsta piecu dienu folkloras programma, kas IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku bukletā raksturota šādi:

> Dziesmu svētku dārzā folklora ir kā lauku puķe – necila, vienkārša, bet stipra, varen dzīvelīga un daudzveidīga. Tā sakņojas savā dzimtajā zemē un katrā gadalaikā izplaucē citādus vārdu ziedus vienkāršos un sazarotos melodiju ķekaros. Atšķirīgs ir tās kustību ritms, kas atsaucas gadskārtu gājumam. Katrā gadalaikā citādi izskan gaviles. Pavasarī tās var sadzirdēt tālu skanošajā rotā!, rotā! Tad tās pieaug spēkā un piesātinājumā vasaras vidus līgošanā – līgo! līgo! Ziemas tumsu projām baida Ziemas svētku kaladošana – kaladū! kaladū! Tā katru gadu no jauna. Ne tikai katrā gadalaikā, bet katrā novadā stādam ir sava variācija, stils un maniere. Dziesmu svētki ir īstais laiks salikt vārdu ziedus un melodiju ķekarus pušķos, sapīt vainagos un rotāties. Dziesmu svētki ir brīdis, lai izbaudītu ziedēšanu vasaras pilnbriedā, sadzirdētu sakņu spēku un saprastu uzplaukšanas brīnuma nesavtību un trauslumu. Vissvarīgākais ceļā uz svētkiem ir atraisīt savas nevarēšanas un negribēšanas mezglus, lai atraisītos kopīgā saskaņā. Saskaņa ir daudzveidīga. Tā sadzirdama gaviļu brāzmās, prieka saucienos un kopīgā klusēšanā.
> Sveiks! Nāc pulkā Pēterdienā, 29. jūnijā, Brīvdabas muzejā! Piedzīvo šīsvasaras līgošanas izskaņu kopīgās dziesmās, rotaļās, dančos ar kurzemniekiem, vidzemniekiem, zemgaļiem, latgaļiem un sēļiem. Heijā! Nāc pulkā Amatu dienā, 1. jūlijā, Doma laukumā! Novērtē to, ka amats ir pamats un darbs dara darītāju. Piedalies rotaļu sarīkojumā "Varu, protu, daru", jo tu taču arī – vari, proti un dari. Labrīt! Klau, kā skan! Mēs esam satikušies Dainu kalnā. Nāc pulkā svinēt – līgot, rotāt un gavilēt 2. jūlijā, jo Dainu kalnam 20. dzimšanas diena! Dod savu prieku ar sieku, jo dāvāts prieks ir divkāršs.[14]

Svētku noslēguma dienā folkloras kopas darbojas arī Mežaparkā, apdziedot un rotaļās iesaistot noslēguma koncerta apmeklētājus. Folkloras programmā no iepriekšējiem svētkiem saglabājas orientācija uz gadskārtu ciklu, tā lokālajām īpatnībām novados. Bet šo svētku jaunums ir visiem folkloras dalībniekiem kopīgā rotaļu programma "Varu. Protu. Daru", kas dod iespēju labāk iekļauties galvaspilsētas mērogā, piedāvājot dalībniekiem norisi ar kopīgu repertuāru visiem svētku folkloras programmas dalībniekiem.

14 *IX Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki* (buklets). Rīga: IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, 2005, 39. lpp.

Latviešu tradicionālās kultūras apguve bērnu un jauniešu folkloras kopās, to komunikācija dažādās izpausmēs Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos ataino folkloras klātbūtni mūsdienu sabiedrībā. Dialogs ar tradicionālo kultūru un sevis izteikšana tradīcijas kontekstā rada zināmu stabilitāti mūžam mainīgajā pasaulē ar ētisko vērtību, estētisko ideālu un sadarbības principu pārmantošanu, dažādu tradicionālu prasmju un iemaņu apguvi, kā arī identitātes nostiprināšanos.

Ceļā uz **X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem (2010)** pēc LU Etniskās kultūras centra likvidēšanas 2008. gadā tradicionālās kultūras pārmantošanas programmas un bērnu un jauniešu folkloras kopu darbības organizēšana pāriet tradicionālās kultūras biedrības "Aprika" pārziņā. Tiek sākta sadarbība ar Valsts jaunatnes iniciatīvu centru, lai nodrošinātu programmai valsts un pašvaldību atbalstu. Bet 2009. gadā Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs tiek reorganizēts un iekļaujas Valsts izglītības satura centrā. Arī programma "Pulkā eimu, pulkā teku" notiek, sadarbojoties ar biedrību "Aprika", Valsts izglītības satura centru un Bērnu un jauniešu folkloras kopu reģionālo koordinatoru padomi. Pateicoties programmas reģionālajai struktūrai, to atbalsta pašvaldības, kurās darbojas folkloras kopas, un gadskārtējais Nacionālais sarīkojums – bērnu un jauniešu folkloras festivāls "Pulkā eimu, pulkā teku" – katru gadu notiek kādā no šīm pašvaldībām.

Folkloras kopas pēc teritoriālā principa apvienojas reģionos – etnogrāfiskā novada jeb vēsturiskās zemes daļā, piemēram, Lejaskurzemē vai Dienvidlatgalē –, kur kopā darbojas ne vairāk kā 10 folkloras kopas. Tās pulcējas uz kopīgiem gadskārtu sarīkojumiem vai vismaz vienu reizi gadā uz Reģionālo sarīkojumu, kur parāda savu mācību gada laikā sagatavoto programmu atbilstoši tēmai un piedalās dažādās kopīgās aktivitātēs – rotaļās, dančos, interaktīvās darbnīcās u. c. To darbību koordinē vēlēts reģiona koordinators. Koordinatori veido padomi, kas ir folkloras kopu darbību koordinējoša institūcija.

Mācību gada noslēgumu iezīmē bērnu un jauniešu folkloras skolotāju gadskārtēja konference, kas rezumē iepriekšējā mācību gadā paveikto un iezīmē turpmāko darbības stratēģiju. 2010. gada konferencē visplašākā diskusija izvērtās par lokālās tradīcijas izpratni, tika diskutēts par tautas tērpa valkāšanas kultūru, par notiekošo reģionālo reformu, kas, likvidējot un reorganizējot daudzas izglītības iestādes, apgrūtina bērnu un jauniešu folkloras kopu darbošanos tieši vietējo tradīciju kopšanā. Tomēr izskanēja spītības pilna apņemšanās turpināt iesākto darbu, ņemot vērā katra skolotāja iespējas lielu darba daļu veikt brīvprātīgi, neprasot samaksu, tajā pašā laikā skaidri apzinoties, ka vispār bez valsts finansiāla atbalsta šis darbs nav paveicams.

Pirms X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem Latvijā darbojās apmēram 150 aktīvas bērnu un jauniešu folkloras kopas, kurās piedalījās aptuveni 3000 dalībnieku. Tās bija apvienotas 14 reģionos: Ziemeļlatgale (koordinatore Rasma Igaune), Dievidlatgale (Anna Kārkle), Kūkova (Andris Slišāns), Vidzemes piejūra (Ilze Kļaviņa), Piedaugava (Inguna Žogota), Vidzemes augstiene (Ingrīda Grudule), Sēlija (Vita Talla), Zemgale (Velta Leja), Rīga (Dina Liepa), Ziemeļkurzeme (Ināra Salava), Lejaskurzeme (Solveiga Pētersone), Viduskursa (Ina Celitāne) un Austrumkursa (Sarma Ūpe). Dažās mācību iestādēs tradicionālās kultūras pamatus apguva folkloras pulciņos, dažviet bija īpašas stundas sākumskolas klasēs, bet, lai sagatavotu bērnus dalībai folkloras konkursos, tika rīkotas individuālas nodarbības.

Turpināja pilnveidoties folkloras konkursu modeļi, un šajos svētkos par folkloras programmas īpašo notikumu kļuva folkloras konkursu uzvarētāju koncerts "Es mācēju, es mācēju, ko tie citi nemācēja". Pati folkloras programma "Kas kaitēja nedzīvot diža meža maliņā", kurā piedalījās 31 folkloras kopa, to 444 dalībnieki rādīja apgūtas un pārmantotas novadu dziedāšanas, stāstīšanas, rotaļu un dejošanas tradīcijas. Divus gadus folkloras kopas bija pētījušas un dažādos folkloras žanros apguvušas tēmu "Mežs". Piedāvāju īsu ieskatu tēmā "Mežs" un tās atklāšanos X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku folkloras programmā.

Mežs ir dabiska, noslēpumaina, mazliet bīstama, bet pievilcīga un dāsna vide. Mežmala ir pirmā akustiskā koncertzāle bērniem un jauniešiem, kas gāja ganos, vieta, kur laist savu dabisko balsi pāri pļavām, ežām un norām. Mežā atrodami materiāli senajiem un vēl arvien spēlējamajiem mūzikas instrumentiem – stabulēm, svilpēm, bungām un tāšu taurēm. Arī koklēm, vijolēm, puškaišiem un eglītēm. Jāatrod tikai meistars, kas ierāda amatu. Jāatrod tikai muzikants, kas palīdz apgūt spēlētprasmi un repertuāru. Mežā var dzirdēt putnu balsis un atdarināt tās valodā un ar mūzikas instrumentiem. Mežā aug koki, un katram no tiem ir savs vārds, lietojums un nozīme. Cilvēks vispirms ir dabas daļa, un viņam ir jāprot dzīvot dabiski, vienkārši un saskanīgi, izjūtot dabu ar visām savām maņām un savas izjūtas paužot vārdos – pasakā, gadījumā, anekdotē, savas pieredzes rezumējošā sakāmvārdā. Tāpat izteicot arī dziesmās ar vienkāršām, neapdarinātām, lokālā tradīcijā sakņotām vienbalsīgām un daudzbalsīgām melodijām, vienam un pulkā – lielākā vai mazākā. Arī mūzikas instrumentu dažādajās balsīs un to saskanīgā saspēlē. Dejas soļu virknējumos etnogrāfiskajos dančos, pavadījumu spēlējot uz akustiskiem tautas mūzikas instrumentiem. Krāsās, zīmēs un simbolos.

Folkloras programma ietvēra folkloras kopu koncertu "Kas kaitēja nedzīvot diža meža maliņā" Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā, folkloras konkursu laureātu koncertu "Es mācēju, es mācēju, ko tie citi nemācēja" Rīgas Tehniskajā universitātē, svētku gājienu un folkloras kopu izrādi – "Dzied pa priekšu; Rīgā iešu es, māmiņa" un "Pērkonītis" noslēguma koncertā "Mana zeme, zemīte skaistā". Šī uzstāšanās parādīja tradīcijas mantinieku mērķtiecīgu virzību uz individuālu pilnveidošanos un saskanīgu darbošanos dziedot, muzicējot un dejojot. Ja viss process jāraksturo ar vienu sakāmvārdu, tad jāteic: "Kā mežā sauc, tā atskan."

X svētki ļāva izvērtēt īpašā konferencē Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku lomu Latvijas kultūras ekosistēmā. Svētku analīze no dažādiem skatpunktiem apkopota krājumā "Skatījums, viedoklis, vērtējums", kur izvērtēti atsevišķu nozaru ieguvumi, izaicinājumi un svētku tradīcijas kopuma dažādi aspekti.

No dalībnieku skatpunkta folkloras nozari vērtēja Dina Liepa, norādot:

> [..] folkloristi izbaudīja svētkus pilnībā, neraugoties uz samazināto svētku finansējumu, svētki izdevās lieliski, pateicoties ne tikai organizatoru veiktajiem priekšdarbiem svētku sagatavošanā, bet arī pašu svētku dalībnieku un viņu skolotāju pašaizliedzībai un pozitīvai attieksmei kopīgo svētku laikā.[15]

15 *Skatījums, viedoklis, vērtējums*. Rīga: IZM Valsts izglītības satura centrs, 2009, 32. lpp.

Padziļinātu folkloras programmas analīzi veica Signe Pujāte[16], iezīmējot svētku Baltijas kontekstu. Par veiksmi tika atzīts tas, ka

> jau labu laiku ir aizsākts dialogs starp vairākām kultūras jomas speciālistu grupām, meklējot kopīgus risinājumus, kā svētkiem piešķirt īpašu nacionālu savdabību, ņemot vērā to, ka Dziesmu un deju svētku tradīcijai ir reģionāla (Baltijas valstis) izplatība.[17]

Raksturojot folkloras kopu darbību šajos svētkos, Signe Pujāte atzīmēja, ka folkloras kopas pārstāvēja visus Latvijas kultūrvēsturiskos novadus ar spilgtāko repertuāru tradicionālajā dziedāšanā, horeogrāfijā (dejās un rotaļās), tautas mūzikas instrumentu spēlē, ar dialektiem un izloksnēm mutvārdu daiļradē, un atzina to par nozīmīgu ieguldījumu gan svētku saturā, gan formā. Īpaši tika izcelti folkloras konkursu laureātu koncertā izskanējušie 38 tradicionālās dziedāšanas piemēri, kurus izdziedāja konkursa "Dziesmu dziedu, kāda bija" laureāti – dažāda vecuma bērni un jaunieši no folkloras kopām. Signe Pujāte norādīja:

> [..] būtu lieliski, ja plašākā sabiedrībā, t. sk. arī Dziesmu un deju svētku praktizētāju vidū, ar pozitīvo piemēru un pedagoģisko un metodisko atziņu apmaiņu tiktu mazināts stereotips, ka tradicionālā dziedāšana bojā balsi un "vispār tā latvieši nekad nav dziedājuši", it kā negribot atzīt, ka esam zemkopju tauta un ka "lai mana balstiņa skanēja tālu" patiesībā ir tikai citāda dziedāšanas maniere, kādu vairs neesam paraduši klausīties un praktizēt, jo sen dzīvojam pilsētvidē – ārpus (lauku) vides, kur šāda dziedāšana bijusi dabiska, ar savu noteiktu funkcionālu nozīmi.[18]

Šis vērtējums liek mazliet vairāk paraksturot tradicionālās dziedāšanas konkursu "Dziesmu dziedu, kāda bija", lai nedaudz ieskicētu tradicionālās dziedāšanas apgūšanas ceļu bērnu un jauniešu folkloras kopās. Šis konkurss notiek kopš 1998. gada un tiek organizēts, lai veicinātu folkloras kopu dalībnieku individuālās dziedātprasmes pilnveidi un lai dotu iespēju dziedāt neapdarinātas tautasdziesmas tradicionālā manierē pa vienam vai mazās grupās, kad katrs dziedātājs dzied savu balsi – ja vien tradīcija nepieprasa vairākus vienas balss izpildītājus kā, piemēram, burdona vilkšanā – vai pavada savu dziedājumu ar vienu vai vairākiem tautas mūzikas instrumentiem. Tradicionālās dziedāšanas konkursa mērķis ir daudzveidīga, lokālās tradīcijās sakņota tautasdziesmu repertuāra apgūšana, pārmantošana un popularizēšana bērnu un jauniešu vidē. Bērni un jaunieši apgūst teicēju dziedāšanas pieredzi un repertuāru, pārmantojot tradicionālo dziedāšanu arī tieši, bet, ja tradīcijas nodošana mutvārdos ir pārtrūkusi, tiek studēti ieraksti. Un galu galā tiek attīstīta arī dziedātāja paša individualitāte.

Dziedātāju konkursā var piedalīties katrs folkloras kopas dalībnieks, taču tāpat arī bērni, kas

---

16 Tobrīd Latvijas Kultūras ministrijas Kultūrpolitikas departamenta Stratēģijas un reģionālās attīstības politikas vecākā referente.
17 *Skatījums, viedoklis, vērtējums.* Rīga: IZM Valsts izglītības satura centrs, 2010, 25. lpp.
18 Turpat, 26. lpp.

Folkloras kopu koncerts "Rotaļu raksti" (2015). Foto: I. Znotiņš. VISC arhīvs

nav iesaistījušies novadu folkloras kopās. Ja viņu dziedājums tiek novērtēts kā atbilstošs fināla prasībām, tad ir iespēja piedalīties konkursa finālā, kas nu jau vairāk nekā 25 gadus notiek Rīgā.

Par veiksmi folkloras kopu darbībā noteikti uzskatāms "dzīvās" jeb akustiskās mūzikas pavadījums dejām, rotaļām, arī dziesmām, ko dažādās situācijās nodrošina paši kopu dalībnieki.[19] To savukārt veicina tradicionālās dejošanas konkurss "Vedam danci" un tradicionālās muzicēšanas konkurss "Klaberjakte", kura aizsākumi meklējami 1996. gadā Valda Muktupāvela iedibinātajā tradicionālās muzicēšanas konkursā "Zelta kokles". Tradicionālās muzicēšanas apgūšanas pirmsākumi 90. gadu beigās saistīti ar īpašu pievēršanos koklei kā vienam no senākajiem un simboliski ietilpīgākajiem senajiem mūzikas instrumentiem, kas vienlaikus spēj pielāgoties jauniem kontekstiem, bet jau ar 2003. gadu muzikantu konkursā startē arī citi tradicionāli lietoti mūzikas instrumenti un jaunieši rāda savas prasmes muzicēt tradicionālos kapelu sastāvos. Šobrīd tradicionālās muzicēšanas konkurss ir Dinas Liepas pārziņā. Konkurss "Vedam danci" līdz 2008. gadam notika tradicionālās dejas speciālista Ernesta Spīča vadībā un lielā mērā bija viņa personības un profesionālo zināšanu ietekmē. Viņš atzīst, ka dejošanas tradīciju tieša pārmantošana Latvijā ir apgrūtināta, jo cilvēku, kas var demonstrēt prasmes, ir ļoti maz un tie ir ļoti veci. Bet skatuves priekšnesumiem paredzētā deja ir izveidojusi stereotipisku priekšstatu – deja tiek uztverta tikai kā priekšnesums, atstājot novārtā dejotāju savstarpējo saskarsmi. Tradicionālā deja vienmēr ir komunikācija – starp dejotājiem, starp dejotājiem un muzikantiem, starp dejotājiem un skatītājiem. Pēdējie lielākoties ir vērotāji, kuri izjūt prieku par šo komunikāciju, bet pie zināmiem nosacījumiem tajā arī iesaistās.

Pašlaik tradicionālās dejas konkurss "Vedam danci" ir Daces Smirnovas (Circenes) pārziņā un ieguvis jaunu nolikumu, iespēju izpausties ne tikai pāru dejās, novada dejās, skalu (jostu) lēcienos vai polkās, bet arī deju, rotaļu programmās un kadriļās. Pirms X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem tradicionālās dejošanas konkursa "Vedam danci" kvalitatīvais ieguvums kļuva par tādu kā iepriekšēju mēģinājumu svētku fināla norisei, savukārt konkursa fināla jauninājums bija septiņu minūšu deju programmas, kas izpelnījās gan dalībnieku, gan vērtētāju atzinību. Šīs programmas tika atzītas par izmantojamu materiālu bērnu un jauniešu folkloras festivāla "Pulkā eimu, pulkā teku" Nacionālā sarīkojuma programmās, kas bija ieplānots kā dziesmu svētku modelēšanas pasākums. Pašā svētku norisē tās kļuva par Vērmanes dārza programmu būtisku papildinājumu.

Kopumā konkursa finālā startēja 162 dejotāji, kuru dejas rādīja tradicionālās dejošanas iemaņu pārmantošanu un attīstību komunikācijā ar tradīciju. Katru priekšnesumu vērtēja tradicionālās kultūras nozarē pazīstami eksperti, kuru devums tradīciju apzināšanā un pārmantošanā ir nozīmīgs Latvijas kultūrā kopumā.

Savukārt muzikantu konkursā "Klaberjakte", kas notiek kopš 1996. gada, piedalās gan individuālie izpildītāji, gan kapelas. 2011./2012. gada sezonā, jau ceļā uz **XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem (2015)**, varēja novērtēt 29 priekšnesumus. Muzikantu pedagogu profesionālajai pilnveidei šajā mācību gadā sadarbībā ar Ilmāru Pumpuru tika izveidotas divas apmācības programmas – "Latviešu tradicionālo mūzikas instrumentu spēles prasmju apguves un pilnveidošanas metodika" un "Latviešu tradicionālās instrumentālās muzicēšanas un dejošanas

19 *Skatījums, viedoklis, vērtējums*. Rīga: IZM Valsts izglītības satura centrs, 2010, 26. lpp.

prasmju pilnveide bērnu un jauniešu folkloras kopās: kopmuzicēšanas un aranžēšanas principi, deju mūzikas specifika un deju folkloras apgūšanas metodika".

Vēl konkursu klāstā ietilpst rotaļnieku konkurss un masku konkurss, kurus šoreiz detalizēti neaplūkosim, jo finansējuma trūkuma dēļ to rīkošana uz laiku ir pārtraukta.

Rezumējot, "Pulkā eimu, pulkā teku" ietvaros rīkotie folkloras konkursi ir svarīgi arī dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā nacionālās savdabības lokālās daudzveidības ieraudzīšanai un kopīgai piedzīvošanai pašā svētku norisē.

TRADICIONĀLĀS KULTŪRAS KOMUNIKĀCIJA UN DZIESMU UN DEJU SVĒTKU TRADĪCIJA

Foto: R. Oliņš. VISC arhīvs

Mūsdienu situācijā tradicionālās kultūras izpausmes ir saistītas ar priekšnesumu jeb performanci. Tas var būt priekšnesums attiecībā pret auditoriju, kura tradicionālās kultūras notikumā piedalās pasīvi. Tas var būt arī priekšnesums izpildījuma nozīmē notikuma aktīvo dalībnieku mijdarbībā. Šoreiz neiedziļināšos diskusijā, vai priekšnesums ir vai nav tradicionāls, atzīmēšu tikai to, ka tā ir ļoti svarīga mūsdienu tradīcijas komunikācijas forma un dziesmu un deju svētku procesos tai ir īpaši svarīga loma. Folkloras programma dziesmu un deju svētkos ir dažādu performatīvu norišu virkne, kas savu stilistisko apveidu iegūst dialogā ar tradicionālās kultūras mantojumu, bet priekšnesumu veidus nosaka tradicionālās kultūras žanru daudzveidība un māksliniecisk saziņa nelielās grupās. Ņemot vērā dziesmu un deju svētku mērogu un orientāciju uz māksliniecisku saziņu lielās grupās pilsētvidē, veidojas dažādas priekšnesumu hibrīdformas, kurām ir īpašas izpausmes. No vienas puses, tiek saglabāta tradicionālās kultūras stilistika dziedāšanas manierē, tradicionālu mūzikas instrumentu lietojumā, dialektu lietojumā. Bet, no otras, paplašinot iesaistīto skaitu, lielāka loma tiek atvēlēta iepriekš plānotām un saskaņotām darbībām, piemēram, rotaļu programmai ar precīzu scenāriju, saskaņotu muzikantu grupu nomaiņu un salīdzinoši nelielu improvizācijas iespēju.

Performatīvajai komunikatīvajai darbībai jeb priekšnesumam ir īpašs ielogs: novietojums telpā – uz skatuves, plāna vidū, uz paaugstinājuma vai vienā līmenī ar auditoriju, ierobežojums laikā – pasaku rīts, dziesmu vakars vai danču nakts. Priekšnesums paredz auditorijas – skatītāju vai līdzdalībnieku – klātbūtni un sevišķu auditorijas uzmanību (izslēgt mobilos tālruņus, nečaukstināt konfekšu papīrus, daudzi priekšnesuma baudīšanu uzskata par nesavienojamu ar ēdiena un dzēriena baudīšanu, bet ir brīvdabas festivāli, kuri paredz stāstu klausīšanos un baudīšanu piknika apstākļos, uzrādot kultūratšķirības vienas tradīcijas kontekstā). Priekšnesums paredz arī īpašu izpildītāja izteiksmīgumu un meistarību. Dažādās kultūrās un atšķirīgās dzīves situācijās prasības pret skatuves māksliniekiem un viņu meistarības līmeni variējas, to nosaka auditorijas gaume, māksliniecisk pieredze un konkrētā žanra tradīcijas – kas pieļaujams klaunādē, nav iespējams svinīgā koncertā. Priekšnesums – tā ir īpaša saziņas (komunikācijas) situācija, kur ir kāds, kurš kaut ko

prot – stāstīt, dziedāt, dejot, spēlēt utt. –, iespējams, labāk nekā citi un ir gatavs to nodot auditorijas vērtējumam. Komunikācijas efektivitāte ir saistīta ar izpildītāja spēju izpausties, pilnībā pārvaldīt demonstrējamo iemaņu un noturēt auditorijas uzmanību, savukārt auditorija ir tiesīga vērtēt un paust savu novērtējumu.

Priekšnesuma izteiksmīgumu nosaka izvēlētā vieta un tās marķējums – skatuve, altāris, arka, pagalms, skolas zāle, parks, brīvdabas estrāde, dziesmu svētku estrāde. To nosaka arī īpašs apģērbs vai maskas – dziesmu un deju svētku gadījumā tautastērps kā nacionālās un lokālās identitātes simbols. Tāpat arī notikuma veids, piemēram, gadskārtu svētki publiskā telpā vai ģimenes mājvietā, starptautisks folkloras festivāls, sadziedāšanās, sadancošanās dziesmu un deju svētkos.

Priekšnesumā vissvarīgākais ir veidot saziņu sociāli pieņemamā veidā, ņemot vērā situācijas kontekstu – vai pati situācija pieļauj vai nepieļauj priekšnesumu, vai šis priekšnesums ir akcentējams un formalizējams, vai tam būs spontanitātes raksturs.

Dziesmu un deju svētku folkloras programma un tās daudzveidīgo performatīvo norišu sagatavošana notiek "Pulkā eimu, pulkā teku" ietvaros. Līdzās folkloras konkursiem performancei ir būtiska loma festivāla kontekstā, tāpēc tradicionālās kultūras apgūšanas un pārmantošanas programmas "Pulkā eimu, pulkā teku" mācību gada svarīgākais notikums ir divu dienu folkloras festivāls jeb bērnu un jauniešu folkloras kopu Nacionālais sarīkojums, kas katru gadu notiek mācību gada beigās – maija trešajā nedēļas nogalē. Tie ir folkloras svētki, kas rezumē mācību gadā paveikto un kopīgā svētku notikuma piedzīvojumā ļauj katram dalībniekam, folkloras kopai un pedagogam ieraudzīt sevi tradicionālās kultūras apgūšanas un pārmantošanas kopainā. Katru ceturto gadu, saglabājot savu pamatstruktūru, šis notikums pārtop par nākamā gada skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku modelēšanas sarīkojumu.

Nacionālā sarīkojuma struktūra un norises plāni top skolotāju Vasaras skolā, sadarbojoties svētku režisorei (raksta autorei) un katras norises vadītājiem. Šis sarīkojums sevī ietver vispirms jau vietējās kultūrvides iepazīšanu, jo katru gadu tas notiek citā vēsturiskajā zemē un tiek papildināts ar īpašiem interaktīviem uzdevumiem (pasaku takas, pastaigas ar uzdevumiem pilsētvidē). Piemēram, 2007. gadā tā bija Zemgaļu taka Mežotnes pilskalnā un tā apkārtnē ar rotu darbnīcu, tradicionālo virtuvi, arheoloģiskā tērpa demonstrējumiem, tradicionālo mūzikas instrumentu un skaņu darbnīcu, šaušanu ar arbaletu, Zemgales sagšu iepazīšanu, stāstiem par zemgaļu vēsturi un daudziem citiem notikumiem, kā arī pastaigas Bauskas vecpilsētā ar dziedāšanu. Zemgaļu taka Mežotnes pilskalnā bija informatīvi piesātināts, emocionāli bagāts, visas cilvēka maņas uzrunājošs notikums, kas veidoja priekšstatu par ideālu tradicionālās kultūras sarīkojumu bērniem mūsdienu situācijā un kas notika neapšaubāmi tradicionālā vidē, bet nenoliedzami bija jaunradīta tradīcija. Interesanti, ka šīs aktivitātes ietvaros atklājās tradicionālās kultūras komunikācijā iesaistīto dalībnieku iemaņas pielietot apgūto tradicionālās kultūras repertuāru ārpus skatuves situācijā. 2012. gadā taka tika realizēta Kārļa Ulmaņa piemiņas muzejā "Pikšas" un ietvēra dažādas videi atbilstošas radošas darbnīcas – prievīšu pīšanu, aušanu stellēs, prezidenta pirmsvēlēšanu runas teikšanu, saspēli ar vietējo ermoņiku spēles meistaru un gavilēšanu Zemgales klajumā.

2019. gadā saskaņā ar gada tēmu "Rotā saule, rotā bite", kas bija arī plānoto **XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku (2020)** folkloras programmas tēma, visas interaktīvās darbnīcas bija saistītas ar bitēm, biškopību, medu un biškopības atspoguļojumu dažādos folkloras žanros, kas dalībniekiem lika iepazīt dūkšanas dažādas izpausmes no bites zumēšanas, kamenes dūciena līdz dūdu burdonam. Šī tēma izpaudās Folkloras konkursu uzvarētāju koncertā, kurā piedalījās gada labākie dziedātāji, muzikanti un dejotāji, reizēm arī kāds stāstnieks; Novadu koncertā, kur katrs novads rādīja savu veikumu gada tēmas apguvē, ļaujot aplūkot Latvijas tradicionālās folkloras lokālo savdabību. Stāstu vakarā piedalījās labākie stāstnieki – festivāla dalībnieki, klausītāji un viesi – pieredzējuši stāstnieki. Sadancošanā iesaistījas visi festivāla dalībnieki – ar pašu spēlēto muzikālo pavadījumu un savstarpēji saspēlējoties dažādu folkloras kopu pārstāvjiem, tāpat arī dancojot dažādu novadu dejas. Skaista tradīcija ir kopmuzicēšana, kur kopīgā spēlēšanā vienojas dažādu novadu muzikanti, skolotāju tikšanās, Rotaļu un spēļu sarīkojums.

Folkloras programma "Dindaru, dandaru" **XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos** nodrošināja dzīvā mantojuma klātbūtni un tā mūsdienīgu interpretāciju lokālo tradīciju ietvarā. Svētkos piedalījās 95 bērnu un jauniešu folkloras kopas, kas darbojas interešu izglītības ietvaros skolās, bērnu un jauniešu centros vai kā pulciņi kultūras namos, arī daži individuāli interesenti, piemēram, Rūdis Vanters no Kocēniem un Arje Lermans (*Arye Lerman*) no Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas, kuri nedarbojas nevienā folkloras kopā, bet ir aktīvi stāstnieku konkursa "Teci, teci, valodiņa" dalībnieki un 2025. gadā kļuvuši par Latvijas stāstnieku ķēniņiem, kas deva viņiem iespēju vadīt folkloras konkursu laureātu koncertu "Bij' manā pūriņā".

Foto: A. Liepiņš. VISC arhīvs

XIII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku Folkloras programmas moto bija "Dindaru, dandaru", kas simboliski mudina ieklausīties un ieraudzīt sevi skaņu ainavā, kura raksturīga katrai lokālajai tradīcijai, rāda darītprieku, kas ir piemītošs katrai folkloras kopai sava mantojuma apzināšanā un iedzīvināšanā. Visbeidzot, tā ir norāde uz pasaules kārtību, kas sakņojas priekšstatā par pasaules koku, kuram vara saknes, zelta zari un sudrabiņa lapiņas, – katrs no mums ir šī koka daļa ar savu sakņu izjūtu un tieksmi uz galotņu sasniegšanu.

Folkloras programmai bija trīs daļas. Pirmā – "Dindaru, dandaru – radu novadu rakstus" – deva ieskatu Latvijas vēsturisko zemju tradīciju daudzveidībā, katrai no 95 folkloras kopām izrādot savu pūru gan Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā, gan Vērmanes dārzā. Otrā daļa – "Dindaru, dandaru – radu rotaļu rakstus" – apvienoja 21 latviešu tradicionālo rotaļdeju, parādot rotaļu ar dziedāšanu, rotaļdeju un latviešu tradicionālo deju iespējas gan sadzīvē, gan priekšnesumos. Rotaļu vijā Latvijai, kas notika Rīgā, Brīvības laukumā, savijās visas folkloras kopas, kuras piedalījās svētkos, iesaistot arī skatītājus. Savukārt trešā daļa – koncerts "Bij' manā pūriņā" – bija nemateriālā kultūras mantojuma apgūšanas un pārmantošanas programmas "Pulkā eimu, pulkā teku" konkursu laureātu koncerts – stāstnieku (konkurss "Teci, teci, valodiņa" un "Anekdošu virpulis"), dziedātāju ("Dziesmu dziedu, kāda bija"), muzikantu ("Klaberjakte") un dejotāju ("Vedam danci") uzvarētāju uzstāšanās. Tas parādīja bērnu un jauniešu iedziļināšanos tradicionālās kultūras mantojumā, dialogu ar to un mēģinājumus interpretēt mantojumu iespējami tuvu lokālo tradīciju īpatnībām, ievērojot izlokšņu daudzveidību, teikto dziesmu tuvību runas ritmam, daudzbalsības tradīcijas. Muzicējot bērni un

jauniešu pievērsās tradicionāliem mūzikas instrumentiem un centās atveidot to vēsturiskos sastāvus dažādos laikmetos, lai iepazītu un spētu parādīt dažādas vēsturiskās skaņu ainavas un tradicionālās melodiju aranžijas. Savukārt dejā akcents tika likts uz dejas lietojumu ikdienas un svētku situācijās, kur īpaša nozīme ir savstarpējām attiecībām un sadarbībai starp muzikantiem un dejotājiem. Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku ietvarā šāds koncerts notika piekto reizi, dodot iespēja iepazīt Latvijas lokālo tradīciju daudzveidību individuālu izpildītāju un mazu grupu priekšnesumos.

Laikā pavisam īss, bet zīmīgs bija visu svētkos iesaistīto folkloras kopu uznāciens XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncertā "Te aust" – "Skanēj' balsis rītā agri, skanēj' vēlu vakarā", kur, sadziedot ar koriem un sadejojot ar dejotājiem, iezīmējām visu Latvijas vēsturisko zemju skanisko daudzveidību.

Atbilstoši gada tēmai vai norises vietas specifiskajai kultūrvidei notiek kāda īpaša akcija (2006. gadā – gaismas ceļš pa Alekšupi Kuldīgā, 2007. gadā – auzu lauka apsēšana Aknīstē, 2012. gadā – ielu koncerti Jelgavas pilsētas svētkos, Skaņu ainava Zasas parkā 2024. gadā), Saules sagaidīšana un pavadīšanas vai cita rituāla darbība, piemēram, svētku dalībnieku gājiens.

Tajos gados, kad Nacionālais sarīkojums kļūst par dziesmu un deju svētku folkloras programmas modelēšanas sarīkojumu, īpaša uzmanība tiek pievērsta dažādām koprepertuāra norisēm, sadarbībai lielākās grupās un īpaši tiek trenēta spēja darboties kopā ar muzikantiem, gan dziedot, gan dejojot, gan kopīgi muzicējot ar dažādiem tradicionāliem mūzikas instrumentiem lielākās grupās, nekā to paredz dažādi vēsturisko kapelu sastāvi.

Dalība "Pulkā eimu, pulkā teku" daudzām folkloras kopām ir nopietns stimuls aktīvai līdzdalībai tradicionālās kultūras apgūšanas un pārmantošanas procesā, un tā sasaistīšana ar dziesmu svētku tradīciju, no vienas puses, padara redzamāku un atpazīstamāku folkloras kopu darbošanos, no otras puses – folkloras kopu priekšnesumu klātbūtne dziesmu un deju svētku notikumos bagātina šo tradīciju ar folkloras mantojumu – dziedāšanu, dejošanu un stāstīšanu. Savukārt, vispārinot folkloras kustības lomu mūsdienu komunikācijā, var secināt, ka tā ir nozīmīgs tradīcijas tālāknodošanas un pārmantošanas mehānisms. Atgriežoties pie jautājuma par tradicionālās kultūras vietu izglītībā, ir vietā atgādināt, ka izglītības mērķi ir plašāki par zināšanu un prasmju apguvi, tāpēc pilnveidotajā mācību saturā iestrādāta trešā vienlīdz svarīgā dimensija – vērtības un vērtībās balstīti ieradumi. Ne vien zināšanas un prasmes, bet arī vērtības veido cilvēku un to, par kādu sabiedrību topam. Tāpēc vērtību veidošana ir būtiska daļa arī izglītībā. Vērtībizglītība tradicionālās kultūras jomā dod savu pienesumu mūsdienu kultūrai, folkloras kopām līdzdarbojoties lokālās norisēs – iedzīvinot vietējo mantojumu gadskārtu svētkos un citos pasākumos, kā arī piedaloties valsts un starptautiska mēroga folkloras sarīkojumos un dziesmu un deju svētku procesos, ik reizi apliecinot folkloras mantojuma pašvērtību un tā spēju, dialoģizējot ar mūsdienu kultūras realitātēm, veidot arvien jaunas folkloras mantojuma iedzīvināšanas prakses un interpretācijas, tomēr saglabājot folklorai raksturīgo stilistiku, skaņveidi.

Tradicionālās kultūras apgūšana un pārmantošana bērnu un jauniešu vidē ir būtisks mūsdienu kultūras komponents, kas rada balansu situācijā ar dominējošo popkultūru, piedāvājot skolēniem izvēles iespēju un alternatīvu. Globalizācijas apstākļos dialogs ar tradicionālās kultūras

Folkloras konkursu uzvarētāju koncerts "Gudru ņēmu padomiņu" (2015). Foto: A. Liepiņš. VISC arhīvs

Folkloras kopu programma “Dindaru, dandaru, radu novadu rakstus” (2025).
Foto: A. Liepiņš. VIAA arhīvs

mantojumu un tā iedzīvināšana lietojumā dod iespēju piedzīvot savu etnisko identitāti, kuru var sadzirdēt dzimtās valodas dialektu daudzveidībā, neapdarinātās, savai dzimtajai pusei raksturīgās tautasdziesmu melodijās un lokālajās tradīcijās raksturīgajā daudzbalsībā, tradicionālu mūzikas instrumentu spēles meistarībā un greznā savstarpējā kopmuzicēšanā ikdienas un svētku situācijās. Tas paredz arī tautas tērpa darināšanu un tā valkāšanas tradīciju apgūšanu, kā arī sadancošanu un sadziedāšanos. Dziesmu un deju svētku notikums reizi piecos gados ir platforma dzīvā mantojuma performancei, kas ar savu klātbūtni bagātina šo notikumu un kultūras ekosistēmu kopumā, atgādinot par saknēm un to uzturēšanas un kopšanas nepieciešamību.

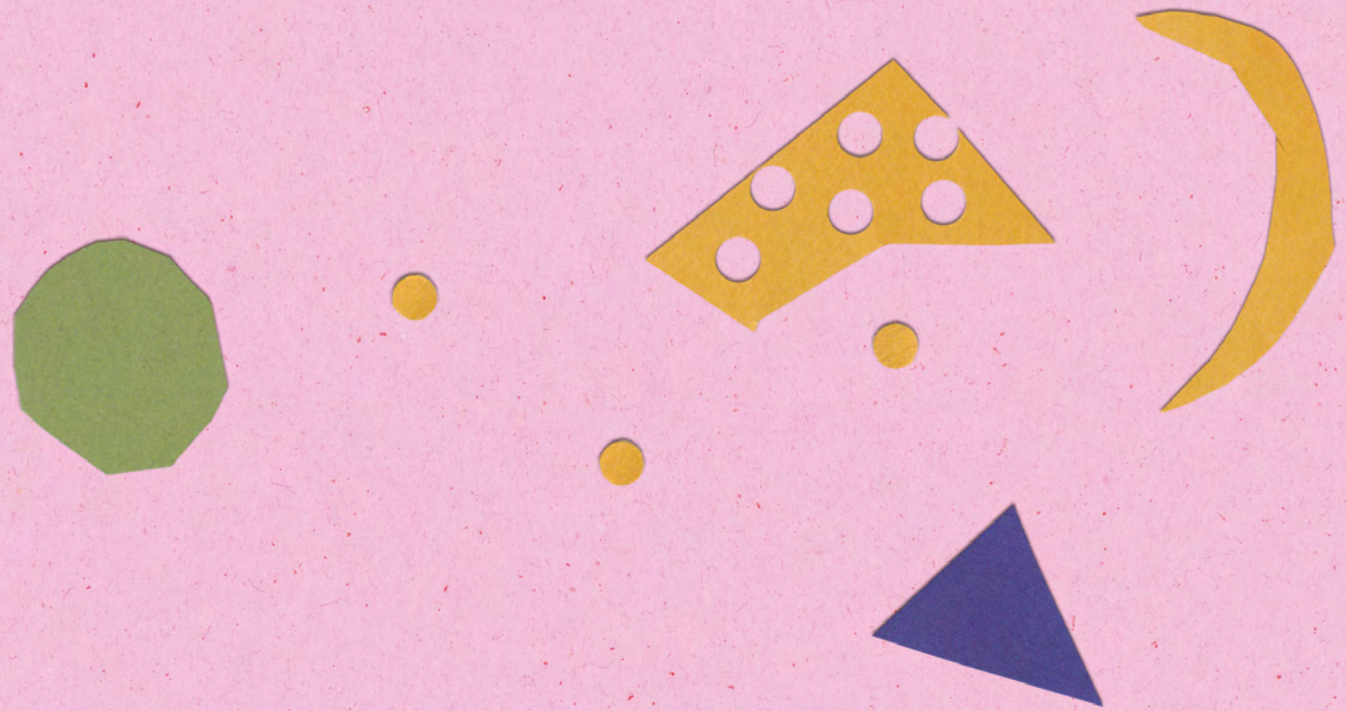

Folkloras kopu programma “Dindaru, dandaru, radu novadu rakstus” (2025). Foto: J. Porietis. VIAA arhīvs

BĒRNU UN JAUNATNES LĪDZDALĪBA EIROPAS SVĒTKOS

JĀNA JĒRUMA-GRĪNBERGA

Lai saprastu, kāda bija jauniešu un bērnu līdzdalība dziesmu dienās un svētkos, kuras trimdas sabiedrība rīkoja pēc izbraukšanas no Latvijas, sākot ar 1944. gadu, vispirms nedaudz jāatgādina, kādi bija apstākļi, kuros pirmā trimdas paaudze atradās.

> Pēdējā Otrā pasaules kara gadā (1944–1945), Austrumu frontei ienākot Latvijas teritorijā, apmēram 170–180 000 Latvijas iedzīvotāju devās rietumu virzienā pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju un dienvidu virzienā kuģos un pa zemesceļiem uz Vāciju cauri Lietuvai uz vāciešu okupēto Poliju. Karam beidzoties 05.1945., pēc dažiem aprēķiniem, 120–150 000 Rietumu okupācijas zonās esošie bēgļi nolēma palikt Rietumu valstīs un laika gaitā sāka sevi uzskatīt par trimdiniekiem [1] –

tā "Nacionālajā enciklopēdijā" raksta Andrejs Plakans. Lai gan ir grūti ļoti precīzi noteikt Eiropā esošo bēgļu skaitu pirmajos trimdas gados, varam teikt, ka Vācijas teritorijā, sadalītā četros sektoros – krievu, angļu, franču un amerikāņu –, atradās līdz 150 000 latviešu tautības bēgļu. Šajā laikā vēl kādi 5000 atradās Zviedrijā. Par t. s. dīpīšu laikiem ir jau daudz rakstīts, un tie ir dokumentēti. Atgādināsim tikai to, ka t. s. *displaced persons* nometnēs dzīve bija grūta, tik daudziem traumu pārdzīvojošiem cilvēkiem dzīvojot barakās bez pilnvērtīga uztura un kontakta ar dzimtenē palikušajiem radiem un draugiem.

Tajā pašā laikā, kā raksta "Enciklopēdija",

> [l]ielajās nometnēs (Eslingenā, Vircburgā, Ambergā, Gēstahtā u. c.) ātri vien izveidojās t. s. mazās Latvijas ar pamatskolām un vidusskolām, reliģiskajām draudzēm un dievkalpojumiem, teātra izrādēm un koncertiem, literāriem un saviesīgiem vakariem, mākslinieku izstādēm un daudzām sabiedriskām organizācijām.[2]

Tātad nometnēs dzīvojošie ļaudis ļoti ātri un iedarbīgi izveidoja savu kultūras dzīvi, t. sk. dibinot korus un tautas deju kopas. Šīs aktivitātes tad arī kļuva par pamatu pirmajām dziesmu dienām ārpus Latvijas. Pati pirmā dziesmu diena risinājās jau 1946. gadā no 28. līdz 30. jūnijam Fišbahā; un pēdējā tovasar – 6. Dziesmu diena – 1946. gada 27. oktobrī.[3] Fišbahas dziesmu dienas galvenajā notikumā, koru koncertā, piedalījās 650 dziedātāju un 5000 klausītāju[4], kas varētu likties kā blāva atbalss no pēdējiem brīvvalsts svētkiem, IX Dziesmu svētkiem, ar 16 000 dalībnieku un 200 000 skatītāju.[5] Toties visiem šiem agrīnajiem mēģinājumiem pulcināt un vienot izkaisīto latviešu trimdinieku pulku bija

Pirmo latviešu vispārējo dziesmu svētku 75 gadu atceres Dziesmu diena Fišbahā pie Nirnbergas, 1948. gada 27. jūnijs.
Foto: K. Puriņš, "Valkas" nometne. LNRMM

1 Plakans, A. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara (skatīts 20.02.2025.).
2 Plakans, A. Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara (skatīts 20.02.2025.).
3 Pieejams: https://dziesmusvetki.lndb.lv/svetki-pasaule/?country=c_Eiropa&readmore=r_0-0&year=y_1946_0_0 (skatīts 20.02.2025.).
4 Pieejams: https://dziesmusvetki.lndb.lv/svetki-pasaule/?country=c_Eiropa&readmore=r_0-0&year=y_1946_0_0 (skatīts 20.02.2025.).
5 Pieejams: https://dziesmusvetki.lndb.lv/festivals/?festival=8 (skatīts 20.02.2025.).

Pirmo latviešu vispārējo dziesmu svētku 75 gadu atceres Dziesmu diena Fišbahā pie Nirnbergas, 1948. gada 27. jūnijs.
Foto: K. Puriņš, "Valkas" nometne. LNRMM

neatsverami liela nozīme. Tie veicināja emocionālu un garīgu pacēlumu, stiprināja piederību tautai un cerību, ka tomēr ir iespējams šo trimdas laiku pārdzīvot. Kā raksta Valentīns Bērzkalns,

> [j]o neaizmirstams kļuva pirmais šāds gājiens trimdā cauri Fišbahai. Lai gan zem kājām šoreiz bija svešas zemes smiltis, svelmainajā Dienvidvācijas saulē un vējā plīvojošie nacionālie karogi, visās iespējamās krāsās mirdzošie tautas tērpi un dziedātāju lepni paceltās galvas rādīja, ka liktenim pamestie trimdinieki joprojām acu priekšā tur mūžīgās Latvijas tēlu un ka to tiem nespēs atņemt nedz ienaidnieki, nedz skauģi.[6]

Šķiet, ka šo dziesmu dienu pozitīvais iznākums arī deva impulsu nākamajām dziesmu dienām tad, kad "dīpīši" jau bija sākuši ceļot tālāk. Kāpēc par to rakstīt šajā krājumā, kas veltīts bērnu un jauniešu dziesmu svētku kustībai? Ja paskatāmies pirmo dziesmu dienu fotogrāfijas, kļūst skaidrs, ka vairums dalībnieku bija gados salīdzinoši jauni, un šai pirmajai trimdas paaudzei likās dabiski iesaistīt jauniešus esošajos koros un kopās. Tikai vēlāk, kad sāka dzimt jauna paaudze jau ārpus Latvijas un kad latviešu sabiedrību svešatnē sāka apdraudēt asimilācijas neizbēgamais process, kļuva svarīgi īpaši pievērst uzmanību jaunajiem latviešiem, kā arī tiem bērniem un jauniešiem, kuri dzima jauktajās laulībās, kur bērnu piederība latvietībai nebija dotums.

Dziesmu krājums svētkiem Eslingenā. D. Aperānes privātais arhīvs

ANGLIJAS LATVIEŠU DZIESMU DIENAS

Latviešu trimdiniekiem dodoties projām no nometnēm, kultūras dzīve piedzīvoja lielas pārmaiņas. Par pirmo lielāko mītnes zemi kļuva Lielbritānija, tiesa, lielai daļai tas bija pagaidu risinājums. Virtuālā izstāde "Latvieši Lielbritānijā" sniedz šādus skaitļus: līdz 1950. gada decembrim kopējais latviešu skaits, kas bija ieradušies Lielbritānijā abu programmu ietvaros, bija visai prāvs: 12 919 strādnieki un 1322 apgādājamie, kopā pārsniedzot 14 000 personu.[7]

Ieceļotāji nekavējoties sāka veidot savu mītnes zemes sabiedrību. Sāka dibināt korus, ansambļus un tautas deju kopas; un jau 1949. gadā notika 1. Anglijas dziesmu dienas – no 17. līdz 19. jūnijam Londonā – ar atkārtojumu 23. un 24. jūlijā Līdsā, Anglijas ziemeļos. Dziesmu dienās piedalījās pieci jauktie kori, astoņi vīru kori, septiņi vīru un viens sieviešu dubultkvartets, kā arī atsevišķi dziedātāji – kopā ap 400 dziedātāju. Ne šajās, nedz arī nākamajās dziesmu dienās nebija paredzēts atsevišķs bērnu vai jauniešu uzvedums, toties no attēliem var redzēt, ka koristu rindās pārsvarā ir gados jaunāku cilvēku sejas.

Šīs pirmās dziesmu dienas iezīmēja arī tālāko svētku veidolu: galvenais notikums bija kopkora koncerts, kam līdzās noritēja dažādi atšķirīgi sarīkojumi, kuru sastāvs kā viscaur trimdas gados bija atkarīgs no tā, kas bija iespējams, kādi spēki pieejami un kādi bija finansiālie ierobežojumi. Starp pasākumiem, kas biežāk vai retāk iekļauti dziesmu dienu programmās, bija rakstnieku rīti, mākslas un daiļamatniecības izstādes, teātra izrādes, kā arī ļoti būtiskie jaundarbu koncerti, kuri kalpoja kā stimuls jaunu latviešu komponistu skaņdarbu komponēšanai un atskaņošanai.

---

6 Bērzkalns, V. *Latviešu Dziesmu svētki trimdā: 1946–1965.* [ASV] Bruklina: Grāmatu Draugs, 30. lpp.
7 Pieejams: https://www.archiv.org.lv/latviesi_lielbritanija/?page=700 (skatīts 20.02.2025.).

Arī bēgļu gaitās tiek turpināta bērnu svētku rīkošanas tradīcija. Latviešu bērnudārza audzēkņi piedalās Bērnu svētkos Felbahā ap 1947. gadu.
Foto: L. Sāns privātais arhīvs, LSM

Vērts atzīmēt divas domas, kas izriet no iepriekš sacītā. Lai gan dziesmu dienas Anglijā nepiešķīra īpašu, atsevišķi definētu lomu bērniem un jauniešiem, šo svētku ierosinātājs, rīkotājs un idejiskais vadītājs Alberts Jērums[8] mēdza teikt, ka svētku mērķis ir saglabāt vienu paaudzi Latvijai. Anglijas dziesmu dienas notika vienpadsmit reizes no 1949. gada līdz 1986. gadam un neapšaubāmi spēlēja svarīgu lomu, piesaistot jaunatni latviešu kopienai un veidojot zināšanas par latviešu mūziku un kultūru.

Un otrām kārtām, kā komentē Valentīns Bērzkalns:

> Anglijas latviešu dziesmu dienas arī no tīri mākslinieciskā viedokļa vien jāatzīst par vienu no skaistākiem *intermezzo* citādi diezgan necilajā trimdinieku pasaulē. Šais dziesmu dienās rūpīgi izvēlētam klasiskam repertuāram līdzās aizvien atskanējuši jaunāki kordarbi, bet it īpaši svarīga vieta paliks dziesmu dienu laikā rīkotajiem jaundarbu koncertiem, kas plašākai publikai ļāvuši iepazīties ir ar mūsu pašreizējo solo dziesmu, ir ar instrumentālo mākslu. Trimdā šādiem sarīkojumiem ir ne mazāka nozīme kā savā laikā "māmuļas" telpās Rīgā notikušajiem rudens koncertiem, un Anglijas latvieši var būt lepni, ka arī šajā laukā viņi spējuši parādīt itin respektējamu daļu.[9]

PIRMIE EIROPAS DZIESMU SVĒTKI HAMBURGĀ

Laura Sāns Bārtas tautastērpā Vācijā 1947. gadā.
Foto: L. Sāns personīgais arhīvs, LSM

Jaunu attīstības posmu Eiropas latviešu dzīvē, kā arī bērnu un jaunatnes līdzdalībā dziesmu svētku kustībā iezīmēja 1964. gadā Hamburgā notikušie Pirmie Eiropas latviešu dziesmu svētki. Šis pirmais tik vērienīgais pasākums pēckara gados risinājās Dikļu simtgades zīmē. Apzinoties to, ka 20 gadus pēc trimdas pirmsākumiem bija piedzimusi vesela bērnu un jauniešu paaudze, kuras saiknes ar Latviju bija neizbēgami vājākas, sākās aktīvi centieni iesaistīt šo trimdā dzimušo paaudzi svētku norisēs. Hamburgā bez 400 kora dalībniekiem piedalījās arī 110 dejotāji, pārstāvot astoņas kopas no Vācijas, Zviedrijas un Anglijas, Viktorijas stadionā (*SC Victoria*) piedāvājot tradicionālu tautas deju uzvedumu, kuru vadīja Latvijā pazīstamais baletmeistars Eižens Leščevskis[10] un Alise Jāgere. Mūzikas pavadījumu veidoja stīgu ansamblis Nikolaja Gabruševa vadībā. Šo jaunatnes sniegumu vērtēja Skaidrīte Eberšteine:

> Tie bija kopoti spēki: gan dejotāju, gan mūziķu, gan uzveduma vadības, kas Hamburgas tautas deju pēcpusdienu padarīja tik neaizmirstamu, – tas nebija vienīgi tautas deju uzvedums, bet brīvās Eiropas latviešu jaunatnes parāde, kas aplī kā derību gredzens ar nākotni mirdzēja Hamburgas zaļajā laukumā augusta septītajā dienā, svešniecības divdesmitajā gadā.[11]

---

8 Par Alberta Jēruma dzīves gājumu skat. šeit: https://dziesmusvetki.lndb.lv/person/?id=161 (skatīts 20.02.2025.).
9 Bērzkalns, V. *Latviešu Dziesmu svētki trimdā: 1946–1965*, 104. lpp.
10 Skat.: Eižens Leščevskis. Pieejams: https://dziesmusvetki.lndb.lv/person/?id=178 (skatīts 20.02.2025).
11 Eberšteine, S. Derību gredzena aicinājums. Tautas deju kopu uzvedumi Hamburgā. *Londonas Avīze*, 1964, 21. aug.

I Eiropas latviešu dziesmu svētki. Bērnu rīts. Bērnu orķestris, koris un vadītājs Andris Vītoliņš. Hamburga, Hamburgas Universitātes *Auditorium Maximum*, 1964. gada 7. augusts. Foto: G. L. Ozoliņš. LNRMM

BĒRNU RĪTS

Toties lielākā šo svētku inovācija bija bērnu rīts komponista, ērģelnieka un diriģenta Andra Vītoliņa vadībā. Ar pirmo koncertu 7. augustā aizsākās trīsdesmit piecu gadu tradīcija Eiropas un vēlāk arī Pasaules brīvo latviešu dziesmu svētkos rīkot tieši bērniem un jaunatnei veltītus sarīkojumus. Par Andri Vītoliņu Pēteris Alberts "Nacionālajā enciklopēdijā" vēsta:

> Andris Vītoliņš ir komponējis, aranžējis mūziku un vadījis Jaunatnes rītu uzvedumus septiņos Eiropas latviešu dziesmu svētkos un Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienās (1964–1989), tādā veidā piesaistīdams trimdā dzimušo jauno latviešu paaudzi latviešu tautas mūzikai un Dziesmu svētku tradīcijām. Pēc atgriešanās Latvijā A. Vītoliņš bija mācībspēks un ieņēma profesora amatu Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā, dievkalpojumu vajadzībām izvēlējās mūziku un panāca, ka no Zviedrijas Latvijas baznīcām tika nogādātas ap 14 ērģeles.[12]

Pirmajā Bērnu rītā Hamburgā piedalījās Eiropas latviešu bērnu koris. Būtībā tie bija četrdesmit bērni no Vācijas, Zviedrijas un Anglijas, kuru sniegumu Vītoliņš sagatavoja divu intensīvu mēģinājumu dienu laikā. Starp pazīstamākiem vārdiem koristu rindās atrodam vēlāko šefpavāru Mārtiņu Rītiņu, diplomātu un politiķi Imantu Lieģi, Satversmes aizsardzības biroja vadītāju Jāni Kažociņu, kā arī šo rindu autori. Unikālu pavadījumu korim sagādāja Stokholmas papildskolas instrumentālais ansamblis ar palīgiem no citām Eiropas valstīm. Tajā piedalījās deviņpadsmit bērni, bet starp instrumentiem, kurus viņi izmantoja, bija gan tradicionālie – vijole, blokflauta, trompete, klavieres, bungas u. c. –, gan arī retāk izmantotie – metāla šķīvji, kristāla glāzes un trauki. Princips bija tāds, ka varēja piedalīties jebkurš bērns, arī tāds, kam nebija nekādas pieredzes vai muzikālās izglītības. Koncerta otro pusi veidoja jauno mūziķu sacensības. Aicinājums uz tām Eiropas bērniem un jauniešiem bija sekojošs:

> Sacensības būs atklātas un notiks 1. Eiropas latviešu dziesmu svētkos Hamburgā pēc Stokholmas papildskolas ansambļa un apvienotā bērnu kora uzstāšanas. Dalībniekus iedalīs 3 vecuma grupās: 1. līdz 12 gadiem, 2. no 12–16 gadiem, 3. no 16–20 gadiem.
> Kā instrumentālistiem, tā dziedātājiem jāprot 2 īsi gabaliņi, no kuriem vismaz vienam jābūt latviešu oriģināldarbam vai tautas dziesmai. Arī ansambļi var piedalīties sacensībās. Pieteikties rakstiski līdz š. g. 1. aprīlim pie mūzikas daļas vadītāja Andra Vītoliņa [..]. Sacensību pirmais posms būs slēgts un notiks pēc bērnu kopkora mēģinājuma 5. augustā ap plkst. 12. Tikai tie, kuri šo posmu izturēs (prasības – pareizas notis un ritms), varēs piedalīties atklātajā noslēgumā. Visiem jāņem līdz attiecīgās notis arī tad, ja prot sacensību darbus no galvas.[13]

12 Alberts, P. Andris Vītoliņš. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/143484-Andris-V%C4%ABtoli%C5%86%C5%A1 (skatīts 20.02.2025.).

13 Vītoliņš, A. Sacensības jaunajiem mūziķiem. *Londonas Avīze*, 1964, 13. martā.

Pēc dziesmu svētku noslēguma laikrakstā "Laiks" parādījās šādas rindas:

> Dziesmu svētku otrās dienas – 7. augusta – programmu [Hamburgas Universitātes aulā] *Auditorium Maximum* ievadīja bērnu rīts, piedaloties Stokholmas latviešu papildskolas instrumentālam ansamblim un Eiropas latviešu bērnu korim Andra Vītoliņa vadībā. Mazo labi saliedētā dziedātāju un instrumentālistu vienība priekšnesumu pirmajā pusē sniedza 7 tautas dziesmu – "Ai, zaļāi līdaciņa", "Pele brauca", "Tolka dzide", "Kaladu", "Cīrulītis alu dara", "Ik vakaru dziedāt gāju" un "Nāc nākdama, vasariņa" – atskaņojums, ar pēdējo pusi attēlojot it kā pavasara atnākšanu lauku sētā. Ja zināms, kādu māku un piepūli prasa strādāšana ar bērniem, tad jāliecina, ka Vītoliņa veikums bija teicams un mazie ar diriģentu atrada vislabāko kontaktu. Štrausa "Polku" dejoja Sandra Reneslāce. Muzikālajā sacensībā klavieru spēlē uzvarēja jaunākajā grupā Līga Puķīte, bet vecākajā – Ruta Baumgarte un Atis Teichmanis jun.[14]

Vēl divas piezīmes par Hamburgas dziesmu svētkiem. Kopš tā sauktās Mazās Latvijas – nometņu laika – beigām šī bija lielākā iespēja Eiropas latviešiem tikties vienuviet. Apmeklētāju kopskaitu toreiz lēsa uz pieciem tūkstošiem, un jauno paaudzi piesaistīja arī tas, ka turpat Hamburgā no 31. jūlija līdz 4. augustam (tātad cieši pieslēdzoties dziesmu svētku norisei) notika arī Eiropas Latviešu jaunatnes apvienības gadskārtējais kongress, šādi nodrošinot to, ka iespējami daudzi Eiropā dzīvojošie jaunieši varēs kļūt par daļu no tautas salidošanas un piedalīties abos sarīkojumos. Šāds izkārtojums saglabājās arī turpmākajos gados.

Otrs faktors, kas veicināja bērnu rīta izdošanos un līdz ar to – tradīcijas turpināšanu nākamajos Eiropas dziesmu svētkos, bija paša Andra Vītoliņa degsme un savdabīgais ģēnijs. Par kultūras pasākumiem, kas risinājās trimdas sabiedrībā, var teikt, ka tie bija atkarīgi no tā laika mūziķiem, tā laika organizatoriem un, pats galvenais, no dažu indivīdu spējas iedvesmot un veicināt radošumu arī citos. Hamburgas bērnu rīts bija unikāls – burtiski vienreizējs, jo jau nākamajos dziesmu svētkos bērnu sastāvs bija pilnīgi izmainījies, un līdz ar to arī programmas formāts bija citādāks. Latvijā, protams, kur ir daudz bērnu un jauniešu – potenciālu svētku dalībnieku – rīkotājiem ir iespējams piedāvāt savu, rūpīgi izstrādātu programmu, toties trimdas gados izejpunkts bija cits – ko šodienas Eiropas bērni ir spējīgi sasniegt un kā to padarīt iespējamu.

BĒRNU UN JAUNIEŠU SARĪKOJUMI TURPINĀS

Otrie Eiropas dziesmu svētki notika pēc četriem gadiem jau citā Ziemeļvācijas pilsētā, Hannoverē. Iepriekšējo svētku iedrošināti, rīkotāji šoreiz paplašināja svētku programmu, iekļaujot starp koncertiem arī ko Eiropā vēl nedzirdētu – Ņujorkas koklētāju ansambli diriģenta un komponista Andreja Jansona vadībā. Ar šo jauninājumu iezīmējās jauns pavērsiens svētku attīstībā, jo, trimdas

14 J. S. 5000 apmeklētāju pirmajos dziesmu svētkos Eiropā. *Laiks*, 1964, 15. aug.

ļaudīm baudot lielāku labklājību, kā arī iespējas, ko dāvāja gaisa satiksme, aizvien vairāk tautiešu piedalījās svētku sarīkojumos citās zemēs un pat kontinentos.

Par šo Eiropas svētku norisi rakstīja komponists Helmers Pavasars, apcerot visus muzikālos sniegumus, arī Bērnu un jauniešu pēcpusdienu:

> Bērnu un jauniešu pēcpusdiena bija ļoti kupli apmeklēta. Savu veiksmi mūzikā un dejās rādīja bērni un jaunieši no Vācijas, Anglijas un Zviedrijas. Visi priekšnesumi ritēja dzīvi un jaunības sajūsmā, kāda ir, kad vēl visa dzīve priekšā un bezbēdīgs skats nākotnē. Par dzirdēto un redzēto visiem bija liels prieks. Programma sākās ar mūzikas sacensību uzvarētāju pusstundu, ko vadīja M. A. Zariņa [pianiste un diplomāte Marie Anna Zariņa, sūtņa Kārļa Zariņa meita – *aut.*], pieteicot katru mazo mākslinieku, pie kuriem varēja manīt zināmu spraigumu un noteiktu apņemšanos labi nospēlēt. Kā jau pie bērniem, t. s. lampu drudzis nebija nevienam. Bija noteikti tādi, kam lielāks talants, attīstītāka tehnika un kas parādīja labāku izpratni. Bet nebūtu pareizi no audzināšanas viedokļa vienu vairāk uzslavēt, citu mazāk, jo tas varētu nelabvēlīgi atsaukties uz turpmākajām studijām un zināmā mērā arī atņemt prieku tālākai centībai.
>
> Vairums spēlēja klavieres, bet bija arī stabuļu un vijoles spēlētāji. Uzstājās: Indra Sinka, Andris Heisters, Ilze Cipule, Guna Sproģe, Sandra Roka, Karina Rūtiņa, Ingrida Rūtiņa, Pēteris Alberts, Gunārs Rullis, Pēteris Kancāns, Ēriks Kancāns, Jāna Jēruma, Ziedonis Zobens un Lilija Zobena [kura 55 gadus vēlāk diriģēs kori Mežaparkā kā goda virsdiriģente – *aut.*]. Pēdējā spēlēja savu kompozīciju "Ej, saulīte, tu pie Dieva" čellam un klarnetei. Viņai noteiktas komponista dāvanas.
>
> Pēc šo mazo muzikantu koncerta Andris Vītoliņš vadīja savu kopkori un orķestri. Ko gan šis enerģiskais mūziķis un audzinātājs neizdomā, lai tikai dotu saviem mazajiem orķestrantiem prieku spēlēt. Dzirdējām gaili dziedam, dzeguzi kūkojam, vēja šalkas, zvaniņu skaņas, bungu rīboņu, dažādu trokšņu žvadzēšanu, bet pa vidam vēl vijoles, mežragu, kokles. Dažreiz gan likās, ka par daudz to instrumentu, par biezu kopskaņa; dažbrīd pat kā "juceklīga kārtība". Bet tomēr ļoti interesanti. Diriģēja pats autors, ļoti dzīvi, ritmiski, labi zinot katra sava mazā muzikanta spējas, dažreiz arī pirms iesākuma pārbaudot attiecīgā pūšamā instrumenta intonāciju. Varēja just, ka viņš ir visa sarīkojuma sirds un dvēsele. Bija tiešām aizkustinoši dzirdēt un redzēt šo mazo nodarbības.[15]

15 Pavasars, H. Otru Eiropas latviešu Dziesmu svētku koncerti Hanoverā. *Londonas Avīze*, 1968, 16. aug.

TREŠIE EIROPAS DZIESMU SVĒTKI

Bērnu un jauniešu rīti kļuva par neatņemamu daļu no Eiropas dziesmu svētku programmām. Trešie Eiropas svētki notika 1973. gadā atkal Vācijā, Ķelnē, Dziesmu svētku simtgades zīmē. Arī šoreiz pirmo koncerta daļu aizpildīja muzikālo sacensību uzvarētāji, toties šoreiz tie pārsvarā bija nevis solisti, bet ansambļi, jo arī Eiropā bija sākusies koklētāju grupu izaugsme. Korī bija 67 dziedātāji, savukārt koklētāji bija 35, bet pārējie instrumentālisti – 45. Daļēji, protams, šie skaitļi pārklājās (piemēram, koklētāji bija arī dziedātāji), tomēr tas trimdas apstākļos bija vērā ņemams pulks.

Interesanti konstatēt, ka šajā reizē parādījās jau vairāki bērni, kas, pēc viņu vārdiem spriežot, bija dzimuši jauktās laulībās. Par vienu no trimdas sabiedrības svarīgākajiem uzdevumiem šajā laikā kļuva centieni saglabāt arī šo bērnu saikni ar latvietību, arī tad, ja viņu valodas zināšanas bija visai nosacītas. Dziedāšanai, dejošanai, kontaktam ar citiem latviešu bērniem bija ļoti liela nozīme latviskās apziņas veidošanā. Alma Aložāne, Minsteres Latviešu ģimnāzijas skolotāja, par šo sarīkojumu raksta:

> Tikko A. Vītoliņš bija sagatavojis notis, sākās cītīga mācīšanās – vai nu lielākās, vai mazākās grupās, vai arī pa vienam [..]. Bet īstais darba prieks radās pēc tam, kad A. Vītoliņš bija apbraukājis visas tās vietas, kur vien bērni varēja sapulcēties. Vītoliņa iespaids uz mazajiem orķestrantiem, kuru vidū ne viens vien kādu instrumentu ņēma rokās pirmoreiz, izrādījās tik pozitīvs, ka bērni mācījās ar vislielāko piepūli, lai vien savu uzdevumu sagatavotu iespējami labāk [..]. Ja pārējos sarīkojumos kopā sanāk pieaugušie, lai pakavētos atmiņās un būtu latvieši, tad šādi īpaši bērnu un jauniešu sarīkojumi veicina latvisko apziņu tai audzē, par kuras nākotni mēs neesam droši.[16]

INTERLŪDIJA – ANGLIJAS JAUNATNES SVĒTKI

Ja līdz šim esam apskatījuši bērnu un jauniešu sniegumu kā daļu no dziesmu dienām un dziesmu svētkiem Eiropā, tad 1970. gados divas reizes tika rīkotas tieši Jaunatnes dziesmu dienas, lai gan tādu nosaukumu tām nedeva – tie bija Jaunatnes svētki. Iemesls jaunajai iniciatīvai kā vienmēr – dažu entuziastu apņemšanās un spēja organizēt. Īpaši – Notingemas jauniešu pulciņa vadītāja Imanta Baloža spēja iedvesmot un organizēt. Šī desmitgade iezīmēja arī zināmu uzplaukumu trimdas sabiedrības aktivitātēs: trimdā dzimusī paaudze bija vēl jauna, bet pietiekami pieaugusi, lai spētu piedalīties dažādos pasākumos, kamēr asimilācijas process nebija vēl uzņēmis apgriezienus. Notingemas svētku dalībnieku un apmeklētāju skaitā bija apmēram 200 jauniešu; aptuveni tikpat

16 Aložāne, A. Jaunatnes rīts. *Latvju Mūzika*, 1974, Nr. 7, 628. lpp.

daudz šai pasākumā piedalījās arī četrus gadus vēlāk Lesterā – skaitlis, kuru vēlākie sarīkojumi Anglijā vairs nespēja sasniegt.

Tā 1970. gadā no 4. līdz 6. septembrim Notingemas Universitātes telpās risinājās Anglijas jaunatnes dienas. Programma bija kodolīga, ievērojot visumā klasisku trimdas svētku veidolu: tika izveidota neliela izstāde, notika atklāšanas sarīkojums, koncerts, tautas deju uzvedums, dievkalpojumi un teātra izrāde. Par koncertu tiek rakstīts:

> Koncertā jauniešu kori košos tautas tērpos turpat vai 60 skaitā vadīja komponists Alberts Jērums. Dzidro balsu nestās mūsu klasiķu tautas dziesmas svētku saime uzņēma ar jūsmīgiem aplausiem. Dziesmas atskaņoja Dagnija Balode, kas apveltīta ar plašu, lokanu alta balsi. Lilija Zobena dziedāja pašas komponēto solo dziesmu un citas dziesmas. Viņa bija komponējusi arī tautas dziesmu sabalsojumu duetam. Klavieru darbus atskaņoja Jāna Jēruma, Ilga Millere un Aivars Pitāns. Ar sevišķu suminājumu auditorija uzņēma ievērojamo jauno čellinieku no Austrālijas Juri Muižnieku, kas jau izkopis savu īpatnu, ļoti dinamisku stilu un šobrīd ir viens no izcilākiem mūsu čelliniekiem.
>
> Ar vainagu mirdzumu un raitu soli tautas deju uzvedums tai pašā pēcpusdienā piešķīra svētkiem sevišķu krāšņumu. Piedalījās deju kopas: "Pērkonītis", "Metieniņš", "Ritenītis", "Kamoliņš" un "Sakta". Līdsas koklētāji un Londonas ansamblis (kokle, stabule, eglīte) starp deju uzvedumiem deva gan instrumentālas, gan ar dziedāšanu savienotas starpspēles. Deju uzvedumu ar runu ievadīja prezidija locekle M. A. Zariņa.[17]

Pēc svētkiem īslaicīgi pastāvēja Anglijas jaunatnes koris, kas uz laiku pulcināja pārsvarā jau koros dziedošo jaunatni, bet drīz vien pārstāja darboties.

Otrie Anglijas jaunatnes svētki notika pēc četriem gadiem Lesterā – pilsētā, kura Anglijas latviešiem vienmēr saistījās ar dziesmu dienām. Svētku kodolu apraksta Dzidra Purmale:

> [Koncertu] atklāja rīcības komitejas priekšsēdis Uldis Reveliņš, sveikdams jaunatni tās otros svētkos Anglijā. Runātājs izteica atzinību darbam, kas paveikts, programmu sagatavojot. Koncertu ievadīja Laimas Ozolas klavierspēle, atskaņojot Volfganga Dārziņa "Sonātu". Viņai sekoja Lilijas Zobenas dziedātas trīs H. Pavasara dziesmas, trīs tautas dziesmu sabalsojumi par sauli un nobeigumā vēl viena H. Pavasara dziesma. Pēc tam Jāņa Laura atskaņojumā Anglijas latvieši pirmo reizi dzirdēja Gundara Pones "Sonātu čellam". Pēc īsa starpbrīža klausītāju priekšā stājās Zviedrijas ciemiņi Ieva Zālīte un [Līga] Puķīte, atskaņojot H. Pavasara "Svītu flautai un klavierēm".
> Anglijas latviešu jaunatnes koris diriģenta Alberta Jēruma vadībā dziedāja četras dziesmas. Pēdējo – E. Šēnfelda dziesmu "Latvijai ziedēt", ko uz

17 M. A. [Margarita Ausala]. Saules koka meklētāji. Jaunatnes svētki Notinghamā. *Londonas Avīze*, 1970, 18. sept.

klavierēm četrrocīgi pavadīja Lia un Andris Heisteri, vajadzēja atkārtot. Jauno balsu dziedāti, dzidri skanēja dziesmas vidus daļas vārdi E. Tūtera tekstā: "Nerimst lai ilgas dvēseli tirdīt, Brāžas kaut aukas un nedienu vēji."

Tālāk sekoja "Saktas", "Kamoliņa" un "Sprīdīša" koklētāju grupu priekšnesumi, katrai kopai atskaņojot pāris gabalus. Priekšnesuma nobeigumā visi koklētāji atskaņoja "Aiz kalniņa mēnestiņis" un "Seši mazi bundzinieki" L. Grīnberga vadībā.

Koncertu nobeidza plašs tautas deju uzvedums I. Mieriņas un D. Lauras vadībā. Piedalījās "Metieniņš" no Londonas, "Sprīdītis" no Halifaksas, "Pērkonītis" no Korbijas, "Kamoliņš" no Līdsas un "Sakta" no Bradfordas. Uzvedumu ievadīja deju kopu pieteikums un īsa kopu vēsture, ko patīkamā, skaidrā dikcijā veica Dace Laura. Katra deju kopa uzstājās ar trim dejām, un nobeigumā visi dejotāji satinās košā kamolā. Kaut dejas laukums bija ierobežots, grupas godam demonstrēja savu māku; kājas piesitot, rībēja dēļi, griežoties plīvoja brunči, bet polkas solis bija tik viegls, ka nedzirdēja ne skaņas.[18]

Lai gan šo Jaunatnes svētku tradīciju nebija iespējams turpināt, to iespaids bija vērā ņemams, nodrošinot, ka vēl vismaz kādus gadus jaunatne turpināja iesaistīties Eiropas mēroga dziesmu svētkos.

DEVĪTĀS ANGLIJAS DZIESMU DIENAS

Jau 1975. gada vasarā risinājās Devītās Anglijas dziesmu dienas Lesterā, kur Jaunatnes rītam bija jauna koncepcija un izpildītājos jauni mākslinieki, kas no Jaunatnes rītiem un svētkiem jau pazīstami:

> Rīts iedalīts divi cēlienos: latviešu komponistu darbi vokālā un instrumentālā sniegumā un pēc starpbrīža tautas dejas un dziesmas, veltītas bērnībai, ar skolnieku, jauniešu un vadītāju piedalīšanos.
>
> Londonas latviešu skolas instrumentālais ansamblis Lilijas Zobenas vadībā uzsāk pirmo daļu ar "Div' pļaviņas es nopļāvu" un "Es meitiņa kā rozīte". Seko H. Pavasara "Dzimtenē" un A. Jēruma "Ziedi, ziedi, rudzu vārpa", ko četratā dzied Lilija Zobena, Jāna Grīnberga, Dagnija Balode un Ilze Kuplēna.
>
> Jāzepa Vītola *Notturno* un "Danču tracis" – solo Jāna Grīnberga ar Laimu Ozolu pie klavierēm. Laima Ozola pavada arī Liliju Zobenu A. Jēruma aranžētajā "Pūti, pūti, ziemelīti"

18 Dz. P. Jaunās audzes sasaukšanās. *Londonas Avīze*, 1974, 6. jūl.

un H. Pavasara "Aicinājumā". Dagnija Balode ar māsu Ingridu pie klavierēm dziedās P. Šuberta "Un atkal es stāvu un skatos" un Ed. Šēnfelda "Pusnakts stundā". Jāņa Mediņa "Rapsodiju divi klavierēm" atskaņo Laima Ozola un Katrīna Benete. Pirmo daļu nobeidz V. Ozoliņa "Bezdelīdzēns un zēns" un "Lūgšana" ar Lilijas Zobenas un Dagnijas Balodes duetu, pavadot Ringoldam Kaufmanim uz ērģelēm un Ingridai Balodei uz klavierēm. Otrs posms – "Veltījums bērnībai" ar teicējiem, dziedātājiem, dejotājiem un koklētājiem stāsta par bērna piedzimšanu un augšanu līdz iziešanai tautās. Teicēji Maija Zvirgzdiņa un Agris Krūmiņš izvadās klausītājus cauri visai norisei, ko uzsāk koklētāji ar "Aijā, Ancīt, aijā" un nobeidz dziedātāji ar "Aijā, žūžū, lāča bērni".

20 pārējos programmas priekšnesumos piedalās [Anglijas tautas deju kopas – *aut.*] "Sprīdītis" un "Mazais Sprīdītis", "Metieniņš" un "Mazais Metieniņš", "Sakta" un "Saktiņa", "Kamoliņš", "Auseklītis" un "Pērkonītis", kā arī latviešu skolu bērni ar koklēšanu un dziedāšanu. Šo programmas daļu vada Ērika Vīlipsone ar palīgiem Ilgu Mieriņu un Kārli Uskali (tautas dejas), Ilonu Uskali un Ritu Jefimovu (bērnu kopas), Andri Grīnbergu un Laimoni Grīnbergu (koklētāji), un Ēriku Sarkanbārdi (dziedātāji).

Jaunatnes rīta atbildīgais vadītājs Imants Balodis vaicāts atbild: "Tu nezini, draugs, cik grūti nācās visus sasaukt; izkaisīti pa visu Angliju. Raksti un zvani bez gala. Bet būs labi."[19]

CETURTIE EIROPAS DZIESMU SVĒTKI – JAUNĀ MAIŅA

1977. gadā Londonā risinājās jau 4. Eiropas dziesmu svētki. Vērienīgajā programmā neiztrūkstošs arī Jaunatnes rīts, bet jaunatnes līdzdalību veicināja arī cits jauninājums – koncerts "Dziesmu svētkus iesāk jaunie" pirmajā svētku vakarā, 26. jūlijā, Imperiālas koledžas (*Imperial College*) telpās. Šajā koncertā piedalījās Anglijā un Zviedrijā dzīvojoši mūzikas studenti, izpelnoties šādu Helmera Pavasara vērtējumu:

> Labāku moto pirmajam Dziesmu svētku sarīkojumam nevarētu atrast. Lai jaunie iesāk un apliecina, ka viņi reiz aizstās tagad pamazām aizejošo paaudzi. Koncerts to arī pierādīja. Muzikāli un tehniski droši Egons Liepa atskaņoja Alfrēda Kalniņa "Balādi" un Volfganga Dārziņa "Prelūdi", "Interlūdi" un "Postlūdi". Varēja tikai vēlēties "Balādes" vidusdaļā lielāku un straujāku kāpinājumu. Lilija Zobena Leslija Īsta piekļāvīgā pavadījumā dziedāja izteiksmīgi un ar temperamentu divas oriģinālāzdiesmas (Alfrēda Kalniņa un A. Šturma), divas Volfganga Dārziņa un divas Paula Dambja tautas

19 Mellakauls, V. Ielūkosimies mūsu nākotnē. Jaunatnes rīts dziesmu dienās. Dziesmu dienas Lesterā. *Londonas Avīze,* 1975, 25. jūl.

dziesmu apdares. No tām sevišķi dziļi izjusti izskanēja Dārziņa brīnišķīgi darināta apdare "Pele brauca". Lia un Andris Heisteri atskaņoja četrrocīgi Rahmaņinova "Barkarolli", "Skerco" un "Slavu" no *Six Morceau*. Atskaņojums bija dzīvs, tehniski drošs un pārliecināja par abu krietno muzikalitāti.

Skaisti spēlēja jaunie vijolnieki Ēriks un Pēteris Kancāni. Iepriecināja viņu jaukais, dzidri dziedošais tonis, muzikālā izjūta H. Pavasara *Andante sostenuto* un duetā "Vēlā vakarā". Ļoti jauki bija Līgas Puķītes pavadījumi. Koncertu nobeidza Laima Ozola ar Vītola "Variācijām par "Ej, saulīte, drīz pie Dieva"". Citā reizē Laima Ozola mūs pārliecināja muzikāli un tehniski.[20]

Vispār pēcsvētku rakstos izvirzās tēma – laiks jaunai maiņai. Trimdā jau bija pavadīti vairāk nekā trīsdesmit gadi, un viscaur skan cerība, ka nāk gados jaunāki mākslinieki. Un galvenokārt tie, kuri uzauguši dziesmu dienu tradīcijā, būs gatavi ieņemt lielāku lomu šīs tradīcijas turpināšanā. Tā par jaunās maiņas sniegumu raksta "Londonas Avīze":

> Plašo Dziesmu svētku apmeklētāju saimi visvairāk iepriecināja trīs sarīkojumi: "Dziesmu svētkus iesāk jaunie", jaunatnes rīts un tautas deju uzvedums. [..]
>
> Apmēram tikpat daudz apmeklētāju (900) bija arī jaunatnes rītā Vestminsteras Centrālajā aulā 28. jūlijā, un, kaut skaits nebija mazais, bija jāatceras agrākie dziesmu svētki Vācijā, kad dažkārt šai sarīkojumā aptrūka sēdvietu. Pirmajā daļā savu māku rādīja mūzikas sacensībās apbalvotie, bet otrā daļā vārds piederēja Andra Vītoliņa triju gadu darbā sagatavotajam ansamblim, kura sniegtajā programmā bija liela satura un muzikālā ietērpa dažādība. Ikvienos dziesmu svētkos klausītājiem "pielīp" kāda melodija, kas tad viņus visur pavada kā svētku refrēns, šoreiz tādu deva 8 gadus vecā Annele Zvejniece, ar īstu estrādes mākslinieces pašapziņu dziedādama latgaļu dziesmu "Es beju māmeņai vīna poša meiteņa". Vadītāja Andra Vītoliņa un 140 jauno muzicētāju triju gadu pūliņi piešalkoja skanīgo Centrālās aulas telpu nepilnas divi stundas, bet dalībnieku atmiņā tie ierakstīja dziļas zīmes, kas parasti neaizmirstas vairs nekad. Šādi sarīkojumi var pārvērst jauniešus no svešu ceļu klejotājiem par mērķtiecīgiem Latvijas ceļa gājējiem, un ar to dziesmu svētki kļūst ne tikai par kultūras sarīkojumu vien.
>
> Tāda pati loma jaunatnes latviskā kodola kaldināšanā ir tautas deju uzvedumiem, un šo dziesmu svētku uzvedums izcēlās ar slavējamu disciplīnu un svaigāku izdomu. [..] Tautas deju uzveduma augstais līmenis bija sarīkojumu vadītāja V. Griguļa un tā

20 Pavasars, H. Dziesmu svētkus iesāk jaunie. *Londonas Avīze*, 1977, 5. aug.

> mūzikas ansambļa vadītājas Māras Ezerkalnes nopelns. Māra Ezerkalne – Toronto konservatorijas un Macmaster Universitātes diplomande – ir šo dziesmu svētku atklājums. Viņas vadītais orķestris un dziedātāju ansamblis apliecināja neatlaidīgā darbā iegūtu krietnu slīpējumu, un cerams, ka Māra ar savām vispusīgajām kvalifikācijām arī turpmāk dos savu neaizstājamo pienesumu Eiropas latviešu dziesmu svētkiem.[21]

Par jaunās maiņas neizbēgamo ienākšanu liecina arī tas, ka blakus Andrim Vītoliņam ansambli vadīja arī Lilija Zobena. Turklāt kopkora koncerta diriģentu rindās bija ne tikai Lilija, bet arī Marks Opeskins, abi ap 25 gadu vecumu, viņi kļuva par trimdas dziesmu svētku pamatsastāvu. Līdzšinējais Eiropas dziesmu svētku vadošais gars, rīkotājs un virsdiriģents Alberts Jērums jau paredzēja, ka tie būs viņam pēdējie svētki, bet arī saprata, ka ir ielikts pamats svētku ilgtspējai citas, jaunākas paaudzes rokās.

PIRMIE PASAULES LATVIEŠU DZIESMU SVĒTKI

Šis Alberta Jēruma pēdējais lielais sapnis piepildījās 1979. gada Jāņu laikā, jau pusotru gadu pēc viņa nāves. Tautieši tik tiešām no visas pasaules malām sabrauca mazajā Baltijas jūras salā Gotlandē, lai pēc iespējas tuvu dzimtenei pēc 35 gadu svešatnes "taisītu tiltu pār plašu jūru". Par Gotlandes svētkiem un to mākslinieciski, kulturālo un politisko nozīmi gadu gaitā daudz rakstīts, bet šeit būtu vietā atzīmēt, ka starp daudziem jauninājumiem šajos svētkos arī jauniešu līdzdalība pieņēma citu veidolu.

Ierastā Jaunatnes rīta vietā notika koncerts ar teātra elementiem, par kuriem gādāja sarīkojuma organizētāji literāts Juris Rozītis un Aija Cīrule. Piedalījās divi bērnu ansambļi – viens no Stokholmas, otrs – no Minsteres Latviešu ģimnāzijas, kā arī Stokholmas jauniešu teātris "Mālu ansamblis". No Lielbritānijas nebija neviena dalībnieka tāpēc, ka jūnija beigās skolas gads vēl nav beidzies. Dziesmu svētku "Vadonī" autors R. raksta zīmīgus vārdus:

> "Beigās gribas uzsvērt, cik svarīgi ir latviešu bērnu kultūras turpmākā attīstība trimdā. Tai latviešu kultūras daļai, kas attīstās trimdā, jābūt dzīvai, lokanai un gatavai izmēģināt jaunus virzienus. [..] Tādēļ visiem, kam rūp latviešu kultūras attīstība, ir ļoti svarīgi vērot, pētīt, saprast un baudīt līdz ar bērniem to, kas mūsu bērnus saista un aizrauj.[22]

Jau agrāk minētās "jaunās maiņas" sniegums svētku norisē bija manāms daudzviet. Četrus no svētku koncertiem sniedza jaunu mūziķu ansambļi – "Kolibri" no Bostonas, ASV, "Atbalss" no

---

21 Jaunās maiņas sniegums Dziesmu svētkos. *Londonas Avīze*, 1977, 12. aug.
22 Pieejams: https://dziesmusvetki.lndb.lv/wp-content/uploads/objects/496808/content/0304054803.pdf (skatīts 20.02.2025.).

Lielbritānijas un "Dzintars" no Portlendas, ASV. Katram no šiem ansambļiem bija savs īpašs darbības lauks. Vispirms par ansambli "Dzintars" raksta Longīns Apkalns – jūsmīgi un pat nedaudz pravietiski:

> Varbūt šī atzīšanās kādu pārsteigs, bet vai tādēļ to slēpt: ne pēc viena vēlā sarīkojuma Gotlandē netiku tik ilgi naktī klīdis ap brīvdabas estrādi līdz jūras malai un atkal atpakaļ, sarunājies gan ar kokiem, gan ar dažnedažādiem ļaudīm, itin kā būtu šampanieša sadzēries, – kā pēc Portlandes "Dzintara" koncerta. Nav pasaulē tādas mūzikas, kuras latviešiem nedrīkstētu būt. "Dzintars" spēlē mūziku, kam mūsu gudrajie pat vēl vārda nav sagudrojuši: stostāmies par roku, popu, bitu un vēl nez ko. "Dzintars" taisa šo mūziku visos aspektos, arī tautiskajos. Dažs aspekts drusku aizēnojas, cits izvēršas pārliecinošāks, tas tādā daudzpusības skatē ir gluži dabīgi.
>
> Negribu rakstīt recenziju. "Dzintara" producētajai mūzikai piemīt zibens mirkļa apžilbinātājs raksturs, kura baudīšanu es negribētu ietekmēt ar jebkādiem analītiskiem sagraizījumiem. Protams, ka šī aktuālā zibinājuma pamatā ir milzu darbs. Katra skaņa, katra kustība neskaitāmas reizes izmēģināta, saskaņota, pārlabota. Un lielā darba vislielākais panākums: publika šo darbu vairs Kalifornijas [*sic*] "Dzintara" koncertā nepamana, redz tikai raito vieglumu un domā, ka "visam tā jābūt". [..]
>
> Brīnumainā kārtā visspēcīgākā inspiratīvā sakne uzstiegrojusi šīs ģimenes visjaunākajā zariņā: Lolitā. Es redzēju viņas dziesmas, kad viņai bija gadu divpadsmit, trīspadsmit. Tā toreiz bija bērna pasaule, taču mūzikā tēlota un apdziedāta ar tādu izteiksmes gatavību – jā gan, es ņemšu salīdzinājumu, kas mūsu laikā citkārt liekas gluži neiespējams, – kā to bērna gados darīja Mocarts. Tagad bērns mostas par sievieti, bet arī šai posmā vēl nav ne vēsts no kādas nedrošības vai kādām šaubām par to, kas sakāms. Viss jaunās dvēseles dzīvīgums ietverts reljefu melodiju posmos un tādos pašos ritmu kompleksos. Rodas sajūta, ka L. Ritmanes mūzikā nav nekādu lieku nošu – un tas kaut ko nozīmē šajā t. s. popa stilā! [..] Ja latvieši un Latvija tagad būtu tie, kas viņi nav, tad Lolita Ritmane būtu – zvaigzne. Savā svaigumā nesalīdzināmi pārāka par daudz propagandēto R. Paulu, kura salkanības viņa pilnīgi aizēnoja programmas pirmajā daļā, kas dalījās gandrīz tikai starp Paulu un Ritmani. Lai latvju dziesmu gars tur arī nākotnē savas svētības roku pār šo mūsu zaļoksnās mūzikas brīnumputnu![23]

1. Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas Visbijā, Gotlandē. Lūkojoties pāri jūrai uz Latvijas pusi. LNRMM

Par ansambli "Atbalss" un "Kolibri" Andris Vītoliņš raksta šādi:

> Visbijas tautas nama "Borgen" zālē 17. jūnijā iesākās Gotlandes dziesmu dienu muzikālā daļa ar Londonas latviešu dziedātāju ansambļa "Atbalss" koncertu. "Atbalss" nodibinājās pēc Londonas dziesmu svētkiem 1977. gada rudenī un līdz 1978. g. beigām

23 Apkalns, L. Brīnumputns Visbijā. *Londonas Avīze*, 1979, 20. jūl.

Viktors Bendrups.
Bendrupu ģimenes arhīvs

Kopkora koncerts Visbijā. Diriģents Viktors Bendrups (Austrālija). G. Nāgela foto. LNRMM

> bija paguvusi uzstāties jau 15 reizes gan angļu, gan latviešu publikai, vairākas radiofona pārraides ieskaitot. Nupat iznākusi arī pirmā "Atbalss" skaņuplate. "Atbalss" pirmā koncerta programma veltīta tautas dziesmām – gan tautas vairākbalsības pierakstēm, gan mūsdienu apdarēm. [..] Par dziesmu dienu manā uztverē muzikāli visnozīmīgāko sarīkojumu izvērtās "Atbalss" otrs koncerts piektdien, 22. jūnijā. [..] Ievadā seši latviešu koru klasiķu un modernistu klasiķu darbi. Smaguma punkts astoņi pirmatskaņojumi (atklāšanas koncertā viens un apvienotā kora koncertā neviena). [..] agrāk esmu rakstījis, ka "Atbalss" izveidošanās ir viens no visiepriecinošākajiem notikumiem Rietumeiropas latviešu atskaņotājmākslā, te sapulcējušies jauni mūziķi, kuri grib un var dziedāt. Turpmākajā darbā būtu jāpievērš uzmanība divi problēmām – intonācijai (tā ne vienmēr absolūti tīra, it īpaši vidus balsis) un balsu līdzsvaram.[24]

24 Vītoliņš, A. Mūzika Visbijā. *Londonas Avīze*, 1979, 27. jūl.

Un par "Kolibri" ir sekojošas rindas:

> Gotlandes dziesmu dienu vissavdabīgākos koncertus sniedza Bostonas latviešu jauno mūziķu grupa "Kolibri" jaunā daudzsološā skaņraža Pētera Aldiņa vadībā (pirmdien, 18. jūnijā un trešdien, 20. jūnijā). Ansamblis nodibinājās 1976. gada rudenī. No tā 10 dalībniekiem 5 paši komponē. Vairākiem dziedātājiem un instrumentālistiem ir profesionāla muzikālā izglītība, kas ievērojami ceļ ansambļa snieguma kvalitāti. Visi ansambļa dalībnieki arī spēlē vienu vai vairākus instrumentus, ar ko iespējams iegūt jo lielu sastāva dažādību, – tas mainās no darba uz darbu. Ja nemaldos, skanēja gan kokles, gan flauta, līkais rags, āžrags, govs rags (?), stabules, tamburīns, koka sitamie, trijstūris, trideksnis (?) un vēl kāds metāla žvadzeklis, varbūt vēl kādi instrumenti. Ļoti daudzveidīgā un saistošā tautas dziesmu apdaru programma sakārtota tematiski. Pārsvarā svētku raksturam atbilstoši – prieks un laime: radības un bērnība, jaunība un rotāšana, gadskārtas darbi, kāzas.[25]

PIEKTIE EIROPAS DZIESMU SVĒTKI – JAUNATNES RĪTS PIEDZĪVO PILNGADĪBU

1982. gadā no 27. jūlija līdz 3. augustam Ziemeļanglijas pilsētā Līdsā notika jau Piektie Eiropas dziesmu svētki. Kā atzīmē Andris Vītoliņš Jaunatnes rīta programmā, šie svētki un līdz ar to arī to Jaunatnes rīti piedzīvo savu pilngadību.

> Še īsa Jaunatnes rītu atskaite: 1964. g. Hamburgā – 47 dalībnieki; 1968. g. Hannoverē – korī 56, orķestrī 41, 9 dejotāji, kopā 106. 1973. g. Ķelnē pavisam 150 (no tiem 36 koklētāji). 1977. g. Londonā 61 dziedātājs, 79 instrumentālisti (no tiem 27 koklētāji), kopā 140. No tiem kādi 60 piedalījās Ķelnē 1973. g. 1982. g. Līdsā oratorijas korī 64 (cerams, ka četrās latviešu tautas dziesmu bezpavadījuma apdarēs koncerta ievadā tiem pievienosies 46 instrumentālisti: tātad pavisam 110 dziedātāju), oratorijas orķestrī 75 (no tiem 31 koklētājs), runas korī 2; tātad pavisam 141 dalībnieks. Apvienotā kokļu ansamblī 31 oratorijas koklētājs. [..]
>
> [O]ficiālais Jaunatnes rīta dalībnieku skaits [nepilnus divus mēnešus pirms svētku sākuma – *aut.*] tātad 146. Neiespējami paredzēt īsto dalībnieku skaitu sarīkojuma dienā – piesakās un atsakās līdz pat pēdējam acumirklim. Statistiķiem un sociologiem jānoskaidro, cik daudzi no līdzšinējo Jaunatnes rītu dalībniekiem piedalās trimdas latviešu garīgās kultūras tālākā izveidē un cik daudzi (un kāpēc) latviešu sabiedrībai zuduši. Šeit tikai daži uz labu laimi izmeklēti piemēri.

10. Anglijas latviešu dziesmu dienas Lesterā. Pirms svētku gājiena. Virsdiriģenti Ziedonis Ābolinš un Lilija Zobens novērtē "zāles" dziedātāju balsu skanīgumam. Lestera, 1981. gada 26. jūlijs. LNRMM

25 Vītoliņš, A. Mūzika Visbijā. *Londonas Avīze*, 1979, 27. jūl.

10. Anglijas latviešu dziesmu dienas Lesterā. Koris un virsdiriģenti (no kreisās) Manzars Dreimanis, Ziedonis Āboliņš, Marks Opeskins stājas svētku gājienā. Lestera, 1981. gada 26. jūlijs. LNRMM

10. Anglijas latviešu dziesmu dienas Lesterā. Pirms svētku gājiena. Jaunās dziedātājas no Bradfordas un Līdsas Zinta Uskale, Ārija Jefimova, Inga Avotiņa. 1981. gada 26. jūlijs. LNRMM

> No Jaunatnes rītu dalībnieku vidus izveidojusies Londonas "Atbalss" (Lilija Zobena–Īsta arī dziesmu svētku muzikālās daļas vadītāja, virsdiriģente un viena no Londonas latviešu kora diriģentiem), koklētāju ansambļi "Trideksnis" no Stokholmas un "Lesteras koklētājas", roka grupas "Arvīds un mūrsitēji" un "Alis P" (trešā, padsmitnieku, patlaban veidojas Stokholmā), un "Latviešu mūzikas koncertā" piedalās vijolnieks Ēriks Kancāns. Daļa bijušo un tagadējo dalībnieku kāpusi akadēmiskajā Parnasā. Veterānis Pēteris Alberts (pazīstams arī kā Pēteris Mežrags) nupat kā ieguva doktora grādu fizioloģijā. Pazīstamais politiķis un "skriptors" Mārtiņš Būmanis (korī Hamburgā 1964. g.) tagad akadēmiski izglītots sociologs. Dzejnieks, trubadūrs un skolotājs Pāvils Johansons vada Stokholmas latviešu skolu utt.
>
> Bet – pārāk daudzus no kādreizējiem Jaunatnes rītu dalībniekiem vairs nemanām latviešu sabiedrībā. Kaut arī Jaunatnes rīti tikai sīka kripatiņa viņu garīgajā izaugsmē, mums acīmredzot jāmaina darba metodes. Pastāvēs tikai tas, kas pārveidosies.[26]

Šajā Jaunatnes rītā, kā jau min Andris Vītoliņš, piedalījās koklētāju ansambļi gan no Anglijas, gan Vācijas un Zviedrijas – interesanti pieminēt, ka daudzi aranžējumi ir pašu dalībnieku veidoti (Andris Grīnbergs, Andris Heisters, Gaida Rulle, Indra Sinka), bet arī Pētera Aldiņa un Leslija Īsta apdares. Visas šajā laikā spēlētās kokles bija etnogrāfiskie instrumenti, jo koncertkokļu spēlēšana trimdas laikā neguva piekrišanu. Te vērts arī atzīmēt, ka Ziemeļanglijas koklētāji, pārsvarā no divām pilsētām (Līdsa un Bradforda), turpina savu darbību vēl šodien nedaudz citādā formātā. Raimonds Dāle, vecākais no Dāles ģimenes sešiem bērniem, toreiz vadīja ģimenes koklētāju ansambli, bet arī piedalījās "Kamoliņa" koklētājos. Četrdesmit gadus vēlāk Dāle vēl arvien piedalās kā vadītājs folkloras kopā "Dūdalnieki", bet kopas sastāvā ir arī citi dalībnieki, kas savulaik bija Jaunatnes rīta kustības svarīga daļa (Ārija, Biruta un Indra Jefimovas, Aida Rulle). Tagad arī tiek iesaistīti dažādu paaudžu "jauniebraucēji" no Latvijas, tā veidojot ģimenisku saimi, kas ne tikai atskaņo tautas mūziku, bet arī seko latviskās dzīves ritmam, atzīmējot gada svētkus tradicionālā veidā.

Koncertā piedalījās arī čellists Juris Teichmanis, bet to noslēdza Andra Vītoliņa komponētā "mazā oratorija" – "Šī saule man zināma, viņa saule nezināma". Par šo oratoriju raksta Arnolds Šturms:

> Oratorija aptver cilvēka dzīves ritmu, kā dzīves gaišās dienas, tā kara šausmas – visas cilvēces nelaimi. Apmēram 150 dalībnieku lielais koris un orķestris autora vadībā oratorijas atskaņojumā parādīja apbrīnojamu disciplīnu. Kā vokālie, tā instrumentālie ansambļi bija skaidri, ritmiski lokani un pārliecināja. Darbam netrūka nedz dramatisku sabiezinājumu, nedz gaiši lirisku, folkloriski iekrāsotu noskaņu. Pēc spriegā un izteiksmīgā atskaņojuma klausītājies sumināja komponistu un diriģentu Andri Vītoliņu un visus uzveduma dalībniekus tik ilgi, kamēr saņēma "atalgojumu": visas oratorijas atkārtojumu.[27]

26 Vītoliņš, A. Jaunatnes rīts. Pieejams: https://dziesmusvetki.lndb.lv/wp-content/uploads/objects/496850/content/0310015920.pdf (skatīts 20.02.2025.).

27 Šturms, A. Jaunatnes rīts. *Latvju Mūzika*, 1985, Nr. 15, 1510. lpp.

Pasaules brīvo latviešu Dziesmu dienu Minsterē atklāšanas koncerts Minsterlandes zālē, 1984. gada 31. jūlijs.
Līga Puķīte diriģē jauniešu un bērnu kori, priekšplānā – koklētāji. LNRMM

No visiem Vītoliņa radītiem darbiem bērnu vai jaunatnes rītu koncertiem šī oratorija tātad ir vienīgā, kas atskaņota divas reizes, protams, vienā un tai pašā koncertā (kā atkārtojums pēc publikas pieprasījuma). Kā tas iespējams? Viss pārējais bija burtiski vienreizējs – vienam koncertam, vienam unikālam sastāvam, vienam trimdas posmam veidots, lai pēc tam dzīvotu tālāk tikai klātesošo atmiņās. Var tikai apbrīnot gan pašu Vītoliņu, gan viņa palīgus, kas šiem koncertiem sagatavoja bērnu un jauniešu sniegumu, pat apzinoties, ka tam nav ilgtspējas. 1982. gadā bija pagājuši jau 38 gadi kopš trimdas sākumiem. Ņemot vērā, ka visas etniskās grupas, kas atrodas svešatnē, neizbēgami ir pakļautas asimilācijai, tomēr varam teikt, ka līdz šim brīdim Alberta Jēruma izteiktais mērķis – saglabāt vienu paaudzi Latvijai – bija diezgan veiksmīgi sasniegts. Šajos svētkos nebija vēl nojautas, ka drīz – pēc astoņiem gadiem – trimdas kori un ansambļi jau piedalīsies dziesmu svētkos Latvijā. Bet pirms tam vēl notika četri dziesmu svētki Eiropā (1984. gadā – Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas, 1986. gadā – 11. Anglijas dziesmu dienas, 1987. – PBLA Dziesmu dienas un Kultūras svētki, un 1989. gadā – Eiropas dziesmu svētki).

Pasaules brīvo latviešu Dziesmu dienu Minsterē atklāšanas koncerts Minsterlandes zālē, 1984. gada 31. jūlijs. Diriģenti (no kreisās) Andris Mantinieks, Līga Puķīte, komponists Andris Vītoliņš, Gaida Rulle pēc priekšnesuma. LNRMM

OTRĀS PASAULES BRĪVO LATVIEŠU DZIESMU DIENAS

1984. gadā no 31. jūlija līdz 5. augustam Minsterē notika Otrās Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas. Nosaukums liekas varbūt nedaudz neveikls vai polemisks, bet tas ir tāpēc, ka svētki noritēja Pasaules Brīvo latviešu apvienības paspārnē. Dziesmu dienu devīze bija Jāņa Jaunsudrabiņa patriotiskā dzejoļa motīvs "Piemini Latviju!".

Bērnu un jauniešu līdzdalību Minsterē veicināja tas, ka šī pilsēta jau daudzus gadus bija Eiropas latviešu centienu un sapņu sirds, jo te atradās Minsteres Latviešu ģimnāzija, kurā dzima gan radoša, gan intelektuāla enerģija. Viens no spožākiem notikumiem bija Andreja Jansona un Viļņa Baumaņa dziesmu spēles "Sprīdītis" (pēc Annas Brigaderes) uzvedums Minsteres Latviešu ģimnāzijas skolēnu un neseno absolventu izpildījumā. Dekorācijas izrādei bija veidojis mākslinieks Jānis Annuss. Tāpat skatītājus aizkustināja Minsteres Latviešu ģimnāzijas "Daudzinājums" – bagātīga dziesmu un deju virkne, ģimnāzijas absolventu komponēta, aranžēta un atskaņota. Pats agrākais izlaidums, kas minēts, ir 1947. gada, otrais pēc skaita, un diriģents Auseklis Pērkons, bet beigās – 39. izlaidums 1984. gadā, kuru pārstāvēja gan, piemēram, Krišjānis Kariņš, gan daudzi tobrīd jau pazīstami vārdi – Pēteris un Mārtiņš Aldiņi, Laila Saliņa, brāļi Graši (Austris un Uldis), Edīte Zeile-Annusa un citi.

Minsteres Latviešu ģimnāzijas "Daudzinājums" aizņirb šķautņaini raibā virknē. Neviļus iešāvās prātā doma: kāds milzīgs garīgais potenciāls še zudis mūsu Latvijai, kur atkal ieplūdina krievus, un bagātinājis galvenokārt ASV!

Mārtiņa Zandberga sastādītajā un iestudētajā programmā – galvenokārt latviešu tautas dziesmas, ziņģes un dejas, solistiem un mazansambļiem mainoties ar dižansambļiem. Iepriecināja visdažādāko novadu visdažādākās krāsās vizošie, žvadzošie un mirdzošie latviešu tautastērpi – uz skatuves neredzēja nevienus džinsus ar zinātniski sadriskātiem "stobriņiem" un pēc beidzamās Sanfrancisko modes ielāpotiem bikšdibeniem. Sīka piezīme – "Brāļu Grašu" dziedātās "Zeme, zeme" melodija nav ebreju tautasdziesma, bet gan

folklorizējusies oriģinālmelodija. Tās autora vārds ir Šaloms Sekunda (*Shalom Secunda*), un viņa dziesma joprojām dzīvo. Tātad apmēram kā mūsu pašu Jāņa Norviļa "Daugav's abas malas".[28]

Jaunatnes rīts šoreiz bija mazāka apjoma un ietilpa atklāšanas aktā. Līdz ar kora un orķestra izpildītām četrām tautasdziesmām klausītāji dzirdēja Minsteres bērnudārza un koklētāju ansambļa priekšnesumus, kā arī komponistu Jāņa Norviļa, Valdemāra Ozoliņa un Alfrēda Kalniņa dziesmas.

Starp nozīmīgākajiem muzikālajiem pasākumiem šajās dziesmu dienās bija Ansambļu koncerts 2. augustā. Līdzās jau agrāk minētajiem "Atbalss" un "Kolibri" šoreiz uzstājās Losandželosas ansamblis "Solaris" diriģentes Dairas Cilnes vadībā, kur starp dalībniekiem bija arī Lolita Ritmane. Aprakstot šo koncertu, Andris Vītoliņš īpaši izcēla "Kolibri" sniegumu:

> "Kolibri" ir vienreizēja parādība latviešu mūzikas dzīvē. Nekad agrāk nav tik daudz spilgti apdāvinātu latviešu mūziķu spējuši sadarboties. No ansambļa dalībniekiem 60 % komponē. Četri no tiem (to darbi šā koncerta programmā) izvērtušies par latviešu trimdas visspējīgākajiem ELJAs vecuma skaņražiem. Viņu "tēvs un skolotājs" (saprotams, ne jau kompozīcijas tehnikā, bet gan aistētiski idejiskā plāksnē) neviens cits kā "Baņutas" diriģents un Ņujorkas kora izveidotājs Andrejs Jansons. Bez Jansona izcilajām darba un iedvesmotāja spējām koklēšanas atdzimšana un tās izraisītais t. s. agrāk jau minētais "retro vilnis" nebūtu iespējami. [..] Kopsavilkumā – ja visā plašajā gan oficiālajā, gan neoficiālajā Minsteres dziesmu dienu programmā būtu bijis šis "Kolibri" koncerts, būtu bijis vērts mērot tālo ceļu uz trimdas latviešu "Gaismas pils" pilsētu.[29]

Vērts pieminēt, ka lielu skatītāju piekrišanu guva arī Austrālijas jauniešu ansamblis "Saules josta" ar tautas deju uzvedumu "Mārpuķīte". Dejotāji un mūziķi, pārsvarā no Sidnejas un Kanberas, sniedza ļoti izkoptu un profesionālu priekšnesumu:

> Grandiozs uzvedums ar tuvu 50 dalībniekiem balstās uz ansambļa vadītājas Skaidrītes Darius labi izstrādāto horeogrāfiju; tautas paražas, ticējumi un dejas iekļauti tādā saliedējumā, ka garais uzvedums saistīja skatītājus no sākuma līdz noslēgumam. Krāšņie tautas tērpi, kas tika vairākkārt mainīti no novada uz novadu un piemērotais apgaismojums izcēla uzvedumu.
>
> Skaidrīte Darius pirms astoņiem gadiem izteicās: "Mūsu pūrā ir tik daudz tautas ticējumu un paražu, kuras vairs nepiekopj. Tāpēc dejās un rituālos ievijām senās paražas un ticējumus – ar tiem iepazīstamies paši un dalāmies ar katru mūsu uzveduma skatītāju." Dziesmās un dzejā, mūzikā un dejās Austrālijas "Saules jostas" ansamblis rādīja mums kaut ko jaunu, kam pamatā sendienu skaistās tradīcijas. Liels darbs, uzņēmība un ticība ir ielikta uzvedumā "Mārpuķīte", kas izkopts līdz pilnībai.[30]

---

28 Vītoliņš, A. Minsteres rapsodija nr. 3. *Latvija*, 1984, 3. sept.
29 Vītoliņš, A. Minsteres rapsodija. *Londonas Avīze*, 1984, 21. sept.
30 Bechšteters, E. "Saules josta" mirdzēja spoži. *Latvija*, 1984, 20. aug.

PASAULES BRĪVO LATVIEŠU DZIESMU DIENAS UN KULTŪRAS SVĒTKI

Laiks no 1984. līdz 1989. gadam bija piesātināts ar dažādiem svētkiem. Starp tiem bija arī pēdējās Anglijas latviešu dziesmu dienas 1986. gadā Lesterā. Jaunatnes līdzdalība galvenokārt bija vērojama "Folkloras uzvedumā", kur piedalījās gan koklētāju ansambļi, gan tautas deju kopas.

Tikai ar viena gada atstarpi, tātad 1987. gadā, notika nākamais globālais pasākums, izmantojot jau iemīto taku Minsterē. Šajos svētkos programma bija ļoti plaša, ar uzsvaru ne tikai uz mūziku un tautas dejām, bet arī uz folkloru un teātri. No agrākajiem svētkiem un jaunatnes rītiem izauguši, šo svētku vadībā stājās vairāki mūziķi, kuriem jau bija trīsdesmit gadi un vairāk (Imants Mežaraups, Gaida Rulle, Marks Opeskins u. c.). Uzsvars uz atsevišķi izceltu jaunatnes līdzdalību varbūt bija mazāks nekā citos svētkos, jo gados vēl salīdzinoši jauni cilvēki ieņēma ļoti redzamu vietu svētku organizēšanā un izpildīšanā. Tomēr arī bērnu un jaunatnes koncerts notika. Tā pirmo daļu ievadīja koklētāju ansamblis Gaidas Rulles vadībā, Minsteres latviešu bērnu priekšnesums (Edītes Zeiles-Annus kompozīcija), kam sekoja Andra Heistera darbs ar īpatno nosaukumu "Strazdi un zobu suka" Londonas kameransambļa izpildījumā un plašāks Andra Vītoliņa darbs *Quo vadis?* ar tekstiem no tautasdziesmām un Atklāsmes grāmatas. Šo darbu atskaņoja ansamblis, kuru varētu dēvēt par jaunatnes rītu veterāniem, tostarp Ieva Zālīte, Indra Sinka, Andris Heisters, Pēteris Alberts, Ieva Graufelde, Andris Mantinieks, Andris un Laimons Grīnbergi u. c. Otrajā koncerta daļā izskanēja piecas Andra Vītoliņa tautasdziesmu apdares kora un orķestra izpildījumā.

Ļoti plašs šoreiz bija tautas deju lieluzvedums, kurā piedalījās kopas no Eiropas, ASV, Kanādas, Austrālijas un Dienvidamerikas (Venecuēlas "Prievīte"), muzikālo ietvaru veidojot gan mūziķiem no "Saules jostas", gan "Kolibri", gan Stokholmas folkloras ansamblim "Vilcējas". Diemžēl laikrakstos atsevišķu koncertu aprakstu ir maz, bet kopsaucējs – programma bijusi pārāk blīva, lai to visu piedzīvotu un novērtētu.

Apmeklētāju skaits šajos svētkos bija mazāks, nekā Rīcības komiteja bija paredzējusi. Tam varētu būt dažādi iemesli, par kuriem arī raksta Jānis Muchks, Rīcības komitejas priekšsēdētājs:

> "Rīcības komitejas datorā reģistrēto apmeklētāju skaits (visi, kas kaut kur piedalījās, un visi, kas vēlējās Rīcības komitejas starpniecību guļasvietu izkārtošanā) sasniedza 2408. Šai skaitā, protams, neietilpa pāris simti Minsterē dzīvojošie un komitejas nereģistrētie latvieši, tāpat tie, kas apmešanos izkārtoja paši. No citas puses raugoties, apmeklētāju kopskaitu aptuveni var aplēst pēc kopkora koncerta apmeklētājiem: tādu bija 2312, plus 490 dziedātāji. Šo apmeklētāju starpā varbūt kādi pāris simti bija vācieši. Viss tas liecina, ka šoreiz PBLA Dziesmu dienu latviešu skaits bija zem trīs tūkstošiem (1984. gadā – kāds tūkstotis vairāk). Interesants ir arī apmeklētāju skaits pa zemēm: no ASV bija ieradušies (atkal) visvairāk – 621, no Vācijas 563 (pārsteidzoši maz), no Anglijas 461, no Zviedrijas 357, no Kanādas 189, no Austrālijas 162 un no citām zemēm (ar Venecuēlu priekšgalā) 55.

> Ko lai saka, kā lai izskaidro šo salīdzinoši zemo skaitu šogad? – Vai svētku ir bijis par daudz? – Jā, tiem, kas braukā krustām šķērsām pa pasauli – vai nu no ASV, Kanādas jeb Eiropas. Bet Eiropas latviešiem kā kopībai taču ne.[31]

Trimdā bija pavadīti 43 gadi. Kādreizējie bēgļi – jaunieši un jaunietes – jau bija sirmgalvji, un laiks dabiski izsita robu trimdinieku rindās. Bet tobrīd vēl īsti pat nebija nojautas, cik strauji viss mainīsies.

SESTIE EIROPAS LATVIEŠU DZIESMU SVĒTKI

1989. gada vasarā risinājās pēdējie lielie svētki Eiropā – Helsingborgā, Zviedrijā – pirms Latvijas neatkarības atgūšanas. Brīvības vēsmas jau bija jūtamas arī šo svētku rīkošanā. Pirmo reizi kopš trimdas sākuma dziesmu svētkos dalībnieku rindās bija arī mākslinieki no Latvijas. Koris "Juventus" piedalījās ar koncertu, un kora diriģents Juris Kļaviņš bija starp kopkora koncerta virsdiriģentiem. Arī tautas deju un tautas mūzikas dižuzvedumā pirmo reizi piedalījās kopa no Latvijas – "Senleja" no Siguldas, kā arī brāļi Muktupāveli (Māris un Valdis) un Liepājas teātris Oļģerta Krodera vadībā pat trīs reizes spēlēja Jāņa Jaunsudrabiņa grāmatas "Aija" dramatizējumu.

Tā arī bija pēdējā iespēja piedzīvot bērnu un jaunatnes rītu Eiropas dziesmu svētku kontekstā. Šoreiz tam bija pavisam cits veidols: visu sarīkojuma norisi aizpildīja Andra Vītoliņa bērnu operas "Mazais ganiņš" uzvedums. Korī un orķestrī līdzās ierastajiem vārdiem (Imants Mežaraups, Indra Sinka, Ilga Vītoliņa, Andris Heisters, Andris Grīnbergs, Ieva Zālīte, Gaida Rulle – visiem jau pāri trīsdesmit gadiem) atrodam daudzus otrajā trimdas paaudzē dzimušo vārdus. Nereti tie bija bērni un jaunieši, kuru vecāki bija piedalījušies agrākos sarīkojumos (Kronbergi, Graufeldi, Zaļkalni, Sili, Zandbergi).

"Es baidos, ka latviešiem bērnu operas nav bijušas, man liekas, ka šī būs pirmā,"[32] tā stāsta Andris Vītoliņš par savu tikko komponēto bērnu operu "Mazais ganiņš" pēc Alberta Kronenberga pasaku grāmatas "Mazais ganiņš un viņa brīnišķais ceļojums". Viņš jau daudzus gadus pazīstams Eiropas latviešu dziesmu svētku apmeklētājiem ar saviem bērnu rīta koncertiem un uzvedumiem. Arī "Mazais ganiņš" tiek iestudēts dziesmu svētkiem Helsingborgā tā paša gada vasarā. Bet ideja radusies jau sen:

> "Mazais ganiņš" ir manas bērnības vismīļākā grāmata, un tīri subjektīvi to vēl šodien uzskatu par labāko latviešu bērnu grāmatu. [..] Opera ilgst stundu, tai ir četri cēlieni. Lai nekas no garās pasakas nebūtu jāizlaiž, dažas tās daļas lasīs teicējs, tādā veidā virzot notikumus uz priekšu. Andris ir iedevis operai vienu dimensiju, iestarpinot

31 Muchks, J. Vēl par dziesmu dienām – statistika un daži secinājumi. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 1987, 7. sept.

32 Freimane, L. Mazais ganiņš Helsingborgā iepriecinās klausītājus. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 1989, 13. febr.

> personīgus paskaidrojumus un komentārus, nereti ar zināmu humoru. Uzvedumā piedalīsies Minsteres un Stokholmas bērnudārzi, bērni un jaunieši dažādos vecumos, kā arī profesionāli mūziķi un vecāko paaudžu pārstāvji. Sabraukuši no Vācijas, Anglijas, Amerikas un Zviedrijas būs ap simts dalībnieku: koris, orķestris, solisti un galveno lomu tēlotāji. Pats mazais ganiņš būs Stokholmas latviešu skolas skolnieks Oskars Rode. Ņemot vērā, ka operas līdzdalībnieki dzīvo tik izkaisīti, nav iespējams noturēt daudz kopmēģinājumu. Tā nu lielākais darbs jāveic katram dalībniekam savā malā, pirmo reizi visiem sanākot kopā tikai Helsingborgā.[33]

Tautas deju un tautas mūzikas dižuveduma Ingrīdas Leimanes vadībā apvienoja lielu dalībnieku skaitu, lai gan šeit, tāpat kā bērnu un jaunatnes rītā, agrākā kokļu dominance bija jau lielā mērā izzudusi. Toties uzstājās vairāki tautas mūzikas ansambļi ("Dūdalnieki", "Vilcējas", jau minētā "Senleja" un Muktupāveli), un starp dejotāju rindām arī šoreiz bija bērnu kopa no Stokholmas latviešu skolas.

PĒCVĀRDS

Ar Helsingborgas dziesmu svētkiem noslēdzās četrdesmit piecu gadu posms, kurā tika rīkoti trimdas svētki Eiropā – dziesmu dienas, dziesmu svētki, kultūras svētki –, katrs no šiem notikumiem bija ar ļoti lielu īpatsvaru no Latvijas izbraukušajiem tautiešiem, viņu bērniem un mazbērniem. Kopā ar pārējām organizācijām un notikumiem, kas pulcēja jauno paaudzi (Eiropas Latviešu jaunatnes apvienība, 3x3 un 2x2 kustības, Eiropas Vasaras skola, nedēļas nogales skoliņas un draudžu organizētie pasākumi), dziesmu un deju vilnis nesa sev līdzi simtiem jaunu latviešu, dzimušu jau svešatnē, bet kuri lielākā vai mazākā mērā saglabāja saikni ar senču dzimteni. Muzikālais un mākslinieciskais sniegums bija augstāks, nekā varētu šķist, un tiem, kas šajos svētkos ir piedalījušies, paliks daudz skaistu atmiņu un pozitīvu emociju no piedzīvotā.

Bet pēdējais vārds lai pieder bērnu un jaunatnes rītu nenogurstošajam vadītājam, Andrim Vītoliņam:

> "Zinot, kādas praktiskas un disciplināras grūtības saistās ar viņa uzveduma īstenošanu, jājautā, vai Andrim tiešām pacietības nekad nepietrūks? – "Nekad neesmu nožēlojis, ka nodarbojos ar bērniem," atbild Andris. "Tādā veidā nekad nebūs risks, ka kļūšu izolēts. Manā uztverē pats svarīgākais ir mākslas cilvēcīgā puse. Bērns, kam dota iespēja iepazīties ar mūziku vai citu mākslas veidu, vienmēr atradīs sev nodarbošanos. Māksla arī ļauj cilvēkam pārdzīvot un līdz vecumdienām paturēt gara možumu." Redzot, kā mūsdienu paaudzes arvien vairāk sadalās un zaudē savstarpējo kontaktu,

33 Freimane, L. Mazais ganiņš Helsingborgā iepriecinās klausītājus. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 1989, 13. febr.

> Andris ar savu darbu, kurā tiek iesaistīti dažādu vecumu cilvēki, cer šai attīstībai pretoties. "Vairāki mani kādreizējie skolnieki, kas tagad ir jau pieauguši, man ir teikuši, ka no dziesmu svētkiem viņi visspilgtāk atceras tieši jaunatnes rītus. Pat ja viņiem toreiz mēģinājumi likušies garlaicīgi, viņi jūt, ka šajos sarīkojumos paši aktīvi piedalījās un tas viņiem kaut ko ir devis. Bet starp maniem skolniekiem ir arī tādi, kas pazuduši no latviešiem," konstatē Andris un ar savu raksturīgo humoru piebilst: "Vienīgi jācer, ka tas nebiju es, kas viņus aizbaidīja!"[34]

VĀRDS PĒC PĒCVĀRDA

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas Eiropā sāka veidoties jaunas latviešu kopienas, šoreiz ar citu ētosu un pamatiem. Ļaudis izbrauca no Latvijas darba meklējumos, studiju nolūkos un arī vienkārši tāpēc, ka pēc ilgiem gadiem bija iespēja baudīt dzīvi citā zemē citas kultūras kontekstā. Un, tieši tāpat kā bēgļi 1940. gados, arī šīs jaunās kopienas veidoja korus, tautas deju kopas, nedēļas nogales skoliņas, teātra kopas utt. Ar laiku izskanēja doma – un ne vairs par dziesmu svētkiem, jo tie jau tagad mūs visus vieno Latvijā, bet par Eiropas latviešu kultūras svētkiem (ELKS), kurus rīko Eiropas Latviešu apvienība. Tādi ir bijuši divi – 2015. gadā Briselē un 2018. gadā Dublinā. 2025. gada vasarā plānoti Trešie ELKS, šoreiz Ziemeļanglijas pilsētā Bradfordā, kura šajā gadā ir arī Apvienotās Karalistes Kultūras galvaspilsēta.

ELKS trīs galvenos virzienus pārstāv koru koncerts, tautas dejas un folklora. 2025. gada pasākuma rīkotāji pārsvarā ir jaunās diasporas pārstāvji, bet starp tiem ir arī no jaunatnes un bērnu rītiem labi pazīstamie Lilija Zobens un Raimonds Dāle.

Starp šiem svētkiem bija arī divi lieli pasākumi Eslingenā. 2017. gadā šeit atzīmēja 70. gadskārtu kopš Eslingenas dziesmu dienām 1947. gadā, piedaloties ap 700 latviešiem no visas Eiropas.[35] Starp izcilākajiem notikumiem bija Alberta Legzdiņa, Andra Ritmaņa un Lolitas Ritmanes mūzikla "Eslingena" uzvedums. Piecus gadus vēlāk, 2022. gada jūnijā, notika arī Eslingenas dziesmu dienas 75. atcere, šoreiz ar nepilniem 900 dalībniekiem no 54 kopām.[36]

Kā teikts Mācītāja grāmatā (1:9): "Kas jau ir bijis, tas atkal būs, kas jau ir noticis, tas atkal notiks – nekā jauna nav zem saules."

---

34 Freimane, L. Mazais ganiņš Helsingborgā iepriecinās klausītājus. *Brīvā Latvija: Apvienotā Londonas Avīze un Latvija*, 1989, 13. febr.

35 Eslingenas dziesmu svētkiem 70. Pieejams: https://www.esslingen2017.de/ (skatīts 23.03.2025.).

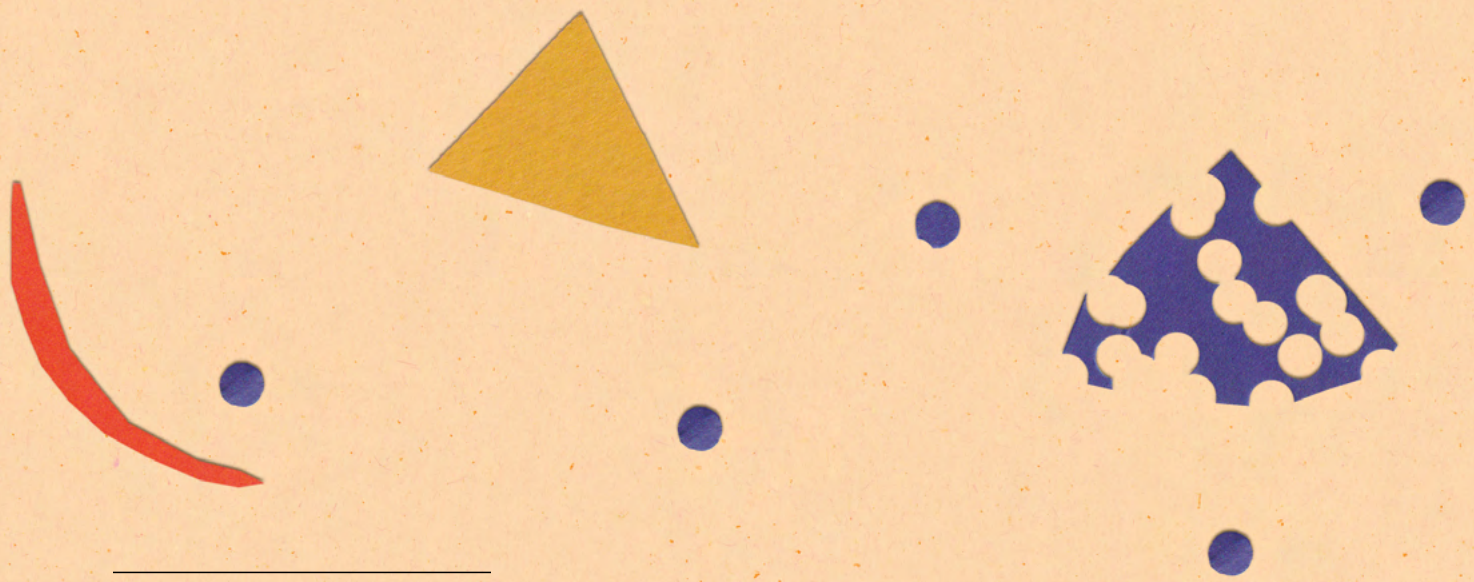
36 Eslingenas Dziesmu Svētkiem 75! Pieejams: https://www.latviesi.com/eslingena (skatīts 23.03.2025.).

LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKU TRADĪCIJA KANĀDĀ UN ASV

DACE APERĀNE[1]

1 Autores vārds apcerējumā rakstīts formā, kas visbiežāk tikusi izmantota un pazīstama Latvijā – Dace Aperāne. Literatūrā lietota arī sekojoša rakstība: Dace Štauvere (Aperāne), kā arī Dace Štauvere-Aperāne.

Trimdas gados latviešu jaunatnes dziesmu svētki bija plašākie latviešu jauniešu muzikālie pasākumi ārpus Latvijas[1], kas ieņēma nozīmīgu vietu ASV un Kanādas vispārējo dziesmu svētku tradīciju panorāmā. Divpadsmit gadu laikā, no 1975. līdz 1987. gadam, notika seši svētki, un tajos piedalījās ap 3500 latviešu jauniešu – dziedātāji, dejotāji, koklētāji un citi instrumentālisti, diriģenti, komponisti, rakstnieki, mākslinieki, aktieri un sabiedriskie darbinieki – galvenokārt no Kanādas, ASV, bet arī no Eiropas, Dienvidamerikas un Austrālijas. Atšķirībā no Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku tradīcijas, kas bija izveidojusies vispārējo dziesmu svētku paspārnē[2], latviešu jaunatnes dziesmu svētki drīzāk radās paralēli trimdas ASV un Kanādas vispārējo dziesmu svētku kustībai 70. gados. Jauniešu skaits, kuri bija izvēlējušies mūziku vai mākslu un rakstniecību par savu profesiju, bija palielinājies, bet plašākā latviešu sabiedrībā viņi vēl nebija pamanīti vai dziesmu svētku norisēs plaši iesaistīti. Muzikologs un komponists Valentīns Bērzkalns jau 1969. gadā pieskārās jauno diriģentu trūkumam trimdas dziesmu svētkos, jautādams: "Bet vai [..] jauno diriģentu jautājumu var atrisināt, un vai nav jau par vēlu?"[3] 70. gados tomēr parādījās jaunās paaudzes diriģenti, komponisti un koristi, kuri uzņēmās dibināt jaunatnes korus vai ansambļus, lai kopā ar saviem laikabiedriem dziedātu jaunu kormūzikas repertuāru, kas ne vienmēr tika izpildīts "lielajos" dziesmu svētkos. Šajos gados arī bērnu un jauniešu koru, ansambļu un tautas deju kopu skaits bija manāmi sācis pieaugt ASV un Kanādas latviešu skolās, vidusskolās un vasaras nometnēs, neskatoties uz to, ka skolu kopējais skaits bija krities no 83 1954. gadā[4] uz 72 skolām (ASV – no 62 uz 59 un Kanādā – no 21 uz 13) 1977. gadā.[5]

Pēc ieceļošanas ASV un Kanādā no bēgļu nometnēm pēckara Vācijā no 1948. gada līdz 1950. gadu sākumam latvieši uzsāka jaunu dzīvi. Tapa jaunas organizācijas, draudzes, kori, tautas deju kopas, kā arī latviešu skolas un vidusskolas, no kurām lielākā daļa sastāvēja vietējās latviešu evaņģēliskajās luterāņu draudzēs.[6] 50. gados latviešu skolu skolēni un jaunieši piedalījās dziedāšanas un tautas deju nodarbībās.

Šķiet, ka Čikāgas 14. skautu vienības deju kopa (Artūra Grigora vadībā) bija vienīgā jauniešu kopa, kas piedalījās 1. Latviešu dziesmu svētkos ASV, Čikāgā (1953). Savukārt 60. gados pāris jaunatnes koru un dažas deju kopas piedalījās dziesmu svētkos ASV un Kanādā. Piemēram, 3. Latviešu dziesmu svētku (1961) kopkora koncertā Toronto, Kanādā, piedalījās Ņujorkas-Bronksas draudzes un jauniešu koris "Auseklītis", ko 1960. gadā dibināja un vadīja ērģelniece Rita Pētersone (diriģenta Haralda Medņa māsa). Šajos svētkos no Ņujorkas piedalījās arī 1949. gadā dibinātās 90. latviešu skautu vienības "Rīga" un Ceturtās gaidu vienības "Zilais kalns" tautas deju kopa "Trejdeksnis", ko no 1952. gada vadīja Zigrīda Gaujeniece, bet no Mineapoles – 50. gados dibinātā deju kopa "Pērkonītis" un bērnu kopa "Mazais Pērkonītis", kas joprojām aktīvi darbojas un kas piedalījās 16. Dziesmu un deju svētkos (2024) Toronto, Kanādā.[7]

Dace Aperāne Monreālā (ap 1970. gadu). Foto: V. Dindzāns, D. Aperānes privātais arhīvs

1 Dunsdorfs, L. Latvju jaunatne mūzicē Kanādā. *Archīvs XXXIX. Skaņu māksla*. Melburna, 1989, 71. lpp.
2 Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/Latvijas_Skolu_jaunatnes_dziesmu_un_deju_svētki (skatīts 20.01.2025.).
3 Bērzkalns, V. IV Amerikas latviešu Dziesmu svētki. *Latvju Mūzika*, 1969, Nr. 2, 146. lpp.
4 Albats, B. Latviešu sabiedriskais un kultūras darbs Amerikas Savienotās Valstīs. No: *Latviešu trimdas desmit gadi*. H. Tichovska redakcijā. Toronto: Astras apgāds, 1954, 352. lpp.
5 Kronlins, J. Latviešu skolas brīvajā pasaulē 1977. gadā. *Archīvs XVII. Izglītība*. Melburna: Pasaules brīvo latviešu apvienība un Kārļa Zariņa fonds, 1977, 97. lpp.
6 Par latviešiem ASV. Pieejams: https://alausa.org/par-mums/par-latviesiem-asv/ (skatīts 20.01.2025.).
7 3. Latviešu Dziesmu svētku vadonis Kanadā. Toronto, 1961, 35.–37., 94.–95. lpp.

3. Dziesmu svētkos (1963) Klīvlendā, ASV, jaunatnes koru un dalībnieku skaits nebija īpaši palielinājies, toties deju kopu skaits bija audzis – svētkos piedalījās deviņas jauniešu un bērnu kopas no Bostonas, Mineapoles, Ņujorkas, Ohaio un Pensilvānijas kā arī Hamiltonas un Toronto.[8] 4. Dziesmu svētkos (1965) Toronto, Kanādā, un Klīvlendā, ASV, (1968) turpinājās deju kopu pieaugums.

60. gadu vidū jauniešu interesi piedalīties koros, tautas deju kopās un koklētāju ansambļos veicināja "Divreizdivi" nometnes un Kokļu dienas. Mūsdienās "Divreizdivi" semināros latviešu jaunieši bieži iestudē kordziesmas un tautas dejas no "lielo" dziesmu svētku repertuāra ASV, Kanādā un Latvijā, aktīvi piedaloties arī šo svētku norisēs.

70. gadu sākumā jaunās paaudzes latviešu komponisti, instrumentālisti un vokālisti dibināja vokālos un instrumentālos tautas mūzikas un koklētāju ansambļus. Kanādā tapa jaunatnes ansamblis "Dzintars" un meiteņu kvintets "Rota" (1969) Hamiltonā, "Alsungas Jaunavas" Toronto, ansamblis "Kokle" Vinipegā, "Montrealas koklētājas-daiņotājas" (1968) un citi, bet ASV – meiteņu vokālais un koklētāju ansamblis "Aija" Klīvlendā, ansamblis "Portlandes Dzintars" (1972), Filadelfijas meiteņu vokālais ansamblis "Melodija" (1974), ansamblis "Kolibri" Bostonā (1976), Ročesteras koklētāju ansamblis (1976) un citi.[9]

70. gadu vidū latviešu jauniešu daudzpusīgās muzikālās un kultūras aktivitātes veidoja aizraujošu fonu latviešu jaunatnes dziesmu svētku tradīcijas aizsākumam 1975. gadā Monreālā, Kanādā.

Šajā rakstā esmu iekļāvusi katru svētku galvenās norises, pieminot programmu saturu un izpildītājus, kā arī citus elementus, kas padarīja jaunatnes dziesmu svētkus par aktuālu, radoši spilgtu notikumu trimdas latviešu kultūras dzīvē ASV un Kanādā. Esmu arī centusies atklāt un pieminēt veidus, kā latviešu jaunatnes dziesmu svētku tradīcija bagātināja un stiprināja vispārējo latviešu dziesmu svētku tradīciju trimdā.

1. LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI (1975) MONREĀLĀ, KANĀDĀ

> Sapnis par Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem radās sešu nedēļas nogaļu kultūras semināru laikā 1973. gada rudenī Montrealā. Toreiz tas šķita grūti īstenojams, un daudzi to dēvēja par vienkāršu pārdrošību. Tagad tas kļuvis īstenība, jo plaši atsaucoties jaunatnei un tās vadītājiem. Ar patiesu darba prieku jaunatne īstenojusi ideju un ziedojusies kopējam kulturālam mērķim. Kamēr tā turpināsies, varēsim runāt par dzīvu un modru latviešu sabiedrību. Kad šie jaunatnes dziesmu svētki būs aizvadīti, būs jādomā par nākamajiem. Esam pārliecināti, ka tādi notiks un būs par iedvesmu nākamajām audzēm.[10]

---

8 *3. Latviešu Dziesmu svētku vadonis ASV.* Klīvlenda, 1963, 105.–119. lpp.
9 Dunsdorfs, E. Mūsu koŗi un mūzikas ansambļi. *Archīvs, XVIII. Mūzika.* Melburna, 1978, 154.–168., 178.–183. lpp.
10 *1. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Toronto, 1975, 6. lpp.

Šos vārdus "1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku vadonim" rakstīja latviešu jaunatnes dziesmu svētku idejas iniciators, sabiedriskais darbinieks Mārtiņš Štauvers 70. gadu sākumā. Viņš sekoja līdzi latviešu skolēnu un jauniešu pieaugošajai interesei par dziedāšanu, dejošanu un koklēšanu latviešu skolās un vasaras nometnēs, kā arī Kokļu dienās un citos Ziemeļamerikas kultūras sarīkojumos. Turklāt viņš bija novērojis, ka latviešu bērni un jaunieši, kuri mācījās mūzikas skolās vai pie privātskolotājiem, ne vienmēr iesaistījās latviešu kultūras pasākumos. Mārtiņš Štauvers bija ievērojis arī to, ka vispārējos dziesmu svētkos pārsvarā darbojas vecākā diriģentu un citu mūziķu paaudze un "jaunieši netika pie teikšanas. Piemēram, virsdiriģents varēja būt tikai tāds, kas vadījis savu kori daudzus gadus. Tāpēc mēs aicinājām piedalīties jaunos."[11]

Šajā kontekstā Mārtiņš Štauvers izvirzīja trīs galvenos mērķus jaunatnes dziesmu svētku organizēšanai: (1) sapulcināt latviešu jaunās paaudzes mūziķus – dziedātājus, instrumentālistus, kordiriģentus un komponistus –, tautas deju dejotājus, rakstniekus un aktierus, lai rastu tiem iespēju uzstāties plašas publikas priekšā, kā arī izjust kopīgās latviešu kultūras saites; (2) veicināt kordziesmu un citu muzikālo darbu, tautas deju, dzejas un lugu jaunradi, kā arī jauniešu iesaistīšanos kultūras pasākumos; (3) iesaistīt jaunus talantus un sabiedriskus darbiniekus, kuri varētu turpmāk piedalīties "lielo", vispārējo dziesmu svētku norisēs un darbībā.[12]

"Jūs rīkojat pirmos latv. jaunatnes dziesmu svētkus – tas ir ļoti cildināms pasākums. Gribas cerēt, ka šiem pirmajiem svētkiem sekos vēl daudz citi. Un ka šis pasākums jauniešos kļūs tikpat populārs kā tautas dejas un koklēšana,"[13] rakstīja Ēriks Biezaitis, Latviešu apvienības Austrālijā un Jaunzēlandē (LAAJ) Mūzikas krātuves vadītājs.

1974. gada rudenī Monreālas Latviešu organizāciju padome un Monreālas Latviešu biedrība vienojās par 1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku rīkošanu 1975. gadā no 30. augusta līdz 1. septembrim Monreālā ar domu, ka svētki būtu kā "ieskaņa vispārējiem dziesmu svētkiem, lai ieinteresētu plašāku jaunatnes piedalīšanos tajos"[14]. Biedrības paspārnē tika izveidota svētku rīcības komiteja 38 mūziķu, mākslinieku, sabiedrisko darbinieku, deju kopas "Ačkups" dalībnieku un citu brīvprātīgo darbu darītāju sastāvā. Rīcības komiteja pārstāvēja trīs latviešu paaudzes no Monreālas, Toronto un pilsētām ASV Austrumkrastā.[15]

Mārtiņš Štauvers tika iecelts par rīcības komitejas priekšsēdi, savukārt Ilga Štauvere, viņa dzīvesbiedre un lielais balsts visu jaunatnes dziesmu svētku rīkošanā, par sarīkojumu daļas vadītāju. Pēc ieceļošanas Kanādā 1949. gadā Mārtiņš Štauvers bija ieguvis lielu organizatorisko pieredzi, būdams pārzinis un skolotājs Vinipegas latviešu ev. lut. Sv. Krusta draudzes svētdienas skolā Vinipegā, Manitobā, un darbodamies ar latviešu jaunatni. Pārceldamies 1969. gadā ar dzīvesbiedri Ilgu un trim meitām – Daci, Ilzi un Māru – uz Monreālu Kvebekā, viņš uzzināja par Kanādas Federālās valdības daudzkultūru saglabāšanas programmu. Līdzekļi no tās un Kvebekas provinces imigrācijas

Mārtiņš Štauvers Monreālā. Foto: 1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku vadonis (1975)

11 Ašme, L. Mūzikas nometnes stāsti. Rīga: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, Musica Baltica, 2012, 7l. lpp.
12 Štauvere-Aperāne, D. "Svied savu dziesmu tālē, svied!": Latviešu jaunatnes dziesmu svētku pirmie desmit gadi. *Universitas*, 1986, Nr. 57 (pavasaris), 41. lpp.
13 Biezaitis, Ē. Vēstule Latviešu jaunatnes dziesmu sv. rīcības komitejai 1975. gada 17. augustā. D. Aperānes privātais arhīvs. Pieejams: https://arhivi.pbla.lv/materiali/vestule/ (skatīts 31.03.2025.).
14 B. a. Jaunatnes dziesmu svētki 1975. gadā. *Laiks*, 1974, 18. sept.
15 Štauvers, M. *1. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto, 1975, 7. lpp.

1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkoris un koklētāji Svētku koncertā *Place des Arts* mākslu centra *Wilfrid Pelletier* zālē Monreālā. Visdiriģents Jānis Beloglāzovs. Skatuves dekorācija: Ludvigs Kalniņš. 1975. gada 31. augusts. Foto: V. Kalacis. D. Aperānes privātais arhīvs

nodaļas nodrošināja ievērojamu atbalstu svētku organizēšanai. Sakarā ar saņemto provinces un valsts finansiālo atbalstu, kā arī ar Kanādas divvalodības statusu pirmo un pārējo Kanādā sarīkoto jaunatnes dziesmu svētku koncertu programmas parasti tika iespiestas un pieteiktas trijās valodās – latviešu, angļu un franču.[16]

Pirmajiem Jaunatnes dziesmu svētkiem bija svarīgi izvēlēties svētku mudi (saukli – *red.*), kas uzrunātu jauno paaudzi. "Svied savu dziesmu tālē, svied!" – Mārtiņam Štauveram piedāvāja viņa vecākā meita, toreiz Monreālas jauniešu kora diriģente un studējošā komponiste Dace Aperāne, kura 1975. gada sākumā minēto dzejas rindu bija izlasījusi Aleksandra Čaka poēmā "Spēlē, spēlmani" (1944)[17]. Vairākus gadus vēlāk radās iespēja par šo mudi arī izteikties:

> Domāju, ka šie A. Čaka vārdi atspoguļoja manas paaudzes vēlēšanos degsmīgi skandināt latviešu kordziesmas, dalīties ar latviešu kultūras mantojumu, iepazīties ar sava laika biedriem mūzikā no citām pasaules malām un sapulcēties latviešu dziesmu un deju garā.[18]

1975. gada pavasarī svētku dziesmu krājums tika nosūtīts uz latviešu skolām ASV un Kanādā, turklāt svētku kora dziesmas tika ietvertas Katskiļu, Saulaines un Sidrabenes, kā arī Kanādas gaidu un skautu vasaras nometņu programmās, lai jaunieši varētu sākt tās mācīties. Tika dibināti jaunatnes kori Monreālā, Otavā, Ņujorkā un Bostonā, un tos bieži vadīja jaunākās paaudzes diriģenti.[19]

SVĒTKU KONCERTS

Pirmo Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkora koncerta programmu sastādīja svētku mūzikas daļas vadītājs diriģents, komponists, koklēšanas un latviešu tautas mūzikas kustības kopējs un veicinātājs trimdā Andrejs Jansons. Pēc viņa domām, Monreālas Jaunatnes dziesmu svētki, līdzīgi kā pirmie latviešu dziesmu svētki 1873. gadā, bija sava veida eksperiments, jo pirmo reizi trimdā tika sarīkoti tādi svētki, kuros "visi koņa dalībnieki, kā arī vairums virsdiriģentu pārstāvēja jauno paaudzi"[20].

Kopkora koncertā, kas notika Monreālas elegantajā *Place des Arts* mākslu centra *Wilfrid Pelletier* zālē 31. augustā, savu kordiriģenta debiju plašākas publikas priekšā piedzīvoja pieci jauni mūziķi, no kuriem visi tolaik bija vai nu iesākuši nopietnas mūzikas studijas, vai jau ieguvuši bakalaura grādu mūzikā, – Pēteris Aldiņš no Bostonas, Jānis Beloglāzovs no Otavas, Guntars Gedulis no Ņujorkas, Vizma Maksiņa no Toronto un Dace Aperāne no Monreālas. Visi, izņemot Vizmu Maksiņu, bija

Dziesmu krājuma (1975) titullapa ar 1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku simbolu, mākslinieks Andris Leimanis

16 Lote, U. R., Mierins, K. *Latvian-Canadian Art, Music and Letters*. Montmagny, Quebec: Latvian Canada Business Council, 2022, p. 383.
17 "Pie viena soļa otru siet, / Lai kājas allaž tālāk iet, / Vai saule aust vai saule riet, / Svied, savu dziesmu tālē, svied!" (A. Čaks)
18 Aperāne, D. Referāts PBLA konferencē "Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai". Rīgā, RLB, 2018, 2. jūl.
19 Štauvers, M. Paveikti jaunatnes dziesmu svētku priekšdarbi Montrealā. *Laiks*, 1975, 8. marts.
20 Jansons, A. *1. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto, 1975, 14. lpp.

arī topoši komponisti. Virsdiriģents Arvīds Purvs no Toronto diriģēja Kanādas un Latvijas valsts himnu, kā arī Jāzepa Vītola "Rīgā pirku sirmu zirgu" un Pāvula Jurjāna "Skaista mana brāļa sēta". Savukārt virsdiriģenta Andreja Jansona vadībā izskanēja Bruno Skultes rapsodija "Ganiņš biju" un Artūra Salaka tautasdziesmu apdare Jansona pārlikumā "Pērkons veda vedekliņu".

Svētku kopkora koncerts pārsteidza daudzus latviešu sabiedrisko organizāciju pārstāvjus, "lielo" dziesmu un deju svētku rīkotājus, kā arī koncertu un citu pasākumu apmeklētājus ar latviešu jauno koristu, diriģentu, instrumentālistu un komponistu lielo skaitu, teicamo uzstāšanos un dedzīgo piedalīšanos. Žurnāliste Dagmāra Vallena rakstīja:

> Laikam tikai retais, uz to [uz 1. Jaunatnes dziesmu svētkiem] braucot, pilnībā aptvēra šī notikuma nozīmi. Tik daudz dzirdēts, ka "ar trimdu iet uz galu", "jauniešiem nepatīk dziedāt", "Montreāla jau nav tā vieta" utt., ka svētku koncerta klausītāji jutās, kā saņēmuši brīnumainu dāvanu. Latviešu jaunieši dziedāja skaisti, svaigi un aizrautīgi.[21]

Svētku koncerta kopkora programma ievadīja jaunas vēsmas trimdas vispārējo dziesmu svētku tradīcijā, jo ilgus gadus oriģināldziesmas kopkorī skanēja biežāk nekā latviešu tautasdziesmu apdares. Visas oriģināldziesmas bija komponējuši vecmeistari un trimdas vecākās vai vidējās paaudzes skaņraži. Toties 1. Jaunatnes dziesmu svētku kopkora programmu veidoja vienīgi 14 latviešu tautasdziesmu apdares un viena oriģināldziesma ar dainu vārdiem (Jāzepa Vītola "Rīgā pirku sirmu zirgu"), no tām desmit skanēja *a cappella*, bet piecas – kokļu pavadījumā, un tām pievienojās bērni. Piecas apdares bija sacerējuši jaunās paaudzes komponisti, četras – ņemtas no 6. Latviešu dziesmu svētku Kanādā (1976) kopkora repertuāra, no kurām divas bija latgaliešu dziesmas – Imanta Saksa "Visi vēji mani pūta" un Jurjānu Andreja "Aiz azara augsti kolni", kuru jaunieši nodziedāja latgaliski. Desmit dziesmas bija četrbalsīgas, trīs – trīsbalsīgas un divas – divbalsīgas. Tālivalža Ķeniņa "Ai tu, zelta lakstīgala", Mārtiņa Aldiņa "Lēni, lēni Dieviņš brauca" un Kārļa Lietiņa "Kur tu jāsi, ciema puisi" (kokļu pavadījumā) izpildīja apvienotais meiteņu koris.[22] Koncerta vidusdaļā virsdiriģents Andrejs Jansons uzveda Bruno Skultes rapsodiju "Ganiņš biju" ar Ņujorkas apvienoto jaunatnes kori, instrumentālistiem un koklētājiem. Pirmatskaņotās kordziesmas 1. Jaunatnes dziesmu svētkos bija trīs: viena *a cappella* – "Aiz upītes meitas dziedi" (I. Mežaraups) un divas ar kokļu pavadījumu – "Aijā, Ancīt, aijā" (L. Zobens) un "Visu dienu bites dzinu" (D. Aperāne).

Šķiet, ka šī bija pirmā reize dziesmu svētkos vai citos sarīkojumos trimdas gados ASV un Kanādā, kad tik liels – trīssimtbalsīgs bērnu un jauniešu – kopkoris bija sapulcējies vienuviet un koncertējis plašākas sabiedrības priekšā, kā arī nodziedājis lielu skaitu četrbalsīgu latviešu kordziesmu. Koncerta 1450 apmeklētājiem, kuru vidū bija komponists Viktors Baštiks, bija liels prieks par jaunatnes kora skanējumu un disciplīnu: "Pēc himnām, kad atskanēja pirmā koŗa dziesma, kopkoris jau tūliņ parādīja savu kvalitāti: dzidras, labi saliedētas balsis, dzīvs, niansēts izpildījums un brīnum

21 Vallena, D. Tas bija pārsteigums – visiem. *Laiks*, 1975, 6. sept.
22 *Dziesmu krājums 1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem Montreālā*. Sast. Andrejs Jansons. Toronto: Greenwood Printers, 1975.

laba paklausība diriģentam [..]."[23] Jāpiebilst, ka svētku koncerta audioieraksts apliecina Viktora Baštika vērtējumu.[24]

Viena no jauno koristu visiemīļotākajām dziesmām bija komponista un kokļu spēles skolotāja Artūra Salaka "Pērkons veda vedekliņa" skanīgajā Andreja Jansona četrbalsīgā pārlikumā ar kokļu pavadījumu. Jaunieši dedzīgi atsaucās šai raitajai dziesmai un tās senās etniskās dziedāšanas elementiem. Apdare izskanēja arī Rietumkrasta dziesmu svētku kopkora koncertā Losandželosā (1977) un turpināja skanēt vairākās Kokļu dienās, kā arī vispārējos dziesmu svētkos. Vēl jāpiemin, ka tā kļuva par muzikālo pavadījumu horeogrāfa Zigurda Miezīša jaundejai, kas tagad ir pazīstama ar nosaukumu "Taču Jāņu deja".[25]

Divas dziesmas, kas drīz pēc 1. Jaunatnes svētkiem tika iekļautas ASV un Rietumkrasta dziesmu svētkos, bija Pētera Aldiņa "Suntažu līgotne" un Imanta Mežaraupa "Aiz upītes meitas dziedi". Pētera Aldiņa "Suntažu līgotnes" apdare ar tās paralēlām kvintām caurvīto sabalsojumu skanēja skaistā mijiedarbībā ar kokļu partiju plūstošajām pasāžām, par kuru Viktors Baštiks savā recenzijā izteicās: "Viņa [P. Aldiņa] dziesmās iepriecina latviskais kolorīts."[26] "Suntažu līgotne" izskanēja 7. Rietumkrasta dziesmu svētku kopkora koncertā Losandželosā (1977) un 8. Rietumkrasta svētkos Sanfrancisko (1979), kā arī kopkora koncertā 14. Dziesmu svētkos Baltimorā, ASV (2017). Imanta Mežaraupa apdares "Aiz upītes meitas dzied" trīsbalsīgais un dzidrais harmonizējums ar īsajiem kanoniskajiem motīviem aizrāva jaunos dziedātājus. To iekļāva 6. Dziesmu svētku (1978) kopkora koncertā Bostonā.

Jaunatnes dziesmu svētku kopkorī piedalījās dziedātāji no 16 koriem, kā arī no ansambļiem no ASV, Kanādas un arī Dienvidamerikas. Viņu vidū bija dalībnieki no jaunatnes koriem Bostonā (diriģents Pēteris Aldiņš), Filadelfijā (Imants Mežaraups), Monreālā (Dace Aperāne), Ņujorkā (diriģenti Andrejs Jansons, Guntars Gedulis), Otavā (diriģents Jānis Beloglāzovs) un atsevišķi dziedātāji no kora Vašingtonā. Prāvs skaits dalībnieku pievienojās no vasaras nometņu koriem: Katskiļu nometnes (Ņujorkas pavalstī), Saulaines un Sidabenes nometnēm (Ontārio provincē). Bija arī citi kori – no Toronto (diriģenti Vizma Maksiņa un Arvīds Purvs), Mančesteras Konektikutā (diriģents Valdis Aldiņš) un Kalamazū Mičiganas Latviešu valodas kursu koris (diriģente Gunta Dreifelde).

Pirmo Jaunatnes svētku koncertā pirmoreiz trimdas dziesmu svētkos kora dziesmas skanēja apvienotā 50 koklētāju ansambļa pavadījumā. Jaunajiem koklētājiem tika ierādīta nozīmīga vieta koncerta pēdējā daļā, pavadot piecas kopkora dziesmas. Četri kokļu ansambļi un individuāli koklētāji pārstāvēja septiņas pilsētas ASV un Kanādā: "Montrealas koklētājas-daiņotājas" un Monreālas mazo koklētāju grupa "Peiradznieki", Ročesteras koklētāju ansamblis, Sirakjūsas koklētāju ansamblis, Toronto un apkaimes koklētāji, kā arī koklētāju grupa no Vašingtonas.

---

23 Baštiks, V. Kurš putniņis dzied tik koši: Latviešu jaunatnes dziesmu svētku koncerts. *Laiks*, 1975, 16. sept.
24 *1. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētki*. Audiokasete. Monreāla, 1975. RMM, E. Biezaiša krātuve, D. Aperānes privātais arhīvs.
25 Šmita-Kalēja, B. Saruna ar Zigurdu Miezīti. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 153 (augusts), 34. lpp.
26 Baštiks, V. Kurš putniņis dzied tik koši. *Laiks*, 1975, 10. sept.

JAUNDARBU KONCERTS

Otrs nozīmīgs sarīkojums bija jaundarbu koncerts. Lai gan vispārējos latviešu dziesmu svētkos bija notikuši kamermūzikas koncerti un jaundarbu, kā arī jauno mākslinieku konkursi, Andrejs Jansons uzsvēra:

> Pirmo reizi publikai būs iespēja klausīties jaundarbu koncertu, kuŗa visi komponisti un izpildītāji pārstāv tikai jaunāko paaudzi. Programmu sastādot, Rīcības komiteja griezās pie ikviena tai zināma jaunās paaudzes skaņraža, lūdzot darbus šim koncertam.[27]

Koncertu, kas notika 31. augustā *Place des Arts* mākslu centra *Port Royal* zālē, atklāja komponists Tālivaldis Ķeniņš, savā uzrunā teikdams, ka koncerts "dod ticību latviešu mūzikas nākotnei"[28].

Koncertā, kas sapulcināja vairāk nekā 700 klausītāju, 15 jauni un topoši mākslinieki atskaņoja astoņu jauno komponistu 15 skaņdarbus. Visjaunākā komponiste, kuras darbi skanēja koncertā, bija vien divpadsmit gadu vecā Lolita Ritmane. Viņas dziesmu "Andriņai" (Andris Ritmanis) atskaņoja soprāns Silvija Augstroze, savukārt duetu "Lietus līst manā pilsētā" (Lolita Ritmanis) – Silvija Augstroze un mecosoprāns Ilga Erdmane; abas dziesmas skanēja Imanta Mežaraupa klavieru pavadījumā. Mežaraups bija otrs jaunākais komponists, kura opusu "Variācijas par latviešu tautasdziesmu" klavierēm atskaņoja Egons Pļavnieks, bet "Tarantellu trompetei un klavierēm" – Valentīns Krečko un autors. Skanēja vēl trīs jaunā autora darbi kameransambļu sastāviem, no kuriem plašākais bija "Trio re minorā flautai, klarnetei un klavierēm" flautistes Lalitas Saliņas, klarnetista Mārtiņa Aldiņa un autora atskaņojumā.

Koncertprogrammā bija iekļauts arī Pētera Aldiņa vokālais cikls "Logi" (Linards Tauns) balsij, klarnetei un klavierēm, ko pirmatskaņoja mecosoprāns Laila Saliņa, klarnetists Mārtiņš Aldiņš un autors. Jau nākamajā gadā mazajā Kārnegija zālē (*Carnegie Hall*) Ņujorkā Laila Saliņa ar klarnetistu Daini Romānu un autoru pie klavierēm atskaņoja šo pašu dziesmu ciklu, saņemot atzinīgu kritiku laikrakstā *New York Times*.[29] Tāpat skanēja Ilzes Akerbergas "Trio vijolei, čellam un klavierēm" vijolnieka Pētera Aļļes, čellistes Lindas Aļļes un Imanta Mežaraupa interpretācijā, Ronalda Prinča miniatūra svīta klavierēm "Dzīvības gājums" autora izpildījumā, Guntara Geduļa "Trīs skices klavierēm" Egona Pļavnieka atskaņojumā un "Jāņi" (tautasdziesmu teksts) balsij, koklēm, flautai un čellam, ko atskaņoja Laila Saliņa, Pēteris Aldiņš, Mārtiņš Aldiņš, Lalita Saliņa un Linda Aļļe, Andra Gūtmaņa "Sarunas trim vijolēm un klavierēm" Ilzes *Willems*, Lauras Padegas-Zamuras, Silvijas Grendzes un Ilzes Akerbergas (klavieres) izpildījumā, kā arī Daces Aperānes klavierdarbs "Ilzei" – veltījums māsai, ko atskaņoja Ilze Akerberga, kā arī "Gaviles" čellam un klavierēm čellistes Lindas Aļļes un pianista Imanta Mežaraupa izpildījumā.

---

27 *1. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto, 1975, 14. lpp.
28 Baštiks, V. Daudzsološas skaņas. *Laiks*, 1975, 16. sept.
29 Sakss, I. Skaņas un atskaņas. *Jaunā Gaita*, 1977, Nr. 113, 58. lpp.

Komponists Viktors Baštiks atzina, ka, rakstot savu atsauksmi par šo koncertu, viņa galvenais mērķis bija "vēstīt visiem tautiešiem to, kas līdz šim vēl daudziem nebija zināms, ka mums ir spējīga jaunu komponistu saime. Mūsu sabiedrībai pienāktos tos atbalstīt turpmākās gaitās."[30] Iespējams, ka 6. Dziesmu svētku Kanādā rīkotāji iedvesmojās no Baštika mudinājuma, izsludinot Jauno latviešu komponistu un mūziķu konkursu, uz kuru pieteicās 11 komponisti un arī vairāki atskaņotājmākslinieki, kuri bija dzimuši 1946. gadā vai pēc tam. Komponistu pirmo godalgu saņēma Dace Aperāne par savu skaņdarbu *Illuminations* pūtēju kvintetam, kamēr čelliste Linda Aļļe ieguva pirmo godalgu par savu priekšnesumu jaundarbu koncertā. Longīns Apkalns rakstīja:

> Iepazinos ar jauniem skaņražiem, kam gan atškirīgi techniski izteiksmes līdzekļi, individuāls formu veidojums, bet visiem piemīt kāda specifiska kolorīta iezīme, kuŗu es – sakarā ar savu itin ilgu darbu latviešu mūzikas jomā – gribētu nosaukt par īpatnēji latvisku. Tas latviešu tautas un kultūras pašreizējā situācijā ir ļoti daudz – vairāk nekā uzdrošinājāmies cerēt. Nu varam paļāvīgi skatīties nākotnē.[31]

TAUTAS DEJU PARĀDES SARĪKOJUMS

Ar šo pasākumu saistās pilnīgi negaidīts notikums 30. augusta pēcpusdienā, kad tūliņ pēc svētku atklāšanas bija paredzēts "Tautas deju parādes" uzvedums *Place des Arts* galvenajā *Pelletier* zālē. Tomēr pēc Mārtiņa Štauvera uzrunas pēkšņi visas gaismas zālē izdzisa. Izrādījās, ka Monreālā un citviet Kvebekā bija elektrības pārrāvums. Laimīgā kārtā zāles administratori atļāva rīkotājiem pārlikt tautas deju uzvedumu uz nākamās dienas rītu, kamdēļ visi galvenie 1. Jaunatnes dziesmu svētku sarīkojumi notika 31. augustā. Šīs dramatiskās svētku "ugunskristības" tomēr nesatrauca dalībniekus un klausītājus, kuri 30. augusta vakarā, kad elektrība atgriezās, kuplā skaitā apmeklēja svētku balli.[32]

Tautas deju programmas sastādītājs bija Monreālas tautas deju kopas "Ačkups" vadītājs Juris Zilkalns. Svētkos piedalījas 16 deju kopas ar 300 dejotājiem no Kanādas (Monreāla un Toronto) un ASV (Bostona, Detroita, Ņujorka un citas pilsētas). Deju kapela "Runči" no Toronto Valda Cera vadībā pavadīja visas tautas dejas ar aranžijām, ko kapelas mūziķi bija īpaši sacerējuši šim uzvedumam. Katru no programmas divām daļām ievadīja un noslēdza tradicionālās, Johannas Rinkas un Jāņa Oša vai Jēkaba Stumbra tautā pierakstītās dejas apvienoto bērnu deju kopu vai apvienoto jaunatnes deju kopu izpildījumā. To skaitā bija divas pāru deju virknes, kas bija ņemtas no 6. Latviešu dziesmu svētku Kanādā (1976) tautas deju lieluzveduma programmas un bija piemērotas mazajiem

30 Baštiks, V. Daudzsološas skaņas. *Laiks*, 1975, 16. sept.
31 Longīna Apkalna vēstule Mārtiņam Štauveram 1976. gada 25. janvārī. D. Aperānes privātais arhīvs.
32 Zuika, R. Sapnis kļuvis par īstenību. *Latvju Mūzika*, 1977, Nr. 9, 870. lpp.

1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku tautas deju uzvedums "Tautas kadriļa" (J. Rinka un J. Ošs) apvienoto jaunatnes deju kopu izpildījumā. Skatuves dekorācija: Ludvigs Kalniņš. 1975. gada 31. augusts.
Foto: V. Kalacis. D. Aperānes privātais arhīvs

dejotājiem kā, piemēram, "Plaukstiņu polka" un "Mugurdancis". Svarīgi atzīmēt, ka trimdas vispārējo dziesmu svētku tautas deju lieluzvedumos bērnu un jauniešu tautas deju kopas uzstājās gan atsevišķās bērnu un jauniešu kopu, gan visu pieaugušo dejās. Toties jaunatnes dziesmu svētku uzvedumos bērni un jaunieši dejoja tikai ar saviem vienaudžiem, iestudējot reizēm pat lielāku deju skaitu nekā "lielajos" dziesmu svētkos.

Atsevišķas jaunatnes kopas dejoja jaundejas: Zigurda Miezīša "Jāņu deju" – Toronto "Dižda-ncis", Lidijas Āboliņas "Dārziņu" – Bostonas tautas deju kopa, Edvīna Kalviņa un Māras Blizardes "Nāc, nāc, dejot sāc" – Detroitas "Auseklītis", Māras Mangules "Salas gredzentiņu" – Longailendas skautu un gaidu tautas deju kopa "Gredzentiņš", Zigrīdas Gaujenieces "Trejdeksnīti" – Ņujorkas skautu un gaidu tautas deju kopa "Trejdeksnis" un Edvīna Kalviņa "Žandariņu" – Toronto "Daugaviņa". No visām minētajām Māras Mangules "Salas gredzentiņš" bija jaundeja un pirmuzvedums.[33]

Viena no vispopulārākajām bija Zigurda Miezīša veidotā "Jāņu deja" ("Taču Jāņu deja"). Miezītis šo deju radīja "Divreizdivi" nometnes dejotājiem Langlijā, Britu Kolumbijā, kā muzikālo pavadījumu izmantodams tautasdziesmas "Pērkons veda vedekliņu" – Artūra Salaka apdari Andreja

33 *1. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto, 1975, 28.–29. lpp.

Jansona pārlikumā. Deja pirmo reizi tika uzvesta šajā nometnē 1975. gadā [34], bet jūlija sākumā arī 6. Rietumkrasta dziesmu svētku tautas deju lieluzvedumā Sietlā, Vašingtonas pavalstī, par ko Eleonora Šturma rakstīja:

> Vislielāko aizrautību, apvienotu ar labu sagatavotību, pauda "Divreizdivi" nometnieku Zigurda Miezīša horeografētā "Jāņu deja", kurā ar bagātīgu izdomu bija izmantoti latviskie dejas elementi, radot vienreizēju spraigumu un kāpinājumu. Labo iespaidu vēl jo vairāk izcēla īpaši šim gadījumam sagatavots "Divreizdivi" dziedātāju un instrumentālistu ansambļa muzikālais pavadījums.[35]

Nākamais "Jāņu dejas" uzvedums bija 1. Jaunatnes dziesmu svētkos. Taču "Jāņu deja" tika uzvesta arī 1990. gada Deju svētkos Rīgā, turpinot uzrunāt dejotājus arī nesen, 16. Dziesmu un deju svētkos Toronto, Kanādā (2024).

CITI NOTIKUMI

Pirmo Jaunatnes dziesmu svētku norisi papildināja katoļu draudzes dievkalpojums *Notre Dame* katedrāles kapličā un svētku dievkalpojums ar mūzikas daļu Makgilla (*McGill*) Universitātes *Redpath* hallē. Svētku pēdējā dienā jauniešu organizācijas – Latviešu nacionālā jauniešu apvienība Kanādā (LNJAK) un Amerikas Latviešu jaunatnes apvienība (ALJA) – rīkoja brokastis ar pārrunām par 3. Vispasaules latviešu jaunatnes kongresu Florefā, Beļģijā[36]. Šis kongress un 1. Jaunatnes dziesmu svētki tika uzskatīti par diviem no trim 1975. gada lielākajiem latviešu jaunatnes sarīkojumiem ārpus Latvijas.[37]

Gan rīkotāju, gan dalībnieku gandarījums par paveikto 1. Jaunatnes dziesmu svētkos bija liels, un domas drīz pēc tam sāka virzīties uz nākamo jaunatnes dziesmu svētku organizēšanu, kā apliecina tanī laikā jaunais komponists Imants Mežaraups:

> Ar lielu sajūsmu es vēl dzīvoju atmiņās, domādams par skaistajiem Monreālas Dziesmu Svētkiem. Esmu turpinājis strādāt Filadelfijā ar latviešu saimi un esmu nopietni domājis par nākotni, respektīvi, par 1977. g.[ada] Jaunatnes Dziesmu Svētkiem.[38]

---

34 Šmita-Kalēja, B. Saruna ar Zigurdu Miezīti. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 153, 34. lpp.
35 Šturma, E. Es mācēju danci vest. *Laiks*, 1975, 16. jūl.
36 Vispasaules latviešu jaunatnes kongress Florefā, Beļģijā 1975. gadā no 15. līdz 23. augustam.
37 Zandbergs, L. Atbalsis. *Jaunā Gaita*, 1975, Nr. 106, 58. lpp. Trešais sarīkojums bija kongresam sekojošais Latvijas PSR kultūras seminārs.
38 Imants Mežaraups vēstulē Mārtiņam Štauveram, 1. Jaunatnes dziesmu svētku Rīcibas komitejas priekšsēdim, 1975. gada 30. oktobrī. D. Aperānes privātais arhīvs.

Tautas deju kopa "Ačkups" Monreālā (1977). Foto: V. Kalacis. D. Aperānes privātais arhīvs

Andrejs Jansons Ročesterā (1977). Foto: A. Balgalvis

2. LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI (1977) ROČESTERĀ, ASV

"Runājot par Ročesteras latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem, jāpiemin jauna parādība trimdas mūzikas dzīvē – jaunatnes koŗi un bērnu koŗi,"[39] rakstīja komponists Imants Sakss. 1. Jaunatnes dziesmu svētku laikā dalībnieki, apmeklētāji, koru un tautas deju vadītāji saņēma aptaujas lapu ar aicinājumu iesniegt novērtējumu par svētkiem, kā arī ieteikumus un vēlmes, no kurām galvenā izrādījās 2. Jaunatnes dziesmu svētku rīkošana. Šī iecere brieda līdz 1976. gada jūlijam, kad 1. Latviešu jaunatnes svētku veidotāji nodibināja Jaunatnes dziesmu svētku padomi. Viens no tās mērķiem bija izvēlēties 2. Jaunatnes dziesmu svētku vietu un laiku, un otrs – nodrošināt jaunatnes dziesmu svētku rīkošanu nākotnē. Padome pieņēma negaidīti drosmīgu lēmumu rīkot svētkus nevis atkal Monreālā, kur lielākajai daļai bija mītnes vieta, bet Ročesterā, Ņujorkā. To darot, padomes locekļi – vadītājs Mārtiņš Štauvers (Monreāla), mūzikas daļas vadītājs Andrejs Jansons (Ņūdžersija), tautas deju daļas vadītāja Lidija Zariņa (Detroita), sarīkojumu daļas vadītāja Ilga Štauvere (Monreāla) – un citi cerēja svētku norisē iesaistīt lielāku skaitu jauniešu arī no ASV. Tāpēc 2. Jaunatnes dziesmu svētku rīcības komiteja tika izveidota Ročesterā sabiedriskās darbinieces Annas Graudiņas vadībā. Pēc rīcības komitejas izveides 22 locekļu sastāvā tās priekšsēde ieņēma vietu arī Jaunatnes dziesmu svētku padomē.[40]

"Cildināma jaunatnes degsme, ar kādu tā uzņēmusies sagatavot plašo programmu, kas aptver kora dziesmu, mūziku, tautas dejas, literatūru, mākslu, teātri un daiļamatniecību," "Svētku vadonī" rakstīja Mārtiņš Štauvers.[41]

SVĒTKU KONCERTS

Otro Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkora koncerta programmas veidotājs atkal bija diriģents un komponists Andrejs Jansons. Kopkora koncerts notika 9. oktobrī plašajā *Eastman* teātra zālē, kur ap 1500 skatītāju noklausījās 410 dziedātājus[42] – 14 jauniešu koru un ansambļu pārstāvjus no Ziemeļamerikas – no ASV un Beverīnas vasaras vidusskolas Pensilvānijā (I. Mežaraups), Bronksas vidusskolas Ņujorkā (D. Aperāne), Čikāgas "Dziesmu Rotas" (Armands Birkēns), Filadelfijas (I. Mežaraups), no Kalamazū "Saules meitām" Mičiganā, Katskiļu nometnes Ņujorkā u. c. No Kanādas tika pārstāvēta Hamiltona, Monreāla un Otava. Piedalījās arī 24 atsevišķi dziedātāji, 40 dalībnieki pārstāvēja septiņas koklētāju kopas: no ASV – Ročesteras "Gaidu koklētāju grupa", Čikāgas ansamblis, bet no Kanādas piedalījās Hamiltonas Latviešu skolas koklētāji, "Montrealas koklētāju-daiņotāju" ansamblis, "Auseklītis" un divas citas Toronto grupas.

39 Sakss, I. Skaņas un atskaņas. *Jaunā Gaita*, 1977, Nr. 116, 52. lpp.
40 M. D. [Derums, M.]. Otrie Jaunatnes dziesmu svētki 1977. g.[adā] Ročesterā. *Laiks*, 1976, 14. jūl.
41 *2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Ledgewood, 1977, 7. lpp.
42 Štauvere-Aperāne, D. Svied savu dziesmu tālē, svied! *Universitas*, 1986, Nr. 57 (pavasaris), 42. lpp.

2. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkoris Svētku koncertā *Eastman* teātra zālē Ročesterā 1977. gada 9. oktobrī. Goda virsdiriģents Longīns Apkalns.
Foto: A. Balgalvis. D. Aperānes privātais arhīvs

2. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1977) kopkora koncerta programma ar svētku simbolu, māksliniece Irēne Aizstrauta

Kopkori vadīja četri mūzikā izskoloti jauni virsdiriģenti – Ilze Akerberga no Ņujorkas, Pauls Berkolds no Losandželosas, Gunta Dreifelde no Monreālas, kā arī visjaunākais, 19 gadu vecais Imants Mežaraups no Filadelfijas. Goda virsdiriģents bija Longīns Apkalns no Vācijas, kurš diriģēja Latvijas un ASV himnas, savu 2. Jaunatnes dziesmu svētku kopkorim veltīto tautas dziesmas apdari "Migla, migla, rasa, rasa" un programmas pēdējo dziesmu – Artūra Salaka "Dzied, māsiņa" Andreja Jansona pārlikumā un kokļu pavadījumā.[43] Longīns Apkalns vēlāk rakstīja:

> Šo diriģentu temperamentīgi vadīts, vienotais koris spilgti interpretēja itin prasīgo programmu no Cimzes un Jurjāna līdz Aldiņam un Akerbergai. Un nevienā gadījumā lieta negrozījās ap kādu atvieglotu bērnu mūziku, bet gan īsti nopietnu četri un vai vairāk balsīga koŗa repertuāru.[44]

Koncerta otrajā daļā uzstājās Pētera Aldiņa vadītais instrumentālais folkloras ansamblis "Kolibri" no Bostonas ar Valentīna Bērzkalna/Mārtiņa Aldiņa, Pētera Aldiņa, Longīna Apkalna, Paula Dambja, Guntara Geduļa un Gunāra Ordelovska tautasdziesmu apdarēm.

Koncerta trešās daļas sākumā apvienotais koklētāju ansamblis Andreja Jansona vadībā atskaņoja Bruno Skultes "Zemnieku deju" un "Ganiņu deju", no kurām pēdējā bija jāatkārto. Alīda Cīrule rakstīja:

> Koncertā dziedāja vecās un jaunās paaudzes komponistu dziesmas, un visas dziesmas skanēja lieliski. [..] Koncerta pēdējā daļā jauniešiem pievienojās bērni, kas kā zvirbulēni iespurdza skatuvē un nostājās jauniešu priekšā, lai savas balsis pievienotu kopkorim.[45]

Kopkora programma šoreiz bija mazliet garāka nekā 1. Jaunatnes svētkos. Koncertā izskanēja 18 latviešu tautasdziesmu apdares, no kurām 15 bija *a cappella* un trīs ar kokļu pavadījumu. Salīdzinot ar 1. svētkiem, jau veselas 16 svētku dziesmas bija četrbalsīgas, bet divas – piecbalsīgas. 2. Jaunatnes dziesmu svētku kopkora koncertā izskanēja četras tālaika jaunās komponistu paaudzes sacerētās apdares: Mārtiņa Aldiņa "Rāmi, rāmi es dziedāju", Pētera Aldiņa "Neviens mīļi tā nebrauca" kokļu pavadījumā, Imanta Mežaraupa "Budēļu dziesma" un Daces Aperānes "Aiz kalniņa linus sēju". Septiņas tautasdziesmu apdares bija īpaši komponētas 2. Jaunatnes dziesmu svētkiem: Longīna Apkalna "Migla, migla, rasa, rasa", Viktora Baštika "Ai, zaļā līdaciņa", Jāņa Kalniņa "Dieviņš gāja tīrumā", "Es ar sauli saderēju" un "Ģērbies, saule, sudrabota", Kārļa Lietiņa "Seši rīti nedēļā" ar kokļu pavadījumu un Daces Aperānes "Aiz kalniņa linus sēju"[46].

Vismaz divi jauniešu kori atskaņoja dažas no 2. svētku kora dziesmām koncertos pirms dziesmu svētkiem: Viktora Baštika "Ai, zaļā līdaciņa" skanēja Garezera vasaras vidusskolas jauniešu kora 40 balsīs Daces Šmites vadībā 5. Garezera dziesmu dienu kopkora koncertā (1977)[47], kamēr "Divreizdivi" nometnē Virdžīnijā (1976) dalībnieku koris nodziedāja piecas dziesmas diriģentu Ilzes Akerbergas, Paula Berkolda, Guntara

43 *2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Ledgewood, 1977, 56.–57. lpp.
44 Apkalns, L. Dziesmas atdzimšana jaunās maiņas zīmē. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1978, Nr. 3, 11. lpp.
45 Cīrule, A. Otri latviešu jaunatnes dziesmu svētki Ročesterā, ASV. *ALA Žurnāls (Amerikas Latviešu Apvienība)*, 1978, Nr. 22, 58. lpp.
46 *Dziesmu krājums 2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkiem Ročesterā.* Sast. A. Jansons. Toronto: Greenwood Printers, 1977.
47 Zuika, R. Aiz desmit vasarām. *Latvju Mūzika*, 1978, Nr. 10, 963. lpp.

Geduļa, Vizmas Maksiņas un Daces Aperānes vadībā.[48] Ieguldītais darbs arī citās vasaras nometnēs, latviešu skolās un jauniešu koros vainagojās ar spilgtiem panākumiem, kurus cildināja komponists Imants Sakss:

> [..] jauniešu un bērnu augumi, rotāti latviešu tautas godatērpos, piepildīja plašo svētku estrādi. Nav man tik skaistu vārdu, lai aprakstītu šo vienreizējo skatu. To var komentēt tikai tas, kas pats to redzējis. Tāpat nevar aprakstīt jauno un dzidro balsu svaigumu un elastīgumu. Visi četri diriģenti savu uzdevumu veica teicami. [..] Vēl vairāk dzīva, praktiska darba, un mēs redzēsim drīzi vien mūsu pirmajiem koŗa vadoņiem līdzās viņus kā labākos darba biedrus. Šoreiz jaunie šūpoja dziesmu. Dziesma grib, lai tauta viņu šūpo. Un to tauta grib, lai viņu dziesma šūpo. Te latvju jaunatne, dziesmu gara šūpota, mums nesa savu jauno, skaņo sirdi.[49]

2. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku Jaundarbu koncerts *Eastman* teātra zālē Ročesterā 1977. gada 9. oktobrī. No kreisās: Dace Štauvere-Aperāne, Anita Rubene, Silvija Erdmane, Lalita Saliņa, Linda Aļļe. Foto: A. Balgalvis. D. Aperānes privātais arhīvs

Otro Jaunatnes svētku kopkora koncertam Andrejs Jansons bija izvēlējies vairākas kordziesmas, kuras līdz tam nebija skanējušas vispārējos dziesmu svētkos ASV un Kanādā, bet kuras ar 5/4 un mainīgajiem takstmēriem (J. Kalniņa "Gērbies, saule, sudrabota"), kanoniskiem dziedājumiem (Jurjānu Andreja "Precēj mani precinīki") vai tēlainiem dainu vārdiem par dabu un dziedāšanu (Bruno Skultes "Dziedot dzimu") ļoti aizrāva jaunos dziedātājus un šo dziesmu diriģentus. Darbojoties ar bērniem Katskiļu vasaras nometnēs un ar jauniešiem "Divreizdivi" nometnēs, Andrejs Jansons bieži aranžēja tautasdziesmas, kuras jaunām balsīm bija īpaši piemērotas. Jansons iepazīstināja jauniešus ar savām zināšanām par latviešu koru dziesmām trimdā un tolaik okupētajā Latvijā.

Trīs kopkora koncerta kora dziesmas, kas 70. gados paplašināja trimdas jaunatnes koru repertuāru, bija Jurjānu Andreja "Precēj' mani precinīki", ko 2. Jaunatnes dziesmu svētku kopkora dziedātāji nodziedāja latgaliski. Savukārt, izpildot Daces Aperānes "Aiz kalniņa linus sēju", jaunieši sastapās ar dziesmu, kurā pēc kārtas bija jānodzied trīs ritmiski atšķirīgas melodijas. Pēc 2. svētkiem šī dziesma tika ietverta 6. Latviešu dziesmu svētku ASV kopkora koncerta programmā Bostonā (1978) līdz ar 1. Jaunatnes dziesmu svētkos atskaņoto Imanta Mežaraupa tautasdziesmas apdari "Aiz upītes meitas dziedi".[50] Tāpat jāpiemin Longīna Apkalna "Migla, migla, rasa, rasa", kurā bija jāapgūst mūsdienīgas dziedāšanas tehnikas. Dziesma, kas guva vislielākos panākumus, bija Artūra Salaka "Dzied, māsiņa, tu pret mani" Andreja Jansona pārlikumā ar kokļu pavadījumu, iejūsminot klausītājus, kuri dziedāja līdzi korim dziesmas atkārtojumā.[51]

JAUNDARBU KONCERTS

Jaundarbu koncertā, kas notika *Eastman* lielajā koncertzālē 9. oktobrī, 27 jauni mūziķi, kuru skaitā bija arī komponisti un ansambļa "Kolibri" dalībnieki, atskaņoja 11 jauno komponistu 24 skaņdarbus. Lielākā daļu kompozīciju bija rakstītas no divu līdz piecu mūziķu kameransambļu

48 Noslēguma koncerta programma. *Divreizdivi* nometne Virdžīnijā, 1976. gada 23. augusts. D. Aperānes privātais arhīvs
49 Sakss, I. Skaņas un atskaņas. *Jaunā Gaita*, 1977, Nr. 116, 52. lpp.
50 *6. Vispārējo latviešu dziesmu svētku ASV vadonis.* Bostona, 1978, 42. lpp. Abu kordziesmu ieraksti pieejami: https://www.redzidzirdilatviju.lv/lv/search/sound?q=rija (Dziesmā vienoti. VI Vispārējie latviešu dziesmu svētki ASV) (skatīts 31.03.2025.).
51 *2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku Kopkora koncerts.* Audiokasete. 1977. RMM, E. Biezaiša krātuve, D. Kivlenieka privātais arhīvs.

sastāviem, kamēr četri skaņdarbi bija sacerēti "Kolibri" ansamblim, to skaitā Anitas Kuprisas "Krēslā", ko autore raksturoja kā "vieglu roka gabalu", un Lolitas Ritmanes "Jauns balts bērziņš" (Rainis) mūsdienīgā popmūzikas stilā. Izskanēja arī darbi, kas iedvesmojās no latviešu tautas mūzikas, – Pētera Aldiņa "Nāc nākdama, vasariņa" (tautasdziesmu vārdi), daļēji arī Daces Aperānes cikls "Uguns dziesmas" (Astrīde Ivaska, dainas vārdi). Imanta Mežaraupa "Pasakālija" – baroka mūzikas stilā, kamēr Guntara Geduļa "Nemiers" (Aleksandrs Čaks) divām balsīm, klavierēm un čellam izmantoja laikmetīgās mūzikas tehnikas. Pārstāvēto komponistu vidū bija arī Ilze Akerberga, Marks Opeskins (no Vācijas), Brigita Ritmane-Ose un Lilija Zobens (no Anglijas). Jauno mākslinieku vidū līdzās "Kolibri" mūziķiem, kuri dziedāja un spēlēja kokles, stabules, flautu, sitaminstrumentus un citus instrumentus, uzstājās vokālisti Pauls Berkolds, Dagnija Bērziņa, Anita Rubene, Laila Saliņa, Lalita Saliņa un Kristīne Vikmane, pianisti – Sarma Aistara, Ilze Akerberga, Pēteris Aldiņš, Imants Mežaraups, Rita Strautiņa, Dace Aperāne, vijolnieces – Daiga Mežaraupa, Līga Mežaraupa, Ilze Willems, Silvija Grendze, altists Artūrs Jansons, čelliste Linda Aļļe, flautiste Lalita Saliņa, klarnetists Dainis Romāns un trompetiste Anita Kuprisa. Recenzijās tika izceltas divas "jaunas muzicētājas" – Anita Kuprisa un viņas virtuozā trompetes spēle Mežaraupa "Tarantellā" ar autoru pie klavierēm, kā arī flautistes Lalitas Saliņas tembrāli "romantiskā" flautas spēle Mežaraupa darbā *Andante cantabile* ar Pēteri Aldiņu pie klavierēm, kā arī baritona Paula Berkolda "samtainais balss tonis", Brigitas Ritmanes-Oses divu dziesmu – "Solī ar tevi" un "Manai tautai" (A. Ritmanis) – izpildījumos Aperānes klavieru pavadījumā. Aleksandrs Kalniņš uzsvēra:

> Pēc šī sekmīgā koncerta būtu grūti nepiekrist Longīna Apkalna ievadvārdiem, ka "jaunās kultūras celsme ir degoša nepieciešamība, kas noteiks mūsu nākotni". Cerēsim, ka visi šie jaunie mākslinieki būs atkal dzirdami nākošajos Jaunatnes dziesmu svētkos, varbūt pat agrāk.[52]

2. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku dejotāji tautas deju uzvedumā *Eastman* teātra zālē Ročesterā. 1977. gada 8. oktobris. Foto: A. Balgalvis. D. Aperānes privātais arhīvs

TAUTAS DEJU UZVEDUMS "MANA DZIESMU-DEJU VĀCELĪTE"

"Centīsimies caur tautas deju kustību ieaudzināt mūsu jaunatnē mūsu tautas cēlās un skaistās paražas un tradīcijas. Mūsu pienākums un uzdevums ir senču kultūras mantojumu saglabāt, dzīvu uzturēt un nodot to tālāk nākamajām audzēm,"[53] ievadot svētkus, rakstīja horeogrāfe, tālaika Latviešu tautas deju apvienības priekšniece Lidija Zariņa. Tautas deju uzvedumu "Mana dziesmu-deju vācelīte" viņa sakārtoja, izvēlēdamās vairākas tautas dejas un rotaļas, kuras varēja ne tikai dejot, bet arī izdziedāt. Šīs dejas un rotaļas pavadīja jauno instrumentālistu un ansambļa "Kolibri" mūziķu orķestris diriģenta Andreja Jansona vadībā, atskaņojot aranžijas, kuras bija komponējuši Andrejs Jansons, Dace Aperāne un Pēteris Aldiņš. Sākot ar šo tautas deju

52 Kalniņš, A. Dziesma tālē. *Latvija Amerikā*, 1977, 22. okt.
53 Zariņa, L. Tautas deju nozīme. *2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Ledgewood, 1977, 15. lpp.

uzvedumu, turpmākie Jaunatnes dziesmu svētku tautas deju sarīkojumi norisinājās tautas mūzikas instrumentu "dzīvajā" pavadījumā. Šo svētku muzikālo pusi vērtēja komponists Imants Sakss: "Tautas deju uzvedumā jo sevišķi izcēlās mūzikas ansamblis A. Jansona vadībā. Lai gan dejotāji ir pieraduši pie akordeona vai klavieņu "uzsitiena", ir laiks tautas deju pavadījumiem pieņemt to labāko un pareizāko."[54]

Uzvedumā *Eastman* teātra zālē 8. oktobrī dejoja 19 bērnu un jauniešu deju kopas ar 260 dejotājiem no Kanādas (Hamiltonas, Monreālas, Sentkatarinsas, Toronto) un ASV (Bostonas, Čikāgas, Filadelfijas, Mineapoles un Sentpolas, Sirakjūsas, Ņujorkas, Ročesteras un Vašingtonas). Izvēloties deju kopu sastāvus katram priekšnesumam, bija rūpīgi pārdomāts, lai jaunie dejotāji no Kanādas varētu iepazīties un kopā uzstāties ar jauniešiem no ASV vai otrādi.

Programmai bija trīs daļas, katru no tām ievadīja un noslēdza dziesmu un stabuļu spēle: pirmā daļa "Bērnība – gana dziesmas un rotaļas-dejas" ar Jēkaba Stumbra pierakstīto "Līkumdeju" noslēgumā visu bērnu izpildījumā; otrā daļa "Jaunība – rotāšanas un gavilēšanas dziesmas, rotaļas un dejas". Šajā daļā bija deviņas dejas un rotaļas, to skaitā trīs jaundejas: Lidijas Āboliņas "Pavasara deja", Andreja Liziņa "Dzirkstele" (programmā kļūdaini minēta kā "Dadzītis"), Freda Aigara "Jaundeja". "Gatves deju" (J. Rinka un J. Ošs) nodejoja četru pāru sastāvi no visām 19 bērnu un jauniešu tautas deju vienībām. Visbeidzot, trešajā daļā "Vedības – kāzu un precību dziesmas un dejas" bija astoņas dejas un rotaļas, kurā Jāņa Kūļa, Mildas Lasmanes, Vēras Rulliņas, Johannas Rinkas un Jāņa Oša pierakstītās latviešu tautas dejas uzveda meitenes, kā arī meiteņu un zēnu pāri. Uzvedums noslēdzās ar "Linkaini" visu jauniešu tautas deju izpildījumā un izskanēja ar dejotāju un skatītāju nodziedāto tautasdziesmu "Noriet saule vakarā".[55]

Lidija Zariņa – 2. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1977) tautas deju uzveduma vadītāja. D. Aperānes privātais arhīvs

CITI SARĪKOJUMI

2. Jaunatnes dziesmu svētku programmu, kas ilga četras dienas no 7. līdz 11. oktobrim, papildināja svētku atklāšana, jauno mākslinieku tēlotājas un lietišķās mākslas izstāde, jaunatnes teātra izrāde un jauno rakstnieku rīts Baņutas Rubesas vadībā, kurā piedalījās 13 jauni dzejnieki un rakstnieki. Apvienotajā dievkalpojumā piedalījās arhibīskaps Arnolds Lūsis (Toronto), kurš bija visu jaunatnes dziesmu svētku dalībnieks, prāvests Arturs Voitkus (Monreāla), mācītājs Juris Cālītis un citi garīdznieki. 1978. gadā Jaunatnes dziesmu svētku padome izdeva skaņuplati "Svied savu dziesmu tālē, svied!" ar skaņdarbu izlasi no svētku un jaundarbu koncerta un apvienotā dievkalpojuma.[56]

---

54 Sakss, I. Skaņas un atskaņas. *Jaunā Gaita*, 1977, Nr. 116, 52. lpp.

55 *2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Ledgewood, 1977, 50.– 51. lpp.

56 *Svied savu dziesmu tālē, svied! 2. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku skaņuplate, ar izlasi no Svētku koncerta, Jaundarbu koncerta un Apvienotā dievkalpojuma.* Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes izdevums, JDS 1001. 1978. Ieraksts: Dainis Kīvlenieks.

3. LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI (1979) MONREĀLĀ, KANĀDĀ

Anatolijs Dinbergs, Latvijas sūtniecības Vašingtonā vadītājs, pirms svētkiem rakstīja:

> Latviešu jaunatnes dziesmu svētki rietumu pasaulē, jau trešie pēc kārtas, ir visai nozīmīgs notikums. Tie ir liecība, ka mūsu jaunā paaudze grib un prot ne tikai kopt mūsu mūzikas tradīcijas mākslinieciski augstā līmenī, bet arī nākt ar savu devumu šo tradīciju tālākai attīstībai. Kā brīvas Latvijas pārstāvim lai man ļauts par to izteikt patiesu prieku un neliekuļotu pateicību.[57]

Līdz ar 3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem, kas notika 1979. gadā no 31. augusta līdz 3. septembrim Monreālā, to atpazīstamība trimdas latviešu sabiedrībā bija augusi ne vien Ziemeļamerikā, bet arī ārpus tās. Šie svētki bija sākuši ietekmēt arī "lielo" dziesmu svētku programmu saturu un veicināja plašāku 50. un 60. gados dzimušo profesionālo mūziķu iesaisti kopkora, kamermūzikas un skolēnu koncertos.

3. Jaunatnes svētki bija apmeklēti viskuplāk – dalībnieku kopskaits sasniedza 800 (ap 380 koristu, 400 dejotāju un 30 koklētāju), kamēr skatītāju bija 2500.[58]

Svētkus organizēja Jaunatnes dziesmu svētku padome un plaša rīcības komiteja Mārtiņa Štauvera vadībā ar tās locekļiem no Monreālas un citām Kanādas pilsētām – Kingstonas, Hamiltonas, Otavas, Toronto un Vinipegas –, kā arī no ASV. Svētku mūzikas daļu atkal vadīja Andrejs Jansons.

3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1979) skrejlapa, mākslinieks Uģis Nīgals. D. Aperānes privātais arhīvs

SVĒTKU KONCERTS

Repertuāru svētku dziesmu krājumam sastādīja Andrejs Jansons un Dace Aperāne. Programma bija plašāka nekā iepriekšējos svētkos, šoreiz ar 20 divām līdz piecām balsīm paredzētām kordziesmām.[59] No tām 18 bija latviešu tautasdziesmu apdares un divas kordziesmas ar dainu vārdiem, 15 *a cappella* dziesmas, piecas – ar kokļu pavadījumu. Bērnu koris, kas šajos svētkos pārstāvēja sešas latviešu skolas, dziedāja līdzi vismaz sešās dziesmās. Arturs Strautmanis novērojis:

> Jaunatnes dziesmu svētki dzirkstī jaunu balsu kņadā [..]. Dzirkstīgu svaigumu dod arī svētku programma: kuros svētkos gan vēl no 20 kopkoncerta dziesmām veselas 11 ir pirmatskaņojumi, rakstīti tieši šiem svētkiem.[60]

---

57 Anatolija Dinberga vēstule LJDSP priekšsēdim Mārtiņa Štauvera kungam 1979. gada 11. augustā. D. Aperānes privātais arhīvs
58 Štauvere-Aperāne, D. Svied savu dziesmu tālē, svied! *Universitas*, 1986, Nr. 57 (pavasaris), 42. lpp.
59 Kopkora krājumā iekļautā Andra Vītoliņa "Liela, gaŗa tautu meita" netika atskaņota.
60 Strautmanis, A. Tūkstoši Montrealā aizvada dziesmu gadu. *Laiks*, 1979, 5. sept.

Četri jaunie komponisti tika pārstāvēti ar īpaši 3. svētkiem veltītām kordziesmām: Ilze Akerberga ar "Grūti pūta sila priede", Pēteris Aldiņš ar "Maģais dancis" kokļu pavadījumā, Jānis Beloglāzovs ar "Ē, ē, kaimiņu Janci" un Dace Aperāne ar "Māsiņas dziesma" kokļu pavadījumā. Vēl jāpiemin jaunā komponista Guntara Geduļa agrāk komponētā "Ozolīti, zemzarīti" un Imanta Mežaraupa "Ko gaidīji, sērdienīte" kokļu, vijoles, sitaminstrumentu, flautas un klarnetes pavadījumā. Jauno kora dziesmu skaitā arī bija 3. svētkiem sacerētā Viktora Baštika "Pārnāk zosis klaigādamas", Haralda Berino "Pār purviem, pār mežiem" un Tālivalža Ķeniņa "Jaunības dziesmas", pēdējās divas veltītas Andrejam Jansonam, kā arī Jāņa Kalniņa "Dēls pārveda līgaviņu" kokļu pavadījumā, Kārļa Lietiņa "Izauga liepiņa" kokļu pavadījumā un Arvīda Purva "Skan balstiņis rītā agri", kas tika iekļauta svētku koncertā 7. Latviešu dziesmu svētkos (1981) Toronto, Kanādā, līdz ar Ķeniņa "Jaunības dziesmām" un Akerbergas "Grūti pūta silu priede".[61]

Klausoties 3. Jaunatnes dziesmu svētku kopkora koncerta ierakstus, var tikai uzteikt jaunatnes un bērnu kora diriģentu un mūzikas skolotāju veikumu, iemācot jaunajiem dziedātājiem tik lielu skaitu daudzbalsīgu kordziesmu. Iespējams, ka tieši *a cappella* dziesmas palīdzēja dziedātājiem attīstīt dzirdi un tamdēļ labi tikt galā arī ar laikmetīgā skaņu valodā rakstītajām kordziesmām. Ņemot vērā, ka kopdziedāšana latviešu skolās notika tikai reizi nedēļā līdz ar samērā īsiem mēģinājumiem vasaras nometnēs (ieskaitot Beverīnas un Garezera vidusskolās), jauniešu kora skanējums visumā bija līdzsvarots, dinamiski niansēts un ritmiski precīzs.[62]

Svētku koncertā, kas notika Monreālas galvenajā *Place des Arts* mākslu centra *Wilfrid Pelletier* zālē 1. septembrī, Kanādas un Latvijas himnas diriģēja goda virsdiriģents Jānis Kalniņš, pārējās kora dziesmas bija uzticētas pieciem profesionāliem jaunās paaudzes mūziķiem – Jānim Beloglāzovam, Guntaram Gedulim, Vizmai Maksiņai, kā arī Mārim Kristapsonam un Irēnai Upeniecei (Jasutai), kuriem uzstāšanās jaunatnes dziesmu svētkos bija kordiriģēšanas debija. Koncerta laikā tika pieminēti mūžībā aizgājušie latviešu jaunatnes dziesmu svētku idejas atbalstītāji un draugi – kordiriģents Valdis Aldiņš un komponists Kārlis Lietiņš. Recenzijā par svētku koncertu Ilze Štrāle-Didrichsone pieminēja Guntara Geduļa spējas izcelt akcentētus posmus un veidot "iejūtīgus frāzējumus" Paula Dambja "Kūko mana dzeguzīte" un Alfrēda Kalniņa "Puri, puri, meži, meži"[63]. Šī bija otrā, bet ne pēdējā reize, kad jaunatnes dziesmu svētkos tika atskaņota Paula Dambja kormūzika. Pirms tam tikai pāris Aldoņa Kalniņa un Raimonda Paula kordziesmu bija izskanējušas trimdas kultūras sarīkojumos un dziesmu svētkos, bet, cik zināms, Paula Dambja un citu okupētās Latvijas komponistu kormūzika trimdas dziesmu svētkos ASV un Kanādā vēl nebija atskaņota. Recenzijā raksturotas arī Jāņa Beloglāzova spējas veidot "drošu un skanīgu" priekšnesumu Mārtiņa Aldiņa "Avotā guni kūru" un "labi izstrādātā" interpretācija Ķeniņa kordarbā "Jaunības dziesmas". Virsdiriģenta Māra Kristapsona vadībā Viktora Baštika "Pārnāk zosis klaigādāmas" "jaunās dzidrās balsis" esot atraisījušās visā savā spožumā, un pārējās Kristapsona vadītajās dziesmās esot bijusi noskāršama "liela vienkāršība un liegs poētisks darbu tulkojums".

3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkora pēdējais mēģinājums *Place des Arts* mākslas centra *Wilfrid Pelletier* zālē Monreālā 1979. gada 1. septembrī. Goda virsdiriģents Jānis Kalniņš. Foto: A. Tenne-Šēns. D. Aperānes privātais arhīvs

61 *Dziesmu krājums 3. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkiem Montrealā*. Sastādītāji Andrejs Jansons un Dace Štauvere-Aperāne. Toronto: Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes izdevums, 1979.

62 *3. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku Svētku koncerts*. Audiokasete. 1979. LJDSP. RMM, D. Kivlenieka privātais arhīvs.

63 Štrāle-Didrichsone, I. Jauni diriģenti un jaunības līksme. *Laiks*, 1979, 12. sept.

Vizmas Maksiņas diriģēšanā novērots "liels temperaments", un, pateicoties viņas "straujām un noteiktām" roku kustībām, koristi esot varējuši noturēties stingrā ritmā, ar koklētājiem veidojies priekšnesums, "saskaņots atzīstamā ansamblī".

> Koncertam izskanot, atstāta pārliecība, ka koris spējīgs risināt samērā grūtas problēmas – gan techniskās, gan tīri muzikālās, tomēr īsākās un vienkāršākās dziesmu apdarēs tas uzplauka krāšņākā izteiksmē un jaunības līksmē.[64]

3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkora pēdējais mēģinājums *Place des Arts* mākslas centra *Wilfrid Pelletier* zālē Monreālā 1979. gada 1. septembrī. Virsdiriģents Guntars Gedulis.
Foto: A Tenne-Šēns.
D. Aperānes privātais arhīvs

Svētku koncerta apvienotajā 380 jauno dziedātāju korī piedalījās 26 dziedātāju sastāvi (23 Ziemeļamerikas jaunatnes un bērnu kori un ansambļi, kā arī trīs jauktie kori), kurus vadīja jaunie diriģenti, komponisti un vokālisti Sarma Aistara, Dace Aperāne, Aija Auziņa, Jānis Beloglāzovs, Gunta Dreifelde, Inta Kusmane, Vizma Maksiņa, Imants Mežaraups, Laila Saliņa, Anita Sarma, Irēna Upeniece, Astra Vītola un Pēteris Zariņš, kā arī gados vecāki komponisti – Imants Sakss, kokļu mūzikas aranžētāji Arianna Liepiņa un Aivars Staško, pieredzējušie skolotāji Jānis Dindzāns, Valda Lēvenšteina, Vilmārs Sprancmanis un Maija Šlesere un kordiriģenti Andrejs Jansons un Valdis Aldiņš. Koristi pārstāvēja 11 ASV Austrumkrasta un Vidienes pilsētas vai štatus – Bostonu, Čikāgu, Filadelfiju, Delavēru, Grandrapidus, Konektikutu, Longailendu, Ņujorku, Pokipsiju, Sirakjūsu un Vašingtonu *DC*, kā arī Garezera vasaras ģimnāziju Mičigānā, Beverīnas vasaras vidusskolu Pensilvānijā, Katskiļu nometni Ņujorkā un piecas pilsētas Kanādā – Benkraftu, Hamiltonu, Monreālu, Otavu, Toronto, kā arī Saulaines un Sidrabenes nometnes (Ontārio).

Koklētāju ansambļu 30 koklētāji pārstāvēja 10 muzikālas vienības no ASV un Kanādas – Bostonas, Hamiltonas, Klīvlendas, Monreālas, Otavas, Ročesteras un Toronto.[65]

Jaunieši īpaši iemīļoja Imanta Mežaraupa "Ko gaidīji, sērdienīte?", kas raitā dialogā starp meiteņu un zēnu grupām izskanēja krāšņā instrumentālā pavadījumā Vizmas Maksiņas aizrautīgajā vadībā. Autors šo dziesmu bija pirmatskaņojis 1978. gada Kokļu dienās Sidrabenes bērnu un jauniešu nometnē,[66] bet pēc jaunatnes dziesmu svētkiem pārveidotā versijā iekļāva savā rapsodijā "Sērdienītes dziesma", kuras pirmatskaņojumu Imants Mežaraups novadīja 9. Rietumu krasta dziesmu svētkos Portlendā 1982. gadā. "Ko gaidīji, sērdienīte" izskanēja arī 7. Dziesmu svētkos Milvokos (1983), 11. Rietumu krasta svētkos Losandželosā (1989) un citos, kā arī atsevišķos koru koncertos ASV un Kanādā.

Vēl viena populāra dziesma, kas pēc 3. Jaunatnes svētkiem tika iekļauta 7. Dziesmu svētkos Kanādā (1981), bija Ilzes Akerbergas izteikti liriskā "Grūti pūta sila priede" apdare, kurā delikāts trīs toņu motīvs vijas no vienas balss uz otru, smalkjūtīgi attēlodams lietainu dabas ainavu un bārenīšu asaras. Dziesma skanējusi 10. Rietumu krasta dziesmu svētkos (1985) Vankūverā, 12. Dziesmu svētkos (2004) Toronto un citos svētkos un kora koncertos.

1979. gadā notika arī 8. Rietumkrasta dziesmu svētki Sanfrancisko un 1. Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas Visbijā, Gotlandē. Komentējot tos un 3. Jaunatnes dziesmu svētku repertuāru,

64 Štrāle-Didrichsone, I. Jauni diriģenti un jaunības līksme. *Laiks*, 1979, 12. sept.
65 *3. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Amber Printers and Publishers, 1979, 34.–46. lpp.
66 Kalniņš, A. Kokļu dienu koncertā. *Latvija Amerikā*, 1978, 14. okt.

kurā bija iekļauts salīdzinoši vairāk jauno komponistu tautasdziesmu apdaru, žurnāla "Jaunā Gaita" redaktors Gunārs Irbe rakstīja:

> [..] 3. latviešu jaunatnes dziesmu svētku koncertprogramma ir caurcaurēm latviska, mūsu folkloras bagātību līdz šim neatmodināto dziesmu klāsts, kas tagad modīsies jaunai dzīvošanai jaunās balsīs. Un tā ir pareizi – jo tā ir *mūsu* bagātība, kas jāceļ ārā no pūra, laikmets to beidzot prasa.[67]

JAUNDARBU KONCERTS

Komponists Jānis Kalniņš intervijā teicis: "Izglītot un atbalstīt jaunus latviešu komponistus un dot vārdu viņu jaundarbiem, vai dziesmā vai instrumentālā mūzikā, lai būtu katras mūsu organizācijas, katras biedrības un katra individuālā latvieša pienākums."[68]

3. Jaunatnes dziesmu svētku jaundarbu koncertu 2. septembrī *Theatre Maissoneuve* zālē *Place des Arts* mākslu centrā ievadīja svētku goda virsdiriģents Jānis Kalniņš ar īsu uzrunu. Koncertā uzstājās 16 jauni mūziķi, atskaņodami sešu jauno komponistu septiņus vokālinstrumentālus kamermūzikas darbus un divus solo darbus. Kā pirmatskaņojumi Ziemeļamerikā izskanēja arī divi klaviermūzikas opusi, kurus bija komponējuši tālaika Latvijas jaunie komponisti – Imants Zemzaris un Pēteris Vasks. Cik zināms, tie bija pirmatskaņojumi Ziemeļamerikā un arī trimdas dziesmu svētkos. Ritas Strautiņas priekšnesumā skanēja Vaska četrdaļīgais "Cikls klavierēm", bet pianistes Dainas Borgielas interpretācijā – Zemzara trīsdaļīgais "Varšavas triptihs".

Koncertā izskanēja astoņi trimdas komponistu pirmatskaņojumi – Pētera Aldiņa "Sonāte flautai un klavierēm" flautistes Lalitas Saliņas un autora interpretācijā. Smalkjūtīgā tvērumā skanēja Guntara Geduļa korāliskās "Variācijas tubai un klavierēm" autora un tubista Andra Stengrevica izpildījumā. Daces Aperānes skaņdarbu solo saksofonam "Pilsētas sapņi"[69], kuru iedvesmojis Linarda Tauna dzejolis ar tādu pašu nosaukumu, atskaņoja Jānis Steprāns. Izskanēja vēl trīs komponistes skaņdarbi – "Trīs gabali/Freskas" obojai, altam un klavierēm, "Skice" vijolei un klavierēm, kā arī "Apburtās meitenes dziesma" (Ingrida Vīksna). Māra Kristapsona ciklā balsij un klavierēm "Nu nāk vasara" (ar Raiņa, Kārļa Skalbes un Teodora Tomsona dzeju) soprāns Silvija Erdmane (Augstroze) un autors "sniedza īsti saskaņotu priekšnesumu – silti pārdzīvotu, vienkāršu"[70]. Koncerta noslēgumā Imants Mežaraups pirmatskaņoja savu trīsdaļīgo "Sonāti" klavierēm.

3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1979) tautas deju uzveduma programma trijās valodās. Svētku simbola autors Uģis Nīgals.
D. Aperānes privātais arhīvs

67 Irbe, G. Redaktora piezīmes. *Jaunā Gaita*, 1979, Nr. 122, 47. lpp.
68 Kalniņš, J. *3. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Amber Printers and Publishers, 1979, 7. lpp.; D. Vallenas intervija ar Jāni Kalniņu par Jaundarbu koncertu. Pieejams: https://dom.lndb.lv/data/obj/81743. Radio Brīvā Eiropa, LYLAT8026 (11'40").
69 Nav atzīmēts koncerta programmā.
70 Štrāle-Didrichsone, I. Jauno mākslinieku koncertā. *Laiks*, 1979, 19. sept.

TAUTAS DEJU UZVEDUMS "AR SAULĪTI DANCOT GĀJU"

"Rotaļīgas melodijas, deju raksts, soļu vieglums, krāsu saskaņa tautas goda tērpos rada latvisku gaisotni, kurā staro mūsu jaunavas un jaunekļi,"[71] tā par kopiespaidu tautas deju uzvedumā Monreālā saka Maruta un Valdis Kārkli.

Monreālas tautas deju kopas "Dzirnaviņas" vadītāji Vincents Dindzāns un Anita Poriete-Bedarda, kuri kopā ar Ilgu Štauveri bija atbildīgi par tautas deju uzveduma programmu, savas zināšanas un prasmes par tautas dejām bija ieguvuši jauniešu "Divreizdivi" nometnēs un piedaloties Monreālas jauniešu deju kopā "Ačkups". Uzvedumu veidoja trīs daļas, cita no citas atdalītas ar skatītāju un dejotāju kopīgi dziedātām tautasdziesmām par sauli. Pavadījumu spēlēja galvenokārt Monreālas apkaimes *Lakeshore* kamerorķestris tā dibinātāja un diriģenta Andra Gūtmaņa vadībā, bet vairākas tautasdziesmas dziedāja solisti Silvija Erdmane (Augstroze, soprāns) un Torilds Barbins (baritons).

2. septembrī *Maurice Richard* arēnā, iespaidīgajā olimpisko celtņu kompleksā, piedalījās 20 jauniešu un bērnu deju kopas ar 400 dejotājiem no Kanādas (Hamiltonas, Monreālas, Sentkatarinsas, Toronto un Vinipegas) un ASV (Albānijas, Bostonas, Čikāgas, Grandrapidiem, Ņūdžersijas, Pokipsijas un Vašingtonas). Šie bija vienīgie jaunatnes dziesmu svētki, kuros tautas deju uzvedums notika nevis uz skatuves, bet arēnas telpās, kas manāmi paplašināja uzveduma horeogrāfiskās iespējas.

3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku tautas deju uzveduma noslēgums *Maurice Richard* arēnā Monreālā 1979. gada 2. septembrī. Foto: A. Tenne-Šēns. D. Aperānes privātais arhīvs.

Pirmajā uzveduma daļā "Saullēktā rotājos" dejoja jauniešu tautas deju kopas, izpildot Zigurda Miezīša jaundeju "Saules rota", ko viņš bija īpaši radījis 3. Jaunatnes dziesmu svētkiem. Sekoja divas Johannas Rinkas un Jāņa Oša pierakstītās dejas – "Ačkups" un "Rucavietis" – un Freda Aigara jaundeja "Jautraviņa". Pirmās daļas beigās meitenes uzveda vēl vienu Zigurda Miezīša īpaši šiem svētkiem veidotu jaundeju – "Māmiņas meitiņa"[72] kora "Ave sol" ieraksta pavadījumā. Deja paredzēta četriem pāriem. Tās raitās kustības un tūres raksturo dziesmas tekstu. Pēc jaunatnes dziesmu svētkiem šī deja tika uzvesta 7. un 8. Dziesmu svētkos (1981, 1986) Toronto, Kanādā, pēc tam arī Latvijā.[73] Pirmā daļa noslēdzās ar kopīgi nodziedāto "Ziedi, ziedi, rudzu vārpa". Otro daļu "Saules lokā danci veda" dejoja bērnu kopas, uzvedot četras tautas dejas un pāru virkni ar dančiem no Stumbra, Rinkas un Oša pierakstiem. Pēc kopīgi nodziedātas tautasdziesmas "Noriet saule vakarā" sekoja uzveduma trešā daļa "Jau saulīte aiz kalniņa", kurā bija iekļauta Alfrēda Rūjas 1973. gadā radītā "Ventiņu deja", "Saules rotaļa" (J. Kūlis) "Sudmaliņas" (J. Rinka un J. Ošs), Pāru deju virkne (J. Rinka, J. Ošs, M. Lasmane, J. Stumbris). Uzvedumu noslēdza pāru deja "Apaļais mēness" (J. Rinka un J. Ošs). Vincents Dindzāns atcerējās:

> Tautas deju lieluzveduma beigās visi dejotāji uzdejoja uz lielo grīdu ar teciņu soli garās virknēs orķestra spēlētajā pavadījumā (mūzika nezināma). Šīs programmas nobeigumā visi dejotāji izdejoja ar "Apaļais mēness" mūziku. Kad visi iedejoja savās vietās, raksti bija izveidoti (ar saulīti vidū) un deja apstājas. Visi nodziedāja "Dievs, svētī Latviju", un izrāde beidzās.[74]

71 Kārklis, M., Kārklis, V. Ceļš uz latviskuma pūru. *Laiks*, 1979, 12. sept.
72 Vadonī kļūdaini minēta kā "Māsiņas meitiņa".
73 Informācija par jaundeju "Māmiņas meitiņa" pieejama: www.dejukratuve.latviansongfestfund.com (skatīts 26.02.2025.).
74 Daces Aperānes sarakste ar Vincentu Dindzānu e-pastā 2024. gada 27. un 28. jūnijā.

CITI SARĪKOJUMI

3. Jaunatnes dziesmu svētku programmu papildināja bagātīgs sarīkojumu klāsts – jauno mākslinieku darbu skates, svētku apvienotais dievkalpojums, tradicionālais sadraudzības vakars, svētku balle, jauniešu organizāciju ALJA un LNJAK brokastis.

Rakstnieces Baņutas Rubesas vadītajā pasākumā "Rakstnieku un mūziķu rīts" muzikālie priekšnesumi mijās ar dzejas lasījumiem un arī moderno deju. Radošajā uzvedumā piedalījās 10 jaunie dzejnieki, tikpat daudz jauno mūziķu un latviešu jaunā modernās dejas mākslinieces Māra Pūpola. "Brīnums ir noticis. Trimdas dzejnieku trešā paaudze raksta latviski. Dažus saprotam viegli, citus grūtāk, bet viņu uzstāšanās ir droša un saņem klausītāju atsaucību,"[75] tā pēc sarīkojuma rakstīja dzejniece Rita Gāle.

Vislielākais jauninājums svētku norisē bija Latviešu jaunatnes dziesmu svētku padomes pasūtinātā dziesmuspēle "Varoņdarbi", kas guva lielu atsaucību skatītājos, bet drīz pēc tam izsauca ļoti pretrunīgas reakcijas plašākā latviešu sabiedrībā. Par dziesmuspēli "Varoņdarbi", kuras tekstu autore bija Baņuta Rubesa, komponiste Dace Aperāne, kostīmu un skatuves mākslinieks Uģis Nīgals un horeogrāfe Baiba Taizeka (*Tyzek*), trimdas presē – lasītāju vēstulēs un rakstos – vairāk nekā gadu tika publicēti daudzi atšķirīgi viedokļi. Režisore Baņuta Rubesa dziesmu spēles iestudējumā bija iesaistījusi 27 jaunos un topošos aktierus, solo dziedātājus Lailu Saliņu, Aivaru Gobiņu u. c., un talantīgus dejotājus. Divdesmit viens jauns mūziķis, no kuriem visi, izņemot trīs, bija latvieši, piedalījās mazā orķestrī, kas spēlēja gan uvertīru, gan kopā ar jauniešu rokgrupu "Akacis" un ansambli "Kolibri" komponistes vadībā arī visas 14 izrādes dziesmas.[76] Latviešu jauniešu rokgrupas "Akacis" muzicēšana "Varoņdarbos" bija jauninājums jau pats par sevi, ienesot 3. Jaunatnes dziesmu svētku mūzikas programmā jaunas tembrālas, laikmetīgas krāsas un rokmūzikas ritmiskos un improvizācijas elementus, kurā pārsvarā skanēja latviešu tautasdziesmu kora apdares un kamermūzika.

Rakstot "Varoņdarbu" tekstu un dziesmu libretus, Rubesa iedvesmojās no Jāņa Turbada (Valda Zepa) grāmatas "Ķēves dēls Kurbads" un aizvēstures latviešu mitoloģijas tēliem, kas savukārt ierosināja Aperāni "izmantot dažādus mūzikas stilus no tautasdziesmu motīviem līdz jodelēšanai, romancēm un ugunīgiem džesa un kalipso ritmiem"[77].

Pauls Raudseps raksta:

> Jaunatnes dziesmu svētki man pat labāk patika, jo tie bija mazāki [nekā vispārējie dziesmu svētki]. Parasti koru koncerti notika koncertzālēs. Tas likās piemērotāk. Sevišķi Monreālā bija ļoti labi Jaunatnes dziesmu svētki, es vēl atceros, kā Laila Saliņa tur dziedāja. Tur piedalījās viņas vecuma mūziķi, kas dziedāja "Kolibri" un citās grupās, tas bija fantastiski.[78]

Baņuta Rubesa un Dace Aperāne pēc dziesmuspēles "Varoņdarbi" izrādes. 3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki (1979). D. Aperānes privātais arhīvs

75 Gāle, R. Pegazs ar pinekļiem. *Laiks*, 1979, 26. sept.
76 *Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Amber Printers and Publishers, 1979, 67.–68. lpp.
77 Vīksna, I. Varonīgs varoņu varoņdarbs. *Laiks*, 1979, 28. jūl.
78 Raudseps, P. Pirmās atmiņas. No: *Dziesma. Svētki. Dzīve: Stāsti par latviešu dziesmu svētkiem ārzemēs*. [Rīga]: "Latvieši pasaulē" muzejs un pētniecības centrs, 2015, 149. lpp.

Dziesmuspēles "Varoņdarbi" programma. Mākslinieks Uģis Nīgals. D. Aperānes privātais arhīvs

Šķiet, ka 3. Jaunatnes dziesmu svētki darbojās kā daudzveidīgs latviešu kultūras forums, kurā jauniem mūziķiem, dejotājiem, māksliniekiem, dzejniekiem un aktieriem bija dota iespēja un brīvība uzdrīkstēties un izteikties jaunos un radošos veidos.[79] Jādomā, ka arī rīkotāju uzticēšanās jauniešu iecerēm bija ļoti nozīmīgs turpmāko svētku attīstības faktors. Kā mudināja Mārtiņš Štavuers: "Nesiet ideju tālāk! Esat skaņu tilta daļa! Skaniet!"[80]

4. LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI (1982) KLĪVLENDĀ, ASV

> Pirmie latviešu dziesmu svētki bija [..] jauks un burvīgs sapnis, kas pacēla mūs visus uz balta cerību mākoņa. Turpmākie liecināja, ka šis sapnis pārvērties īstenībā [un] kļuva mūsu lielo sarīkojumu neatņemama daļa [..]. Ceturtie – [..] ir jau mūsu jaunatnes, tās vadītāju un darbinieku neatlaidīga un regulāra darba rezultāts –

raksta Mārtiņš Štauvers.[81]

4. svētki, tāpat kā 2. Jaunatnes dziesmu svētki, notika ASV, šoreiz Amerikas vidienē – Klīvlendā, Ohaio štatā. 1979. gada rudenī Latviešu jaunatnes dziesmu svētku padomes pārstāvji Mārtiņš un Ilga Štauveri tikās ar svētku rīcības komiteju Klīvlendā un izlēma tos organizēt 1982. gadā no 8. līdz 11. oktobrim.[82] 1980. gada rudenī tika saplānotas 4. svētku galvenās norises[83], un 1981. gada sākumā pieņemts lēmums svētkus rīkot Klīvlendas Kongresu centra mūzikas zālē, plašā telpā, kur agrāk bija norisinājušies vispārējo dziesmu svētku koncerti.[84]

Svētku atklāšanā 8. oktobra vakarā Klīvlendas pilsētas namā arhibīskaps Arnolds Lūsis kļuva par Klīvlendas pilsētas goda pilsoni un jaunatnes dziesmu svētku četras dienas tika izziņotas par Klīvlendas jaunatnes dienām. Svētku dalībnieki stāvēja Latvijas, ASV un latviešu dziesmu svētku karoga sardzē. Pēc oficiālās daļas svētku padomes un rīcības komitejas locekļi kopā ar arhibīskapu Lūsi, pilsētas mēru, PBLA priekšsēdi Oļģertu Pavlovski, ALA priekšsēdi Jāni Riekstiņu un citiem goda viesiem, kā arī ap 600 svētku dalībniekiem un apmeklētājiem piedalījās pirmajā jaunatnes dziesmu svētkos notikušajā gājienā, piesaistīdami vietējo iedzīvotāju uzmanību ar saviem krāšņajiem tautas tērpiem un tautasdziesmu dziedāšanu.[85]

79 Gāle, R. Par Varoņdarbiem un uzdrīkstēšanos. *Laiks*, 1979, 8. sept.
80 Štauvers, M. 3. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis. Toronto: Amber Printers and Publishers, 1979, 9. lpp.
81 Štauvers, M. *4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Town Press, 1982, 9. lpp.
82 Ladusāns, J. Katriem svētkiem meklējam ko jaunu un interesantu. *Laiks*, 1979, 5. dec.
83 Štauvers, M. Priekšdarbi 4. Jaunatnes dziesmu svētkiem. *Laiks*, 1980, 25. okt.
84 Ladusāns, J. Gatavojas jaunatnes dziesmu svētkiem. *Laiks*, 1981, 11. febr.
85 Ladusāns, J. Izskanējuši 4. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki. *Laiks*, 1982, 13. okt.

SVĒTKU KONCERTS

Kordiriģents Roberts Zuika vēstīja:

> Jau ceturto reizi kopš 1975. gada, kad Montreālā izskanēja Pirmie Jaunatnes dziesmu svētki, nu šogad Klīvlandē šķildamās iedegsies atkal šī mūsu dziesmu gara liesma. Raugaities, kā šīs liesmas raisīs mūsu jaunie dziesmu vadītāji, paši šajās liesmās rūdīdamies! Kā jāņugunis, no kalna uz kalnu sasaukdamās, šīs liesmas solās izplaukt par mūsu dziesmu svētku tradīcijas nešaubīgajām turpinātājām un kopējām.[86]

Koncertprogrammu sastādīja 4. svētku muzikālās daļas vadītāja Dace Aperāne sadarbībā ar komponistu Imantu Mežaraupu. Dziesmu krājuma veidošanas procesā viņa 1980. gada pavasarī iesaistīja 11 savus laikabiedrus komponistus un diriģentus, izsūtot tiem aptauju par dziesmām, kuras viņi izvēlētos programmai.[87] Tanī vasarā visi satikās Katskiļu nometnē, lai apspriestu aptaujas rezultātus, kā arī ieteiktu koncertam jauninājumus. Galvenais ierosinājums bija četrdesmitbalsīga jauniešu kamerkora izveidošana, kas papildinātu programmu ar pāris grūtākas pakāpes dziesmām.

Svētku koncerta 21 kopkora dziesmu izlase joprojām balstījās uz latviešu tautasdziesmu apdarēm, no kurām vairākas bija atskaņotas iepriekšējo svētku koncertos. No tām 14 bija *a cappella* dziesmas, sešas ar kokļu pavadījumu un viena ar mežraga pavadījumu. "Ai, nama māmiņa" bija sešbalsīga un "Pērkons veda vedekliņu" – piecbalsīga, kamēr 14 citas apdares bija četrbalsīgas, trīsbalsīgas (2) un divbalsīgas (2).[88]

Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkoris un koklētāji Svētku koncertā Klīvlendas Kongresa centra mūzikas zālē 1982. gada 10. oktobrī. Virsdiriģente Lilija Zobens. Foto: V. Krebs. D. Aperānes privātais arhīvs

Svētku apvienotajā kopkorī piedalījās 420 dziedātāji no 27 bērnu un jauniešu koriem: 14 no ASV (Beverīnas vasaras vidusskolas, Detroitas, Dienvidfloridas, Garezera vasaras vidusskolas, Grandrapidiem, Indianapoles, Katskiļu nometnes, Klīvlandes, Konektikutas, Indianapoles, Longailendas, Mineapoles, Ņujorkas, Sirakjūsas un Vašingtonas) un 13 no Kanādas (Hamiltonas, Monreālas, Otavas un Toronto), kā arī četri ansambļi: "Atbalss" (Anglija), "Auseklis" (Filadelfija), "Kolibri" (Bostona) un "Melodija" (Filadelfija). 45 koklētāji pārstāvēja ansambļus no ASV (Grandrapidi) un Kanādas (Toronto Latviešu biedrības "Auseklītis" un Toronto Latviešu biedrības sestdienas skolas koklētāji.)[89]

Klīvlendas Kongresa centra mūzikas zālē 10. oktobrī jaunos koristus noklausīties bija ieradušies 1500 apmeklētāji no ASV, Kanādas, Anglijas, Eiropas un Austrālijas.[90] Vokālie ansambļi veidoja apvienotā kora kodolu un piedalījās kamerkorī ar atsevišķu programmu koncerta vidū. Pirmo reizi jaunatnes dziesmu svētkos kā virsdiriģente piedalījās diriģente un dziedātāja Lilija Zobens no Anglijas, diriģente Monika Daukste-Strautniece no Mičiganas štata, kā arī diriģents un komponists

---

86 Zuika, R. *4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Toronto: Town Press, 1982, 8. lpp.
87 Štauvere-Aperāne, D. 4. Jaunatnes dziesmu svētku kora dziesmu aptauja. 1980, 1. maijs. D. Aperānes privātais arhīvs
88 *Dziesmu krājums 4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkiem Montrealā.* Sast. I. Mežaraups un D. Štauvere-Aperāne. Toronto: Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes izdevums, 1981.
89 Štauvere-Aperāne, D. *4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Town Press, 1982, 37.-48. lpp.
90 Štauvere-Aperāne, D. Svied savu dziesmu tālē, svied! *Universitas*, 1986, Nr. 57 (pavasaris), 42. lpp.

Ralfs Augstroze no Pensilvānijas. Kopkori diriģēja arī Vizma Maksiņa un Imants Mežaraups, kurš gadu vēlāk debitēja kā vispārējo svētku virsdiriģents 7. Dziesmu svētkos Milvokos, Viskonsinā (1983). Šo svētku vidusskolēnu koru koncertā izskanēja arī astoņas dziesmas no 4. Jaunatnes svētku kopkora koncerta, un tās diriģēja jaunie kordiriģenti Lolita Ritmane un Ernests Brusubārdis III. Savukārt 7. Dziesmu svētku kopkora koncertā Milvokos tika pirmatskaņotas trīs jauno komponistu Guntara Geduļa, Anitas Kuprisas un Daces Aperānes kordziesmas, bet jauno mākslinieku koncertā – Ralfa Augstrozes, Jura Broka, Ernesta Brusubārža III, Guntara Geduļa, Māra Kristapsona, Anitas Kuprisas, Imanta Mežaraupa, Lolitas Ritmanes un Daces Aperānes opusi.[91]

Svētku koncertā tika pirmatskaņotas piecas svētkiem veltītas tautasdziesmu apdares, kuras bija sacerējuši pieci jaunās paaudzes skaņraži. Mežaraupa vadībā izskanēja Mārtiņa Aldiņa "Lai bij' grūti" apdare vīru korim un mežragam, un tā ir pirmā reize, kad vīru kordziesma atskaņota jaunatnes dziesmu svētkos, kā arī Ilzes Akerbergas "Kālabadi galdiņami". Lilija Zobens diriģēja Guntara Geduļa "Tautiešami roku devu" un Anitas Kuprisas "Rozēm kaisu istabiņu" sieviešu korim. Piekto apdari, Imanta Mežaraupa "Aizputes rotāšanu", kokļu pavadījumā vadīja pats autors.

Ievērojams jauninājums jaunatnes dziesmu svētku kopkora koncerta norisē un, domājams, visu iepriekšējo trimdas vispārējo dziesmu svētku vēsturē bija uz 4. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem izveidotais jauniešu kamerkoris, kas uzstājās koncerta vidusdaļā. Tajā dziedāja 43 jauni dziedātāji, komponisti un kordiriģenti, no kuriem lielākā daļa bija sešu vokālo ansambļu dalībnieki: "Atbalss" (Anglija), "Auseklis" (Filadelfija), "Kolibri" (Bostona), meiteņu ansamblis "Melodija" (Filadelfija), Monreālas "Mazbalss", bet no Toronto "Bezbalss" un "Jaunbalss". Kamerkora diriģenti bija Pēteris Aldiņš un Imants Mežaraups. Tika sastādīts īpašs dziesmu krājums, kuru sakārtoja un rediģēja Mārtiņš Aldiņš un Dace Aperāne.[92]

Kamerkora programmā bija sešas muzikālās izteiksmes un vokālo tehniku ziņā sarežģītas kordziesmas četrām līdz astoņām balsīm. Viena no tām bija īpaši komponēta 4. Jaunatnes svētkiem – Longīna Apkalna "Jāņa bērni", kurā tautasdziesmu melodijas nereti tvertas netradicionālās hromatiskās harmonijās, faktūras ziņā tomēr veidojot senatnīgu noskaņu. Apkalns jau 50. un 60. gados sacerētajās kordziesmās un citos darbos iedvesmojās no latviešu folkloras senākajiem elementiem, ietverdams tos "laikmetīgā harmoniskā rakstībā".[93] Pēteris Aldiņš vadīja "Jāņa bērnu" pirmatskaņojumu, kā arī Melngaiļa lirisko "Kad saule lec" (tautasdziesmas garā) un Aldoņa Kalniņa septiņbalsīgo apdari "Es pādīti dīdīdama". Savukārt Imants Mežaraups diriģēja vienu no Arnolda Šturma retajām kordziesmām "Rudzīšu labadi", Viktora Baštika "Dziedātāju sievu ņēmu" vīru korim un kamerkora koncerta daļas noslēgumā – Paula Dambja "Ganu dziesmu" (tautasdziesmas vārdi) dubultkora krāšņajā sabalsojumā ar klavierpavadījumu, ko spēlēja komponiste Ilze Akerberga, to pirmatskaņojot.

Gadu vēlāk rakstā "Vērojumi trimdas dziesmu svētkos" komponists Arnolds Šturms nāca ar priekšlikumu, ka turpmāk "jaunās un neparastās" kordziesmas, kuras "lielo" dziesmu svētku kopkorim būtu pārāk sarežģītas, varētu iestudēt un nodziedāt īpašs kamerkoris, kāds pirmoreiz bija

91 *7. Vispārējo latviešu dziesmu svētku ASV vadonis*. Milvoki, 1983, 93.–94. lpp.
92 *Kamerkora dziesmu krājums 4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkiem Montrealā*. Sast. M. Aldiņš un D. Štauvere-Aperāne. Toronto: Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes izdevums, 1981.
93 Znotiņš, A. Komponists Longīns Apkalns 1923–1999. *Mūzikas Saule*, 2024, Nr. 2, 10. lpp.

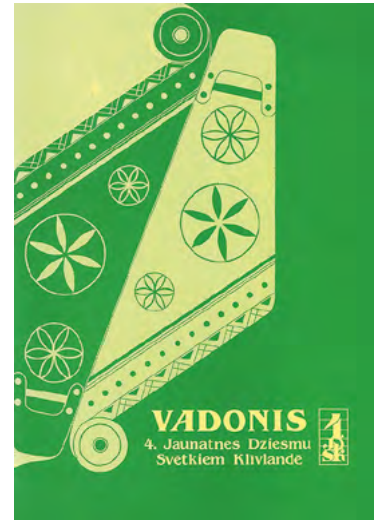
dzirdams aizvadītājos Latviešu jaunatnes 4. Dziesmu svētkos Klīvlandē. Saslēdzoties kopā visām latviešu organizācijām, varētu radīt materiālu bāzi šāda izcila kamerkoŗa koncertiem, kas reprezentētu mūsu koŗa mākslu kā dziesmu svētkos, tā citos izcilos latviešu mūzikai veltītos koncertos.[94]

Lai gan Šturma iecere neīstenojās, kamerkora izveidošana un piedalīšanās nākamajos divos jaunatnes dziesmu svētkos turpinājās.

4. svētku goda virsdiriģents bija jaunās mūziķu paaudzes lielais atbalstītājs, leģendārais Roberts Zuika, kurš diriģēja ASV un Latvijas valstu himnas, bet koncerta noslēgumā dedzīgi novadīja kori, koklētājus un arī skatītājus Artūra Salaka raitajā un melodiskajā apdarē "Dzied, māsiņa" Andreja Jansona pārlikumā ar kokļu pavadījumu.

Bērnu kori dziedāja līdzi šajā un sekojošās četrās tautasdziesmu apdarēs ar kokļu pavadījumu – Pētera Aldiņa "Suntažu līgotne", Andreja Jansona "Ai, nama māmiņa", Artūra Salaka/Andreja Jansona "Pērkons veda vedekliņu" un Daces Aperānes "Ziedi, ziedi, rudzu vārpa".[95] Pēc 4. svētkiem "Ziedi, ziedi, rudzu vārpa" tika atskaņota 6. Jaunatnes dziesmu svētkos (1987) Šērbrukā, Kvebekā, kā arī vairākos vispārējos dziesmu svētkos ASV un Kanādā, tāpat arī dziesmu un deju svētkos un Pasaules latviešu dienu koncertā (2018) Latvijā.

4. svētku koncerta kopkora košais un skanīgais izpildījums nebija nejaušs. Varētu secināt, ka tas, tāpat kā krāšņais tautas deju uzvedums, bija apliecinājums 1970. gada vidū iesāktajam mūzikas un tautas deju skolotāju, jauno diriģentu un komponistu, kā arī latviešu valodas un folkloras skolotāju ieguldītajam izglītības darbam trimdas latviešu skolās un vasaras vidusskolās ar mērķi izglītot latviešu skolēnus un jauniešus par latviešu tautasdziesmu un tautas deju saturu un vērtībām. Šī ieguldījuma rezultātā Latviešu jaunatnes dziesmu svētkos bērni un jaunieši no ASV un Kanādas varēja ne tikai nodziedāt latviešu tautasdziesmas un nodejot tautas dejas lielos apvienotos koros un kopās, bet arī izjust piederību latviešu tautai un gandarījumu par savu kopīgi daudzināto mantojumu.

4. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku vadoņa vāks (1982). Mākslinieks Andris Rūtiņš, svētku simbola autors Balvis Rubess

JAUNDARBU KONCERTS 4. JAUNATNES DZIESMU SVĒTKU ORĶESTRA SNIEGUMĀ

> Jaunatnes dziesmu svētku sarīkojumus ievadīja ar Jaundarbu koncertu, kurā debitēja latviešu jauniešu 45 mūziķu orķestris, kāds nav vēl nekad uzstājies arī vispārējos latviešu dziesmu svētkos. Latviešu jauniešu orķestris, sniegdams skaņdarbus, pacilāja un sajūsmināja klausītājus.[96]

Tā svētku apskatā rakstīja Jānis Ladusāns. Pirms Jaundarbu koncerta ievada uzrunu teica goda virsdiriģents Roberts Zuika, viņam sekoja komponists un Alberta Jēruma piemiņas fonda priekšsēdis Tālivaldis Ķeniņš, kurš pasniedza trīs Alberta Jēruma piemiņas fonda stipendijas jaunajiem mūziķiem – diriģentei Vizmai Maksiņai (Kanāda), diriģentam un komponistam Jānim Beloglāzovam

94 Šturms, A. Vērojumi trimdas dziesmu svētkos. No: *7. Vispārējo latviešu dziesmu svētku vadonis.* Milvoki, 1983, 26. lpp.
95 Izvilkums no filmas par 4. Latviešu dziesmu svētkiem. LATV (Hamiltona, Kanāda), 1982. D. Aperānes privātais arhīvs. Pieejams: https://arhivi.pbla.lv/materiali/4-latviesu-jaunatnes-dziesmu-svetki-svetku-kopkora-koncerts/ (skatīts 27.03.2025.).
96 Ladusāns, J. Izskanējuši 4. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki. *Laiks*, 1982, 13. okt.

(Kanāda), kā arī diriģentam un komponistam Imantam Mežaraupam (ASV). Ķeniņš atzīmēja, ka Jēruma ierosmē iesākās "Jaundarbu koncertu tradīcija 35 gadus atpakaļ Anglijas dziesmu svētkos"[97], pie reizes uzsvērdams jaundarbu lielo nozīmi kultūras dzīves attīstībā.

Sastādot 4. svētku mūzikas daļas norisi, Dacei Aperānei radās doma sapulcināt daļu no jaunajiem mūziķiem – pavisam to bija 21 –, tos, kuri bija piedalījušies dziesmuspēles "Varoņdarbi" mazajā orķestrī, kopā ar citiem instrumentālistiem vienā plašākā orķestrī, lai viņas laikabiedri varētu tam komponēt simfoniskus jaundarbus. Tā tapa četri jaundarbi dažāda lieluma orķestra sastāviem: Māra Kristapsona ritmiskā miniatūra *Allora*, ko diriģēja pats autors, Ilzes Akerbergas "Lēnais maršs", kura ērģeļu partiju spēlēja Marta Prāmniece un diriģēja komponiste, par ko Ķeniņš rakstīja: "Autorei ir sava noskaņu pasaule, un viņa prot to raksturīgi pateikt, kaut vai rapsodiskā formas uztverē."[98] Imants Mežaraups diriģēja savu opusu *Canticum solemnis* (Andreja Eglīša teksts), par kuru Ķeniņš rakstīja:

> Iecerēts stīgu kvartetam, trim pūšamiem instrumentiem un solo balsij (Laila Saliņa), tas uzrāda teicamu rakstības techniku un jau izturēta stila gatavību. Instrumentālās partijas veidojas interesantos dialogos, bieži gluži patstāvīgi no vokālās līnijas. Motīviskie elementi vijas viens caur otru labās kontrapunkta tradīcijās, un komponists tos virza ar mērķtiecību un prasmi, teksta nozīmi gan izceļot vairāk formālā struktūrā kā tiešos citējumos.[99]

Pētera Aldiņa skaņdarbā "Teikumi" (Federiko Garsija Lorka), kurā nozīmīgu lomu ieņem vokālie dziedājumi (Laila Saliņa – soprāns, Ilga Zenta Paupe – mecosoprāns), Ķeniņš saklausīja "visumā tonālu skaņraksta valodu" un harmonisku struktūru, kas bieži bija "pārsteidzoši tieša". Līdz ar četriem pirmatskaņojumiem vēl izskanēja Guntara Geduļa vokāli instrumentālais opuss "Kritušiem" vokālajam ansamblim "Atbalss" un orķestrim autora vadībā: "Stila ziņā skaņdarbs izceļas ar savu izturēto modālo raksturu senlaicīgā harmoniskā nokrāsā. Skaņu raksts tomēr pieder šodienai, un polifoniskās apdares antifoniskie elementi nekad neizplūst imitējošās klišejās."[100] Sekoja Andreja Jansona rotaļīgais darbs "Pārnovada zaķis Spricis" (Alberts Kronenbergs) orķestrim un kamerkorim, ko diriģēja Jānis Beloglāzovs. Programmas beigās izskanēja Anitas Kuprisas trīsdaļīgais skaņdarbs orķestrim "Ūdens" (I), "Kritums" (II), "Ūdens kritums" (III), kurā Ķeniņš saklausīja "eklektiskus" mūzikas elementus, "kas parādās īsu, atkārtotu motīvu virknējumā "džesīgā" fragmentācijā"[101].

Orķestrī piedalījās 35 latviešu un deviņi cittautiešu mūziķi no Klīvlendas mūzikas institūta, kopā četrdesmi četri. Liela daļa latviešu skaņu mākslinieku turpināja veidot savu karjeru mūzikas laukā kā, piemēram, Pēteris Briedis, Laura Liepiņa, Laura Padega-Zamura un Silvija Grendze – vijoles, Mārtiņš Aldiņš – blokflauta, Māris Kristapsons – diriģēšana un ērģeles, Edijs Lindts – klarnete,

---

97 Ķeniņš, T. Jaunas skaņas jaunatnes dziesmu svētkos. *Laiks*, 1982, 16. okt.
98 Turpat.
99 Turpat.
100 Turpat.
101 Turpat.

Lalita Saliņa – flauta, Anita Kuprisa – trompete un diriģēšana, Roberts Jūzups – trombons, Andris Stengrevics – tuba, Daina Borgiele un Rita Strautiņa – klavieres.

TAUTAS DEJU PARĀDE "BUDĒĻU VAKARS"

Vincents Dindzāns bija atbildīgs par tautas deju uzvedumu, kurā 25 deju virknē bija galvenokārt tādas, kas ar kustībām attēloja iešanu ķekatās, čigānos un budēļos, pļaušanas un ražas vākšanas darbus, izmantojot "mīdīšanas" un teciņu soļus, kā arī lēcienus. Uzvedums notika 10. oktobrī Klīvlendas Kongresa centra mūzikas zālē un sapulcināja ap 1100 skatītāju. Koncertu pieteica Pauls Raudseps un uzveduma mūzikas daļas vadītājs Mārtiņš Aldiņš. Komponistu Mārtiņa Aldiņa un Pētera Aldiņa, Andreja Jansona, Anitas Kuprisas un Daces Aperānes tautas deju orķestrācijas spēlēja ansambļa "Kolibri" mūziķi un atsevišķi instrumentālisti kopā ar "Kolibri" dziedātājiem un "Klīvlandes dziedātāju ansambli". Uzvedums bija viendaļīgs, ar visu bērnu kopā nodejotu četru pāru deju virkni sākuma posmā. Programmā bija tradicionālās tautas dejas kā, piemēram, "Jautrais pāris" un "Ķekatnieku deja" – pēdējo maskās nodejoja Milvoku "Metieniņš", Monreālas "Ačkups", Toronto "Dižd ancis" un Toronto "Daugaviņa". Dejotas arī jaunrades dejas: Lidijas Āboliņas "Gredzentiņš" un "Dārziņš", Edvīna Kalviņa "Bundzenieku deja" un "Spīdeklis", Zigurda Miezīša "Piecdancis", Čikāgas Dzelmiešu "Dadzītis" u. c. Visas dejas agrāk jau uzvestas vispārējo dziesmu svētku tautas deju vai jaundeju uzvedumos. Viena no populārākajām tautas dejām 4. Jaunatnes svētku deju uzvedumā bija lībiešu kāzu deja "Sarabumbuls". Tā saistīja dejotāju interesi ar neparastiem, uz papēža uzsāktiem "sānis pievilciena soļiem", sinkopētiem kāju piesitieniem un deju vadītāju "starpsaucieniem".[102] "Sarabumbuls" bieži tika dejots jauniešu deju kopu sarīkojumos, "Divreizdivi" nometnēs un arī dziesmu svētkos Kanādā un ASV.

Deju uzvedumā kopā piedalījās 26 jauniešu un bērnu deju kopas ar 350 dejotājiem no Kanādas (Hamiltonas, Monreālas un Toronto) un ASV (Bostonas, Čikāgas, Detroitas, Filadelfijas, Grandrapidiem, Indianapoles, Kalamazū, Milvokiem, Mineapoles, Ņūdžersijas, Ņujorkas un Vašingtonas). To skaitā bija vienības, kas bija dejojušas 3. Dziesmu svētkos ASV 1963. gadā, bet tagad piedalījās jaunu dejotāju sastāvā: Mineapoles "Pērkonītis", Ņujorkas "Trejdeksnis", Filadelfijas "Dzirkstele" un Toronto "Dižd ancis". Tautas deju parāde noslēdzās ar Lidijas Āboliņas "Gredzentiņu", visām kopām uznākot uz skatuves un kopā ar skatītājiem nodziedot tolaik populāro tautasdziesmu "Kad es gāju danču vest".[103]

102 Vētra, V. Tautasdeju uzvedums. *Latvju Mūzika*, 1981, Nr. 12, 1185. lpp.
103 *4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Town Press, 1982, 66.–67. lpp.

CITI SARĪKOJUMI

Tāpat kā iepriekšējos, arī 4. svētkos nozīmīgu vietu ieņēma apvienotais svētku dievkalpojums, uz kuru Sv. Jāņa katoļu katedrālē sapulcējās ap 1000 apmeklētāju. Tā muzikālajā daļā svētku kamerkoris pirmatskaņoja Tālivalža Ķeniņa veltījumu 4. Jaunatnes dziesmu svētkiem – astoņbalsīgo moteti *Alleluia* Pētera Aldiņa vadībā ar Ilzi Akerbergu pie ērģelēm. Dievkalpojumu papildināja Guntas Plostnieces vadītais meiteņu ansamblis "Melodija", atskaņojot Daces Aperānes "Slavas dziesmas" ar solistiem Krišjāni Kariņu, Gati Ķeri, Andreju Liziņu un Imantu Mežaraupu pie ērģelēm. Liturģijas mūziku, ērģeļu partijas, spēlēja jaunie ērģelnieki Dāvids Ūsis un Marta Prāmniece.[104]

Līdzīgi kā 3. svētkos, 4, svētku norisē tika iekļauta dziesmuspēle - muzikālais uzvedums "Pī er Kvadrātā" ar 16 dziesmām, kam pamatā bija dzeja no Imanta Ziedoņa krājuma "Motocikls" un ko komponējusi Anita Kuprisa. Uzvedumu iestudēja 27 Beverīnas vasaras vidusskolas audzēkņi un skolotāji, kā arī "Kolibri" dalībnieki un solisti režisores Ilzes Raudsepas vadībā. Notika arī Guntara Geduļa vadītais "Dziesmu karš", kurā piedalījās jauniešu kori. Vēl norisinājās "Rakstnieku un mūziķu pēcpusdiena" Sarmas Muižnieces vadībā, ko apmeklēja 550 skatītaji, piedaloties dzejniekiem, dziedātājiem un citiem mūziķiem, kā arī modernās dejas izpildītājiem. Svētku laikā tika sarīkota tēlotājas un lietišķās mākslas darbu skate, kurā piedalījās 25 mākslinieki.

Tāpat kā iepriekšējos jaunatnes dziesmu svētkos, arī ceturtājos un nākamajos bija īpaši pasākumi, kā piemēram balles un sadraudzības vakari, kas deva iespēju jauniem svētku dalībniekiem iepazīties un satikties ar gados jauniem apmeklētājiem neformālā gaisotnē. Klīvlendas svētkos viens šāds pasākums bija dziesmu vakars "Dziedi līdz!", ko apmeklēja ap 1000 jauniešu un arī citu paaudžu skatītāju. Vakarā uzstājās ansambļi "Kolibri" un "Atbalss", tāpat arī rokmūzikas grupas "Akacis", "Arvīds un mūrsitēji" un citas vienības no ASV, Kanādas un Anglijas. Uz daudzveidīgas mūzikas fona, ko spēlēja populārie folkloras un roka ansambļi, jaunieši varēja izklaidēties un noklausīties jaunāko tā laika latviešu rokmūziku, kā arī folkloras mūzikas iedvesmotus aranžējumus.

Atsauksmēs par lielo notikumu Kristaps Zariņš Austrālijā rakstīja:

> "Pirmie šādi svētki notika 1975. gadā Montreālā, Kanādā, bet sekojošie, ar kulmināciju šogad Klīvlandē, ir apliecinājuši, ka svētkiem jau ir neatņemama vieta Ziemeļamerikas latviešu "lielo" sarīkojumu kalendārā. Salīdzinot ar mūsu [Austrālijas] jaunatnes dienu sarīkojumiem, jaunatnes dziesmu svētku dalībnieku skaits liekas gandrīz neticams.. [..] Arī skatītāju netrūka, bet svētku galvenais panākums bija tas, ka to gaitā latviešu jaunatnei bija iespējams uz savu roku piedalīties ne tikai latvju kultūras baudīšanā, bet arī tās veidošanā.[105]

104 *4. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku "Apvienotais dievkalpojums"*. Programma. 1982, 8. okt. D. Aperānes privātais arhīvs.
105 Zariņš, K. 400 dziedātāju, 200 tautas deju dejotāju, 40 mūziķu orķestris, daudz klausītāju un skatītāju jaunatnei. *Austrālijas Latvietis*, 1982, 12. nov.

5. LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI (1985) MONREĀLĀ, KANĀDĀ

5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki atzīmēja savu desmit gadu jubileju, kā arī Krišjāņa Barona 150 gadu jubileju ar daudzveidīgu pasākumu norisi, kuru centrā, kā ierasts, bija latviešu tautasdziesmu un deju mantojums. Svētku 450 dalībnieki pārstāvēja ne vien 50. un 60., bet arī 70. gados dzimušo latviešu jauno mūziķu, dejotāju, rakstnieku un mākslinieku paaudzi. Dalībnieku skaits bija mazāks nekā iepriekšējos svētkos, jo Beverīnas un Garezera vasaras vidusskolēnu skaits bija samazinājies. Svētku rīkotāji bija gandarīti, ka svētku sveicienus bija nosūtījuši arī Kanādas premjerministrs Braiens Malruni (*Brian Mulroney*) un Kvebekas premjerministrs Renē Leveks (*René Lévesque*), atzīmēdami svētku svarīgo nozīmi Kanādas kultūras dzīves bagātināšanā.

Mārtiņš Štauvers atzina:

> Aizvadītajos 10 gados pirmo svētku dalībnieki ir pieauguši un ir kļuvuši mūsu aktīvās sabiedrības daļa. Varam būt vairāk kā gandarīti, ka svētku ideja guvusi jaunatnes un visu pārējo paaudžu atsaucību un ka tie kļuvuši par visu sabiedrības svētkiem.[106]

5. Jaunatnes svētki notika 1985. gadā no 29. augusta līdz 2. septembrim. Trīs svētku koncerti un tautas deju uzvedums norisinājās mākslu kompleksā *Places des Arts* lielajā *Wilfrid Pelletier* koncertzālē. Par svētku programmu un tās izpildījumu bija atbildīga Jaunatnes dziesmu svētku padome priekšsēža Mārtiņa Štauvera vadībā, kas sadarbojās ar rīcības komiteju 19 locekļu sastāvā. Tāpat kā iepriekšējos jaunatnes svētkos, gan padomes, gan rīcības komitejas locekļi savus darbus veica brīvprātīgi un bez atlīdzības. "Šie svētki veltīti Krišjānim Baronam, un, ja mūsu sabiedrība grib sekot viņa neatlaidībai un izturībai, tad ir nepieciešami dot mūsu jauniešiem iespēju izkopt un vingrināt savas māksliniecisķās, kulturālās un vadītāju spējas," rakstīja rīcības komitejas priekšsēdētājs Roberts Klaiše.[107]

Visnozīmīgākais papildinājums svētku tradicionālajā četru dienu svētku programmā bija pirmā Latviešu jaunatnes dziesmu svētku padomes rīkotā mūzikas nometne, kas notika astoņas dienas augustā profesionālā Orfordas mūzikas festivāla un meistarklašu telpās ārpus Monreālas. Nometnes 85 dalībnieki no Kanādas, ASV, Anglijas, Vācijas un Zviedrijas sagatavoja 5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kamerkora un orķestra programmu. Viņi apmeklēja 17 izcilu latviešu mākslinieku kā, piemēram, pianista Artura Ozoliņa, komponista Tālivalža Ķeniņa, diriģenta Andreja Jansona un jaunās paaudzes komponistu un citu mūziķu, piemēram, Imanta Mežaraupa un Marka Opeskina, vadītās lekcijas un meistarklases. Pasniedzēji pārstāvēja piecas valstis – ASV, Kanādu, Meksiku, Vāciju un Venecuēlu.[108]

Mūzikas menedžmenta speciāliste Laura Adlere vēlāk vēstīja:

5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku plakāts (1985). Māksliniece Katrīne Kraule. R. Klaišes privātais arhīvs.

106 Štauvers, M. *5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Town Press, 1985, 15. lpp.
107 Klaiše, R. Latviešu *Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. 1985. Toronto: Town Press, 1985, 14. lpp.
108 *Mūzikas nometnes 1985 vadonis*. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku padome, 1985.

5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku Rīcības komiteja, Monreāla (1985). 1. r. no kreisās: Anita Poriete-*Bedard*, Zinta Mateus, Roberts Klaiše, Ilga Štauvere, 2. r. no kreisās: Jānis Mateus, Maira Kaniņa, Kristīne Ortmane, Mārtiņš Štauvers, Rasa Tomsone, Katrīne Kraule, Roberts Kalniņš. Foto: P. Agrums. D. Aperānes privātais arhīvs

5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku (1985) skrejlapa franču valodā, kreisajā pusē Indra Freiberga dejo ar brāli Kārli Freibergu. Svētku simbola autors Balvis Rubess. D. Aperānes privātais arhīvs

> Pēc nometnes mūsu kamerkoris nodziedāja koncertu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā. Tā bija izcila pieredze mums visiem, un no manas puses it sevišķi sapratu, ka gribēju strādāt tādā kvalitatīvā līmenī kultūras laukā ar koŗiem un organizējot tādus vērienīgus pasākumus – koncertus, meistarklases, festivālus.[109]

1982. gada vasarā Mārtiņš un Ilga Štauveri bija saņēmuši Kanādas *Catelli* kompānijas J. H. Moora balvu un 5000 Kanādas dolāru lielu stipendiju kā atzinību par četriem sarīkotajiem Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem Kanādā un ASV. Štauveri nolēma izmantot balvas piešķīrumu kā "sēklas naudu" pirmajai mūzikas nometnei Mauntorfordā.[110] Tās organizēšanu finansiāli atbalstīja arī vairākas tālaika lielākās organizācijas: Pasaules Brīvo latviešu apvienības Kultūras birojs, Latviešu Nacionālā apvienība Kanādā, Latviešu ev. lut. baznīca Amerikā, kā arī Monreālas latviešu biedrība, studentu vienība "Dziesmu vara", "Montrealas koklētāju-daiņotāju" ansamblis un vairāki labvēļi.[111] Savukārt komponista Tālivalža Ķeniņa rekomendācijas vēstule par mūzikas nometni Mauntorfordas vadībai ļoti palīdzēja Jaunatnes dziesmu svētku padomei nodrošināt nometnes organizēšanu mākslu centra kompleksā. Profesors Ķeniņš vairākas dienas pavadīja mūzikas nometnē kā lektors un klausītājs kamerkora un orķestra mēģinājumos un konsultācijās tikās ar jaunajiem komponistiem. Par piedzīvoto svētkos viņš raksta:

> Kā viņi dziedāja kamerkorī! – nu vecākā paaudze no sajūsmas noģībtu. Fakts, ka enerģiskās koŗa vadones Vizmas Maksiņas vadībā tie varēja pieveikt tik cietus riekstus kā nepārspējamās P. Dambja Jūras dziesmas, jau turpat izsaka visu. [..] Šo mūzikas nometnes dienu sekmes ir tik pārliecinošas, ka prasīt prasās pēc atkārtojuma līdzīgos profesionālos apstākļos.[112]

Svētku atklāšanu 30. augustā Monreālas Kanādas laukumā ieskandināja Anglijā dzimušā komponista Andra Mantenieka svētkiem veltītā "Fanfara", ko pirmatskaņoja jaunie pūtēji un sitaminstrumentālisti. Pēc oficiālajām uzrunām sekoja dalībnieku un rīkotāju gājiens uz *Mary Queen of the World* katedrāli, kur notika svētku apvienotais dievkalpojums.

Diriģents un komponists Jānis Beloglāzovs atcerējās:

> Spirgtā un saulainā pirmās septembŗa nedēļas nogalē Montreālā izskanēja 5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki. Patiešām bija svētki, jo kā citādi varētu būt trīs koncerti divās dienās, kur atskaņota latviešu mūzika simtiem jaunās audzes koristu, instrumentālistu, solistu, diriģentu, pat orķestŗa izpildījumā.[113]

109 Iepazīsimies ar XV Latviešu Dziesmu un Deju svētku Kanādā Rīcības komiteju! Saruna ar Lauru Adleri. *Latvija Amerikā*, 2019, 25. maijā.
110 Ašme, L. *Mūzikas nometnes stāsti.* Rīga: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, Musica Baltica, 2012, 9. lpp.
111 *Mūzikas nometnes 1985 vadonis.* Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padome, 1985.
112 Ķeniņš, T. Jaunie latviešu mūzikas cenšoņi. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1985, Nr. 10, 16. lpp.
113 Beloglāzovs, J. Mazas piezīmes – *Moments musicaux* – par muzikāliem brīžiem 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 155 (decembris), 50.–51. lpp.

5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkoris, virsdiriģenti, solisti un komponisti *Place des Arts* mākslu centra *Wilfrid Pelletier* zālē Monreālā 1985. gada 1. septembrī. No kreisās: Marks Opeskins, Skaidrīte Leja, Laila Saliņa, Monika Daukste, Guntars Gedulis, Imants Mežaraups, Lolita Ritmane, Pēteris Aldiņš, Andrejs Liziņš, Vizma Maksiņa, Daira Cilne un Pauls Berkolds.
Foto: A. Tenne-Šēns. D. Aperānes privātais arhīvs

SVĒTKU KONCERTS

5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kamerkoris Svētku koncertā *Place des Arts* mākslas centra *Wilfrid Pelletier* zālē Monreālā 1985. gada 1. septembrī. Virsdiriģente Vizma Maksiņa. Foto: A. Tenne-Šēns. D. Aperānes privātais arhīvs

5. Jaunatnes dziesmu svētku dziesmu krājumu sastādīja un rediģēja svētku mūzikas nozares vadītāja Dace Aperāne. Tajā tika iekļautas divas populāras tautasdziesmu apdares no iepriekšējiem jaunatnes dziesmu svētkiem – A. Jurjāna "Precēj' mani precinīki" un A. Salaka/A. Jansona "Dzied, māsiņa" ar kokļu pavadījumu, kurā piedalījās bērnu koris. No krājuma 18 kordziesmām 15 bija tautasdziesmu apdares un trīs oriģināldziesmas – Lolitas Ritmanes "Baloni" (Elza Ķezbere), veltīta 5. Jaunatnes dziesmu svētkiem, Alfrēda Kalniņa "Latvju himna" un Jāzepa Vītola "Gaismas pils", kas virsdiriģenta Marka Opeskina (Vācija) vadībā jaunatnes dziesmu svētkos skanēja pirmo reizi. Dziesmas ieraksts liecina par emocionālu interpretāciju, dinamiski niansētu, līdzsvarotu kopkora skanējumu.[114]

5. svētku koncerta laikā vēl nebija plaši zināms, ka tikai divus mēnešus agrāk Haralds Mednis pēc dziedātāju protestējošā pieprasījuma dziesmu svētkos Latvijā bija diriģējis "Gaismas pili", kas bija izņemta no svētku programmas. Laika tecējumā ir aizkustinoši aptvert, ka šos gandrīz paralēlos "Gaismas pils" atskaņojumus vienoja cerība un ticība Latvijas nākotnei un brīvībai.

5. svētku koncertprogrammā bija iekļautas 14 *a cappella* dziesmas, četras ar kokļu un citu instrumentālu pavadījumu, viena sešbalsīga, divas piecbalsīgas, 14 četrbalsīgas un viena – trīsbalsīga dziesma. Bērnu kori, kuri pārstāvēja sešus latviešu skolu korus no ASV (Bostonas, Ņūdžersijas, Vašingtonas, DC) un Kanādas (Hamiltonas, Monreālas un Otavas), dziedāja līdzi piecās dziesmās.[115] Koncertu vērtēja komponists Pēteris Aldiņš:

> "Ar lielu prieku vedas rakstīt par kopkoŗa koncertu, jo tas bija patiesi ļoti labs. [..] Korī akordi bija tīri, un bieži, dziesmai beidzoties, zālē skaņas vēl atbalsojās. Labs bija samērs programmā starp grūtām un vieglām dziesmām. [..] Visvairāk iepriecināja, ka puse dziesmu bija pašu jauniešu komponētas, un tās bija labas vai pat ļoti labas. [..] Ja vien mūsu koŗu tradīcija neapsīks, tad mums radīsies spējīgi mūziķi, kas varēs latviešu skaņu mākslu tālāk veidot.[116]

Vairāki komponisti savas kordziesmas veltīja īpaši 5. Jaunatnes dziesmu svētkiem: Ernests Brusubārdis III – "Tumsīnā, naksnīnā" sieviešu korim, Anita Kuprisa – "Ģērbies, saule, sudrabota", Andrejs Liziņš – "Kas bērīti, kas raudīti", Lolita Ritmane – "Baloni" (E. Ķezbere) un Andrejs Jansons – "Pirmā diena, otrā diena" sieviešu korim kokļu pavadījumā. Svētkos pirmo reizi skanēja arī austrāliešu komponistes Rutas Brožes kormūzika – viņas liriskā apdare "Trīs priedītes siliņā". Tika atskaņotas arī vairākas citas jaunās un vidējās komponistu paaudzes dziesmas: P. Aldiņa "Čigānu dziesma" gitāras, stabules un sitaminstrumentu pavadījumā, J. Beloglāzova "Pelīt' brauca" (ar īpašu daļu bērnu korim), G. Geduļa "Ak tad kaķīt's kurmi", I. Mežaraupa "Šūpo mani, māmulīte", kā arī vecākās paaudzes komponistu darbi: Valentīna Bērzkalna "Tumsa, tumsa, kas par tumsu",

114 *5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētki*. Audiokasete DCST567. Montreala, 1986. RMM, E. Biezaiša krātuve; D. Aperānes privātais arhīvs.
115 *Dziesmu krājums 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkiem Montrealā*. Sast. D. Štauvere-Aperāne. Toronto: Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes izdevums, 1984.
116 Aldiņš, P. 5. Jaunatnes dziesmu svētki Montreālā. *Latvju Mūzika*, 1986, Nr. 16, 1660., 1662. lpp.

Aldoņa Kalniņa "Talkas dziesma" (nav atzīmēta "Vadonī"), Imanta Saksa "Grīzit ceļu" un Bruno Skultes "Bāliņš un malējiņa", arī vecmeistara Emiļa Melngaiļa "Tumša nakte, zaļa zāle".[117]

Gadu vēlāk, 7. dziesmu svētkos Toronto, jau plašāk nekā iepriekšējos svētkos Kanādā tika iesaistīti jaunās un vidējās paaudzes komponisti, diriģenti un atskaņotājmākslinieki. Svētku kopkora programmā tika iekļautas kordziesmas no jaunatnes svētku koncertiem, tradicionālais skolēnu koncerts bija kļuvis par jauniešu koncertu, kurā skolēni un jaunieši no Toronto un Hamiltonas atskaņoja vairākas tautasdziesmu apdares no 1., 3., 4. un 5. Jaunatnes dziesmu svētkiem un citas vienkāršākas dziesmas ar un bez kokļu pavadījuma. Savukārt ansambļu koncertā piedalījās 5. svētku kamerkoris, Vizmas Maksiņas vadībā atskaņodams to pašu programmu, kas skanēja Monreālā, kā arī "Kolibri" Imanta Mežaraupa vadībā un Ralfa Augstrozes diriģētais "Auseklis". Garīgās mūzikas koncertā tika pirmatskaņota Lolitas Ritmanes "Poēma ērģelēm" Anitas Rundānes (Gaides) interpretācijā un Viktora Baštika kantāte "Slava", kurā dziedāja baritons Pauls Berkolds un ansamblis "Melodija" Guntas Plostnieces vadībā.[118]

Svētku koncertā, kas jau trešo reizi notika Monreālas *Place des Arts* mākslu centra *Pelletier* zālē, 1. septembrī sapulcējās 220 jaunie dziedātāji no ASV un Kanādas. Latvijas un Kanādas himnas, kā arī koncerta pēdējās divas dziesmas – "Dzied, māsiņa" un "Latvju himnu" – novadīja goda virsdiriģente no Sietlas, "Kursas" vasaras vidusskolas (ASV) vadītāja Daira Cilne. Svētku kopkori pirmo reizi diriģēja komponiste Lolita Ritmane, kura 1. Jaunatnes dziesmu svētkos pirms 10 gadiem bija visjaunākā komponiste, kā arī virsdiriģents Marks Opeskins no Vācijas. Otro reizi kā svētku virsdiriģente piedalījās Monika Daukste-Strautniece, trešo reizi – virsdiriģenti Guntars Gedulis un Imants Mežaraups, bet ceturto – virsdiriģente Vizma Maksiņa, šoreiz vadot 5. svētku kamerkori. Savā recenzijā par svētku koncertu Pēteris Aldiņš augstu novērtēja diriģentes Daukstes-Strautnieces "tempu izjūtu un [panāktos] dinamikas kontrastus" Melngaiļa apdares "Tumša nakte, zaļa zāle" tulkojumā, kā arī viņas skaidro diriģēšanas stilu Jansona un Beloglāzova apdarēs. Pēteris Aldiņš pozitīvi vērtēja arī Opeskina sniegumu, it sevišķi Vītola "Gaismas pilī", kas bija jāatkārto, savukārt Geduļa diriģēšanas tehniku atzina par "efektīvu", tomēr pieminēdams, ka Geduļa un Opeskina iniciētās tempu maiņas reizēm radīja dažas grūtības kopkora interpretācijās. Par Lolitas Ritmanes diriģēšanas stilu Aldiņš izteicās ļoti atzinīgi, uzsvērdams tās "gaišo un pozitīvo raksturu", kā arī "gaišo saskaņu" ar kopkori. Tāpat izcelta iejūtīgā interpretācija Mežaraupa un Brožes apdarēs un Ritmanes/Cilnes vadītais "grāvējs" – A. Salaka/A. Jansona apdare "Dzied, māsiņa", kas bija jāatkārto.[119] Jānis Beloglāzovs rakstīja:

> Vislielāko publikas pieplūdumu, šķiet, visskaļāko atsaucību [..] piedzīvoja jaunatnes svētku kopkoŗa koncerts, kur ap 250 dziedātāju kopkoris, kamerkoris un koklētāji goda diriģentes D. Cilnes, kā arī M. Daukstes, L. Ritmanes, V. Maksiņas, G. Geduļa un M. Opeskina vadībā patiešām "Svieda savu dziesmu, tālē svieda". Koncerta programmā bija atsvaidzinoša dažādība – no vairākām jauno komponistu tautasdziesmu

5. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki (1985). Lolita Ritmane diriģē kopkori. Pētera Aldiņa "Čigānu dziesmas" apdare. Ansamblī spēlē autors, Mārtiņš Aldiņš un citi.
Foto: A. Tenne-Šēns.
D. Aperānes privātais arhīvs

117 *5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Toronto: Town Press, 1985, 76.–77. lpp.
118 *8. Latviešu dziesmu svētku Kanadā vadonis.* Toronto: Greenwood Press, 1986, 30.–31., 40–41. lpp.
119 Aldiņš, P. 5. Jaunatnes dziesmu svētki Montreālā. *Latvju Mūzika*, 1986, Nr. 16, 1660., 1661. lpp.

> apdarēm, piem., A. Liziņa "Kas bērīti, kas raudīti" līdz iemīļotai J. Vītola "Gaismas pilij", no L. Ritmanes rotaļīgās oriģinăldziesmas "Baloni" līdz P. Dambja šedevram "Jūŗas dziesmas" kamerkoŗa izpildījumā. Ja ne katra dziesma uzplauka pilnā skaņu krāšņumā, tad tomēr aizraujoša bija koristu prieka pilnā atdošanās dziesmai. Kopkoŗa koncerts lika visiem izjust, ka "šodien dziesma savus svētkus svin" un ka šeit, svešumā, ir jaunatne, kas "dziedot aug" un "dziedot mūžu nodzīvos".[120]

Kamerkora programmā izskanēja Jēkaba Mediņa "Migla, migla", Bruno Skultes "Bāliņš un malējiņa", Tālivalža Ķeniņa "Jaunības dziesmas" un Helmera Pavasara "Spīdēj, manis vainadziņis", kā arī Paula Dambja ikoniskais cikls "Jūras dziesmas", kas, šķiet, bija Kanādas pirmatskaņojums. Īpašu pārdzīvojumu koristiem un klausītājiem radīja Dambja atmosfēriskās un senatnīgās "Jūras dziesmas". Pēteris Aldiņš atzinīgi novērtēja kamerkora niansēto skanējumu un solistes Skaidrītes Lejas dziedājumu Helmera Pavasara tautasdziesmu apdarē "Spīdēj' manis vainadziņis". Pēc kordziesmas audiokasetes ieraksta noklausīšanās Anglijā dzīvojošais Helmers Pavasars vēstulē šī raksta autorei vēstīja:

5. Jaunatnes dziesmu svētku kopkoris (1985). Foto: A.Tenne-Šēns. D. Aperānes privātais arhīvs

> "Jauks pārdzīvojums bija dzirdēt "Spīdēj' manis vainadziņis" pēc 50 (!) gadiem. Dziedāja patiešām labi, un paldies dziedātājiem un diriģentei. Jaunatnes mūzikālā aktivitāte ir tiešām apbrīnojama. Tā neļauj latviešu mūzikai svešajās zemēs izmirt. Prieks par to![121]

Par svētku kamerkora priekšnesumu diriģentes Vizmas Maksiņas vadībā Jānis Beloglāzovs rakstīja: "Slavējama bija kamerkoŗa ritmiskā precizitāte, [..] balsu sakausējums un līdzsvars, kas deva retu iespēju izsekot katra komponista skaņu rakstam visā pilnībā."[122]

Svētku koncerta apvienotajā korī piedalījās 15 Ziemeļamerikas jaunatnes un bērnu kori un ansambļi. To skaitā arī jauktie kori, kurus vadīja jaunie diriģenti, komponisti, mūzikas skolotāji un vokālisti, kokļu mūzikas aranžētāji un pieredzējuši skolotāji un vecākās paaudzes mūziķi. Viņi pārstāvēja 11 ASV Austrumkrasta un Vidienes pilsētas vai štatus: Bostonu, Čikāgu, Filadelfiju, Delavēru, Grandrapidus, Konektikutu, Longailendu, Mičiganu, Ņujorku, Pokipsiju, Sirakjūsas un Vašingtonu, DC, kā arī piecas pilsētas Kanādā: Benkraftu, Hamiltonu, Monreālu, Otavu, Toronto. Koklētāju ansambļu 30 dalībnieki pārstāvēja deviņas muzikālās vienības no Bostonas, Hamiltonas, Klīvlendas, Monreālas, Ročesteras un Toronto.[123]

Viena no svētku koncerta vispopulārākajām kordziesmām bija Anitas Kuprisas tautasdziesmu apdare "Gērbies, saule, sudrabota!". Apdares "lipīgā" melodija, raitais 5/4 takstmēra ritms, tēlainie dainu vārdi un skanīgā aranžija iedvesmoja jaunos dziedātājus, kuri to dziedāja ar lielu prieku. Drīz pēc šiem svētkiem Kuprisas "Ģērbies, saule, sudrabota!" tika iekļauta vispārējo dziesmu svētku kopkora koncertprogrammās, bet 1990. gadā izskanēja Latvijā leģendāro XX Vispārējo latviešu

120 Beloglāzovs, J. Mazas piezīmes – *Moments musicaux* – par muzikāliem brīžiem 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 155 (decembris), 50., 51. lpp.

121 Helmera Pavasara vēstule Dacei Aperānei 1986. gada 3. jūnijā. D. Aperānes privātais arhīvs.

122 Beloglāzovs, J. Mazas piezīmes – *Moments musicaux* – par muzikāliem brīžiem 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 155 (decembris), 50., 51. lpp.

123 *5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Toronto: Town Press, 1985, 46.–54. lpp.

dziesmu un deju svētku divos kopkora "Tautasdziesma" koncertos virsdiriģentes Dairas Cilnes vadībā un arvien tiek bieži dziedāta dziesmu svētkos un kora koncertos Latvijā un ārpus tās.

Arnolds Šturms rakstīja:

> Sevišķu uzmanību klausītāju tūkstošos guva jaunās Bostonā dzīvojošās komponistes Anitas Kuprisas piecdaļīgā ritmā veidotā tautasdziesma "Ģērbies, saule, sudrabota!" jauktam korim [..]. Pēc jūsmīgiem aplausiem un skaņrades parādīšanās diriģentu paaugstinājumā dziesmu atkārtoja.[124]

JAUNATNES ORĶESTRA KONCERTS

Pirmās mūzikas nometnes vairākos mēģinājumos 5. svētku jaunatnes orķestrī iesaistītie 34 latviešu instrumentālisti ar galvenajiem diriģentiem Māri Kristapsonu, Imantu Mežaraupu un Daci Aperāni iestudēja bagātīgu laikmetīgās mūzikas koncertprogrammu. Līdz ar orķestri, kurā bija arī septiņi solisti, koncertā tāpat piedalījās 35 kamerkora dziedātāji, trīs solo dziedātāji (Pauls Berkolds, Laila Saliņa, Alberts Vītols) – kopā 75 mūziķi, kas pirmatskaņoja četrus opusus: Guntara Geduļa "Koncertu klarnetei ar orķestri" orķestra stīgu grupai Māra Kristapsona vadībā, Imanta Mežaraupa "Svītu vijolei un kamerorķestrim" autora vadībā, Māra Kristapsona kantāti "Pār tumšiem ūdeņiem" (Klāra Zāle) kamerkora un kamerorķestra izpildījumā ar autoru pie diriģenta pults un Pētera Aldiņa "Kustības saksofonam klavierēm un orķestrim" Imanta Mežaraupa vadībā. Koncertprogrammā izskanēja arī Jāņa Mediņa "Ārija", Jāņa Kalniņa "Variācijas par tēmu Garezers", bet noslēgumā – 5. daļa "Bārenīte" (Mirdza Čuibe) un 6. daļa "Es savā zemē gribu kļūt par zvanu" (Jānis Peters) no Daces Aperānes kantātes "Balsis" autores vadībā kamerkora un orķestra izpildījumā.

> Tās bija svinīgas beigas šim vienreizējam koncertam. Tagad zinām, ka jaunie komponisti var ar panākumiem rakstīt orķestrim un ka ir izpildītāji, kas ar gandarījumu ķertos pie šo darbu veikšanas. Cerēsim, ka šāds notikums atkārtosies. Vienīgā vēlēšanās šo rindu rakstītājam ir, kaut jaunie skaņraži mēģinātu iet arī radikālākos mūzikas ceļus. Orķestri un izpildītāji šim nolūkam mums ir.[125]

124 Šturms, A. Divdesmitie vispārējie latviešu dziesmu svētki. *Latvju Mūzika*, 1991, Nr. 20, 2172. lpp.

125 Beloglāzovs, J. Mazas piezīmes – *Moments musicaux* – par muzikāliem brīžiem 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 155 (decembris), 50., 51. lpp.

LATVIEŠU MŪZIKAS KONCERTS

Arī Latviešu mūzikas koncerts notika *Place des Arts* lielajā *Wilfrid Pelletier* zālē, un tajā piedalījās 20 jaunie mūziķi no ASV, Kanādas un Zviedrijas. Viņu vidū bija Ernests Brusubārdis III, Sandra Mogensena, Elīna Ozoliņa, Marta Prāmniece, Pēteris Zariņš, Laura Liepiņa, Laura Padega-Zamura, Kristīne Treimane, Lalita Saliņa, Jānis Steprāns, Pauls Berkolds, Laila Saliņa, Pauls Šķetris, Laura Zariņa un citi. Koncertprogrammā tika ietverti divi pirmatskaņojumi: Ernesta Brusubārža III "Sonatīna" divās daļās, ko atskaņoja autors, un Marka Opeskina "Etīde ar matiem un vēju" (Juris Kronbergs) baritonam, flautai, obojai un čellam, bet koncertu ievadīja Emīla Dārziņa "Melanholiskais valsis" J. Mediņa sakārtojumā, ko atskaņoja Laura Liepiņa (vijole), Kristīne Treimane (čells) un Rihards Skulte (klavieres). Skanēja arī Emīla Dārziņa solodziesma "Kā zagšus, tik lēnām" (Rūdolfs Blaumanis), Jāņa Mediņa "Tā ietu" (Kārlis Jēkabsons) un "Sonatīnas" klarnetei un klavierēm I daļa, kā arī Jēkaba Mediņa Koncerts mežragam un Jāzepa Vītola "Portreti" op. 54 Pētera Zariņa izpildījumā, kurš šajā koncertā bija pārstāvēts arī kā komponists ar trim solodziesmām "Balss", "Atvadas" un "Mūza" (Guna Ikona). Tām sekoja Daces Aperānes trīsdaļīgie "Pilsētas sapņi" alta saksofonam solo, Longīna Apkalna "Lokatiesi, mežu gali" baritonam un klarnetei un Edmunda Goldšteina "Latvju deja" flautai un klavierēm. Koncerts noslēdzās ar Tālivalža Ķeniņa dinamisko un spožo "Latviešu tautas deju, variācijām un fūgu".[126]

TAUTAS DEJU UZVEDUMS "KUPLA LIEPA – LATVJU DEJA"

Piekto Jaunatnes dziesmu svētku tautas deju uzveduma viendaļīgo programmu veidoja un vadīja jaunās vidējās paaudzes horeogrāfs un tautas deju kopas "Daugaviņa" vadītājs Edvīns Kalviņš, kurš pauda:

> Kad vērojam tautas deju izpildījumu, reti iedomājamies par šo deju sākumu, attīstību un pašreizējo stāvokli. Šo dziesmu svētku tautas deju uzveduma nosaukums "Kupla liepa – latvju deja" simbolizē mūsu tautas deju dzīvo un kuplo koku.[127]

Tautas deju programma sastāvēja no 30 tradicionālām un jaunrades dejām sešos atsevišķos posmos. Atšķirībā no iepriekšējiem jaunatnes dziesmu svētku tautu deju uzvedumiem šajā uzvedumā uzsvars tika likts uz tautas deju grupējumu sastāviem un uzbūves elementiem vairāk nekā uz tautasdziesmu un senču mitoloģijas elementiem programmas veidošanā. Katrā posmā bija iekļautas dejas no viena īpaša dejotāju grupējuma, sākot ar pāru, tad trīspāru utt. un beidzot ar meitu vai puišu dejām; turklāt visi posmi iesākās ar tradicionālām dejām un noslēdzās ar jaunrades dejām.

---

126 Beloglāzovs, J. Mazas piezīmes – *Moments musicaux* – par muzikāliem brīžiem 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā, *Jaunā Gaita*, Nr. 155, 1985, decembris, 50., 51. lpp.

127 *5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Toronto: Town Press, 1985, 17. lpp.

Tautas deju uzvedums 31. augustā uz *Wilfrid Pelletier* zāles skatuves *Place des Arts* mākslu centrā, piedaloties 19 bērnu un jauniešu deju kopām ar 300 dejotājiem no ASV (Bostonas, Klīvlendas, Kolumbusas, Ņūdžersijas, Ņujorkas, Sirakjūsas un Vašingtonas, DC) un Kanādas (Hamiltonas, Monreālas, Sentkatarinsas un Toronto). Uzvedumu ievadīja A. Mantenieka "Fanfara", bet tautas deju muzikālos pavadījumus atskaņoja jaunatnes pūtēju orķestris diriģenta E. Brusubārža III vadībā.

Pirmajā pāru deju posmā dejotāji uzveda tradicionālās dejas – "Līkumu deju", "Alsungieti", "Lietenieti", "Jandāliņu" un "Jautro pāri", kā arī Baibas Šmites-Kalējas un Roberta Freimuta jaundeju "Jūra, jūra". Trīspāru deju posms iesākās ar J. Rinkas, J. Oša, J. Stumbra un A. Donasa dejām – "Žīgu", "Maģo danci" un "Zvaigznīti", bet noslēdzās ar E. Kalviņa veidoto "Bundzenieku deju". Četrpāru deju daļā pēc "Krustdejas", "Vāveru polkas" un F. Aigara "Jautraviņas" jaunie dejotāji uzveda Kārļa Streipa horeografēto un Minsteres Latviešu ģimnāzijas tautas deju kopai "Circenītis" veltīto jaundeju "Raitais dancis", kā arī Lidijas Āboliņas "Četrpāru deju". Uzvedums turpinājās ar astoņpāra ciklu, kurā ietilpa "Vaiņaga deja" (J. Kūlis), "Sudmaliņas" (J. Rinka un J. Ošs), "Lancets" (J. Kūlis un E. Drulle), "Muškadrilis" (J. Ķiburs), kā arī jaunradītās dejas – Zigrīdas Gaujenieces "Trejdeksnietis" un Zigurda Miezīša "Saules rota", kas tika īpaši veidota un uzvesta 3. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkos Monrealā (1979). Sekojošo "trijnieku deju" posmu, kurā dejoja sastāvi ar vienu puisi un divām meitām, ievadīja "Sešdancis", "Munsturis" un "Divpadsmitdancis", bet noslēdza E. Kalviņa "Staru deja". Tautas deju uzvedums svinīgi noslēdzās ar piecām meitu un puišu dejām – J. Rinkas "Skalu deju" puišu izpildījumā, E. Drulles "Aglonas meiteņu deju", J. Rinkas un J. Oša "Jūrmalnieku" un divām jaundejām – J. Asona "Papardīti" un Skaidrītes Dariusas deju "Lūriķis".[128]

CITI SARĪKOJUMI

Piektajos Jaunatnes dziesmu svētkos nozīmīgu vietu ieņēma tradicionālais apvienotais svētku dievkalpojums, kas notika greznajā *Mary Queen of the World* katoļu katedrālē 30. augusta vakarā. Tā muzikālo daļu kuplināja vietējais jaunais ērģelnieks Jānis J. Tērauds, kurš dažus gadus vēlāk kļuva par Toronto laikraksta *Toronto Star* mūzikas kritiķi, un Marta Prāmniece no Ņujorkas, atskaņodama savu kompozīciju "Pastorāle". Kamerkoris diriģentes Daces Šmites vadībā "maigā tembrā" no balkona nodziedāja Imanta Ramiņa *Ave verum corpus*, pēc kura Marks Opeskins diriģēja savu dramatisko 83. psalmu, "kas parādīja koŗa [diriģenta] un ērģelnieka Kārļa Prāmnieka spējas izteikties ar "klasteriem" [..] un vēl citiem laikmetīgiem skaņu efektiem"[129].

Tāpat notika divi pasākumi Krišjāņa Barona 150. jubilejas ietvaros: Dr. Vairas Vīķes-Freibergas referāts "Dainu tēva dainu pasaule"[130] un "Krišjāņa Barona daudzinājums" Jāņa Mateus vadībā, kurā piedalījās galvenokārt jaunās paaudzes teicēji un koklētāji Jāņa Dindzāna vadībā, kā arī populārās mūzikas ansamblis no Monreālas "Mērnieku laiki".

---

128 *5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Toronto: Town Press, 1985, 67., 68. lpp.

129 Beloglāzovs, J. Mazas piezīmes – *Moments musicaux* – par muzikāliem brīžiem 5. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkos Montreālā. *Jaunā Gaita*, 1985, Nr. 155 (decembris), 50., 51. lpp.

130 Audiokasete. Fonds Nr. 67, Latviešu diasporas pasākumi Kanādā, dok. 183 (LNA_KFFDA_F67_1_183), LNB.

Skrejlapa ar 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1987) simbolu, mākslinieks Uldis Gailis.
D. Aperānes privātais arhīvs

6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku gājiens Šērbrukā. Aiz latviešu dziesmu svētku, Latvijas, Kvebekas un Kanādas karogiem no kreisās: Harolds Bulmanis (LNJAK valdes priekšsēdis), Oļģerts Pavlovskis (PBLA priekšsēdis), Māra Štauvere, Ilga Štauvere un Mārtiņš Štauvers. 1987. gada 4. septembris.
D. Aperānes privātais arhīvs

Noslēgumā vēl jāpiemin rakstnieku un mūziķu sarīkojums dzejnieces un rakstnieces Māras Gulēnas vadībā, kas notika svētku pēdējā dienā 2. septembrī. Saietā piedalījās rakstnieces Anda Avene, Lauma Cenne, Sarma Muižniece un rakstnieks Pēteris Cedriņš, kā arī vairāki jaunie mūziķi no I mūzikas nometnes.

Kopējais 5. Jaunatnes dziesmu svētku apmeklētāju skaits no Kanādas, ASV, Austrālijas un Eiropas bija ap 2140, ieskaitot ap 320 vietējo angļu un franču sabiedrības pārstāvju.[131]

Kopš 1. Jaunatnes dziesmu svētkiem 1975. gadā svētku idejas iniciatora Mārtiņa Štauvera trīs galvenās latviešu jaunatnes dziesmu svētku ieceres bija īstenojušās: svētku norisēs bija uzstājušies ap 3100 jauno mūziķu, dejotāju, rakstnieku, aktieru, jaunie skaņraži bija radījuši vairāk nekā 100 kormūzikas, kamermūzikas, simfoniskās mūzikas darbu un oriģinālu dziesmuspēļu, bet vispārējiem dziesmu svētkiem ASV un Kanādā kopš 1. Jaunatnes dziesmu svētkiem 1975. gadā bija pievienojies liels skaits jaunāko paaudžu koristu, profesionālo atskaņotājmākslinieku un koristu.[132] To apliecināja arī nākamo – 6. Jaunatnes svētku goda virsdiriģents Andrejs Jansons:

> Sākot ar pirmajiem Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem 1975. gadā, šo svētku ietekmē mums radusies virkne spējīgu jauno komponistu, diriģentu un dziedātāju. Ne mazums šo svētku dziedātāji, diriģenti un instrumentālisti ieņēmuši redzamas vietas mūsu mūzikas dzīvē, un, šo svētku pasūtināti, skaņdarbi atraduši ceļu uz Vispārējiem dziesmu svētkiem un citiem koncertiem kā latviešu, tā amerikāņu un kanādiešu vidē.[133]

6. LATVIEŠU JAUNATNES DZIESMU SVĒTKI (1987) ŠĒRBRUKĀ, KANĀDĀ

Svētki notika Šērbrukas pilsētā, kas atrodas stundas brauciena attālumā no Monreālas, kur Bišopa Universitātē (*Bishop University*) bija finansiāli izdevīgāk sarīkot svētku pasākumus nekā stipri dārgākajā mākslu centrā *Place des Arts* Monreālā. Bērnu un jauniešu skaits vairākās latviešu skolās bija gājis mazumā, un ļoti plašas telpas vairs nebija nepieciešamas. Svētki notika no 1987. gada 4. līdz 7. septembrim. Pilsētas mērs un domes locekļi augstu novērtēja svētku programmu un izsludināja 6. septembri par Latviešu dienu, bet Kanādas premjerministrs Braiens Malruni atsūtīja apsveikumu Kanādas valdības vārdā.

6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkus rīkoja padome un rīcības komiteja Ilgas un Mārtiņa Štauvera vadībā, mūzikas daļas vadību atkal uzņemoties Dacei Aperānei. Tautas deju nozari pārraudzīja Daina Ule, bet apvienoto dievkalpojumu vadīja mācītājs Gunars Hūns. Svētkos piedalījās ap

131 Štauvers, M. Skaisti un bagāti svētki. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1985, Nr. 10, 5. lpp.
132 Štauvere-Aperāne, D. Svied savu dziesmu tālē, svied! *Universitas*, 1986, Nr. 57 (pavasaris), 42. lpp.
133 *6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes un 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejas izdevums, 1987, 12. lpp.

130 koristu no 11 jaunatnes koriem un ansambļiem, no kuriem 39 dziedāja svētku kamerkorī. Dalībniekos bija arī 20 koklētāji no četrām koklētāju grupām un ap 100 dejotāju no desmit tautas deju kopām. Pieskaitot 30 jaunos svētku orķestra un ansambļu instrumentālistus, kā arī dzejniekus, programmā piedalījās ap 300 cilvēku. Pasākumu apmeklēja 700 latviešu skatītāju un 100 pilsētas iedzīvotāju un interesentu, svētku dalībnieku un apmeklētāju kopskaitam sasniedzot ap 1100 cilvēku.[134]

Nozīmīgu pienesumu atkal deva svētku padomes organizētā II Mūzikas nometne no 23. augustam līdz 3. septembrim Mauntorfordas kompleksā, Orfordā, Kvebekā, ar 91 dalībnieku. Nometnes administrācijā darbojās 12 personas, no kurām vadītāja bija Daira Cilne un mūzikas daļas vadītāja – Dace Aperāne. Plašs finansiālais atbalsts nāca gan no Kvebekas multikultūrisma nozares, gan PBLA, Latviešu dziesmu svētku biedrības Kanādā un citām organizācijām un mecenātiem. Nometnes 10 mācību dienās piedalījās 20 mācībspēki no ASV, Kanādas, Austrālijas, Meksikas un Vācijas, viņu vidū arī komponisti Tālivaldis Ķeniņš, Imants Mežaraups, Mārtiņš un Pēteris Aldiņi, Lolita Ritmane, Dace Aperāne, instrumentālisti Linda Aļļe (čells), Arturs Jansons (alts), Andris Kārkliņš (ģitāra), Rasma Lielmane (vijole), Arturs Ozoliņš (klavieres) un citi; vokālisti Pauls Berkolds, Gunta Plostniece, Laila Saliņa, diriģenti Brigita Alka, Daira Cilne, Andrejs Jansons un Edgars Kariks. Jaunie mūziķi un koristi nāca no Ontārio un Kvebekas provincēm Kanādā un 12 štatiem ASV Austrumkrastā, Vidienē un Rietumkrastā, kā arī no Zviedrijas. Nometnes plašajā darbības norisē bija 6. svētku kamerkora un orķestra mēģinājumi, mācībspēku un dalībnieku koncerti un lekcijas – gan par latviešu folkloru, gan Alfrēda Kalniņa operām, Tālivalža Ķeniņa mūziku, modernismu mūzikā, trimdas un Latvijas mūzikas dzīvi, kā arī sešu lekciju cikls par latviešu komponistiem.[135]

6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkoris un koklētāji Svētku koncertā Šērbrukas Universitātes *O'Bready* koncertzālē 1987. gada 6. septembrī. Goda virsdiriģents Andrejs Jansons. Kopkora 1. rindā labajā pusē – virsdiriģente Lolita Ritmane un virsdiriģents Richards Skulte (labajā malā). Foto: A. Tenne-Šēns. D. Aperānes privātais arhīvs.

SVĒTKU KONCERTS

Sesto svētku kopkora koncerta programmu veidoja Dace Aperāne sadarbībā ar Pēteri Aldiņu. Tas izskanēja 6. septembrī Šērbrukas Universitātes *O'Bready* koncertzālē, kur skatuvi, tāpat kā visos iepriekšējos jaunatnes svētkos, greznoja latviešu dziesmu svētku karogs. Kopkori vadīja goda virsdiriģents Andrejs Jansons, kā arī pieci jaunās un jaunās vidējās paaudzes virsdiriģenti – Pēteris Aldiņš, Imants Mežaraups, Lolita Ritmane un pirmo reizi arī Kārlis Prāmnieks un Lorija Vuda.[136] Koncerta vidusdaļā uzstājās 6. svētku kamerkoris 39 dziedātāju sastāvā virsdiriģenta Imanta Mežaraupa vadībā. Ar saviem 130 dziedātājiem kopkoris bija vismazākais latviešu jaunatnes dziesmu svētku vēsturē, daļēji tāpēc, ka tikai divus gadus pēc svētkiem Monreālā (1985) jaunatnes koru, kā arī bērnu un jauniešu dziedātāju skaits latviešu skolās un vasaras nometnēs, īpaši ASV, bija turpinājis samazināties. Tomēr koristi, kuri piedalījās, bija savu uzdevumu augstumos, nodziedot 18 latviešu kordziesmas, no kurām piecas bija oriģinālkordziesmas (divas ar tautasdziesmu vārdiem) un 13 – tautasdziesmu apdares, tostarp

134 Štauvers, M. Latvju saime Šērbrukā. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1987, Nr. 10.
135 *II Mūzikas nometnes 1987 vadonis*. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padome, 1987.
136 *6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes un 6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejas izdevums, 1987, 45.–47. lpp.

11 *a cappella*, septiņas ar kokļu un citu instrumentu pavadījumu, balsu sastāva ziņā dominējot četrbalsībai (14), bet ietverot arī trīsbalsīgas (20), piecbalsīgas (2) un sešbalsīgu dziesmu.

6. svētku koncertam tika īpaši komponēta Rutas Brožes apdare "Cirvi cirtu ozolā", Richarda Skultes kordziesma ar tautasdziesmas vārdiem "Še dziedāju, gavilēju" un Andreja Liziņa apdare "Dziedātāju māsu devu". Pirmo reizi jaunatnes dziesmu svētkos Lolitas Ritmanes vadībā izskanēja Raimonda Paula kordziesma "Manai dzimtenei" (Jānis Peters), kas līdz tam ASV vai Kanādas dziesmu svētkos vēl nebija dziedāta, bet tagad ar savu bagāto tekstu un trāpīgo melodiju uzrunāja jaunos koristus. Pirmo reizi svētkos tika nodziedāta arī Māra Kristapsona "Skanēdama vien staigāju", Pētera Aldiņa "Sidrabiņa lietiņš lija" kokļu pavadījumā, kā arī vecmeistaru dziesmas: J. Cimzes "Krauklīts sēž ozolā", P. Jurjāna "Meitiņai, bitītei", E. Melngaiļa apdare vīru korim "Bij' man vienas roze dēļ", E. Dārziņa "Senatne" (Rainis), T. Ķeniņa tautasdziesmas apdare sieviešu korim "Es, meitiņa, kā rozīte" un A. Jansona "Aiz kalniņa mēnestiņis" un "Visi vēji mani pūta" – apdares sieviešu korim ar kokļu pavadījumu. Vairākas kopkora dziesmas bija ņemtas no iepriekšējo svētku repertuāra: I. Akerbergas "Kālabadi galdiņami", D. Aperānes "Ziedi, ziedi, rudzu vārpa" un I. Mežaraupa "Ko gaidīji, sērdienīte". Koncerta beigās izskanēja divas dziesmas goda virsdiriģenta A. Jansona vadībā – populārā "Dzied, māsiņa, tu pret mani" un Bruno Skultes vīru kora dziesma "Dainu zeme" (Lilija Auza) A. Jansona sakārtojumā jauktam korim, svinīgi noslēdzot 6. svētku koncertprogrammu.[137] Kamerkora izlasi koncerta vidusdaļā bija sakārtojis I. Mežaraups, kurš pats arī novadīja dziedātājus sešās kordziesmās – J. Poruka "Pavasara dziesma", T. Ķeniņa "Saulīt' vēlu vakarā", E. Melngaiļa "Jāņuvakars", E. Dārziņa "Mēness starus stīgo" (Aspazija), P. Dambja "Ganu balss" un Jurjānu Andreja "Tautu meita melnacīte".[138]

Virsdiriģente Lorija Vuda. 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki (1987). D. Aperānes privātais arhīvs

Richarda Skultes skanīgā kordziesma "Še dziedāju, gavilēju" ar tās raitajiem 5/4 un 7/4 takstmēra ritmiem un gaišo noskaņu kļuva par vienu no koristu visiemīļotākajām dziesmām. Jau 1989. gadā tā tika dziedāta 11. Rietumkrasta dziesmu svētku kopkora koncertā Losandželosā, 1998. gadā izskanēja XII Vispārējos latviešu dziesmu svētkos Rīgā, bet 2017. gadā – 14. Dziesmu svētku ASV kopkora koncertā Baltimorā, Mērilendā.

Jaunatnes kora, ansambļa un Garezera vidusskolas dziedātāji pārstāvēja septiņas ASV pilsētas un štatus – Bostonu, Konektikutu, Losandželosu, Mičigānu, Ņujorku, Portlandi, Ročesteru – un četras pilsētas Kanādā – Hamiltonu, Monreālu, Otavu un Toronto. Piedalījās arī bērnu kori no trim latviešu skolu koriem ASV (Bostonas), kā arī Kanādas (Hamiltonas un Toronto) un dziedāja līdzi četras dziesmas.[139]

137 *Dziesmu krājums 6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētkiem Montrealā*. Sast. D. Štauvere-Aperāne, P. Aldiņa red.). Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes izdevums, 1986.

138 *6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes un 6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejas izdevums, 1987, 45.– 47. lpp.

139 Turpat, 1987, 29. -34. lpp.

TAUTAS DEJU UZVEDUMS "CILVĒKA MŪŽS"

Sesto svētku tautas deju uzvedumā piedalījās ap 100 jauniešu un bērnu no Kanādas (Hamiltonas, Monreālas, Otavas un Toronto) un ASV (Bostonas, Kalamazū, Ņudžersijas un Sirakjūsas). Viendaļīgajam uzvedumam tā vadītāja Daina Ule sakārtoja 20 galvenokārt tautā pierakstītas dejas. To izvēle un secība atspoguļoja cilvēka mūža gājumu – "Pādītes dīdīšana", "Skalu deja", "Dvieļu deja" un citas. Uzvedumā bija iekļautas jaunas deju horeogrāfijas: L. Āboliņas "Dāmu un kungu deja", A. Brīvnieces "Saules deja" un populārā Zigurda Miezīša "Taču Jāņu deja". Visas dejas pavadīja 13 mūziķu tautas deju ansamblis, kam pievienojās deviņi vokālisti Mārtiņa Aldiņa vadībā.[140]

JAUNATNES ORĶESTRA KONCERTS

> Prieks bija par katru jaunieti, kas piedalījās orķestrī un kas ar sajūsmu spēlēja latviešu komponistu jaundarbus. Dažiem no viņiem šī bija pirmā iepazīšanās ar orķestranta pienākumiem, daži jau bija pieredzējuši profesionāļi, bet entuziasms un nopietns darbs viņus sakausēja respektējamā vienībā.[141]

Jauno diriģentu un komponistu aprindas 80. gadu otrajā pusē bija nedaudz samazinājušās, bet instrumentālistu skaits bija pieaudzis, kā to apliecināja svētku orķestris, kurā piedalījās divdesmit divi 60. un 70. gados dzimušie mūziķi. Orķestra koncertā piedalījās 27 latviešu instrumentālisti, vietējais kanādiešu kontrabasists, kā arī jaunais soprāns Laura Zariņa, galvenais diriģents Edgars Kariks (Austrālija) un diriģenti Imants Mežaraups un Lolita Ritmane, kopumā 31 latviešu jaunās un jaunās vidējās paaudzes mūziķis.[142]

6. svētku jaunatnes orķestra koncertā, kas notika 6. septembrī Šērbrukas Universitātes *O'Bready* zālē, tika pirmatskaņoti Lolitas Ritmanes, Imanta Mežaraupa, Pētera Aldiņa un Tālivalža Ķeniņa opusi, kuri bija komponēti īpaši 6. svētku jaunatnes orķestra sastāvam, bet P. Aldiņa gadījumā – arī svētku kamerkorim.

Koncertu atklāja Lolitas Ritmanes jaundarbs "Tumsā", ko diriģēja komponiste pati. Koncerta recenzijā Gunta Plostniece raksturo darbu kā programmatisku, kurā autore "iespaidīgi glezno krāsainus momentus" un veido enerģiskas ritmu pasāžas. Abi solisti – alta saksofonists Jānis Steprāns un pianists Pēteris Zariņš – esot spēlējuši "šarmanti" un labi izpratuši darba muzikālo stilu. Imanta Mežaraupa latviešu tautasdziesmu desmitdaļīgajā ciklā "Jau ziemiņa kājas aun" solo balsij un

---

140 *6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes un 6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejas izdevums, 1987, 42. lpp.

141 Plostniece, G. Orķestra koncerts latviešu jaunatnes dziesmu svētkos. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1987, Nr. 12, 14. lpp.

142 *6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis*. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes un 6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejas izdevums, 1987, 43.– 44. lpp.

orķestrim komponists esot veiksmīgi savijis "tradicionālu, skanīgu vokālu līniju ar ne tik tradicionālām skaņām orķestrālā fonā". Skaņdarbā, ko diriģēja pats autors, bija izmantota brīvā improvizācija un laikmetīgas spēlēšanas tehnikas.

Tālivaldis Ķeniņš savu jaundarbu "Mazs koncerts" klavierēm un kamerorķestrim bija veltījis II Mūzikas nometnei, partitūrā paskaidrojot, ka "viss muzikālais materiāls aizņemts no latviešu tautasdziesmām"[143]. Trīsdaļīgajā 12 minūšu garajā opusā klavierpartiju solo ar "stingru tehniku un muzikāli iejūtīgu frāzējumu" spēlēja jaunā pianiste Sandra Mogensena. Pēc draiskās pirmās daļas darba otrajā daļā "Elēģija bārenītim" ievijās tautasdziesmas "Maza biju, neredzēju" liriskā meldija, ko bieži dziedāja trimdas gados, tāpat kā "Kas tie tādi", "Tek saulīte" un citas dziesmas, kas saistījās ar toreizējām izjūtām par zaudēto dzimteni un cerību atkal atgriezties brīvajā Latvijā. Trešā daļa "Lauku deja" izmantoja tautasdziesmu "Dzeguze kūko" melodiju, ar kāpinājumu noslēdzot opusu. Pētera Aldiņa četrdaļīgās "Kantātes"[144] atskaņojumā piedalījās svētku kamerkoris, orķestris un vairāki solisti. Gunta Plostniece vērtēja:

> Tautas dziesmu tekstus komponists skaisti iekārtojis gan solo balsīm, kuras ieskandina atsevišķas kantātes daļas, gan meiteņu un zēnu koriem, kuri dziesmās sarunājas, gan arī kopkorim, kas gavilē krāšņā dziedājumā. Labskanīgais darbs guva lielu atsaucību klausītājos, un droši vien tas arī atradis sev vietu citu dziesmu svētku programmās.[145]

Skaisto Pētera Aldiņa opusu atkārtoti atskaņoja tikai pēc 35 gadiem 15. Latviešu dziesmu svētku (2022) simfoniskajā koncertā Sentpolā, Minesotā, autora klātbūtnē.[146]

Mārtiņš Štauvers. 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki (1987). D. Aperānes privātais arhīvs

CITI SARĪKOJUMI

6. svētku norisē bija iekļauts arī apvienotais dievkalpojums, mākslas skate un tirdziņš, svētku atklāšana, rakstnieku vakars, rokmūzikas deju vakars, kā arī svinīgais svētku gājiens Otavas goda pilsoņa Sigurda Andersona vadībā no Agora laukuma uz *St. Esprit* katoļu baznīcu, kur notika dievkalpojums. Mūzikas daļā koncertēja 1985. gadā izveidotais zēnu ansamblis "Straume", kas astoņu dziedātāju sastāvā atskaņoja Bruno Skultes "Dieva varenību" (K. Kundziņš) un Viktora Baštika "Mūsu Tēvs". Ērģelnieks Kārlis Prāmnieks pavadīja Mārtiņa Aldiņa dziesmu "Dieva nams" (Fricis Bārda), ko atskaņoja soprāns Iveta Ivansone un autors, spēlēdams blokflautas partiju; skanēja arī citi skaņdarbi vijolnieku Dainas Plostnieces, Lāras Sīpolas un Timoteja Sīpola izpildījumā.

---

143 Ķeniņš, T. *Little Concerto for Piano and Chamber Orchestra*. 1987. Partitūra. (Rokraksts). *Canadian Music Centre* (MI 1361 K33Li). D. Aperānes privātais arhīvs.
144 Vēlāk to komponists nosauca par "Pavasara kantāti".
145 Plostniece, G. Orķestra koncerts latviešu jaunatnes dziesmu svētkos. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1987, Nr. 12, 14. lpp.
146 "Pavasara kantātes" ieraksts iemūžināts albumā *Five Latvian Cantatas*. Diriģents Andrejs Jansons. *Albany Records*, TROY1804 (2020).

Rakstnieces Māras Gulēnas vadītajā sarīkojumā "Džess un dzeja" saksofonista Jāņa Steprāna džeza orķestris spēlēja skaņdarbus līdzās jauno mūziķu priekšnesumiem un dzejas lasījumiem – tā bija pirmā reize jaunatnes un Kanādas svētkos, kad uzstājās šāda veida orķestris.[147]

Tāpat kā 3. Jaunatnes svētkos, arī 6. svētkos dramaturģe Baņuta Rubesa un komponiste Dace Aperāne bija radījušas jaunu muzikālā teātra darbu "Tango Lugano", kas saturiski un muzikāli ļoti atšķīrās no dziesmuspēles "Varoņdarbi", sintezējot dažādu klasiskās mūzikas stilu izteiksmes līdzekļus. Pirmizrāde notika 5. septembrī Bišopa Universitātes *Centennial* teātrī. Rubesa, kura bija arī lugas režisore, to raksturoja kā nevēsturisku satīrisku spoku stāstu, kas noris pilnīgi izfantazētā pasaulē, kurā dzejnieki Rainis un Aspazija ir nemirstīgi. Uzvedumā "Tango Lugano" galvenās lomās tēloja un dziedāja mecosoprāns Laila Saliņa (Aspazija) un Pauls Berkolds (Rainis), savukārt Māra Abens un Pauls Raudseps tēloja latviešu tūristus no ārvalstīm, Skaidrīte Leja un Ivars Stārasts – padomju Latvijas ierēdņus, bet bērna lomu iedzīvināja Konrāds Ozols. Muzikālos pavadījumus spēlēja klavieru trio (T. Sīpols, vijole, Linda Aļļe, čells, Benita Roze, klavieres), spēlēja arī populārās mūzikas ansamblis "Elektroniskie burkāni" sešu instrumentālistu sastāvā, bet izrādes 12 dziesmas diriģēja pati komponiste.[148] Izrāde saņēma teicamas atsauksmes, un 1988. gada septembrī to atkārtoja viesizrādēs Toronto un Ņujorkā. Drīz pēc tam "Tango Lugano" izrādes ansamblis tika aicināts uz Latviju, un 1989. gada 18. maija vakarā tas kopā ar Rubesu un Aperāni uzveda pirmo no sešām izrādēm Dailes teātrī, no kurām visas bija izpārdotas.[149]

Latviešu jauniešu orķestris pēc koncerta Ņujorkā (1989). Priekšplānā – solisti Sandra Mogensena un Arturs Ozoliņš.
Foto: E. Neimanis

Kad 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētki bija izskanējuši, svētku padomes valdes locekļi izskatīja aptaujas lapas par nākamo svētku un mūzikas nometņu iecerēm. Pirmais iecerētais pasākums bija kamerkora nometne 1988. gada vasaras sākumā Mauntorfordā, kas netika īstenots. Radās doma sarīkot III mūzikas nometni Anglijā vai Vācijā 1989. gada vasaras sākumā, lai piedāvātu Eiropas latviešu jaunajiem mūziķiem iespēju mācīties mūzikas meistarklasēs, bet 1990. gadā rīkot mūzikas nometni Austrālijā. Tomēr abas šīs ieceres neīstenojās finansiālu iemeslu, kā arī strauji mainīgo Baltijas ģeopolitisko apstākļu dēļ.[150]

1988. gadā Jaunatnes svētku padome iecerēja organizēt 7. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkus atkal Šērbrukā 1990. gada vasarā. Savukārt 1989. gada augustā tā organizēja diriģenta Edgara Karika rosināto latviešu jaunatnes orķestra koncertturneju Toronto, Bostonā un Ņujorkā.[151] Turnejā piedalījās 27 latviešu mūziķi no ASV, Kanādas, Austrālijas, arī Latvijas, kā arī divi Kanādas latviešu pianisti – Sandra Mogensena un Arturs Ozoliņš, tāpat arī orķestra diriģents Kariks no Austrālijas – kopumā 36 mūziķi.

Baltijas ģeopolitiskie notikumi turpināja attīstīties, tika izsludināti XX Dziesmu svētki Latvijā, uz kuriem sāka gatavoties arī trimdas jauniešu kori. Trimdas latviešu sabiedrībā un skolās notika dažādas pārmaiņas, tāpēc Jaunatnes dziesmu svētku padome izlēma atsaukt paredzētos 7. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkus, turpinot organizēt III Mūzikas nometni. Pēc sekmīgās turnejas

---

147 *6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku vadonis.* Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku padomes un 6. Latviešu Jaunatnes dziesmu svētku rīcības komitejas izdevums, 1987, 39. lpp.
148 Turpat, 40.–41. lpp.
149 Tango Lugano Latvijā. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1989, Nr. 6, 29. lpp.
150 Štauvers, M. Ir vērts! *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1987, Nr. 9, 4. lpp.
151 Nākamie Dziesmu svētki. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1989, Nr. 1.

III Mūzikas nometnes lektori, meistarkursu vadītāji un dalībnieki Mauntorfordā 1990. gada jūnijā. 1. rindā no kreisās: M. Štauvers, A. Maskats, A. Hūns, D. Štauvere-Aperāne, I. Aizstrauta (Zirka), Ē. Griffiths, A. Ozoliņš, L. Hausmane, R. Lācis, I. Staļģe (Nelsone), G. Plostniece, I. Sunepa (Ozola), R. Lielmane, I. Priede, D. Plostniece, L. Liepiņa, R. Blumberga, L. Kundziņa, S. Neimane, 2. rindā, no kreisās: J. Kulakovs, mācītājs G. Hūns, D. Garūts, J. Vinters, D. Šmits, I. Zemzare, 3. rindā, no kreisās: I. Gutberga, E. Kariks, P. Berkolds, L. Aļļe. D. Aperānes privātais arhīvs

Dace Aperāne, Ingrīda Gutberga un diriģents Edgars Kariks 1994. gadā Jaungulbenē pirms 1. Latviešu jauno mūziķu nometnes Latvijā. D. Aperānes privātais arhīvs

jaunatnes orķestra mūziķi jutās iedvesmoti turpināt sadarbību ar Kariku un atkal atgriezties Mauntorfordā. Tobrīd neviens vēl nevarēja paredzēt, ka tiks piedzīvots kaut kas agrāk neiedomājams – Latvijas mūziķu piedalīšanās.

III Mūzikas nometnes, kas notika no 1990. gada 17. līdz 27. jūnijam, vadītājs bija Pauls Berkolds, mākslinieciskā vadītāja – Dace Aperāne. Meistarklašu 15 vadītāju vidū pirmo reizi no tolaik vēl okupētās Latvijas piedalījās muzikoloģe Ingrīda Zemzare, komponisti Juris Kulakovs un Arturs Maskats, kā arī flautiste Dita Krenberga. Citi meistarklašu vadītāji pārstāvēja ASV, Kanādu, Austrāliju un Meksiku. Nometnes 26 dalībnieki bija ieradušies no ASV, Austrālijas, Kanādas, bet no Latvijas piedalījās Latvijas Konservatorijas jaunās čellistes Inese Staļģe (Nelsone) un Inga Sunepa (Ozola), kā arī flautists Valdis Bondarenko.[152]

Nometnes laikā jaunie stīdzinieki iestudēja repertuāru īpašam notikumam – XX Vispārējo latviešu dziesmu svētku simfoniskās mūzikas koncertam un diviem koncertiem Latvijas filharmonijā un Dzintaru koncertzālē. Tajos piedalījās vienpadsmit III Mūzikas nometnes stīdzinieki no trim valstīm kopā ar pianistu Arturu Ozoliņu un diriģentu Edgaru Kariku, kā arī administratori Ilgu Štauveri. Pasaules latviešu jaunatnes apvienotā simfoniskā orķestra koncertos Orfordas jaunatnes orķestra mūziķi kopā ar Latvijas jaunajiem mūziķiem Latvijā pirmo reizi atskaņoja Jāņa Kalniņa "Koncertu klavierēm ar orķestri" ar solistu Ozoliņu, pirmatskaņoja Latvijā 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkos izskanējušo Tālivalža Ķeniņa "Mazo koncertu" klavierēm ar orķestri (Gata Ulmaņa klavieru solo), Jāņa Mediņa "Pie baznīcas", Pētera Vaska *Musica dolorosa* un pirmo daļu no Imanta Kalniņa 4. simfonijas.[153] "Mūsu sagaidīšana bija ļoti sirsnīga, kā arī atsaucība koncertos. Un, ja nezinātu labāk vēsturi, gandrīz varētu teikt, ka jau dzīvojām kā brīvā, neatkarīgā Latvijā,"[154] rakstīja Edgars Kariks.

Edgaram Karikam un jaunatnes orķestra mūziķiem, ārzemju koristiem, diriģentiem un apmeklētājiem XX Dziesmu svētki bija pilni ar neskaitāmiem gaišiem satikšanās brīžiem un piedzīvojumiem kopā ar Latvijas koristiem, diriģentiem un apmeklētājiem. Kori, kuru vidū bija bijušie latviešu jaunatnes dziesmu svētku kopkora dziedātāji, uz XX Dziesmu svētkiem atveda arī dziesmotus "ciemakukuļus" atsevišķiem koncertiem. To skaitā bija dziesmas, kuras sākotnēji dziedātas jaunatnes svētku kopkora koncertos kā, piemēram, "Pērkons veda vedekliņu" un "Suntažu līgotne"[155]. Ievērojams notikums bija Anitas Kuprisas tautasdziesmas apdares "Ģērbies, saule, sudrabota" atskaņojums lielkoncertā "Tautasdziesma". Šajā ziņā varētu teikt, ka XX Dziesmu svētkos piepildījās jaunatnes dziesmu svētku mude "Svied savu dziesmu tālē, svied!".

Latviešu jaunatnes dziesmu svētku ideja un tās mērķi atrada pēctecību trīs latviešu jauno mūziķu mūzikas nometnēs Kanādā, bet 1994. gadā ieguva jaunu veidolu līdz ar 1. Latviešu jauno mūziķu nometnes organizēšanu, kas notika Jaungulbenē, Latvijā.[156] Komponists Tālivaldis Ķeniņš bija mākslinieciskās daļas vadītājas Daces Aperānes padomdevējs šai un arī 2. nometnei 1996. gadā,

152 Zemzare, I. Mūzika Orfordā. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1990, Nr. 7, 15. lpp.
153 Štauvers, M. Koncertturneja Latvijā. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1990, Nr. 8, 24.–25. lpp.
154 Kariks, E. Koncertturneja Latvijā. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 1990, Nr. 8, 25. lpp.
155 Āpše, G. Pēc 46 gadiem. *Latvju Mūzika*, 1991, Nr. 20, 2246. lpp.
156 Ašme, L. *Mūzikas nometnes stāsti*. Rīga: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, Musica Baltica, 2012, 14. lpp.

Dace Aperāne dirigē bērnu un jauniešu kori un koklētājus X Dziesmu svētku ASV Kopkora koncertā Klīvlendā (1997).
Foto: L. Berga. D. Aperānes privātais arhīvs

kas notika Ogres mūzikas skolā. Savukārt latviešu ērģelniece Ingrīda Gutberga, kura bija lektore III Mūzikas nometnē Orfordā, spēlēja lielu lomu 1. Latviešu jauno mūziķu nometnes norisēs līdz pat 10. Jauno mūziķu meistarkursiem Siguldā kā meistarkursu direktore. Laika gaitā kā meistarklašu vadītāji ir strādājuši latviešu jaunatnes dziesmu svētku dalībnieki vai mūzikas nometnes Mauntorfordā tādi pedagogi kā Anita Kuprisa, Arturs Ozoliņš, Pauls Berkolds, Dita Krenberga, Rasma Lielmane, Sandra Mogensena, Arturs Maskats, Imants Mežaraups, Laila Saliņa, Lilija Zobens un citi. Nometnes, pazīstamas kā Starptautiskie latviešu jauno mūziķu meistarkursi, Latvijā notikušas sešpadsmit reizes no 1994. līdz 2025. gadam un sapulcinājušas ap 1900 jauno mūziķu, kā arī izcilus latviešu māksliniekus no Latvijas un pasaules. XVI Starptautiskie latviešu jauno mūziķu meistarkursi norisinājās 2025. gada 16.–25. jūlijā Siguldas Mākslu skolā "Baltais flīģelis", atzīmējot 40 gadus kopš pirmās mūzikas nometnes Mauntorfordā, Kanādā (1985).

Pēc 1987. gada, kad latviešu jaunatnes dziesmu svētki Amerikas kontinentā vairs netika rīkoti, daudzi koristi, mūziķi un tautas deju dejotāji, kuri bija šajos svētkos piedalījušies, turpināja dalību vispārējos dziesmu svētkos ASV un Kanādā, Rietumkrasta dziesmu svētkos un arī dziesmu svētkos Latvijā. Vairāki dalībnieki iestājās jauktajos koros, piemēram, Ņujorkas vai Otavas jauktajā korī, vai arī kādā tautas deju kopā, piemēram, "Diždancī", kur dejoja viņu laikabiedri. Jaunie instrumentālisti arvien biežāk tika aicināti piedalīties vispārējo dziesmu svētku kamermūzikas koncertos gan ASV, gan Kanādā, un eventuāli, sākot ar XIV Latviešu dziesmu svētkiem (2014) Hamiltonā, Kanādā, līdz mūsdienām, viņi ir regulāri piedalījušies dziesmu svētku orķestra sastāvos ASV un Kanādā. Vairāki no 18 jaunajiem kordiriģentiem, kuri bija diriģējuši jaunatnes svētkos, – Vizma Maksiņa, Imants Mežaraups, Pauls Berkolds, Lolita Ritmane, Lilija Zobens, Jānis Beloglāzovs un Monika Daukste-Strautniece līdz ar Richardu Skulti – arvien biežāk tika iesaistīti ASV un Kanādas "lielo" dziesmu svētku kopkora koncertos kā virsdiriģenti, un daudzi, izņemot mūžībā aizgājušo Imantu Mežaraupu, arī mūsdienās ir aktīvi un pieprasīti "lielajos" svētkos Ziemeļamerikā.

Laika gaitā atsevišķos dziesmu svētkos, galvenokārt ASV, jauniešiem no Garezera un Kursas vasaras vidusskolām, "Divreizdivi" nometnēm, kā arī bērniem un jauniešiem no latviešu skolām tika dota iespēja piedalīties un dziedāt kopkora koncertos kā, piemēram, X Dziesmu svētkos Klīvlendā (1997), kad dziesmu "Pērkons veda vedekliņu" izpildīja bērnu un jauniešu koris kopā ar koklētājiem un kopkori virsdiriģenta A. Jansona vadībā.[157] Jaunie koristi kopā ar koklētājiem un flautisti Ilzi Urbāni no Latvijas atskaņoja arī J. Beloglāzova apdari "Pelīt' brauca" virsdiriģentes Daces Aperānes vadībā, kā arī P. Aldiņa "Suntažu līgotni".[158] Savukārt XV Rietumkrasta latviešu dziesmu svētkos (2008) Ventūrā, Kalifornijā, bērnu kori dziedāja kopā ar kopkori divas kordziesmas – Imanta Kalniņa "Ceļš uz mājām", Paula Dambja "Precību dancis" un Daces Aperānes kantāti "Skan mūsu dziesma".[159] Divdesmit gadus pēc 6. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem XIV Dziesmu un deju svētkos Baltimorā (2017) Garezera vasaras vidusskolas koris 45 skolēnu sastāvā piedalījās kopkora koncertā un kopā ar lielo kori atskaņoja piecas apdares no latviešu jaunatnes dziesmu svētku repertuāra,

157 *X Dziesmu svētki ASV Klīvlandē 1997. Kopkora koncerts*. LATV videokasete, 1997. D. Aperānes privātais arhīvs.
158 *X Dziesmu svētki ASV, Klīvlandē 1997. Kopkoŗa koncerta programma*. D. Aperānes privātais arhīvs.
159 *Kopkoŗa koncerta dziesmu krājums XV Rietumkrasta latviešu dziesmu svētkiem Ventūrā, Kalifornijā*. Sast. L. Ritmane, P. Berkolds, B. Ritmane-Jameson. 2008.

kā arī Ērika Ešenvalda kordziesmu ar latviešu tautasdziesmas vārdiem "Šķind zemīte, rīb zemīte" orķestra un koklētāju pavadījumā svētku mūzikas nozares vadītājas, kordiriģentes un komponistes Krisītes Skares vadībā.[160] Kopkora koncertā XV Dziesmu un deju svētkos (2022) Sentpolā, ASV, bērniem un jauniešiem arī bija dota iespēja dziedāt pāris dziesmu kopā ar kopkori.

MĀRTIŅA ŠTAUVERA IEGULDĪJUMS

Mārtiņa Štauvera personība jaunatnes dziesmu svētku un nometņu rīkošanā bija viena no izšķirošajām. Latviešu sabiedriskais un kultūras darbinieks piedzima 1927. gada 13. jūnijā Vecpiebalgā mežziņa Jāņa Štauvera un mājsaimnieces Olgas Štauveres ģimenē. Mācījās Mežgales, tad Zasas pamatskolā, līdz 1944. gadam turpinādams izglītību Jēkabpils Valsts ģimnāzijā. Otrā pasaules kara laikā kopā ar saviem vecākiem un jaunāko brāli Andreju 1945. gadā nonāca Memmingenes pārvietoto personu nometnē un no 1946. līdz 1949. gadam skolojās Memmingenes latviešu ģimnāzijā, nometnē bija ģimnāzijas literārā izdevuma "Rīta Blāzma" līdzstrādnieks un dedzīgs latviešu skautu vadītājs.

Mārtiņa Štauvera dzīvesstāstā latviešu dziesma ieņēma ļoti nozīmīgu, garīgi stiprinošu vietu. Kā otrais tenors apvienotajos vīru un jauktajos koros viņš piedalījās I Vispārējo latviešu dziesmu svētku 75 gadu atceres dziesmu dienā Fišbahā pie Nirnbergas 1948. gadā, dziedāja arī Eslingenas dziesmu svētkos 1947. gadā. Šo svētku dziesmu krājuma satura rādītāja lapaspusē Mārtiņš ierakstīja Aspazijas dzejas vārdus no Ādolfa Ābeles kora dziesmas "Vienu pašu!":

> Vienu pašu baltu zvaigzni,
> Visai naktij būtu gan!
> Vienu pašu dzīvu vārdu,
> Kas kā tāla atbalss skan!
> Lai viss zudis, lai viss grimis
> Lai vēl atņemts tiek viss cits!
> – Ak, tik vienu karstu sirdi,
> Kura nākotnei vēl tic!

Šķiet, šie kvēlie vārdi raksturo Mārtiņa dzīves *credo* un tieksmi uzklausīt radošas domas, kā arī veicināt jaunas pieejas, kas paplašinātu latviešu sabiedrisko dzīvi ārpus tās ierastajām robežām, iesaistot jauno paaudzi gan trimdas gados, gan pēc tam.

1949. gadā kopā ar vecākiem un brāli Andreju Mārtiņš Štauvers izceļoja uz Kanādu, nonākot Vinipegā, Manitobā, drīz arī iesāka darbu pārtikas rūpniecības uzņēmumā *Catelli*, vienlaikus studēdams pārtikas zinātnes Vinipegas Universitātē.

160 *XIV Vispārējie latviešu Dziesmu un deju svētki ASV vadonis*. Baltimora, 2017, 45. lpp.

Tur Mārtiņš Štauvers izdeva un rediģēja pirmo latviešu jaunatnes žurnālu Kanādā "Ceļinieks", pievēršoties arī dzejoļu un īsstāstu rakstīšanai, nereti skardams tēmu par dziesmu un dziedāšanu (1949–1952). 1955. gadā viņš kļuva par šī žurnāla redaktoru un izdevēju. Vēlāk (1958–1960) strādāja pie apgāda "Ceļinieks" izveidošanas, lai nodrošinātu izdevumus jaunatnei un veidotu bērnu žurnālu "Mazputniņš". Tāpat viņš brīvprātīgi darbojās kā Vinipegas Latviešu biedrības informācijas biļetena "Informators" iespiedējs un redaktors no tā dibināšanas 1951. gadā līdz 1969. gadam. Paralēli no 1950. gada ieņēma dažādus amatus Vinipegas Latviešu biedrībā, no 1965. līdz 1969. gadam būdams arī tās priekšnieks.

1950. gadā Mārtiņš Štauvers kļuva par pārzini Vinipegas latviešu evaņģēliski luteriskās Sv. Krusta draudzes svētdienas skolā, līdz 1969. gadam tur strādājot par skolotāju. Šajā laikposmā viņš bieži mācīja dziedāšanu mazai, bet čaklai skolasbērnu saimei. 1951. gadā iepazinās ar latviešu valodas un tautas deju skolotāju Ilgu Rozenbahu, ar kuru salaulājās 1953. gada 31. janvārī Vinipegā. 60. gados viņi abi aktīvi darbojās Vinipegas latviešu sabiedrībā, rīkojot latviešu mākslinieku koncertus un teātra izrādes. Plašākā mērogā Mārtiņš Štauvers sadarbojās ar Baltiešu Federāciju un Manitobas provinces Mākslas padomi. 1950. gada beigās viņš tika ievēlēts Latvijas Nacionālās Apvienības Kanādā (LNAK) padomē kā Vinipegas latviešu sabiedrības pārstāvis.

No 1962. līdz 1967. gadam Mārtiņš ar dzīvesbiedres palīdzību Kanādas *CJAY/CTV* televīzijas kanāla etnisko kopienu programmai *Canadians All* ("Kanādieši ir visi") sagatavoja desmit raidījumus. Tajos ar latviešu kora dziesmām un tautas dejām piedalījās 40 dalībnieki no latviešu jauktajiem koriem un deju kopas "Kokle". Arī pats viņš dziedāja korī, bet Ilga vadīja tautas dejas, un man ik pa reizei bija uzdots pavadīt dziedātājus koklējot. Šo latviešu kopienas raidījumu dalībnieku trešā daļa bija jaunieši, un tos pārraidīja visas Kanādas mērogā.

1969. gadā vecāki ar mani un manām jaunākajām māsām Ilzi un Māru pārcēlās uz Monreālu, kur tēvs strādāja firmas *Catelli/Labatt* pārtikas pētniecības laukā, vadīja jauno produktu nozari un papildinājās Makgila Universitātē (*McGill University*). 80. gados viņš bija arī Kanādas Pārtikas zinātņu un tehnoloģijas Monreālas nodaļas vadītājs un prezidents (1981–1982), piedaloties 15 Kanādas Pārtikas zinātņu un tehnoloģijas institūta kongresos.

Monreālā Mārtiņš Štauvers turpināja savu plašo sabiedrisko darbu, veltīdams daudz laika un enerģijas latviešu organizācijām, 25 gadus (1972–1997) vadot Monreālas Latviešu biedrību. Šajā laikposmā viņš biedrības paspārnē organizēja čellistes Birutas Lindas Aļļes, vijolnieces Rasmas Lielmanes, pianistes Dzintras Erlihas un citu latviešu mākslinieku koncertus. Viņš bija arī Monreālas Latviešu biedrības ikmēneša biļetena "Ziņotājs" redaktors un izdevējs (1975–2006) – izdevuma metiens šajā laikā pieauga no sākotnējiem 280 līdz 1800 eksemplāriem mēnesī. To lasīja latvieši visā pasaulē un no 1989. gada arī Latvijā.

Monreālas latviešu skolā Mārtiņš Štauvers bija pasniedzējs ģimnāzijas kursā, tāpat arī bija Monreālas latviešu Trīsvienības ev. lut. draudzes loceklis un tās bērnu vasaras nometnes "Tērvete" norišu aprakstītājs. Viņš ir bijis arī Monreālas baltiešu mākslinieku apvienības un Filatēlistu kluba biedrs, Pensionāru kopas dalībnieks, Monreālas Latviešu organizāciju padomes loceklis un daudzu organizāciju sapulču vadītājs. 1973. gada rudenī Monreālā Mārtiņš Štauvers kopā ar domubiedriem

Ilga un Mārtiņš Štauveri saņem J. H. Moora balvu Monreālā, Kvebekā (1982).
D. Aperānes privātais arhīvs

īstenoja sešas nedēļas nogales ilgu kultūras semināru. Šajā laikā arī radās viņa doma par jaunatnes dziesmu svētkiem, kurā piedalītos vienīgi latviešu jaunatne, un gadu vēlāk viņš rosināja sākt priekšdarbus 1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētku organizēšanai 1975. gada rudenī.

Kā latviešu jaunatnes dziesmu svētku degsmīgs iniciators Mārtiņš Štauvers vadīja arī visu nākamo Latviešu jaunatnes dziesmu svētku padomi. Pirmajiem Jaunatnes dziesmu svētkiem Monreālā (1975) sekoja vēl pieci, kas notika Ročesterā (1977), Monreālā (1979), Klīvlendā (1982), Monreālā (1985) un Šērbrukā (1987). 1983. gadā Mārtiņam un Ilgai Štauveriem piešķīra *Catelli/Labatt* firmas *J. H. Moore* izcilības balvu par sasniegumiem gan latviešu sabiedrībā, gan plašākā starptautiskā mērogā Kanādā un ASV, organizējot latviešu jaunatnes dziesmu svētkus, kas bagātināja Kanādas multikulturālo vidi, veicinot gados jaunu latviešu dalībniekus iesaisti – galvenokārt no Kanādas, ASV un Eiropas. Apbalvojuma piešķīrums kļuva par "sēklas naudu" otrā lielā projekta īstenošanai – Pirmajai mūzikas nometnei, kas notika 1985. gadā profesionālās Mauntorfordas mūzikas nometnes telpās un sapulcināja 75 latviešu jaunos mūziķus un 17 izcilus latviešu lektorus un meistarklašu vadītājus no Kanādas, ASV, Meksikas, Anglijas un Vācijas. 1987. un 1990. gadā notika vēl divas Latviešu jaunatnes dziesmu svētku padomes rīkotās mūzikas nometnes, bet 1994. gadā šī latviešu mūzikas izglītības tradīcija pārcēlās uz Latviju un ar nosaukumu "Starptautiskie latviešu jauno mūziķu meistarkursi" pastāv nu jau vairāk nekā 30 gadus.

Mārtiņš Štauvers piedalījās desmit meistarkursos Ogrē un Siguldā (1996–2014). Jau sākot ar II Starptautiskiem latviešu jauno mūziķu meistarkursiem 1996. gadā Ogres Mūzikas skolā, viņam radās doma veidot īpašu avīzi, kura atspoguļotu dalībnieku un meistarklašu vadītāju darbību, dokumentētu viņu iespaidus par kursu nozīmi un koncertiem, kā arī publicētu atsevišķas meistarkursu koncertprogrammas un lekciju kopsavilkumus. Līdzīgi kā pēc katriem latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem, arī meistarkursu avīzēs bija iekļauta aptaujas lapa, kurā katrs dalībnieks varēja izteikties par savu pieredzi un vēlmēm attiecībā uz nākamajiem meistarkursiem. Mārtiņš Štauvers izdeva un rediģēja šīs avīzes līdz pat XI meistarkursiem Siguldas Mākslu skolā (2014) un priecājās, ka XII Meistarkursos (2016) par avīzes redaktori, turpinot tradīciju, kļuva Maija Avota.

90. gados Mārtiņš Štauvers vadīja LNAK Kultūras nozari, piedaloties valdes rīkotos Nākotnes semināros un veicinādams latviešu mākslinieku izstāžu, literāro sarīkojumu un koncertu norisi, kā arī kultūras un mākslas saglabāšanu sadarbībā ar Latvijas Republikas Kultūras ministriju. Pēdējos mūža gados viņš bija LNAK padomes prezidija loceklis, tās Mūža un Goda dalībnieks. Kā LELBA Virsvaldes laju loceklis no 1991. līdz 2002. gadam Mārtiņš Štauvers izveidoja un vadīja Kristīgās namturības seminārus Kanādā, ASV, Zviedrijā, Anglijā, Brazīlijā un Latvijā. No 1996. līdz 2003. gadam viņš piedalījās četrās Rīgas Latviešu biedrības organizētās Pasaules Latviešu biedrību konferencēs, veicinādams sadarbību starp latviešu iestādēm un biedrībām Latvijā un diasporā. Tāpat viņš bija ilggadējs korespondents trimdas laikrakstā "Laiks", vēlāk arī "Latvija Amerikā".

Par savu sabiedrisko darbību Mārtiņš Štauvers 1995. gadā tika apbalvots ar V šķiras Triju Zvaigžņu ordeni, bet mūža gaitā viņš saņēmis daudzus trimdas apbalvojumus – no LNAK, Ērika Raistera fonda, PBLA Kultūras fonda, Latviešu Preses Biedrības.

Mārtiņš Štauvers aizgāja mūžībā 2019. gada 24. maijā *Pointe Claire* pilsētā, netālu no Monreālas. Tagad viņš atdusas Aizputē kopā ar savu mīļoto "varavīksni" Ilgu:

> Mēs divi nemūziķi, Tu un es,
> Mūziķi tapām
> Ar savām ne-mūzikālajām izdarībām,
> Un mūzika mūsos
> Atbalsojās kā
> Ne-tradicija,
> Kurai dažādas skaņas.
> Tā uzplauka ziedā,
> Ko par Mūzikas
> Nometni saucām.
>
> (M. Štauvers. "Manai sievai Ilgai")

.

Līdz ar šīs grāmatas izdošanu būs pagājuši 50 gadi kopš 1. Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem Monreālā, un šis raksts būs apliecinājis, ka latviešu jaunatnes dziesmu svētki trimdā bija ne vien unikāls un spilgts latviešu kultūras fenomens, bet arī veidoja nozīmīgu pienesumu vispārējo dziesmu svētku tradīcijai Ziemeļamerikā. Jaunatnes svētki daudzos veidos atspoguļoja latviešu jaunās paaudzes radošumu – jaunus meklējumus mūzikā, horeogrāfijā, teātrī, literatūrā un mākslā. Katri jaunatnes dziesmu svētki deva gados jauniem dalībniekiem un skatītājiem iespēju kopīgi piedzīvot latviešu kultūras esošo, kā arī tās nākotnes "pulsu". Ir liels gandarījums un prieks, ka arī tagad toreizējie dalībnieki, viņu bērni un mazbērni piedalās dziesmu svētkos, dziesmu dienās, kultūras dienās un citos vietējos kultūras pasākumos Ziemeļamerikā, kā arī Latvijā, Anglijā un citur Eiropā, tādējādi uzturot latviešu dziesmas un dejas gara dzirksti. Kā feisbuka sarakstē man paudusi ASV dzīvojošā koriste un koklēšanas skolotāja Sarma Dindzāne-Van Santa (*Van Sant*),

> Pilnīgi viss par šiem svētkiem bija maģisks [..], [es] ieguvu draugus uz mūžu, bijām visi talantīgi un fokusēti. Sapratu tad dziedāšanas un muzicēšanas spēku un lomu latvietības uzturēšanā. To esmu sapratusi un turpinājusi darīt līdz šai dienai.[161]

Mārtiņš Štauvers Rīgas Latviešu biedrībā ar "Montrealas Latviešu Biedrības Ziņotāju" klāstu. D. Aperānes privātais arhīvs

161 Sarmas Dindzānes-Van Santas sarakste FB ar Daci Aperāni 2024. gada 16. jūlijā.

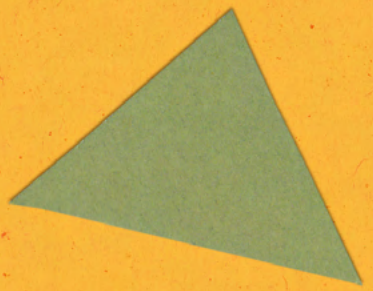

XVI Starptautisko latviešu jauno mūziķu meistarkursu dalībnieki, vadītāji un rīkotāji 2025. gada 16. jūlijā pie Siguldas Mākslu skolas "Baltais flīģelis".
Foto: E. Semanis

Pēc autores lūguma raksta citātos īpašvārdu rakstībā saglabāta trimdā nostiprinājusies tradīcija.

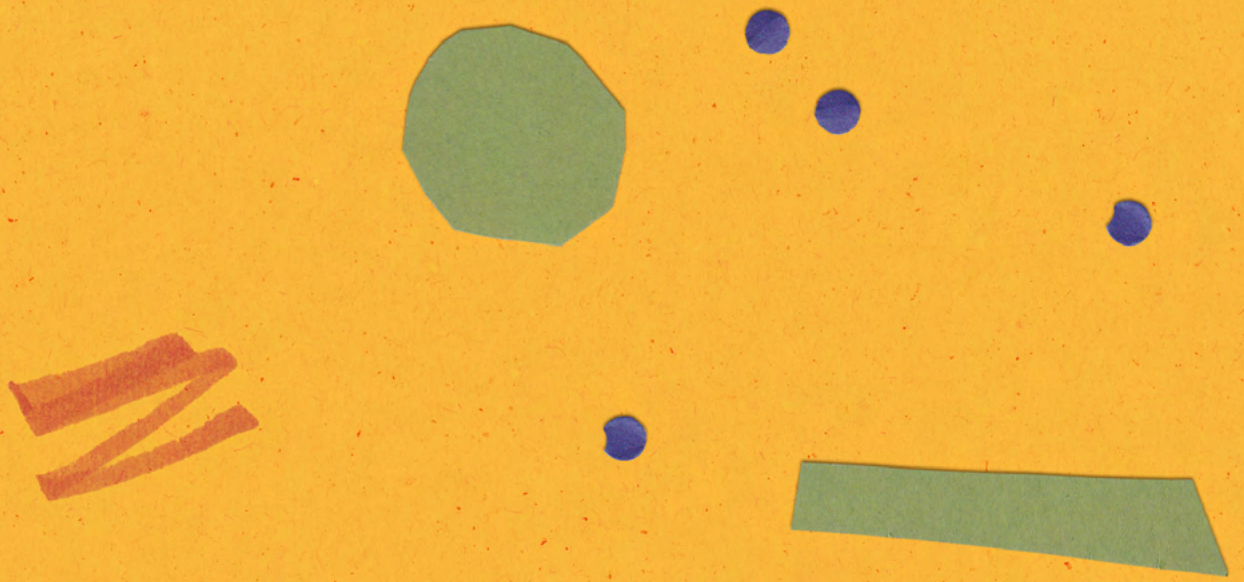
Latviešu jaunatnes dziesmu svētku vadoņi, dziesmu krājumi un ieraksti atrodami LNRMM Ērika Biezaiša mūzikas krātuvē, LNB, muzejā un pētniecības centrā "Latvieši pasaulē" un citos muzejos Latvijā un ASV.

Autore izsaka sirsnīgu pateicību Ivetai Asonei, Vincentam Dindzānam, Lorai Eglei, Dainim Kivleniekam, Robertam Klaišem un Andrejam Tennem-Šēnam par izpalīdzīgo informāciju, ierakstiem un fotogrāfijām un īpaši Ilzei Šarkovskai-Liepiņai par aicinājumu uzrakstīt šo rakstu par Latviešu jaunatnes dziesmu svētkiem, kas ir veltīts autores mīļo vecāku Mārtiņa un Ilgas Štauveru piemiņai.

AUSTRĀLIJAS LATVIEŠU JAUNATNES DIENAS

VALDA LIEPIŅA, ANITA ANDERSONE

Meklējot patvērumu pēc Latvijas okupācijas un Otrā pasaules kara, latviešu bēgļi Austrālijā pārsvarā sāka ierasties ap 1949. gadu. Viņu vidū bija arī prāvs skaits bērnu un jauniešu, kas bija izcietuši kara šausmas. Ieceļojušie ilgojās izdzīvot savu nepiedzīvoto jaunību. Viens saka: "Man tagad 35, līdz 40 varu būt jauns. Pēc tam vairs ne." Citam tobrīd 25, bet visi jaunības spēka gadi pagājuši armijā vai gūstā.

"Vecie" vai "pieaugušie" ieceļotāji ar dzīves un darba pieredzi Latvijā jau 1951. gadā organizēja pirmās Austrālijas latviešu kultūras dienas, kas savā ziņā turpināja bēgļu (DP) nometnēs iedibinātās dziesmu svētku vai dienu tradīcijas (koru koncerti, tautas dejas, referāti). Jaunie cilvēki, kuri tobrīd bija gados un pieredzē vecāki par sekojošo gadu un pusaugu jauniešiem, nolēma, ka viņiem vajag savus svētkus, forumu, kur izteikties savā valodā un jomās, kas viņus interesē. Austrālijas latviešu 2. Kultūras dienas bija notikušas Melburnā 1952. gadā, un no šo svētku norisēm jaunie cilvēki smēla iedvesmu saviem svētkiem.

Jaunatnes dienas pamazām kļuva par nozīmīgu notikumu latviešu jauniešu sabiedriskās dzīves kalendārā. Diemžēl raksta autorēm nācās secināt, ka to programmās reizēm pieejama visai ierobežota informācija gan par repertuāru, gan dalībniekiem, tāpat saglabājies maz fotogrāfiju. Līdz ar to šis raksts uztverams kā ieskats, nevis visaptverošs pārskats par jaunatnes dienām un jauniešu rosību kopš ierašanās Austrālijā 40. gadu beigās.

IZDZĪVOT JAUNĪBU PĒC KARA

Jau kopš 1966. gada Austrālijas latvieši jaunatnes svētkus bieži dēvēja par "mazajām kultūras dienām". Jaunatnes dienu gars, kā to raksturoja paši dalībnieki, bija citāds – šos pasākumus ietekmēja jaunības prieks un aizrautība. Jauniešiem nepietika ar iespēju tikties un sagatavoties citu (pieaugušo) organizētajiem svētkiem tikai reizi gadā kultūras dienās decembrī. Turklāt viņi bija pasaules ļaudis, kam gribējās veidot arī savus īpašus svētkus, un tā **1954. gada septembrī Melburnā notika Pirmās Viktorijas[1] latviešu jaunatnes dienas**. Pavisam kopā **Melburnā notika septiņas jaunatnes dienas (1954–1961)**. Interese par tām bija plaša, tāpēc tika pieņemts lēmums jaunatnes dienas rīkot jau Austrālijas mērogā. **No 1962. gada** tās rotēja starp **Melburnu, Sidneju un Adelaidi** universitāšu un skolu brīvlaikā – maijā vai septembrī/oktobrī. Jaunatnes dienas notika ik gadu, retu reizi pa gadam arī izlaižot.

2003. gadā, kad Austrālijas latvieši konstatēja, ka vairs nespēj organizēt lielās kultūras dienas katru gadu, jaunatnes dienu rīkotāji nolēma savus svētkus rīkot laikā starp Ziemassvētkiem un Jauno gadu. Tādējādi kultūras dienas un jaunatnes dienas mijas, bet jauniešu pasākumi plašu svētku rīkošanā deva lielākas iespējas tieši gados jaunajiem.

1 Viktorija – štats Austrālijas dienvidaustrumos ar galvaspilsētu Melburnu.

JAUNATNES DIENAS SĀKAS MELBURNĀ

Viktorijas jaunatnes dienu bukletu vāki

Pirmās Viktorijas jaunatnes dienas (1954) ilga divas dienas ar teātra izrādi iepriekšējā vakarā "Jaunatnes dienu ievadījumam". Melburnas latviešu teātris iestudēja Raiņa "Zelta zirgu". Rīcības komitejas priekšsēdis bija Viktors Bendrups, kurš visu aktīvo mūžu vadīja korus Melburnā, priekšsēža biedrs – Jānis Laduzāns, kura kokgriezumi rotā daudzas latviešu mājas vēl šodien, un skan arī viņa darinātās kokles, bet sekretārs – Armīns Reiters, vēlāk Latviešu kredītkooperatīva aktīvists un prezidija loceklis, kā arī Gunārs Drulle, ilggadējs bērnu vasaras nometnes "Sprīdīši" vadītājs, Jānis Priedkalns un citi

Šajos gados Melburnas un arī citu pilsētu latviešiem sava nama vēl nebija, tādēļ sarīkojumi notika vairākos Melburnas priekšpilsētu namos – Bransvikā, Austrummelburnā, Prēnā (*Prahran*). Notika divi dievkalpojumi – luterāņiem pilsētas centrā un katoļiem Ficrojā. Jau šajos svētkos tika iekļauta ekskursija – šoreiz uz Botānisko dārzu. Te lieti iegaumēt, ka latviešu jaunieši tikai nesen bija ieradušies uz dzīvi Melburnā, un pilsētas iepazīšana bija vērtīga arī tāpēc. Jaunatnes dienu izskaņā baptistu baznīcas zālē Austrummelburnā notika literārā tiesa par Raiņa lugu "Indulis un Ārija".

Jaunatnes dienu atklāšana bija visai nopietns sarīkojums. Tajā bija ne tikai apsveikumi, bet arī Jaunatnes kongresa prezidija vēlēšanas, tika nolasīti referāti un jaunatnes organizāciju un pulciņu ziņojumi. Jāpieņem, ka tajā laikā kongress bija Latviešu Jaunatnes Apvienības Austrālijā (LJAA) priekšstecis. Profesors Edgars Dunsdorfs referēja par asimilāciju, bet Arvīds Ķiploks – par tēmu "Daži momenti harmoniska un disharmoniska cilvēka dzīvē". Izskanēja gaidu, skautu, mazpulku, Melburnas ev. lut. draudzes jauniešu pulciņa, studentu apvienības "Auseklis", "Daugavas Vanagi", Jaunatnes un Viktorijas sportistu apvienības ziņojumi. To apjoms sniedz ieskatu latviešu jaunatnes dzīves daudzveidībā jau agrajos gados.

Priekšnesumu vakars sākās ar Anglijas (Austrālijas) himnu *God save the Queen* ("Dievs, sargi karalieni") – šajos gados tā bija obligāti izpildāma Austrālijas valdības prasība, organizējot latviešu vai baltiešu sarīkojumus. Melburnas ev. lut. draudzes jauniešu korī tobrīd dziedāja ap 40 jauniešu, diriģents – Viktors Bendrups. Svētku programmā iekļautas Jāņa Norviļa "Balsis", Jāņa Cīruļa "Maldi" un "Liepu lapa", kā arī Ādolfa Ābeles "Vienu pašu". Lieti pieminēt, ka šajos gados Melburnas latviešu jauniešu koris bija vienīgais jauniešu koris brīvajā pasaulē.

Klavieru solo spēlēja I. Tomsone, Dace Dubava, Gerda Piebalga, M. Kļaviņa, ar deklamācijām uzstājās Gita Elsiņa un Rasma Piksone, dziedāja tenors A. Zālītis, dejoja Paula Fībiga baletskolas audzēknes. Koncerta otrajā daļā bija tautas deju priekšnesumi, ko sniedza divas kopas: Melburnas ev. lut. draudzes jauniešu pulciņa deju grupa (vēlāk "Ritenītis") Ainas Jurjānes vadībā un "Daugavas Vanagu" deju grupa "Daugavieši" Irmas Kociņas vadībā.

2. Viktorijas latviešu jaunatnes dienas notika **1955. gada oktobrī**. Šie svētki bija jau mazliet vērienīgāki. Notika ziedu sakārtojumu un zīmējumu izstāde, literārs disputs un priekšnesumu vakars, divi dievkalpojumi (luterāņu un katoļu), jaunatnes kongress, jaunatnes kora koncerts un izbraukums uz *Hanging Rock*[2]. Koncertam jau bija trīs daļas, kam sekoja saviesīgs vakars. Dziesmu

2 *Hanging Rock* (pazīstams arī kā *Dryden's Mount* vai *Dryden's Rock*, Austrālijas aborigēniem kā *Ngannelong*) – īpatnējs ģeoloģisks veidojums Viktorijas centrālajā daļā Austrālijā.

amplitūda bija visai plaša – skanēja Jāņa Norviļa, Emiļa Melngaiļa, Ādolfa Ābeles, Jāzepa Vītola, Oskara Šepska, Ernesta Vīgnera, Andreja Jurjāna, Jāņa Cīruļa, Paulas Līcītes un Volfganga Dārziņa kompozīcijas, kā arī tautasdziesmu apdares.

Ar katru gadu jaunatnes dienas kļuva plašākas. 1956. gada augustā svētku norisē bija iekļauts Melburnas Latviešu biedrības latviešu teātra iestudējums – Rūdolfa Blaumaņa "Pazudušais dēls", divi dievkalpojumi, literārais rīts, jaunatnes muzikālā sacensība, dejas, izbraukums ar vilcienu uz Balaratu. Literārajā rītā notika pārrunas par tematu "Vai, Blaumaņa "Pazudušo dēlu" modernizējot, mēs iegūstam vai zaudējam?". Izlasot dalībnieku vārdus, vērojams, ka stafete tiek pārņemta jauniešu pašu rokās. Koncerta programmā iekļautas deklamācijas (Gita Elsiņa), klavieru priekšnesumi (Zane Volkova, Gerda Piebalga, Dace Dubava), flautas (Mārtiņš Grīnbergs) un vijoles solo (Heinrichs Pacers). Tautasdziesmu miniatūras dziedāja Jānis Māršaus, bet ar baleta priekšnesumiem uzstājās Fībiga skolas audzēknes. Melburnas sabiedrības pazinējs daudzus šos vārdus zinās kā sabiedrības stūrakmeņus. Koncertos skanēja Tālivalža Ķēniņa, Emīla Dārziņa, Jāņa Kalniņa, Valdemāra Ozoliņa, Jāzepa Vītola kompozīcijas, kā arī cittautu komponistu darbi.

7. Viktorijas jaunatnes dienu (1961) bukleta vāks

SAVĀ NAMĀ

Nākamās **četras jaunatnes dienas (1957, 1958, 1959, 1961) Viktorijā, Melburnā**, notika ar līdzīgu programmu. Tika rīkots kongress, teātra izrāde, koncerts, rakstnieku rīts, gleznu izstādes un izbraukumi. Līdzās koncertiem ar plašu jauniešu līdzdalību interesanti novērot parādāmies pie apvāršņa Melburnas jaunos rakstniekus. 1957. gada pasākuma ievadā – sirmā, tobrīd 73 gadus vecā rakstnieka Jāņa Sarmas referāts "Kas ir dzejnieks?", kam sekoja un savus darbus lasīja Kārlis Ābele *jun.*, Ināra Brēdrichs, Aleksandrs Gārša *jun.*, Ivars Lindbergs un Eduards Silkalns. Šajās jaunatnes dienās rakstnieku rīts un gleznu un ziedu sakārtojumu skate notika jau pašu latviešu namā, kas iegādāts 1955. gadā. Savs latviešu nams visos centros izmainīja ne tikai svētku noskaņu, bet arī visas latviešu sabiedrības pašsajūtu un pašlepnumu.

Jauniešos sāka veidoties savs uzskats par latviešu sabiedrību un iezagās gan kritisks, gan humorpilns skatījums. Tā 6. Jaunatnes dienās notika diskusija "Latviešu kultūra starptautiskā skatījumā", 7. Jaunatnes dienās – "Kultūras kaleidoskops: stāstījums par dažām latviešu kultūras virsotnēm". 1961. gada 7. Viktorijas jaunatnes dienās rīcības komitejas priekšsēde pēdējoreiz bija Ruta Priedkalne, kura būs arī 1. Austrālijas latviešu jaunatnes dienu rīcības komitejas priekšsēde 1962. gadā Melburnā. Ar šo gadu iezīmējās plašāka Austrālijas latviešu jauniešu iesaiste – gan organizējot, gan darbojoties līdzi. Tā bija vēl viena iespēja satikties, un bieži vien izveidojās jauni latviešu pāri, kuri iepazinušies kultūras dienās un jaunatnes dienās. Rīkotāji vadījās pēc diviem mērķiem: "Vienot Austrālijas latviešu jauniešus kopējās izdarībās un uzturēt dzīvas latviskās tradīcijas un interesi par Latviju."[3]

3 Bērziņa, B. *Latviešu apvienības Austrālijā 1966. gada kultūras pārskats*.

Melburnas tautas deju kopa “Ritenītis” ap 1957. gadu.
I. Groot (Slociņas) privātais arhīvs

Melburnas Jauniešu kora dalībnieki pie Sidnejas tilta 1957. gadā.
I. Groot (Slociņas) privātais arhīvs

Melburnas Jauniešu kora dalībnieki 1957. gadā.
I. Groot (Slociņas) privātais arhīvs

JAUNATNES DIENAS VISIEM AUSTRĀLIJAS LATVIEŠU JAUNIEŠIEM

Ruta Priedkalne

Jau **1. Austrālijas jaunatnes dienu (1962)** norisē ienāca basketbola turnīrs. Zīmīgi, jo Austrālijā izveidojās ļoti spēcīgas basketbola komandas. Interesants ir Latvijas basketbola tradīciju pārnesums tieši Austrālijas basketbolā. Austrālijā nonāca vairāki izcili Latvijas basketbolisti un drīz vien tika iekļauti Austrālijas komandās, kā arī spēlēja valsts izlasē 1956. gada olimpiskajās spēlēs Melburnā (piemēram, Juris Dancis)[4]. Daļa sarīkojumu notika Norskotes (*Northcote*) pilsētas namā, Alberta parka sporta centrā, kā arī Somersas nometnē Viktorijas pludmalē, kur daudzi latviešu bēgļi pirmajos gados pavadīja vasaras, kā arī pašu latviešu namā. Norisinājās jaunatnes teātra grupas izrāde ar Teodora Zeltiņa lugas "Vīna raugs" iestudējumu. Piedalījās jaunieši, kuru vārdus stabili redzam nākamo dekāžu latviešu teātru un sabiedrības sarakstos: Jānis Ulms, Ingrīda Erdmane, Oļģerts Gūtmanis, Māra Kaziņa, Ivars Muzikants, Antons Pušmucāns, Jānis Daģis, Māra Rudzīte, Dagnija Ozoliņa. Arī muzikāli literārā vakara programmā lasām tādu personu vārdus, kuru veiksmīgās karjeras veidojās tālu no Austrālijas krastiem: pianisti Ilze Šteinharde, Ilze Svenne un Jānis Kaškurs, vijolnieks Ēriks Kļaviņš. Ar dzejas lasījumiem piedalījās Ivars Lindbergs un Ruta Priedkalne.

Sarīkojumus var iedalīt trijās grupās: kultūras pasākumi (debates, kongresi, koncerti, teātra un tautas deju izrādes), sabiedriski sarīkojumi (balles, izbraukumi, saviesīgi vakari) un sporta sacensības. Melburnas jauniešu kora darbība šajā laikā bija apsīkusi. Lielākā daļa tā dalībnieku pārgāja dziedāt vai nu vīru korī "Kokle", vai jauktajā korī "Rota", un tikai pēc vairākiem gadu desmitiem, 1984. gadā, Melburnā tika nodibināts jauniešu koris "Daina".

1. Austrālijas jaunatnes dienu (1962) bukleta vāks

2. Austrālijas latviešu jaunatnes dienas notika Sidnejā **1963. gadā** ar priekšsēdi Jāni Roni, un tās guva starptautisku latviešu sabiedrības atsaucību. Programmā lasāmi Kārļa Zariņa, Latvijas valdības ārkārtējā pilnvarotā un sūtņa Londonā, profesora Arnolda Spekkes, Latvijas sūtņa Vašingtonā, un Viļa Januma, "Daugavas Vanagu" centrālās valdes priekšsēža, apsveikumi.

Kārlis Zariņš vēstīja:

> Esmu priecīgs, ka Austrālijas latviešu jaunatnē ir dzīvs mūsu nacionālais gars un ka tā sev par mērķi spraudusi – mūsu kultūras un tradīciju saglabāšanu un pārnešanu uz nākamām paaudzēm. Mūsu nākotne ir mūsu jaunatnē, un ar gandarījumu es vēroju, ka latviešu jaunatne Austrālijā ir modra par mūsu likteni un darbīga, nākot talkā sabiedriskā darbā vecākai paaudzei, kur viens otrs, gadu nastas nomākts, dabīgi vairs nevar tik daudz veikt kā līdz šim, tur jaunie stājas vietā, pilni darba prieka. Ar to es jūs apsveicu.[5]

Jaunatnes dienu programmās sāka iekļaut teātra izrādes no visām trim organizētājpilsētām – Melburnas, Sidnejas un Adelaides. Teātris vispār bija kļuvis par svarīgu Austrālijas latviešu kultūras sastāvdaļu – vairākas dekādes jūnijā, tā dēvētajā "garajā nedēļas nogalē" (kad svētku diena piektdiena vai pirmdiena pievienota nedēļas nogalei) rotējošā kārtībā notika Austrālijas latviešu teātru

4 Juris Dancis ieņēma 10. vietu olimpiādes basketbola tabulā. 1950. gadā, kad Adelaidē nodibinājās sporta kopa ALS (Adelaides Latviešu Sports) ar Danci centrā, ALS svinēja divas uzvaras Dienvidaustrālijas meistarsacīkstēs.

5 *2. Jaunatnes dienu programma*. 1963.

festivāli. Jaunatnes dienu norisē iekļāvās arī izbraukums uz Kursas nometni – latviešu luteriskās draudzes īpašumu, kas atrodas stundas brauciena attālumā no Adelaides. Noslēguma sarīkojums bija literāri muzikāls vakars sveču gaismā Adelaides Universitātē.

1965. gada maijā 4. Jaunatnes dienas atgriezās Melburnā, un tās vadīja Pēteris Krūmiņš ar devīzi "Dariet ko darīdami, ejiet kur iedami, apmeklējiet – Austrālijas latviešu 4. Jaunatnes dienas". To laikā vairāki sarīkojumi tika organizēti jau Melburnas latviešu namā, kur nesen bija notikuši lielāki pasākumi – teātra uzvedumi un koncerti. Notika gleznu, arhitektūras, publikāciju un iepriekšējo jaunatnes dienu pārskatu izstāde, kā arī svētku atklāšana ar priekšnesumu "Jaunietis piecās lielvalstu zemēs". Sidnejas jauniešu teātris uzveda spāņu rakstnieka, dramaturga un kinorežisora Fernando Arabalas viencēliena drāmu "Fando un Liss" (*Fando et Lis*, režisore Anita Apele), bet Melburnas latviešu teātris nāca klajā ar Ainas Neboisas (Vāveres) viencēliena drāmas "Vilkate" pirmizrādi Austrālijā, veidotu pēc latviešu tautas ticējumiem (režisors Oļģerts Gūtmanis). Kā ierasts, bija arī dievkalpojumi, tautas deju uzvedums, koncerts un literātu priekšnesumi, bet šoreiz arī modernās mūzikas vakars "Zilais Jampadracis". Vakara vadītājs bija Normunds Buivids, bet "modernie mūziķi" – Imants Līcis, Arno Eglītis, Jānis Trumpmanis, Jānis Burkevics, Uldis Norenbergs, Jānis Vilmanis, Pēteris Daile, Andrejs Sproģis, Kārlis Padoms un Julians Nance, kuri kopā veidoja šlāgeru grupu "Dzintars", tāpat arī Aleksis Andersons un Edmunds Ērmanis. Koncertā uzstājās arī Māra Biezaite, dziedāja Ilze Padovska, pie klavierēm bija Ilze Šteinharde (arī solo), Mairita un Gunārs Larseni, pavadītāja Alita Larsens. Dziedāja arī Dagnija Strazdiņa-Brachmane ar pavadītāju Molliju Kovenu (*Cowen*), kā arī Ēriks Kļaviņš (vijoles solo). Literātu priekšnesumos lasāmi vārdi, kas arī nākamajos gadu desmitos iezīmējās aktīvajā "pieaugušo" latviešu sabiedrībā – Īra Sakne, Pēteris Krūmiņš, Eduards Silkalns, Gundars Pļavkalns, Juris Krādziņš un Kārlis Ābele *jun*.

DALĪBNIEKI VEIDO NĀKOTNES SABIEDRĪBAS PAMATUS

Šeit uzskaitītie vārdi atkārtosies atkal un atkal gan jaunatnes dienu, gan kultūras dienu norisēs. Saprotams, ka aktīvie jaunieši pārtapa par aktīviem vidējās paaudzes pārstāvjiem, pārņemot stafeti. Tas gan notika ar apmēram 10–15 gadu nobīdi, jo sākotnējie rīkotāji un sabiedrības vadītāji vēl bija pietiekami spēcīgi un viņiem bija maz iespēju sevi realizēt ārpus latviešu sabiedrības, tādēļ tie ilgstoši palika savos amatos. Tādā kārtā veidojās zināma traģēdija latviešu sabiedrības kultūras pārmantojamībā. Paaudžu ātrākai nomaiņai un tradīciju efektīvākai nodošanai vēlākos gados pievērsa lielāku vērību.

1970. gada 9. Jaunatnes dienās vadītāja Ērika Strauta rīcības komitejā redzējām jau pārsvarā Austrālijā dzimušus jauniešus. Veselu dienu notika LJAA (Latviešu Jaunatnes Apvienība Austrālijā)[6] kongress ar balli vakarā un izbraukumu uz Kursu svētdienā. Atklāšanas uzrunu vairs neteica

6 Latviešu Jaunatnes Apvienība Austrālijā (LJAA) ir organizācija, kas veicina jauniešu sadarbību Austrālijā un ar citām jauniešu organizācijām pasaulē, kā arī katru otro gadu nodrošina jaunatnes dienu rīkošanu. Savukārt Latviešu Apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē (LAAJ) ir jumta organizācija, kas pārrauga un atbalsta vietējo latviešu kopienu darbību, tās pārstāvot arī Pasaules Brīvo latviešu apvienībā (PBLA) un Latvijā. LAAJ katru otro gadu ir atbildīga par Austrālijas latviešu kultūras dienu rīkošanu.

Latviešu apvienības Austrālijā priekšsēdis, bet gan LJAA vadītājs Māris Laķis. Tad notika arī svētbrīdis, tādējādi samazinot sarīkojumu skaitu, jo nenotika divi atsevišķi dievkalpojumi.

1971. gadā atgriezāmies Melburnā ar 10. Jaunatnes dienām Agņa Rozīša vadībā. Te skanēja "Tagadnes dzeja Austrālijā" – Māras Eichmanes, Jura Rozīša un Agņa Rozīša dzeja Marutas Dēliņas un Māras Apsītes lasījumā. Pirmo reizi jaunatnes dienās uzstājas Daugavas skolas absolventu pulciņa koklētāju ansamblis (vēlāk "Teika", Anita Apsīte, Sandra Ābola, Zane Balode, Inta Celma, Daina Eglāja, Dace Ķiploka, Valda Liepiņa, Anda Saulīte). Tālivalža Ķiķaukas dzeju "Zēns un pūķis" lasīja Māra Eichmane un Juris Rozītis. Bet tautas deju uzvedumā piedalījās deju kopas – Adelaides "Jandāliņš", Melburnas "Alsungietis", "Ritenītis" un "Sakta-Daugavieši", kā arī Sidnejas "Jautrais pāris" un "Rota".

Sabiedrībā jau izskanēja bažas par jaunatnes nespēju izteikties literāri latviešu valodā, tādēļ dzejas lasījumi bija ļoti nozīmīgi. Pārliecinoši Austrālijā iezīmējās arī koklēšanas kultūra. Visās lielākajās pilsētās darbojās koklētāju ansambļi, bet Melburnas "Teika" dzīvoja visilgāk. Ansamblis izveidojās no Melburnas latviešu biedrības "Daugavas skola" absolventu pulciņa koklētāju kopas, kas muzicēšanu sāka 1969. gadā. Mākslinieciskais vadītājs sākotnēji bija mūziķis un dziedonis Arvīds Ķiploks, bet pēc diviem gadiem to pārņēma Melburnas čellists Elmārs Liepiņš. Jau 1971. gadā ansamblis piedalījās Austrālijas latviešu kultūras dienu jaunatnes koncertā. Augot mākai un repertuāram, "Teika" piedalījās arī turpmākajās kultūras dienās, Austrālijas latviešu gadskārtējās jaunatnes dienās, mūzikas pēcpusdienās, kā arī daudzos austrāliešu koncertos un pasākumos, īpaši daudzkultūras festivālos, koncertēja arī Jaunzēlandē. Un bieži muzicēja Melburnā – gan valsts svētku, gan citos sarīkojumos, kā arī valsts radio raidījumos. 1978. gadā "Teika" ieskaņoja skaņuplati, kur dažās dziesmās solo dziedāja pazīstamie Melburnas latviešu solisti Magda un Dzintars Veides. Arī nākamajā gadsimtā kokļu skaņas bija dzirdamas Melburnā un citur.

Lai gan šajā laikā jauniešu koris nepastāvēja, Melburnā tika izveidots "Sprīdīšu meiteņu ansamblis", kam saknes rodamas ikgadējā bērnu nometnē "Sprīdīši" un vēlāk – Melburnas ev. lut. draudzes paspārnē. Katrai teltij vakara ugunskuram bija jāsagatavo priekšnesums. Tā nu gadījās, ka lielāko meiteņu teltī bija sapulcējušās dziedošas meitenes un vienas meitenes māte, Biruta Eglāja, bija nometnes audzinātāja. Viņa ierosināja ugunskura priekšnesumiem sagatavot vismaz divbalsīgas dziesmas. Tā nu katru dienu stundu pēc pusdienām šīs telts meitenes devās uz lielo ēdamzāli, kur bija ērģeles, un mācījās dziesmas, kas bija jāsagatavo arī nometnes noslēgumam. "Sprīdīšu meiteņu ansamblim" bija tik liela piekrišana, ka to aicināja dziedāt draudzes sarīkojumos, dievkalpojumos, dažādos latviešu sarīkojumos, kultūras dienās un jaunatnes dienās, kā arī Jaunzēlandē. Repertuārā pārsvarā bija latviešu komponistu darbi: tautasdziesmu apdares, kas bija populāras gan trimdā, gan Latvijā, bet īpaši – patriotiskas un garīgas dziesmas, tāpat arī starptautiskais garīgo baznīcas dziesmu repertuārs. Ansambli nodibināja 1967. gadā, un tas darbojās 16 gadus līdz 1983. gadam. Tā sastāvs bija mainīgs. Brīžam "Sprīdīšu meiteņu ansamblī" dziedāja vien kādas četras vai sešas meitenes, citkārt – līdz pat astoņpadsmit. Bet vienmēr to vadīja Biruta Eglāja. Šis bija vienīgais plaša repertuāra un stila dziesmu meiteņu ansamblis trimdā.

1973. gadā 12. Jaunatnes dienas atkal notika Adelaidē, kur svētkus vadīja vesela komanda: Miķelis Strautmanis, kā arī Agnis, Māra un Juris Rozīši. Formāts līdzīgs – svētki ar sporta sacensībām,

teātri, tautas dejām. Nozīmīgu vietu ieņēma literāri muzikālais vakars. Notika ne tikai LJAA pilnsapulce, bet arī jaudīgas debates par jaunatnes dienām. Jauniešiem bija svarīgi saprast un atbildēt uz jautājumu "kādēļ?".

NOGURUMS. SEVIS MEKLĒJUMI

Bija jau pagājuši 25 gadi Austrālijā. Baltieši bija pirmie pēckara iebraucēji, bet nu Austrālijā ieradās daudzu tautību ieceļotāji – valsts 1973. gadā mainīja savu t. s. Baltās Austrālijas politiku[7], kamdēļ valstī ieradās daudz vjetnamiešu. Tika īstenota spēcīga daudzkultūru politika, un latvieši, īpaši jaunieši, bieži tika aicināti uzstāties vietējos daudzkultūras sarīkojumos un festivālos. Vairākās pilsētās tika izcīnīta iespēja mācīties latviešu valodu kā vidusskolas beigšanas priekšmetu, un risinājās sarunas par iespēju izveidot latviešu valodas universitātes kursu Flindersa Universitātē (*Flinders University*) Adelaidē. Būtībā latviešu jaunatnei un sabiedrībai bija labvēlīga augsne savas latvietības noturēšanai un pilnveidošanai, taču dalībnieku skaits sāka kristies.

13. Jaunatnes dienās Melburnā 1974. gadā Judītes Šmitas vadībā notika, kā ierasts, mākslas izstāde. Teātra izrāde (Melburnas jauniešu iestudējums – Mārtiņa Zīverta "Tvans" Pētera Elsiņa režijā), muzikālā daļa un tautas dejas šajos svētkos notika vienā vakarā. Muzikālajā daļā uzstājās pianisti Juris Vanags, Astrīda Pētersone un Helēna Kastelāne. Piedalījās Melburnas koklētāju ansamblis un Melburnas vidusskolas valodas kursu koris.[8] Tautas deju koncertā piedalījās tikai Melburnas "Ritenītis", "Daugavieši-Sakta" un Adelaides tautas deju kopa. Manāms zināms nogurums.

POLITISKIE NOTIKUMI SAPURINA SABIEDRĪBU. UN JAUNIEŠUS

1974. gada 3. augustā visa Austrālijas latviešu sabiedrība pamodās ar ziņu, ka Austrālijas strādnieku valdība nolēmusi atzīt Baltijas valstu inkorporāciju Padomju Savienībā *de iure*. Šis notikums stipri sašūpoja sabiedrību, sākās protesta akcijas visā Austrālijā, arī ārvalstīs. Ļoti aktīvi šajās demonstrācijās bija tieši baltiešu jaunieši, kuros jau bija manāmas zināmas integrācijas/asimilācijas pazīmes.

1975. gadā Austrālijas latviešu, īpaši jauniešu, sabiedrību iešūpoja nozīmīgas pārmaiņas. Jau no sešdesmitajiem gadiem Austrālijā viesojās "Čikāgas piecīši" no ASV, bet jaunākajai paaudzei bija vajadzīgs kaut kas savs. Ciemos no Portlendas atbrauca "Dzintars" ar izteikti patriotisku repertuāru (piemēram, Brigitas un Andra Ritmaņu "Manai tautai"), un tajā pašā gadā – meiteņu ansamblis "Staburadzes", pārsvarā dziedot tautasdziesmu un šlāgeru apdares. Austrālijas jaunieši priecājās

---

7 "Baltās Austrālijas politika" ietvēra pasākumus, kuru mērķis bija aizliegt etniskās izcelsmes cilvēkiem ārpus Eiropas, īpaši Āzijas un Klusā okeāna salu iedzīvotājiem, imigrēt Austrālijā. Valdība šo politiku pakāpeniski atcēla 1973. gadā.

8 Diemžēl programmās nav norādīts kora dziedātais repertuārs.

par iespēju dziedāt kopā ar aizjūras vienaudžiem. Šādas izpausmes kļuva aizvien svarīgākas, jo latviešu jauniešiem bija nepieciešamība izjust sevi kā daļu no latviešu tautas, nevis tikai kā daļu no Austrālijā dzīvojošajiem latviešiem.

Šā paša gada augustā viesojās Minsteres Latviešu ģimnāzijas audzēkņi ar kāzu uzvedumu "Minsteres mičotāji". Viņi latviešu sabiedrībā ienesa svaigas vēsmas (arī politisku skatījumu) un Eiropas elpu. "Mičotāji" sacēla Austrālijas jauniešus kājās. Jaunas dziesmas un dejas, latviešu etnogrāfija, jaunas draudzības. Austrālieši sāka "atgriezties" Eiropā – vairāki apmeklēja Minsteres Latviešu ģimnāziju, citi – piedalījās 3. Vispasaules latviešu jaunatnes kongresā Florefā, Beļģijā. Un visās Austrālijas pilsētās sāka ilgoties pēc lielāka kontakta ar pasakaino tēvzemi Latviju. Sākās arī strīdi un apvainojumi par sadarbību ar t. s. kultūras sakariem[9]. Daļu jauniešu, kuri apmeklēja Florefas kongresu, nodēvēja par komunistiem, jo Florefā bija viesi no Latvijas. Sāka rādīt filmas no Latvijas. Bet vēlme izrādīt Latvijas filmas ("Pūt, vējiņi", "Mērnieku laiki"), par kurām lielākā daļa sabiedrības priecājās un novērtēja, strauji aprāvās ar vecākās paaudzes veto izrādīt filmu "Ceplis". Vairāki aktīvi un patriotiski latviešu jaunieši nespēja izturēt spiedienu un pameta latviešu sabiedrību – dažs uz kādu laiku, dažs pavisam. Šodien varam jautāt, vai tās bija vecākās paaudzes bailes no jauniešu smadzeņu skalošanas vai arī latviešu sabiedrībā tika ieplūdināti VDK ielikteņi (latviešu avīzēs parādījās visai pretenciozi raksti), kuru uzdevums bija šķelt sabiedrību, jo tieši aktīvākie jaunieši bija apmelošanas kampaņu mērķis, cenšoties attālināt aktīvos un patriotiskos jauniešus no latviešu sabiedrības un tādējādi vājinot trimdas latviešu sabiedrības pastāvēšanu. Tāpat ap šo laiku virmoja kaislības ap Raimonda Paula un citu okupētās Latvijas komponistu kompozīciju atskaņošanu. Taču par vispopulārākajām un sabiedrībā plaši dziedātām dziesmām kļuva Ritmaņu "Manai tautai", bet īpaši populāras melodijas bija "Staburadze", "Vaidava", "Vecpiebalgas ūdensrozes", Austra Graša "Zeme, zeme" un līdzīgas. Šajos gados Sidnejā nodibinājās arī jauniešu vokālais ansamblis "Laikmets" (vadītājs Imants Līcis), kas dziedāja jestras un jauniešu iemīļotas dziesmas.

Austrālijas latviešu tautas deju un dziesmu folkloras ansamblis "Saules josta" tika izveidots 1974. gadā, apvienojot Sidnejas "Jautrā pāra" un Kanberas "Sprigulīša" dejotājus, vēlāk piesaistot mūziķus arī no Melburnas. Idejas autori – abu tautas deju ansambļu vadītāji un horeogrāfi Skaidrīte Darius un Juris Ruņģis – iedvesmu guva no Eiropas jauniešu uzveduma "Minsteres mičotāji" viesošanās Austrālijā 1974. gadā.

"Saules josta" starp 1974. un 1996. gadu iestudēja 10 lieluzvedumus, uzstājoties Austrālijā, kā arī viesojoties pasaules turnejās Zviedrijā, Vācijā, Anglijā, ASV, Kanādā un Venecuēlā, vainagojot savas uzstāšanās ar piedalīšanos Vispārējos dziesmu un deju svētkos Latvijā 1990. un 1993. gadā. Ansamblī iekļāvās trīs paaudžu dejotāji, pārsvarā tomēr jaunieši. Daudziem Austrālijas dalībniekiem piedalīšanās ansamblī "Saules josta" kļuva par būtisku faktoru latviskās identitātes stiprināšanā, tautas mantojumu nododot tālāk saviem bērniem un mazbērniem. Daļa no viņiem ir uzņēmušies arī vadošas lomas latviešu sabiedrībā ne tikai dejā, bet arī citos laukos, kamēr viena daļa pārcēlusies uz dzīvi Latvijā.

---

9 Latvijas PSR Komiteja kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs bija Latvijas PSR sabiedriska organizācija, kas darbojās VDK pārraudzībā. To 1961. gadā izveidoja kā Komiteju repatriācijas sekmēšanai un kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs, bet 1964. gadā pārdēvēja par Latvijas PSR Komiteju kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs.

Sekoja **14. Jaunatnes dienas**, kas notika **Sidnejā 1975. gadā** Valža Krādziņa vadībā:

> Atklāšanas koncerta apakštituls bija "Fragmenti". Paldies rīkotājiem par atklātību un publikas nemaldināšanu. Tie tiešām bija fragmenti gan no mūzikas, gan literatūras un pat viena tautas deja Sidnejas jauniešu izpildījumā, turklāt E. Kariks atskaņoja pats savas kompozīcijas, par kurām lietpratēji izteicās diezgan atzinīgi. [10]

Jaungvinejā dzimušā latviešu flautista, diriģenta, komponista un muzikologa Edgara Karika ieguldījums pārsniedza Austrālijas kontinenta ietvarus. Mūziķis savulaik vadījis vairākus korus un orķestrus, Sidnejā izveidojis ansambli *Masterplayers of Australia* un Adelaidē – ar *New Music Ensemble*. Vairākkārt diriģējis Starptautisko latviešu jauniešu orķestri, sniedzot koncertus ASV (1989) un Latvijā (1990). Līdztekus darbojies arī kamermūzikas laukā, koncertējot vairākos kontinentos, ar lieliem panākumiem arī ASV un Kanādā (1987). Deviņdesmitajos gados, saiknei ar Latviju pastiprinoties, Kariks vairākkārt uzstājies Latvijā – bijis Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra (1994) un Rēzeknes mūzikas vidusskolas simfoniskā orķestra viesdiriģents (1991, 1992), kā solists muzicējis ar Liepājas simfonisko orķestri (1991), bijis VI Latviešu jaunatnes dziesmu svētku Kanādā un Austrālijas latviešu 38. kultūras dienu (1988) kopkora diriģents, kā flautists un diriģents piedalījies kultūras dienās, dziesmu dienās un svētkos, kā arī neskaitāmos koncertos. Bijis arī Latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku apvienības viceprezidents, darbojies Baltijas pētniecības veicināšanas apvienībā, mūža brieduma posmu strādājot Latvijā.

Pēc teātra izrādes sākās tā sauktais dekadences vakars – literāri teatrāls sarīkojums ar mūziku un deklamācijām. Sidnejas latviešu teātra kritiķis Kārlis Freimanis atzinis, ka īsta dekadence, šoreiz īpaši radīta, bijusi mūzika:

> Klavieru bungojumam pedālis nenoņemts, harmonija, kā angļi saka, *evasive*[11]... Bet pats vakars bija tīrā romantika, kā tumšs mākonis ar sudraba maliņu: svārstība starp diviem pretstatiem, šaubas, neapmierinātība ar dzīvi un sekojošā melanholija, mīlestība, ideāli, sapņi, humors. Metaforas šāvās kā krāsainas raķetes. Tik noskaņotu programmu gadās reti sastapt.[12]

Tad – **15. Jaunatnes dienas Adelaidē 1976. gadā** Ērika Strauta vadībā. Ar mazu "uzrāvienu" **Melburnā 1977. gadā noritēja 16. Jaunatnes dienas** Māras Bormanes vadībā. Gleznu un fotogrāfiju izstāde noritēja, kā tradīcijās "noteikts", bet katram sarīkojumam bija izdomāts kāds savdabīgs un jautrs nosaukums – atklāšanas sarīkojums bija "Kad ausīs rīta gaisma", tautas deju koncerts – "Gailītis un vistiņa", jaunatnes dienu balle kļuva par "Spalvu balli", sporta pasākumi – par "Gaiļu cīņām", teātra reprezentācija ieguva nosaukumu "Grimētie gaiļi", bet izbraukums pa pilsētu – "Tramvajs ir mans draugs". Visbeidzot, atvadas – "Saules riets" ar "gailīgām" sacīkstēm. Šīs valodas rotaļas parādīja, ka ar latviešu jaunatni viss ir kārtībā.

"Ritenītis". 25 gadu jubileja. Ap 1977. vai 1978. gadu. V. Liepiņas privātais arhīvs

16. Jaunatnes dienas (1977). Kanberas bērni dodas uz Jaunatnes dienām Melburnā. Foto: Dz. Knohs.

10 Šmugals, Ed. Tāpat kā visur citur. *Latvija Amerikā,* 1975, 14. jūn.
11 *Netverama (angļu val.).*
12 Šmugals, Ed. Tāpat kā visur citur. *Latvija Amerikā,* 1975, 14. jūn.

Jauniešu uzvedums 1977. gadā. LNRMM

1978. gada maijā jaunieši devās uz Sidneju, kur Edgara Štubja vadībā notika **17. Jaunatnes dienas**. Šoreiz formāts bija mazliet izmainīts, jo pirms atklāšanas vakara "Dzeja, dziesma, deja" tika rīkota tautas deju kopu vadītāju sanāksme. Notika volejbola un basketbola sacensības, bet par intelektuālām sacīkstēm kļuva zolītes un šaha turnīrs. Šoreiz tikai Sidnejas jaunieši bija sagatavojuši teātra izrādi – Egila Ķipstes "Klīniku". Tika nolasīti arī divi referāti – "Zinu, zinu, ko es zinu?" (latviskās izglītības iespējas Austrālijā) un "Lēksim bedrē..." (Austrālijas latviešu sabiedrības nākotnes virzieni). Sekoja balle, bet nākamajā dienā – LJAA kopsapulce, kā arī tautiskais uzvedums – šoreiz ar vairākām jaunrades dejām un savu kapelu – vijolniekiem Inesi Laini un Andri Kariku, flautisti Prū Peidžu (*Prue Page*), pianistiem Terēzi Dzītari, Imantu Līci un Jāni Dūšeli. Pēdējā dienā bija izbraukums uz Sidnejas latviešu īpašumu "Straumēni". Šīs jaunatnes dienas rīkoja un tajās izteikti dominēja Austrālijā dzimusī paaudze. Paaudze, kuru interesēja latviešu sabiedrības izaugsme, kaut esot trimdā.

Koklētāju ansamblis "Teika" un "Sprīdīšu meiteņu ansamblis". Foto: E. Liepiņš. V. Liepiņas privātais arhīvs

IERASTAIS FORMĀTS, KLĀT NĀK KONGRESI

Vairākus gadus jaunatnes dienu norise atbilda jau agrāk izmēģinātajam formātam ar atklāšanas sarīkojumu un dzejas lasīšanu, muzikāliem priekšnesumiem, teātra izrādēm, tautisku sarīkojumu un LJAA pilnsapulci. Neiztrūkstoša sastāvdaļa bija svētbrīdis. Lai arī formāts bija ierasts, jaunatnes dienu logotipu veidoja katru gadu no jauna. Aplūkojot visas jaunatnes dienu grāmatiņas, var skaidri redzēt, ka jauniešos latviskā identitāte mājoja ļoti dziļi. Arī ārēji visur dominēja latviski elementi – tos nevar sajaukt ar ne ar vienas citas Austrālijā ieceļojošas tautas zīmēm.

18. Jaunatnes dienas Adelaidē 1979. gadā vadīja Ingrīda Lūse, **19. Jaunatnes dienas Melburnā 1980. gada maijā** notika Viktora Brennera vadībā. Pirmo reizi izpalika teātra izrāde, bet viss pārējais – koncerti un izbraukums (ar tvaika vilcienu *Puffing Billy*) – kā ierasts. Ar viena gada pārtraukumu **1982. gadā Sidnejā** notika **20. Jaunatnes dienas** Edgara Štubja vadībā. Pirms tam, 1981. gadā, bija 1. LJAA kongress, kas pulcēja pāri par 100 jauniešu, un 1982. gada septembrī bija gaidāms 2. kongress. Savukārt pēc Melburnas kultūras dienām 1984. gadā Austrālijā notika 6. Vispasaules latviešu jaunatnes kongress. Līdz ar to Austrālijas latviešu jaunatnes dzīve kļuva ļoti piesātināta un jaunatnes dienu ritms pārgāja uz divu gadu ciklu.

Pēc diviem gadiem, **1984. gada maijā, Adelaidē** notiek **21. Jaunatnes dienas** Lilitas Šulcas vadībā. Mākslas izstāžu klātesamība turpinājās, arī jauniešu dievkalpojums, – šajā reizē spredikī noturēja gados jaunais teoloģijas students Kolvins Makfērsons (*Colvin MacPherson*), bet svētbrīdi kuplināja Sidnejas jaunais baritons Valdis Rakūns. Atklāšanas vakarā pēc apsveikumiem ar vijoles solo uzstājās Ivete Samule, ar alta solo – Andra Dārziņa, kā arī vijoļu duets – Inese Laine un Aldis Sils. Deklamēja Māra Priedkalne.

Jaunatnes dienas turpinājās ik pa diviem gadiem – **1986. gadā 22.** (vadīja Dāvids Zemdegs), **1988. gadā 23. Jaunatnes dienas** (Amanda Zvirbule). **24. Jaunatnes dienas 1990. gadā notika Adelaidē** Māra Caunes vadībā, bet **25. Jaunatnes dienas – 1991. gadā Melburnā** Andra Eimaņa vadībā, kurās bija sarīkota mākslas izstāde, uzvests teātra iestudējums (Valdemāra Kārkliņa "Sarkanvīns") un tautas deju uzvedums "Jauns un traks", sarīkota LJAA gadskārtējā pilnsapulce. Piedalījās

arī Melburnas jauniešu koris "Daina". Tā rašanās dzirkstele tika uzšķilta 1984. gada sākumā, kad netālu no Melburnas starptautiskajā 6. Vispasaules latviešu jaunatnes kongresā bija pulcējušies daudz jauniešu, kuru starpā izveidojās ieinteresēto kodols ar vēlmi dibināt jauniešu kori Melburnā. Tolaik tur darbojās arī Melburnas Latviešu biedrības jauktais koris "Rota", bet jaunieši vēlējās savu kori. Pirmie kora "Daina" vadītāji un diriģenti bija Edvīns Kļaviņš un Ruta Brože. 1986. gadā tā vadību uzņēmās Zane Ritere, kura kori vadīja ilgāk nekā 30 gadus. Laika gaitā viņiem talkā nākuši vairāki palīgi, viņu vidū diriģenti Roberts Atvars, Indra Pilskalne, Līvija Džadža (*Judge*). Vēlāk kora vadību pārņēma Sandra Birze (mākslinieciskā vadītāja, kormeistare, diriģente) un Edgars Vegners (diriģents). Savos ilgajos pastāvēšanas gados koris "Daina" ir piedzīvojis piedalīšanos Austrālijas latviešu kultūras dienās – gan kopkorī, gan arī atklāšanas koncertos. Tā dziedātāji Austrālijas apvienotā kora "Atbalsis" sastāvā piedalījās 2013., 2018. un 2023. gada dziesmu svētkos Latvijā. Līdz ar to kora repertuārs pamatā bija saistīts ar lielajiem notikumiem un svētkiem, turpinot ik gadu piedalīties vairākos vietējos latviešu un baltiešu sabiedrības sarīkojumos.

Jaunatnes dienas kuplināja arī dejotāji no visas Austrālijas – "Ritenītis", "Rota", "Auseklītis", "Dienvidnieki" un "Sprīdītis". Deju repertuārā biežāk parādījās pašu Austrālijas jauniešu jaunrades dejas. Te liela loma bija Skaidrītes Darius personībai un darbam ar jauniešiem, skaidrojot latviešu tautas deju pamatus.

1990. gadā Latvijā notika Vispārējie latviešu dziesmu svētki, kuros pirmo reizi varēja piedalīties arī trimdas koristi. Tautas deju uzvedums "Saules josta" devās turnejā pa Latviju, kur viņus sagaidīja ar ovācijām.

NEATKARĪBA. *QUO VADIS*, TRIMDA?

1991. gada augustā Latvija atguva neatkarību. Trimdas ilgi lolotais sapnis bija piepildījies, taču tās sabiedrība vairs nezināja, kā dzīvot tālāk. No vienas puses, visas iestrādes turpināšanai bija vietā. No otras puses – kādēļ? Latvija ir neatkarīga. Ja būtu vēlēšanās, varētu doties uz Latviju. Un galu galā – vai trimdas (vēlāk diasporas) sabiedrībai maz ir kāda nozīme? Tomēr jaunatnes dienas un kultūras dienas pēc inerces turpinājās. Un tas, protams, bija labi. Visiem dejotājiem, koristiem, aktieriem, koklētājiem vajadzēja iemeslu, lai sagatavotu priekšnesumus un būtu kopā.

1993. gadā Adelaidē Marks Lūsis vadīja **26.**, bet **1994. gada septembrī** Andra Salduma – **27. Jaunatnes dienas**. Tautas deju uzvedumā spēlēja un dziedāja Melburnas un Sidnejas ansambļi ar Robertu Birzi – gan atsevišķi, gan kopā. Jaunatnes pēcpusdienas uzvedums "Dejami, dziedami mēs paši jauni" bija ar plašu programmu, iekļaujot tautas deju kopas no Sidnejas, Melburnas un Kanberas un muzikālus priekšnesumus no Melburnas un Sidnejas, piesaistot arī Sidnejas pašus jaunākos dalībniekus – pamatskolas audzēkņus. Bija arī izbraukums un balle. **Šīs bija pēdējās Austrālijas latviešu jaunatnes dienas šādā formātā, kuras notika maijā vai septembrī**. Pēc pārejas posma jaunatnes dienas un kultūras dienas mīsies gadu mijā.

PASTĀVĒS, KAS PĀRVĒRTĪSIES

1993. gadā Brisbenas sabiedriskais darbinieks Andris Auliciems uzrakstīja **"Balto papīru" par kultūras dienu nākotni**. Austrālijas sabiedrība sāka saprast, ka tai vairs nav pa spēkam organizēt divus vērienīgus svētkus gadā. Pēc garām pārrunām tika nolemts kultūras dienas un jaunatnes dienas rīkot pamīšus. Kultūras dienas pārsvarā turpināja vadīt Austrālijā dzimusī latviešu paaudze, savukārt Jaunatnes dienas – jaunākas paaudzes –, nu jau Austrālijā dzimusī trešā paaudze, kas deva šiem jauniešiem iespēju meklēt jaunus ceļus un iespējas.

28. Jaunatnes dienu rīkotājiem – brālim un māsai Britai un Jānim Daliņiem – **1998. gadā** laikam bija visgrūtākais uzdevums, apgūstot jaunu formātu un meklējot savu īpašu ceļu. Jaunieši, kuri bija dzimuši 70. gados, bija pieraduši, ka katru gadu starp Ziemassvētkiem un Jaungadu notiek kultūras dienas. Kad 1997. gadā tika pieņemts lēmums rīkot kultūras dienas katru otro, ne vairs katru gadu, radās "tukšums". Taču jauniešiem bija svarīgi turpināt pulcēties, tāpēc 1998. gada jūlijā uzņēmīga Melburnas jauno cilvēku grupa pēc konsultēšanās ar citu pavalstu jauniešiem pieņēma lēmumu rīkot svētkus jau tā paša gada decembrī. Programmas sastādīšanai bija atlicis īss laiks, tomēr izdevās noorganizēt teātra izrādi, izbraukumu un saviesīgus vakarus.

Pēc pieciem gadiem Austrālijas latviešu sabiedrība bija nostabilizējusies savā jaunajā – *diaspo-ras* – lomā, un bija skaidrs, ka ir jāturpina uzsāktā jauniešu dienu un kultūras dienu rotējošā kārtība, katrai paaudzei pienesot Austrālijas latviešu kultūrai savu īpatnību. Latviešu Jaunatnes Apvienība Austrālijā, kuras paspārnē tika rīkotas jaunatnes dienas, vairākus gadus bija pasīva. Tai atjaunojot savu darbību, jauniešu dienas ir turpinājušās ierastajā kultūras svētku ritmā.

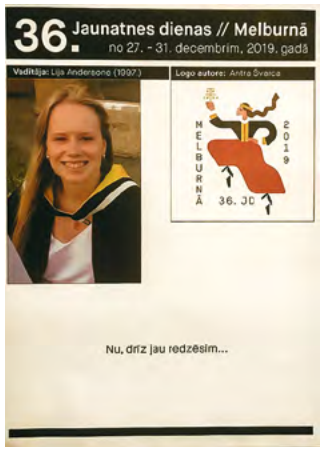
2003. gadā no 28. decembra līdz 1. janvārim norisinājās **29. Jaunatnes dienas**. Tās vadīja Tālis Putniņš un Rūdis Dancis. Svētki kļuva nozīmīgi ar to, ka atsāka jaunatnes dienu tradīciju, to veidojums bija pielāgots plašākai sabiedrībai, tā veicinot paaudžu saliedētību. Līdzās tam tika atjaunota LJAA darbība ar jauniem statūtiem, jaunu struktūru un jauniem projektiem.

Programmā tika iekļauts tautas deju uzvedums, danču vakars, "Raibā" (varietē) pēcpusdiena, izbraukums un Vecgada vakara balle. Apmeklētāji un dalībnieki bija ieradušies arī no Latvijas, ASV un Kanādas, kas arī bija iejūsminošs pavērsiens. Tā kā jau veselus desmit gadus jaunieši no visas pasaules varēja ceļot cits pie cita, bet īpaši uz Latviju, saikne pāri kontinentiem bija kļuvusi stiprāka.

30. Jaunatnes dienas Sidnejā 2005. gadā rīkoja 24 gadus vecais Edgars Greste. Šo svētku mērķis bija stiprināt jauniešu draudzību, attīstot sadarbību ar Latviju, aicinot folkloras grupu "Vilkači" un cenšoties piesaistīt jauniešus, kuri atsvešinājušies no latviešu sabiedrības. Piemēram, iesaistīt jaunieti logotipa veidošanā, tā atjaunojot viņas saistību ar Austrālijas latviešu jauniešiem.

31. Jaunatnes dienas 2007. gadā notika Melburnā 20 gadu vecā Markusa Dragūna vadībā, kurš bija Austrālijā dzimušās otrās paaudzes pārstāvis. Jauniešu koncertā piedalījās vairāki folkloras un laikmetīgās mūzikas ansambļi, kā arī instrumentālās un vokālās mūzikas solisti. Jauniešu dienu norisēs atgriezās teātris – svētkos piedalījās Melburnas un Sidnejas teātri. No Latvijas viesojās folkloristi Kristīne Kārkle, Edgars Kārklis, Dāvis Stalts un Gatis Valters.

Austrālijas Jaunatnes dienu plakāti no izstādes "Jaunatnes dienas no 1962. gada līdz šodienai"

Tautas deju lieluzvedums, allaž piesaistot vislielāko skatītāju skaitu, tika rīkots Sankildas Nacionālajā teātrī (*National Theatre, St Kilda*) ar aptuveni 800 sēdvietām. Dejotājus pavadīja ansamblis Sidnejas mūziķes Viktorijas Mačēnas vadībā. Uzvedumu veidoja pēc Andreja Pumpura eposa "Lāčplēsis".

Durvis nu bija vaļā! Katru gadu Austrālijas latvieši varēja gaidīt jaunus viesus no Latvijas, kā arī jaudīgus priekšnesumus no savas pašu jaunatnes. Lai gan ceļš ir tāls, pāri daudzām jūrām, Austrālijas un Latvijas jaunieši veidoja nesaraujamu saikni.

32. Jaunatnes dienas Adelaidē 2009. gadā vadīja 24 gadus vecais Aleksandrs Šmits. Viņš ar gandarījumu atceras lielo darbu un sadarbību ar tautiešiem, kuri pārstāvēja visas paaudzes. Jaunatnes dienu sauklis bija "Skaista ir jaunība!". Notika atklāšanas koncerts, danču vakars, jauniešu koncerts, koncerts "Koris "Anima" ar draugiem", LJAA 40. gadagrāmatas atvēršana, Austrālijas latviešu jauniešu kongress, tautas deju uzvedums "Latviešu kāzas" un ģimenes diena ar viesiem no Latvijas – folkloristiem Ivetu un Vidvudu Medeņiem, kā arī Jaungada balle. 1. janvārī bija brīvdabas bārbekjū pusdienas. Kora koncertā varēja baudīt jauku sadraudzību starp Latvijas koristiem no kora "Anima" un Austrālijas jauniešu koriem, kuri bija gandrīz katrā lielākā Austrālijas centrā.

33. Jaunatnes dienu vadītāji **Sidnejā 2011. gadā** pirmo reizi bija jauns precēts pāris, Daina un Voldis Kaini. Viesi no Latvijas – latgaliešu rokgrupa "Dabasu Durovys" un mūziķu apvienība "Baltijas balsis" ar dalībniekiem Jāni Ozolu, Lauru Jēkabsoni, Rūdolfu Bacānu, Zani Stafecku, Jāni Strazdiņu un koklētāju Laimu Jansoni. Vadītājiem visvairāk palikusi atmiņā sadarbība un atbalsts, ko viņi saņēma no draugiem un plašākas sabiedrības. **34. Jaunatnes dienas** Adelaidē **2013. gadā** rīkoja 20 gadu vecā Daila Šmita, un šoreiz viesi no Latvijas bija *a cappella* ansamblis *Latvian Voices* ("Latviešu balsis").

35. Jaunatnes dienas 2015. gadā (rīkotāji 19 gadu vecais Tālis Štubis un 18 gadu vecā Aija Dragūna) iezīmējās ar nopietnām pārrunām par zinātnisku pētījumu, kurā aplūkoti trešās paaudzes Austrālijas latvieši. Viesu statusā bija koris "Maska" (diriģents Jānis Ozols). Savstarpējā saskare ar Latvijas koristiem un vietējiem jauniešiem ir vienas no spilgtākajām Aijas Dragūnas atmiņām: "Sadziedāšanās vakars bija lielisks... Rokās sadevušies, vienā aplī mēs visi kopā sirsnīgi dziedājām līdz rītam."[13]

36. Jaunatnes dienas Melburnā (rīkotāja 22 gadus vecā Lija Andersone) atšķirās no iepriekšējo un arī turpmāko gadu jauniešu svētkiem ar to, ka nebija aicināti viesmākslinieki no Latvijas. Rīkotāja vēlējās izcelt vietējo izcilību, jauno mākslinieku talantu, reizē arī ietaupot līdzekļus, saistītus ar ārzemju viesu aicināšanu. Atklāšanā dziedāja jauniešu koris, kurā bija apvienojušies jaunieši no visas Austrālijas. Bija iecerēts, ka šis koris piedalīsies XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos 2020. gadā, taču tie tika atcelti negaidītās *Covid-19* pandēmijas dēļ.

Svētku laikā varēja apskatīt pirmo 35 jaunatnes dienu plakātu izstādi, noskatīties Latvijā dzimušās Adelaides tautietes Ainas Vāveres 1978. gadā rakstīto viencēliena komēdija "Kad kāzas būs pāri". Šīs jaunatnes dienas tika atspoguļotas Latvijas kinorežisores Daces Pūces dokumentālajā filmā par Austrālijas latviešu kultūras dienām, ko arī rādīja Latvijas Televīzijā.

37. Jaunatnes dienas Adelaidē 2022. gadā atkal vadīja brālis ar māsu – Tamāra un Mārtiņš Līdumi. Viesi no Latvijas – jauniešu koris "Balsis" diriģenta Inta Teterovska vadībā. Vadītāji bija ļoti

13 No 2015. gada 35. Jauniešu dienu plakātu izstādei gatavotā teksta.

pateicīgi, ka pēc garāka pandēmijas izraisīta pārtraukuma bija beidzot atkal iespējams pulcēties klātienē. Pirmo reizi jaunatnes dienās piedalījās pirmais Latvijas vēstnieks Austrālijā Marģers Krams, kurš tikai nedaudzus mēnešus iepriekš bija sācis darbu jaunatvērtajā vēstniecībā Austrālijas galvaspilsētā Kanberā. Pirmo reizi jaunatnes dienā darbojās arī no Kanberas atvestā pārvietojamā pasu darbstacija.

Īpašs un jauks notikums Austrālijas koru saimes dzīvē atzīmējams 2023. gadā, kad Melburnā nodibināts jauniešu koris "Ausma", turklāt pašu jauniešu vadībā. Mūzikas draugu un domubiedru pulku vadīja jaunā flautiste un komponiste Karmena Drēziņa, kora administrēšanu uzticot māsai Maijai.

38. Jaunatnes dienas Sidnejā 2024. gadā vadīja māsas Kārla un Selga Tuktēnas. Programmā tika iekļauta atklāšana ar teātra izrādi "Laika tilts", kas bija īpaši izveidota šim sarīkojumam. Ar tautas deju uzvedumu "Skaidrītes mantojums" godināja horeogrāfi Skaidrīti Dariu. Programmā tāpat iekļautas divas lekcijas: par latviešu valodas kā svešvalodas apgūšanas iespējām un Latvijas vēstniecības Austrālijā stāstījums par diasporas pieredzi kultūrā un politikā, tādējādi norādot uz nu jau trešās paaudzes nopietno attieksmi pret savu valodu un savu vietu latviešu tautā. Viešņa no Latvijas bija dziedātāja *Būū*. Programmu kuplināja arī folkloristi Julgī Stalte un Ēriks Zeps, kuri bija aicināti kā viesi uz "3x3" saietu nākamajā nedēļā pēc jauniešu dienām.

Austrālijas latviešu jaunatnes dienas 70 gadu garumā ir izgājušas cauri milzīgām izmaiņām un pašu jauniešu introspekcijai: kara postam, apjukumam integrācijas spiediena dēļ, piedzīvojot dažādus politiskus pavērsienus, Latvijas neatkarības atgūšanu un meklējot atbildi uz jautājumu, kas mēs esam, līdz savai "vietai zem saules" kopā ar savu tautu Latvijā. Varbūt tikai salīdzinoši retais pārcelsies uz Latviju, bet pasaules mainīgajos un ģeopolitiskajos apstākļos ir svarīgi apzināties, ka ir tautieši arī ārpus Latvijas, kas savas valsts intereses aizstāvēs, kā tas bija 1975. gadā Austrālijā un Atmodas laikā visā pasaulē.

Pārlapojot šo 70 gadu programmu grāmatiņas, uzskatāmi parādās tas, ka katrs svētku logo mākslinieks ir izpaudis gan savu individuālo rokrakstu, gan arī kopīgo – **latvietību**. Aplūkojot jebkuru grāmatiņu, nebūs šaubu, ka šie ir bijuši **latviešu svētki**. Ja nu brīžiem arī bijuši jautājumi par savu identitāti un piederību (un katrai paaudzei tādi bijuši un turpina būt), dziļi latviskā sakne paliek. Daļa jauniešu jau ir pārcēlušies un atraduši savu vietu Latvijā, savukārt jaunā diaspora, kas ierodas Austrālijā, dod savu pienesumu tur.

Valsts eksprezidents Valdis Zatlers savā rakstiskajā apsveikumā 31. Jaunatnes dienu programmas grāmatiņā rakstīja:

> "Vēlos jūs, kuriem ir svarīgi apzināties ne tikai savas ģimenes, bet arī savas tautas vēsturi, uzmundrināt arī turpmākajās gaitās. Jūsu darbs latviskā gara uzturēšanā lai dod iedvesmu un vielu pārdomām gan latviešiem Latvijā, gan citās zemēs![14]

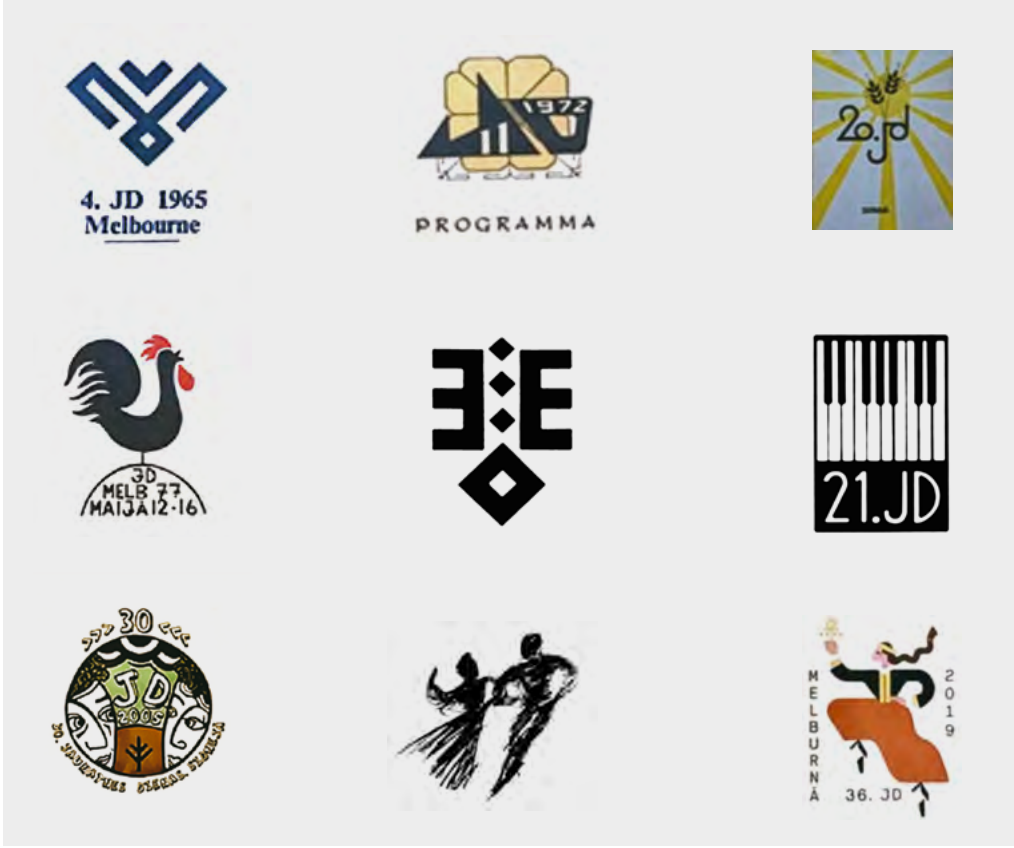
14 31. Jaunatnes dienu programma.

38. Jaunatnes dienu (2024) tautas deju uzvedums “Skaidrītes mantojums”. “Kausu deja” (S. Darius horeogrāfija) Kanberas, Sidnejas un Adelaides deju kopu vīru izpildījumā. Foto: A. Andersone

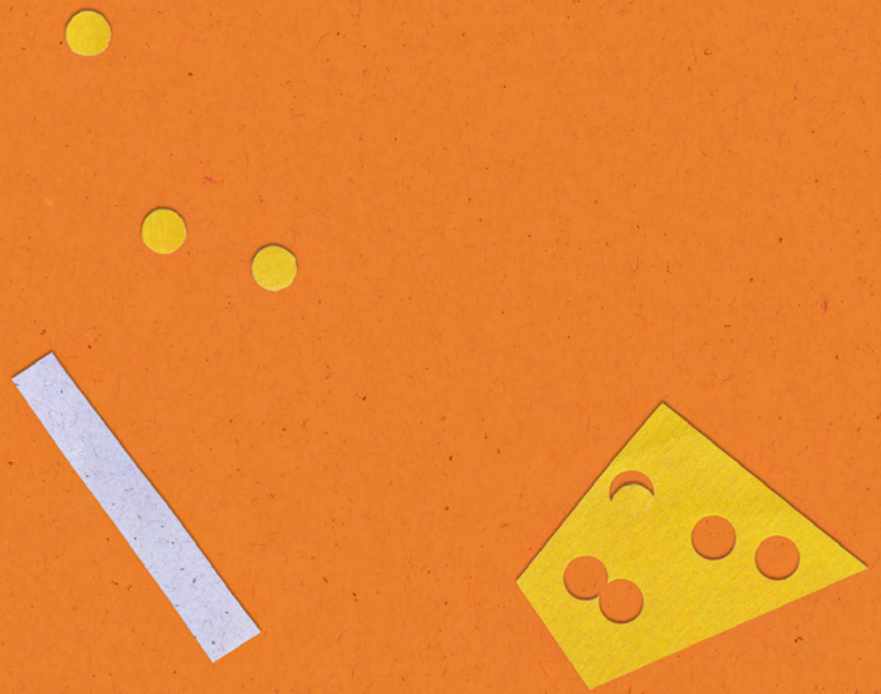
Jauniešu koris “Ausma”, diriģente Karmena Drēziņa. Foto: O. Greste

Austrālijas jaunatnes
dienu logotipi

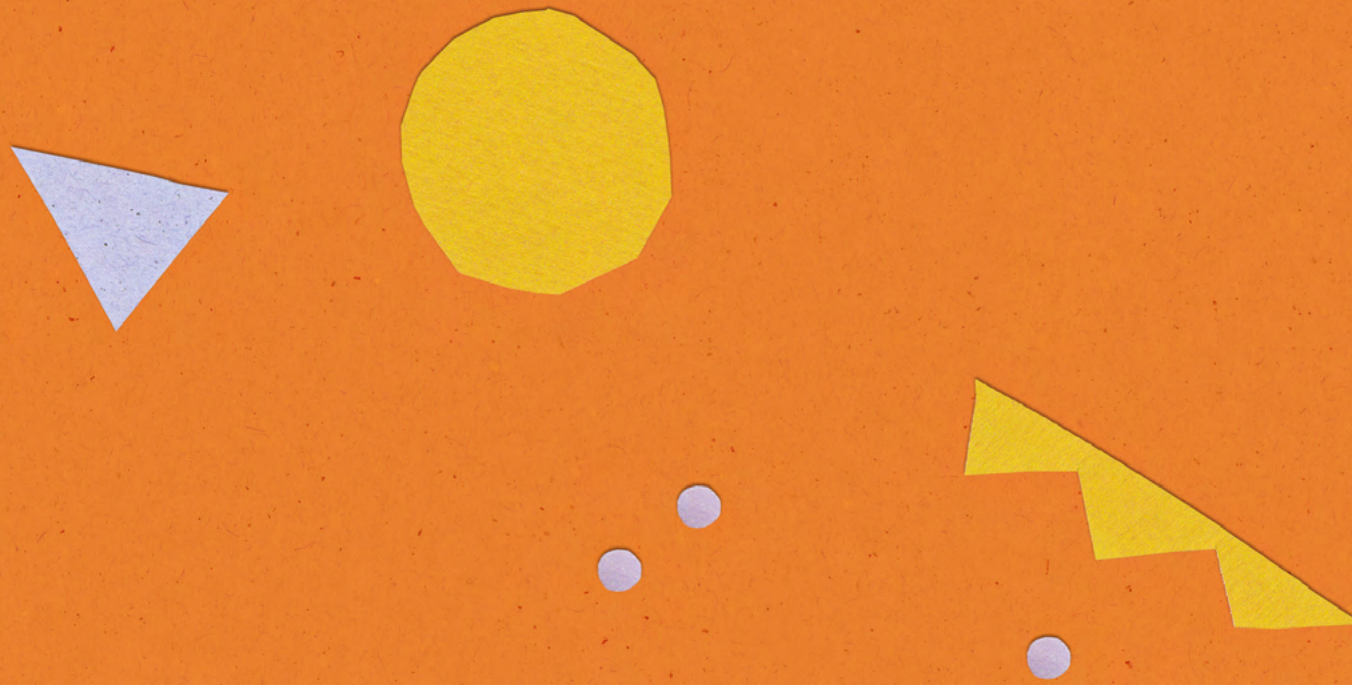

Austrālijas apvienotais jauniešu koris Jolantas Lārmanes (pirmajā rindā 1. no kreisās) un Aijas Dragūnas (pirmajā rindā 1. no labās) vadībā. 37. Austrālijas jaunatnes dienas (2022). Foto: P. Strazds

DZIESMU AVOTUS UN TILTUS UZ NĀKOTNI IEZĪMĒJOT

JĀNIS ERENŠTREITS

2011. gada rudenī Madonas mūzikas skolas ilggadējais direktors Artis Kumsārs aktualizēja vērienīgu ieceri par izcilā novadnieka, daudzu vispārējo latviešu dziesmu svētku leģendārā virsdiriģenta Haralda Medņa piemiņas iemūžināšanu viņa dzimtas mājās "Dzintari" Praulienas pagastā. Pēc tēva nāves diriģents tur turpinājis viņa darbu Lazdonā, līdzās reizrēķinam, dziedāšanai un dancošanai mācīdams vēsturi, zīmēšanu un latviešu valodu. Un ne tikai.

Gara acīm Kumsārs Lazdonā redzēja gaumīgi izveidotu parku ar kultūrvēstures faktu skaidrojošām pieturvietām, kamdēļ projekta izstrādē iesaistīja Latvijas Mākslas akadēmijas Dizaina nodaļas Vides mākslas apakšnozares studentus un pasniedzējus. Iepazinušies ar vidi, viņi visai drīz piedāvāja iecerēto objektu skices, kas nu jau daļēji īstenotas.

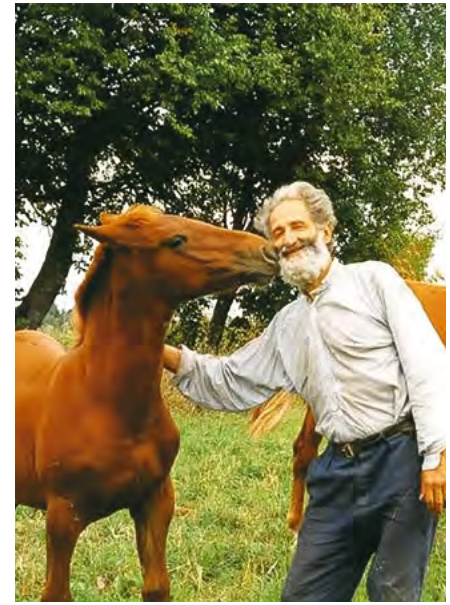
Tobrīd iegaismojās arī spilgtais, no ļaužu atmiņas gandrīz izgaisušais stāsts par apkārtējo skolu Pirmajiem bērnu dziesmu svētkiem (1866) Praulienas pagastā, ko bija sarīkojis Lazdonas mācītājs Rūdolfs Guleke. Kordiriģents, madonietis Jānis Bērziņš savā pētījumā[1] atklājis Guleki kā latviešu tautā ieaugušu un tās labā strādājušu vācbaltiešu mācītāju.

Madonas pilsētas 90. jubilejai tuvojoties, pilsētas dome pēc kordiriģentes Ijas Voiničas ierosmes lēma sarīkot vērienīgu koncertu Saieta laukumā 2016. gada 1. jūnijā, cenšoties šo dienu iemūžināt ar nozīmīgu vēsti diriģentiem, koristiem un sabiedrībai kopumā un atgādinot par 150 gadu senu notikumu – Pirmajiem bērnu koru svētkiem Lazdonā 1866. gada 18. jūlijā.[2] Lielkoncerta "Dziesmas tinu kamolā" skanējuma jaudai pieaicināja 26 korus (kopā ap 800 koristu), spoži sasniedzot mākslinieciskos mērķus.

Bet divu kaimiņnovadnieku – vestēnieša Ivara Mailīša un lubānietes Airas Birziņas – prātos izslīpējās cēls nodoms – celt jaunā gaismā pa pusei piemirsto notikumu – Pirmos latviešu bērnu dziesmu svētkus 1866. gada 18. jūlijā Ļaudonā. Šoreiz kino valodā, rosinot ļaudis aizdomāties un apjaust šīs dienas īpašo lomu dziesmu svētku tradīcijas sākotnē. Piebilstams, ka diriģentes profesores Airas Birziņas rīcībā pieejams pašas lolots mākslinieciskais resurss – Rīgas Doma meiteņu koris "Tiara", un viņas pedagoģiskā darba diena saistās ar jauno kordiriģentu audzināšanu Rīgas Doma kora skolā, kā arī Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā. Birziņai piemīt mūsu agrāko gadu diriģentiem – leģendām – raksturīgās zināšanas, prasīgums un darbaspējas. Viņas interešu amplitūdai ir tieksme paplašināties un iet dziļumā. Birziņa kļuvusi par vienu no spēcīgākajām latviešu kordziedāšanas mākslas vilcējlokomotīvēm. Savukārt Ivars Mailītis ir daudzpusīgs, starptautiski pazīstams mākslinieks, viens no Sidraba birzs projekta autoriem, kordziedātājs ar daudzgadīgu stāžu un nenogurdināms sava novada patriots.

Un tā – filmēšana sākās 2024. gada 2. jūnija rītā ar svētbrīdi Lazdonas luterāņu baznīcā (filmas scenārija autore un režisore Dace Micāne-Zālīte, producente Marta Selecka, komponists Jānis Ķirsis, montāžas režisore Ilze Lagzdiņa-Armandio, operatori Kamrans Kurbanovs un Kristaps Dzenis, projekta vadītāja Madara Boka). Vistālāko ceļu bija mērojis Rīgas Doma meiteņu koris "Tiara" – simboliski, kā 21. gadsimta kora dziedāšanas prasmes noturīgs paraugs.

Zīmīga nianse – svētbrīdi vadīja Rīgas Doma dekāns un mācītājs Elijs Godiņš, kam ilgstoša sadarbība ar Rīgas Doma kora skolu, lai kopā ar Lazdonas luterāņu draudzes mācītāju Viesturu

Artis Kumsārs kopā ar ķēvi Zibi
1996. gada vasarā savā lauku īpašumā
"Skubi" Praulienas novadā.
J. Kumsāra ģimenes arhīvs

1 Bērziņš, J. *Dziesmotais novads*. Rīga: Mantojums, 2003.
2 Vairāk: Lūsiņa, I. Madonā skanīgi atzīmēs pirmo bērnu dziedāšanas svētku 150. jubileju. *Kultūras Diena*, 2016, 31. maijā.

2024. gada 2. jūnijā Haralda Medņa kultūrizglītības centrā "Dziesmusvētku skola" Madonas novada Praulienas pagasta "Dzintaros" izskanēja koncerts "Dziesmu avoti.1866". Koncerta dalībniekus sagaida un sveic (1. rindā no kreisās): diriģents Jānis Erenštreits, diriģente Aira Birziņa, novadpētnieks Jānis Bērziņš, novadpētniece Inese Mailīte, godu saimniece Antra Gotlaufa, Praulienas pagasta pārvaldes vadītāja Ilona Zalāne, Haralda Medņa kultūrizglītības centra "Dziesmusvētku skola" vadītāja Santa Jaujeniece, (2. rindā no kreisās): pasākumu producents Jānis Kļaviņš, Jāņa Norviļa Madonas Mūzikas skolas direktors Mārtiņš Bergs, Haralda Medņa radinieks Laimnesis Auziņš. Foto: A. Veckalniņš

Rikveili atgādinātu par garīgo saikni starp Lazdonu un Rīgu. Liturģijā labi iederējās "Tiaras" priekšnesumi. Korāļu dziedājumos rīdziniecēm pievienojās bērnu balsis no Madonas un Varakļānu novada skolu koriem, bet tembrālo krāsu spektru kuplināja Rēzeknes vīru koris "Graidi" kādreiz slavētā Lazdonas dziedāšanas biedrības vīru kora vietā. Vairums baznīcēnu bija saposti tautastērpos, meitenes – ar svaigi pītiem margrietu un rudzupuķu ziedvainadziņiem galvā.

Līdzību ar 1866. gada vēsturisko notikumu atgādināja spilgtās krāsās darinātie karogi. Neviens no pieciem Gulekes dāvinātajiem karogiem, protams, nav saglabājies. Desmit jaunie karogi ar piemeklētiem vēsturiskās heraldikas akcentiem radīti tieši šai filmai. Burti un simbolu izvēle karogos ir mākslinieka Ivara Mailīša un Madonas novada mākslas skolu audzēkņu veiktās izpētes, sajūtu un mākslinieciskās iztēles rezultāts. Šie karogi dzīvos ārpus konkrēta laika, atainojot pagastos un draudzēs dzīvojošo dziedātāju vēlamo potenciālu un filmas finālā apliecinot piederību dziesmu svētkiem Mežaparka Sidraba birzī.

Iznākuši no baznīcas, kori stājās cits aiz cita un dziedādami devās uz Lazdonas mācītājmuižu. Ceļš veda garām glīti atjaunotajam Haralda Medņa Kultūrizglītības centram – Dziesmusvētku skolai. Te nu ir tā vieta, kur varam apbrīnot savulaik 32 gadus vecā diriģenta Haralda Medņa apņēmību godprātīgi sagatavot Lazdonas draudzes jaukto kori 1938. gada IX Vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem. Lazdoniešu priekšnesums koru karos, nodziedot obligātās dziesmas – Vītola "Gaismas pili" un Melngaiļa "Svešāi zemē" –, tika novērtēts ar Pirmo godalgu lauku koru grupā, balvā saņemot Sudraba šķīvi. 2024. gada sākumā Lazdonas pamatskola tika slēgta.

Par īpašo koncertu 2024. gada 2. jūnijā vēstīja Ivara Mailīša radītais plakāts, kurā satilpinātas ar dziesmu svētku vēsturi saistītas celtnes, dziesmu svētku simboli, bet priekšplānā kupls, vienādi tērptu bērnu koris, kas dzied *a cappella*, un redzams, ka no galvas. Par viņu piederību liecina karogi, kas, iespējams, vienlaikus kalpo kā akustiskā skanējuma pastiprinoši vairogi. Spriežot pēc apģērba, kori ielenc ietekmīgi Lazdonas apkaimes kungi un dāmas. It visi, arī kaķis, seko diriģenta žestam, kurš, kā pienākas, stāv uz speciāla paaugstinājuma ar nošu pulti priekšā. Aiz karogiem un sakoptu liepu ieloka paveras plašs lauka viducis, kas noklāts ar latviešu tautasdziesmu virsrakstiem. Ar cerību, ka, izdziedājis uzrādīto tautasdziesmu visus pantus, lasītājs meklēs iespēju, kā piepulcināt savu balsi tālumā spīguļojošajam tūkstošbalsu kopkorim Mežaparka Sidraba birzs estrādē.

Aira Birziņa un Ivars Mailītis pirms dokumentālās filmas "Dziesmu avoti. 1866" pirmizrādes kinoteātrī "Vidzeme" Madonā 2025. gada 5. jūnijā. Foto: www.madona.lv

...

2018. gada pavasarī publiskajā telpā parādījās satraucoša ziņa par skolu koru dziedātāju skaita samazināšanos, kas apdraud nacionālā lepnuma – dziesmu svētku – nākotni.[3] Pēc Valsts izglītības satura centra datiem, 2012./2013. mācību gadā skolu koros kopumā dziedājuši 27 328 dziedātāji.[4] 2015. gadā XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu svētku kopkori veidoja 12 704 dziedātāji.[5]

3 Kaukule, A. Skolu kori iznīkst. *Kultūrzīmes*, 2018, 6. martā.
4 Turpat.
5 *XI Latvijas skolu jaunatnes Dziesmu un deju svētku notikumu ābece.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2015, 19. lpp.

Koncerta dalībnieku gājiens.
Foto: A. Veckalniņš

Diskusijā iesaistītā Ija Voiniča izteicās bez aplinkiem: "Mūsdienu bērniem nav motivācijas dziedāt korī [..]. Īpaši grūti ir dabūt uz kori puikas [..]. Kora vadītāja atlīdzības likme ir maza [..]. Bet divās stundās nedēļā ir jāiemāca repertuārs."[6] "Izglītības reformas projekta "Skola 2030" jaunajā kompetenču izglītības modelī koris kā obligāts mācību priekšmets nav paredzēts," skaidrību viesa Zane Oliņa, programmas "Iespējamā misija" veidotāja un direktore.[7]

Daļa skolotāju pakurnēja, bet turpināja strādāt. Arī Ijai Voiničai rokas nenolaidās. Ar viņas pūlēm 2018. gada pavasarī aizsākās kāds nozīmīgs kordziedāšanas pasākums – "No Gaiziņa Latviju redzot". Uzturot radošas saiknes ar Latvijas ģimnāziju un vidusskolu jaukto koru diriģentiem, Voiniča uzaicināja tos, kuri bija gatavi uzkāpt Gaiziņā pavasarī pirms eksāmeniem un dziedāt neparedzamos laikapstākļos par prieku sev un saviem pavadoņiem skolotājiem.

2018. gads pagāja arī Latvijas valsts proklamēšanas simtgades zīmē. To krāšņoja XXVI Vispārējie latviešu dziesmu svētki ar 12 000 dziedātāju kopkori. Mēs neuzzināsim, cik no pieaugušajiem dziedājuši skolu koros, jo viņi netika aptaujāti. Bet par sensāciju parūpējās Jelgavas 4. ģimnāzijas meiteņu koris "Spīgo" ar diriģenti Lieni Celmu-Kursieti, viņa arī Latvijas skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģente. Sieviešu koru grupas "koru karos" Līgas meitenes burtiski žilbināja ar perfekti izkoptu vokālo meistarību, un, atdevīgi muzicējot, pirmo reizi lielo dziesmu svētku vēsturē Lielo balvu ieguva ģimnāzijas koris. Strikti iedibinātajā koru un svētku piederības hierarhijā, kur savi svētki un skates ir skolu jaunatnes koriem, savi – pieaugušo ļaužu pašdarbības koriem, jelgavnieču panākums vērtējams kā absolūti izcils un varēja kalpot par iedvesmojošu paraugu visu ģimnāziju koriem. Atcerēsimies, ka meiteņu kora "Spīgo" pūrā glabājas arī X Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos (2010) iegūtā Lielā balva, mākslinieka Armanda Jēkabsona izgatavotā sudraba statuete, un IX Dziesmu svētkos (2005) izcīnītā galvenā balva.

Taču 2020. gada nogalē sākās kovida pandēmijas posta laiks, kas paralizēja ļaudīm tik ierasto saskarsmi. Par pašu bīstamāko nodarbi pasludināja dziedāšanu korī, tā pārvelkot svītru kārtējiem XII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu svētkiem 2021. gadā. To vietā piedāvātais e-svētku koncepts tika uzņemts kā vārgs mierinājums milzīgam zaudējumam. Tā nu vienas paaudzes dziedātājiem (īpaši 5.–9. klašu un zēnu koriem) prātu un dvēseli spirdzinošais piedzīvojums, kāds izbaudāms vien rekonstruētajā Sidraba birzs estrādē Mežaparkā, aizgāja secen.

Visi dziedāšanas skolotāji diriģenti ar to nesamierinājās, jo tuvojās vispārējie dziesmu svētki. 2023. gada marta–aprīļa izziņotajās novadu skatēs piedalījās ap pussimts (!) vidusskolu, ģimnāziju un tehnikumu jaukto koru, un vēl tā paša gada vasarā tie kļuva par pilntiesīgiem XXVII Vispārējo latviešu dziesmu svētku dalībniekiem.[8] Jauniešu balsis paspilgtināja svētku kopkora tembrālo skanējumu, ko vēlams saglabāt arī turpmāk.

Nenoliedzami, ka šobrīd mēs dzīvojam ļoti mainīgos apstākļos, ko lielā mērā ietekmējis Krievijas pilna mēroga karš Ukrainā. Šādā situācijā valdības prioritārās rūpes saistās ar mūsu valsts

6 Kaukule, A. Skolu kori iznīkst. *Kultūrzīmes*, 2018, 6. martā.
7 Turpat.
8 Skašu rezultāti pieejami LNKC mājaslapā: https://www.lnkc.gov.lv/lv/jaunums/koru-koprepertuara-parbaudes-skasu-rezultati?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.co (skatīts 07.02.2025.).

Svētbrīdis Lazdonas baznīcā.
Foto: A. Veckalniņš

Gājiens.
Foto: A. Veckalniņš

Koncerts "Dziesmu avoti.1866".
Foto: A. Veckalniņš

iekšējo un ārējo un drošību, kas ir pašsaprotamas. Bet, domājot par nākotni, arvien draudošāka kļūst lejup krītošā demogrāfiskā līkne – bērnu dzimstības izsīkums. Sekas ir dramatiskas. Tiek slēgtas skolas, ko oficiālajā valodā dēvē par skolu tīkla optimizāciju. Un ne pušplēsta vārda par iespējamiem risinājumiem, lai reiz, tuvākā vai tālākā nākotnē, atdzimtu mūsu lauki, ciemati, pilsētas. Lai radītu pievienotās vērtības un konkurētspējīgas darba vietas. Lai dibinātos jaunas ģimenes. Lai dzimtu bērni. Lai atjaunotos skolas un atdzimtu dziesmu gars.

Gadu gadiem šķita, ka ierastā sasaistē (skola – pēcskola) mūsu kordziedāšanas fenomens pastāvēs mūžīgi. Nu viss sašķobījies, un par iespējamām sekām jārunā atklāti kā vairākkārtējais vispārējo un skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģents un ilggadējais Rīgas Doma skolas zēnu kora vadītājs Mārtiņš Klišāns:

> Ja nākamgad (2025. gadā – *red.*) dziesmu svētku estrāde būs pustukša, tas būs dramatisks signāls, jo cietīs tieši pārmantojamība – no skolas kora uz lielo kori. Lielo koru nākotne ir bērnu koros. Ja tu viņus neiemācīsi dziedāt, ja neieinteresēsi, viņi taču nekur neies. [..] Ir arī absurdas situācijas, kad skolēniem jāmaksā par dziedāšanu korī.[9]

Taisnības labad jāmin, ka dramatiskas kordziedāšanas likstas atklājušās arī pirms 102 gadiem mūsu neatkarīgās valsts sākumgados, kad visu vajadzēja sākt no jauna. Toreiz Jāzeps Vītols burtiski sapurinājis katru latvieti, rakstīdams:

> Mēs vairs nedziedam tā, kā agrāk dziedājām, veseli novadi Latvijā it kā apklususi, citos mūsu dziesmas atskan gurdeni, bez pārliecības un aizrautības. [..] Latvju dziedātāji, pulcējaties, izraugat sev vadoņus ar karstu mīlu uz mūsu seniem tikumiem, uz mūsu dziesmu.[10]

Vītolu sadzirdēja, un jau pēc trīs gadiem (1926) viņš, laimē starodams, rakstīja:

> Tas varenais dziesmu vilnis, kas līdz ar šiem svētkiem sabangojis mūsu tēvzemīti, – viņš vairs nav nomierināms. Viņš trauksies vienmēr tāļāk, ieraus visus šinī skaistajā cīņā – cīņā par sentēvu dailes mantojuma saglabāšanu un vairošanu; cīņā par mūsu skaisto, brīvo dziesmu.[11]

Vēl nesenā vēsturē būtu kļūdaini nodalīt pieaugušo koru radītos dziesmu viļņus no skolēnu koru raisītām emociju bangotnēm. Abu gadījumu atslēgas vārds ir pienākums. Katra dziedātāja

9 Veidemane, E. Virsdiriģents Mārtiņš Klišāns: Dziesmusvētkiem draud iznīkšana un izbeigšanās. *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai,s* 2024, 7. aug. Pieejams: https://news.lv/Neatkariga_Rita_Avize_Latvijai/2024/08/07/virsdirigents-martins-klisans-dziesmusvetkiem-daud-izniksana-un-izbeigsanas

10 Vītols, J. Latvju dziedātāji! *Latvis*, 1923, 5. dec.

11 *Vadonis VI. latvju vispārējiem dziesmu un mūzikas svētkiem 1926. gada 19.–20.–21. jūnijā.* [Rīga]: VI. latvju dziesmu un mūzikas svētku Preses un propagandas sekcijas izdevums, 1926, 4. lpp.

Koncerts “Dziesmu avoti.1866”.
Foto: A. Veckalniņš

Diriģente Aira Birziņa. Foto: A. Veckalniņš

pienākums. Kurā brīdī un kam pateicoties skolēns gatavs pieņemt dziedāšanu korī kā savu pienākumu? Visbiežāk uzticoties diriģentam – ko un kā viņš māca. Jābūt pārliecībai, ka XIII Skolu jaunatnes dziesmu svētkiem izraudzītās dziesmas tika apgūtas ar prieku un patiku.

Sabiedrībā šobrīd esot "vājuma kults", bet, gatavojoties svētkiem, bērniem ir jāpacieš neērtības. "Mēs liekam vājumu uz altāra. Dziesmu svētki vairāk vai mazāk ir par stipro tautu, stipriem cilvēkiem, pašaizliedzību,"[12] tā Inga Cipe, 2025. gada Deju svētku lielkoncerta režisore.

Tajā pašā reizē savas bažas neslēpa Edgars Vītols kā 2025. gada Skolu jaunatnes dziesmu svētku koncerta mākslinieciskais vadītājs un virsdiriģents: daudz sarežģītāki kļuvuši diriģenta pienākumi, bet, lai arī problēmas ir ļoti dziļas, jānes vēstījums jauniešiem, ka "tas, ko viņi dara, ir forši". "Mēs nedrīkstam jauniešiem nodot informāciju par to, ka tas, ko viņi dara, ir iznīkstošs, nekam nederīgs un nevajadzīgs," sacīja diriģents.[13]

Mainīgajos apstākļos jārūdās diriģentu apņēmībai. Par to bija pārliecināta Signe Pujāte, Latvijas Nacionālā kultūras centra vadītāja, sveicot apvienoto kordiriģentu kori Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Kordiriģentu fakultātes 80. jubilejas koncertā Latvijas Universitātes aulā 2024. gada 5. oktobrī: "Būt līdzās diriģentam ir kā pie karstas maizes krāsns stāvēt. [..] Simboliski diriģenta darbu var asociēt ar apjomīgo darba procesu no grauda iesēšanas zemē līdz pat brīdim, kad garda rupjmaize tiek celta galdā."

Dzīve turpinās, un ir prieks vērot diriģentus, kuri ikdienā pierāda, ka dziedāt korī ir "stilīgi". Redzam, ka uzmācīgais starpsvētku inertums tiek kliedēts, gūstot panākumus starptautiskos koru konkursos, arī ar emocionāli iedarbīgām un nereti tieši ar *a cappella* dziesmām, kas ir mūsu kordziedāšanas svētku unikalitātes zīmols. Laimīgā sakritībā starptautiskajos koru konkursos tieši *a cappella* dziedāšanas meistarība izšķir uzvaras lauru gradāciju. Nav noslēpums, ka Latvijas koru, to skaitā bērnu koru, saimē ir prāvs skaits starptautisku laureātu. Par nožēlu, šie panākumi netiek apkopoti sabiedrībai labi pārskatāmā reģistrā. Pārsvarā tie ir bērnu mūzikas skolu kori, kas, līdzīgi vadzvaigznēm, iemirdzas un iedrošina sekot līdzi.

Vēlēsim profesionāli cienīgu turpinājumu 2024. gada 29. jūnijā dzimušajiem Roka dziesmu svētkiem Kurzemes pusē, Džūkstē. Arī koristiem ļauts mīlēt un dziedāt tādas latviešu roka pērles kā "Dzelzsgriezējs", "Pēdējā pietura", "Ziņģe par bailēm", "Nāc dejot", "Balāde par gulbi", "Putni bez spārniem" un daudzas citas, kurām vārdus zinām no galvas arī četros no rīta. Organizatori atklāj, ka mēģinājuši ieraudzīt saikni ar Jāņa Bētiņa sarīkotajiem koru sadziedāšanas svētkiem vēl 1870. gadā.[14]

Mums katram ir svarīgi laiku pa laikam saņemt kādu iedvesmas poti saistībā ar rīcību rosinošiem piemēriem no vēstures, pieklusinātiem iedvesmas faktiem, kas šodien būtu izceļami no jauna. Nav noslēpums, ka mūsu kordziedāšanas avoti meklējami patālos, nelielos pagastos, mazītiņās lauku skolās. Mācīti ļaudis šajās vietās mūsdienās cenšas katra strauta plūdumu izcelt un spēcināt.

12 LETA. Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku rīkotāji nobažījušies par jauniešu aktivitātes samazinājumu. *Delfi*, 2024, 1. okt. Pieejams: https://www.delfi.lv/kultura/32026447/culturenvironment/120044667/skolu-jaunatnes-dziesmu-un-deju-svetku-rikotaji-nobazijusies-par-jauniesu-aktivitates-samazinajumu (skatīts 09.02.2025.).

13 Turpat).

14 Vanzovičs, S. Džūkstē notiks pirmie Roka dziesmu svētki. *nra.lv*. 2024, 27. jūn. Pieejams: https://nra.lv/izklaide/461533-dzukste-notiks-pirmie-roka-dziesmu-svetki.htm (skatīts 09.02.2025.).

Foto: A. Veckalniņš

Izraudzīti vīri un sievas no galvaspilsētas sniedz palīdzīgu roku, lai, prasmēm saplūstot, veidotos "mūžam nebeidzama gaismas straume". Lai, pārvarot šaubu krāces, mūsu senču iedibinātais pašizpausmes tikums – kordziedāšana – neizsīktu un laiku pa laikam sabangotos Rīgā.

Vēl 2025. gada pavasarī, dažus mēnešus pirms Latvijas skolu jaunatnes XIII Dziesmu un deju svētkiem, sākās skolu koru kopmēģinājumi novados. Procesam līdzdzīvojot, vairākkārt iztaujāju virsdiriģentus Mārtiņu Klišānu un Gintu Ceplenieku. Viņu secinājumi par koru gatavību svētkiem bija visai atturīgi. Taču abi neslēpa apņēmību veltīt visus spēkus, lai atlikušajā laikā līdz koru atlases skatēm visas dziesmas būtu apgūtas.

Pēc maija skatēm šaubas kliedēja cerīgs optimisms, kas joprojām nav zudis. Izšķirošajos brīžos atklājās jauno dziedātāju spējas saņemties. Izraudzītais repertuārs mudināja iedziļināties dziesmu saturā un mūzikas valodā, raisot izjustas emocijas un dziedātprieku. Arī par Latviju kā mīļu, sargājamu zemi, nebijušu atklāsmju pilnu.

Rīgas ierasto mieru 4. jūlijā nomainīja glīti sapostu bērnu un jauniešu čalas. Šajā dienā sākās koru finālskate. Ja visi kori dziedātu pēc kārtas vienuviet, tā ilgtu diennakts garumā – tik bagāti mēs bijām 2025. gada vasarā! Taču vienlaikus atrasties JVLMA zālē, Rīgas Latviešu biedrības nama Zelta zālē un LU Lielajā aulā, kur uzstājās koru grupas, nebija iespējams. Par laimi, viss mūsu skolu koru potenciāls ir pieejams Latvijas Televīzijas arhīvā.[15] To veido Latvijas novadu lielāku un mazāku koru priekšnesumi. Varam tuvplānā iepazīt dzidri skanīga *a cappella* dziedājuma paraugus, ko raksturo stabila intonācija, līdzsvarots ansamblis – viss dāsnu emociju piepildīts. Te dzirdami zēnu kori ar izkoptu galvas reģistra spozmi, jauktie kori ar dzirkstošām soprānu un altu balsīm, ko balsta pārsteidzoši spēcīgas jaunekļu – tenoru un basu – balsis, 4.–9. klašu koru dziedātāji ar vitāli azartisku dziedātprieku, jaukie 5.–12. klašu meiteņu kori, kam piestāvētu klātliktas vīru balsis. Viss liecināja, ka, šo bagātību kopā vienojot, sagaidāmi skaisti dziesmu svētki.

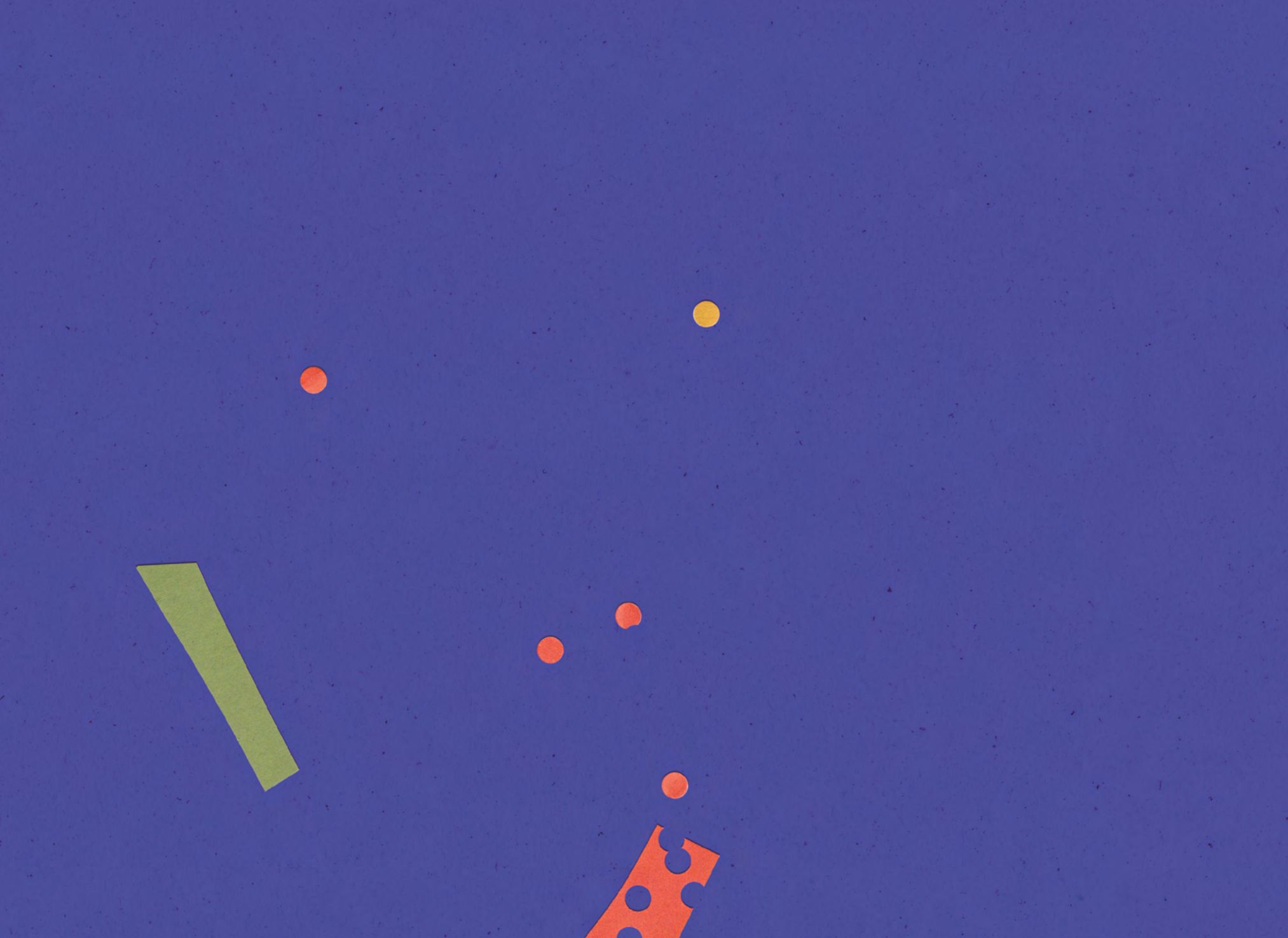
15 Pieejams: https://replay.lsm.lv/lv/skaties/raidijums/2599/skolu-jaunatnes-dziesmu-un-deju-svetki-2025/407-koncerti-un-notikumi (skatīts 08.08.2025.).

2024. gada 17. jūnijā Mežaparka estrādē tapa kadri topošajai dokumentālajai filmai par pirmajiem bērnu dziedāšanas svētkiem.
Foto: M. Stiprais

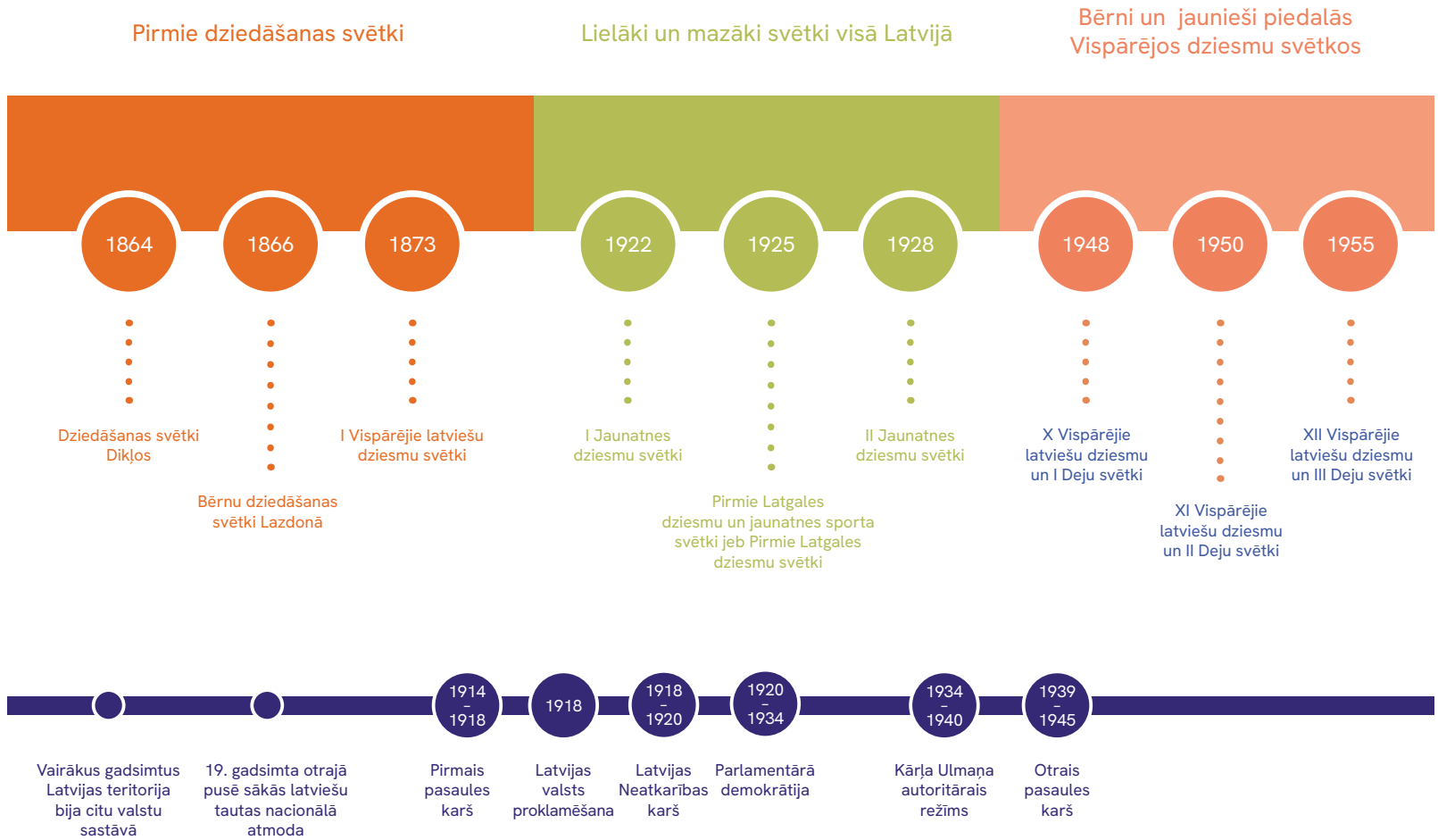

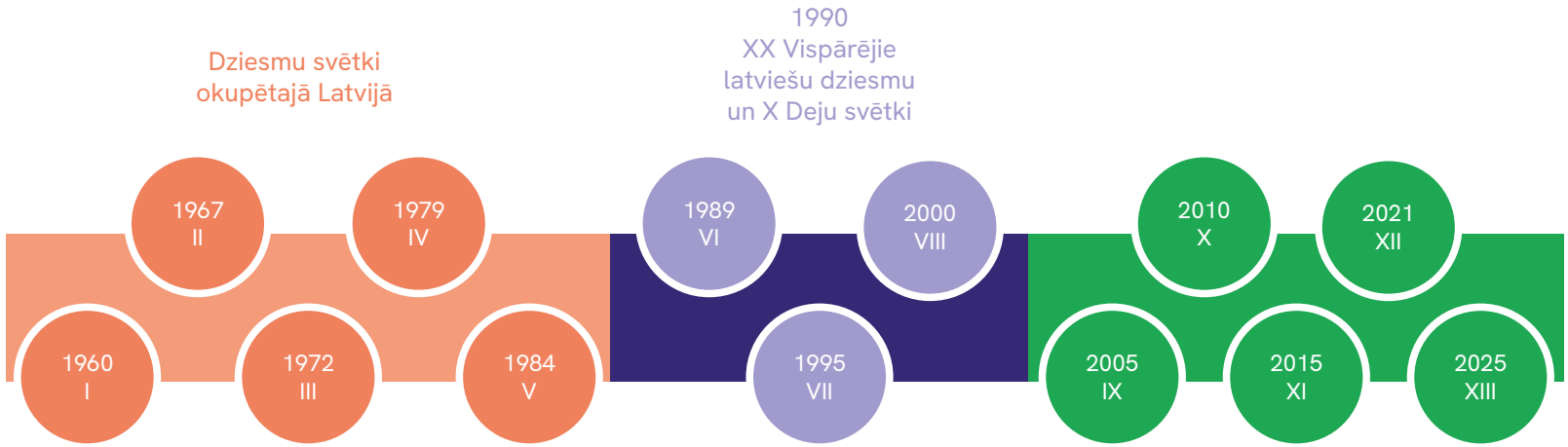
Diriģents Jānis Erenštreits.
Foto: M. Stiprais

LAIKA LĪNIJA
VĒSTURE NO 1864. GADA LĪDZ MŪSDIENĀM

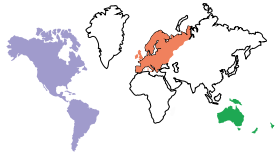

Dziesmu un deju svētki atzīti par UNESCO Cilvēces mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma meistardarbu un iekļauti reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā

LATVIEŠU BĒRNU UN JAUNIEŠU DZIESMU UN DEJU SVĒTKU TRADĪCIJA PASAULĒ

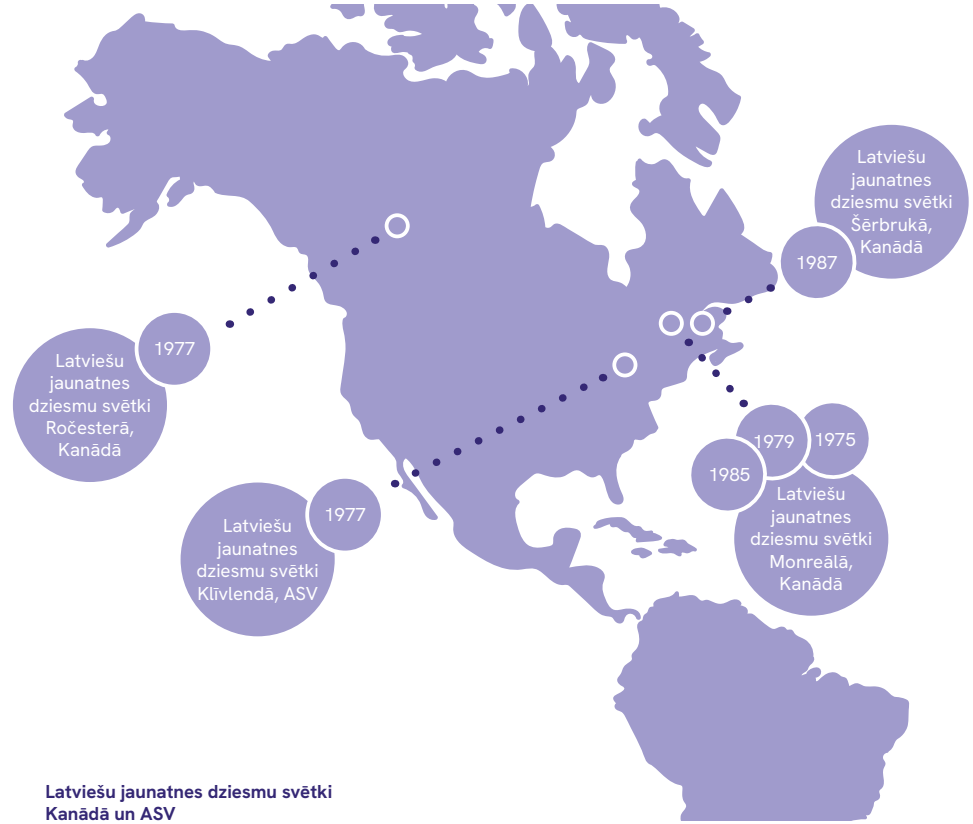

Pēc Otrā pasaules kara daudzi Latvijas iedzīvotāji devās bēgļu gaitās. Pulcēties vienkopus svētkos un nodot latviskās tradīcijas jaunākajām paaudzēm kļuva īpaši svarīgi.

Bērni un jaunieši piedalījās Kultūras dienās, Dziesmu svētkos un Dziesmu dienās kopā ar pieaugušajiem, bet dažviet – arī īpaši viņiem rīkotos Jaunatnes svētkos.

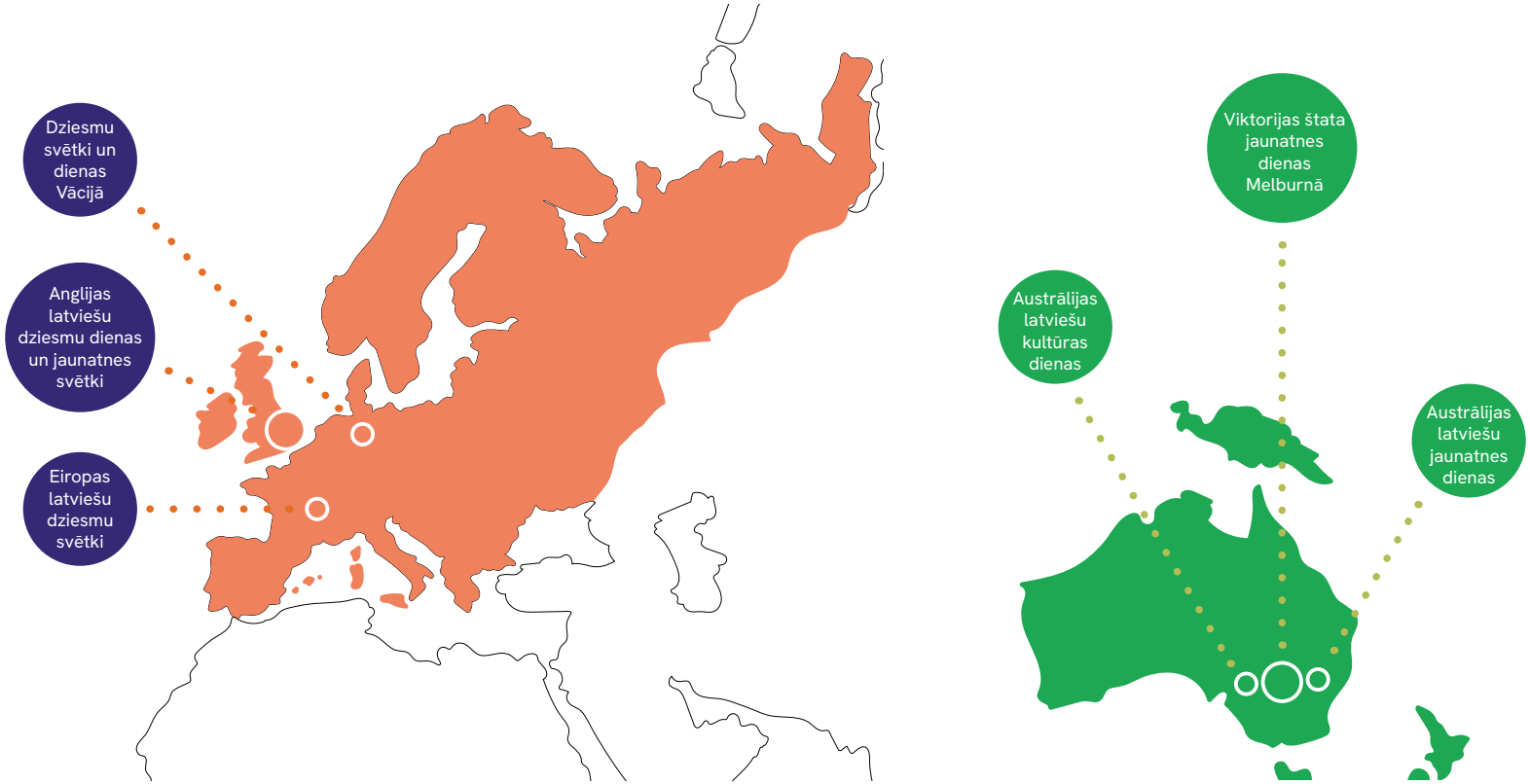
Svētku programmās līdzās dziesmām un dejām bija arī teātris, dzeja, māksla un folklora – apvienojot tradicionālo ar laikmetīgo.

Pēc neatkarības atjaunošanas šī tradīcija turpinās ciešākā saiknē ar Latviju un latviešiem pasaulē.

Latviešu jaunatnes dziesmu svētki Kanādā un ASV

Notiek arī "lielie" Latviešu dziesmu svētki Kanādā, Vispārējie latviešu dziesmu svētki ASV, Rietumkrasta latviešu dziesmu svētki, dziesmu dienas Garezerā, pasākumi Dienvidamerikā – Brazīlijā un citur.

Pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas

Infografiku satura autores
Laura Švītiņa, Ilze Šarkovska-Liepiņa

1960. gada 23. – 26. jūnijs
I Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

ar nosaukumu Padomju Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki.

Svētkos kopumā piedalījās 9739 dalībnieki: 8359 dziedātāji, 1200 dejotāji. Repertuārā – 23 dziesmas un 15 dejas. Virsdiriģenti: Jānis Ozoliņš un Leonīds Vīgners. Deju virsvadītājs: Harijs Sūna.

No visām 23 dziesmām 13 bija latviešu komponistu darbi. Svētkos iekļautas arī 15 dejas. Svētku noslēgumā tika atskaņota Jāņa Ozoliņa dziesma "Skolas gadi".

Pēc svētkiem eksperti atzīmēja koru atšķirīgo sagatavotības līmeni, bet uzteica galveno – jauniešos bija atraisīts prieks un vēlme muzicēt. Tiek secināts, ka svētki jārīko arī turpmāk, tomēr dziedāšanas skolotājiem nopietni jāstrādā pie savu profesionālo zināšanu paplašināšanas.

1967. gada 27. jūnijs – 2. jūlijs
II Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

ar nosaukumu II LPSR Skolēnu dziesmu un deju svētki vai II LPSR Skolēnu dziesmu un deju svētki, veltīti Lielā Oktobra 50. gadadienai. Svētku moto: "Skani, jaunības dziesma!" (Andris Vējāns).

Svētkos kopumā piedalījās 18 496 dalībnieki – 188 kori ar 10 400 dziedātājiem, 220 deju kolektīvi ar 4000 dejotājiem, 26 pūtēju orķestri ar 596 mūziķiem, kā arī 3500 vingrotāji. Mežaparka Lielā estrāde pulcēja divreiz vairāk dalībnieku nekā pirmajos svētkos.

Goda virsdiriģents: Jēkabs Mediņš, virsdiriģenti: Leonīds Vīgners, Jānis Ozoliņš, Jānis Dūmiņš, Gido Kokars. Deju svētku goda virsvadītāja: Milda Lasmane, virsvadītāji: Harijs Sūna, Ingrīda Edīte Saulīte, Arvīds Bērziņš, Gaļina Libere. Profesionāli tehnisko skolu vingrotāju virsvadītājs: Aleksandrs Krasovskis. Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Alfrēds Segliņš, Augusts Krisbergs, Ivans Repiševskis.

Svētku repertuārā tika iekļauta 21 dziesma, 19 dejas, 4 pūtēju skaņdarbi pūtēju orķestrim, kā arī masu vingrojumi un skolu uzvedumi. Svētku laikā notika vairāki koru, deju kolektīvu un orķestru konkursi. Deju kolektīvi izpildīja latviešu, lietuviešu, igauņu, krievu, baltkrievu, moldāvu un čehu dejas. Svētkus noslēdza profesionāli tehnisko skolu fizkultūriešu masu vingrojumi. Mežaparka Lielā estrāde, kuru rotāja vārdi "Dziesmai šodien liela diena", pulcēja divreiz vairāk dalībnieku nekā pirmajos svētkos.

1972. gada 26. jūnijs – 2. jūlijs
III Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

ar nosaukumu III Padomju Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, veltīti PSRS dibināšanas 50. gadadienai.

Kopējais dalībnieku skaits, salīdzinot ar iepriekšējiem svētkiem, bija samazinājies līdz 17 000. Piedalījās 213 deju kolektīvi ar 3400 dalībniekiem, 875 pūtēju orķestru mūziķi.

Goda virsdiriģents: Jēkabs Mediņš (miris pirms svētku sākuma – 1971. gada 27. novembrī), virsdiriģenti: Leonīds Vīgners, Jānis Ozoliņš, Jānis Dūmiņš, Gido Kokars, Daumants Gailis, Jānis Brants. Deju svētku goda virsvadītāja: Milda Lasmane, virsvadītāji: Uldis Žagata, Ingrīda Edīte Saulīte, Irmīna Indriksone, Aleksandrs Krasovskis, Osvalds Štrauss, Gunārs Rubenis. Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Ivans Repiševskis, Alfrēds Segliņš, Gunārs Ordelovskis, Hermanis Eglītis.

Svētku repertuārā ietvertas daudzas padomju varas slavināšanas dziesmas, tomēr parādījās arī latviešu klasiskās mūzikas pērles, piemēram, Jāzepa Vītola "Uz skolu". Pirmo reizi piedalījās skolu sarīkojumu deju kolektīvi. Svētku koncertu ievadīja īpaši šiem svētkiem iestudētā deju svīta "Skolas zvans (ABC)". Svētku laikā notika lietišķās mākslas un tēlotājmākslas izstāde Rīgas 50. vidusskolā (tagadējā Rīgas Centra humanitārā ģimnāzija).

Pēc šiem dziesmu un deju svētkiem tika secināts, ka turpmāk lielāka vērība jāpievērš spilgtu, izteiksmīgu skaņdarbu radīšanai.

1979. gada 25. jūnijs – 1. jūlijs
IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

ar nosaukumu IV Padomju Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, veltīti V. Ļeņina 110. dzimšanas dienai un 60. gadadienai kopš PSRS varas ienākšanas Latvijā. Moto: "Padomju Dzimtenei dziesma lai skan!"

Svētkos piedalījās 18 500 dalībnieku.

Goda virsdiriģents: Jānis Ozoliņš, virsdiriģenti: Jānis Brants, Jānis Dūmiņš, Jānis Erenštreits, Daumants Gailis, Gido Kokars, Pauls Kvelde. Deju svētku galvenais virsvadītājs un režisors: Uldis Žagata, virsvadītāji: Ingrīda Edīte Saulīte, Harijs Sūna, Osvalds Štrauss, Igors Biļanskis, Liene Lūse. Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Hermanis Eglītis, Grigorijs Krahmaļovs, Gunārs Ordelovskis.

Svētkos dominēja dziesmas par dzimteni (PSRS) un tautu draudzību. Kā viena no visbūtiskākajām repertuāra iezīmēm kļuva latviešu komponistu dziesmu īpatsvara palielināšanās – skanēja 15 latviešu komponistu oriģināldziesmas un vairākas tautasdziesmu apdares. Piecu autoru – Alfrēda Kalniņa, Imanta Kalniņa, Raimonda Paula, Pētera Plakida un Ēvalda Siliņa – kompozīcijas skolēnu dziesmu svētkos skanēja pirmo reizi. Pirmo reizi Mežaparka lielajā estrādē uzstājās apvienotais skolēnu pūtēju orķestris.

"Stāvēju, dziedāju augstajā kalnā" – ar šiem vārdiem sākās dziedātāju priekšnesumi Lielajā estrādē Mežaparkā. Koncertam izskanot, dalībnieki negribēja šķirties – cita pēc citas sāka šķilties tautasdziesmas "Pūt, vējiņi!", "Strauja upe", "Bēdu manu lielu bēdu", tā aizsākot koru sadziedāšanās tradīciju arī Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos.

Ekspertu vērtējumā koru mākslinieciskais līmenis kopš iepriekšējiem svētkiem krietni cēlies.

1984. gada 26. jūnijs – 1. jūlijs
V Jaunatnes dziesmu un deju svētki

ar nosaukumu Latvijas PSR V Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, veltīti V. Ļeņina 115. dzimšanas dienai un 40. gadadienai kopš padomju tautas uzvaras Lielajā Tēvijas karā.

Svētkos piedalījās 19 000 dalībnieku.

Virsdiriģenti: Jānis Brants, Jānis Dūmiņš, Jānis Erenštreits, Daumants Gailis, Gido Kokars, Pauls Kvelde. Deju svētku galvenais virsvadītājs un režisors: Uldis Žagata, virsvadītāji: Zinaīda Zeltmate, Ingrīda Edīte Saulīte, Harijs Sūna, Osvalds Štrauss, Inta Dimante, Ernests Poreiters, Liene Lūse, Baiba Rasma Šteina. Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Jānis Ābols, Haralds Bārzdiņš, Hermanis Eglītis, Gunārs Ordelovskis.

Vieni no lietainākajiem svētkiem to vēsturē – stiprs lietus lija visas mēģinājumu un svētku dienas, tikai noslēguma dienā atspīdēja saule. Teiciens "Līst kā pa Jāņiem" tika pārskandēts: "Līst kā pa dziesmu svētkiem." Par spīti lietum un spēcīgajam vējam, dalībnieku dziedāšana, dejošana un muzicēšana izvērtās par īstu "prieka rūdīšanu".

1989. gada 25. jūnijs – 2. jūlijs
VI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

ar nosaukumu Padomju Latvijas Skolu jaunatnes VI dziesmu un deju svētki.

Svētkos piedalījās 20 000 dalībnieku.

Virsdiriģenti: Leonīds Vīgners, Jānis Dūmiņš, Daumants Gailis, Jānis Brants, Jānis Erenštreits, Pauls Kvelde, Gido Kokars, Arvīds Platpers, Jānis Sprancmanis. Deju svētku koncertu mākslinieciskā vadītāja: Ingrīda Edīte Saulīte, virsvadītāji: Harijs Sūna, Baiba Rasma Šteina, Osvalds Štrauss, Taisa Aruma, Juris Bērziņš, Inta Dimante, Olga Freiberga, Ojārs Lamass, Liene Lūse, Janīna Nurka, Ernests Poreiters. Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Jānis Ābols, Haralds Bārzdiņš, Hermanis Eglītis, Gunārs Ordelovskis.

Pirmie svētki, kuri brīvi no "veltījumiem" padomju varai, saukti arī par Trešās atmodas rītausmas svētkiem. Tika uzvilkts sarkanbaltsarkanais karogs un atskaņota okupācijas laikā aizliegtā Latvijas himna "Dievs, svētī Latviju!" Leonīda Vīgnera vadībā. Pirmo reizi svētku vēsturē notika apvienoto pūtēju orķestru koncerts. Kora koncerta noslēguma daļā izskanēja Mārtiņa Brauna "Saule, Pērkons, Daugava", Imanta Kalniņa "Ceļš uz mājām", dziedājumi no Zigmara Liepiņa rokoperas "Lāčplēsis".

Pavisam skatītāju vērtējumam tika nodotas 26 dziesmas, no kurām četras cittautu – igauņu, lietuviešu, krievu un baltkrievu.

1995. gada 27. jūnijs – 2. jūlijs
Latvijas Skolu Jaunatnes VII dziesmu un deju svētki

Šie bija pirmie jaunatnes svētki, kas notika neatkarīgās Latvijas laikā. Svētki ieguva nosaukumu, ar kādu tos pazīstam arī šodien, – Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki.

Svētkos piedalījās 30 000 dalībnieku: 302 kori ar 11 922 dziedātājiem, 51 pūtēju orķestris ar 1170 mūziķiem, 612 tautas deju kolektīvi ar 10 404 dejotājiem.

Svētku simboli: gailis, Sprīdītis un Lutausis. Logo: meitene ar bizītēm. Moto: "Māja. Sēta. Latvija".

Virsdiriģenti: Jānis Dūmiņš, Jānis Erenštreits, Arvīds Platpers, Romāns Vanags, Sigvards Kļava, Jānis Zirnis, Jānis Sprancmanis, Jānis Brants, Terēze Broka un Ivars Bērziņš.

Deju svētku mākslinieciskās vadītājas: Rita Spalva, Baiba Rasma Šteina, virsvadītāji: Marga Apsīte, Taisa Aruma, Juris Bērziņš, Vilnis Birnbaums, Agris Daņiļevičs, Jānis Ērglis, Indra Filipsone, Olga Freiberga, Ojārs Lamass, Jānis Marcinkevičs, Ilze Mažāne, Janīna Nurka, Rita Spalva, Daina Štāla, Baiba Rasma Šteina, Osvalds Štrauss, Gita Ūdre, Uldis Žagata.

Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Jānis Ābols, Haralds Bārzdiņš, Agris Celms, Aivars Cepītis, Andris Muižnieks, Egons Salmanis, Egons Snipke, Harijs Zdanovskis.

Pirmo reizi deju lieluzvedums tika veidots ar vienotu sižeta līniju – "Sprīdīša septiņas dieniņas baltas".

Noslēguma koncertā Mežaparkā skanēja 21 kompozīcija, pieci pūtēju orķestru priekšnesumi un deviņas dejas.

Šajos svētkos aizsākās jauna tradīcija – sniegt labdarības koncertus sanatorijās, bērnunamos un slimnīcās. Programma tika ievērojami paplašināta – piedalījās lauku kapelas, koklētāju ansambļi, folkloras kopas, kas koncertēja Vērmanes dārzā, Esplanādē un pie Kongresu nama. Draudzības koncertā, kā arī koncertos Rīgas laukumos un parkos muzicēja ārzemju bērnu vieskolektīvi no Dānijas, Vācijas, Zviedrijas, Ungārijas, ASV, Japānas, Francijas, Polijas, Ukrainas un Lietuvas.

2000. gada 26. jūnijs – 2. jūlijs
Skolu jaunatnes VIII dziesmu un deju svētki

Svētkos piedalījās 30 000 dalībnieku: 12 500 koristu, 1500 pūtēju un tautas instrumentu orķestru dalībnieku, 14 100 dejotāju, 1000 skolu teātru, vizuālās un lietišķās mākslas un folkloras kopu dalībnieku.

Svētku simboli: sapņi, kamolīši, ko iemet nākotnē, un astoņi kustoņi. Svētku goda priekšsēdētāja – toreizējā Latvijas Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga.

Goda virsdiriģents: Jānis Dūmiņš, virsdiriģenti: Jānis Erenštreits, Arvīds Platpers, Māris Sirmais, Romāns Vanags, Eduards Grāvītis. Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Jānis Ābols, Haralds Bārzdiņš, Agris Celms, Andris Muižnieks.

Deju svētku mākslinieciskais vadītājs un horeogrāfs: Jānis Ērglis, virsvadītāji: Agris Daņiļevičs, Vaira Dundure, Jānis Ērglis, Indra Filipsone, Olga Freiberga, Jānis Marcinkēvičs, Ilze Mažāne, Arta Melnalksne, Janīna Nurka, Jānis Purviņš, Rita Spalva, Baiba Rasma Šteina.

Jaunas norises svētkos: vērienīga svētku atklāšana 11. novembra krastmalā, dejas koncertuzvedums "Burvju ota" ar Rīgas bērnu Tautas deju ansambļiem Dailes teātrī, plaša vizuālās mākslas izstāde Kongresu namā un atraktīvas jauno mākslinieku akcijas Kronvalda parkā, akcija "Svētki atnāk ciemos" – svētku dalībnieku koncerti pansionātos, slimnīcās, rehabilitācijas centros, Rīgas parkos un laukumos. Bez tam svētku ietvaros notiek Baltijas jūras valstu jaunatnes festivāls, kurā piedalās 600 ārvalstu jauniešu, un viņi kļūst par svētku norišu vērotājiem, mūsdienu deju koncerts un mazo mūzikas kolektīvu koncerts Kongresu namā, piemiņas pasākumi Meža kapos un Dziesmu svētku parkā un festivāls bērniem un jauniešiem ar īpašām vajadzībām "Mūsu dziesma".

2005. gada 27. jūnijs – 3. jūlijs
IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

Svētkos piedalījās 35 013 dalībnieki: 15 013 koristi, 15 642 dejotāji, 1481 pūtēju orķestru dalībnieks, 157 tautas instrumentu orķestru dalībnieki, 805 folkloras kopu dalībnieki, 280 skolu teātru, 300 vizuālās un lietišķās mākslas dalībnieki.

Svētku simboli: Jāņu vainags, sietuve, maiss, kurš ir jāsalāpa, pirmie mezgli cilvēka dzīvē. Moto: "Nāc gavilēt!" (Andris Akmentiņš) Logo: no krāsu triepieniem veidots romiešu devītnieks.

Virsdiriģenti: Jānis Erenštreits, Eduards Grāvītis, Mārtiņš Klišāns, Arvīds Platpers, Māris Sirmais, Romāns Vanags.

Deju svētku goda virsvadītāji: Inta Dimante, Ingrīda Edīte Saulīte, Osvalds Štrauss, Uldis Žagata, deju svētku mākslinieciskie vadītāji: Jānis Ērglis, Jānis Purviņš, virsvadītāji: Ieva Adāviča, Dace Adviljone, Agris Daņiļevičs, Jānis Ērglis, Indra Filipsone, Olga Freiberga, Ilze Mažāne, Jānis Marcinkevičs, Arta Melnalksne, Zanda Mūrniece, Indra Ozoliņa, Jānis Purviņš, Baiba Rasma Šteina.

Pūtēju orķestra virsdiriģenti: Agris Celms, Haralds Bārzdiņš, Sondors Līviņš, Andris Muižnieks, Jānis Smilga, Harijs Zdanovskis.

Jaunas norises svētkos: garīgās mūzikas koncerts Doma dārzā, bērnu simfoniskā orķestra koncerts, pūtēju orķestru defilē programma pie Brīvības pieminekļa, Amatu diena un Mākslu (mūzikas, teātra un vizuālās mākslas) diena Doma laukumā, kā arī folkloras kopu svētki Dainu kalnā. Pirmo reizi piedalās profesionālās izglītības iestādes ar savu programmu. Svētku atklāšanas koncertā pirmatskaņojumu piedzīvoja šodien tik populārā "Mana dziesma" (Renārs Kaupers, Inga Cipe).

Noslēguma koncertā "Laika upē – es" skanēja 34 dziesmas un četri darbi pūtēju orķestrim.

2010. gada 6.–11. jūlijs

X Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

Pirmo reizi svētku vēsturē Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki iekļauti UNESCO svinamo dienu kalendārā 2010.–2011. gadam. Šāds lēmums, atsaucoties UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas (LNK) un Valsts izglītības satura centra ierosinājumam, tika pieņemts UNESCO Ģenerālās konferences 35. sesijā, tādējādi piekrītot, ka šos svētkus asociē ar UNESCO vārdu, un līdz ar to tie gūst plašu starptautisku uzmanību, kā arī novērtējot šīs tradīcijas lomu Baltijas dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā.

Svētkos piedalījās 30 975 dalībnieki: 12 687 koristi, 13 760 dejotāji, 4528 dažādu interešu izglītības kolektīvu dalībnieki. Deju lielkoncertā "Deja kāpj debesīs" piedalījās 13 760 dejotāji. Koru koncertā "Mana zeme – zemīte skaistā" piedalījās vairāk nekā 12 600 dalībnieku.

Svētku simboli: svītru kods, Dullais Dauka, apvārsnis. Logo: vilciņš.

Virsdiriģenti: Kaspars Ādamsons, Līga Celma, Gints Ceplenieks, Jānis Erenštreits, Eduards Grāvītis, Mārtiņš Klišāns, Arvīds Platpers, Romāns Vanags, Jevgeņijs Ustinskovs.

Deju svētku goda virsvadītāji: Taisa Aruma, Inta Dimante, Ojārs Lamass, Liene Lūse, Janīna Nurka, Ingrīda Edīte Saulīte, Osvalds Štrauss, Uldis Žagata, svētku mākslinieciskie vadītāji: Agris Daņiļevičs, Baiba Rasma Šteina, virsvadītāji: Dace Adviljone, Gints Baumanis, Agris Daņiļevičs, Ilmārs Dreļs, Jānis Ērglis, Olga Freiberga, Lita Freimane, Ilze Mažāne, Arta Melnalksne, Iluta Mistre, Jānis Purviņš, Baiba Rasma Šteina.

Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Haralds Bārzdiņš, Agris Celms, Andris Muižnieks.

Pirmajā svētku dienā notika atklāšanas pasākums, kurā tika nominēti svētku virsvadītāji, virsdiriģenti, goda virsvadītāji un goda viesi, kas ieradās īpaši greznotā svētku tramvajā un, spēlējot orķestrim, devās skatīties labāko Latvijas skolēnu tautas deju kolektīvu koncertu.

Pirmo reizi svētkos tika pievērsta pastiprināta uzmanība svētku ietekmei uz vidi.

2015. gada 5.–12. jūlijs

XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

Svētkos piedalījās 37 890 dalībnieki: 16 939 dejotāji un 12 704 dziedātāji. Pirmo reizi piedalījās bērni ar īpašām vajadzībām, kā arī diasporas pārstāvji no citām valstīm.

Svētku sauklis: "Pats skani! Līdzi skani!" Logo: dziedošais putniņš.

Goda virsdiriģents: Jānis Erenštreits, virsdiriģenti: Kaspars Ādamsons, Gints Ceplenieks, Eduards Grāvītis, Mārtiņš Klišāns, Arvīds Platpers, Māris Sirmais, Romāns Vanags, Edgars Vītols.

Deju svētku goda virsvadītāji: Taisa Aruma, Inta Dimante, Indra Filipsone, Olga Freiberga, Ojārs Lamass, Liene Lūse, Janīna Nurka, Ingrīda Edīte Saulīte, Rita Spalva, Baiba Rasma Šteina, Uldis Žagata, deju svētku mākslinieciskie vadītāji: Agris Daņiļevičs, Indra Ozoliņa, Inga Pulmane, virsvadītāji: Dace Adviljone, Gints Baumanis, Agris Daņiļevičs, Jānis Ērglis, Taiga Ludborža, Ilze Mažāne, Iluta Mistre, Indra Ozoliņa, Iveta Pētersone-Lazdāne, Inga Pulmane, Jānis Purviņš.

Pūtēju orķestru virsdiriģenti: Andris Āboliņš, Haralds Bārzdiņš, Mārtiņš Birnis, Agris Celms, Sondors Līviņš, Andris Muižnieks, Mareks Romanovskis, Egons Salmanis, Harijs Zdanovskis.

Pirmo reizi skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku vēsturē dalībnieki paši varēja kļūt par svētku reportieriem. Pēc atlases pieci jaunieši guva iespēju tikt pie vērtīgiem darba rīkiem, kā arī piedalīties apmācībās un realizēt savas radošās idejas, veidojot reportāžas gan no gatavošanās procesa, gan no pašiem svētkiem.

2020./2021. gads

XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju norises #dziediundejo2021.

Pasākumos piedalījās 30 358 dalībnieki.

Mākslinieciskais koncepts: "ROTĀ", atslēgvārdi: ROTĀT – ROTA – ROTAĻA. Logo: saules rota. Svētku vērtības: sadarbība, atbildība, radošums. Sauklis: "Nāc gavilēt!" (Andris Akmentiņš)

Goda virsdiriģenti: Jānis Erenštreits, Arvīds Platpers, virsdiriģenti: Romāns Vanags, Māris Sirmais, Mārtiņš Klišāns, Eduards Grāvītis, Kaspars Ādamsons, Gints Ceplenieks, Līga Celma-Kursiete.

Deju svētku goda virsvadītāji: Taisa Aruma, Inta Dimante, Indra Filipsone, Olga Freiberga, Ojārs Lamass, Liene Lūse, Janīna Nurka, Ingrīda Edīte Saulīte, Rita Spalva, Baiba Rasma Šteina, deju svētku mākslinieciskie vadītāji: Indra Ozoliņa, Jānis Purviņš, virsvadītāji: Dace Adviljone, Dagmāra Bārbale, Agris Daņiļevičs, Ilmārs Dreļs, Jānis Ērglis, Taiga Ludborža, Ilze Mažāne, Iluta Mistre, Zanda Mūrniece, Indra Ozoliņa, Iveta Pētersone-Lazdāne, Inga Pulmane, Jānis Purviņš, Reinis Rešetins, Guna Trukšāne.

Sākotnēji bija paredzēts, ka dziesmu un deju svētki norisināsies 2020. gada vasarā no 6. līdz 12. jūlijam, bet tie nevarēja notikt epidemioloģisko apstākļu dēļ. Tie tika pārcelti uz 2021. gadu. Svētku norises notika bez skatītāju klātbūtnes. Vērienīgākie notikumi – videoklipa "Svinēt sauli" filmēšana tiešsaistē *Zoom* platformā tautas deju lielkoncerta "Saule vija zelta rotu" finālam, piedaloties individuāli 12 000 dejotāju no 621 deju kolektīva, kā arī dziesmu un deju ceļš "Saulesvija", kas aizstāja tradicionālo svētku dalībnieku gājienu. Notika 15 pasākumi plānoto 60 vietā.

2025. gada 5.–13. jūlijs.

XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki

Kā liecina dalībnieku reģistrācijas dati, svētkos piedalīsies vairāk nekā 37 500 dalībnieku – 33 630 bērnu un jauniešu, 1460 kolektīvu vadītāju un 2460 pavadošo personu no visas Latvijas.

Visbagātīgāk pārstāvētais kultūrvēsturiskais novads XIII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos – Vidzeme ar 681 kolektīvu, no Kurzemes svētkos gaidāmi 279 kolektīvi, no Latgales – 240, no Zemgales – 165, no Sēlijas – 52. Diasporu svētkos pārstāvēs 17 kolektīvi no Austrālijas, Vācijas, Apvienotās Karalistes, Īrijas, Norvēģijas, Itālijas, Šveices, Spānijas, Luksemburgas, Beļģijas, Francijas un Nīderlandes.

Simbols: burtzīme, kuras kompozicionālais pamats turpina 2023. gada Vispārējo latviešu dziesmu un deju svētku vizuālās identitātes principu, veidojot saikni starp abiem svētku notikumiem, kur viens ir sākums un otrs – turpinājums, simbolizē katra dalībnieka spēku, dažādos talantus, darbus un personības. Katram liekot klāt daļiņu no sevis, tiek iegūta nebeidzami plūstoša svētku rota.

Goda virsdiriģenti: Jānis Erenštreits, Jēkabs Ozoliņš, Arvīds Platpers, virsdiriģenti: Kaspars Ādamsons, Aira Birziņa, Ilze Balode, Jurģis Cābulis, Līga Celma-Kursiete, Gints Ceplenieks, Eduards Grāvītis, Mārtiņš Klišāns, Māris Sirmais, Rudīte Tālberga, Jevgeņijs Ustinskovs, Romāns Vanags, Edgars Vītols.

Deju goda virsvadītāji: Taisa Aruma, Inta Dimante, Indra Filipsone, Olga Freiberga, Ojārs Lamass, Liene Lūse, Ilze Mažāne, Janīna Nurka, Ingrīda Edīte Saulīte, Rita Spalva (mirusi pirms svētku sākuma – 2025. gada 17. martā), Baiba Rasma Šteina, virsvadītāji: Dace Adviljone, Dagmāra Bārbale, Rūta Cīrule, Agris Daņiļevičs, Dāvis Ērglis, Ilmārs Dreļs, Jānis Ērglis, Jānis Kalniņš, Taiga Ludborža, Iluta Mistre, Zanda Mūrniece, Arvils Noviks, Jānis Purviņš, Guna Trukšāne.

Pūtēju orķestru goda virsdiriģenti: Andris Muižnieks, Jānis Smilga, Donāts Veikšāns, Harijs Zdanovskis, virsdiriģenti: Haralds Bārzdiņš, Gvido Brenčevs, Agris Celms, Viesturs Galenieks, Māris Martinsons, Mārcis Miķelsons, Aldis Kise, Atvars Lakstīgala, Sandors Līviņš, Mareks Romanovskis, Egons Salmanis.

Svētku laikā Rīgā notiks vairāk nekā 30 pasākumi vairāk nekā 15 norises vietās – Mežaparka Lielajā estrādē, BTA Daugavas stadionā, Xiaomi Arēna, Starptautiskajā izstāžu centrā Ķīpsalā, Dailes teātrī, VEF Kultūras pilī, Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā, Brīvības laukumā, Vērmanes dārzā un citur. Pirmo reizi notiks akordeonistu orķestra koncerts.

PERSONU RĀDĪTĀJS

Abens Māra (*Ast*, 1965) – aktrise 366

Adamovičs Jānis (1859–1930) – pedagogs, diriģents, ērģelnieks 34, 85

Adāviča Ieva (1945) – horeogrāfe 218, 420

Adlere Laura – mūzikas vadības speciāliste 352

Adviljone Dace (1970) – horeogrāfe, deju skolotāja 421

Aigars Fredis (1906–1968) – horeogrāfs, tautas deju ansambļa vadītājs 338, 343, 360

Aistara Sarma (1959) – pianiste 337, 341

Aišpurs Jānis (1980) – popmūziķis, dziesmu autors 16, 227, 234, 442

Aizstrauta Irēne – mākslinieces 335, 367

Akerberga Ilze (1963) – diriģente, komponiste, ērģelniece, etnomuzikoloģe 329, 335, 337, 340, 341, 347, 349, 351, 363

Akmene Emīlija (īst. v. Hermīne Zalpētere, 1917–1992) – literāte 161

Akmentiņš Andris (īst. v. Andris Grīnbergs, 1969) – dzejnieks, prozaiķis, atdzejotājs 216, 218, 229, 420, 421

Alberts Pēteris (1953) – mežradznieks, zinātnieks 299, 301

Aldiņš Mārtiņš (1946–2025) – komponists, klarnetists 313, 327, 329, 335, 340, 347, 349, 350, 356, 362, 364, 365

Aldiņš Pēteris (1953) – komponists, diriģents, pedagogs 310, 311, 313, 326, 328, 329, 335, 337, 340, 342, 347–351, 354–358, 362, 363–365, 369

Aldiņš Valdis (1916–1979) – diriģents 328, 340, 341

Aleksandrs I Romanovs (*Alexander I*, 1777–1825) – Krievijas imperators 26, 51

Aleksandrs II (*Alexander II*, 1818–1881) – Krievijas imperators 47

Alka Brigita (Dobele, 1942–2025) – diriģente, dziedātāja 362

Alļe Linda (*Murphy*, 1955) – čelliste 329, 330, 336, 337, 362, 366, 367, 371

Alļe Pēteris – dziedātājs, vijolnieks, baptistu draudzes priekšnieks 329

Alunāns Ādolfs (1848–1912) – dramaturgs, režisors 248

Alunāns Juris (1832–1864) – dzejnieks, publicists, valodnieks 34, 35, 183

Alunāns Heinrihs (arī Indriķis, pseid. Anšs Remperts, 1835–1904) – jaunlatviešu kustības darbinieks, grāmatizdevējs, žurnālists, tulkotājs 70, 71,

Alužāne Alma – skolotāja 302

Amoliņš Leons (1937) – diriģents, komponists 77

Andersone Anita – juriste, filoloģe, sabiedriskā darbiniece 19, 377, 444, 445

Andersone Annika (1980) – horeogrāfe, pedagoģe 254

Andersone Lija (1997) – jaunatnes dienu organizatore 393

Andersons Aleksis – šlāgeru grupas dalībnieks 384

Andersons Sigurds (1932–2021) – kora dziedātājs, virsnieks 365

Andrejeva-Aišpure Aija (*Aisha*, Andrejeva Aija, 1986) – dziedātāja 220, 222

Anspaks Jānis (1929 –2021) – izglītības darbinieks, zinātnieks 276

Anšics Ernsts (*Anschütz*, 1780–1861) – vācu skolotājs, komponists, dzejnieks 60

Apeinis Jānis (1961) – operdziedātājs 222

Apele Anita – aktrise, režisore 384

Aperāne Dace (Štauvere, 1953) – komponiste, pedagoģe, sabiedriskā darbiniece 19, 296, 322, 324–351, 353–359, 361–363, 365–369, 372, 374, 444, 445

Apine Skaidrīte (1926–2018) – skolotāja, diriģente 153, 157, 160, 173

Apkalns Longīns (1923–1999) – komponists, diriģents, dziedātājs 308, 330, 334–337, 347, 359

Apsīte Anita (Andersone, 1956) – koklētāja, koriste, sabiedriskā darbiniece 385

Apsīte Marga (1945) – horeogrāfe, tautas deju ansambļu vadītāja 420

Arabals Fernando (*Arrabal*, 1932) – spāņu dramaturgs, rakstnieks, filmu režisors 384

Arne Ilze (1953) – komponiste, pianiste, pedagoģe 205, 206, 220, 234

Aruma Taisa (1940) – horeogrāfe, tautas deju ansambļu vadītāja 420, 421

Asone Iveta (1959) – horeogrāfe, tautas deju ansambļu vadītāja 375

Asons J. – horeogrāfs 360,

Aspazija (īst. v. Elza Rozenberga, 1865–1943) – dzejniece 84, 106, 171, 363, 366, 370

Augstroze Ralfs (1960) – diriģents, komponists 347, 356

Auliciems Andris (1938–2025) – sabiedriskais darbinieks 392

Auseklis (īst. v. Miķelis Krogzemis, 1850–1879) – dzejnieks 44, 47, 74, 76–78, 80, 106, 129, 205, 217

Austriņa (īst. v. Liene Batņa) – diriģente, pedagoģe 220

Auza Lilija (īst. v. Lolija Lūse, 1900–1962) – dzejniece 363

Auziņa Aija – mūziķe 341

Auziņa-Bajāre Antra (1961) – mākslinieces, ilustratore 219

Auziņš Laimnesis – H. Medņa radinieks 401

Avene Anda – rakstniece 361

Avota Maija (1958) – mākslinieces, mākslas pedagoģe 373

Ābele Anda (1962) – folkloriste, mūzikas skolotāja 277

Ābele Ādolfs (1889–1967) – komponists, pedagogs, diriģents, ērģelnieks 16, 122, 370, 379, 380, 442

Ābele Kārlis *jun.* (1937) – rakstnieks, sabiedriskais darbinieks 380, 384

Ābeltiņa Edīte (1968) – horeogrāfe, pedagoģe 254

Āboliņa Guna (1950–2016) – koklētāja, ansambļu vadītāja, pedagoģe 163

Āboliņa Lidija (1908–2006) – horeogrāfe, tautas deju ansambļa vadītāja 331, 338, 350, 360, 364

Āboliņš Andris Egils (1963) – diriģents, pedagogs 421

Āboliņš Ziedonis (1926–2018) – diriģents 310, 311
Ābols Jānis (1955–2005) – diriģents, komponists 181, 419, 420,
Ābols Sandra (Krasts, 1954) – koklētāja, daiļamatniece, Atmodas laika aktīviste 385
Ādamsons Kaspars (1985) – diriģents 74, 218, 224, 234, 421

Bacāns Rūdolfs (1987) – diriģents, dziedātājs 393
Badelts Klauss (*Badelt*, 1967) – vācu komponists, producents, filmu mūzikas aranžētājs 221
Bahs Jānis (īst. v. Krastiņš, arī Johans, 1846–1931) – pedagogs, baznīcas mūziķis 47
Bahs Johans Sebastiāns (*Bach*, 1685–1750) – vācu komponists, ērģelnieks 150, 159
Balode Dagnija (1952) – dziedātāja, skolotāja 303–305
Balode Ilze (1972) – diriģente 421
Balode Ingrīda (1956) – juriste 305
Balode Līga – svētku filozofijas autore 212
Balode Zane (1953) – koklētāja 385
Balodis Imants (1926–1995) – sabiedriskais darbinieks, diriģents 302, 305
Balodis Jānis (1987) – dramaturgs 254
Balodis Mārtiņš – skolotājs, diriģents 192
Bankins Jānis (1831–1883) – pedagogs, publicists, diriģents 47
Bārbale Dagmāra (1991) – horeogrāfe, pedagoģe 234, 265, 421
Bārbale Marta (1933–2003) – dzejniece 183
Bārbals Kaspars (1982) – mūziķis, skaņu inženieris 234
Barbins Torilds (1931–2006) – dziedātājs, sabiedriskais darbnieks 343
Bārda Fricis (1880–1919) – dzejnieks 127, 365
Bārda Paulīna (1890–1983) – dzejniece 133
Barisons Pēteris (1904–1947) – komponists 77, 151, 211
Barons Krišjānis (1835–1923) – folklorists, rakstnieks, publicists 87–89, 106, 136, 231, 272, 352, 360
Bārs Vilhelms – ērģelnieks 69
Bārzdiņš Haralds (1956) – diriģents 181, 218, 220, 225, 230, 235, 419–422
Bašs Mendelis (1919–2012) – komponists, diriģents 189
Baštiks Viktors (1912–2001) – komponists, ērģelnieks, diriģents 327, 328, 330, 335, 340, 347, 356, 365
Baumanis Gints (1963–2019) – horeogrāfs 421
Baumanis Kārlis (Baumaņu Kārlis, 1835–1905) – komponists, dzejnieks, sabiedriskais darbinieks 27, 31, 74, 75, 87, 89, 95, 99, 104,122, 125, 126, 175, 231,
Baumanis Vilnis (1936–2008) – komponists 313
Baumgarte Ruta – ērģelniece, diriģente 300
Bebrs Juris (arī Bebru Juris, 1891–1984) – pedagogs, rakstnieks, sabiedriskais darbinieks, kordiriģents 122, 126
Beitāne Anda (1969) – etnomuzikoloģe, pedagoģe 281
Beitiks Vilnis – diriģents 168
Bekmanis Teodors – skolotājs, režisors, dramaturgs 71
Beloglāzovs Jānis (1955) – diriģents, pianists, komponists 325, 326, 328, 340, 341, 348, 349, 353, 355–357, 369
Bendrups Viktors (1925–2020) – diriģents, inženieris, pedagogs, sabiedriskais darbinieks 309, 379
Benefelde Ada (1884–1967) – dziedātāja, pedagoģe 91
Bergmanis Andrejs (1810–1869) – ērģelnieks, literāts, skolotājs 54–57, 59, 61, 63
Bergmanis Rihards (*Bergmann,* 1805–1878) – vācbaltiešu mācītājs 39
Bergs Edgars (1878–1968) – mācītājs, reliģisku rakstu autors 101
Bergs Mārtiņš (1970) – vijolnieks, diriģents 401
Berino Haralds (1906–1982) – komponists, pianists 136, 340
Berkolds Pauls (1956) – dziedātājs, diriģents, sabiedriskais darbinieks 335, 337, 354, 356, 358, 359, 362, 366, 367, 369,
Bernts Alberts Frīdrihs (*Berndt*) – vācbaltiešu mūzikas skolotājs, diriģents, ērģelnieks 72
Bērziņa Dagnija – dziedātāja 337
Bērziņš Alberts (1893–1979) – operdziedātājs 91
Bērziņš Arvīds (1910–1989) – dejotājs, horeogrāfs 419
Bērziņš Ivars (1954) – diriģents, sabiedriskais darbinieks 203, 420
Bērziņš Jānis (1930) – kordiriģents, pedagogs, novadpētnieks 400, 401
Bērziņš Juris (1941–1995) – horeogrāfs 420
Bērzkalns Valentīns (1914–1975) – komponists, muzikologs 18, 44, 87, 93, 296, 297, 322, 335, 443
Bēthovens Ludvigs van (*Beethoven*, 1770–1827) – vācu komponists 61, 175, 183, 208, 218
Bētiņa Gotlība – Jāņa Bētiņa dzīvesbiedre 70
Bētiņš Ādolfs (1864–1911) – pianists un ērģelnieks 70
Bētiņš Jānis (1830–1912) – diriģents, ērģelnieks, mūzikas pedagogs 16, 50, 60, 63, 64, 68–70, 72, 73, 122, 407, 441
Bētiņš Ludvigs (1856–1930) – pianists, ērģelnieks 70, 101
Biezaite Māra (Laščuka, 1945) – pianiste 384
Biezaitis Ēriks (1911–1994) – militārists, muzikāli sabiedriskais darbinieks 324, 375
Bīlenšteins Augusts (*Bielenstein*, 1826–1907) – vācbaltiešu valodnieks, etnogrāfs, folklorists 50
Biļanskis Igors (1936–1997) – horeogrāfs 419
Birnbaums Vilnis (1962) – horeogrāfs 420
Birze Roberts (1970) – sabiedriskais darbinieks, mūziķis 391
Birze Sandra (Aļeksejeva, 1971) – sabiedriskā darbiniece, komponiste, pianiste, kordiriģente 391
Birziņa Aira (1968) – diriģente 228, 234, 400–402, 407, 421
Bišers Voldemārs Jūlijs (1881–1941) – diriģents, pedagogs 85
Blanters Matvejs (*Blanter*, 1903–1990) – PSRS komponists 164
Blaumanis Rūdolfs (1863–1908) – rakstnieks 359, 380
Blimberga Mirdza Natālija (1936) – kordiriģente, koklētāja, pedagoģe, koklētāju ansambļu vadītāja 165
Blumberga R. – mūzikas nometnes dalībniece 367
Blūms Egils (1954) – LVU estētiskās audzināšanas laboratorijas līdzstrādnieks 276
Bobkovics Artūrs (1885–1959) – diriģents 99, 100, 126
Boka Madara (1993) – kordiriģente, projektu vadītāja, muzikoloģe 400
Bondarenko Valdis (1956) – flautists 367
Borgiele Daina (1949) – pianiste, pedagoģe 350
Bormane Māra (Apsīte, 1952) – dramaturģe, rakstniece, aktrise, sabiedriskā darbniece 385, 388
Bošs Gunārs (1929–2017) – diriģents, pedagogs 168
Bože Vilnis (1938–1998) – kordziedāšanas metodiķis 207

Brants Jānis (1934–2004) – diriģents 158, 162, 169, 171–173, 175, 181–183, 189, 190, 203, 206, 419, 420
Braše Gustavs (*Brasche*, 1802–1883) – vācbaltiešu mācītājs 34
Brauns Mārtiņš (1951–2021) – komponists 16, 172, 175, 183, 192, 201, 209, 215–217, 230, 234, 256, 420, 442
Braunšveigs Johans Daniels (*Braunschweig*, 1786–1857) – pedagogs 51
Brazovska Marija – diriģente, skolotāja 163
Breģis Valdis (1928–2011) – diriģents, komponists, pedagogs 148
Brencēns Eduards (1885–1929) – gleznotājs, grafiķis, dekorators, grāmatu ilustrators 88
Brenčevs Gvido (1968) – diriģents, pedagogs 235, 422
Brežņevs Leonīds (*Brezhnev,* 1906–1982) – PSKP CK ģenerālsekretārs, PSRS vadītājs 169
Briede-Bulāvinova Vija (1934–1987) – muzikoloģe 18, 443
Briedis Leons (1949–2020) – dzejnieks, literatūrkritiķis, atdzejotājs 212
Briedis Pēteris – vijolnieks 349
Brigadere Anna (1861–1933) – rakstniece, dramaturģe, dzejniece 210, 313
Brigzna Jānis (1910–1968) – diriģents, mūzikas pedagogs 193
Brikmanis Uģis (1956–2018) – režisors 216
Britens Eduards (*Britten*, 1913–1976) – angļu komponists, diriģents, pianists 169
Brīvniece A. – horeogrāfe 364
Brīze Aivars (1961–2013) – rokmūziķis 194
Brocis Augusts (1912–1942) – dzejnieks 130
Broka Terēze (arī Terēzija, 1925–2018) – diriģente 169, 172, 203, 420
Broks Staņislavs (1926–1977) – diriģents 172
Brože Ruta (1953) – diriģente, dziedātāja, komponiste 355, 356, 363
Brusubārda Ernests (1880–1968) – diriģents, mūzikas kritiķis 120, 127, 129
Brusubārdis Ernests (III) (arī Brusubārda, 1963) – diriģents, pianists, pedagogs 347, 355, 359, 360,
Budrūns Antans (*Budriūnas*, 1902–1966) – lietuviešu ērģelnieks, komponists, diriģents, pedagogs 161
Builis Aldonis (1930–2001) – pedagogs, LPSR izglītības ministrs 172
Buivids Normunds – vakara vadītājs Austrālijas jaunatnes dienās 384
Bulmanis Haralds – sabiedriskais darbinieks 361
Būmanis Mārtiņš (1951) – politiķis, žurnālists 311
Būmeisters Kārlis (arī Kaža, 1986) – dziedātājs, raidījumu vadītājs 222
Burkevics Jānis – mūziķis 384
Būū (īst. v. Ilze Fārte, 1997) – dziedātāja 394

Cābulis Jurģis (1992) – diriģents 421, 234
Cālītis Juris (1939) – teologs, mācītājs 338
Carnaks Augusts (*Zarnack*, 1777–1827) – vācu garīdznieks, skolotājs, tautasdziesmu vācējs 60
Caune Māris (1968) – jaunatnes dienu rīkotājs 390
Caunītis Juris (1826–1861) – pedagogs, publicists, ērģelnieks, sabiedriskais darbinieks 29, 33, 34
Cedriņš Pēteris (1964–2022) – latviešu dzejnieks, tulkotājs 361
Celitāne Ina (1964) – folkloriste, stāstniece 282
Celma Inta (1955) – koklētāja 385
Celma Liena (1954–2022) – diriģente, pedagoģe 218
Celma-Kursiete Līga (1978) – komponiste, diriģente 16, 218, 220, 224, 421, 442
Celms Agris (1953) – diriģents, pedagogs 172, 205, 206, 218
Celners Karls Frīdrihs (*Zöllner*, 1800–1860) – vācu komponists 124, 125
Cenne Lauma (1969) – dziedātāja 361
Ceplenieks Gints (1976) – diriģents 218, 224, 234, 409, 421
Cilne Daira (Andersone, 1944–2025) – diriģente, garīdzniece 314, 354, 356, 358, 362
Cimze Dāvids (1822–1872) – komponists, mūzikas pedagogs 15, 441,
Cimze Jānis (1814–1881) – komponists, mūzikas pedagogs 15,16, 24, 27–29, 31, 34, 35, 37, 45–47, 57, 60, 64, 69, 71–73, 79, 87, 98, 99, 228, 335, 363, 441, 446
Cinkuss Ivars (1969) – diriģents 192
Cinovskis Alfrēds (1930–2018) – diriģents, sabiedriskais darbinieks 150
Cipe Inga (1969) – horeogrāfe 216, 235, 407, 420
Cipule Ilze (Cipule-Levita) – juriste 301
Cīrule Aija (1952) – dziedātāja, skolotāja 307
Cīrule Alīda (arī Alīde, 1907–1992) – skolotāja, žurnāliste, valodniece 335
Cīrule Rūta (1992) – horeogrāfe 421
Cīrulis Jānis (1897–1962) – komponists, diriģents, mūzikas publicists 18, 104, 379, 380

Čaikovskis Pēteris (*Tchaikovsky*, 1840–1893) – krievu komponists 188
Čaklais Māris (1940–2003) – dzejnieks 163, 235
Čaks Aleksandrs (1901–1950) – dzejnieks 326, 337
Čakste Jānis (1859–1927) – politiķis, jurists, sabiedriskais darbinieks, Latvijas Valsts prezidents 46, 100, 101, 109
Čuibe Mirdza (1917–2009) – rakstniece 358

Dāle Raimonds (1955) – folklorists, koklētājs 311, 318
Daliņa Brita (1975) – jaunatnes dienu vadītāja 392
Daliņš Jānis (1978) – jaunatnes dienu vadītājs 392
Dālmanis Roberts (1885–1964) – skolotājs, diriģents, izglītības darbinieks 112
Dambis Pauls (1936) – komponists 163, 167, 172, 182, 188, 192, 207, 305, 335, 340, 347, 353, 357, 363, 369
Dancis Juris Oļģerts (arī Džordžs Dancis, 1932–2021) – basketobolists, Austrālijas izlases spēlētājs 383
Dancis Rūdis (1978) – jaunatnes dienu vadītājs 392
Daņiļevičs Agris (1963) – horeogrāfs, pedagogs 254, 256, 259, 265, 420, 421
Darius Skaidrīte (arī Dariusa, 1927–2024) – horeogrāfe, sabiedriskā darbiniece, datorzinātniece 314, 360, 387, 391, 395
Dārziņa Andra (1964) – altiste 390
Dārziņš Emīls (1875–1910) – komponists 87, 89, 104, 106, 121, 122, 149, 150, 158, 159, 163, 165, 168, 169, 173, 182, 191, 192, 206, 220, 359, 363, 380, 445
Dārziņš Volfgangs (1906–1962) – komponists, pianists 125, 303, 305, 306, 380,
Daugavietis Jānis (1971) – sociologs 251
Dauge Aleksandrs (1868–1937) – pedagogs, literatūras zinātnieks 84, 88, 89

Dauge Juris (1835–1910) – skolotājs 34, 47,
Daugulis Ādams (1836 –1917) – skolotājs 39
Daukste-Strautniece Monika (1963) – diriģente 346, 354, 356, 369
Deglavs Augusts (1862–1922) – rakstnieks 44
Dēķens Kārlis (1866–1942) – pedagogs, politiķis 47
Deķis Krišs Fridrihs (1918–1984) – diriģents, mūzikas pedagogs 150, 158, 159, 190–192
Dēliņa-Tauriņa Maruta (1950) – sabiedriskā darbiniece, laikrakstu korespondente, skolotāja 385
Denkevics V. (19. gs.) – vijoļspēles skolotājs, orķestra vadītājs 64, 69
Dievkociņš Jūlijs (1879–1906) – dzejnieks, skolotājs 130
Dimante Inta (1933) – dejotāja, pedagoģe 420, 421
Dinbergs Anatols (1911–1993) – diplomāts 339
Dindzāne-Van Santa (*Van Sant*, 1966) – kora dziedātāja 374
Dindzāns Jānis (1921–2013) – koklēšanas pedagogs, mūzikas ansambļu vadītājs 341, 360
Dindzāns Vincents (1954) – tautas deju ansambļa vadītājs, sabiedriskais darbinieks 343, 350, 375
Dinsbergs Ernests (1816–1902) – rakstnieks, tulkotājs, pedagogs 47, 56–62, 73
Dīriķis Bernhards (1831–1892) – žurnālists, izdevējs, sabiedriskais darbinieks 35
Dīstervēgs Frīdrihs Ādolfs (*Diesterweg*, 1790–1866) – vācu pedagogs 28
Djoškins Sergejs (*Kaidan-Dyoshkin*, 1901–1972) – PSRS komponists 151
Donass Arvīds (1914–1998) – horeogrāfs 360
Dorbe Herberts (1894–1983) – skolotājs, rakstnieks 58
Dragūna Aija (1999) – komponiste, aranžētāja, diriģente 393, 397
Dragūns Markuss (1987) – jaunatnes dienu vadītājs, sabiedriskais darbinieks 392
Dreibergs Dzintars (1981) – režisors 222
Dreibergs Jānis (1854–1932) – skolotājs, diriģents, sabiedriskais darbinieks 60, 72, 95
Dreifelde Gunta (1952) – diriģente, tulkotāja 328, 335, 341
Dreimanis Jānis (1909–1963) – diriģents 108, 207
Dreimanis Manzars (1933–2014) – diriģents, būvinženieris 311
Dreimanis Pāvils Pauls (1910–1978) – diriģents, skolotājs 157
Dreļs Ilmārs (1966) – horeogrāfs 421
Drēziņa Karmena – flautiste, komponiste 394
Drogovs – PSRS komponists 156
Drulle Elga (1932) – horeogrāfe 360
Drulle Gunārs Modris (1935–2010) – sabiedriskais darbinieks 379
Dubava Dace – pianiste 379, 380
Dubra Rihards (1964) – komponists 230
Dūduma Rūta (Dūduma-Ķirse 1991) – dziedātāja, pedagoģe 224
Duks Sergejs (arī Duka, 1902–1973) – diriģents 85
Dukurs Miks (1988) – popmūziķis, dziedātājs, dziesmu autors 220, 222
Dūmiņa Brigita (1932–2022) – ārste stomatoloģe 153
Dūmiņa-Kroja Ilze (1963) – muzikoloģe, ērģelniece, diriģente, pedagoģe 19, 139, 444,
Dūmiņš Jānis (1922–2011) – diriģents 18, 145, 150, 151, 152, 153, 155–157, 160–162, 166–169, 171, 172, 175, 181–183, 186, 190, 200, 203, 419, 420, 443, 445
Dunajevskis Izaks (1900–1955) – PSRS komponists 159
Dundure Vaira (1953–2013) – tautas deju ansambļu vadītāja, dejas pedagoģe 420
Dunsdorfs Edgars (1904–2002) – tautsaimnieks, vēsturnieks, sabiedriskais darbinieks 379
Dūšelis Jānis (1948–2003) – sabiedriskais darbinieks, žurnālists, izdevējs, pianists 390
Dūze Niklāvs (īst. v. Nikolajs Laimonis Dūze, 1930–1975) – diriģents 188
Dūze Nikolajs (1891–1951) – virsnieks, ģenerālis 188
Dvoržāks Antonīns (*Dvořák*, 1841–1904) – čehu komponists 220
Dzenis Kristaps (1991) – kinooperators 400
Dzenītis Andris (1978) – komponists 230
Dzītare Terēze (1937) – pianiste, diriģente, sabiedriskā darbiniece 390

Eglāja Biruta (1931) – mūziķe, sabiedriskā darbiniece 385
Eglāja Daina (Jaunbērziņa, 1955) – diriģente, mūzikas pedagoģe 385
Egle Lora (1997) – projektu vadītāja, zināšanu pārvaldības speciāliste 375
Egliens Mārtiņš (1977) – aktieris 216
Eglītis Andrejs (1912–2006) – dzejnieks 204, 349
Eglītis Arno – mūziķis 384
Eglītis Hermanis (1933–2011) – diriģents 160, 162, 171, 181, 182, 419, 420
Eidiņš Alfrēds (1922–1983) – diriģents 153, 189, 208
Eihmane Māra (arī Eichmane, Rozīte, 1952) – aktrise, režisore, dramaturģe, tulkotāja 385,
Eimanis Andris (1967) – jaunatnes dienu vadītājs 390
Elsiņa Gita Māra (Reimane, 1942–2021) – aktrise 379, 380
Elsiņš Pēteris Gothards (1909–1992) – aktieris, režisors 386
Erdmane Ilga – dziedātāja 329
Erdmane Ingrīda – aktrise 383
Erdmane-Augstroze Silvija (1956) – dziedātāja 336, 342, 343,
Erdmans Imants – dziedātājs 194
Erenštreits Jānis (1942) – diriģents 19, 20, 23, 24, 74, 77, 117, 159, 160, 164, 165, 167–173, 175, 181–183, 187, 190–192, 203, 212, 213, 216–218, 224, 226, 228, 399, 401, 411, 419– 421, 444, 445
Erks Ludvigs (*Erk*, 1807–1883) – vācu muzikologs, komponists 28
Erliha Dzintra (1981) – pianiste 371
Ernesakss Gustavs (*Ernesaks*, 1908–1993) – igauņu komponists, diriģents 157, 188
Ešenvalds Ēriks (1977) – komponists 16, 220–222, 224, 230, 370, 442
Ezeriņš Aleksandrs (1887–1983) – skolotājs, kordiriģents 96
Ezerkalne Māra (Vilčinskas, 1951–1994) – muzikoloģe 307

Ēķe Tamāra (1940) – horeogrāfe 206
Ērglis Jānis (1962) – horeogrāfs, pedagogs 216, 256, 420, 421
Feils Alfrēds (1902–1942) – komponists, diriģents, ērģelnieks 134

Fībigs Pauls (1907–1980) – baleta solists, pedagogs 379, 380
Filipsone Indra (1951) – horeogrāfe 247, 420, 421
Freiberga Indra (1967) – ekonomikas un starptautisko attiecību speciāliste 353
Freiberga Olga (1947) – horeogrāfe, pedagoģe 253, 260, 420, 421
Freibergs Kārlis (1963) – tulkotājs 353
Freidenfelds Andris (arī Fredis, 1961) – pasākumu, raidījumu vadītājs, režisors, komiķis, dīdžejs 220
Freidenfelds Kārlis Alberts Nikolajs (1891–1941) – trombonists, tubists, pedagogs, diriģents 126
Freimane Lita (1972–2018) – horeogrāfe 421
Freimanis Kārlis (1911–1975) – sabiedriskais un teātra darbinieks, skolotājs, kordiriģents, tulkotājs, teātra kritiķis 388
Freimanis Mārtiņš (1977–2011) – popmūziķis, komponists, dzejnieks 215, 218
Freimuts Roberts (1951–2020) – horeogrāfs, tautas deju dejotājs 360

Gabruševs Nikolajs (1924–2002) – diriģents 297
Gaiķis Kārlis (1828–1856) – pedagogs, ērģelnieks 25
Gailis Daumants (1927–1991) – diriģents 158, 166, 167, 169, 171, 175, 178, 181, 186, 419, 420
Gailis Uldis (1953–2014) – mākslinieks 361
Gailis Viesturs (1955) – diriģents 192
Gailīte Elīna (1990) – pētniece 261
Gailītis Guntis (1949) – režisors, sabiedriskais darbinieks 181
Gailītis Kārlis – diriģents 91
Gailītis Pauls (1869–1943) – sabiedriskais darbinieks, luterāņu mācītājs, skolotājs, izglītības ministrs 95
Gailītis V. – diriģents 126
Gailītis-Gaidulis Toms (1843–1917) – skolotājs, sabiedriskais darbinieks, literāts 47
Gāle Rita (1925–2024) – dzejniece, sabiedriskā darbiniece 344
Galenieks Viesturs – diriģents, pedagogs 230, 422
Garanča Anita (1949–2015) – dziedātāja, kordiriģente, mūzikas pedagoģe 165
Garančs Jānis (1948) – kordiriģents 165
Garūta Lūcija (1902–1977) – komponiste, pianiste 79, 130, 151, 163, 188, 191
Garūts Dainis (1951) – saksofonists 367
Garsija Lorka Federiko (*Lorca*, 1898–1936) – spāņu rakstnieks, dzejnieks 349
Gaujeniece Zigrīda (1927–2003) – tautas deju ansambļa vadītāja 331, 360
Gaujenieks Gatis (1958) – mūziķis, folklorists 281
Gaure-Tērmane Baiba (1971) – dziedātāja 194
Gedulis Guntars (1952–2019) – komponists, diriģents, sabiedriskais darbinieks 326, 328, 329, 335–337, 340, 341, 342, 347, 349, 351, 354–356, 358,
Gēte Johans Volfgangs (*Goethe*, 1749–1832) – vācu rakstnieks 34
Glēzers Karls (*Glaeser*, 1806–1873) – vācbaltiešu mācītājs 57, 58, 61
Gliks Ernsts (arī Johans Ernests Gliks, *Glück*, 1654–1705) – vācu mācītājs, tulkotājs 50, 221
Gļinka Mihails (*Glinka*, 1804–1857) – krievu komponists 187
Gobiņš Aivars – dziedātājs, aktieris, uzņēmējs 344
Godiņš Elijs (1968) – mācītājs 400
Goldšteins Edmunds (1927–2008) – komponists, pianists 359
Golijāts Augusts (1883–1962) – ērģelnieks, skolotājs 96
Gorbačovs Mihails (*Gorbachev*, 1931–2022) – krievu saimnieciskais, valsts un partijas darbinieks, PSRS vadītājs 173
Gotlaufa Antra – godu saimniece 401
Grasis Austris (1942-2026) – filologs, mūziķis, folklorists 313, 387
Grasis Uldis (1939) – dzejnieks, dziesminieks 313
Graubiņš Jēkabs (1886–1961) – komponists, mūzikas folklorists 16, 18, 25, 79, 87, 90–92, 95, 97, 98, 100, 101, 106, 113, 121, 122, 125, 126, 128, 129, 136, 143, 145, 156, 182, 191, 192, 208, 441, 443
Graufelde Ieva (1950) – garīdzniece 315, 316
Grāvītis Eduards (1957) – diriģents 77, 212, 216, 217, 218, 221, 420, 421,
Grāvītis Oļģerts (1926–2015) – komponists, muzikologs 18, 79, 122, 155, 156, 161,163, 168, 170, 188, 212, 257, 443
Grenkovs Valdis (īst. v. Voldemārs Grenkovs, 1927–1989) – rakstnieks, tulkotājs 163, 167
Greste Edgars (1981) – jaunatnes dienu vadītājs 392
Gricmanis Matīss (1991) – dramaturgs, scenārists 235
Grienfelds Jānis (1873–1945) – diriģents, izglītības darbinieks 85
Grigalis Jānis (1943) – diriģents, komponists 77
Grigors Artūrs (1907–1967) – deju kopas, skautu vadītājs 322
Grīgs Edvards (*Grieg*, 1843–1907) – norvēģu komponists 98
Grigulis Viktors (1942) – tautas deju kopu vadītājs 306
Grīnbergs Andris (1955) – koklētājs, klavieru tehnologs 311, 315, 316
Grīnbergs Laimons (1957) – koklētājs, dziedātājs 304, 305, 315
Grīnbergs Mārtiņš – flautists 380
Grūbers Francis (*Gruber*, 1787–1863) – austriešu skolotājs, ērģelnieks, komponists 33
Grudule Ingrīda (1956) – pedagoģe, folkloriste 282
Gruntmane Alvīne (1924–1995) – skolotāja, diriģente 153, 157
Gruzna Pāvils (1878–1950) – rakstnieks 104
Gubene Marija (1872–1947) – komponiste, ērģelniece 16, 87, 100, 101, 121, 124, 127, 130, 175, 182, 442
Gulbis Vilis (1890–1942) – agronoms, sabiedriski politiskais darbinieks, zemkopības, izglītības un iekšlietu ministrs 112
Guleke Johans Heinrihs (*Guleke*, 1821–1889) – vācbaltiešu mācītājs 39, 40
Guleke Rūdolfs (*Guleke*, 1831–1901) – vācbaltiešu mācītājs 11, 39, 41, 43, 46, 400, 402, 439
Gulēna Māra (1964) – dzejniece, žurnāliste 361, 366
Guno Šarls (*Gounod*, 1818 –1893) – franču komponists 188
Gutberga Ingrīda (1930–2024) – pianiste, ērģelniece, diriģente, sabiedriskā darbiniece 367, 369
Gūtmanis Andris (1938–2002) – diriģents, vijolnieks, pedagogs 329, 343
Gūtmanis Oļģerts – teātra darbinieks 383, 384

Ģeibaks Mintauts (1929–2004) – žurnālists 18

Hāgens Augusts Matiass (*Hagen*, 1794–1878) – vācbaltiešu mākslinieks 28
Haits Jūlijs (*Khayt*, 1897–1966) – PSRS komponists 133
Hammers Kārlis (1913– 2000) – diriģents, pedagogs 145, 150, 157, 186, 187

Hauks Aleksandrs (*Gauk*, 1893–1963) – krievu diriģents 134
Heistere Lia (1962) – pianiste 304, 306
Heisters Andris (1959–2024) – komponists, fagotists 304, 306, 311, 315, 316
Hendelis Georgs Frīdrihs (*Händel*, 1685–1759) – vācu komponists 175, 182
Herders Johans Gotfrīds (*Herder*, 1744–1803) – vācu filosofs 25, 71
Herma Mīna (*Härma*, arī *Miina Hermann*, 1864–1941) – igauņu komponiste, diriģente, ērģelniece 156
Hincenbergs Pēteris (1832–1904) – pedagogs, ērģelnieks, kordiriģents 47
Hitlers Ādolfs (*Hitler*, 1889–1945) – nacionālsociālistu politiķis, valstsvīrs 246
Hreņņikovs Tihons (*Khrennikov*, 1913–2007) – PSRS komponists, pianists, funkcionārs 162
Hruščovs Ņikita (*Khrushshev*, 1894–1971) – krievu saimnieciskais, valsts un partijas darbinieks, PSRS vadītājs 152
Hūgenbergers Vilhelms (*Hugenberger*, 1831–1899) – vācbaltiešu mācītājs 61
Hūns Ausma – sabiedriskā darbniece 367
Hūns Gunars – mācītājs 361, 367

Igaune Rasma (1966) – pedagoģe, mūziķe 282
Igo (īst. v. Rodrigo Fomins, 1962) – dziedātājs, dzejnieks 224
Ikona Guna (1922–2011) – dzejniece, gleznotāja 359
Indāns Jānis (1886–1972) – diriģents, skolotājs 93
Indriksone Irmīna (1933) – horeogrāfe 419
Inzelbergs Eduards (1858–1930) – pedagogs 47
Irbe Gunārs (pseid. Andrejs Irbe, 1924–2004) – dzejnieks, rakstnieks, tulkotājs, žurnālists 342
Irbe Irēna (1943) – skolotāja, diriģente 163
Isakovskis Mihails (*Isakovsky*, 1900–1973) – krievu dzejnieks, tulkotājs 145
Ivanovs Jānis (1906–1983) – komponists, pedagogs 173, 190, 230
Ivansone Iveta (1965) – dziedātāja 365
Ivaska Astrīde (1926–2015) – dzejniece 337

Īsts Leslijs (*East*, 1949) – angļu diriģents, pianists, muzikologs 305, 311

Jāgere Alīse (arī Jēgere) – skolotāja, tautas deju vadītāja 297
Jančevskis Jēkabs (1992) – komponists 230
Jansone Laima (1987) – koklētāja, etnomuzikoloģe, komponiste 393
Jansons Andrejs (1938–2022) – komponists, diriģents, obojists 300, 313, 314, 326–329, 332, 333, 335–341, 348–350, 352, 355, 356, 361–363, 365, 369
Jansons R. – skolnieks 168
Janums Vilis (1894–1981) – Latvijas Bruņoto spēku un Latviešu leģiona virsnieks, "Daugavas Vanagu" dibinātājs 383
Jarvela Uno Johanness (*Järvela*, arī *Jäer*, 1926–2012) – igauņu diriģents, pedagogs 160
Jaujeniece Santa – Haralda Medņa kultūrizglītības centra "Dziesmusvētku skola" vadītāja 401
Jefimova Ārija (*Parker*, 1963) – folkloras kopu dalībniece 311
Jefimova Biruta (1965) – folkloras kopu dalībniece 311
Jefimova Indra (1970) – folkloras kopu dalībniece 311
Jefimova Rita (1935) – folkloras kopu dalībniece 305
Jēgers Sergejs (1979) – dziedātājs 194
Jēkabsone Laura (1985) – komponiste, dziedātāja, diriģente 16, 393, 442
Jēkabsons Armands (1964) – metālmākslinieks, juvelieris 403
Jēkabsons Kārlis (1879–1946) – dzejnieks, rakstnieks 106, 231, 359
Jermaks Romualds (1931) – komponists 172
Jermolajevs Aleksandrs (*Jermolayev*, 1910–1975) – krievu baletdejotājs 134
Jēruma Inga (1943) – žurnāliste, rakstniece 446
Jēruma-Grīnberga Jāna (1953) – garīdzniece 293, 301, 303, 444, 446
Jērums Alberts (1919–1978) – komponists, diriģents, ērģelnieks 297, 303, 304, 307, 313, 348, 446
Johansons Pāvils (1947–2024) – dzejnieks, mūziķis, skolotājs 311
Jonelis Juris (1983) – režisors 253
Jonīte Dita (1973) – dejas un teātra kritiķe 239, 444, 446

Jozuus Pēteris Pauls (1873–1937) – diriģents, ērģelnieks 88, 90, 121, 123, 124, 128
Jurciņš Pēteris (arī Pīters Jurceņš, 1932–2004) – rakstnieks, publicists, dzejnieks 169
Jurģītis Kārlis – diriģents 91, 92
Jurjāne Aina – sabiedriskā darbiniece, tautas deju kopas vadītāja 379
Jurjāns Andrejs (1856–1922) – komponists, ērģelnieks, mežradznieks, mūzikas folklorists 15, 16, 25, 33, 34, 45, 74, 76, 87, 89, 99, 100, 104, 106, 121, 122, 124–126, 175, 211, 217, 220, 230, 247, 327, 335, 336, 355, 363, 380, 441, 446, 447
Jurjāns Juris (1861–1940) – mežradznieks, diriģents, komponists 87, 446, 447
Jurjāns Juris (1944) – gleznotājs 220
Jurjāns Pāvuls (1866–1948) – komponists, diriģents, mežradznieks 79, 87, 100, 101, 106, 112, 122, 124, 134, 145, 151, 166, 182, 327, 363, 446, 447
Jūzups Roberts (1966) – trombonists 350

Kabaļevskis Dmitrijs (*Kabalevsky*, 1904–1987) – PSRS komponists, mūzikas funkcionārs 151, 155, 188, 194
Kade Jānis (1858–1923) – komponists, diriģents, ērģelnieks 70
Kade Līna (Bētiņa) – J. Kades dzīvesbiedre 70
Kaina Daina (1985) – vijolniece, diriģente, jaunatnes dienu vadītāja 393
Kains Voldis (1981) – jaunatnes dienu vadītājs 393
Kaktiņš Jānis (1827–1901) – diriģents, ērģelnieks, pedagogs 29–33
Kaktiņš Jānis Ādolfs (1885–1965) – dziedātājs 91
Kalējs Aivars (1951) – komponists, ērģelnieks 159, 191
Kaljuste Heino (1925–1989) – igauņu diriģents, pedagogs 153
Kalniņa Šarlote (arī Lotte, Mežaka, 1873–1950) – sabiedriskā darbiniece 45
Kalniņš Aldonis (1928) – komponists 155, 161, 163, 167, 168, 171, 173, 188, 191, 340, 347, 356
Kalniņš Aleksandrs (1911– 2003) – žurnālists 337
Kalniņš Alfrēds (1879–1951) – komponists, ērģelnieks 16, 87–91, 99–101, 106, 109, 121, 122, 166, 191, 193, 305, 314, 340, 355, 362, 419, 442
Kalniņš Daumants (1990) – dziedātājs 224

Kalniņš Gunārs (1981) – dziedātājs, komponists 211
Kalniņš Imants (1941) – komponists 16, 155, 163, 167, 170–172, 173, 182, 183, 209, 218, 221, 235, 256, 367, 420, 442
Kalniņš Jānis (1904–2000) – komponists, diriģents 96, 109, 112, 113, 335, 336, 340, 342, 358, 367, 380
Kalniņš Jānis (1994) – horeogrāfs 421
Kalniņš Juris (pseid. Prātkopis, 1847–1919) – pedagogs, diriģents, literāts, sabiedriskais darbinieks 45–47
Kalniņš Ludvigs Alberts (1912–1996) – mākslinieks 325, 331
Kalniņš Roberts (1957) – kora dziedātājs, sabiedriskais darbnieks 353
Kalniņš Teodors (1890–1962) – diriģents 104, 105, 128, 148, 150,
Kalniņš Viktors (pseid. Viks, 1939) – rakstnieks, dzejnieks un tulkotājs 171, 209
Kalsons Romualds (1936–2024) – komponists 16, 159, 170, 172, 192, 442
Kalvāns Rihards (1935) – Latvijas Radio diktors 281
Kalviņš Edvīns (1949) – horeogrāfs, tautas deju ansambļa vadītājs 331, 350, 359, 360
Kaminskis Valters (1929–1997) – komponists 155, 160, 161, 163, 165–169, 171, 194
Kancāns Ēriks (1957) – vijolnieks 301, 306, 311
Kancāns Pēteris (1955) – vijolnieks, sabiedrisks darbinieks 301, 306
Kaniņa Maira (Bierne, 1954) – tautas deju dejotāja, sabiedriskā darbiniece 353
Kapusts Andris (1960) – folklorists, tradicionālās kultūras pasākumu organizators 278, 281
Kariks Edgars (1955–2020) – flautists, komponists, muzikologs, diriģents, publicists 362, 364, 366, 367, 388, 390
Kariņš Krišjānis (1964) – politiķis 313, 351
Kārkla Maruta (1940–2015) – sabiedriskā darbiniece 343
Kārkle Anna (1962) – pedagoģe, folkloriste 282
Kārkle Kristīne (1984) – etnomuzikoloģe, mūziķe 392
Kārkliņš Andris (1942–2011) – dzejnieks, ģitārists 362
Kārkliņš Jēkabs (1867–1960) – dziedātājs, mūzikas pedagogs 98
Kārkliņš Valdemārs (1906–1964) – rakstnieks, tulkotājs 390
Kārklis Edgars (1986) – folklorists, mūziķis 392
Kārkls Valdis (1929–2017) – sabiedriskais darbinieks, koklētājs 343
Kasars Bernhards (1905–1981) – literāts, vikārs 130
Kasparsons Reinholds (1889–1966) – gleznotājs, ilustrators 101
Kastelāne Helēna (*Kasztelan, Chapman*, 1959) – pianiste, muzikoloģe, pedagoģe 386
Kaškurs Jānis – pianists 383
Kaudzīte Matīss (1848–1926) – rakstnieks 43, 58
Kaufmanis Ringolds (1930–1980) – ērģelnieks, diriģents 305
Kauliņš Atis (1867–1944) – komponists, diriģents, ērģelnieks, skolotājs 95
Kaupers Renārs (1974) – dziedātājs, popmūziķis 16, 213, 216, 222, 223, 224, 234, 235, 256, 265, 420, 442
Kaupužs Vladimirs (1925–2020) – muzikologs, valsts darbinieks 153
Kaziņa Māra – aktrise 383
Kažociņš Jānis (1951) – armijas virsnieks 299
Kažoks Augusts (1863–1893) – skolotājs, dzejnieks, atdzejotājs 47
Keičs Jānis (1950) – pedagogs, diriģents 172
Kirke Gunārs (1926–1993) – mākslinieks, mūziķis 155
Kirovs Sergejs (*Kirov*, 1886–1934) – PSRS valsts un partijas darbinieks 136, 165, 188
Kise Aldis (1985) – diriģents, pedagogs 422
Kisele Ilze – folkloras eksperte 281
Kivlenieks Dainis (1951) – inženieris 336, 338, 340, 375
Klaiše Roberts (1953) – sabiedriskais darbinieks, diplomāts 352, 353, 375
Klaustiņš Gustavs (1880–1937) – inženieris, diriģents 85, 87, 94
Klāviņš Jānis (1843–1902) – žurnālists, advokāts 47
Klišāns Mārtiņš (1967) – diriģents 167, 216–218, 220, 224, 231, 235, 405, 409, 420, 421
Klotiņš Arnolds (1934) – muzikologs 17, 18, 207, 208, 263, 272, 442, 443
Klučnieks Andis (1978) – flautists, komponists 235
Kļava Sigvards (1962) – diriģents 77, 203, 420
Kļaviņa Ilze (1969) – folkloriste 282
Kļaviņa M. – pianiste 379
Kļaviņš Edvīns – diriģents 391
Kļaviņš Ēriks (1945–2009) – vijolnieks, pedagogs 383, 384
Kļaviņš Jānis – producents 401
Kļaviņš Juris (1944) – diriģents 203, 316
Kociņa Irma (Zemdega, 1919–2014) – sabiedriskā darbiniece, tulkotāja, skolotāja 379
Kodājs Zoltāns (*Kodály*, 1882–1967) – ungāru komponists, etnomuzikologs, pedagogs, valodnieks 208
Koidula Lidija (*Koidula*, 1843–1886) – igauņu dzejniece, prozaiķe, dramaturģe 49
Kokars Gido (1921–2017) – diriģents 155, 156, 159, 166, 169, 171, 186, 419, 420, 445
Kokars Imants (1921–2011) – diriģents 159, 166, 169, 173, 186, 192, 445
Kontauts Andris (1974) – diriģents, komponists, mūzikas pedagogs 234
Kornets Jēkabs (1825–1900) – diriģents 43
Kovena Mollija (*Cowen*, ap 1920–1990) – austrāliešu pianiste 384
Krādziņš Juris (1930) – rakstnieks, literatūras apskatnieks 384
Krādziņš Valdis (1951) – jaunatnes dienu vadītājs, skolotājs 388
Krahmaļovs Grigorijs – diriģents 419
Krams Marģers (1965) – diplomāts 394
Krasinska Lija (1911–2009) – muzikoloģe 191
Krasovskis Aleksandrs (1918–2010) – mākslas vingrošanas treneris 419
Krasts Uldis (1943–2022) – dzejnieks 167, 168
Kraule Katrīne (1970) – māksliniece, tautas deju vadītāja 352, 353
Krauze Ance (1979) – dziedātāja, pedagoģe 211, 215, 218, 224, 235
Kreišmanis Pāvils (no 1940 Kvelde, 1885–1963) – agronoms, skolotājs, diriģents 92
Krenberga Dita (1968) – flautiste 367, 369
Krēsliņš Mārtiņš – ērģeļbūvētājs 70
Krievkalns Pēteris (1889–1964) – dziedātājs, diriģents, skolotājs 126
Krilova Agneta (1980) – komponiste, psihoterapeite 230
Krisbergs Augusts (1912–1981) – diriģents 155, 187, 419
Kristapsons Māris (1953) – komponists, diriģents 340, 342, 347, 349, 358, 363
Krišāne Inga (1963) – režisore, teātra pedagoģe 222, 227

Kroders Oļģerts (1921–2012) – aktieris, režisors 316
Kronbergs Jānis (1838–1922) – skolotājs, režisors, ērģelnieks 71
Kronbergs Juris (1946–2020) – dzejnieks, tulkotājs 359
Kronenbergs Alberts (1887–1958) – dzejnieks, grafiķis 316, 349
Kronvalds Atis (1837–1875) – pedagogs, valodnieks, publicists, sabiedriskais darbinieks 73, 420
Krūmiņš Agris (1956) – uzņēmējs 305
Krūmiņš Andrejs (1926–1999) – diriģents, pedagogs 208, 221, 235
Krūmiņš Pēteris (1938–2010) – jaunatnes dienu vadītājs 384
Kukule Aija (1956) – dziedātāja, pedagoģe 169
Kūla Pēteris (1874–1945) – skolotājs, izglītības darbinieks 84
Kūla-Braže Elīna (1973) – muzeja darbiniece, folkloriste 281
Kulakovs Juris (1958–2024) – komponists 220, 230, 235, 367
Kūlis Jānis (1901–1983) – tautas deju pētnieks, dievturu draudzes vadītājs 343, 360
Kumsārs Artis (1942–2013) – pedagogs, diriģents, folklorists, pētnieks 278, 400
Kundziņa L. – meistarkursu dalībniece 367
Kundziņš Kārlis (1850–1937) – teologs, filozofs, izglītības darbinieks, rakstnieks 88, 365
Kundziņš Pauls (1888–1983) – arhitekts, etnogrāfs 88, 89
Kunileids Aleksandrs (*Kunileid*, īst. v. *Aleksander Saebelmann*, 1845–1875) – igauņu komponists, skolotājs, diriģents 49
Kūns Jūliuss Johanness Vilhelms (*Kuhn*, 1833–1884) – vācbaltiešu grāmattirgotājs, čellists 69
Kuplēna Ilze (Kuplēna-*Ewart*, 1952) – garīdzniece 304
Kuplis Jānis (Kairens) – rakstnieks, dzejnieks 101
Kuprisa Anita (1958) – komponiste, diriģente 337, 347, 349–351, 355, 357, 358, 367, 369
Kurbanovs Kamrans (1991) – operators 400
Kusmane Inta (1957) – diriģente, dziedātāja ansamblī 341
Kvelde Pauls (1927–2017) – diriģents 165, 167, 169, 171, 178, 183, 186, 419, 420,
Ķempe Mirdza (1907–1974) – dzejniece 170, 191
Ķeniņš Atis (1874–1961) – dzejnieks 122
Ķeniņš Tālivaldis (1919–2008) – komponists 327, 329, 340, 348, 349, 351–353, 357, 359, 362–365, 367, 380
Ķepītis Jānis (1908–1989) – komponists, pianists 136, 187, 188
Ķeris Gatis (1957) – dziedātājs ansamblī 351
Ķezbere Elza (1911–2011) – dzejniece 355
Ķiķauka Tālivaldis (1929–2000) – rakstnieks, gleznotājs 385
Ķiploka Dace (1954) – koklētāja 385
Ķiploks Arvīds (1906–1996) – tautsaimnieks, dziedātājs, sabiedriskais darbinieks 379, 385
Ķiploks Edgars (1907–1999) – vēsturnieks, zinātnieks, izdevējs 34
Ķipste Egīls (1952) – režisors, dramaturgs, aktieris 390
Ķirsis Jānis (1988) – komponists, mūzikas producents 235
Ķuņķis Bernhards (1877–1971) – diriģents, kormeistars, čellists 88

Lācis R. – meistarkursu dalībnieks 367
Lācis Vilis (1904–1966) – rakstnieks, politiķis 133
Ladusāns Jānis (1905–2000) – izglītības, sabiedriskais darbinieks, korespondents 348
Laduzāns Jānis (1926–1991) – daiļamatnieks, kokļu meistars, grāmatiespiedējs, sabiedriskais darbinieks 379
Lagzdiņa-Amandio Ilze (1987) – montāžas režisore 400
Laine Inese (1959) – vijolniece, diriģente, sabiedriskā darbiniece 390
Laiviņš Augusts (1889–1965) – rakstnieks, Latviešu Jaunatnes Savienības vadītājs, I Latvju jaunatnes svētku komitejas priekšsēdētājs un iniciators 87
Lakstīgala Atvars (1981) – diriģents, mežradznieks 421
Laķis Māris (1948) – kartogrāfs, Atmodas laika aktīvists 385
Lamass Ojārs (1945) – pedagogs, horeogrāfs 257, 265, 420, 421
Lancere Gita (1965) – etnomuzikoloģe, radiožurnāliste 281
Lapas Mārtiņš (1846–1909) – rakstnieks, tulkotājs, publicists 125
Lārmane Jolanta – diriģente 397
Larsena Aelita – pianiste 384
Larsena Mairita (Hauzera, *Hauser*, 1949–2012) – vijolniece 384
Larsens Gunārs (1949) – vijolnieks 384
Lasmane Milda (1890–1976) – horeogrāfe 246, 338, 343, 419
Lauberts Ērihs (1878–1931) – režisors, aktieris 88
Laura Dace (arī Celmiņa vai *Janney*, 1950–2025) – sabiedriska darbiniece 304
Laurs Jānis (1950) – čellists, pedagogs 303
Lazarēviča Helēna (1928) – diriģente, pedagoģe 157, 193–195, 207, 208
Lēbmanis Francis (*Löbmann*, 1809–1878) – vācu vijolnieks, diriģents, komponists, pedagogs 47
Legzdiņš Alberts (1933–2017) – mūziķis 318
Leimane Ingrīda – uzveduma vadītāja 317
Leimanis Andris (1938) – mākslinieks 326
Leja Skaidrīte (1952) – aktrise, režisore 357, 366
Leja Velta (1957) – pedagoģe, folkloras kopu vadītāja, vijolniece 282
Lermans Arje (*Lerman*) – skolnieks, stāstnieks 288
Leveks Renē (*Lévesque*, 1922–1987) – kanādiešu politiķis, žurnālists, Kvebekas premjerministrs 352
Lēvenšteina Valda (1931) – sabiedriskā darbiniece, skolotāja, kora vadītāja 341
Libere Gaļina (1915–1992) – horeogrāfe 419
Līcis Imants (1935–1983) – komponists, aranžētājs 384, 387, 390
Līcīte Paula (1889–1966) – komponiste, literāte 16, 79, 118, 126, 127, 134, 143, 145, 227, 380, 442
Līcītis Jānis (1913–1978) – komponists 161, 191
Līduma Tamāra – jaunatnes dienu vadītāja 393
Līdums Mārtiņš – jaunatnes dienu vadītājs 393
Lieģis Imants (1955) – jurists, diplomāts 299
Lielmane Rasma (1945) – vijolniece 362, 367, 369, 371
Liepa Dina (1972) – folkloriste, mūziķe, pedagoģe 282, 283, 285
Liepa Egons (1956) – pianists, skolotājs 305
Liepa Silva (1948) – deju pedagoģe 261
Liepiņa Arianna (1941–2024) – dziedātāja, kokļu ansambļu vadītāja 341

Liepiņa Laura (1969–2019) – vijolniece, mūzikas menedžere 349, 359, 367
Liepiņa Valda (1956) – sabiedriskā darbiniece, koriste, koklētāja, tulkotāja 19, 377, 385, 444, 446
Liepiņa-Kaņepe Līga (1947) – pedagoģe, komponiste 172
Liepiņš Elmārs (1916–1999) – čellists, koklētāju ansambļa vadītājs, korists, sabiedriskais darbinieks 385
Liepiņš Roberts (1952) – diriģents, mūzikas pedagogs 192
Liepiņš Zigmars (1952) – komponists, taustiņinstrumentālists, uzņēmējs 16, 183, 201, 205, 211, 217, 224, 227, 230, 231, 256, 442
Lietiņš Kārlis (1908–1979) – komponists, diriģents 327, 335, 340
Līgotņu Jēkabs (īstajā vārdā Jēkabs Roze, 1874–1942) – žurnālists, rakstnieks 58
Lindbergs Ivars (1932–2008) – dzejnieks, aktieris un režisors 380, 383
Linde Edgars (1971) – skaņu režisors, aranžētājs, komponists, diriģents 235
Lindts Edijs (1963) – klarnetists 349
Linga Gvido (īst. v. Vasiļjevs, 1969–2020) – rokmūziķis, radio un televīzijas raidījumu vadītājs 235
Linga Igors (1966) – režisors, producents, dziesmu tekstu autors 235
Liniņš Arnolds (1930–1998) – aktieris, režisors, pedagogs 188
Līviņš Sondors (1959) – diriģents, pedagogs 420, 421, 422
Liziņš Andrejs (1961) – kora dziedātājs, komponists 338, 351, 354, 355, 357, 363
Ločmelis Alberts (1937) – dzejnieks, redaktors, skolotājs 167
Ludborža Taiga (1968) – horeogrāfe 421
Lūse Ingrīda (1957) – jaunatnes dienu rīkotāja 390
Lūse Liene (1945) – pedagoģe, režisore 165, 248, 265, 419, 420, 421
Lūsēns Jānis (1959) – komponists 16, 175, 182, 211, 217, 224, 235, 442
Lūsis Arnolds (1908–1993) – mācītājs, arhibīskaps 338, 345
Lūsis Marks (1968) – jaunatnes dienu vadītājs 391
Ļeņins Vladimirs (īst. v. Vladimirs Uļjanovs, *Lenin, Ulyanov*, 1870–1924) – krievu revolucionārs, politiķis, sociālisma teorētiķis 142, 151, 156, 164, 190, 262, 419
Ļūdēns Vitauts (1937–2010) – dzejnieks 167, 170, 172, 187, 206

Mačēna Viktorija (1956) – pianiste, sabiedriskā darbiniece 393
Mailīte Inese (1959) – tekstilmāksliniece, pedagoģe, vēsturniece 19, 83, 401, 444, 446
Mailītis Ivars (1956) – mākslinieks, scenogrāfs 209, 212, 216, 400, 402
Makfērsons Kolvins (*McPherson*, 1963) – jaunzēlandiešu/austrāliešu mācītājs 390
Maksiņa Vizma (1955) – diriģente, pedagoģe 326, 328, 336, 340, 341, 347, 348, 353, 354–357, 369
Mālbergs Frīdrihs (arī Mālberģis, 1824–1907) – latviešu skolotājs, dzejnieks 34, 60, 109
Maldonis Voldemārs (1870–1941) – mācītājs, pedagogs 122
Mālers Gustavs (1860–1911) – austriešu komponists, diriģents 188
Malruni Braiens (*Mulroney*, 1939–2024) – kanādiešu jurists, uzņēmējs, Kanādas premjerministrs 352
Mamaja Evita (1976) – dramaturģe, mūzikas autore, tulkotāja 224
Mantinieks Andris (1950–1995) – mūziķis, skolotājs 313, 315
Mantnieks Pēteris Rūdolfs (1895–1979) – kartogrāfs, grāmatizdevējs 34
Marcinkevičs Jānis (1964) – horeogrāfs 420
Marencio Luka (*Marenzio*, arī *Marentio*, 1553 vai 1554–1599) – itāliešu komponists, dziedātājs 167
Marhilēvičs Uldis (1957) – komponists, pianists 16, 215, 218, 221, 224, 227, 234, 442
Māršaus Ernests (1907–1979) – dziedātājs, diriģents, komponists 380
Martinovskis Kārlis (1886–1969) – diriģents, komponists, pedagogs 123, 127, 136
Martinsone Marta Elīna (1986) – publiciste, kinoscenāriste, režisore 80
Martinsone Monta (1989) – dziedātāja, pedagoģe 217
Martinsons Māris (1964) – diriģents, pedagogs 422
Maskats Arturs (1957) – komponists 16, 220, 222, 367, 369, 442
Mateus Jānis – dziedātājs korī un ansamblī 353, 360
Mateus Zinta (*Bierne*, 1960) – sabiedriskā darbiniece 353
Matrozis Ilgvars (1938–1987) – diriģents 150, 169, 172
Mažāne Ilze (1954) – horeogrāfe, pedagoģe 259, 420, 421
Medene Iveta (1962) – folkloriste, radiožurnāliste 281, 393
Medenis Vidvuds (1960) – radiožurnālists, literāts, folklorists 281, 393
Mediņa Marija (1921–1992) – skolotāja 153
Mediņš Jānis (1890–1966) – komponists, diriģents 91, 230, 305, 358, 359, 367
Mediņš Jāzeps (1877–1947) – komponists, diriģents 77, 79, 95, 130, 133, 134, 136, 173, 188, 191, 220
Mediņš Jēkabs (1885–1971) – komponists, diriģents 79, 87, 94, 95, 98, 124, 130, 133, 134, 143–146, 148, 150, 152, 153, 155, 157, 160, 161, 186, 187, 189, 191, 208, 357, 359, 419
Mednis Arnis (1961) – popmūziķis, dziedātājs, komponists 211
Mednis Haralds (1906–2000) – diriģents 107, 148, 150, 166, 186, 355, 400–402, 447
Melbārde Dace (1971) – kultūras darbiniece, politiķe, izglītības un zinātnes ministre 7
Mellēna Māra (1958) – filozofe, folkloriste, bērnu un jauniešu darba organizatore 19, 234, 271, 276, 281, 444, 447
Melnalksne Arta (1968–2013) – horeogrāfe 223, 420, 421
Melnalksnis Augusts (1876–1944) – literatūrzinātnieks, rakstnieks, vēsturnieks 94
Melnalksnis Krišs (1879–1930) – pedagogs, literāts 95
Melngailis Emilis (1874–1954) – komponists, mūzikas folklorists 16, 18, 77, 79, 86–92, 99–101, 104, 105, 108, 109, 122, 156, 166, 173, 191, 206, 217, 227, 234, 347, 356, 363, 380, 402, 441, 442
Melgalvs Māris (1975–2005) – dzejnieks 235
Mence Selga (1953) – komponiste 172, 175, 182, 211, 220, 227, 234
Mesheteli Vladimirs (*Meshetely*, 1902–1957) – PSRS administrators 134

Mežaraups Imants (1958–2013) – komponists, diriģents, ērģelnieks 211, 316, 327–329, 332, 333, 335–337, 340, 341, 346, 347, 349, 351, 352, 354–356, 358, 362–364, 369

Micāne-Zālīte Dace (1964) – dzejniece, režisore, dramaturģe 400

Mielavs Ainars (1960) – dziedātājs, dziesmu autors, radio raidījumu vadītājs 211

Mieriņa Ilga (1931) – tautas deju kopu vadītāja, folkloriste 304, 305

Miķelsons Jānis (1871–1964) – diriģents 128, 129,

Miķelsons Mārcis (1990) – mežradznieks, diriģents 421

Millere Ilga (1953) – sabiedriskā darbiniece 303

Milzarāja Emīlija (1905–1986) – grāmatvede 134

Milzarāja Ērika (dz. Krūtaine, 1912–2004) – pianiste 121, 130, 131, 132, 135, 137

Milzarājs Aldans (1961) – diriģents

Milzarājs Jānis (1897–1983) – diriģents, mūzikas pedagogs 11, 19, 117–137

Milzarājs Jānis (1935–2024) – arhitekts 133, 134, 152

Milzarājs Pēteris (1934) – inženieris, konstruktors 133

Miļevskis Mārtiņš (1983) – komponists, sitaminstrumentālists 230

Mistre Iluta (1969) – horeogrāfe 421

Mocarts Volfgangs Amadejs (*Mozart*, 1756–1791) – austriešu komponists, pianists 70, 149, 161, 167, 172, 175, 182, 208, 308

Mogensena Sandra (1960) – pianiste 359, 365, 366, 369

Moors Džeimss Hallers (*Moor*, 1942–2024) – amerikāņu ētiķis, morālfilozofs 353, 372, 373

Morans A. – amerikāņu skaņu ierakstu firmas vadītājs 129

Mozers Miervaldis (1953–2021) – publicists, sabiedriskais darbinieks, režisors 181

Muchks Jānis (arī Muhks, 1921–2004) – uzņēmējs, sabiedriskais darbinieks 315

Muižniece-Liepiņa Sarma (1960) – dzejniece, māksliniece, sabiedriskā darbiniece 351, 361

Muižnieks Andris (1945) – diriģents, pedagogs 218, 420, 421, 422

Muižnieks Bernhards (1868–1940) – komponists, diriģents, pedagogs, skolotājs 85, 91, 98,

Muižnieks Juris (1944) – čellists, pedagogs 303

Muktupāvela Laima (tag. Kota, 1962) – rakstniece 261

Muktupāvels Māris (1962) – koklētājs, postfolkloras mūziķis 316, 317

Muktupāvels Valdis (1958) – etnomuzikologs, mūziķis, komponists 276, 278, 281, 285, 316, 317

Muktupāvels Zigfrīds (1965) – mūziķis, dziedātājs, žurnālists 215, 218

Muradeli Vano (1908–1970) – gruzīnu komponists 152, 156, 162

Mūrniece Zanda (1970) – horeogrāfe 420, 421

Muzikants Ivars – teātra darbinieks 383

Naiso Uno (*Naissoo*, 1928–1980) – igauņu komponists, mūziķis 171

Nēgeli Hanss Georgs (*Nägeli*, 1773–1836) – šveiciešu komponists 31

Neikens Juris (1826–1868) – rakstnieks, mācītājs 11, 29, 34, 37–40, 43, 45, 439

Neilands Jānis (1831–1900) – komponists, diriģents 47

Neilands Jānis (*Neuland*, 1840–1915) – latviešu mācītājs, literāts 34

Nīgals Uģis (1948) – mākslinieks, grafiskais dizainers 339, 342, 344, 345

Niklase Līga – dziesmas teksta autore 217

Nolkens Ernsts Frīdrihs fon (*von Nolcken*, 1814–1900) – vācbaltiešu muižnieks 49

Norvilis Jānis (1906–1994) – komponists, diriģents, ērģelnieks 113, 125, 314, 379, 380, 401

Novikovs Anatolijs (*Novikov*, 1896–1984) – krievu komponists 151, 164

Noviks Arvils (1985) – horeogrāfs 421

Nurka Janīna (1943) – horeogrāfe 248, 420, 421

Obšteins Frīdrihs (1878–1938) – skolotājs, sabiedriskais darbinieks, mācību grāmatu autors 95, 99

Ohlopkovs Nikolajs (*Okhlopkov*, 1900–1967) – PSRS režisors 134

Olavs Vilis (līdz 1890 Vilis Plute, 1867–1917) – sabiedriskais darbinieks, publicists, literāts, pedagogs 91

Oliņa Zane (1972) – pedagoģe 403

Onegērs Artūrs (*Honegger*, 1892–1955) – šveiciešu komponists 188

Opeskins Marks (1953) – diriģents, komponists 307, 311, 315, 337, 352, 354–356, 359, 360

Ordelovskis Gunārs (1927–1990) – komponists, diriģents 162, 168, 171, 172, 181, 182, 335, 419, 420

Ore Ādams (1855–1927) – ērģelnieks, komponists 99, 124

Ore Pēteris (1903–1991) – brīvmākslinieks, izglītības darbinieks, kapelmeistars 108

Ore Ringolds (1931–1968) – komponists, diriģents 230

Ortmane Kristīne (1961) – koklētāja, tautas deju ansambļa vadītāja 353

Ošs Jānis (1890–1937) – horeogrāfs, tautas deju pierakstītājs 113, 249, 330, 331, 343, 360

Ozola Laima (1954) – pianiste 303–306

Ozoliņa Indra (1966) – horeogrāfe, deju skolotāja 420, 421

Ozoliņa Dagnija – dejotāja 383

Ozoliņa Elīna – sitaminstrumentāliste 359

Ozoliņš Arturs (1946) – pianists 352, 362, 366, 367, 369

Ozoliņš Jānis (1908–1981) – komponists, diriģents 143, 144, 145, 148–153, 155, 156, 160–162, 168, 171, 183, 186–189, 217, 419

Ozoliņš Jēkabs (1945) – diriģents 224, 231,

Ozoliņš Valdemārs (1896–1973) – komponists, diriģents 104, 113, 126, 130, 305, 314, 380

Ozols Jānis (1980) – diriģents, dziedātājs 393

Ozols Konrāds – dziedātājs 366

Pacers Heinrihs (ap 1940) – vijolnieks, sabiedriskais darbinieks 380

Padega-Grendze Silvija (1963) – vijolniece, vijoļspēles pedagoģe 329, 337, 349

Padega-Zamura Laura (1960) – diriģente, vijolniece, pedagoģe 329, 349, 359

Padovska Ilze – dziedātāja 384

Pahmutova Aleksandra (*Pahmutova*, 1929) – PSRS komponiste 155, 156

Pakalns Guntis (1959) – folkloras pētnieks, stāstnieks 281

Pālens Karls Magnuss fon (*Pahlen*, 1779–1863) – vācbaltiešu izcelsmes krievu kavalērijas ģenerālis, valsts darbinieks 53

Pauflers Frīdrihs Nikolajs (*Pauffler*, 1778–1856) – vācbaltiešu teologs, mācītājs, skolotājs 51, 54

Pauliņš Voldemārs (1869 – mirš. g. nez.) – ērģelnieks, diriģents, komponists, mūzikas kritiķis 99

Pauls Raimonds (1936) – komponists, pianists 16, 164, 166, 167, 169, 171–173, 182, 183, 192, 194, 202, 206, 209, 212, 216–218, 220–222, 224, 226, 230, 234, 235, 256, 257, 308, 340, 363, 387, 419, 442, 445

Paupe Ilga Zenta (1953) – dziedātāja 349

Pavasars Helmers (1903–1998) – komponists, diriģents, ērģelnieks 127, 301, 303–306, 357

Pavlovskis Olģerts Raimonds (1934) – mikrobiologs, politiķis, sabiedriskais darbinieks 345, 361

Pērkons Auseklis (1932–2005) – zinātnieks, diriģents 313

Pērsels Henrijs (*Purcell*, 1659–1695) – angļu komponists 159

Peters Jānis (1939–2025) – dzejnieks 161, 164, 166, 167, 171, 173, 182, 205, 206, 218, 234, 235, 358, 363,

Pētersone Astrīda (*Cooper*, 1958–2019) – pianiste 386

Pētersone Rita (1913–2009) – pianiste, ērģelniece, diriģente, pedagoģe 322

Pētersone Solveiga (Kūlaine, 1978) – skolotāja, folkloras eksperte 282

Pētersone-Lazdāne Iveta (1976) – tautas deju ansambļu vadītāja, dejas pedagoģe 421

Pētersons Ingus (1959) – dziedātājs 182

Pētersons Kārlis – diriģents 41, 42

Petss Riho (*Päts*, arī *Richard Päts*, 1899–1977) – igauņu komponists, diriģents, mūzikas žurnālists, skolotājs 153

Pičukāne Ingrīda (1978) – māksliniece, ilustratore 216

Piebalga Gerda (ap 1930) – pianiste, kora dziedātāja 379, 380

Piksone Rasma (Celma, 1935–1991) – sabiedriskā darbiniece, deju kopas vadītāja 379

Pilsātnieks Jēkabs (1838–1879) – dzejnieks, pedagogs 47, 73,

Plakidis Pēteris (1947–2017) – komponists, pianists 163, 166, 167, 170, 192, 194, 207, 227, 419,

Plātess Ernsts (*Plates*, 1821–1887) – vācbaltiešu vai latviešu cilmes grāmatizdevējs 40

Platpere Rita (1953) – diriģente 281

Platpers Arvīds (1948) – diriģents 175, 181–183, 203, 211, 212, 215–218, 235, 420, 421

Plekāne Ā. – skolotāja, diriģente 157

Pličs Ferdinands (1893–1948) – skolotājs, vijolnieks, komponists 87, 125, 126, 134, 136, 151

Ploms Reins (*Ploom*, 1900–1986) – igauņu komponists 171

Plostniece Gunta (1942) – diriģente, dziedātāja, pianiste 351, 356, 362, 364, 365, 367

Plostniece-Redpath Daina (1971) – vijolniece 365, 367

Plūdonis Vilis (1874–1940) – dzejnieks 104, 106, 130

Plūme Pēteris – diriģents 220

Pļavkalns Gundars (1931–2018) – dzejnieks, literatūrkritiķis 384

Pone Gundaris (1932–1994) – komponists, diriģents 303

Poreiters Ernests (1943–2001) – sarīkojumu deju pedagogs 253, 419, 420

Poriete-Bedarda Anita (*Bedard*, 1956) – tautas deju ansambļa vadītāja, sabiedriskā darbiniece 343, 353

Poruks Jānis (1871–1911) – rakstnieks 58

Poruks Jēkabs (1895–1963) – komponists, mūzikas publicists 100, 121, 126, 363

Postelis Rūdolfs (*Postel*, 1820–1889) – vācu ērģelnieks, diriģents, mūzikas direktors 69, 70

Prāmniece, Marta (1962) – ērģelniece, mūzikas pedagoģe 349, 351, 359, 360

Prāmnieks Kārlis (1964) – diriģents, ērģelnieks 360, 362, 365

Prauliņa Sniedze (1991) – multiinstrumentāliste, komponiste 80

Prauliņš Uģis (1957) – komponists 16, 191, 220, 230, 442

Prēdelis Arvīds (1902–1960) – ērģelnieks, pedagogs 191

Priede I. – meistarkursu dalībnieks 367

Priedīte Līga (1936–2023) – diriģente, pedagoģe 173

Priedkalne Māra – jaunatnes dienu dalībniece 390

Priedkalne Ruta – sabiedriskā darbiniece 380, 383

Priedkalns Jānis (1934–2022) – zinātnieks, sabiedriskais darbinieks, politiķis, mācītājs 379

Prū Peidža (*Prue*) – austrāliešu flautiste 390

Prūsis Hermanis (1890–1970) – diriģents, komponists, sabiedriskais darbinieks 85, 91

Pujāte Signe (1969) – folkloriste, mūziķe, Nacionālā kultūras centra direktore 275, 281, 284, 407

Puķīte Līga (1954–1999) – ērģelniece, pianiste, diriģente 300, 303, 306, 312, 313

Pulmane Inga (1960) – pedagoģe, horeogrāfe 421

Pumpurs Andrejs (1841–1902) – dzejnieks 393

Pumpurs Ilmārs (1966) – mūziķis, tradicionālās kultūras speciālists, etnomuzikologs 285

Punšelis Johans Leberehts Ēregots (*Punschel*, 1778–1849) – vācbaltiešu mācītājs, mūzikas skolotājs, korāļgrāmatu sastādītājs 25, 66, 68

Purmale Dzidra (1929–2017) – skolotāja, sabiedriskā darbiniece 303

Purviņš Jānis (1971) – horeogrāfs, pedagogs 216, 234, 250, 256, 265, 420, 421

Purviņš Jūlijs (1904–2000) – mežkopis 92

Purvītis Vilhelms (1872–1945) – gleznotājs 123

Purvs Arvīds (1926–2023) – komponists, diriģents 327, 328, 340

Purvs Ziedonis (1923–1989) – dzejnieks 163, 164, 167, 168, 170, 187

Pušmucāns Antons – jaunatnes dienu dalībnieks 383

Putniņš Tālis (1983) – jaunatnes dienu vadītājs 392

Pūce Dace (1962) – kinorežisore, producente, mūziķe 393

Pūce Valts (1962) – komponists 16, 220, 221, 224, 231, 235, 442

Pūķis Kārlis (1889–1968) – diriģents 126

Pūpola Māra – dejotāja 344

Račevskis Edgars (1936–2022) – diriģents 173

Račs Guntars (1965) – dziesmu autors, dzejnieks, mūzikas izdevējs, producents, bundzinieks 235

Rainis (īst. v. Jānis Pliekšāns, 1865–1929) – dzejnieks, dramaturgs 87, 88, 133, 168, 183, 217, 234, 337, 342, 363, 366, 379

Rakūns Valdis – dziedātājs 390

Ramans Ģederts (1927–1999) – komponists 139, 155, 161, 164, 167, 168, 170, 172, 187, 188, 192, 206

Ramats Eduards (1888–1983) – diriģents, mūzikas publicists 18, 98, 101, 125, 126

Ramiņš Imants (1943) – komponists, diriģents 360

Rancāne Aīda (1962) – folkloriste, zinātniece, mūziķe 281
Rasa Inta (1934) – kultūras pētniece 263
Raudsepa Ilze (1939) – skolotāja, sabiedriskā darbiniece 351
Raudseps Pauls (1963) – žurnālists 344, 350, 366
Reinika Dace (1958) – diriģente, skolotāja 210
Reiniks Lauris (1979) – popdziedātājs, raidījumu vadītājs, aktieris 216
Reiters Armīns (1935–1996) – sabiedriskais darbinieks 379
Reiters Daumants (1938–2016) – diriģents 150
Reiters Teodors (1884–1956) – diriģents 85, 88, 90, 91, 94, 104–106, 109, 119, 121, 125, 128, 133, 134
Reizniece Ilga (1956) – mūziķe, folkloriste, pedagoģe 281
Reneslāce Sandra (1955) – dejotāja 300
Repiševskis Ivans (*Repishevsky*) – krievu diriģents 155, 419
Rešetins Reinis (1989) – horeogrāfs 421
Reveliņš Uldis (1943) – sabiedriskais darbinieks 303
Rezņiks Boriss (1947) – komponists 191, 230
Riekstiņš Andris (1951) – komponists, vijolnieks, diriģents 230
Riekstiņš Jānis (1925–1983) – sabiedriskais darbinieks 345
Riemers Pēteris (1893–1959) – izglītības darbinieks, skolotājs 95
Rijnieks Jānis (1939–2021) – komponists, diriģents 161
Rikveilis Viesturs (1959) – garīdznieks, skolotājs 400, 402
Rinka Johanna (1893–1982) – folkloriste, pedagoģe 113, 249, 330, 331, 338, 343, 360
Ritere Zane (1939) – pianiste, diriģente 391
Rītiņš Mārtiņš (1949–2022) – pavārs, uzņēmējs, kora dalībnieks 299
Ritmane Lolita (1962) – komponiste, diriģente 308, 314, 318, 329, 337, 347, 354–357, 362–364, 369
Ritmane-Osis Brigita (Ritmane-*Jameson*, 1947) – pianiste, diriģente, komponiste 337
Ritmanis Andris (1926–2018) – ārsts, sabiedriskais darbinieks, rakstnieks 329, 337
Rodžerss Niks Moss (*Rogers*) – britu mūziķis, komponists, skaņu inženieris 80
Rodžerss Ričards (*Rodgers*, 1902–1979) – amerikāņu komponists, dziesmu un mūziklu autors 220
Roga Indra (1968) – režisore, aktrise 206
Roka Sandra (arī Roks) – aktrise 301
Romanovskis Mareks – flautists, diriģents 421, 422
Ronis Jānis (1931– mirš. g. nez.) – jaunatnes dienu vadītājs 383
Roze Benita (arī Rose, 1958) – pianiste 366
Rozenberga-Tunce Dagmāra (1884–1968) – operdziedātāja 371
Rozentāls Janis (1866–1916) – gleznotājs, grafiķis, mākslas teorētiķis, fotogrāfs 88
Rozīte Maruta (1940–2024) – diriģente, pedagoģe 170, 172, 194, 195–197
Rozītis Agnis (1950) – rakstnieks, garīdznieks 385
Rozītis Jūlijs (1880–1952) – komponists, diriģents, mūzikas pedagogs 79, 107, 182, 208, 217
Rozītis Juris (1951) – rakstnieks, teātra režisors, literatūrzinātnieks, sabiedriskais darbinieks 307, 385
Rubene-*Gladden* Anita (1955) – dziedātāja 336, 337
Rubenis Gunārs (1935–2020) – horeogrāfs 419
Rubess Balvis (1959) – ilustrators, grafiķis, animators, dizainers 348, 353
Rubess Baņuta (1956) – dramaturģe, režisore 338, 344, 366
Rubīns Roberts (1986) – režisors 253
Rudzīte Māra – jaunatnes dienu dalībniece, aktrise 383
Ruģēns Jānis (1817–1876) – dzejnieks 31, 33
Rūja Alfrēds (1923–2002) – baletdejotājs, horeogrāfs 343
Rulle Aida (1952) – folkloriste 311
Rulle Gaida (1959) – diriģente, koklētāja 311, 313, 315, 316
Rulliņa-Krauze Vēra (arī Vera, Matease, 1905–1974) – skolotāja, deju kopu vadītāja, dejas pētniece 338
Rullis Gundars (1955) – ģitārists, rokmūziķis 301
Rundāne Anita (Gaide, 1943) – ērģelniece, garīdzniece 356
Ruskis Mārtiņš (Kanters, 1991) – dziedātājs 224
Rūtiņa Ingrīda – pianiste 301
Rūtiņa Karīna – dziedātāja 301
Rūtiņš Andris (1965) – mākslinieks, rotkalis 348
Sakne Ira (Koks) – sabiedriskā darbiniece 384
Sakss Imants (1918–1991) – komponists, diriģents, publicists 327, 333, 336, 338, 341, 356,
Salaks Arturs (1891–1984) – folklorists, komponists, diriģents 87, 104, 122, 126, 327, 328, 331, 335, 336, 348, 355, 356
Salava Ināra (1943) – folkloriste 282
Salduma Andra (1971) – jaunatnes dienu vadītāja 391
Saliņa Laila (1955) – dziedātāja, komponiste 313, 329, 337, 341, 344, 349, 354, 358, 359, 362, 366, 369
Saliņa Lalita (1958) – flautiste 329, 336, 337, 342, 350, 359
Salmanis Egons (1965) – diriģents 235, 420–422
Samule Iveta – vijolniece, sabiedriskā darbiniece, eksporta politikas eksperte 390
Sāns Laura – svētku dalībniece 297
Sarkanbārde Ērika (1916–2004) – sabiedriskā darbiniece, ērģelniece 305
Sarma Anita (1955) – kora vadītāja 341
Sarma Jānis (1884–1983) – dzejnieks, rakstnieks, atdzejotājs 380
Saulīte Anda (*Banikos*, 1956) – koklētāja, daiļamatniece, teātra dekoratore, tērpu māksliniece 385
Saulīte Ingrīda (1935) – horeogrāfe, pedagoģe 253, 258, 265, 281, 419–421
Segliņš Alfrēds (1905–1982) – diriģents 155, 419
Sējāns Andris (1978) – komponists, dziedātājs, aranžētājs, producents 224
Sējāns Jānis (1955) – diriģents 192
Sējāns Reinis (1984) – mūziķis, producents, komponists 231
Sekunda Šaloms (*Secunda*, 1894–1974) – ukraiņu-ebreju izcelsmes amerikāņu komponists 314
Selecka Marta (1979) – producente, režisore 400
Selga Gunārs (1929–1986) – dzejnieks 170
Sērmūkslis Jānis (1855–1913) – ērģelnieks, komponists, mūzikas pedagogs 47
Sieriņš Jānis (arī Žanis Ādolfs, 1889–1975) – diriģents, Latvijas bankas darbinieks 85
Siliņa Elza (1895–1989) – dejas vēsturniece 250
Siliņš Ēvalds (1919–2015) – komponists, diriģents, mūzikas pedagogs 16, 150, 153, 158, 163– 165, 167, 168, 170–172, 182, 183, 188, 189, 202, 206, 208, 217, 227, 419, 442

Sīlis Valters (1985) – režisors 254
Silkalns Eduards (1937) – rakstnieks, literatūrkritiķis, sabiedriskais darbinieks 380, 384
Sineps Arnolds (1881–1952) – skolotājs, komponists 100
Sinka Indra (1958) – filoloģe, mūziķe 301, 311, 315, 316
Sīpola Lāra (arī Sipols, 1970) – vijolniece 365
Sīpolnieks Pēteris (1913–1984) – ērģelnieks, pedagogs 191
Sīpols Timotejs (1967) – vijolnieks 365, 366
Sirmais Māris (1969) – diriģents 212, 213, 216, 217, 420, 421
Skalbe Arvīds (1922–2002) – dzejnieks 77, 152
Skalbe Kārlis (1879–1945) – rakstnieks 104, 234, 342
Skare Krisīte (1981) – dziedātāja, diriģente 370
Skrīveris Juris (1934–1996) – diriģents, pedagogs 158
Skujeniece Biruta (1888–1931) – aktrise, dzejniece 88, 91
Skujenieks Knuts (1936–2022) – dzejnieks, atdzejotājs, literatūrkritiķis 224, 234
Skujiņa Jūlija (1910–1934) – skolotāja, pedagoģe 109
Skujiņa Rūta (1907–1964) – dzejniece, prozaiķe 134
Skulte Ādolfs (1909–2000) – komponists 16, 442
Skulte Bruno (1905–1976) – komponists, diriģents 327, 335, 336, 356, 357, 363, 365
Skulte Rihards (arī Richards, 1966) – komponists, pianists, diriģents 362, 363, 369
Slišāns Andris (1981) – folklorists, mūziķis, novadpētnieks 282
Smilga Jānis (1953) – trompetists, diriģents, pedagogs 420, 422
Smiltnieks Žanis (1893–1931) – mākslinieks, tēlnieks 84, 88
Smirnova Dace (Circene, 1982) – tautas deju pētniece, pedagoģe 285
Sneibe Zaiga (1949) – muzikoloģe, folkloras pētniece 281
Snipke Egons (1938) – diriģents, pedagogs 420
Sokolovs Vladislavs (*Sokolov*, 1908–1993) – krievu diriģents 152
Sokolovskis Gustavs Georgs (*Sokolowski*, 1792–1834) – vācbaltiešu mācītājs 34, 40, 41
Spāģis Andrejs (1820–1871) – skolotājs, publicists 56
Spalva Rita (1953–2025) – horeogrāfe 19, 265, 420, 421, 443
Spekke Arnolds (1887–1972) – literatūrzinātnieks, vēsturnieks, tulkotājs, diplomāts 383
Spīčs Ernests (1955) – tautas deju pētnieks, horeogrāfs, pedagogs 246, 265, 276, 277, 280, 285
Sprancmanis Jānis Dzintars (1935) – diriģents, pedagogs, dziesmu svētku rīkotājs 163, 168, 175, 181, 182, 192, 193, 203, 207, 208, 420
Sprancmanis Vilmārs (1928–1986) – kora vadītājs, kokles skolotājs, sabiedriskais darbinieks 341
Spriņģe Inga (1979) – pētnieciskā žurnāliste 216
Sproģe Guna (1955) – dziedātāja 301
Sproģis Andrejs – mūziķis kapelā 384
Sproģis Jānis (1944–2022) – dziedātājs 173
Stabulniece Aīda (1937) – mūzikas zinātniece, pedagoģe, diriģente 163
Stabulnieks Uldis (1945–2012) – komponists, pianists 191
Stade Farhads (1970) – diriģents 226
Stafecka Zane (1991) – dziedātāja 393
Stalte Helmī (1949– 2023) – folkloriste, sabiedriskā darbiniece, politiķe 278, 280
Stalts Dainis (dz. Dainis Grasis, 1939–2014) – folklorists, sabiedriskais darbinieks, politiķis 280
Stalts Dāvis (1982) – folklorists, politiķis 392
Staļģe Inese (Nelsone, 1968) – čelliste 367
Staļins Josifs (īst. v. Josifs Džugašvili, *Dzhugashvili, Stalin*, 1879–1953) – kompartijas darbinieks, valstsvīrs 134, 142, 143
Stāraste Margarita (1914–2014) – bērnu grāmatu ilustratore, rakstniece 446
Stārasts Ivars (1952) – aktieris, roka dziedātājs 366
Staško Aivars (1937) – diriģents, kokļu ansambļu vadītājs 341
Stenders Aleksandrs Johans (arī Jaunais Stenders, *Stender*, 1744–1819) – vācbaltiešu luterāņu teologs, apgaismotājs, mācītājs 31
Stenders Gothards Frīdrihs (arī Vecais Stenders, *Stender*, 1714–1796) – vācbaltiešu mācītājs, valodnieks, rakstnieks 34, 58, 60
Stengrevics Andris (1948) – tubists 342, 350
Steprāns, Jānis (1958) – saksofonists, džeza mūziķis, mūzikas pedagogs 342, 359, 364
Stībelis Jānis (arī *J Stever*, 1975) – dziedātājs 234
Straumanis Jānis (1864–1944) – mācītājs, skolotājs 101
Straume Jānis (1861–1929) – komponists, diriģents, mūzikas publicists 99, 122
Strautiņa Rita (1953) – diriģente, komponiste, koncertmeistare 337, 342, 350
Strautmanis Arturs (1910–1993) – literāts, žurnālists 339
Strautmanis Miķelis (1945) – pavārs, jaunatnes dienu vadītājs 385
Strauts Ēriks (1951) – aktieris, režisors, sabiedriskais darbinieks 384
Strazdiņa-Brahmane Dagnija (Brachmane) – dziedātāja 384
Strazdiņš Jānis (1984) – dziedātājs
Strazds Jānis (1980) – komponists, pianists, mūzikas producents 235
Streips Kārlis (1960) – žurnālists 360
Stumbris Jēkabs (1909–1943) – horeogrāfs, folklorists 246, 330, 338, 343, 360
Suhanovs Reinis (1985) – scenogrāfs, režisors 229, 262
Sūna Harijs (1923–1999) – horeogrāfs, pedagogs, pētnieks 246, 251, 419, 420
Sunepa Inga (Ozola, 1968) – čelliste 367
Svenne Ilze (1943) – pianiste 383
Sviridovs Georgijs (*Sviridov*, 1915–1998) – krievu komponists 221
Šacs Pauls Emīls (*Schatz*, 1807–1862) – vācbaltiešu mācītājs, pedagogs, literāts 30
Šarkovska-Liepiņa Ilze – muzikoloģe 9, 19, 185, 199, 375, 417, 444, 447
Šēnbergs Ernests Ferdinands (arī Šēnberģis, 1825–1894) – skolotājs, literāts 65, 68
Šēnfelds Eduards (1907–1990) – komponists, ērģelnieks 303, 305
Šepskis Oskars (1850–1914) – komponists, ērģelnieks 70, 230, 380
Šillers Ādolfs (1878–1946) – diriģents, skolotājs 87, 126
Šillers Frīdrihs fon (*Schiller*, 1759–1805) – vācu dzejnieks, dramaturgs, filozofs, vēsturnieks 34, 61
Šķepasts Ārijs (1961) – diriģents 224

Šķetris Pauls (1958) – dziedātājs 359
Šlāters Georgs Fridrihs (1804–1870) – gleznotājs, litogrāfs 28
Šlesere Maija (Meirāne, 1934) – dzejniece, māksliniece 341
Šmita Daila (1995) – jaunatnes dienu vadītāja 393
Šmita Judīte (1952) – aktrise, režisore, sabiedriskā darbiniece 386
Šmite Dace (1954) – diriģente 335, 360
Šmite-Kalēja-Bredovska Baiba (1949) – horeogrāfe, tautas deju ansambļu vadītāja 360
Šmits Aleksandrs (1985) – jaunatnes dienu vadītājs 393
Šmits D. – meistarkursu dalībnieks 367
Šmits Georgs (arī Šmidts) – skolotājs, diriģents 37
Šmits Kristofs fon (*Schmid*, 1768–1854) – vācu bērnu rakstnieks, pedagogs 33
Šmits Romāns – skolotājs, rakstnieks 123
Šulca Lilita (*Daenke*, 1963) – kordiriģente, koklētāja, datorspeciāliste, sabiedriskā darbiniece 390
Šulcs A. – diriģents, skolotājs 158
Šoriņš Voldemārs (1952) – aktieris 205
Štāla Daina (1940) – horeogrāfe, deju skolotāja 420
Štāls Miķelis (1874–1947) – skolotājs, grāmatizdevējs, publicists 123
Štauvere Ilga (Rozenbacha, 1932–1995) – sabiedriskā darbiniece 324, 333, 343, 345, 353, 361, 367, 372, 373, 375
Štauvere Ilze (*Hillier*, 1958) – dziedātāja ansamblī, skolotāja 371
Štauvere Māra (1969) – kora dziedātāja, dejotāja 361, 371
Štauvere Olga (Melvickis, 1905–1992) – māksliniece 370
Štauvers Andrejs (1928–2018) – lidmašīnu būvētājs 370
Štauvers Jānis (1901–1964) – mežzinis 370
Štauvers Mārtiņš (1927–2019) – žurnālists, sabiedriskais darbinieks, pārtikas tehnologs 324, 326, 330, 333, 339, 345, 352, 353, 361, 365, 367, 370–375
Šteina Baiba Rasma (1940) – horeogrāfe, pedagoģe 183, 221, 260, 419–421
Šteinfelds Frīdrihs (1817–1890) – skolotājs 62
Šteinharde Ilze (ap 1950) – pianiste 383, 384
Štolcs Hugo (1886–1942) – skolotājs, Latvijas valsts amatpersona, Jelgavas pilsētas galva 119
Štolls Karls Frīdrihs (*Stoll*, 1803–1904) – vācbaltiešu mācītājs 46
Štrāle-Didrihsone Ilze (arī Didrichsone) – pianiste, mūzikas kritiķe 340
Štrauss Johans (dēls) (*Strauß*, 1825–1899) – austriešu komponists, diriģents 220, 221, 300
Štrauss Osvalds (1927–2014) – horeogrāfs 419–421
Štubis Edgars (1958–2019) – jaunatnes dienu rīkotājs, sabiedriskais darbinieks 390
Štubis Tālis (1998) – jaunatnes dienu vadītājs 393
Šturma Eleonora (1928) – mākslas zinātniece, kritiķe 332
Šturms Arnolds (1912–1999) – komponists, flautists, publicists 305, 311, 347, 348, 358
Šuberts Pauls (1884–1945) – pianists, komponists 305
Šubrovskis Edgars (1975) – mūziķis, alternatīvās mūzikas komponists 77, 80
Šulcs A. – diriģents 158
Šulcs Johans Ābrahams Pēteris (*Schulz*, 1747–1800) – vācu komponists 33
Švehs Ernests (*Schwech*, 1819–1898) – vācbaltiešu pedagogs, diriģents, ērģelnieks 37–39
Švītiņa Laura (1997) – muzikoloģe 417

Taizeka Baiba (*Tyzek*) – horeogrāfe 344
Tālberga Rudīte – diriģente, pedagoģe 234, 421
Tāle Iveta (1962) – folkloriste, pedagoģe 281
Talla Vita (1967) – folkloriste, pedagoģe 282
Tauns Linards (īst. v. Arnolds Mikus Bērzs-Bērziņš, 1922–1963) – dzejnieks 329, 342
Teihmanis Atis jun. (arī Teichmanis, 1950–2016) – čellists 300
Teihmanis Juris (arī Teichmanis, 1966) – čellists 311
Tenne-Šēns Andrejs (1947) – pētnieks, fotogrāfs 375
Tērauds Ādams (1838–1891) – skolotājs, ērģelnieks 34, 47
Tērauds, Jānis (arī *John*, 1963) – ērģelnieks, pianists, mūzikas kritiķis 360
Teriņš Jānis (1893–1980) – mācītājs 101
Teterovskis Ints (1972) – diriģents 393
Tiguls Raimonds (1972) – komponists 234
Tisenkopfs Tālis (1957) – sociologs 17, 442
Tomps Jāns (*Tomp*, 1894–1924) – igauņu politiķis, komunists 158, 159
Tomsone I. – pianiste 379
Tomsone Rasa (1964) – sabiedriskā darbiniece 353
Tomsons Teodors (1909–1988) – dzejnieks, apskatnieks 342
Tormiss Veljo (*Tormis*, 1930–2017) – igauņu komponists 159
Trasuns Jezups (1898–1978) – politiķis, publicists, sabiedriskais darbinieks 95
Treibergs Toms (1985) – latviešu dzejnieks, aktieris, žurnālists 281
Treice Līvija (Petrovska, 1921–1979) – skolotāja, diriģente 145
Treimane Kristīne (1953) – čelliste 359
Treimanis-Zvārgulis Edvards (īst. v. Edvards Treimanis, 1866–1950) – dzejnieks, ierēdnis, politiķis, grāmatizdevējs 235
Trukšāne Guna (1983) – horeogrāfe, deju skolotāja 421
Tuktēna Kārla – jaunatnes dienu vadītāja 394
Tuktēna Selga – jaunatnes dienu vadītāja 394
Turbads Jānis (īst. v. Valdis Zeps, 1932–1996) – valodnieks, rakstnieks 344

Ule Juhansoo Daina (1960) – tautas deju dejotāja 361, 364
Ulmanis Gatis (1968) – pianists, ģenerālis Latvijas Aizsargu organizācijā 367
Ulmanis Kārlis (1877–1942) – agronoms, politiķis, sabiedriskais darbinieks, valstsvīrs Latvijas prezidents 108, 109, 129, 245, 246, 248, 251, 262, 287
Ulmanis Karls Kristiāns (arī Ulmans, *Ulmann*, 1793–1871) – vācbaltiešu mācītājs, valodnieks, tulkotājs 27–30, 64
Ulms Jānis – teātra darbinieks 383
Ulpe Pēteris (1810–1884) – skolotājs 65
Upeniece-Jasuta Irēne (1957) – diriģente, mūzikas pedagoģe 340, 341
Upīte D. – skolotāja, diriģente Kandavā 157
Upmane-Holšteine Māra (1984) – dziedātāja, dziesmu autore 235

Uskale Ilona (1946) – sabiedriskā darbiniece, folkloriste 305
Uskale Zinta – svētku dalībniece 311
Uskalis Kārlis (1931–1990) – rotkalis, tautas deju vadītājs 305
Ustinskovs Jevgeņijs (1970) – diriģents 218, 224, 230, 234, 421
Uzēla Alfonss (*Uzėla*, 1934–2011) – lietuviešu diriģents, pedagogs 160

Ūders-Ūdris Mārtiņš (1839–1910) – skolotājs, diriģents, ērģelnieks, sabiedriskais darbinieks 47
Ūdre Gita (1958) – horeogrāfe, deju skolotāja 420
Ūdris Ernests (1869–1958) – komponists, diriģents, nošu izdevējs 77
Ūdris-Balodis Rolands (saukts arī Ūdrītis, 1975) – dziedātājs, ģitārists 234
Ūpe Sarma (1955) – folkloriste, pedagoģe 282
Ūsis Dāvids (1965–2009) – ērģelnieks 351

Vācietis Ojārs (1933–1983) – dzejnieks 159, 161, 170, 171, 209, 217, 235
Vāczemnieks Laimonis (1929–1998) – rakstnieks, dzejnieks, kinoscenārists 162
Vaicis Normunds (1962) – diriģents 192
Valdemārs Krišjānis (1825–1891) – sabiedriskais darbinieks, publicists, rakstnieks 36
Valdmane Rasma (1940–2021) – skolotāja, kordiriģente 165, 172
Valle Aleksandrs (1890–1972) – komponists, pedagogs, skolotājs, mūziķis 104
Vallena Dagmāra (1928–2013) – žurnāliste, sabiedriskā darbiniece 327
Valters Ferdinands (*Walter*, 1801–1869) – vācbaltiešu mācītājs, bīskaps 27, 28, 36, 57,
Valters Gatis (1984) – inženieris, mūziķis 392
Vanadziņš Nikolajs (1892–1978) – ērģelnieks, mūzikas pedagogs 97
Vanags Jūlijs (1903–1986) – rakstnieks 170
Vanags Juris – pianists 386
Vanags Romāns (1960) – diriģents 192, 203, 212, 216, 218, 220, 231, 235, 420, 421
Vanags Rūdolfs (1892–1977) – diriģents, pedagogs 193
Vanters Rūdis – skolnieks, stāstnieks 288
Vasks Pēteris (1946) – komponists 342, 367
Vatsons Karls (*Watson*, 1777–1826) – vācbaltiešu luterāņu mācītājs, publicists 51, 53, 63
Vāvere Aina (arī Neboisa, 1924–2011) – rakstniece 384, 393
Vēbers Karls Marija fon (*Weber*, 1786–1826) – vācu komponists, diriģents, pianists 172
Veidemanis Teodors (1842–1912) – sabiedrisks darbinieks, skolotājs, vijolnieks 70
Veidenbergs Eduards – komponists 122
Veikšāns Donāts (1946) – diriģents, pedagogs 422
Veinbergs Jānis (1831–1896) – skolotājs 71
Veirihs Karls Jūliuss (*Weyrich*, 1810–1863) – vācbaltiešu mācītājs 33
Veizāns Edmunds (1971) – horeogrāfs, pedagogs 254
Verdi Džuzepe (*Verdi*, 1813–1901) – itāļu komponists 172, 209
Vesmanis Frīdrihs (1875–1925) – jurists, politiķis, diplomāts 95
Vičs Andrejs (1879–1943) – skolotājs, pedagogs, publicists, vēsturnieks 109
Vidulejs Nikolajs (1890–1949) – skolotājs, diriģents, pedagogs 99
Vieru Grigore (*Vieru*, 1935–2009) – moldāvu dzejnieks, rakstnieks 163, 217
Viese Saulcerīte (1932–2004) – rakstniece, literatūrzinātniece 58
Vīgnere Aina (1914–1979) – juriste, ārste stomatoloģe 153
Vīgnere Beatrise (1903–1990) – horeogrāfe 153
Vīgnere-Grīnberga Malvīne (1873–1949) – dziedātāja 97
Vīgners Ernests (1850–1933) – komponists, diriģents 70, 71, 72, 89, 91, 93, 94, 98, 99, 101, 106, 122, 171, 194, 380,
Vīgners Ivars (1940–2007) – pianists, komponists, skaņu režisors 163
Vīgners Leonīds (1906–2001) – diriģents, komponists 76, 148, 150, 151, 153, 155, 156, 161, 178, 181, 183, 190, 193, 419, 420
Vīķe-Freiberga Vaira (1937) – psiholoģe, folkloriste, politiķe, Latvijas Valsts prezidente 209, 211, 216, 223, 360, 420
Vīlipsone Ērika (1924–2018) – folkloriste 305
Vikmane Kristīne (1955) – dziedātāja 337
Vīksna Ingrida (Reneslāce, prec. Fogele; 1920–2017) – dzejniece, rakstniece 342
Vinogradova Līga (1991) – pētniece 259
Vinters J. – meistarkursu dalībnieks 367
Virga Ainars (1964) – rokmūziķis, dziesmu autors 217
Virza Edvarts (īst. v. Jēkabs Eduards Liekna, 1883–1940) – dzejnieks, rakstnieks, publicists 108, 121
Vītola Astra – diriģente, kokļu ansambļa vadītāja 341
Vītola Linda (1967) – diriģente, pedagoģe 229, 230
Vītoliņa Ilga (1966–2009) – leļļu teātra māksliniece, mūziķe 316
Vītoliņš Andris (1931–2013) – komponists, ērģelnieks, diriģents 298, 299–302, 306–308, 310, 311, 313–317, 339
Vītoliņš Jānis (1886–1955) – komponists, fagotists, diriģents
Vītoliņš Jēkabs (1898–1977) – muzikologs 18, 79, 92, 95, 108, 126, 128, 191, 208, 443
Vītols Alberts (1961) – dziedātājs, sabiedriskais darbinieks 358
Vītols Edgars (1985) – diriģents 224, 227, 231, 234, 407, 421
Vītols Jāzeps (1863–1948) – komponists, pedagogs 15, 16, 21, 69, 72, 76–78, 87, 89, 90, 91, 94, 100, 106, 120–122, 124, 129–131, 133, 134, 150, 159, 162, 173, 186, 188, 194, 205, 207, 208, 217, 220, 227, 231, 299, 304, 306, 327, 355–357, 359, 380, 400, 402, 405, 407, 419, 442, 445, 447
Voiniča Ija (1968–2021) – kordiriģente 400, 403
Voitkus Artūrs (1911–1991) – garīdznieks, rakstnieks 338
Volkova Zane (Ritere, 1939) – pianiste, diriģente 380
Volters Johans Kristofs (*Wolter*, 1773–1858) – vācbaltiešu mācītājs, Kurzemes skolu dibinātājs 51, 54–57, 62–64
Voļaks Boļeslavs (1944–2020) – trombonists, pedagogs 220
Vrangelis, Karls Antons fon (*Wrangell*, 1811–1891) – vācbaltiešu barons, landrāts 29
Vuda-Cinkusa Lorija (1969) – diriģente, dziedātāja 362, 363

Zadovskis Karls (*Sadowsky*, 1807–1899) – vācbaltiešu pedagogs 57, 63, 64, 69
Zaharova Kristīna (skatuves v. *Mishelle*, 1989) – dziedātāja 220
Zaharovs Vladimirs (*Zakharov,* 1901–1956) – krievu komponists 145
Zalāne Ilona (1974) – Praulienas pagasta vadītāja 401
Zāle Klāra (1911–2003) – dzejniece 358
Zālīte Elīna (1898–1955) – rakstniece, dzejniece, dramaturge, tulkotāja 187
Zālīte Ieva – dziedātāja, flautiste 303, 315, 316
Zālīte Māra (1952) – dzejniece 182, 183, 209, 211, 217, 218
Zālītis A. – dziedātājs 379
Zālītis Jānis (1884–1943) – komponists, mūzikas publicists 89, 104, 106, 122, 442, 443
Zaļupe Rihards (1983) – komponists, sitam-instrumentālists, producents, pedagogs 220, 230
Zandbergs Mārtiņš (1945) – diriģents, skolotājs 313
Zandere Inese (1958) – dzejniece, bērnu literatūras autore, izdevēja 217, 220
Zariņa Laura (1987) – vijolniece 359
Zariņa Rubenis Laura (1964-2022) – dziedātāja 364
Zariņa Lidija (1937–2003) – horeogrāfe, tautas deju ansambļa vadītāja 333, 337, 338,
Zariņa Marie Anna (1927–2004) – diplomāte, mūziķe 301, 303
Zariņa-Rubenis Laura (1964–2022) – dziedātāja
Zariņš Kārlis (1879–1963) – diplomāts 301, 383
Zariņš Kristaps (1948) – žurnālists 351
Zariņš Marģeris (1910–1993) – komponists, rakstnieks 152, 156, 191
Zariņš Pēteris (1957) – pianists, pedagogs 341, 359, 364
Zatlers Valdis (1955) – ārsts, politiķis, Latvijas Republikas prezidents 394
Zdanovskis Harijs (1955) – diriģents, pedagogs 420–422
Zēbode Augusts Aleksandrs (1844–1887) – skolotājs, ērģelnieks, diriģents 47
Zeibolts Jēkabs (arī Zeiboltu Jēkabs, 1867–1924) – rakstnieks 47
Zeiferts Teodors (1865–1929) – pedagogs, dzejnieks, literatūrkritiķis, literatūrvēsturnieks 84
Zeile-Annusa Edīte (1946) – mūziķe, skolotāja 313, 315
Zeltiņš Teodors (1914–1991) – rakstnieks, žurnālists 383
Zeltkalns Valdis (1942) – diriģents, aranžētājs, komponists 150, 172
Zeltmate Zinaīda (1920–1991) – dejotāja, horeogrāfe 419
Zemdegs Dāvids (1960) – mūziķis, diriģents, jaunatnes dienu rīkotājs 390
Zemgals Gustavs (1871–1939) – jurists, politiķis, apsardzības (kara) ministrs, Latvijas Valsts prezidents, finanšu ministrs 104
Zemzare Ingrīda (1952) – muzikoloģe 367
Zemzaris Imants (1951) – komponists, pianists 187, 342
Zeps Ēriks (1993) – folklorists, mūziķis 394
Ziedonis Imants (1933–2013) – dzejnieks 217, 276
Zigmunds Kārlis (1863–1925) – skolotājs, komponists 122
Zīle Indriķis (1841–1919) – diriģents, ērģelnieks, mūzikas pedagogs 47, 72
Zīle Jēkaups – tiesu priekšsēdētājs 54
Zilveris Valdis (1963) – komponists, pedagogs 217
Zirnis Jānis (1944) – diriģents 203, 420
Zīverts Mārtiņš (1903–1990) – dramaturgs 386
Zobena Lilija (arī Zobens, 1950) – dziedātāja, diriģente, izdevēja, sabiedriskā darbiniece 301, 303–305, 307, 310, 311, 318, 324, 337, 346, 347, 369
Zobens Ziedonis – mūziķis 301
Zuika Roberts (1913–2015) – diriģents 346, 348
Zvejniece Anneli (1969) – dziedātāja, sabiedriskā darbiniece 306
Zvirbule Amanda (1967) – jaunatnes dienu vadītāja 390
Zvirgzdiņa Maija (1916–2000) – tautas deju kopu vadītāja, sabiedriska darbiniece 305
Žagata Uldis (1928–2015) – baletdejotājs, horeogrāfs 256, 419–421
Žīgurs Jānis (1915–1988) – rakstnieks, tulkotājs 134
Žilinskis Arvīds (1905–1993) – komponists, pianists 133, 134, 136, 155, 156, 162–164, 170, 187, 188, 192, 194
Žiljēns Kamils (*Jullian*, 1859–1933) – franču vēsturnieks, filologs, arheologs, literatūrzinātnieks 181, 183
Žogota Inguna (1960) – folkloriste, pedagoģe 282

SUMMARY

The Song Festivals resemble growth rings in an oak tree – markers of time in our identity. They are our pride and joy, a source of deep emotion and spiritual strength – a harmony of shared sorrow and unity expressed jointly for more than 150 years. From the mighty trunk of the Song Festival, the School Youth Song Festival has sprouted like a leafy new branch, with its guiding motif – vitality, youth, friendship, continuity, and self-affirmation, all of which are so important to our nation's destiny.

In 2003, the Song and Dance Celebrations of Latvia, Lithuania, and Estonia were included in UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity as a phenomenon of traditional culture that intertwines both singing and dancing. Most notably, it highlights the skill of singing multi-part *a cappella*[1] music, representing each nation's classical repertoire, sacred music, folk songs, original compositions, and classical works from around the world.

Although regular school song festivals officially began during the Soviet era, the tradition has much deeper historical roots. Musically educated children and youth had already become part of the Song Festival movement before the first official festival in 1873, as their voices would often blend with those of adults in schools, churches, and outdoors. The significance of music in education was acknowledged and highlighted from the very inception of Christian educational traditions. There are many sources from the early 19th century that mention Latvian school students singing. One of the earliest documented events involving children in a song celebration was the **song day** organised by Jānis Neikens in **Dikļi in 1864,** also known as the first Vidzeme Song Festival. Alongside adults, 120 children participated in the morning section of the event. **In 1866,** a **special children's singing festival** was held **in Lazdona**, organised by local pastor Rudolf Guleke. Schoolchildren gathered from neighbouring areas as well as from farther away – including Lazdona, Sarkaņi, Prauliena, and Aizkuja – for a real song festival in two parts: held in the church and at the pastor's manor. Around the same time, similar singing days and celebrations involving schoolchildren were also held in Kurzeme as part of the educational process.

Before the 6th Nationwide Latvian Song Festival in 1926—the first to be held in the newly independent Republic of Latvia—**the 1st Youth Song Festival** was organised in Riga in 1922. This was followed by the **1st Latgale Youth Song Festival in Rēzekne** in 1925, the **2nd Youth Song Festival** in 1928, and the **celebration marking the 10th anniversary of Latvian schools** in September 1929. Various smaller and larger events were held throughout the interwar period. Particular noteworthy in this context are the activities of the Latvian Red Cross Youth Choir, led by conductor Jānis Milzarājs.

Thanks to research into folk dancing and the development of ballet, dance gradually emerged as a strong tradition alongside singing. As early as the interwar period, dance was included in the programmes of youth song celebrations, children's festivals, and other events. This demonstrates that the phenomenon of children singing in choirs, together with children's dancing, is not merely an achievement of the Soviet era, but the result of a much longer-standing tradition.

Folk dancing and its artistic interpretations—blending tradition with innovation—appeared on the grand stage as an equal counterpart to singing at the **10th Nationwide Latvian Song Festival in 1948** (then called the 1st Song Festival of Soviet Latvia, dedicated to the 75th anniversary of the Latvian Song Festival tradition). Under Soviet occupation, the inclusion of dance in the Song Festivals aligned with the Soviet model of song and dance ensembles, widely promoted across the USSR. Soviet ideological messages could be visually conveyed—as ethnic folk dances moved from rural homesteads to the grand stage, they became a decorative expression of national identity, or a symbolic and illustrative vehicle for communist ideology.

Until 1960, the Nationwide Song and Dance Festivals had always been shared events for all generations. However, children's and youth choirs often performed separately from adults. Children's performances had become an important part of the programme in the Nationwide Latvian Song Festivals in 1948, 1950, and 1955. As the quality of school choirs and dance groups improved and mass participation increased, and as the organisers recognised the strength and scope of children's and youth participation, they concluded that special, separate events were needed for younger participants. Thus, the decision was made to organise large, independent festivals for children and youth. This led to the **First School Youth Song and Dance Festival,** which took place on **June 23, 1960, in Riga.** It became a relatively independent part of the Song and Dance Festival movement and began a tradition of regular festival.

The Soviet regime aimed to erase historical achievements from the people's memory by introducing new festivals with a new numbering system, similar to what had happened with the Nationwide Latvian Song Festivals. Likewise, ignoring the First Youth Song Festival in 1922, the event held on June 23, 1960 in Riga was named the First School Youth Song and Dance Festival. During the Soviet occupation, these festivals were even more ideologised than the 'main' ones, as reflected in the repertoire, since the authorities considered it important that the 'education of youth' falls in line with the Communist Party's guidelines. The national element in these festivals appeared only as decoration and one facet of internationalism. This tradition was only broken with the festival that was held during the Singing Revolution in 1989.

Thirteen festivals have been held since 1960, each with its own unique approach to the programme, its own repertoire, and conductors. At the same time, they have largely adopted the model of the 'main' Song and Dance Festival, becoming something of a mirror and resource for the nationwide festival tradition. The Song Festival movement would risk dying out without the active participation of youth and the involvement of children and young people. The continuity of the

1 *A cappella* – solo or multi-part singing without instrumental accompaniment.

Song Festival tradition and state-level commitment to ensuring it were affirmed by the *Song and Dance Celebration Law,*[2] adopted in 2005. This law's objectives are to ensure the continuous and cyclical organising of festivals, regulate the preparation process, and define the financial and organisational responsibilities of the state and municipalities. According to the law, the Latvian School Youth Song and Dance Festival takes place every five years, in one of the years between the Nationwide Latvian Song and Dance Festivals.

The tradition of the three Baltic States' **Student Song and Dance Festival 'Gaudeamus'** began in 1956, when students from the Baltic countries first came together for a joint festival in the university town of Tartu in Estonia. Since then, this youth festival has taken place every five years, rotating between cities in the Baltic States (with the exception of 2021, due to the pandemic). It brings together thousands of student choir singers, dancers, and wind orchestra musicians from universities across Latvia, Estonia, and Lithuania. The Baltic Students' Song and Dance Festival 'Gaudeamus' remains an important cornerstone in preserving the unique tradition of song and dance festivals and in strengthening unity among the Baltic nations.

The exile Song Festival tradition has followed a complex and distinctive path. Living scattered across different countries made it difficult to gather in large numbers—singers often travelled not just across one country, but across and between entire continents. The question of educating younger generations and preserving their national identity for the future became particularly urgent.

After leaving the refugee camps in Germany, where Song Days were held in many places, as well as the Song Festival in Esslingen (1947), Latvian choirs were once again formed in the new homelands of Latvians across Europe, America, and Australia. This included not only adult choirs but also children's and youth choirs—thus reviving the choral movement. The tradition continued, with young people joining in song festivals and song days alongside adults, although not always. Each event in exile required significant resources, which is why these festivals often evolved into broader cultural days, showcasing the richness of Latvian exile culture. Even under these challenging circumstances, youth-led initiatives emerged, forming new youth choirs and dance groups, and organising special events such as youth song festivals in the United States and Canada, as well as youth arts festivals in Australia. The Youth Song Festivals in North America, the West Coast Latvian Song Festivals in the U.S., the North American Song Days, the Song Days in Garezers (a Latvian youth centre in Michigan), the Australian Latvian Arts Festival, the European Song Festivals (since 1964), and the World Free Latvian Song Days (1979, 1984, 1987) all form part of the flourishing tree of exile festivals. This 'tree' protected the dispersed Latvians from assimilation, constantly reminding them of Latvia's de jure independence and its lost de facto statehood. In exile, even more than in the homeland, this 'tree' grew abundant branches of Latvian folk songs and dances, as well as achievements in Latvian music and creativity—reflecting, in condensed form, the full spectrum of music, art, and culture in the diaspora. The rare opportunity for Latvians to gather in one place provided inspiration to include theatre, concert music, poetry readings, and modern art exhibitions in festival programmes, expanding the boundaries of genres and incorporating more contemporary and relevant content. Even after the restoration of Latvia's independence, the diaspora continues to uphold the Song Festival tradition and choirs, dance groups, conductors, and choreographers from Latvia regularly participate as guests in these festivals. Choirs from abroad are now also welcomed as participants at the Song Festivals in the homeland.[3]

Although the school youth song festivals have established themselves as a relatively independent event, their connection to the 'large' festivals is unmistakable. The periodisation of the Nationwide Song Festivals (before the establishment of the nation state: I–V festivals, 1873–1910; the interwar period: VI–IX festivals, 1926–1938; Soviet occupation: X–XIX festivals, 1948–1985; restoration of national independence: XX–XXVII, 1990–2023) can be applied to the school youth festivals with some exceptions. However, in general terms, these phases overlap. Regarding the children's and youth festivals, these can be categorised as having a prelude period (before the establishment of the nation state), the interwar period, which was also the first period of independence, during which festivals of various scales were held irregularly (1922–1940), the Soviet occupation period (I–VI festivals, 1960–1989), and finally, the period following the restoration of national independence (VII–XIII, 1995–2025).

The School Youth Song and Dance Festival of 1989, held a year before the XX Nationwide Song Festival, marked a turning point – the rapid political changes happening in Latvia were sharply reflected in the preparations for the song festival. For the first time in several decades, previously unheard songs were performed on the festival stage. The foundation for this had already been laid by the Singing Revolution, which began in 1988 with choirs participating in public manifestations and the revival of songs that had previously been banned by the Soviet authorities.

Since the restoration of independence, significant changes have taken place in the structure of the Song and Dance Festival—it has expanded with various new events, and now representatives of almost all genres and disciplines of amateur art seek to participate. In the field of music, the wind orchestra movement has gained a notable presence, and since 2005, the youth symphony orchestra has regularly taken part in the festival. Since 2005, the tradition of sacred music concerts has been revived.

Applied arts exhibitions, national costume competitions, *kokle* (Latvian zither-like instrument) music concerts, a Folklore Day at the Ethnographic Open-Air Museum and elsewhere, performances by folk bands, minority cultural groups, and amateur theatre productions—all of these have become integral parts of the festival programme, alongside individual music ensemble performances and joint concerts at various venues throughout Riga. The culmination of the festivities includes the traditional parade, grand dance performances in stadiums, and the festival's central event: the massed choir concert on the Great Stage in Mežaparks, now known as *Sidraba birzs* (Silver Grove).

The school youth song festivals have never prevented children and young people from participating in the 'main' Song and Dance Festivals, as the choir and dance ensemble competitions are also open to school mixed choirs and youth dance groups, and children's and youth performances are often included in the major dance festival concerts. A special massed youth choir concert was held in 2003, during the XXIII Nationwide Latvian Song Festival.

---

2 The Song and Dance Celebration Law. *Latvijas Vēstnesis*, June 28, 2005; the law has been in force since July 1, 2005, with amendments in 2006, 2009, and 2011.

3 Šarkovska-Liepiņa, I. Priekšvārda vietā. *Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas.* Rīga: LU LFMI, 2023, p. 11.

Soviet-style dedications to specific political events and their anniversaries have today been replaced by symbolic, comprehensive festival concept solutions. Since 1995, each festival has had its own motto, symbols, main characters, and a narrative that is told collectively by both singers and dancers. The idea behind these performances is usually rooted in folk mythology, ancient mythological beliefs, and the generalisations and symbols based on them.

An integral component of the Song Festival has always been the **'battle of the songs'** sometimes also called **'battle of the choirs'**—a broad and complex process of choir competitions and evaluations that takes place before each Song Festival. A choir may only join the festival's massed choir by participating in the competition (in the lead-up to the School Youth Song and Dance Festival, these are more simply called auditions). The competition is divided into several categories: boys' choirs, choirs of grades 4–9, choirs of grades 5–12, girls' choirs and mixed choirs from secondary schools, and girls' and mixed choirs from vocational and college-level institutions. Choirs are divided into two groups based on professional ability: Group A includes choirs from schools and cultural centres specialising in music. Group B consists of choirs from general education and vocational education institutions. Competitions take place in three rounds—first in local municipalities and cities. Then in the second round, based on the points earned, choirs receive an evaluation level: only the first three levels qualify for the Song Festival. Shortly before the festival, a final round is held in which the best choirs participate. To ensure high-quality preparation in learning the repertoire, municipalities usually organise joint choir rehearsals in cooperation with school choir conductors and the festival's chief conductors. Diaspora choirs are evaluated based on submitted recordings and live-streamed performances. Similar to the nationwide Song Festival, so-called festival preview concerts are organised, where the massed choir performs the festival repertoire on a municipal or broader regional scale.

Dancers must also pass through the filter of auditions, which is why dance groups are divided into specific age categories. However, they are evaluated in a single competition round based on the following criteria: the artistic quality and character expression of the dance, the precision of the choreographic text, musicality of the performance, stage presence and the proper wearing of the national costume, and finally – the overall impression. Separate auditions are also held for performers of modern dance, folklore ensembles, *kokle* groups, wind and symphony orchestras, accordionists, vocal and instrumental ensembles, and also in the domains of theatre and visual arts.

This multi-step and competitive preparation lays a solid foundation for successful and a high-quality performance during the major events, when technical difficulties are behind them, and the singers can fully engage in free and dedicated musical expression. Similarly, dancers can feel confident in the choreographic patterns, allowing them to express their joy and showcase their creative abilities with perfection.

...

In the early days of the Song Festival tradition, the cornerstone of choral singing was sacred music—specifically Lutheran chorales, as can be seen in the repertoire of parish schoolchildren. The consistency observed in the educational process was also reflected in the collections of songs meant for children and youth, shifting over time from religious works and classical pieces by foreign authors to folk song arrangements and original Latvian compositions. The ruling state ideology has always had a strong influence on the music education programmes supervised and implemented within schools, including choir singing. The authorities consistently sought to closely monitor educational institutions, controlling the development of children in the direction they deemed desirable. Both the Baltic German elite and the Russian imperial powers fought to influence the minds of Latvian children. Not surprisingly, during the period of intensified Russification in the Russian Empire, it became mandatory to sing Russian folk songs, perform works by Russian composers, and include the imperial anthem as an essential part of the repertoire.[4] At the same time, the first shoots of national self-awareness emerged in the form of Latvian folk song arrangements. In the second half of the 19th century, nationalism was the dominant ideology across Europe, leading to the emergence of national composition schools. Children and school youth grew up alongside this movement, as composers focused on the younger generations, dedicating works particularly to children and youth.

Both Jānis and Dāvids Cimze were active at that time, guided by educational goals. Jānis Cimze, leading the Vidzeme Teacher's Seminary, was training Latvian and Estonian teachers, in keeping with the spirit of the times and in accordance with European educational standards. Alongside this, since 1872, he provided choirs with collections such as *Dziesmu rota* (Garland of Songs), which contained adaptations of international repertoire into Latvian (*Dārza puķes* – 'Garden Flowers') and arrangements of Latvian folk songs (*Lauka puķes* – 'Field Flowers'), meant not only for adult choirs but also for school choirs.[5]

This outstanding teacher led the seminary until his death in 1881, training teachers for parish schools who could also serve as assistants to pastors and as organists. Over 42 years, Cimze trained 430 teachers—about 40 of whom became choir conductors, while many others also taught singing. Like Cimze, who worked in Vidzeme, Jānis Bētiņš was active in Kurzeme at the Irlava Teacher's Seminary, where he trained outstanding conductors and organists, providing them with a solid musical education. [6]

In the second half of the 19th century—especially toward the end—the growing need for national self-affirmation brought Latvian folk songs into the repertoire of children's choirs. These were often arranged in styles similar to those of other European nations, with the Lutheran chorale form upheld as an ideal. The principles of harmonisation were rooted in Western European—particularly German, Austrian, and Swiss—musical traditions. A clear example of this approach can be seen in the work of Jānis and Dāvids Cimze, as well as their contemporaries. Over time, the focus shifted to revealing and emphasising the unique melodic characteristics of the songs themselves. This was achieved most effectively by Andrejs Jurjāns, and later by Emilis Melngailis, Jēkabs Graubiņš, and their followers.

4 See, for example, the bilingual editions: the collection compiled by Andrejs Jurjāns for Latvian schools featuring a sacred repertoire and folk songs—*'Dziesmu krājums latviešu tautskolām'* = 'Сборник песен для латышских народных училищ' (Jelgava 1900, 1903), or the collection by Jāzeps Vītols *'Родные звуки'* ('Native Sounds') (Riga, 1899, 1907, 1913).

5 Cimze, J. *Dziesmu rota: skolas bērniem.* 6. burtnīca, bērnu korim *a cappella.* Rīga: Kimmelis, 1879.

6 Rasa, I. *Latviešu sabiedrības kultūraktivitātes (1800–1991).* Rīga: RaKa, 2008, p. 28.

Following the intense flourishing of national choral music during the interwar period, the Soviet occupation imposed heavy ideological constraints on the repertoire of children's and school choirs. Song festivals were tasked with educating the new Soviet citizen in the spirit of internationalism, a goal reflected in the choice of repertoire. Latvian folk songs and works by Latvian composers appeared only rarely in Song Festival repertoires.

Since the restoration of Latvia's independence, the Song Festival repertoire has been shaped by the convergence of two parallel streams: Latvian folk songs and classical works, alongside contemporary music, with new compositions commissioned regularly. Such practice can be traced back to the very first festivals, when the pieces to be performed underwent a rigorous selection process via competitions, and only the best works reached the singers. Tracing this tradition historically leads us from Jāzeps Vītols' epic choral ballads, and the colourfully rich soundscapes of Alfrēds Kalniņš, Jānis Zālītis, and Ādolfs Ābele, to the sophisticated compositions of Ādolfs Skulte. It continues through to the compositions shaped by the tension between neoromanticism and modernism in the music of Romualds Kalsons, Arturs Maskats, Ēriks Ešenvalds, and other composers. Folklorism has been an inseparable part of children's song festivals—in the contributions of Emilis Melngailis, Marija Gubene, Paula Līcīte, Ēvalds Siliņš, and others. Influenced by the folklore movement and the aesthetics of so-called post-folklore, recent decades have seen a blending of ancient folk music elements with preclassical music, minimalism, jazz, and rock. This fusion has led to new works by Uģis Prauliņš, Laura Jēkabsone, Līga Celma-Kursiete, Valts Pūce, and others. The repertoire is also regularly enriched with popular music that has resonated with younger audiences in entirely different environments, including youth subcultures—thus integrating diverse musical expressions into the tradition. Songs by popular artists—such as Renārs Kaupers, Jānis Aišpurs, and others—have sometimes entered the festivals as innovations and later been adopted into adult choir programmes and the nationwide Song Festival repertoire. A vivid example of this is the performance of Mārtiņš Brauns' 'Saule, Pērkons, Daugava' at the 1989 School Youth Song Festival, after which it was incorporated into the main Song Festival programme.

Yet the most prominent and enduring place in the repertoire has been held by lyrical and hymn-like songs with accompaniment—the works of Mārtiņš Brauns, Imants Kalniņš, Zigmars Liepiņš, Jānis Lūsēns, Uldis Marhilēvičs, Raimonds Pauls, and others. These songs have always found a place in the hearts of children and youth.

Folk songs and *a cappella* singing are the very foundation of all Song Festivals. The folk song, an embedded symbol of national identity, unites thousands of singers, while unaccompanied singing forms the core of the tradition—one that has been shaped and advanced by the creative work of composers. It raises the bar of professionalism at the Song Festivals and underscores that new composition is an essential part of the festival tradition. As musicologist Arnolds Klotiņš has emphasised: 'The fertile and paradoxical duality of traditional ethnic and contemporary professional art is embedded in the very foundation and model of the Song [and Dance – I. Š-L.] Festivals.'[7] This tension keeps the festivals in a state of constant evolution and vitality: on the one hand, tradition is maintained by the ethnic basis of the festivals—folk songs, a cappella performances, external symbols, dances, customs, the classical repertoire, and the ritual repetition of the festival model; on the other hand, progress is driven by the continuous renewal of professional art, through the active presence and participation of elite composers, conductors, performers, and choreographers.

A third essential element must be added to this dual foundation of the festival's resilience—it is rooted in social processes. According to a team of sociologists led by Tālis Tisenkopfs, the Song and Dance Festivals fulfill several important functions for the state, society, and its various groups—both artistic, communicative, entertaining, economic, and ideological—preserving the vitality of tradition as long as these functions continue to be carried out to some extent.[8] In the case of the School Youth Song and Dance Festival, the educational function is especially significant. These are the aspects that shape the public's motivation to participate and support the tradition.

> We may also ask: Why do none of these functions disappear over time? And is there perhaps one overarching function that is consistently maintained? One possible answer is: ideology, or the commission of the state—perhaps that of the national and professional elite. Many researchers support the view that the Song and Dance Festivals have always been used by political regimes to reproduce and reinforce the *status quo* they desire—symbolically and practically mobilising the population by means of sustaining the amateur arts, which are integral to the festival process.[9]

Thus, the festivals will continue as long as festival organisers and participants remain engaged, as long as high-level professionals—conductors, composers, and performers—continue to take part, as long as tradition is upheld and enriched through new creative work, and as long as political regimes 'reproduce the *status quo*'. *The Song and Dance Celebration Law* regulates the responsibilities of the state and municipalities in maintaining the tradition and continuity of the Song and Dance Festivals, including the School Youth Song and Dance Festival. Their tasks include ensuring education, implementing relevant education policies, developing appropriate programmes, and training qualified teachers. As long as state and municipal institutions—especially schools—remain committed to preserving the Song Festival tradition, the mechanism for festival preparations should continue to function smoothly.

…

Fragmentary documentation and research on children's and youth song festival events began around the time of the very first festivals. Bibliographic

---

7 Klotiņš, A. Dziesmu svētki tautas cīņās un likteņgaitās. From: *XX vispārējie latviešu dziesmu svētki. X latviešu deju svētki.* Rīga: E. Melngaiļa Tautas mākslas centrs, p. 16.

8 See: Tisenkopfs, T., Daugavietis, J., Lāce, I., Sūna, L., Locika, K. & Grundšteine, L. *Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē.* Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. Available: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/dziesmu_un_deju_svetki_mainiga_sociala_vide1.pdf.

9 Daugavietis, J. Līdzšinējie pētījumi par Dziesmu un deju svētkiem. From: Muktupāvela, R., Laķe, A. (Sc. eds.). *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija.* Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018, p. 131.

reference sources[10] and individual studies have accumulated over the course of a century and a half, though in significantly smaller scope compared to those on the nationwide Latvian Song and Dance Festival. Initially, children and youth participated in the 'main' festivals, including the Nationwide Song Festivals in 1946, 1950, and 1955. Therefore, the history of musical ensembles involving younger generations is partly embedded within the framework of the nationwide Song Festivals. Parallel to this, since the second half of the 19th century, intensive musical education has been taking place in schools—choirs and dance groups were established, and various events, both large and small, were held independently of adult festivals.

So far, research into children's and youth song festivals has primarily followed a single path—humanities-based studies conducted by musicologists, musicians, writers, and journalists. This includes the writings of Emilis Melngailis and contributions by musicians, composers, and music critics such as Jānis Zālītis, Eduards Ramats, Jēkabs Graubiņš, Jānis Cīrulis, Jēkabs Vītoliņš, and others. During the interwar period, the most extensive contributions appeared in the journal *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts* (The Ministry of Education Monthly),[11] published by the Ministry of Education. During the Soviet occupation after World War II, Arnolds Klotiņš[12], Mintauts Ģeibaks[13], wrote about school youth song festivals, while the press featured articles by Oļģerts Grāvītis and other authors. Vija Briede-Bulāvinova[14] has focused on Jānis Dūmiņš as a public figure in her work. Outside Latvia, significant research has been carried out by Valentīns Bērzkalns .[15] His studies on Latvian Song Festivals before the Soviet occupation (festivals I–IX), and also the Song Festivals in exile up to the 1960s, analyse in depth and detail the origins and development of the tradition. His work examines the proceedings of each festival in detail, including the repertoire, new compositions, the activities of conductors, organisational aspects, and the political and social backdrop—also considering youth involvement. In these studies, a chronicle-like narrative is interwoven with serious analysis, briefly mentioning the participation of children and youth choirs within the broader context of the nationwide Song Festivals. Song Festivals in exile were regularly covered by the Latvian exile press—such as the journals *Latvju Mūzika* and *Jaunā Gaita*, and also newspapers. Overall, the prevailing approach in reports and studies is that of interpreting the festivals through the lens of historical continuity and musical achievement.

Following the restoration of the independence of the Republic of Latvia, several more detailed articles, reviews, and discussions on school youth song festivals have been published in the press ,[16] and books have been issued that are dedicated to specific regions or individual conductors.[17] However, there is still a noticeable lack of extensive research on the school youth choir movement. Regarding the dance festivals, a significant contribution is the comprehensive edition *Latvijas skolu jaunatnes deju svētki* [Latvian School Youth Dance Festivals] compiled by choreographer Rita Spalva. This work provides an insight into the history of the festivals, press materials, professional discussions, and memories.[18] Therefore, in this book, we will focus more on analysis of the processes rather than it serving as a chronicle of events of the dance festivals, as these have already been addressed.

In the context of research on School Youth Song Festivals, this publication presents, for the first time, a systematic overview of the festival's background, analysing the early development of musical education and the contributions of teachers to choral culture. Equally important is the review of the interwar period, which has been compiled by examining the festival history and investigating the personal contribution of Jānis Milzarājs. An overview of the choral movement and children and youth festivals in exile is also presented for the first time, providing a comprehensive insight into the festivals held in exile and in the diaspora – in North America, Europe, and Australia.

Extensive archives of materials related to the song days movement and other local festival events in regional Latvia remain under-explored to date. This includes choir competitions and their development, dance group performances and auditions, and local festivals. Until now, no comprehensive compilation of regional statistics has been made, nor has a detailed analysis of the repertoire and conductors' working methods been conducted.

Approaching the School Youth Song and Dance Festival from multiple perspectives, the authors of the book offer a systematic overview, presenting historical facts and analysing causal connections, as well as the historical developments and conflicts within children's and youth choir, dance group,

10 The most significant among them: Jansons, A. *Latviešu dziesmu svētku bibliogrāfijas materiāls.* Rīga: Kārļa Rasiņa apgāds, 1944; Straumīte, O. *Dziesmu svētku simtgade (1873–1973): literatūras rādītājs.* Rīga: Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka, 1973; Biezaite, M., Biezaitis, *Ē. Mūzikas krātuvē savākto izdevumu rādītājs.* Adelaide: Mūzikas krātuve, 1989; Braun, J., Bambarts, K. *Selected writings on Latvian music: A bibliography. Rakstu izlase par latviešu mūziku: bibliogrāfija.* Műnster: Verlag Latvija, 1985; Daugavietis, J. *Literatūra un iepriekšējie pētījumi par Dziesmu svētkiem.* In: Tīsenkopfs, T. (red.). *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē.* Rīga: Baltijas studiju centrs, 2002, pp. 10.–16.; Grauzdiņa, I. *Latviešu dziesmu svētku mazā enciklopēdija.* Rīga: Musica Baltica, 2004 etc.

11 For example, Melnalksnis K. No skolu prakses. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts,* 1923, Nr. 5, pp. 571–572; Rupjais, J. Pirmie Latgales kultūras svētki Daugavpilī. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 8, pp. 946–947; A. J. Valmieras bērnu svētki. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, Nr. 7, pp. 830–831 etc.

12 Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika*, 1997, Nr. 26, pp. 3080–3091; Klotiņš, A. Dziesmu svētki tautas cīņās un likteņgaitās. In: *XX vispārējie latviešu dziesmu svētki. X latviešu deju svētki*. Rīga: E. Melngaiļa Tautas mākslas centrs, 1998, pp. 14–18 etc.

13 Ģeibaks, M., Dimante, I., Jakobsone, I. *Daudzas balsis skanēt skan.* Rīga: Zvaigzne, 1984

14 Briede-Bulāvinova, V. *Jānis Dūmiņš*. Rīga: Liesma, 1983.

15 Two monographs deserve special mention: Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētku vēsture 1864–1940.* Bruklina (Ņujorka): Grāmatu Draugs, 1965; Bērzkalns, V. *Latviešu dziesmu svētki trimdā 1946–1965.* Bruklina (Ņujorka): Grāmatu Draugs, 1968.

16 Grāvītis O. Bērnu un skolēnu koru kultūra Latvijā. I–III. *Dziesmu svētki: tautas māksla, kultūrvide*, 1999, Nr. 12, 2000, Nr. 1–2; Klotiņš, A. Uz satikšanos 2000. gadā! *Latvju Mūzika*, 1997, Nr. 26, Ašme, L. Gada lielākais notikums Latvijas bērniem. *Latvju Mūzika*, 2000, Nr. 28 etc.

17 For example, Bērziņš, J. *Dziesmotais novads*. Rīga: Mantojums, 2003; Tučs, M., Tučs, A. *Krišs Fridrihs Deķis. Skolotājs un diriģents ar prievīti*. Rīga: Upe tuviem un tāliem, 2019; Rozīte, M., Grigale, M. *Piecdesmitgadīgais Cantus tuvos un tālos ceļos*. Kuldīga: [Cantus], [2018] etc.

18 Spalva, R. *Latvijas skolu jaunatnes Deju svētki.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2021.

and folklore movements, also addressing issues related to repertoire. The research is unmistakeably shaped by the methodological approach known as 'new historicism' — within this framework, artistic phenomena and artifacts are examined in relation to cultural and ideological contexts, taking into account the influence of extra-musical factors on the world of music and dance.

The structure of the book is determined by the need to periodise events. As previously mentioned, the chronological framework is divided as follows: the prelude period (up to the establishment of the nation state in 1918), the interwar period and the time of the First Republic, when festivals of varying scale took place irregularly (1922–1940), the Soviet occupation period (festivals I–VI, 1960–1989), and the era of restored national independence (festivals VII–XIII, 1995–2025).

The early history of the children's and youth song festivals and its sources have been studied by Jānis Erenštreits, while the interwar events were researched by Inese Mailīte and Jānis Erenštreits. The relationship between music and power during the Soviet occupation was analysed by Ilze Dūmiņa-Kroja, and the processes and events in exile were explored by Dace Aperāne, Jāna Jēruma-Grīnberga, Valda Liepiņa, and Anita Andersone. Ilze Šarkovska-Liepiņa examined the festivals held after the restoration of independence. The metamorphosis and stylistic trends of the dance festivals were analysed by Dita Jonīte, while aspects of traditional culture and folklore were examined by Māra Mellēna. The specific fields of expertise of the authors of the research are diverse, ranging from musicology, history, performing arts, composition, dance, and theatre to theology. As a result, the book's stylistic approach is not entirely uniform, for example, alongside broader essays there is a section in which several historically significant figures of the School Youth Song and Dance Festivals are outlined briefly. Meanwhile, in the book postscript "Echoes: Memories and Reflections"" (*Atbalsis. Atmiņas un vērtējumi*) the festive processes are revealed through the eyes of the organisers and participants—this section will be available to readers on a dedicated website in digital format. The publication is aimed at both Latvian culture professionals and participants in the choral movement, as well as general readers with an interest in the subject. As the most comprehensive research on the School Youth Song and Dance Festivals to date, it is hoped that it will introduce many new aspects of the festivals, and the choral and dance movements, and serve as a foundation for further research.

The book was created at the initiative of Jānis Erenštreits, the honorary chief conductor of the School Youth Song Festivals, and with his active involvement, in collaboration with the National Centre for Education, the University of Latvia's Institute of Literature, Folklore and Art, and the Latvian National Museum of Literature and Music. The authors of the research express their gratitude to the kind and helpful staff of the archives and libraries at the Latvian National Museum of Literature and Music, the University of Latvia Academic Library, the Latvian National Library, the Latvian State Historical Archive – National Archives of Latvia, and the P. Stradiņš Museum of the History of Medicine. They also express their sincere thanks to the specialists of regional museums in Alūksne, Cēsis, Dobele, Jelgava, Madona, Liepāja, Ludza, Rūjiena, Talsi, Valka, and to the Kubali school museum.

Anita ANDERSONE (dz. Apsīte) ir juriste un sabiedriskā darbiniece. Dzimusi un uzaugusi Melburnā, Austrālijā, kas arvien ir viņas pamata dzīvesvieta. Ieguvusi dubultgrādu humanitārajās zinātnēs un jurisprudencē Monaša Universitātē (*Monash University*) Melburnā, arī franču valodas un literatūras diplomu Sorbonnas Universitātē Parīzē. Savu karjeru veidojusi kā juriste Viktorijas pavalsts prokuratūrā, bijusi vecākā padomniece ģenerālprokurora padomnieku nodaļā.

Latviešu valodu apguvusi ģimenē, vēlāk mācījusies sestdienas skolās, apmeklējusi bērnu vasaras nometnes, jauniešu kursus un kongresus, piedalījusies vietējā tautas deju ansamblī, arī ansambļa "Saules josta" pasaules tūrēs (1976, 1979), dziedājusi meiteņu vokālajā ansamblī un jauktajā korī, ar kuru četras reizes (kopš 2008. gada) piedalījusies Vispārējos dziesmu svētkos Latvijā. Aktīvi iesaistījusies 3 x 3 ģimeņu saietu kustībā, piedaloties apmēram 35 nometnēs Austrālijā un Latvijā un divas reizes uzņemoties tās vadību. Vienpadsmit gadus bijusi 3 x 3 nometņu padomes priekšsēdētāja Austrālijā. Kopš 1970. gada regulāri piedalījusies Jaunatnes dienās un Austrālijas latviešu Kultūras dienās. Darbojusies vairāku svētku rīcības komitejās, 2010. gadā vadot 53. Kultūras dienas Melburnā, sekojot tēva Ziedoņa Apsīša pēdās, kurš bija Austrālijas latviešu 21. Kultūras dienu vadītājs 1971. gadā.

Strādājusi par valodas skolotāju sestdienas pamatskolā un vidusskolā. Bijusi līdzdibinātāja Latvijas Tautas frontes Austrālijas nodaļai (1989). Uzņēmusies vairākus vadošus amatus sabiedriskajās organizācijās, tostarp deviņus gadus (2015–2023) vadījusi Melburnas Latviešu organizāciju apvienību, kurā iekļautas vairāk nekā 20 organizācijas. Vairākkārt bijusi Latviešu apvienības Austrālijā un Jaunzēlandē (LAAJ) Kultūras nodaļas un Skaņu mākslas nozares vadītāja, kopš 2024. gada janvāra ir LAAJ prezidija priekšsēde. Pārstāv LAAJ LR Ārlietu ministrijas Diasporas konsultatīvajā padomē, ir Pasaules Brīvo latviešu apvienības valdes locekle.

Dace APERĀNE (dz. Štauvere) ir komponiste, mūzikas pedagoģe un sabiedriskā darbiniece. Absolvējusi Makgila Universitāti (*McGill University*) Monreālā ar bakalaura grādu kompozīcijā (1976), papildinājusi kompozīcijas studijas Mannesa mūzikas koledžā (*Mannes College of Music*) Ņujorkā (1977–1978) un Fontenblo konservatorijā (*Conservatoire américain de Fontainebleau*) Francijā pie Nadjas Bulanžē un Luīzes Talmas (1978); absolvējusi Hantera koledžu (*Hunter College*) Ņujorkā ar maģistra grādu kompozīcijā (1980). Pēc studijām strādājusi par mūzikas pedagoģi vairākās privātās skolās un vēlāk Skārsdeila skolās Ņujorkā (2005–2018).

Bijusi trīs Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1982–1987) un trīs mūzikas nometņu muzikālā vadītāja Mauntorfordā, Kvebekā, (1985–1990) bet kopš 1994. gada Starptautisko latviešu jauno mūziķu meistarkursu Latvijā mākslinieciskā vadītāja. Ņujorkas latviešu koncertapvienības un vēlāk Latviešu kultūras biedrības TILTS paspārnē rīkojusi latviešu mūziķu koncertus Ņujorkas koncertzālēs un latviešu centros ASV un Kanādā (kopš 1990. gada). Vadījusi Pasaules Brīvo latviešu apvienības Kultūras fonda Mūzikas nozari (2000–2015).

Daces Aperānes ieguldījums latviešu mūzikas dzīvē novērtēts ar Triju Zvaigžņu ordeni (2001), bet pienesums latviešu jauno mūziķu izglītībā ar Latviešu mūzikas balvu (2006). Par Latvijas mūzikas popularizēšanu pasaulē saņēmusi Lielo mūzikas balvu (2015) un Latvijas Republikas Ministru kabineta Atzinības rakstu (2021).

Daces Aperānes kompozīcijas atskaņotas Latviešu jaunatnes un Vispārējos dziesmu svētkos ASV, Kanādā un Latvijā, koncertos Ziemeļamerikā, Latvijā un citās Eiropas valstīs, kā arī Latvijas Radio 3 Klasika un ASV radio programmās. Viņas klaviermūzika un kamermūzika ierakstīta ievērojamu latviešu, amerikāņu un kanādiešu mūziķu interpretācijās ierakstu kompāniju "Skani", CMC, *ProOrgano/Naxos* u. c. izdotajos albumos. Latvijas Komponistu savienības (kopš 1990) un Kanādas Mūzikas centra biedre (kopš 1993).

Ilze DŪMIŅA-KROJA ir muzikoloģe, ērģelniece, diriģente un pedagoģe. Absolvējusi Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatoriju (tagad JVLMA) muzikoloģijas specialitātē un Mākslas universitāti Grācā (*Kunstuniversität Graz*) ērģelnieces un diriģenta-kantora specialitātē. Strādājusi par pedagoģi Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolā, Grācas Mākslas universitātē, mūzikas skolā Premštetenē (*Premstätten*), kā arī Hoenrainas (*Hohenrain*) Sv. Ruperta katoļu draudzē Grācā.

Grācas Latviešu kultūras biedrības priekšsēdētāja (kopš 2016), Grācas latviešu kora "Pilskalns" dibinātāja (2015), Grācas apkaimes Starptautiskās kormūzikas nedēļas dibinātāja (2018) un vadītāja. Kā ērģelniece un aranžētāja piedalījusies CD ieskaņojumos, koncertējusi Latvijā, Vācijā, Austrijā, Lihtenšteinā, Ungārijā un ASV. Bijusi vairāku jauniešu mūziklu iestudējumu vadītāja. Publicējusies žurnālā "Latvju Mūzika" un Latvijas presē (1989–1995). Grāmatas "Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas" (2023) līdzautore. Kopš 1997. gada dzīvo Austrijā.

Jānis ERENŠTREITS savu pedagoģiskā darba mūžu veltījis Latvijas skolu koru, it īpaši zēnu dziedātprasmes veicināšanai un popularizēšanai.

1969. gadā pēc studijām Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorijā, brāļu Kokaru uzaicināts, pārņēma Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kora diriģenta pienākumus. Tieši te 25 gadu garumā guvis gandarījumu par zēnu balsu skanējuma tembrālās pievilcības veidošanas iespējām, iestudējot plašu repertuāru – latviešu tautasdziesmas, klasiskās mūzikas mantojumu un latviešu komponistu jaundarbus, zēnu korim regulāri piedaloties gan operu, gan simfoniskās mūzikas lielformas uzvedumos. 80. gadu sākumā korim aizsākas radoša sadarbība ar komponistu Raimondu Paulu, iestudējot komponista dziesmu ciklus, latviešu tautasdziesmu apdares, kā arī mūziku teātra izrādēm un kinofilmām.

1994. gadā kopā ar domubiedriem nodibinājis Rīgas Doma kora skolu un bijis tās pirmais direktors. Līdzās kordziedāšanai te savu pirmo rūdījumu gūst nākamie diriģenti, džeza mūziķi, klasiskie un mūziklu dziedātāji.

Bijis Latvijas zēnu koru salidojumu iniciators un virsdiriģents (1971–2023), piecu starptautisko zēnu koru festivālu "Rīgas Doms" mūzikas direktors (1990–2004). Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģents (kopš 1979). Vispārējo latviešu dziesmu svētku virsdiriģents (kopš 1990) un goda virsdiriģents (kopš 2013).

Jāņa Cimzes dzīves un darba gaitām veltītās grāmatas "Kroņu pinējs" (2017, 2020) autors, grāmatas "Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas" (2023) līdzautors. Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieks (1997).

Jāna JĒRUMA-GRĪNBERGA ir garīdzniece, Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pasaulē mācītāja un Lielbritānijas Luterāņu baznīcas bīskape *emerita*.

Dzimusi Londonā komponista Alberta Jēruma ģimenē, studējusi bioķīmiju Londonas Universitātes koledžā, saņemot bakalaura grādu (*B. Sc. Hons*). Paralēli studijām mācījusies dziedāšanu Gildhollas Mūzikas skolā (*Guildhall School of Music and Drama*). Studējusi arī medicīnu, ieguvusi medmāsas kvalifikāciju intensīvās terapijas specialitātē. Pēc teoloģijas studijām Ziemeļtemzas teoloģiskajā institūtā (*North Thames Ministerial Training Course*) ordinēta par luterāņu mācītāju (1997), kalpojusi latviešu un starptautiskajās draudzēs Anglijā un Latvijā. Bijusi Latviešu Nacionālās padomes Lielbritānijā delegāte, Eiropas Latviešu jaunatnes apvienības priekšsēde, ilggadēja Londonas latviešu kora dziedātāja, otrais soprāns, un ansambļa "Atbalss" dalībniece. Kopš 2021. gada Anglikāņu luterāņu biedrības prezidente.

Kopā ar māsu, rakstnieci Ingu Jērumu veidojušas grāmatu par Albertu Jērumu ("Olimpā bez lifta", *Musica Baltica*, 1996), publicējusi arī memuārus "Mācītāja Vakardiena" (Latvijas Luterāņu sieviešu teoloģu apvienība, 2022). Vairāku rakstu autore par teoloģiskām un muzikālām tēmām, to skaitā *Ecclesia semper reformanda* (Ceļš, 2017), "Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu eklesioloģiskā pēctecība" (Akadēmiskā Dzīve, 2018), *The Gift is a Call* ("Dāvana ir aicinājums", *The Expository Times*, 2006), *Frailty and Faithfulness: Minority Churches and Ecumenism*" ("Vārīgums un uzticamība", *One in Christ*, 2011), ievads grāmatai *The Porvoo Agreement: A Way Forward* ("Porvo līgums: ceļš uz nākotni", LU Akadēmiskais apgāds, 2023) u. c. Kā lektore piedalījusies vairākās starptautiskās teoloģiskās konferencēs.

Dita JONĪTE ir dejas un teātra kritiķe, Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta zinātniskā asistente.

Kopš 2000. gadu sākuma publicējusi vairāk nekā 300 rakstu par teātri un vairāk nekā 200 rakstu par deju (portālos Delfi.lv, Kroders.lv, Satori.lv, Dance.lv, žurnālos "Teātra Vēstnesis", "Māksla Plus", "Mūzikas Saule", laikrakstos "Neatkarīgā Rīta Avīze", "Jaunā Avīze", "Kultūras Forums").

Latvijas Kultūras akadēmijā izstrādājusi promocijas darbu par horeogrāfijas lomu un nozīmi teātrī Latvijā. Latvijas Universitātē ieguvusi humanitāro zinātņu maģistra grādu filoloģijā (2009), bakalaura grādu mākslā (2001) un bakalaura grādu psiholoģijā (1995).

Kopš 2007. gada ir zinātniskā asistente LU LFMI Mākslas zinātņu nodaļā. Piedalījusies pētniecības projektos "Kultūra un identitātes Latvijā: mantojums un mūsdienu prakse" (VPP, 2014–2017), "Humanitāro zinātņu virtuālā enciklopēdija" (LZP), "Kultūru migrācija Latvijā" (LZP, 2014–2017), "Kultūrkapitāls kā resurss Latvijas ilgtspējīgai attīstībai/CARD" (2020–2022), ir iesaistīta LU LFMI Humanitāro un mākslas zinātņu digitālās platformas *Humma.lv* attīstībā.

Kopā ar domubiedriem 2011. gadā izveidojusi vietni *Dance.lv* un 2017. gadā nodibinājusi Latvijas Dejas informācijas centru, kura funkcijās ietilpst rūpes par dejas nozares attīstību, informācijas apmaiņu starp kopienā iesaistītajiem, Dejas balvas organizēšana.

2021. gadā Dita Jonīte nominēta "Dejas balvai 2021" kategorijā "Ieguldījums dejas mākslā" par pētījumiem dejas vēsturē monogrāfijās "Neatkarības laika teātris" (2020, 2021) un "Latvija: kultūru migrācija" (2019).

Valda Selga LIEPIŅA dzimusi un uzaugusi Austrālijā, Melburnā. Ieguvusi grādu dabas zinātnēs (*B. Sc*), lingvistikā (*B. A*) un maģistra grādu pedagoģijā (*M. Ed*).

Kopš bērnības aktīvi iesaistījusies Melburnas latviešu sabiedrībā, apmeklējusi latviešu sestdienas skolu "Daugava", dziedājusi koros un ansambļos, dejojusi tautas dejas, koklējusi ansamblī "Teika", bijusi skolotāja latviešu skolā, kā arī žurnāliste Austrālijas latviešu laikrakstā "Austrālijas Latvietis" un citos trimdas izdevumos. Latviešu organizācijās ieņēmusi vairākus nozīmīgus amatus. Kopā ar citiem aktīvistiem 1989. gadā dibinājusi Latvijas Tautas frontes Austrālijas nodaļu (LTF AN), kur ievēlēta par priekšsēdi. Atmodas laikā nodibinājusi un uzturējusi aktīvus kontaktus ar Austrālijas politiķiem, tādējādi nodrošinot viņu atbalstu Latvijas politiskajiem procesiem.

Austrālijā strādājusi par matemātikas skolotāju, vadījusi latviešu raidījumus daudzvalodu raidstacijā *3EA* (vēlāk *SBS Radio*), kur iedibinājusi un vadījusi mārketinga nodaļu, vadījusi izglītības nodaļu. Divus gadus (1992, 1993) bijusi ārzemju eksperte un īslaicīgi strādājusi Latvijas Radio, kur izveidojusi starptautisko sakaru nodaļu. 1997. gadā iekļauta grāmatā "Austrālijas ietekmīgākās sievietes". Tulkojusi grāmatas, piedalījusies konferencēs par trimdu Latvijā, par valodas lietojumu medijos Austrālijā un Eiropā. Ieskaņojusi Margaritas Stārastes stāstus "Pintiķu ciems" Austrālijas bērniem.

1999. gadā pārcēlusies uz Latviju, strādājusi par skolotāju Natālijas Draudziņas vidusskolā un vairākos ES pirmsiestāšanās projektos. Piecpadsmit gadus strādājusi Eiropas Komisijas tulkošanas dienestā Luksemburgā, vadot latviešu un vēlāk angļu tulkotāju nodaļu; tur nodibinājusi latviešu sestdienas skolu, kā arī vadījusi vēlēšanu iecirkni un aktīvi piedalījusies Luksemburgas latviešu dzīvē.

Atgriezusies Latvijā, aktīvi iesaistījusies vietējās norisēs, īpaši rosīgi piedaloties studenšu korporācijas "Zinta" darbā, kā arī muzeja "Latvieši pasaulē" un Latvijas Okupācijas muzeja aktivitātēs. Kopš 2024. gada sākuma ir Latvijas Okupācijas muzeja biedrības valdes priekšsēde.

Inese MAILĪTE ir SIA "Mailīšu Fabrika" audēja. Steļļu konstruktora, amatnieka, izgudrotāja, audēja Pētera Viļumsona pētniece. 1986. gadā LR Kultūras ministrija piešķīrusi kvalifikāciju "Tautas daiļamata meistars" aušanā.

Rēzeknes augstskolas Humanitārajā fakultātē ieguvusi vēsturnieces kvalifikāciju (2001) un profesionālās augstākās izglītības kvalifikāciju kā tūrisma gids (2003), VITILA ("Vides izglītības tīkla izveidošana Latvijā") sertifikāts vides interpretācijā (2004), Vidzemes Augstskolas apliecība "Tūrisms un vide" (2007), sertifikāts Igaunijas–Latvijas pārrobežu sadarbības programmā *Back – to nature* (2010).

Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja filiāles Brāļu Jurjānu memoriālmuzeja "Meņģeļi" vadītāja (1990–2005). Ekspozīciju "Brāļi Jurjāni – latviešu mūzikas kultūras pamatlicēji" (1996) un mobilās ekspozīcijas "Brāļu Jurjānu dzimta" (2001), interaktīvās performances "Diriģentu pēdas" (2009) veidotāja. No-organizējusi divus Jurjānu dzimtas salidojumus (1996, 2001). Strādājusi darba grupā, organizējot astoņus Latvijas koru saietus Meņģeļos (1996–2004) un septiņus Jura Jurjāna starptautiskos konkursus "Jaunais mežradznieks" (1999–2005). Projektu "Soundscape "Meņģeļi"" (2004) un ""Meņģeļu" Skaniskā ainava" (2005) vadītāja. Organizējusi XXII Vispārējo latviešu dziesmu svētku un XII Latviešu deju svētku simbolu

"Gaismas ritenis" un "Dziesmu kalns" uzstādīšanu Brāļu Jurjānu memoriālmuzeja teritorijā (1998). Izdevumu "Izglītība Ērgļos gadsimtu gaitā" (2002) un "Ērgļi desmit gadsimtos" (2005) līdzautore.

Madonas novada pašvaldības projekta "Haralda Medņa muzejs" vadītāja (2014–2017). Muzeja vīzijas – Haralda Medņa kultūrizglītības centrs "Dziesmusvētku skola" – izstrādes darba grupas vadītāja. Izstādes "Lielā dziesmu vieta" (2016) autore. Apkopojusi un pētījusi materiālus par tēmu "Bērnu svētki Lazdonā". Organizējusi XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku vides objekta "Latvija skan" uzstādīšanu Pirmo latviešu skolēnu dziesmu svētku norises vietā – Praulienas mācītājmuižā (2016).

Māra MELLĒNA ir filozofe, folkloriste, bērnu un jauniešu darba organizatore. Ieguvusi maģistra grādu LU Vēstures un filozofijas fakultātē, doktora grāda pretendente ar promocijas darbu "Tradīcijas komunikatīvā dimensija".

Valsts izglītības satura centra (kopš 2025 – Valsts izglītības attīstības aģentūra) folkloras projektu koordinatore, projektu vadītāja, režisore. No 1989. gada Starptautiskā bērnu un jauniešu folkloras festivāla "Pulkā eimu, pulkā teku" rīkotāja un galvenā režisore. Bijusi LU Etniskās kultūras centra galvenā speciāliste (1992–2008), kopš 2009. gada ir tradicionālās kultūras apgūšanas un pārmantošanas programmas "Pulkā eimu, pulkā teku" vadītāja. Dažādu tradicionālās kultūras nozaru festivālu, konkursu un citu projektu un pasākumu rīkotāja, režisore, vadītāja. Lektore Latvijas Kultūras akadēmijā (2001–2012) un citās Latvijas augstskolās, Nacionālajā kultūras centrā, Folkloras neklātienes skolā u. c.

Starptautiskā folkloras festivāla *Baltica* mākslinieciskās padomes locekle, režisore, kopš 2015. gada mākslinieciskā vadītāja. Tradicionālās kultūras biedrības "Aprika" valdes priekšsēdētāja, Latvijas Nacionālā kultūras centra Tradicionālās kultūras padomes locekle. Stāstniecības eksperte UNESCO Latvijas Nacionālajā komisijā, Latvijas Stāstnieku asociācijas valdes locekle, Dziesmu un deju svētku padomes locekle, Nemateriālā kultūras mantojuma padomes priekšsēdētāja. Zinātnisku publikāciju un mācību līdzekļu autore.

Ilze ŠARKOVSKA-LIEPIŅA ir muzikoloģe, mākslas doktore, Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta pētniece. Zinātnisko interešu lokā – Latvijas mūzikas vēsture, laikmetīgās mūzikas procesi, kora mūzika.

Pēc studijām Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorijā (JVLMA) strādājusi par redaktori kultūras periodikā (laikrakstā "Literatūra un Māksla", žurnālos "Māksla" un "Māksla Plus"), ieguvusi doktora grādu muzikoloģijā (1997). Bijusi Latvijas Mūzikas informācijas centra direktore un administrējusi valstiski nozīmīgas mūzikas nozares programmas un projektus: "Latvijas mūzika pasaulē: piedalīšanās starptautiskās mūzikas industrijas izstādēs", "Latviešu komponistu datubāze/katalogs" (2002–2006), "Latviešu simfoniskās mūzikas katalogs" u. c. Vadījusi Mūzikas akadēmijas Zinātniskās pētniecības centru (2006–2008, 2014–2017), turpat arī docējusi studiju kursus Latvijas mūzikas vēsturē un mūzikas komunikācijā.

Vairāku grāmatu sastādītāja un autore, to vidū – komponista Jāzepa Vītola jubilejai veltītais izdevums "Jāzepam Vītolam – 150. Mūzikas akadēmijas raksti XII" (2015), kolektīvā monogrāfija "Latviešu mūzikas kods. Versijas par mūziku gadsimtu mijā" (2014), "Latviešu simfoniskās mūzikas katalogs, 1880–2008" (2009). Bijusi rakstu autore vairākās grāmatās: "Mūzika okupācijā" (2011), "Latviešu folkloristika starpkaru periodā" (2014), "Latvijas Radio koris. Fakti. Atmiņas. Attēli" (2017), "Latvija: kultūru migrācija" (2019) u. c. Kolektīvās monogrāfijas "Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas" (2023) sastādītāja un līdzautore. Monogrāfijas "Latvijas mūzika renesansē" (2020) autore, par to saņemta Gada zinātniskā sasnieguma balva, kā arī Latvijas mūzikas vēsturei veltītu zinātnisku un populārzinātnisku rakstu, mūzikas dzīves apskatu, recenziju, eseju autore. Latvijas Komponistu savienības biedre (kopš 1990).

Poligrāfijas darbi: SIA “Urberg”

urberg

9 789984 893976